

“Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsinin icrası haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanun layihəsinə və dövlət büdcəsinin icrasına dair illik hesabata

Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının

RƏYİ

BAKİ – 2019

MÜNDƏRİCAT

ÜMUMİ MƏLUMATLAR	4
I BÖLMƏ. DÖVLƏT BÜDCƏSİNİN İCRA EDİLDİYİ MAKROİQTİSADI MÜHİT	6
1.1. Dünya üzrə əsas iqtisadi meyllər.....	6
1.2. Azərbaycan iqtisadiyyatının dövlət büdcəsinin icrasına təsir edən əsas meylləri.....	16
II BÖLMƏ. İCRA EDİLMİŞ DÖVLƏT BÜDCƏSİNİN VƏ İCMAL BÜDCƏNİN ƏSAS PARAMETRLƏRİ	29
2.1. “Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsinin icrası haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanun layihəsinin mövcud qanunvericiliyin tələblərinə uyğunluğu	29
2.2. İcra edilmiş dövlət büdcəsinin parametrlərinin təhlili üzrə əsas nəticələr	32
2.3. Büdcə-vergi siyasətinin prioritet istiqamətləri üzrə icra vəziyyəti.....	63
2.4. İcmal büdcənin əsas parametrləri	67
III BÖLMƏ. DÖVLƏT BÜDCƏSİ GƏLİRLƏRİNİN AUDİTİ VƏ İCRA VƏZİYYƏTİNİN TƏHLİLİ	69
3.1. Dövlət büdcəsi gəlirlərinin əsas mənbələr və sektorlar üzrə icra vəziyyəti və inzibatçılığın qiymətləndirilməsi	69
3.2. Dövlət gəlirlərinin tədiyyələr üzrə icra vəziyyətinin təhlili.....	85
IV BÖLMƏ. DÖVLƏT BÜDCƏSİNİN XƏRCLƏRİNİN AUDİTİ VƏ İCRA VƏZİYYƏTİNİN TƏHLİLİ	143
4.1. Dövlət büdcəsi xərclərinin funksional təsnifat üzrə icra vəziyyəti	145
4.2. Dövlət büdcəsi xərclərinin iqtisadi təsnifat üzrə icra vəziyyəti	223
4.3. Dövlət büdcəsi xərclərinin inzibati təsnifat üzrə icra vəziyyəti	229
V BÖLMƏ. DÖVLƏT BÜDCƏSİNİN KƏSİRİ VƏ KƏSİRİN MALİYYƏLƏŞMƏSİ VƏZİYYƏTİNİN TƏHLİLİ	257
VI BÖLMƏ. DÖVLƏT BORCU VƏ DÖVLƏT BORCUNA XİDMƏT XƏRCLƏRİNİN İCRASI VƏZİYYƏTİNİN TƏHLİLİ	261
6.1. Xarici və daxili dövlət borcu	261
6.2. Xarici və daxili dövlət borcuna xidmət xərclərinin icrası	266
VII BÖLMƏ. TÖVSIYƏLƏR	268

ABBREVIATURA və AKRONİMLƏR

AAQ	Ali Audit Qurumu
AB	Avropa Birliyi
BMT	Birləşmiş Millətlər Təşkilatı
BRICS	B (Brazil), R (Russia Federation), I (India), C (China), S (South African Republic)
BVF	Beynəlxalq Valyuta Fondu
DB	Dünya Bankı
DİP	Dövlət İnvestisiya Proqramı
DGK	Dövlət Gömrük Komitəsi
DNF	Dövlət Neft Fondu
DSK	Dövlət Statistika Komitəsi
DSMF	Dövlət Sosial Müdafiə Fondu
ÜDM	Ümumi Daxili Məhsul
FES	Federal Ehtiyat Sistemi
İƏT	İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı
INTOSAI	The International Organisation of Supreme Audit Institutions
ISSAI	Ali Audit Qurumlarının Beynəlxalq Standartları (<i>International Standards of Supreme Audit Institutions</i>)
OPEC	Organization of the Petroleum Exporting Countries
PIIGS	P (Portugal), I (Ireland), I (Italy), G (Greece), S (Spain)
ARDNŞ	Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkəti
WTI	Qərbi Texas Nefti (<i>West Texas Intermediate</i>)

ÜMUMİ MƏLUMATLAR

“Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsinin icrası haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanun layihəsinə və dövlət büdcəsinin icrasına dair illik hesabatla Hesablama Palatasının rəyi (bundan sonra Rəy) “Hesablama Palatası haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 7.0.2-ci maddəsinin tələbinə, habelə “Dövlət büdcəsinin icrası barədə müvafiq qanun layihəsinə və illik hesabatla dair Hesablama Palatasının rəyinin hazırlanması, baxılması və təsdiq edilməsi Qaydaları”na uyğun hazırlanmışdır.

Rəyin tərtib olunmasında “Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının 01 dekabr 2017-ci il 903-VQ nömrəli və “Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişikliklər edilməsi barədə” Azərbaycan Respublikasının 29 iyun 2018-ci il 1193-VQD nömrəli Qanunlarından, “Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiqi ilə bağlı bir sıra məsələlər barədə və “Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiqi ilə bağlı bir sıra məsələlər barədə” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2017-ci il 25 dekabr tarixli 1756 nömrəli Fərmanında dəyişiklik edilməsi haqqında, “Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin dövlət qurumlarına təqdim etdiyi hesabatların formaları və onların təqdim edilməsi Qaydası”nın və “Dövlət qurumlarının dövlət xəzinədarlığı məlumatlarına real vaxt rejimində çıxışının təmin edilməsi Qaydası”nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanlarından, 2018-ci və əvvəlki illər üzrə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin hesabatlarından, Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyinin aylıq və illik hesabatlarından, Mərkəzi Bankın, Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin rüblük hesabat və statistik məlumatlarından, Hesablama Palatası tərəfindən həyata keçirilən nəzarət tədbirlərinin nəticələrindən, nüfuzlu beynəlxalq təşkilatların hesabat və tədqiqatlarından, həmçinin dövlət büdcəsinin vəsaitlərinin istifadəsi ilə bağlı qurumlar tərəfindən Hesablama Palatasına təqdim edilmiş hesabat və məlumatlardan istifadə edilmişdir.

Hesabat ilində dövlət büdcəsi xərclərinin həm funksional, həm də iqtisadi təsnifat üzrə bölmələr, köməkçi bölmələr və paraqraflarında dəyişiklik edildiyini nəzərə alaraq, təhlillərdə təqdim edilmiş dəyişdirilmiş təyinat göstəricilərinə istinad olunmuş, təhlillər “Dövlət sirri haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun tələbləri nəzərə alınmaqla həyata keçirilmişdir.

Rəyin hazırlanması zamanı analitik təhlil metodlarından, o cümlədən üfüqi (trend), şaquli (struktur), müqayisə, qruplaşdırma və s. metodlarından istifadə olunmuş, nəticələrin qrafik təsvirinə üstünlük verilmiş, həmçinin bir sıra aktual məsələlər üzrə beynəlxalq təcrübə və nəzəriyyələrdən çıxarışlar haşiyə şəklində Rəyə daxil edilmişdir.

Rəy aşağıdakı bölmələrdən ibarətdir:

“Ümumi məlumatlar” bölməsində Rəyin hazırlanması zamanı istifadə edilən məlumat mənbələri və metodlar, habelə Rəyin strukturu barədə izahat verilmişdir.

I bölmədə hesabat ilində dünya üzrə əsas iqtisadi inkişaf meylləri, dünya əmtəə birjalarında mövcud vəziyyət, inkişaf etmiş və etməkdə olan ölkələr üzrə iqtisadi inkişaf templəri, Azərbaycan iqtisadiyyatının əsas makroiqtisadi göstəriciləri təhlil edilmişdir.

II bölmədə dövlət büdcəsinin və icmal büdcənin əsas parametrlərinin ümumi təhlili aparılmış, Qanun layihəsinin mövcud qanunvericiliyin tələblərinə uyğunluğu, dövlət büdcəsinin gəlir və xərclərinin ümumi icrası vəziyyəti, dövlət büdcəsinin kəsiri və kəsinin maliyyələşdirilməsi, dövlət borcu, dövlət satınalmaları ilə bağlı, həmçinin, büdcə-vergi siyasətinin prioritet istiqamətləri üzrə icra vəziyyəti və icmal büdcənin parametrləri üzrə aparılmış təhlillər əsasında əldə edilmiş əsas nəticələr verilmişdir.

III bölmədə dövlət büdcəsi gəlirlərinin, o cümlədən dövlət büdcəsi gəlirlərinin əsas mənbələr və sektorlar üzrə icra vəziyyəti, gəlirlərin müəyyən edilmiş proqnozlarının vergi və digər gəlir mənbələri, tədiyə və mülkiyyət növləri, habelə bir sıra iri dövlət vergi ödəyiciləri üzrə icra vəziyyəti ətraflı təhlil edilmişdir.

IV bölmədə dövlət büdcəsinin xərcləri funksional, iqtisadi və inzibati təsnifat üzrə ayrı-ayrılıqda təhlil edilmiş, il ərzində aparılmış dəyişikliklər, həmçinin dövlət idarəetmə, müdafiə və hüquq-mühafizə orqanlarında, sosialyönümlü sahələrdə, iqtisadiyyatın real sektorunda və iqtisadi fəaliyyətin digər sahələrində vəsaitlərdən istifadə vəziyyəti ətraflı araşdırılmışdır. Bu bölmədə dövlət büdcəsinin vəsaitlərinin istifadəsi ilə bağlı qurumlar tərəfindən Hesablama Palatasına təqdim edilmiş sənədlərin, o cümlədən “Büdcə təşkilatları və dövlət büdcəsindən maliyyə yardımı alan təşkilatlar üçün büdcə vəsaitlərindən istifadə barədə hesabat (1Nöli Əlavə)”in, “Büdcə təşkilatlarının büdcədən kənar vəsaitləri üzrə hesabat (2Nöli Əlavə)”in, “Büdcə təşkilatları və dövlət büdcəsindən maliyyə yardımı alan təşkilatlar üçün büdcə vəsaitlərindən istifadəsi üzrə debitor və kreditor borclar barədə hesabat (3Nöli Əlavə)”in, həmçinin xəzinədarlıq idarəsi tərəfindən büdcə, büdcədən kənar, depozit və tapşırıqlar, əsaslı vəsait qoyuluşu, ehtiyat fondu üzrə təsdiq edilmiş üzləşmə aktlarının təhlilinə istinad edilmişdir. Təhlillərdə dövlət proqram və tədbirlərinin icrası vəziyyəti, həmçinin büdcədən kənar xərclərin funksional təsnifatının bölmələri və qurumlar üzrə istifadəsi ilə bağlı məsələlər diqqətdə saxlanılmışdır.

Eyni zamanda dövlət büdcəsi xərclərinin inzibati təsnifat üzrə icrası ilə bağlı qurumlar tərəfindən müxtəlif funksional bölmələrdən ayrılmış vəsaitlərin istifadəsi vəziyyəti təhlil edilmişdir. Hesabat ilində birdəfəlik təyinatlı xərclərin, həmçinin qurumlar üzrə debitor və kreditor borcların təhlilinə də diqqət yetirilmişdir.

V bölmədə dövlət büdcəsinin kəsiri və onun maliyyələşmə mənbələri, kəsinin maliyyələşmə mənbələrindən istifadə vəziyyətinin təhlili həyata keçirilmişdir.

VI bölmədə dövlət borcu, o cümlədən daxili və xarici borcla bağlı hesabat ili üçün təqdim edilmiş məlumatlar və dövlət borclanma limitinə riayət edilmə vəziyyəti araşdırılmışdır.

VII bölmədə aparılmış təhlillər əsasında bir sıra tövsiyələr əks etdirilmişdir.

I BÖLMƏ. DÖVLƏT BÜDCƏSİNİN İCRA EDİLDİYİ MAKROİQTİSADİ MÜHİT

1.1. Dünya üzrə əsas iqtisadi meyllər

2014-cü ildən başlayan qlobal maliyyə böhranı iqtisadi inkişafın templərini də zəiflətməklə müxtəlif yan təsirlərə də malik olmuşdur. Son 2 ildə isə bu böhranın mənfi təsirləri azalmağa başlamış və müəyyən istiqamətlərdə müsbət meyllər də müşahidə olunmaqdadır. Ümumilikdə, hesabat ilində dünya üzrə iqtisadi inkişafa təsir edən amilləri 7 əsas istiqamət üzrə qruplaşdırmaq olar (Şəkil 1).

Şəkil 1. Dünya üzrə əsas iqtisadi meyllər

2018-ci ildə dünya üzrə əsas iqtisadi meyllər						
Neftin qiymətindəki artım və azalma	Dünya üzrə borclanma həcminin yüksəlməsi	ABŞ-da FES-in uçot dərəcəsini artırması	İngiltərədə "Brexit" prosesi	Yumşaq monetar siyasətin davam etməsi	İtaliyada büdcə böhranı	Geosiyasi faktorların əhəmiyyətliyi

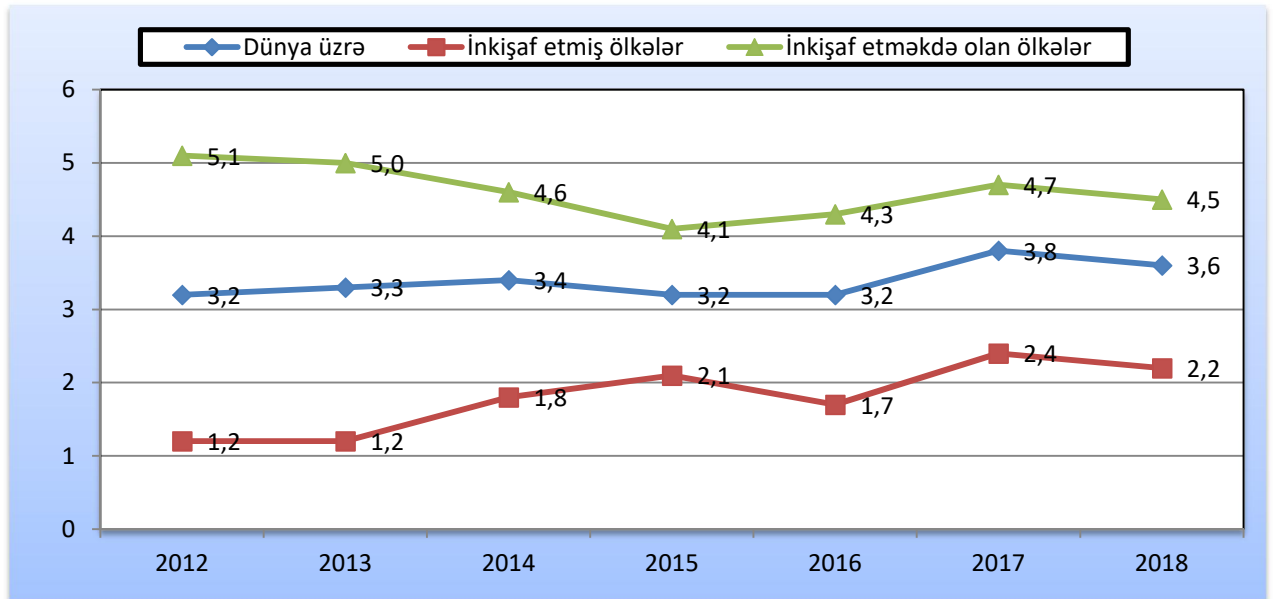
Bu amillərin təsiri ilə formalaşan iqtisadi meyllər üzrə aparılmış təhlil aşağıdakı nəticələrə gəlmək imkanı verir:

1. Hesabat ilində dünya üzrə, o cümlədən inkişaf etmiş və etməkdə olan ölkələr üzrə iqtisadi inkişaf templəri əvvəlki illə müqayisədə bir qədər zəifləmişdir.

Beynəlxalq Valyuta Fondu (BVF) tərəfindən nəşr olunan Dünya İqtisadi İcmalının 2019-cu ilin yanvar ayı üçün buraxılışında dünya üzrə 2018-ci il üçün real artım tempinin 3,6% təşkil etdiyi göstərilir (Şəkil 2).

Dünyanın "birinci" və "ikinci" iqtisadiyyatı olan ABŞ və Çin Xalq Respublikası arasında davam edən "valyuta müharibəsi" getdikcə Çinin ABŞ dollarından imtina edərək öz milli valyutasına üstünlük verməsinə səbəb olmuşdur. Çinlə böyük ticarət dövriyyəsinin olması səbəbindən və ən əsası, qlobal iqtisadi sistemdə dollarlaşmanın azaldılması məqsədini güdürək BRICS ölkələrindən Rusiya Federasiyası, həmçinin bu beşliyə daxil olmayan İran İslam Respublikası da yuandan istifadə etməyə başlamışdır.

Şəkil 2. 2012-2018-ci illər üzrə ÜDM-in real artım tempi, əvvəlki illə müqayisədə, %-lə

Ən yüksək artım G-7 ölkələri arasında ABŞ üzrə 2,9%, BRICS ölkələri arasında isə, əvvəlki illərdə olduğu kimi, Hindistanda 7,3% və Çin Xalq Respublikasında 6,6% təşkil etmişdir (Cədvəl 1).

Cədvəl 1. G-7 və BRICS ölkələri üzrə ÜDM-in real artım tempi, əvvəlki illə nisbətən, %-lə

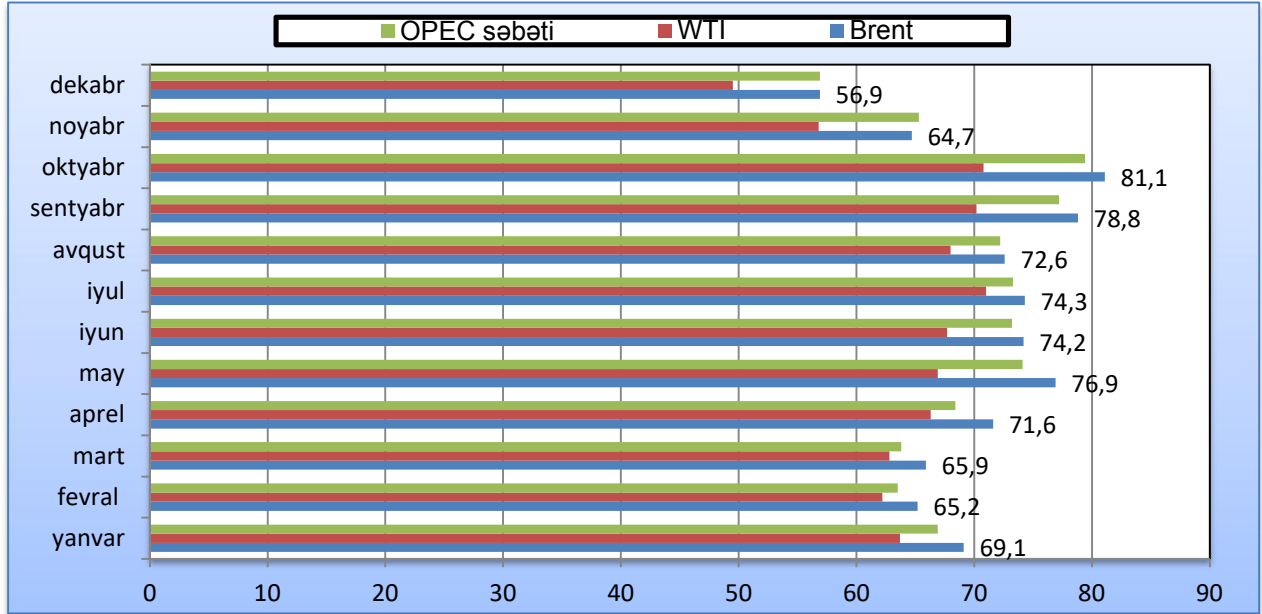
	2015	2016	2017	2018	
	Fakt			BVF-nin oktyabr ayında təqdim etdiyi proqnoz	Fakt
G-7					
ABŞ	2,6	1,5	2,2	2,9	2,9
Fransa	1,3	1,2	2,3	1,6	1,5
Almaniya	1,5	1,9	2,5	1,9	1,5
Yaponiya	1,2	1,0	1,9	1,1	0,8
Birləşmiş Krallıq	2,2	1,8	1,8	1,4	1,4
Kanada	0,9	1,5	3,0	2,1	1,8
İtaliya	0,7	0,9	1,6	1,2	0,9
BRICS					
Braziliya	-3,8	-3,6	1,1	1,4	1,1
Rusiya Federasiyası	-3,7	-0,2	1,5	1,7	2,3
Hindistan	7,6	7,1	6,7	7,3	7,1
Çin Xalq Respublikası	6,9	6,7	6,9	6,6	6,6
CAR	1,3	0,3	1,3	0,8	0,8

Təhlil göstərir ki, dünya üzrə real artım tempinə neftin qiymətinin volatilliyi, əmtəə birjalarında baş verən qiymət dəyişikliyi və valyuta müharibələrinin davam etməsi öz təsirini göstərmişdir.

2. Hesabat ilində əmtəə birjalarında, o cümlədən neftin qiymətində dəyişənlik davam etmiş, bununla belə, neftin orta illik qiyməti proqnozlaşdırılmış göstəriciyə yaxın olmuşdur. Ümumilikdə isə, neftin qiymətinin formalaşmasına iqtisadi amillərlə yanaşı siyasi amillər də öz təsirini göstərmişdir.

2018-ci ilin yanvar-oktyabr aylarında neftin ixrac qiymətinin dünya bazarlarında əvvəlki dövrlə müqayisədə artıma meyli olması və 2014-cü ilin noyabr ayından bu dövrdə ilk dəfə 86,0 ABŞ dollarınadək yüksəlsə də, sonradan 60 ABŞ dollarınadək azalması müşahidə edilmişdir (Şəkil 3).

Şəkil 3. “Brent”, “WTI” və OPEK səbəti üzrə neftin qiymətinin 2018-ci illərdə aylar üzrə dəyişməsi

Qeyd edək ki, neftin qiymətinin formalaşmasında əsas rol OPEK-ə üzv ölkələrə aiddir. Bu, dünya neft ehtiyatlarının 81,9% (o cümlədən, Venesuela 24,9%, Səudiyyə Ərəbistanı 21,9%, İran İslam Respublikası 12,8% və İraq 12,1%), ixracının isə təqribən 40%-nin OPEK-ə üzv ölkələrin payına düşməsi ilə bağlıdır. Bu baxımdan, OPEK-in ötən ilin əvvəlindən başlayaraq neft hasilatının azaldılması ilə bağlı qərara uyğun hərəkət etməsi və gündəlik hasilatın azaldılması, Qatarın OPEK-dəki üzvlüyünü dayandırması ilə bağlı qərarı səsəndirməsi (Qatar OPEK-in neft ixracının 2%-nə sahibdir), BRICS ölkələri, xüsusilə Hindistanda iqtisadi artım templərinin yüksəlməsi səbəbindən tələbin artması, Norveçdə (xüsusilə, “Brent” markasına təsir) neft şirkətində çalışan işçilərin əmək haqlarının artımı ilə bağlı razılaşmanı əldə etməməsi səbəbindən etiraz aksiyaları keçirməsi və Meksikada neft yataqlarının istismar müddətinin “yekunlaşması” kimi *iqtisadi amillər* bu xammalın qiymətinə təsirsiz ötürülməmişdir. Həmçinin ABŞ iqtisadiyyatında gedən proseslər, xüsusilə də fond birjalarında müşahidə edilən kəskin enmələr neftin qiymətinə dekabr ayında ciddi təsir etmişdir.

Son illərin müşahidələri neftin qiymətinin *siyasi alətlərlə* tənzimlənməyə daha çox məruz qaldığını göstərir və 2018-ci ildə də məhz bu amillər neftin qiymətinin formalaşmasına təsir göstərmiş və tərəddüdü trendini ortaya çıxarmışdır. Hesabat ilində ABŞ-ın İran İslam Respublikası ilə digər ölkələr arasında razılaşmadan çıxması

səbəbindən İrana qarşı ABŞ-ın sanksiya tətbiq etmə ehtimalının yaranması və bu səbəbdən də İranda neft hasilatında fasilələrin yaranması, siyasi gərginliyin nəticəsi olaraq Venesuelanın dünya neft hasilatının 2,5% paya malik olan məşhur neft şirkəti PDVSA tərəfindən son zamanlar hasilatın azaldılması və ümumiyyətlə Venesuelanın dünya neft bazarından getməsi ilə bağlı fikirlərin səslənməsi bu təbii resursun 2018-ci ildə qiymətində iqtisadi amillərdən az təsir göstərməmişdir.

Bütün amillərin təsiri ilə 2018-ci ilin noyabr ayına qədər 1 barel neftin dünya bazarlarında qiyməti 86,2 ABŞ dollarına qədər yüksəlmiş, lakin ilin sonuna hesabat ili boyu ehtimal edilən geosiyasi amillərin səngiməsi neftin qiymətində kəskin azalmasına səbəb olmuşdur.

2017-ci ildə müşahidə olunan və 2018-ci ildə baş verməsi ehtimal edilən amillərin bu və ya digər dərəcədə nəzərə alınması müxtəlif analitik mərkəzlər və beynəlxalq maliyyə təşkilatları tərəfindən hesabat ili üçün neftin proqnoz qiymətində də müxtəlifliyə gətirib çıxarmışdır. Bununla belə, əvvəlki illərlə müqayisədə hər bir mənbə bu təbii resursun qiymətində artımın müşahidə ediləcəyini gözləyirdi. (Cədvəl 2).

Cədvəl 2. 2016-2018-ci illər üzrə müxtəlif təşkilatların hər bir il üzrə 9 ayın nəticələri əsasında “Brent” markalı neftin dünya bazarlarında qiyməti üzrə proqnozu və faktiki qiyməti, ABŞ dolları ilə

		İlin 9 ayı üzrə məlumatlar əsasında ilin sonuna gözlənilən proqnoz*		
	Təşkilat	2016	2017	2018
1	Dünya Bankı	43,0	55,0	67,3
2	Beynəlxalq Valyuta Fondu	42,9	55,2	70,2
3	ABŞ Enerji İnformasiya Administrasiyası	42,5	50,8	63,4
4	“Goldman Sachs” şirkəti	39,0	55,0	80,0
5	“JP Morgan” şirkəti	45,3	55,4	70,0
6	“Barclays” şirkəti	38,0	51,0	71,0
7	“Bank of America”	46,0	52,0	70,0
8	“ABN Amro”	50,0	54,0	73,0
9	“Societe Generale”	38,1	49,4	62,0
10	“Credit Suisse”	36,3	56,7	71,0
11	“Citigroup”	40,0	56,0	65,0
12	“BNP Paribas”	65,0	57,0	69,0
13	“Standarted Chartered”	50,0	53,0	71,0
14	Orta illik gözlənilən proqnoz qiymət	44,3	53,9	69,5
	Faktiki orta illik qiymət	43,7	54,3	70,9
	Kənarlaşma	- 0,6	+ 0,4	1,4

* proqnoz faktiki orta illik qiyməti və kənarlaşmanı əhatə etmir.

Cədvəl 2-dən göründüyü kimi, ümumilikdə, 2018-ci il üzrə bu xammalın qiymətinin orta proqnoz göstəricisi 69,5 ABŞ dolları təşkil etmişdir. Hesabat ilinin sonuna isə faktiki

qiymət, OPEK-in ötən ilin yekunları üzrə hesabatında 70,9 ABŞ dolları, Dünya Bankının verdiyi məlumatlara görə 71,1 ABŞ dolları təşkil etmişdir.

Beləliklə də, Hesablama Palatası proqnozların etibarlılıq dərəcəsinin müəyyən edilməsi məqsədilə apardığı müqayisələrə əsaslanaraq qeyd edir ki, son 3 ildə Dünya Bankı və Beynəlxalq Valyuta Fondunun proqnoz göstəriciləri faktiki rəqəmə daha çox yaxın olmuşdur.

OPEK-in 2019-cu ilin yanvar ayı üçün dərc etdiyi nəşrdə 2018-ci ildə “Brent” markalı neftin dünya bazarlarında qiyməti 70,9 ABŞ dolları (2017-cı ildə 54,3 ABŞ dolları), “WTI” markalı neftin qiyməti 64,7 ABŞ dolları (2017-cı ildə 50,9 ABŞ dolları), OPEK səbəti üzrə orta qiymət isə 69,5 ABŞ dolları (2017-cı ildə 52,5 ABŞ dolları) təşkil etmişdir. “Brent” markalı neftin qiyməti son 1 il ərzində orta hesabla 30,8%, “WTI” markalı neft üzrə 27,0%, OPEK səbəti üzrə 32,4% artmışdır.

3. ABŞ-da və İngiltərədə monetar siyasətin sərtləşdirməsi, Avropa Mərkəzi Bankının böhranın bitməsi və səngiməsi amilin əsas götürərək qeyri-likvid aktivlərin alınması proqramını dayandırması dünyada makroiqtisadi proseslərdə monetar siyasətin rolunun xüsusiyyətlərinin fərqli müstəviyə keçməsi ilə nəticələnmişdir.

ABŞ-da vergilərin azaldılması və xərclərin artırılması nəticəsində tələbin stimullaşdırması baş vermişdir ki, bu da öz növbəsində iqtisadi artım templərinin il ərzində yüksəlməsini müşahidə etmək imkanı vermişdir. Məhz bu səbəbdən, Federal Ehtiyat Sistemi (FES) uçot dərəcəsini sürətlə (bir il ərzində bir neçə dəfə) artırmağı qərara almışdır. ABŞ-da iqtisadi artım tempinin yüksəlməsi, həmçinin ABŞ-ın digər aparıcı ölkələrlə müqayisədə uçot dərəcəsini daha sürətlə yüksəltməsi ölkə valyutasının da möhkəmlənməsinə səbəb olmuşdur. Bu isə dünyada ABŞ dolları ilə ifadə edilən xarici borclanma səviyyəsi yüksək olan dövlətlərdə borc öhdəliklərinin maliyyələşdirilməsində müəyyən çətinliklərin yaranacağını göstərir. ABŞ balansındakı (toksik) aktivləri azaltmaqla uçot (overnayt) dərəcəsini mart, iyun, sentyabr və dekabr aylarında artırmışdır.

Avropa Mərkəzi Bankı tərəfindən faiz dərəcəsinin dəyişdirilməmiş — kreditlər üzrə faiz dərəcəsinin 0%, depozitlər üzrə dərəcənin -0,4% və marjinal kredit xətti üzrə dərəcənin isə 0,25% nisbətdə saxlanılmış, qeyri-standart tədbir olaraq 2,6 trilyon avro dəyərində olan 4 ildən artıq müddətdir davam etdirdiyi qeyri-likvid aktivlərin alınması proqramı 2018-ci ilin dekabrında dayandırılmışdır. Bu addımlar isə daha çox regionda problemlərin olmasına baxmayaraq böhranın “bitməsi və ya səngiməsi”nə hədəflənmiş tədbir olaraq qəbul edilir. Avropa Komissiyası tərəfindən dünya üzrə mərkəzi bankların valyuta ehtiyatlarının 20%-nin, dünya ölkələri və iri şirkətlərin borc öhdəliklərinin 20%-nin və beynəlxalq hesablaşmaların 36%-nin avro ilə aparılmasını əsas götürərək getdikcə bu valyutanın dünyada rolunun gücləndirilməsi ilə bağlı çıxışları avroya olan inamın qaytarılmasına hədəflənmişdir.

İngiltərə Mərkəzi Bankı tərəfindən ölkənin Avropa Birliyindən çıxması fonunda inflyasiyanın sürətlənməsi səbəbindən uçot dərəcəsini artırılması ilə bağlı qərar qəbul etmişdir. Həmçinin, İngiltərə ilə Avropa Birliyi arasında “Brexit” (Birləşmiş Krallığın Avropa Birliyindən çıxması) ilə bağlı qərarın müzakirəsi mərhələsində yaranan siyasi gərginlik və qeyri-müəyyənlik bazarlarda volatilliyin artmasına səbəb olmuş, nəticədə İngilis funtu

əhəmiyyətli şəkildə 2018-ci ilin dekabr ayında (son 20 ayda ən böyük nisbətdə) dəyərsizləşmişdir.

Beləliklə də, yumşaq monetar siyasətin həyata keçirilməsinə baxmayaraq ABŞ və İngiltərə Mərkəzi bankları tərəfindən atılan addımlar getdikcə pul siyasətinin sərtləşməsi ehtimallarını, bu isə qlobal maliyyə bazarlarına təzyiqləri yüksəltmişdir.

Eyni zamanda, iqtisadi risklərdə geosiyasi amillərin xüsusi çəkisinin yüksəlməsi ilə bir sıra ölkələrin valyutalarının, o cümlədən rus rublu və türk lirəsinin dəyərsizləşməsi müşahidə olunmuşdur.

4. Fiskal siyasətin həyata keçirilməsində müşahidə edilən əsas tendensiya hələ də fiskal intizam və iqtisadi artım templərinin artması arasında “qızıl orta”nın tapılmadığını göstərmiş, atılan institusional addımlar isə gözlənilən nəticələri verməmişdir.

Makrofiskal müstəvidə borclanma səviyyəsinin, o cümlədən, dövlət borclarının qlobal miqyasda artması müşahidə edilmişdir. ABŞ büdcə kəsirinin həcmində federal büdcə xərclərinin artması fonunda davamlı artım (aylar üzrə) dünya üzrə bu ölkənin xəzinə veksellerində pul saxlayan investorlar üçün xüsusilə diqqəti çəkmişdir. Belə ki, ABŞ federal büdcə kəsirinin davamlı olaraq artması bu kəsirin maliyyələşdirilməsi üçün çap edilən xəzinə veksellərinin dünya üzrə satışının həcmində artmasına səbəb olmuşdur. Beləliklə də, ABŞ qiymətli kağızlarını (xəzinə vekselləri) dünya ölkələri tərəfindən likvid aktiv kimi dəyərləndiriləsi son nəticədə dünya ölkələrinin ABŞ federal büdcə kəsiri və borcunda payını yüksəltmişdir.

Avrozonanın 3-cü böyük ölkəsi olan İtaliyada siyasi çağırışlar fonunda yaranan büdcə böhranının Avrozona üçün yaratdığı təhlükə hesabat ilində avronun kursunun aşağı düşməsinə və İtaliya maliyyə bazarı üçün ciddi təhdid yaratmış oldu. Belə ki, İtaliyada digər ölkələrlə müqayisədə dövlət sektorunun payının daha böyük olması, infrastrukturun köhnəlməsi, həmçinin ötən əsrin 80-ci illərindən hazırkı dövrdə dövlət borcunun həcmində ÜDM-in 90%-dən yüksək olması diqqəti çəkən məqamlardan hesab edilir. Həmçinin, həmkarlar ittifaqlarının güclü olması yüksək əmək haqqı sisteminin (davamlı olaraq) təmin edilməsinə səbəb olmuşdur. Eyni zamanda, ölkədə daha bir problem kimi yüksək vergitutmanın olması göstərilə bilər ki, bu da ölkədən ciddi kapital axını üçün şərait yaradır. Hazırda İtaliyanın məcmu borcu 1,7 trilyon ABŞ dollarıdır. Borcun böyük hissəsi bank sektorunun payına düşür. Ölkədən kənar şəxslərə və dövlətlərə məxsus məbləğ 425 mlrd. ABŞ dolları təşkil edir.

Haşiyə 1. Fiskal sahədə müasir dövrün əsas meylləri

Fiskal sahədə müşahidə edilən əsas meyllər fiskal islahatların çevikliyinin artırılması və dəyişən dünyada dövlət (ictimai) maliyyənin idarə edilməsində daha innovativ yanaşmaların tətbiqini zəruri edir. İlk növbədə, bu yanaşma institusional inkişafın yalnız makroiqtisadi sabilliyə təsiri kimi qəbul edilirsə, paralel olaraq iqtisadi artıma töhfə verməsi mütləq şərtidir.

Büdcə maliyyə resurslarının dövlətin strateji hədəflərinə uyğun toplanması və istifadəsi üçün mühüm alətdir. Belə olduğu təqdirdə büdcənin əsas funksionallığı xərclərinin müxtəlif istiqamətlərdə maliyyələşdirilməsi üçün "ictimai nemət" yaratması imkanları ilə məhdudlaşmır.

Əsas hədəflər getdikcə dəyişir. Amma bu dəyişikliklər öz növbəsində, büdcənin qeyd edilən funksionallığını da dəyişir. Buna səbəb sürətli "borclanma" və sürətli "qocalma" nəticəsində büdcə xərclərinin strukturunun dəyişməsidir.

Dövlət maliyyəsinin fundamental hədəflərindən biri büdcənin məhsuldar xərclərinin artımının yüksəldilməsidir. Məhsuldar xərc anlayışı iki komponenti özündə ehtiva edir: **insan kapital və dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu.**

Bu halda dövlət əsaslı vəsait qoyuluşunun bilavasitə əlavə dəyər yaratması və məşğulluğun təmin edilməsi şərtidir. Sadəcə investisiya xərclərinin artması problemin həlli deyil və bir qayda olaraq xərclərin heç də səmərəliliyinin, nəticəliliyinin və qənaətliliyinin artmasına xidmət etmir.

Əsas hədəf investisiyanın iqtisadi artım və məşğulluğun təmin edilməsinə hədəflənməsidir. Bu isə məhz iqtisadi inkişafa xidmət edən layihələrin icrasını zəruri edir.

Növbəti istiqamət, yüksək keyfiyyətli elm və təhsil institutlarının yaradılmasıdır. İnsan kapitalı cəmiyyətin gələcəyi və uzun müddətli iqtisadi artım qaynağı olaraq qəbul edilir.

Məhsuldar xərclərlə yanaşı hazırkı şəraitdə dövlət maliyyəsinin səhiyyə sektoruna ciddi töhfəsi müzakirəyə səbəb olur. Bu cəmiyyətin daha sağlam olması ilə sosial rifah üçün zəruridir.

Dövlət maliyyəsinin dəyişən daha bir xüsusiyyət "rəqəmsallaşma"nın sürətlə tətbiqidir. İlkən uçot sənədlərinin elektronlaşması, o cümlədən Elektron "vergi hesab-faktura"ların tətbiqi, vergilərin mobil telefon vasitəsilə ödənilməsi, əmək haqqı barədə informasiyanın texnoloji vasitələrlə çatdırılması, real rejimdə insanların əmək haqlarına nəzarət edilməsi, biometrik və bank hesabı üzrə məlumatların əlçatanlığı, vergi və gömrük inzibatçılığının təmin edilməsində prosesləri sürətləndirən əsas amilə çevrilmişdir. Lakin bu prosesin əks tərəfi – təhlükəsizlik və fərdi məlumatların daha açıq şəkildə olmasıdır ki, sonda heç də vergi ödəyiciləri tərəfindən müsbət qəbul edilmir.

2018-ci ildə İtaliyada 2019-cu ilin dövlət büdcəsinin layihəsinin qəbul edilməsində yaşanan çətinliklər bütün Avropa maliyyə və iqtisadi sistemində ciddi təhlükə yaratmış, bu proseslərin isə İtaliyanın Avropa Birliyindən və Avrozonadan çıxması ilə nəticələncəyi də ehtimal edilirdi.

Yeni fiskal intizam normalarına görə (prosedurlara uyğun olaraq) Avrozonaya üzv olan hər bir dövlət növbəti və sonrakı iki il üçün öz büdcə parametrlərini Avropa komissiya ilə razılaşdırmalıdır. Həmçinin, fiskal intizam normalarına əməl edilməməsi ölkələrin üzərinə götürdüyü öhdəlikləri icra etməməsi kimi dəyərləndirilərək cərimələrin tətbiqi ilə nəticələne bilər.

İtaliya hökuməti tərəfindən qəbul edilmiş yeni qanuna əsasən büdcə kəsiri Avropa Birliyinin müəyyən etdiyi ÜDM-in 3%-lik limitdən 0,6 faiz bəndi (2,4%) aşağı nisbətə proqnozlaşdırılmış, büdcə kəsirinin maliyyələşdirmə mənbələrindən biri kimi dövlət müəssisələrinin özəlləşdirilməsi göstərilmişdir. Büdcə kəsiri üçün nəzərdə tutulan limitin ortamüddətli xərclər çərçivəsində əvvəlki illərdə həmin dövrə müəyyən edilən hədəfdən

yüksək olması səbəbindən Avropa komissiyasına təqdim edilən büdcə layihəsi qəbul edilmirdi.

İtaliya bazarındakı hər hansı bir proses ciddi şəkildə Avrozonada banklarını təşvişə salırdı. Eyni zamanda, əhalinin kütləvi şəkildə bank sektorundan pulu çıxartmasına və nəticədə (Avrozonada bank sektorundakı böhran) Yunanıstanda baş verən proseslərin İtaliyada təkrarına çevrilə bilərdi. Xüsusilə də diqqət versək görərik ki, İtaliya PIIGS ölkələrindən biridir. Bu ölkə Portuqaliya, İrlandiya, İspaniya və Yunanıstan kimi ciddi şəkildə dövlət borclanması və büdcə kəsiri problemi ilə üzləşən dövlətlər sırasındadır.

Ümumilikdə, Avropa Birliyini baxdıqda isə, böhran zamanı dövlət sektoruna "miqrasiya axını", dövlət borcuna xidmətlə bağlı xərclərin artımı və nominal ÜDM-də azalma 2008-2014-cü illərdə bu zonada dövlət borclanmasının həcmində ÜDM-ə faiz nisbəti göstəricisini əhəmiyyətli şəkildə artırmışdır (Şəkil 4).

Şəkil 4. Avropa Birliyində dövlət maliyyəsinin yeni xüsusiyyətləri

Dövlət borclanmasının həcmində yüksəlməsi və büdcədən borca ayrılan vəsaitin həcmində artımı.
Nəticə: Büdcənin digər istiqamətlərdə maliyyələşmə imkanlarının məhdudlaşması.

Ölkələrin getdikcə fiskal fəza yaratmaq istiqamətində tədbirləri.
Məqsəd: Büdcə risklərinin minimallaşdırılması üçün ehtiyat yaratmaq.

Səhiyyə xərclərinin payının dövlət xərclərində yüksəlməsi.
Nəticə: Büdcədə əlavə fiskal yükün yaranması.

Siyasi amilin fiskal siyasətin formalaşmasında getdikcə sosial və iqtisadi hədəfləri üstələməsi.
Nəticə: Büdcə fundamental əsaslara xidmət etmək əvəzinə yalnız siyasi alət olaraq istifadə edilir.

Büdcə şəffaflığı və hesabatlılığının dürüst olmaması.
Şərti öhdəliklərin tam həcmdə nəzərə alınmaması.
Nəticə: İnformasiyanın dürüst olmaması səbəbindən büdcə və maliyyə risklərinin yaranması. Sonda Büdcə böhranına çevrilməsi.

"Rəqəmsallaşma"nın daha geniş formada tətbiqi.
Nəticə: Vaxta qənaət, dövlət və vergi ödəyicisi münasibətlərinin optimallaşdırılması.

Sonrakı dövrdə Avrozonada üzrə dövlət borcunun azalması diqqəti çəkir. Fiskal intizam tədbirlərinin sərtləşdirilməsi, mövcud institutların gücləndirilməsi və yenilərinin qəbul edilməsi Avrozonada üzrə borcun ÜDM-ə nisbətində azalmasını şərtləndirmişdir. Ayrı-ayrı ölkələr üzrə götürdükdə isə fiskal mənzərə fərqlənir.

Fiskal intizam tədbirləri ilə yanaşı Makroiqtisadi Disbalans Prosedurlarının (MDP), Avropa Stabilitet Mexanizmi (ASM), Bank birliyi və Kapital bazarı birliyinin yaradılması ilə bağlı səylər ümumi makroiqtisadi disbalansların azalmasına səbəb olmuşdur.

Yeni fiskal institutlar və makroiqtisadi tənzimlənmə səyləri dövlət xərclərinin idarə edilməsində 3 əsas məqsəddən biri olaraq fiskal intizamın təmin edilməsinə kömək olur. Bu sırada şübhəsiz ki, fiskal razılaşma sənədində yer alan büdcə balansı, dövlət borcu ilə bağlı institutların sərtləşdirilməsi göstərilə də, orta müddətli dövrə büdcə planlaşdırılması işinin daha rəşional, gözələnən, əhatəli və dəqiq olması üçün Avropa Komissiyası ilə razılaşdırılması da xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Əsas “fiskal gərginlik” İtaliyada ötən il müşahidə edilən büdcə böhranı ilə bağlı olmuş, ümumi fiskal siyasət Avstraliya, Kanada, Yaponiya, Birləşmiş Krallıq və hətta bəzi PIIGS ölkələrində “neytral” qalmışdır.

2018-ci ildə dünya üzrə büdcə balansının ÜDM-ə faiz nisbəti əvvəlki illərlə müqayisədə 0,1 faiz bəndi azalaraq 2,8%, eyni dövrdə dövlət borcunun həcmi isə 0,3 faiz bəndi artaraq 82,0% təşkil etmişdir (Cədvəl 3).

Neftin aşağı qiymətlərinə uyğunlaşma siyasəti bir sıra ölkələrdə pozitiv nəticələr vermişdir. Bu sırada ötən il neftin qiymətinin 60-70 ABŞ dolları nisbətində dəyişməsi neft ixrac edən ölkələrdə müsbət büdcə saldosunun yaranmasını şərtləndirmişdir. Həmçinin, 2014-cü ilin avqust ayından neftin qiymətinin aşağı düşməsi fiskal sahədə ciddi islahatların başlanmasını zəruri etmişdir. Bu sərəya Körfəz ölkələri, MDB ölkələri sırasında neftlə zəngin dövlətləri aid edə bilərik.

Son 10 ildə makroiqtisadi stabilliyi təmin etmək məqsədilə atılan fiskal addımlar müəyyən regionlarda (Avrozona) fiskal intizamı bərpa edə bilsə də, fiskal institutların qəbul edilməsi və büdcə risklərinin daha dərin təhlili fonunda büdcənin əsas funksionallığı – iqtisadi inkişafın stimullaşdırılmasında rolu bir qədər zəifləmişdir.

Cədvəl 3. Dünya ölkələrində məcmu dövlət borcunun və büdcə balansının ÜDM-ə nisbəti

	2015		2016		2017		2018	
	Borc	Kəsir	Borc	Kəsir	Borc	Kəsir	Borc	Kəsir
Dünya	80,0	-3,3	83,1	-3,5	81,7	-2,9	82,0	-2,8
İnkişaf etmiş ölkələr	104,2	-2,5	106,7	-2,5	104,6	-2,1	103,6	-2,1
İnkişaf etməkdə olan və orta gəlir qrupuna aid edilən ölkələr	44,0	-4,4	46,9	-4,8	48,5	-4,3	50,8	-4,0
Avrozona	89,8	-2,0	88,8	-1,5	86,8	-1,0	85,0	-0,6
G-7 (İtaliya istisna olmaqla)								
<i>ABŞ</i>	104,8	-3,2	106,8	-3,9	106,2	-3,8	105,8	-4,3
<i>Fransa</i>	95,6	-3,6	96,6	-3,6	98,5	-2,7	98,6	-2,6
<i>AFR</i>	70,9	0,8	67,9	0,9	63,9	1,0	59,8	1,7
<i>Yaponiya</i>	231,3	-3,8	235,6	-3,7	235,0	-3,2	237,1	-3,2
<i>Birləşmiş Krallıq</i>	87,9	-4,2	87,9	-2,9	87,1	-1,8	86,9	-1,4
<i>Kanada</i>	90,5	-0,1	91,1	-1,1	90,1	-0,3	90,6	-0,4

PIIGS								
<i>Yunanistan</i>	178,8	-2,8	183,5	0,7	179,3	1,0	183,2	0,4
<i>İrlandiya</i>	76,9	-1,9	73,6	-0,5	68,5	-0,2	65,2	0,0
<i>İtaliya</i>	131,5	-2,6	132,0	-2,5	131,3	-2,4	132,1	-2,1
<i>Portuqaliya</i>	128,8	-4,3	129,9	-2,0	124,8	-3,0	121,4	-0,7
<i>İspaniya</i>	99,4	-5,3	99,0	-4,5	98,1	-3,1	97,0	-2,7
BRICS								
<i>Çin Xalq Respublikası</i>	41,1	-2,8	44,2	-3,7	46,8	-3,9	50,5	-4,8
<i>Hindistan</i>	70,0	-7,2	69,5	-7,2	69,8	-7,0	69,8	-6,7
<i>Rusiya Federasiyası</i>	16,3	-3,4	16,1	-3,6	15,5	-1,5	14,0	2,8
<i>Braziliya</i>	72,6	-10,3	78,4	-9,0	84,1	-7,9	87,9	-6,8
<i>Cənubi Afrika Respublikası</i>	49,3	-4,8	51,6	-4,1	53,0	-4,4	56,7	-4,4

Eyni zamanda, müxtəlif ölkələrdə gedən sosial-iqtisadi proseslərin xüsusiyyətləri son illərdə bir sıra istiqamətlər üzrə maliyyələşmənin həcmində kəskin artım səbəbindən büdcə xərclərinin strukturunun dəyişməsi zərurəti yaratmışdır. Məhz bu səbəb büdcənin iqtisadi inkişafın mühərriki rolunu oynaması imkanlarını məhdudlaşdırmışdır.

Lakin dövlət maliyyəsi çağırışları ilə iqtisadi təşviq mexanizmləri arasında balansın tapılması heç də asan olmadığı üçün biz Cədvəl 3-də inkişaf qrupları üzrə ölkələrdən asılı olaraq fərqli mənzərəni müşahidə edirik. Buna səbəb, bəzi ölkələrdə borcun artım tempinin ÜDM-in artım tempi ilə uzlaşmaması, digərlərində borcun həcmində davamlı artım, başqa qrup ölkələrdə "fiskal fəza"nın əhəmiyyətli şəkildə formalaşması səbəbindən maneəvər etmə imkanlarının olmasıdır.

5. Aparılan islahatlar və maliyyə inzibətçiliğinin təkmilləşdirilməsi dövlət maliyyəsində bir sıra riskləri formalaşdırmışdır.

Dövlət maliyyəsinin idarə edilməsi zamanla onun təkmilləşdirilməsini, o cümlədən islahatların aparılması nəticəsində yeni institutların tətbiq olunmasını zəruri edir. Son illərdə fiskal menecmentlə bağlı aparılan islahatlar özündə risk amilini də əks etdirir. Belə ki, riskin yaranması islahatların miqyasından, zaman amilindən, cəlb edilən təşkilatların sayından, islahatların hansı zaman çərçivəsində və necə fayda verməsindən çox asılıdır.

Bu səbəbdən, dövlət maliyyəsinin idarə edilməsi sahəsində aparılan fiskal islahatlar aşağıdakı yan təsirlərə də malik olur:

- *İslahatların miqyası genişləndikcə riskin dərəcəsi də yüksəlir.*
- *Zaman amili xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bürokratik maneələr səbəbindən islahatların gecikməsi baş verə bilər.*
- *Prosesə cəlb edilən büdcə təşkilatlarının sayının çoxluğu dövlət maliyyəsi sahəsində aparılan islahatların faydalılığına mənfi təsir etməklə riski yüksəldə bilər.*
- *Hər hansı bir büdcə prosedurunda dəyişikliklərin edilməsi riski yüksəldən amil kimi dəyərləndirilir.*
- *İslahatların səmərəliliyinin ölçülməsi xüsusi önəm daşıyır. Bu əsasən islahatın görünən nəticələri ilə qiymətləndirilir. Nə dərəcədə aparılan islahat fayda verə bilər?*

Haşiyə 2. Müasir dövrdə büdcə layihəsinin tərtibinə yanaşmalar

Son illərdə fiskal sahədə aparılan islahatlar dövlət maliyyəsinin idarə edilməsi işində yeni yanaşmaların və institutların tətbiqi ilə yanaşı büdcə zərfinin tərkibində hansı keyfiyyətə malik olması diqqət çəkir.

Bu əsasda aparılan araşdırmalar üzrə beynəlxalq təcrübədə (BVF ekspertləri tərəfindən hazırlanmış nümunəyə əsaslanaraq) parlamentə büdcə layihəsi ilə birlikdə təqdim edilən sənəd və məlumatların tərkibinin əsasən aşağıdakı sənədlərdən ibarət olduğu müəyyənləşdirilmişdir.

✓ **Orta Müddətli Xərclər Çərçivəsi.** Böyük əksəriyyət hallarda 3-4 illik icmal o cümlədən, dövlət büdcəsinin gəlirləri, xərcləri, büdcə balansı, həmçinin dövlət borcu haqqında məlumat;

✓ **Büdcə proqnozlaşdırılmasının əsaslandırılması.** Bu böyük əksəriyyət tədbirlərin, layihə, proqram, təşəbbüslərin sosial-iqtisadi əsaslandırılmasını tələb edir;

✓ **Fiskal risklər haqqında məlumatlar.** Bu sıraya aiddir:

(i) fiskal və borc proqnozlarının dəyişikliklərə verə biləcəyi reaksiya (həssaslıq);

(ii) alternativ makro-fiskal ssenarilər;

(iii) borc dayanıqlılığının qiymətləndirilməsi və borclanma ilə bağlı təhdidlər;

(iv) dövlət müəssisələrinin kvazi-fiskal əməliyyatları, şərti öhdəliklər problemi;

✓ **Yeni büdcə siyasətlərinin** (təşəbbüs, islahatları) dəqiq izahı və büdcə üçün kəmiyyət ifadəsində təsirinin qiymətləndirilməsi;

✓ **Dövlət gəlir və xərclərinin son iki ildə proqnoz və faktiki rəqəmləri** haqqında izahlı məlumat. Həmçinin, son illərdə qəbul və icra edilmiş və davam etdirilən dövlət proqramları haqqında izahlı məlumatlar;

✓ **Vergi xərclərinin həcmi**, onların sahələr və/və ya məhsul, xidmətlər üzrə maliyyələşmə ifadəsində məlumatlar

Ümumiyyətlə götürdükdə isə “dövlət maliyyəsinin idarə edilməsinin avtomatlaşdırılması” və “proqram büdcəsinin tətbiqi” islahatı daha çox risk amilinə məruz qalır. Birinci istiqamət üzrə əsas problem ilk növbədə texniki amillə bağlıdır. Avtomatlaşdırmada həm büdcə təşkilatlarının sayının çox olması, həm zaman məhdudiyyəti, həmçinin “təfəkkür problemi” rol oynayır.

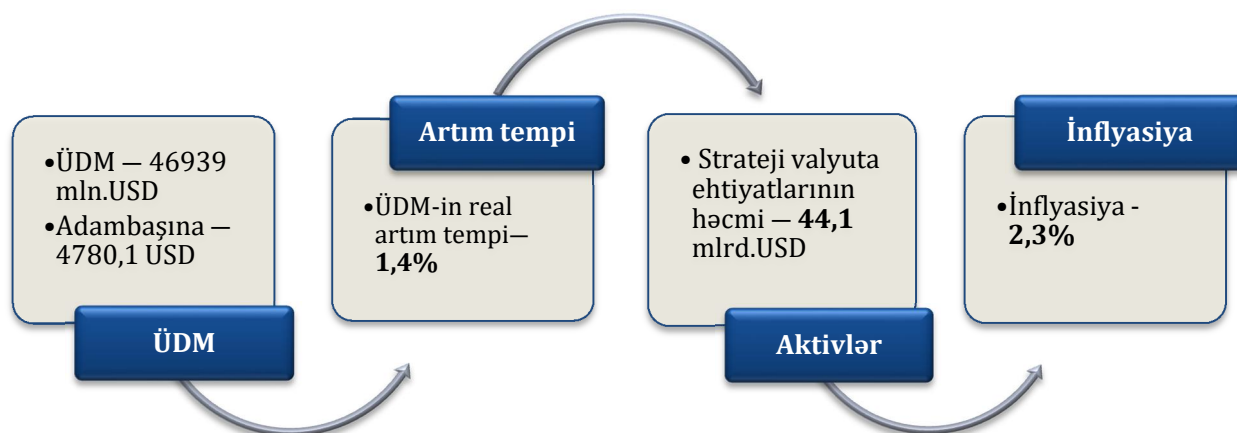
İkinci istiqamət üzrə əsas risk bütün meyarlar üzrə təhdidlərin olması ilə əlaqələndirilir. Xüsusilə bu şəraitdə proqram büdcəsinin mərhələli şəkildə tətbiqi diqqət çəkir. Proqram büdcəsi nəticə əsaslı büdcənin tərkib hissəsi olduğu üçün ilk növbədə büdcə planlaşdırılmasına yanaşmanın dəyişməsi ilə — “təfəkkürdə” yeni bir mərhələnin yaranmasını tələb edir.

1.2. Azərbaycan iqtisadiyyatının dövlət büdcəsinin icrasına təsir edən əsas meyilləri

Hesabat ili Azərbaycan Respublikasının siyasi, sosial-iqtisadi həyatında əlamətdar hadisələrlə zəngin olmuşdur. Azərbaycan Respublikasında keçirilən prezident seçkilərində ölkə vətəndaşlarının dövlət başçısına inamının ifadəsi olaraq cənab İlham Əliyev böyük səs çoxluğu ilə növbəti dəfə Prezident seçilmişdir. Bu seçkilərlə əhali, eyni zamanda, həyata keçirilən islahatların davamlılığına və uğuruna səs vermiş, 2018-ci il Şərqdə ilk respublikanın, parlamentin qurulmasının 100 illiyi qeyd edilmişdir. Həyata keçirilən iqtisadi və sosial islahatlar yeni təkanla davam etdirilmiş, beynəlxalq hesabatlarda Azərbaycan 10 ən islahatçı dövlət siyahısına daxil edilərək ən çox islahat

aparan ölkə kimi elan olunmuşdur. Qazanılmış uğurlar makroiqtisadi göstəricilərin müsbət dinamikasında da öz əksini tapmışdır (Şəkil 5).

Şəkil 5. Makroiqtisadi şəraiti xarakterizə edən göstəricilər

Hesablama Palatası Dövlət Statistika Komitəsinin, həmçinin sosial və iqtisadi blok üzrə mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının hesabatları və müxtəlif aidiyyəti qurumların məlumatları əsasında aparılmış təhlillər üzrə 2018-ci ilin əsas nəticələrini tərəfindən aşağıdakı kimi qruplaşdırılmışdır.

2016-cı ildə ÜDM-in dinamikasında qeydə alınmış əhəmiyyətli azalma (-3,1%) və 2017-ci ildə “anemik” artımdan sonra (+0,2%) hesabat ilində əlavə dəyərin real artımı 1,4%-ə bərabər olmuşdur.

2018-ci il üzrə dövlət büdcəsinin proqnozlaşdırılması prosesində ÜDM-in real ifadədə artımı 1,5%, hesabat ilinin 9 ayının yekunlarına görə ilin sonuna gözlənilən real artım tempinin 2,0% səviyyəsində olacağı nəzərdə tutulmuşdur. İlin sonunda əlavə dəyərin real artımı 1,4% təşkil etmişdir ki, bu da gözlənilən artımdan 0,6 faiz bəndi azdır. Fərq, əsasən qeyri-neft ÜDM-dən irəli gəlmişdir.

2018-ci ilin dövlət büdcəsinin layihəsi ilə birgə təqdim edilən məlumatlarda (“Büdcə zərfində”) neftin qiymətinin 45,0 ABŞ dolları olacağı proqnozlaşdırılmış, lakin sonradan xam neftin dünya bazarlarında qiymətinin əhəmiyyətli dərəcədə artması dövlət və icmal büdcələrinin müvafiq gəlir göstəricilərinə yenidən baxılması üçün müsbət zəmin yaratmış və nəticədə neftin bir bareli üçün qiyməti ilə ağılı proqnoz 55,0 ABŞ dolları səviyyəsində qəbul edilmişdir. 2019-cu ilin büdcə layihəsi ilə təqdim edilmiş sənədlərdə isə 2018-ci il üzrə neftin gözlənilən qiyməti 1 barel üçün 60 ABŞ dolları nəzərdə tutulmuşdur.

2018-ci il üzrə xam neftin dünya qiymətinin 45 dollar olacağı təqdirdə, 69395,4 mln. manatlıq əlavə dəyər yaradılacağı proqnozlaşdırılmış, sonra isə ÜDM-lə bağlı gözlənilən rəqəm neftin qiymətinin 60 dollar olacağı ehtimalı ilə 76884,6 mln. manat təşkil etmişdir (Şəkil 6). Baxılan dövrdə iqtisadiyyatda faktiki yaradılmış ÜDM-in nominal həcmi 79797,3 mln. manata bərabər olmuşdur ki, bu da neftin orta illik dünya qiymətinin gözləniləndən təxminən 10 dollar çox olması ilə izah olunur. Belə ki, neft sahələrində yaradılmış əlavə dəyərin həcmi gözlənilən rəqəmdən 3,5 mlrd. manat çox qeydə alınmışdır.

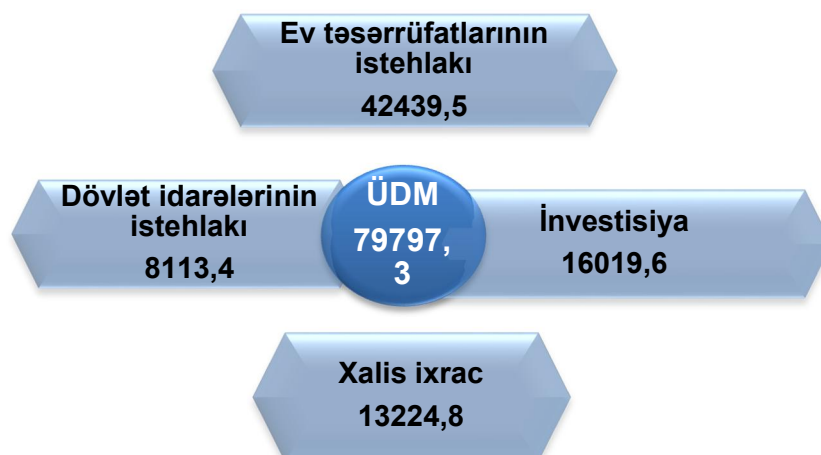
Şəkil 6. Bəzi makroiqtisadi göstəricilər üzrə proqnozlaşdırılan, gözlənilən və faktiki ifadələrin müqayisəsi

Proqnoz	Gözlənilən*	Faktiki
ÜDM-in artım tempi 1,5%	ÜDM-in artım tempi 2,0%	ÜDM-in artım tempi 1,4%
Neft ÜDM-in artım tempi -1,0%	Neft ÜDM-in artım tempi -0,3%	Neft ÜDM-in artım tempi 0,6%
Əsas kapitala investisiyalar 15,9 mlrd. manat, artım tempi -2,5%	Əsas kapitala investisiyalar 17,3 mlrd. manat, artım tempi 0%	Əsas kapitala investisiyalar 17,2 mlrd. manat, artım tempi -4,4%
Xarici 7,7 mlrd. manat Daxili 8,2 mlrd. manat	Xarici 7,2 mlrd. manat Daxili 10,1 mlrd. manat	Xarici 5,2 mlrd. manat Daxili 12,0 mlrd. manat
Neft 6,4 mlrd. manat Qeyri-neft 9,5 mlrd. manat	Neft 6,8 mlrd. manat Qeyri-neft 10,5 mlrd. manat	Neft 5,9 mlrd. manat Qeyri-neft 11,3 mlrd. manat
İnflyasiya 6,1%	İnflyasiya 3,1%	İnflyasiya 2,3%
Dövlət büdcəsinin gəlirləri 20,1 mlrd. manat	Dövlət büdcəsinin gəlirləri 22,1 mlrd. manat	Dövlət büdcəsinin gəlirləri 22,5 mlrd. manat
Dövlət büdcəsinin xərcləri 20,6 mlrd. manat	Dövlət büdcəsinin xərcləri 23,1 mlrd. manat	Dövlət büdcəsinin xərcləri 22,7 mlrd. manat

*2019-cu ilin büdcə layihəsində 2018-ci il üzrə gözlənilən rəqəmlər

Neftin qiymətində kəskin azalmalardan sonra devalvasiya dalğaları və iqtisadi artım tempiyində ciddi tərəddüdlər izlənsə də, neftin qiymətinin artması 2018-ci ildə makroiqtisadi stabilliyin bərpası istiqamətində müsbət meyillər üçün münbit şəraiti formalaşdırmışdır (Şəkil 7).

Şəkil 7. Ümumi daxili məhsulun istifadəsi, 2018-ci il, mln. manat

Hesabat ilində məcmu tələbdə canlanma müşahidə edilmiş, investisiya istisna olmaqla bütün komponentlər üzrə tendensiya müsbət olmuşdur.

➤ Məcmu tələbin əsas komponenti olan *ev təsərrüfatlarının istehlakı* artmış, baxılan dövr ərzində real ifadədə əhalinin gəlirləri 6,7% (nominal 9,2%), orta aylıq əmək haqqı 0,7% (nominal 3%), pərakəndə ticarət dövriyyəsi 3% artmışdır.

2017-ci ildən fərqli olaraq, ötən ildə əhalinin gəlirlərində real artımın müşahidə olunmasına baxmayaraq, yığıma meyllilik əmsalında mühüm dəyişiklik baş verməmiş, əhalinin əmanətlərinin gəlirlərində payı demək olar ki, dəyişilməz qalmış, əhali gəlirlərinin təxminən 1/6 hissəsi yığıma yönəldilmişdir. 2018-ci ildə ev təsərrüfatlarının istehlakı artmış və bununla da, məcmu tələbin faktorları arasında aparıcı qüvvəni təşkil etmiş, ümumi həcmdə payı 53,2%-ə bərabər olmuşdur.

➤ Əvvəlki illər *xarici sektorun tələbi* və ya xalis ixrac komponenti əlavə dəyər istehsalına azaldıcı təsir göstərsə də, son 2 ildə ixrac həcmində dəyişməsi idxal üzrə müvafiq göstəricini üstələmiş, ölkə üzrə məcmu tələbin artmasına müsbət təsir etmişdir. Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatlarına əsasən, hesabat ilində mal və xidmətlərin xalis ixracı 13224,8 mln. manata bərabər olmuşdur.

➤ *İnvestisiya* üzrə rəqəmlərin təhlili onu deməyə əsas verir ki, əlavə dəyər istehsalına ənənəvi müsbət töhfə son illərdə azaldıcı təsirlə əvəz olunmuşdur. 2018-ci il ərzində əsas kapitalla yönəldilmiş investisiyalar real ifadədə 4,4% azalmış, nominal ifadədə 17238,2 mln. manata bərabər olmuşdur.

➤ *Dövlət idarələrinin istehlakı* hesabat ilində müsbət dinamika ilə əlavə dəyərin formalaşmasında özünəməxsus yerini almışdır. 2018-ci ildə dövlət idarələrinin istehlakı ÜDM-in təxminən 10%-ni təşkil etmişdir.

Hesabat ilində ÜDM-in real artımı əsasən qeyri-neft sektorunun hesabına təmin olunmuşdur.

Qeyd edildiyi kimi, 2018-ci il üzrə ÜDM-in real ifadədə əvvəlcə 1,5% artacağı proqnozlaşdırılmış, sonra gözlənilən real artım tempi 2,0% səviyyəsində qərarlaşdırılmışdır.

ÜDM real ifadədə 1,4% artmış, proqnozlaşdırılmış göstəricidən 0,6 faiz bəndi az olmuşdur. Proqnoz və fakt arasında yaranmış əsas fərq qeyri-neft ÜDM-i ilə əlaqədardır. Proqnozlara əsasən, ÜDM-in 2,0% real artımının tamamilə qeyri-neft ÜDM-i əsasında reallaşdırılacağı gözlənilmiş, gözləntilər isə qismən özünü doğrultmuşdur.

Belə ki, iqtisadi artımın təxminən 81%-ni qeyri-neft sektoru təmin etmişdir. Lakin qeyri-neft sahəsində yaradılmış əlavə dəyərin artımı gözlənilmədiyindən 1,6 faiz bəndi az olmuşdur (3,4% artıma qarşı 1,8% faktiki artım) (Cədvəl 4).

Cədvəl 4. ÜDM-in sahə strukturunun proqnozlaşdırılan, gözlənilən və faktiki ifadələrinin müqayisəsi, mln. manatla

Göstəricilər	Proqnoz	Gözlənilən*	Faktiki
ÜDM	69395,4	76884,6	79797,3
<i>real artım tempi</i>	1,5	2,0	1,4
Sənaye	24266,9	31725,0	35307,4
<i>real artım tempi</i>	0,0	0,5	1,3
Qeyri-neft sənayesi	3594,5	3469,0	3548,8

<i>real artım tempi</i>	7,2	7,4	7,4
Kənd, meşə və balıqçılıq təsərrüfatı	4167,8	4246,1	4190,1
<i>real artım tempi</i>	6,2	5,1	4,6
Tikinti	7456,5	7120,2	6353,8
<i>real artım tempi</i>	0,2	1,8	-9,0
Ticarət, nəqliyyat vasitələrinin təmiri	7878,0	7795,2	7670,5
<i>real artım tempi</i>	3,5	3,5	3,0
Turistlərin yerləşdirilməsi və ictimai iaşə	1870,8	1788,5	1834,6
<i>real artım tempi</i>	6,6	7,2	7,6
Nəqliyyat və anbar təsərrüfatı	4989,6	4956,7	5032,6
<i>real artım tempi</i>	2,5	3,4	7,8
İnformasiya və rabitə	1152,0	1147,4	1242,7
<i>real artım tempi</i>	5,1	5,0	9,3
Sosial və digər sahələrdə yaradılmış əlavə dəyər	12367,8	12410,9	11937,4
<i>real artım tempi</i>	1,4	1,8	1,0
Məhsula vergilər	5246,0	5694,6	6228,2
<i>real artım tempi</i>	2,1	2,6	1,5
Neft ÜDM-i	21764,9	29448,3	32904,1
<i>real artım tempi</i>	-1,0	-0,3	0,6
Qeyri-neft ÜDM-i	47630,5	47436,3	46893,2
<i>real artım tempi</i>	2,9	3,4	1,8

*2019-cu ilin büdcə layihəsində 2018-ci il üzrə gözlənilən rəqəmlər

Qeyri-neft ÜDM-ə yeganə azaldıcı təsir tikinti sektorundan formalaşmışdır.

Hesablamalar göstərir ki, sözügedən sahə 9,0% real azalma ilə ÜDM-ə 0,9 faiz bəndi, qeyri-neft ÜDM-ə isə 1,4 faiz bəndi azaldıcı təsir göstərmişdir. Qeyd olunan sektorda real artım tempinin azalması əsas kapitalla investisiyaların azalması ilə izah olunur. Neft sektoruna yönəldilən vəsaitlərin həcmnin azalması əsas kapitalla yönəldilmiş investisiyaların azalması ilə nəticələnmişdir.

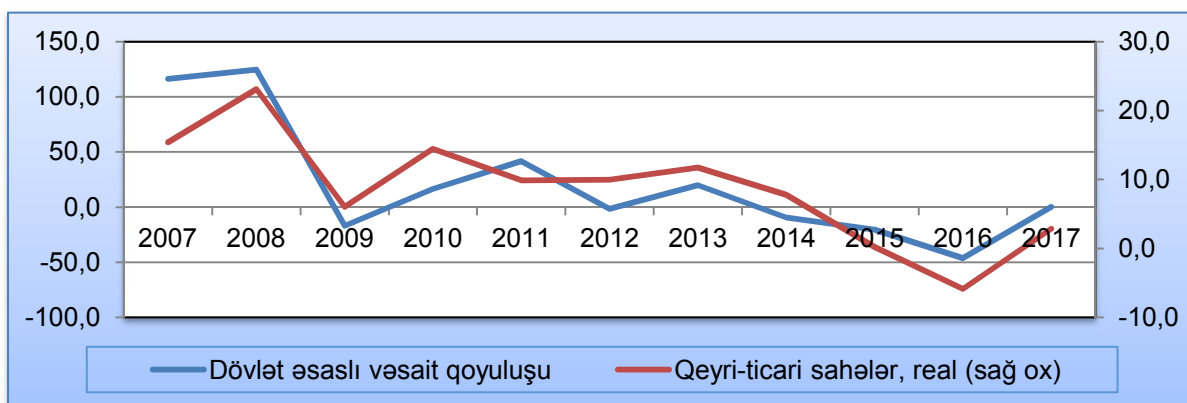
Məlumat üçün qeyd edək ki, hesabat ilinin ayları ərzində əsas kapitalla investisiyalar, eləcə də, tikinti üzrə göstəricilərdə real ifadədə artım qeydə alınmamış, pozitiv gözləntilər üçün zəmin yaranmamışdır. Bununla belə, hesabat ilinin 9 ayı üzrə müşahidə olunan azalma meyllərinə baxmayaraq ilin sonuna bu sahədə artım 1,8% səviyyəsində nəzərdə tutulmuşdur.

Hesablamalara əsasən, ÜDM-in 1,4% real artım tempinin 37,4%-i nəqliyyat və anbar təsərrüfatı, 24,1%-i qeyri-neft sənayesi, 22,2%-i ticarət, 18,4%-i kənd təsərrüfatı, 12,8%-i turizm, 10,8%-i rabitə sektorundan, 11,8%-i isə digər sahələrdən formalaşmışdır.

Qeyri-neft ixracına təkan verəcək ticari sahələrin (kənd təsərrüfatı və qeyri-neft sənayesi) qeyri-neft sektoru üzrə yaradılmış əlavə dəyerdə payı 16% ətrafında olmuşdur.

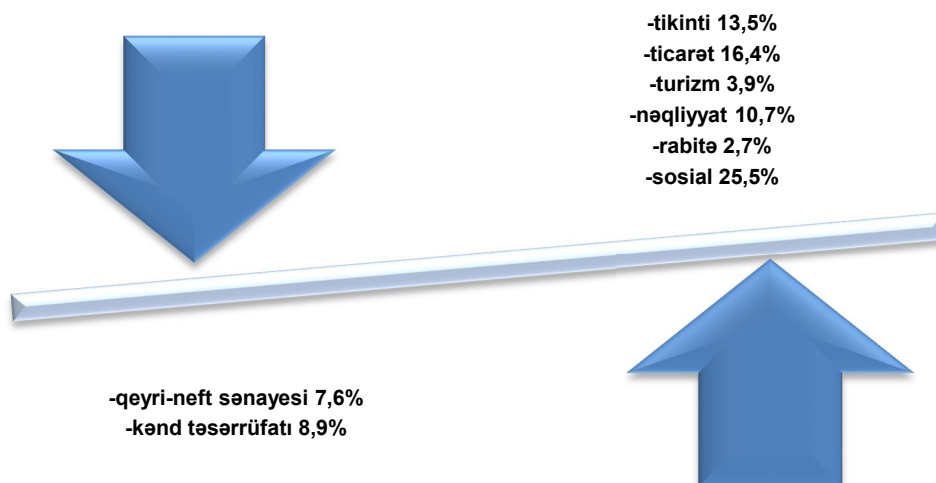
Əlavə dəyər istehsalının sektoral bölgüsündən məlum olur ki, qeyri-neft ÜDM-in formalaşmasında fiskal ekspansiyadan faydalanan və konsolidasiya xarakterli şoklara qarşı həssaslıq nümayiş etdirən *qeyri-ticari sahələrin* payı hələ də yüksək olaraq qalır. Büdcə xərclərinin qeyri-neft ÜDM-in tikinti sektoruna təsiri böyükdür (Şəkil 8).

Şəkil 8. Qeyri-ticari sahələr və dövlət əsaslı vəsait qoyuluşunun artım tempi, %

Devalvasiya dalğalarına qədər qeyri-ticari sahələrinin qeyri-neft ÜDM-də payı ənənəvi olaraq yüksək olmaqla yanaşı, qeyri-neft ÜDM-in artımının əhəmiyyətli hissəsini də formalaşdırırdı (Şəkil 9).

Şəkil 9. Ticari və qeyri-ticari sahələrin qeyri-neft ÜDM-in həcmində xüsusi çəkisi, 2018-ci il, %

Qeyri-neft sahəsi üzrə əlavə dəyərin pay strukturunda ticari sahələrin xüsusi çəkisi az qalmağa davam etsə də, makrostabiliyin qorunması məqsədilə fiskal ekspansiyanın azalması, eyni zamanda qeyri-neft sənayesinin inkişafı istiqamətində müvafiq tədbirlərin həyata keçirilməsi nəticəsində 2018-ci ildə əlavə dəyər kəskin fərqlə olmasa da, daha çox ticari sahələr hesabına təmin olunmuşdur.

ÜDM-in nominal həcmi əvvəlki illə müqayisədə 9459,5 mln. manat çox olmuşdur (Cədvəl 5). Buna səbəb sənaye sahəsində yaranan əlavə dəyərin həcmində artımın göstərilə bilər.

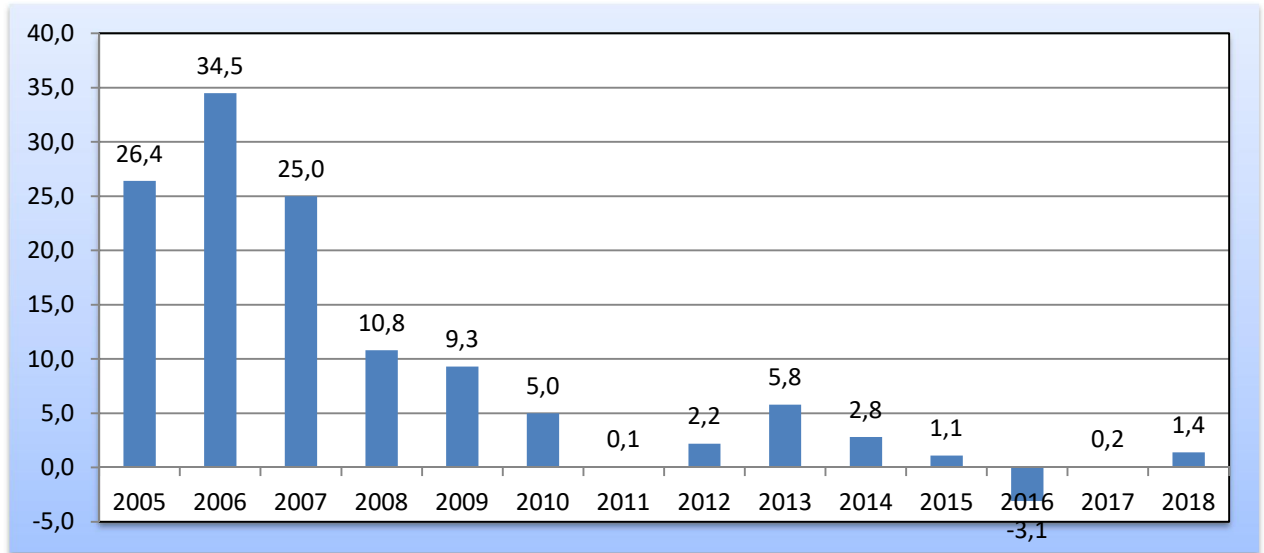
Cədvəl 5. ÜDM-in əsas parametrləri

№	Göstəricilər	Ölçü vahidi	Fakt	Fakt	Proqnoz	Gözlənən	Fakt
			2016	2017	2018	2018	2018
1.	ÜDM bazar qiymətləri ilə	Mln. AZN	60425,2	70337,8	69395,4	76884,6	79797,3

real artım tempi	%	-3,1	0,2	1,5	2,0	1,4
2. Neft sektoru, ÜDM, bazar qiymətləri ilə	Mln. AZN	20449,4	26026,0	21764,9	29448,3	32904,1
real artım tempi	%	0,0	-5,0	-1,0	-0,3	0,6
payı (ÜDM-də)	%	33,8	37,0	31,4	38,3	41,2
3. Qeyri-neft sektoru, ÜDM, bazar qiymətləri ilə	Mln. AZN	39975,8	44311,8	47630,5	47436,3	46893,2
real artım tempi	%	-4,5	2,8	2,9	3,4	1,8
payı (ÜDM-də)	%	66,2	63,0	68,6	61,7	58,8

ÜDM-in real artım tempi isə hesabat ilində əvvəlki illə müqayisədə 1,2 faiz bəndi yüksək olmuşdur (Şəkil 10).

Şəkil 10. ÜDM-in real artım tempi, %

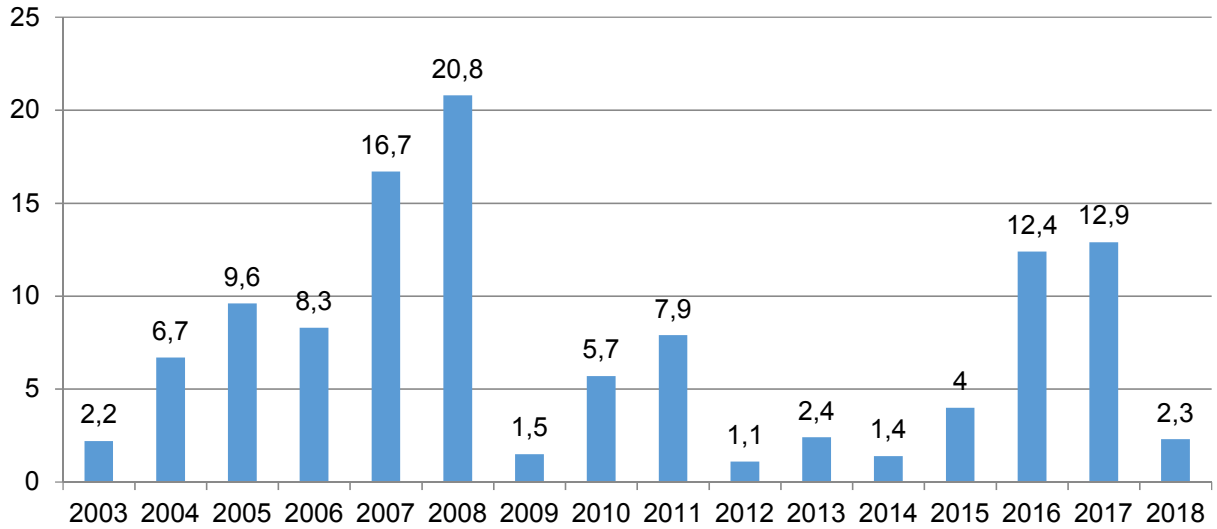

Son illərdə qeyri-neft sektoru üzrə real artım tempi fərqli olmuş, 2016-cı ildə (-4,5%) geriləmə, 2017-ci ildə 2,8%, 2018-ci ildə isə 1,8% artım təşkil etmişdir.

2018-ci ildə inflyasiya proqnozlaşdırılan səviyyədən aşağı olmuş, qiymət artımı tempinin səngiməsinin əsas səbəbi, əvvəlki 3 ildən fərqli olaraq, 2018-ci ildə inflyasiyanın təkanverici determinantları arasında manatın məzənnəsinin dominantlığının aradan qalxması olmuşdur.

Hesabat ilinin yanvar-dekabr ayları ərzində ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 2,3% inflyasiya qeydə alınmışdır (Şəkil 11). 2018-ci il büdcə zərfinə daxil olan məlumatlara görə inflyasiya 6,1% nisbətində proqnozlaşdırılmış, 2019-cu il üzrə büdcə zərfində bu rəqəm azaldılaraq 3,1% nisbətində göstərilmişdir. Göründüyü kimi, inflyasiya göstəricisi proqnoz və gözlənilən rəqəmlə müqayisədə müvafiq olaraq 3,8 və 0,8 faiz bəndi az olmuşdur.

Şəkil 11. İstehlak qiymətləri indeksinin artımı (infllyasiya), %

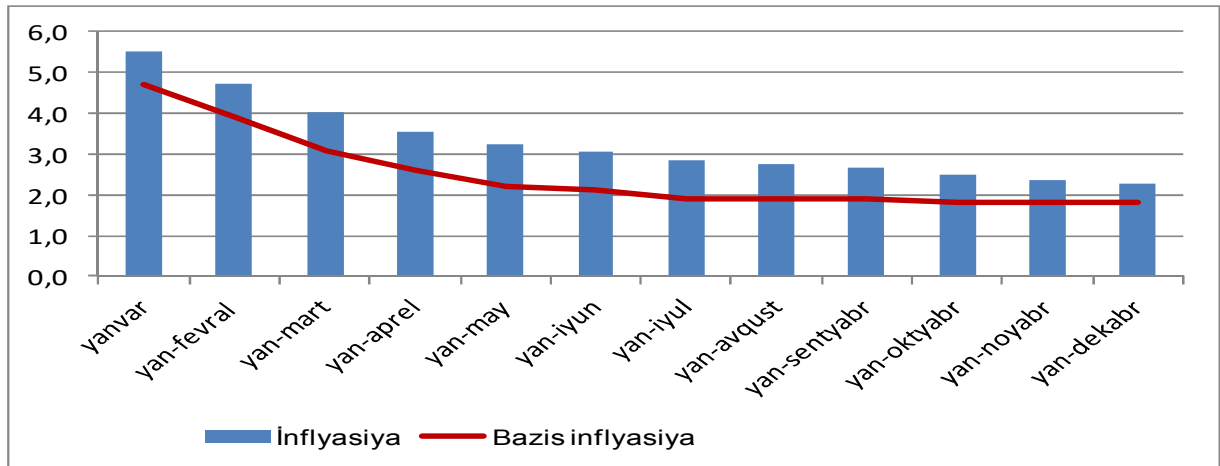

Transmissiya kanalları vasitəsilə ölkə iqtisadiyyatına daxil olmuş neqativ şokların məzənnə və digər faktorlar ətrafında yaratdığı mənfi fəsadların aradan qaldırılması məqsədilə reallaşdırılmış monetar və fiskal tədbirlər öz nəticəsini vermiş, 2 il ardıcıl olaraq müşahidə olunmuş 2 rəqəmli infllyasiya tək rəqəmli infllyasiya ilə əvəzlənmişdir.

İstehlak malları və xidmətlərin qiymətləri artımı əsasən baza infllyasiyası hesabına formalaşmışdır.

2018-ci ildə ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə mövsümi məhsul və xidmətlər, eləcə də qiymətləri dövlət tərəfindən inzibati üsulla tənzimlənən məhsul və xidmətlər nəzərə alınmadan hesablanmış bazis infllyasiya 1,8% təşkil etmişdir (Şəkil 12).

Şəkil 12. 2018-ci ildə orta illik infllyasiya,%

Manatın məzənnəsinin stabil qaldığı şərtlər daxilində ölkənin istehlak bazarında qiymətlər indeksinin artımının nəzərəcarpacaq dərəcədə zəifləməsi infllyativ proseslərin məzənnə amili qarşısında həssaslığını göstərir.

Hesabat ili ərzində manatın nominal effektiv məzənnəsinin qeyri-neft sektoru üzrə 11,9% möhkəmlənməsi ölkə daxilində qiymət artımının azalmasında mühüm rol oynamışdır. Əsas ticarət tərəfdaşlarında 2018-ci ildə devalvasiyaların qeydə alınması müqabilində manatın stabil dinamika nümayiş etdirməsi nominal effektiv məzənnənin möhkəmlənməsi ilə nəticələnmişdir (2015-ci il 23,3%, 2016-cı il 27,5% ucuzlaşma).

İl ərzində ARDNF tərəfindən satışıönlü valyuta h rraclarının keçirilməsi manatın m zennəsində yarana biləcək t r dd rl rin qarşısını almışdır. Mərkəzi Bankın məlumatlarına əsasən, manat t rk lirəsinə qarşı 28,6%, avroya qarşı 4,1%, ingilis funt sterlinqinə qarşı 5,9%, rus rubluna qarşı 16,9% möhkəmlənmişdir.

2018-ci ilin statistik r q ml rinə əsasən, ötən ilin müvafiq d vr n  nisbətən qeyri-ərzaq malları v  xidmətlər qrupları üzrə (hər biri üzrə 2,7%)  rzaq məhsulları qrupu ilə (1,8%) müqayisədə nisbətən yüksək qiymət artımı qeydə alınmışdır. İlin 12 ayı  zində cəmi  mt  v  xidmətlər üzrə 1,5% inflyasiya qeydə alınmışdır, bu isə 2017-ci il üzrə müvafiq göstəricidən 6,4 faiz bəndi azdır.

Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı tərəfindən qəbul edilmiş “2018-ci il və ortamüddətli dövr   n pul siyasətinin əsas istiqamətləri barədə bəyanatı”nda 2018-ci il üzrə Makroiqtisadi sabitlik  r v sinin dayanıqlıqlının gücləndirilməsinin 2018-ci ildə Mərkəzi Bankın pul siyasətinin bařlıca məqsədini təşkil etməsi, inflyasiya gözləntilərinin azaldılmasına yönəldilmiş siyasətin davam etdirilməsi göstərilmişdir.

H d flərə çatmaq   n faiz dəhlizinin parametrlərinin iqtisadi tsikl göstəriciləri, inflyasiya riskləri, tədiyə balansının təhlili və maliyyə bazarlarının müxtəlif seqmentlərində gedən proseslər nəzərə alınmaqla müəyyənləşdirilməsi vurğulanmışdır.

2015 və 2016-cı illerd  əsasən m zenn  amilindən qaynaqlanan ikir q mli inflyasiyanı “cilovlamaq” məqsədilə həyata keçirilən “s rt” pul siyasəti hesabat ilində nisbətən “yumşalmışdır”.

2018-ci ildə Mərkəzi Bank tərəfindən həyata keçirilmiş pul siyasəti tədbirləri əsasən təklifin stimullaşdırılması istiqamətində olmuş, faiz dəhlizi parametrlərinin dinamikasında ötən illerd n fərqli olaraq, nisbətən yumşaqlıq m řahid  edilmişdir. Baxılan dövr  zində uçot dərəcəsi m rh l rl  15%-dən 13, 11, 10%-dək azalmış, son 3 ay üzrə 9,75% səviyyəsində qərarlaşdırılmışdır. Faiz dəhlizinin yuxarı həddi 18%-dən, ařağı həddi 10%-dən müvafiq olaraq, 11,75% və 7,75%-  endirilmişdir.

Məlum olduğı kimi, monetar alətlər vasitəsilə məcmu tələbin azaldılması antiinflyasiya tədbirləri arasında x susı mövqeyə malikdir. Xüsusən də, bu tip tədbirlər qısamüddətli siyasət   n daha effektiv olduğundan, iqtisadi təcrübədə onlara tez-tez rast gəlinir. Stabil neft qiymətləri müstəvisində sabitlik nümayiş etdirən valyuta kursu makroiqtisadi proseslərdə qeyri-müəyyənlik və riskin azalmasına  z təsirini göstərmişdir. Belə ki, il  zində manatın m zennəsi üzrə meyll rd  volatilliyin qeydə alınmaması, istehlak qiymətləri indeksinin artımının ilin ilk ayından 5,5% olmaqla, azalan trend üzrə izlənməsi, tədiyə balansına dair göstəricilərdə müsbət saldonun m řahid  olunması makroiqtisadi proseslərin qənaətbəxş müstəviyə keçməsindən xəbər verməklə, konfiskasion (müsadirə) tipli monetar islahatların reallaşdırılmasının qarşısını almışdır.

İl  zində Mərkəzi Bank tərəfindən uçot dərəcəsinin bir ne e dəfə azaldılmasına baxmayaraq, kreditlər üzrə orta faiz dərəcələrində azalma tendensiyası nəzərə  arpmamışdır.

Yenid nmaliyy l şdirm  əməliyyatlarının həcmi əvvəlki ilin müvafiq ayları ilə müqayisədə azalmağa davam etmiş, lakin azalma tempində səngiməsi m řahid  olunmuşdur. Belə ki, ilin  vv li ilə müqayisədə azalma tempi demək olar ki, 2 dəfə azalaraq, 21,3%-  düşmüşdür.

Məlumat üçün qeyd edək ki, yenidən maliyyələşdirmə həcmnin cəmi kredit qoyuluşlarına nisbəti 5,6% təşkil edir.

Ümumilikdə faiz dəhlizi parametrlərində izlənən trendlər maliyyə bazarına “yumşalma” siqnallarını ötürsə də, yenidən maliyyələşdirmə həcmnin cəmi kreditlərdə payının kiçik olması səbəbindən, kredit təşkilatlarının bu çağırışlara müvafiq cavabı müşahidə olunmamışdır.

Milli valyuta ilə kreditlər həm artım sürəti, həm də cəmi kreditlərdə xüsusi çəkisinə görə xarici valyuta ilə kreditləri qabaqladığı üçün, cəmi kreditlərin artmasında aparıcı qüvvə olmaqda davam etmiş, həyata keçirilmiş makrofiskal və monetar tədbirlər nəticəsində yerli valyutaya inam tədricən bərpa olunmaqla, manatla depozitlərin artması müşahidə edilmişdir.

Verilmiş kreditlərin həcmi ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə artmış (10,7%), cəmi kreditlərin təxminən 12%-ni təşkil edən *problemlı kreditlərin həcmi* ilin yarısından etibarən azalmağa başlamışdır. Cəmi kreditlərin dekompozisiyasının təhlilinə əsasən, kreditlərin artması təbii olaraq, daha çox milli valyuta ilə verilən kreditlərdən qaynaqlanmışdır.

Hesabat ilində ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə *manatla geniş pul kütləsinin* həcmində (14,6 mlrd. manat) 17,5% artım qeydə alınmış, bu artımın təxminən yarıdan çox hissəsi manatla tələb edilənədək depozitlərin həcmnin əhəmiyyətli artımından (53%) formalaşmışdır. Aparılmış təhlillər onu göstərir ki, manatla geniş pul kütləsinin artımında banklardan kənar nağd pulun rolu minimuma enmiş, onun payı manatla tələb edilənədək depozitlər və manatla müddətli depozitlərdən geri qalaraq, təxminən 5% təşkil etmişdir.

Manatla geniş pul kütləsinin təxminən yarısını təşkil edən banklardan kənar nağd pulların həcmi çox aşağı temple (1,5%) artmış və uzun illərdir artımın təmin olunmasında (2014 və 2015-ci illər istisna olmaqla) qoruyub saxladığı dominantlığı əldən vermişdir.

Büdcə xərclərinin 2018-ci il ərzində əvvəlki illə müqayisədə 29,2% çox icra olunması da manatla geniş pul kütləsinin artımına təsir etmiş, M2 pul aqreqatı üzrə 2017-ci ildəki 8%-dən 17,5% artıma yüksəlmişdir.

Manatla müddətli depozitlər hesabat ilində 23,2% artaraq, manatla geniş pul kütləsinin artımının təxminən 21%-ni təmin etmişdir.

Ölkə iqtisadiyyatı üçün stabilizator rolunu oynayan strateji valyuta ehtiyatları il ərzində 7,3% və ya əvvəlki dövrlə müqayisədə 2996,6 mln. ABŞ dolları artaraq, 44140,9 mln. ABŞ dollarına yüksəlmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin sədriyi ilə Nazirlər Kabinetinin 2018-ci ilin sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunan iclasında ölkə başçısı qeyd etmişdir: “Biz keçən il valyuta ehtiyatlarımızı artırmışıq. Baxmayaraq ki, xərclərimiz də az olmayıb, eyni zamanda, biz valyuta ehtiyatlarımızı 3 milyard dollar məbləğində artırma bildik”.

Valyuta ehtiyatlarında 87% paya malik olan Dövlət Neft Fondunun valyuta ehtiyatları 7,6% artaraq 38,5 mlrd. ABŞ dollarına, Mərkəzi Bankın valyuta ehtiyatları isə 5,5% artmaqla 5,6 mlrd. ABŞ dollarına bərabər olmuşdur (Cədvəl 6). Ölkə üzrə cəmi strateji valyuta ehtiyatları xarici dövlət borcundan 4,9 dəfə çoxdur. Müqayisə üçün qeyd edək ki, 01.01.2019 tarixinə xarici dövlət borcu 8927,1 mln. ABŞ dolları təşkil etmişdir.

Cədvəl 6. Strateji valyuta ehtiyatlarının tərkibi, mln. ABŞ dolları

	Yanvar-dekabr			Əvvəlki ilə nisbətən, %-lə	
	2016	2017	2018	2018/2017	2017/2016
DNF-nin aktivləri	33147,0	35806,5	38515,2	107,6	108,0
MB-nin valyuta ehtiyatları	3974,4	5334,6	5625,7	105,5	134,2
Cəmi	37121,4	41141,1	44140,9	107,3	110,8

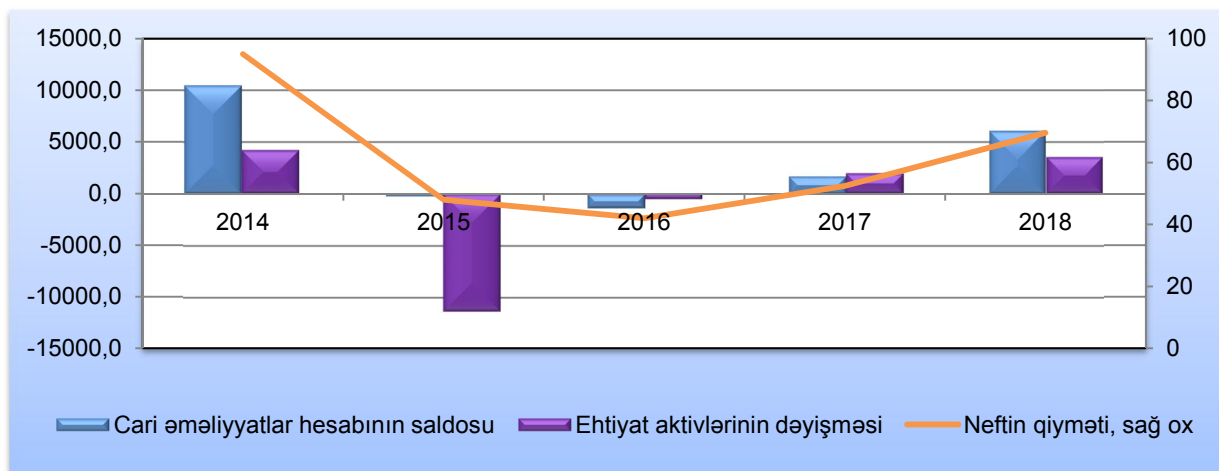
2018-ci ildə xam neftin dünya qiymətinin dinamikasında müşahidə olunmuş müsbət tendensiya ölkə daxilində iqtisadiyyatın digər sahələrində iqtisadi aktivliyə dolayı yolla (fiskal ekspansiya vasitəsilə), tədiyə balansına isə birbaşa pozitiv təsir göstərmişdir.

Baxılan dövr ərzində ölkənin real resurslar ilə mübadilə əməliyyatlarını göstərən cari əməliyyatlar hesabında 2017-ci ildə olduğu kimi profisit qeydə alınmış, müvafiq dövrlə müqayisədə profisitənin həcmi 3,6 dəfə artaraq, 6051,1 mln. ABŞ dollarına yüksəlmişdir.

Cari əməliyyatlar hesabında profisitənin artması əsasən neft-qaz sektoru üzrə ixrac həcmində artması ilə bağlı olmuşdur.

Şəkil 13-dən də görüldüyü kimi, cari əməliyyatlar hesabının profisitənin artması ehtiyat aktivlərinin yüksəlməsi ilə nəticələnmiş, ölkənin ehtiyat aktivlərində dəyişmə 3508,1 mln. ABŞ dollarına bərabər olmuşdur. Neft-qaz sektoru üzrə profisit 74% artdığı halda, qeyri-neft sektoru üzrə kəsir 19.6% (1,1 mlrd. ABŞ dolları) artmışdır.

Şəkil 13. Tədiyə balansı göstəriciləri, mln ABŞ dolları və neftin qiyməti, ABŞ dolları

Qeyri-neft sektoru üzrə idxal mallarının artması xarici ticarət balansında qeyri-neft kəsirinin artaraq 7589,3 mln. ABŞ dollarına bərabər olması ilə nəticələnmişdir.

Xarici ticarət balansında 9841,3 mln. ABŞ dolları həcmində profisitənin (əvvəlki ilə müqayisədə 1,6 dəfə artım) qeydə alınması əsasən neft-qaz sektoru sayəsində mümkün olmuşdur. Belə ki, hər iki sektorda malların ixrac həcmi üzrə artım (neft-qaz sektoru üzrə 40%, qeyri-neft sektoru üzrə 10%) qeydə alınsa da, neft-qaz sektoru üzrə ixrac qeyri-neft ixracını 12 dəfə üstələmişdir (qeyri-neft ixracı 1,6 mlrd. ABŞ dolları).

Xarici ticarət balansına yanaşı xidmətlər balansında da pozitiv dinamika qeydə alınmışdır. Hesabat ilində bu bölmə üzrə kəsir müşahidə olunsada, 2017-ci ilə nisbətən kəsirin həcmində 1,3 mlrd. ABŞ dolları azalma baş vermişdir. Kəsirin azalması tamamilə

neft-qaz sektoru üzrə xidmətlər kəsinin azalması (1,8 dəfə) hesabına təmin olunmuşdur. Belə ki, hesabat ilində bu bölmə üzrə qeyri-neft kəsi əvvəlki il ilə müqayisədə 1,3 dəfə artmışdır. Xidmətlər balansında yalnız turizm xidmətləri üzrə profisit qeydə alınmışdır ki, bu profisitə də həcmində cüzi də olsa azalma qeydə alınmışdır.

**Haşiyə 3. Əsas Milli Göstəricilər üzrə ISSAI standartı
(layihə sənədindən çıxarış)**

1. Perspektiv qiymətləndirmə hökumət fəaliyyətlərinin, proqramlarının, siyasətlərinin, əməliyyatlarının və ya öhdəliklərinin hazırlanması mərhələsində istifadə edilir. Belə bir işdə auditin əsas məqsədləri təklif olunan səmərəlilik qiymətləndirmə sisteminin əhəmiyyətli çatışmazlıqlarının olmadığını təmin etmək eləcə də məqsədlərin və siyasi hədəflərin məqsədəuyğunluğunu qiymətləndirməkdir. Bu audit formasında AAQ-in müstəqilliyini itirmək riski yüksəkdir. Eyni zamanda, qərarların hələ verilmədiyi və aktorların (tərəflərin) hələ müəyyən edilmədiyi bu mərhələdə AAQ-in töhfələri daha müvafiq ola bilər.

2. Davamlı monitoring hökumət fəaliyyətlərinin, proqramlarının, siyasətlərinin, əməliyyatlarının və ya öhdəliklərinin tətbiqi zamanı aparılır. Məqsəd siyasi məqsədlərə nail olmağın hələ də mümkün olub olmamasını qiymətləndirmək eləcə də məqsədlərə nail olmaq üçün edilməli dəyişikliklər barədə tövsiyə verməkdir.

3. Audit sonrası təhlil hökumət fəaliyyətləri, proqramları, siyasətləri, əməliyyatları və ya öhdəlikləri tam şəkildə həyata keçirildikdən sonra aparılır. Məqsəd tək-cə məqsədlərə nail olunub olunmamasını qiymətləndirmək deyil həmçinin lazımi dərslərin öyrənilməsinə və oxşar çatışmazlıqların gələcəkdə təkrarlanmayacağına əmin olmaqdır.

2019-cu ilin büdcə layihəsi ilə birgə təqdim edilən məlumatlara görə 2018-ci ildə ilin sonuna malların ixracının 17781,9 mln. ABŞ dolları, malların idxalının isə 10197,3 mln. ABŞ dolları həcmində olması gözlənilirdi.

Dövlət Gömrük Komitəsinin verdiyi məlumatlara görə, 2018-ci ildə xarici ticarət əlaqələrinin həcmi 30923,6 mln. ABŞ dolları olmuşdur ki, bu da əvvəlki ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 136,9%, gözlənilən rəqəmlə müqayisədə 110,5% çoxdur. Nəticədə 7993,7 mln. ABŞ dolları həcmində müsbət xarici ticarət saldosu yaranmışdır.

Mərkəzi Bankın məlumatlarına əsasən, Azərbaycanın ticarət tərəfdaşlarının sayı 185 olmuşdur ki, bunlardan 12%-i MDB üzvü olan dövlətlər təşkil etmişdir. İxrac əməliyyatlarının həcmi 19458,6 mln. ABŞ dolları təşkil etməklə əvvəlki ilə nisbətən 140,9%, idxal əməliyyatlarının həcmi isə 11464,9 mln. ABŞ dolları olmaqla 130,6% artmışdır.

İxracın 90,6%-ni xam neft, təbii qaz və neft məhsulları təşkil etmişdir. Məlumat üçün qeyd edək ki, bu göstəricinin 2017-ci ildə payı 88,6%, 2016-cı ildə isə 86,2%-ə bərabər

olmuşdur. *Bu fonda ötən il qeyri-neft ixracı cəmi 1653,0 mln. ABŞ dolları təşkil etmişdir.*

Əhali gəlirləri 2018-ci ildə əvvəlki ilə müqayisədə artmış, xərcləri isə 2017-ci ilə müqayisədə nəzərəcarpacaq dərəcədə yüksəlmişdir.

2018-ci ilin dövlət büdcəsinin layihəsi ilə birgə təqdim edilmiş məlumatlarda əhalinin gəlirləri 55398,9 mln. manat məbləğində proqnozlaşdırılmış, hesabat ilinin sonuna isə müvafiq sənədlərdə gözlənilən rəqəm 53897,6 mln. manat qeyd edilmiş, faktiki olaraq 53688,6 mln. manat təşkil etmişdir.

Hesabat ilində əhalinin gəlirləri əvvəlki ilə müqayisədə 9,2% artmışdır.

Əhalinin sərəncamda qalan gəlirləri il ərzində 9,4% artmaqla 49595,5 mln. manata yüksəlmişdir.

Əhali xərclərinin proqnozu 2018-ci il üzrə büdcə zərfində daxil olan məlumatlarda 46966,1 mln. manat, 2019-cu ilin büdcə zərfində isə gözlənilən rəqəm 47869,8 mln. manat həcmində göstərilmişdir. Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatlarına əsasən, faktiki rəqəm 48513,1 mln. manata bərabər olmuşdur.

Orta aylıq əmək haqqı büdcə zərfinə daxil olan məlumatlar üzrə proqnozu 549,7 manat, gözlənilən rəqəm 558,4 manat göstərilmişdir. Əmək haqqı üzrə real artım tempi müvafiq olaraq ilkin proqnozda 0,5%, gözlənilən rəqəm olaraq isə 2,5% nisbətində verilmişdir. Faktiki olaraq orta aylıq əmək haqqının həcmi 544,1 manat təşkil etmişdir.

II BÖLMƏ. İCRA EDİLMİŞ DÖVLƏT BÜDCƏSİNİN VƏ İCMAL BÜDCƏNİN ƏSAS PARAMETRLƏRİ

2.1. “Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsinin icrası haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanun layihəsinin mövcud qanunvericiliyin tələblərinə uyğunluğu

Azərbaycan Respublikasında büdcə sisteminin təşkilinin, büdcələrin tərtibi, təsdiqi, icrası və onların icrasına nəzarətin təşkilati, hüquqi və iqtisadi əsaslarını, habelə dövlət büdcəsi ilə büdcədənəkar dövlət fondlarının, yerli büdcələrin qarşılıqlı əlaqələrinin əsas prinsiplərini müəyyən edən “Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu dövlət büdcəsinin layihəsi və icrası ilə bağlı mərhələləri, həmçinin təqdim edilən məlumatlara da tələbləri də əks etdirir.

2018-ci ilin dövlət büdcəsinin icrası prosesi və təqdim edilən məlumatlar üzrə Hesablama Palatası aşağıdakıları qeyd edir:

2018-ci ilin dövlət büdcəsinin icrası ilə bağlı il ərzində məlumatların təqdim edilməsi zamanı “Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 18-ci maddəsində nəzərdə tutulan müddətlər və formalar gözlənilmişdir.

Qanunun **18.3-cü maddəsində** dövlət büdcəsinin gəlirlərinin icrasını təmin edən orqanlar, habelə onların regional və yerli bölmələri müvafiq icra hakimiyyəti orqanları ilə razılaşdırılmış formalara uyğun olaraq aylıq, rüblük və ilin əvvəlindən artan yekunla gəlirlərin təsnifatı üzrə hesabatların aidiyyəti üzrə müvafiq icra hakimiyyəti orqanına və ya onun yerli bölmələrinə, habelə Azərbaycan Respublikasının Hesablama Palatasına təqdim edilməsi, həmçinin bu maddə ilə müəyyən edilmiş hesablara müvafiq dövr üzrə hesablanmış, ödənilmiş, artıq ödənilmiş vergilər, artıq ödənilmiş vergilərin büdcədən qaytarılan məbləğləri və vergi borcları barədə məlumatları əlavə olunması nəzərdə tutulmuşdur. *Hesabat ilində həmin məlumatlar müvafiq müddət və qaydada Hesablama Palatasına təqdim edilmişdir.*

Eyni zamanda, **18.3-1 maddədə** büdcə təşkilatları və dövlət büdcəsindən maliyyə yardımları alan təşkilatlar həmin vəsaitlərdən istifadə barədə müəyyən olunmuş qaydada aylıq, rüblük və ilin əvvəlindən artan yekunla funksional, iqtisadi və inzibati təsnifat üzrə hesabatları müvafiq icra hakimiyyəti orqanına, habelə Azərbaycan Respublikasının Hesablama Palatasına təqdim olunması Qanunda təsbit edilmişdir və *bu məlumatlar müvafiq qayda və müddətlərdə Hesablama Palatasına təqdim olunmuşdur.*

Qanunun **18.7.-ci maddəsində** müvafiq olaraq dövlət büdcəsinin icrası prosesində dövlət büdcəsinin gəlirlərinin və funksional, iqtisadi və inzibati təsnifat üzrə xərclərinin bölgüsündə dəyişiklik edildiyi təqdirdə, bu barədə məlumatlar müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən Azərbaycan Respublikasının Hesablama Palatasına təqdim edilməsi nəzərdə tutulur. *Bu məlumatlar hesabat ilinin nəticələri üzrə təqdim edilmişdir.*

2018-ci ilin dövlət büdcəsinin icrası ilə bağlı hesabat “Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 20-ci maddəsinin tələblərinə müvafiq müddətdə təqdim edilmiş və tələb olunan məlumatlar hesabatda daxil edilmişdir.

“Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 20-ci maddəsi dövlət büdcəsinin icrası üzrə hesabat, həmçinin dövlət büdcəsinin icrası ilə bağlı qanun

layihəsinə tələbləri müəyyən edir. “Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsinin icrası haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun layihəsinin bu tələblərə uyğunluğu barədə aşağıdakıları qeyd etmək olar:

“Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun **20.1.1-ci maddəsinə** əsasən dövlət büdcəsinin icrası barədə aylıq hesabat ayından sonrakı ayın 25-dək tərtib olunur, müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarına və Azərbaycan Respublikasının Hesablama Palatasına təqdim edilir. Hesabatda dövlət büdcəsinin icrası funksional və iqtisadi təsnifat əsasında ilin əvvəlindən artan yekunla əks etdirilir.

2018-ci il dövlət büdcəsinin icrası barədə aylıq hesabatlar qanunda göstərilmiş müddətdə və qaydada Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasına təqdim edilmişdir.

“Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun **20.2-ci maddəsinə** əsasən dövlət büdcəsinin icrası barədə rüblük hesabat növbəti rübün birinci ayının sonunadək Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə, müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarına və Azərbaycan Respublikasının Hesablama Palatasına təqdim olunur. Hesabat mətbuatda dərc edilir. Rüblük hesabatda başqa göstəricilərlə yanaşı, gəlir və xərclərin icrasının həmin dövr üçün təsdiq olunmuş təyinatla müqayisəli təhlili verilir. Xərclərin maliyyələşdirilməsində faktiki göstəricilərlə təsdiq olunmuş rəqəmlər arasında fərq yarandıqda, hesabatda bu fərqlə bağlı izahat və dövlət əhəmiyyətli layihələrə dair məlumatlar da əks olunur. Müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi orqan (qurum) tərəfindən icrası təmin olunan gəlirlər üzrə bu Qanunun 18.3-cü maddəsinin ikinci cümləsində göstərilən məlumatlar da hesabatla əlavə edilir.

Dövlət büdcəsinin icrası barədə rüblük hesabatlar növbəti rübün birinci ayının sonunadək Hesablama Palatasına təqdim olunmuşdur.

“Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun **20.2-1. maddəsində** dövlət büdcəsinin icrası barədə illik hesabat və müvafiq qanun layihəsinin növbəti ilin aprel ayının 25-dək müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən hazırlanaraq müvafiq icra hakimiyyəti orqanına və Azərbaycan Respublikasının Hesablama Palatasına təqdim edilməsi qeyd olunmuşdur.

Müvafiq qanun layihəsi və hesabat qanunla müəyyən edilmiş müddətdə Hesablama Palatasına təqdim edilmişdir.

Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun **20.3-cü maddəsində** dövlət büdcəsinin icrası barədə illik hesabatda özündə digər məlumatlarla yanaşı bütün dövlət borcları, il ərzində götürülən dövlət borcları, o cümlədən buraxılmış dövlət qiymətli kağızları və verilən dövlət zəmanətləri və dövlət büdcəsinin Ehtiyat Fondunun, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Ehtiyat Fondunun vəsaitlərindən il ərzində istifadə, məqsədli büdcə fondlarının və yerli gəlirlərin vergi və digər ödəniş növləri üzrə icrası haqqında məlumatların da əks etdirilməsi qeyd edilmişdir.

“Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsinin icrası barədə illik hesabat”da müvafiq maddənin tələblərinə riayət edilərək göstərilən məlumatlar əks etdirilmişdir.

“Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun **20.4-1.-ci və 20.4-2-ci maddəsində** göstərilmişdir ki, müvafiq icra hakimiyyəti orqanı müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təsdiq edilmiş forma və qaydada hesabatları müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi dövlət qurumlarına təqdim edir və müvafiq icra

hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilən dövlət qurumlarının dövlət xəzinədarlığı məlumatlarına real vaxt rejimində çıxış imkanlarını təmin edir və dövlət qurumlarının dövlət xəzinədarlığı məlumatlarına real vaxt rejimində çıxışının təmin edilməsi qaydası müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təsdiq edilir.

Azərbaycan Respublikası Prezidenti tərəfindən “Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin dövlət qurumlarına təqdim etdiyi hesabatların formaları və onların təqdim edilməsi Qaydası” və “Dövlət qurumlarının dövlət xəzinədarlığı məlumatlarına real vaxt rejimində çıxışının təmin edilməsi Qaydası” təsdiq edilmişdir. İyun ayından başlayaraq “Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin dövlət qurumlarına təqdim etdiyi hesabatların formaları və onların təqdim edilməsi Qaydası” ilə müəyyən edilmiş formada hesabatlar tərtib edilərək Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasına təqdim edilmişdir. “Dövlət qurumlarının dövlət xəzinədarlığı məlumatlarına real vaxt rejimində çıxışının təmin edilməsi Qaydası” uyğun olaraq dövlət qurumlarının dövlət xəzinədarlığı məlumatlarına real vaxt rejimində çıxışın təmin edilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi təqdim olunmuş sənədləri müzakirə edir və müvafiq hesabat ili üzrə dövlət büdcəsinin icrası barədə qanunu (aşağıdakı əsas göstəricilər daxil olmaqla) təsdiq edir. Qanunun **20.6.1-ci maddəsində** gəlirlərin və xərclərin ümumi məbləğinin göstərilməsi qeyd edilmişdir.

“Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsinin icrası haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanun layihəsinin 1-ci maddəsində 2018-ci il dövlət büdcəsinin gəlirlərinin 22508,9 mln. manat, xərclərinin isə 22731,6 mln. manat təşkil etdiyi göstərilmişdir.

“Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun **20.6.2-ci maddəsində** mədaxil mənbələri üzrə gəlirlərin icra məbləğinin əks olunması nəzərdə tutulmuşdur

“Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsinin icrası haqqında” Qanun layihəsinin 2-ci maddəsində mədaxil mənbələri üzrə icra edilmiş gəlirlərin məbləği göstərilmişdir.

Qanunun **20.6.3-cü maddəsində** manatın xarici valyutalara nisbətə məzənnəsinin dəyişməsi nəticəsində yaranan qazanc və ya itki məbləğinin qanunda əks etdirilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

“Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsinin icrası haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanun layihəsində 2018-ci ildə xarici valyuta mövqeyinin yenidən qiymətləndirilməsi üzrə yaranan 4656,6 min manat fərq məbləği əks etdirilmişdir.

“Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun **20.6.4-cü maddəsində** funksional və inzibati təsnifata uyğun olaraq bölmə və köməkçi bölmə səviyyəsində xərclərin icrasının məbləğinin qanun layihəsində əks etdirilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Təqdim edilmiş “Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsinin icrası haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanun layihəsində icra edilmiş xərclər funksional bölmə və köməkçi bölmə səviyyəsində əks olunmuşdur.

“Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun **20.6.5-ci maddəsində** dövlət büdcəsinin kəsirinin (defisit) və ya büdcə artıqlığının (profisit) yuxarı həddinin məbləğinin göstərilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Təqdim edilmiş "Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsinin icrası haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanun layihəsində büdcə kəsirinin 222,8 mln. manat təşkil etdiyi göstərilmişdir.

"Büdcə sistemi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun **20.6.6.-ci maddəsində** cari il yanvarın 1-nə dövlət büdcəsinin vahid xəzinə hesabında qalığının müvafiq qanunda göstərilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Təqdim edilmiş Qanun layihəsində 2019-cu il 01 yanvar tarixə dövlət büdcəsinin vahid xəzinə hesabının qalığının 872,4 mln. manat məbləği müvafiq qaydada göstərilmişdir.

Eyni zamanda, 2018-ci il dövlət büdcəsinin icrası ilə bağlı təqdim edilmiş **Qanun layihəsinin 3-cü maddəsində** 2018-ci il dövlət büdcəsinin icrası nəticəsində həmin ilin sonuna dövlət büdcəsinin vahid xəzinə hesabında yaranan qalığın "Büdcə sistemi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun **19.5-ci maddəsinə** uyğun olaraq istifadə edilməsi qeyd olunmuşdur.

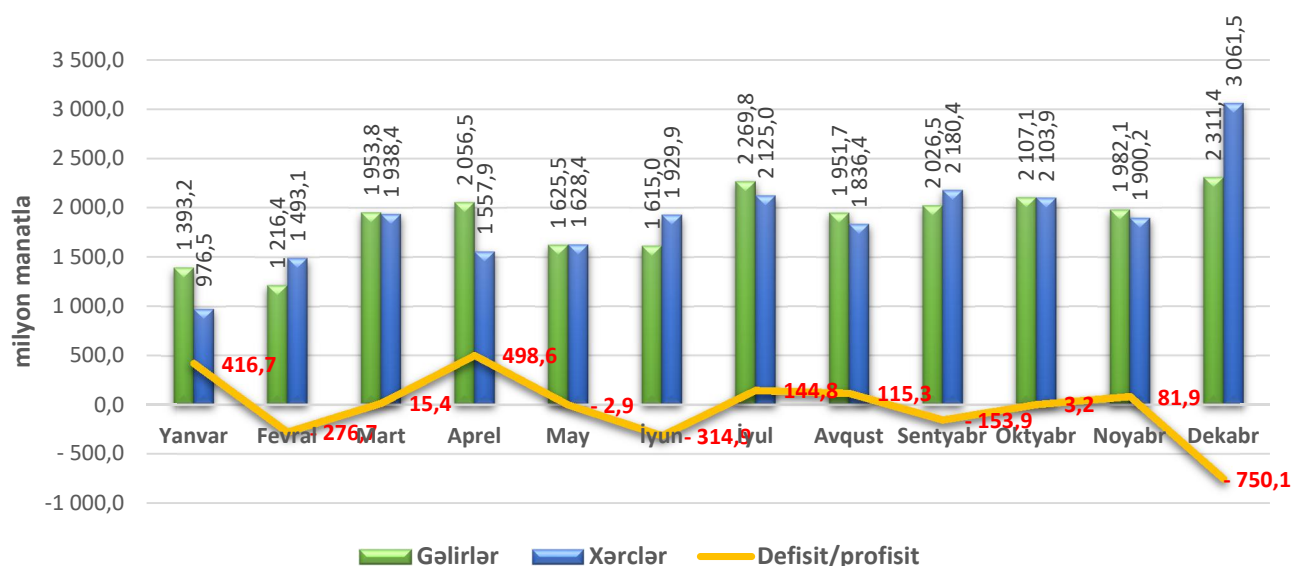
2.2. İcra edilmiş dövlət büdcəsinin parametrlərinin təhlili üzrə əsas nəticələr

Hesabat ilində dövlət büdcəsinin kassa icrası barədə 2018-ci ildə Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin Dövlət Xəzinədarlığı Agentliyi tərəfindən təqdim edilən dövlət büdcəsinin gəlir və xərclərinin aylar üzrə icrasının aylıq hesabatlarına əsasən Hesablama Palatası tərəfindən təhlil aparılmış və aşağıdakı nəticələrə gəlinmişdir:

2018-ci ilin 7 ayında dövlət büdcəsinin gəlirləri xərclərindən çox olmuş, 5 ayda isə xərclər gəlirləri üstələmişdir.

Təqdim edilmiş məlumatlara görə dövlət büdcəsi yanvar, mart, aprel, iyul, avqust, oktyabr və noyabr aylarında profisitle, digər bütün aylarda isə defisitle icra edilmişdir (Şəkil 14).

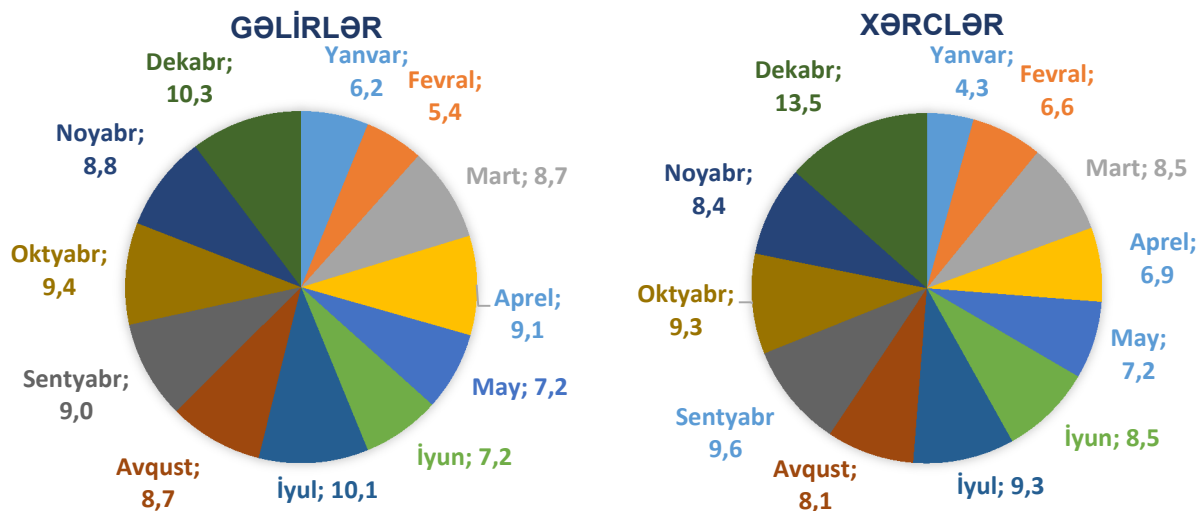
Şəkil 14. Dövlət büdcəsinin gəlir və xərclərinin 2018-ci ildə aylar üzrə icrası, mln. manatla

Hesabat ilində ən böyük profisit 498,6 mln. manat olmaqla aprel ayında, ən böyük kəsir isə 750,1 mln. manat olmaqla dekabr ayında müşahidə edilmişdir.

Təhlili göstərir ki, icra edilmiş gəlir və xərclərin ən böyük xüsusi çəkisi müvafiq olaraq 10,3%-i və 13,5%-i dekabr ayının payına düşür (Şəkil 15).

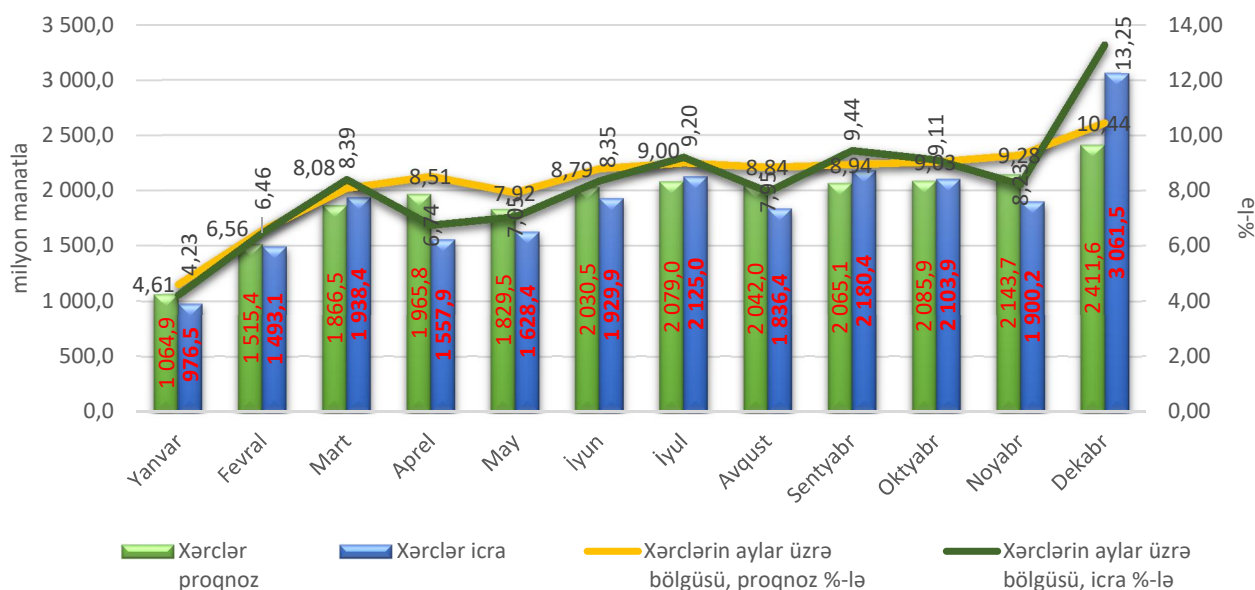
Şəkil 15. Hesabat ilində icra edilmiş gəlir və xərclərin aylar üzrə xüsusi çəkisi, faizlə

Hesabat ilində 7 ayda icra edilmiş xərclər təsdiq olunmuş bölgü əsasında nəzərdə tutulmuş məbləğlərdən az olmuşdur.

2018-ci ildə xərclərin aylar üzrə proqnoz və icra göstəricilərinin təhlili göstərir ki, yanvar, fevral, aprel, may, iyun, avqust, noyabr aylarında icra göstəriciləri proqnozdan az olmuş, digər aylarda isə proqnozu üstələmişdir (Şəkil 16).

Şəkil 16. 2018-ci ildə dövlət büdcəsi xərclərinin proqnoz və icrasının aylar üzrə bölgüsü (mln. manatla)

İcranın proqnozu ən çox üstələdiyi göstərici (649,9 mln. manat və ya 2,8 faiz bəndi) dekabr ayında, proqnozun icranı üstələdiyi göstərici isə (407,9 mln manat və 1,8 faiz bəndi) aprel ayında olmuşdur.

Əvvəlki illərdə olduğu kimi, 2018-ci ildə də son rübdə icra edilmiş vəsaitlərin cəmi məbləğdə xüsusi çəkisi yüksək olmuş, həm gəlir, həm də xərclər dekabr ayında digər aylarla müqayisədə daha çox icra edilmişdir.

Hesabat ilində ümumi büdcə gəlirlərinin və xərclərinin müvafiq olaraq 43,8% və 41,9%-i ilin birinci yarısında, 56,2% və 58,1%-i isə ilin ikinci yarısında, o cümlədən ümumi il üzrə icra edilmiş xərclərin 31,1%-i (2017-ci ildə 27,3%-i) ilin son rübündə icra edilmişdir ki, bunun da 43,3%-i (2017-ci ildə 44,3%-i) dekabr ayının payına düşür. Ümumiyyətlə isə dekabr ayı üzrə icra edilmiş xərclər ümumi xərclərin 13,5%-ni (2017-ci ildə 12,1%-ni) təşkil etmişdir.

Hesabat ilinin yanvar-iyun ayları üçün profisit məbləği 336,1 mln. manat təşkil etmiş, ilin sonunda isə dövlət büdcəsinin kəsiri 222,6 mln. manat olmuşdur.

2.2.1. Dövlət büdcəsi gəlirlərinin təhlili üzrə əsas nəticələr

Hesabat ilində dövlət büdcəsinin gəlirlərinin üzrə müəyyən edilmiş proqnoz məbləği artıqlaması ilə icra edilmiş, əvvəlki ilə nisbətən dövlət büdcəsi gəlirlərinin artım tempi son 7 ildə ən böyük göstərici olmuş və 2018-ci ildə gəlirlərin ÜDM-ə nisbət göstərici müsbət dinamikaya malik olmuşdur.

2018-ci ilin dövlət büdcəsinin gəlirləri üzrə ilkin proqnoz 20127,0 mln. manat nəzərdə tutulmuş, il ərzində dövlət büdcəsinə yenidən baxılaraq bu rəqəm 22149,0 mln. manatadək yüksəldilmişdir. Ötən il üzrə faktiki icra 22508,9 mln. manat olmuşdur. Hesabat ilində faktiki icra proqnozla müqayisədə 1,6%, 2017-ci illə müqayisədə isə 36,3% çox olmuşdur. Qeyd edək ki, dövlət büdcəsinin gəlirlərinin əvvəlki ilə nisbətən artımı 2011-ci ilin 37,7%-lik göstəricisindən sonra son 7 ilin ən böyük artımıdır.

Dövlət büdcəsinin gəlirlərinin ÜDM-ə (79797,3 mln. manat) nisbəti 2017-ci ilin analoji göstəricisi ilə müqayisədə 4,7 faiz bəndi artaraq 28,2% təşkil etmişdir.

Artıqödəmə məbləğlərinin mövcudluğu, cari ildə bu məbləğin nəzərəcarpacaq dərəcədə azalması, hesablanmış və eləcə də ödənilmiş vergilərin məbləği 2018-ci ildə dövlət büdcəsi gəlirlərinin icra vəziyyətinə təsir göstərmiş, tədiyyə növləri üzrə icra səviyyəsi fərqli olmuşdur.

Hesabat ilində dövlət büdcəsinin gəlirləri qanunla müəyyən edilmiş 20 mənbə üzrə daxilolmalar hesabına formalaşmışdır ki, bu mənbələrdən 13-ü üzrə proqnoz göstəricilərinin icra səviyyəsi 100%-dən yüksək, 7-si üzrə isə 100%-dən aşağı olmuşdur (Cədvəl 7).

Cədvəl 7. 2017-2018-ci illərdə dövlət büdcəsinin gəlirləri ilə bağlı müqayisəli məlumat, min manatla

Gəlirlər	2017-ci il icra	2018-ci il				2017-ci ilə müqayisə	
		Proqnoz	İcra	Fərq	%-lə	Fərq	%-lə
Cəmi	16 516 684,0	22 149 000,0	22 508 869,7	359 869,7	101,6	5 992 185,7	136,3
Fiziki şəxslərin gəlir vergisi	1 040 282,0	1 196 000,0	995 928,5	-200 071,5	83,3	-44 353,5	95,7
Hüquqi şəxslərin mənfəət (gəlir) vergisi	2 285 840,6	2 533 000,0	2 499 648,2	-33 351,8	98,7	213 807,6	109,4
Hüquqi şəxslərin torpaq vergisi	50 368,2	50 000,0	50 597,5	597,5	101,2	229,3	100,5
Hüquqi şəxslərin əmlak vergisi	178 563,9	182 000,0	182 229,5	229,5	100,1	3 665,6	102,1
Əlavə dəyər vergisi	3 668 602,6	4 033 000,0	4 287 565,8	254 565,8	106,3	618 963,2	116,9
o cümlədən:							
- Azərbaycan Respublikasının ərazisinə malların idxalına görə əlavə dəyər vergisi	1 773 189,6	2 220 000,0	2 340 793,5	120 793,5	105,4	567 603,9	132,0
Sadələşdirilmiş vergi	371 409,9	380 000,0	448 139,0	68 139,0	117,9	76 729,1	120,7
Aksiz	612 620,3	726 000,0	728 588,1	2 588,1	100,4	115 967,8	118,9
o cümlədən:							
-Azərbaycan Respublikasının ərazisinə malların idxalına görə aksiz	93 926,0	172 000,0	169 955,9	-2 044,1	98,8	76 029,9	180,9
Yol vergisi	134 345,7	103 000,0	113 527,2	10 527,2	110,2	-20 818,5	84,5
o cümlədən:							
-xarici dövlətlərin avtoneqliyyat vasitələri sahibləri tərəfindən ödənilən yol vergisi	34 792,1	30 000,0	40 161,7	10 161,7	133,9	5 369,6	115,4
Mədən vergisi	111 090,7	136 000,0	137 378,5	1 378,5	101,0	26 287,8	123,7
Gömrük rüsumları	706 871,7	768 000,0	883 141,7	115 141,7	115,0	176 270,0	124,9
Azərbaycan Respublikasında istehsal edilən və qiymətləri tənzimlənən məhsulların kontrakt (satış) qiyməti ilə (ixrac xərcləri çıxılmaqla) ölkədaxili topdansatış qiyməti arasındakı fərqdən yığımlar	189 023,9	177 000,0	177 519,5	519,5	100,3	-11 504,4	93,9
Xarici dövlətlərin hökumətlərinə verilmiş kreditlər üzrə daxilolmalar	71 043,0	68 529,0	69 777,1	1 248,1	101,8	-1 265,9	98,2
o cümlədən:							

“Dövlət zəmanəti ilə alınan borcların Təminat Fondu”na daxilolmalar (Serbiya Respublikasına verilmiş kredit üzrə)	68 906,1		67 577,3	67 577,3		-1 328,8	98,1
Səhmlərində dövlətin payı olan müəssisələrdən alınan dividendlər	2 551,0	3 180,0	1 831,0	-1 349,0	57,6	-720,0	71,8
Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Fondundan daxilolmalar (transfert)	6 100 000,0	10 966 000,0	10 959 000,0	-7 000,0	99,9	4 859 000,0	179,7
Dövlət əmlakının, özəlləşdirilən dövlət müəssisə və obyektlərinin altındakı torpaqların icarəyə verilməsindən daxilolmalar	8 706,4	8 000,0	9 866,9	1 866,9	123,3	1 160,5	113,3
Dövlət mülkiyyətində olan torpaqların icarəyə verilməsindən daxilolmalar	5 306,6	8 000,0	5 363,3	-2 636,7	67,0	56,7	101,1
Aksiz markaların satışından daxilolmalar	4 443,4						
Dövlət rüsumu	107 672,2	142 000,0	134 828,5	-7 171,5	94,9	27 156,3	125,2
Büdcə təşkilatlarının ödənişli xidmətlərindən daxilolmalar	358 264,0	499 000,0	455 289,2	-43 710,8	91,2	97 025,2	127,1
Vergi qanunvericiliyinin pozulması ilə bağlı tətbiq edilən cərimə və sanksiyalardan daxilolmalar	115 568,5	136 000,0	205 071,1	69 071,1	150,8	89 502,6	177,4
Sair daxilolmalar	144 109,4	34 291,0	163 579,1	129 288,1	477,0	19 469,7	113,5
- o cümlədən “Dövlət zəmanəti ilə alınan borcların Təminat Fondu”na daxilolmalar (təkrar borc sazişləri, yerləşdirilmiş vəsaitə hesablanmış faiz, dövlət zəmanətinin verilməsinə)	7 839,8		21 939,6	21 939,6		14 099,8	279,8
Mərkəzi Bankın mənfəətindən ayırmalar	250 000,0						

Ən aşağı icra səviyyəsi 57,6%-lə səhmlərində dövlətin payı olan müəssisələrdən alınan dividendlərdən daxilolmalara aid olmuşdur. Bu mənbə üzrə icra səviyyəsinin aşağı olması dövlət qeyri-maliyyə təşkilatlarından alınan dividendlər üzrə icra səviyyəsinin aşağı (31,4%) olması ilə əlaqədardır. “Vergi qanunvericiliyinin pozulması ilə bağlı tətbiq edilən cərimə və sanksiyalardan daxilolmalar” və “dövlət əmlakının, özəlləşdirilən dövlət müəssisə və obyektlərinin altındakı torpaqların icarəyə verilməsindən daxilolmalar” isə müvafiq olaraq 150,8% və 123,3%-lə icra səviyyəsi yüksək olan mənbələrdir.

Dövlət büdcəsinə daxilolmaların icra səviyyəsinə müsbət makroiqtisadi mühit və büdcə-vergi siyasətində nəzərdə tutulmuş hədəflərə nail olunma vəziyyəti təsir göstərmişdir.

2018-ci il ərzində müşahidə olunmuş əlverişli makroiqtisadi şərait, o cümlədən əvvəlki illə müqayisədə Ümumi Daxili Məhsulun, əhalinin nominal gəlirlərinin, orta aylıq əmək haqqının, iqtisadiyyata kredit qoyuluşlarının və xarici ticarət dövriyyəsinin artması, eyni zamanda əsas kapitalla yönəldilmiş vəsaitlərin ümumilikdə azalmasına baxmayaraq qeyri-neft sektoru, o cümlədən qeyri-neft sənayesi üzrə artması, istehlak qiymətlərinin indeksinin isə 102,3% təşkil etməsi sosial-iqtisadi inkişafın dayanıqlılığını təmin etməklə yanaşı dövlət büdcəsinin gəlirləri üzrə müəyyən edilmiş proqnozun yerinə yetirilməsinə də müsbət zəmin yaratmışdır.

Eyni zamanda, büdcə-vergi siyasətində hesabat ili üçün nəzərdə tutulmuş tədbirlərin əsasən yerinə yetirilməsinə baxmayaraq dövlət büdcəsinə hesablanmış vergilərin və sair daxilolmaların yığım faizinin artırılması istiqamətində zəruri hədəflərə tam şəkildə nail olunmaması bəzi vergi gəlirləri üzrə proqnozların icrasında kəsirlərin yaranmasını şərtləndirmişdir.

2018-ci ildə dövlət büdcəsinin mərkəzləşdirilmiş gəlirlərinin artım tempi yerli gəlirlərin müvafiq göstəricisindən nəzərəcarpacaq dərəcədə böyük olmuş, proqnoz məbləğləri ilə müqayisədə isə yerli gəlirlərin icra səviyyəsi mərkəzləşdirilmiş gəlirlərin müvafiq göstəricisini 8,6 faiz bəndi üstələmişdir.

“Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsinin icrası haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa və dövlət büdcəsinin icrasına dair müvafiq hesabat əsasən mərkəzləşdirilmiş gəlirlər 21495650,0 min manat məbləğində proqnoza qarşı 21790492,0 min manat və ya 101,4% səviyyəsində icra olunmuşdur. Mərkəzləşdirilmiş gəlirlərin məbləği 2017-ci illə müqayisədə 5926130,3 min manat və ya 37,4% artmışdır. Mərkəzləşdirilmiş gəlirlərin əhəmiyyətli artımı əsasən Dövlət Neft Fondundan dövlət büdcəsinə edilən transfertin əvvəlki illə müqayisədə hesabat ilində 4859000,0 min manat (79,7%) artması ilə əlaqədardır.

Dövlət büdcəsinin yerli gəlirləri isə 653350,0 min manat proqnoza qarşı 718378,0 min manat və ya 110,0% (65028,0 min manat çox) səviyyəsində yerinə yetirilmişdir. Daxilolmanın həcmi 2017-ci ilə nisbətən isə 66055,7 min manat və ya 10,1% artmışdır. Əvvəlki illərdə olduğu kimi, 2018-ci ildə də qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada şəhər və rayonların yerli gəlirləri ümumi gəlirlərinin yerli xərclərindən artıq olmayan hissəsinin hesabına formalaşmışdır.

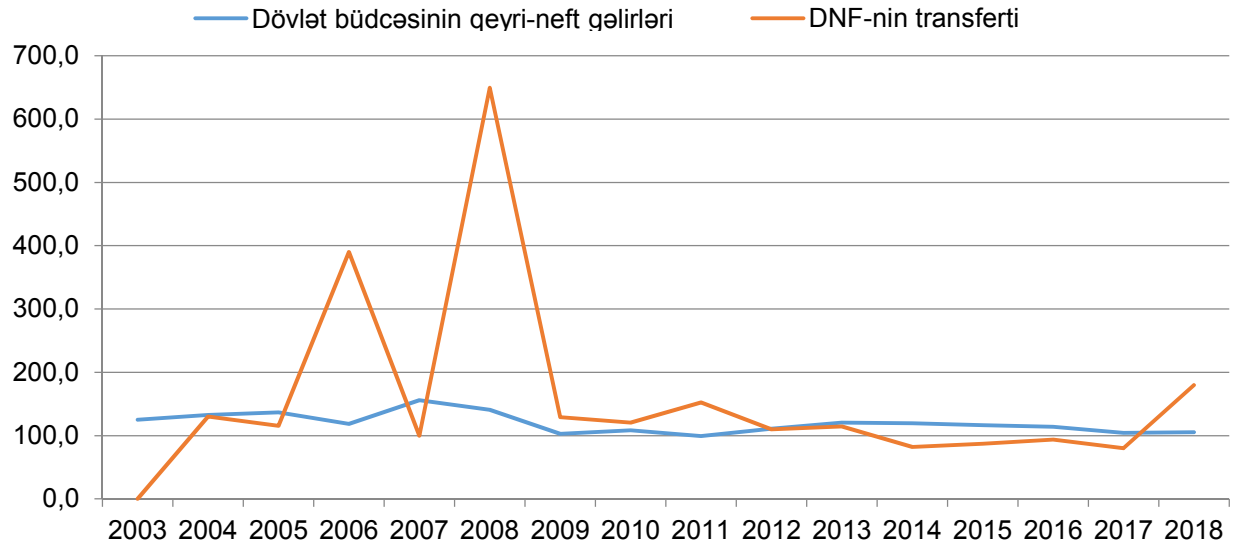
Gəlirlərin artımın əsas mənbəyini Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Fondunun transferti təşkil etmiş, son illərdə neft sektorunun yığımindan iqtisadi potensialla müqayisədə daha çox istifadə edilmişdir.

Hesabat ilində dövlət büdcəsinin gəlirlərinin artım məbləğinin 81,1%-i Fondan transfertin payına düşmüşdür. 2017-ci ildə transfertin məbləği əvvəlki dövrlərlə müqayisədə azalma tendensiyası göstərmiş və faktiki məbləğ 6100,0 mln. manata bərabər olmuşdur. 2018-ci il üzrə bu rəqəm ilkin layihədə 9216,0 mln. manat, yenidən baxılmış büdcədə 10966,0 mln. manat nəzərdə tutulmuşdur. Faktiki olaraq ötən il Dövlət Neft Fondundan dövlət büdcəsinə 10959,0 mln. manat vəsait yönəldilmişdir. Bu isə 2017-

ci ilin eyni göstəricisi ilə müqayisədə 79,7% çox olsa da, dürüştləşmiş proqnoz göstəricisi ilə müqayisədə 0,1% və ya 7,0 mln. manat azdır.

Son illərdə büdcə gəlirlərinin artımının əsas mənbəyini məhz Dövlət Neft Fondunun transferti təşkil etmişdir. Transferten artım tempi dövlət büdcəsinin qeyri-neft gəlirlərinin artım tempini bəzi illərdə əhəmiyyətli şəkildə üstələmişdir (Şəkil 17). Bu, neft sektorunun yığımının iqtisadi potensialla müqayisədə daha çox istifadə edilməsi deməkdir.

Şəkil 17. Dövlət büdcəsinin qeyri-neft gəlirləri və Dövlət Neft Fondunun transfertinin əvvəlki ilə nisbətən artım tempi, %-lə

Dövlət Neft Fondundan transfert nəzərə alınmadıqda əvvəlki ilə müqayisədə hesabat ilində büdcə gəlirləri artmış və bu istiqamətdə gömrük ödəmələrinin payında illər üzrə müsbət meyl müşahidə olunmaqdadır.

Hesabat ilində Dövlət Neft Fondundan dövlət büdcəsinə edilən transfert nəzərə alınmadan dövlət büdcəsinin gəlirlərinin həcmi 11549869,7 min manat təşkil etmişdir ki, bu da 2017-ci ilə nisbətən 1133185,7 min manat və ya 10,9% çoxdur.

Dövlət Neft Fondundan daxilolmalar nəzərə alınmadan dövlət büdcəsinin gəlirlərinin tərkibində Vergilər Nazirliyinin payı 2016-cı ilə nisbətən 6,7 faiz bəndi, 2017-ci ilə nisbətən 2,7 faiz bəndi azalaraq 64,2%-ə enmiş, Dövlət Gömrük Komitəsinin payı 2016-cı ilə nisbətən 6,5 faiz bəndi, 2017-ci ilə nisbətən 4,7 faiz bəndi artaraq 29,7%-ə yüksəlmiş, digər mənbələrin payı isə, müvafiq olaraq 0,2 faiz bəndi artaraq və 2,0 faiz bəndi azalaraq 6,1% təşkil etmişdir. Belə vəziyyət büdcə tapşırıqlarının Dövlət Gömrük Komitəsi üzrə daha yüksək faizlərlə yerinə yetirilməsi və əvvəlki illərin icra göstəriciləri ilə müqayisədə dövlət büdcəsinə daha çox vəsaitlərin toplanması ilə əlaqədardır.

2018-ci ildə dövlət vergiləri istisna olmaqla digər gəlirlərin cəmi gəlirlərdə payı əvvəlki ilə müqayisədə artmış, eyni zamanda neft sektorundan daxilolmaların da xüsusi çəkisi yüksəlmişdir.

Hesabat dövründə icra edilmiş dövlət büdcəsi gəlirlərinin 9443,6 mln. manatı və ya 42,0%-i dövlət vergiləri, 13065,3 mln. manatı və ya 58,0%-i digər gəlirlərin, eyni zamanda, 13400,5 mln. manatı və ya 59,5%-i neft, 9108,4 mln. manatı və ya 40,5%-i qeyri-neft sektorunun payına düşmüşdür. Ümumi büdcə gəlirlərinin tərkibində xüsusi çəkilər 2017-ci ilin analoji göstəriciləri ilə müqayisədə, müvafiq olaraq 9,2 faiz bəndi digər gəlirlərin və 11,8 faiz bəndi neft sektorundan daxilolmaların xeyrinə dəyişmişdir. Müqayisəli təhlil həm digər gəlirlərin, həm də neft sektorundan daxilolmaların artımının əsas səbəbinin Dövlət Neft Fondundan transfertin artımı ilə əlaqəli olduğunu göstərir.

Hesabat ilində büdcə gəlirlərinin ÜDM-ə nisbət göstəricisinin artması fonunda qeyri-neft sahələrindən gəlirlərin ÜDM-ə və qeyri-neft ÜDM-nə nisbət göstəricisi azalmışdır.

2017-ci illə müqayisədə 2018-ci ildə ÜDM-in ümumilikdə 1,4%, o cümlədən qeyri-neft ÜDM-in isə 1,8% real artımı şəraitində dövlət büdcəsinin gəlirlərinin ÜDM-də xüsusi çəkisinin artması, dövlət büdcəsinin qeyri-neft sahələrindən gəlirlərinin isə ÜDM-ə və qeyri-neft ÜDM-ə qarşı faiz nisbətlərinin azalması müşahidə olunmuşdur. Yuxarıda da qeyd edildiyi kimi, 2018-ci ildə dövlət büdcəsinin gəlirlərinin ÜDM-ə nisbəti 2017-ci illə müqayisədə 4,7 faiz bəndi artaraq 28,2%, dövlət büdcəsinin qeyri-neft sahələrindən gəlirlərinin isə ÜDM-ə nisbəti 0,9 faiz bəndi azalaraq 11,4%, qeyri-neft ÜDM-ə nisbəti isə 0,1 faiz bəndi azalaraq 19,4% təşkil etmişdir

2018-ci ildə dövlət büdcəsinin gəlirlərinin 2017-ci ilə nisbətən artımlar əsasən neft sahəsindən daxilolmaların hesabına əldə olunmuş, aparılan hesablamalara görə hesabat ilində dövlət büdcəsinin gəlirlərinin neftdən asılılığı əvvəlki illərlə müqayisədə yüksək olmuşdur.

Ümumilikdə dövlət büdcəsinin neft sahələrindən gəlirləri 13400,5 mln. manat təşkil etməklə 5516,4 mln. manat və ya 70,0%, qeyri-neft sahələrindən gəlirləri isə 9108,4 mln. manat təşkil etməklə 475,7 mln. manat və ya 5,5% artmışdır (Cədvəl 8).

Cədvəl 8. Neft sektoru ilə bağlı dayanıqlıq göstəriciləri

	2015 icra	2016 icra	2017 icra	2018 dürüst	2018 icra
Neft sektorundan daxilolmalar, mln. manatla	10220,0	9225,0	7884,0	13346,0	13400,5
<i>O cümlədən:</i>					
Dövlət Neft Fondunun transferti, mln. manatla	8130,0	7615,0	6100,0	10996,0	10959,0
Əvvəlki ilə nisbətən, %-lə	87,1	93,7	80,1	169,3	179,7
ARDNŞ-in vergi ödənişləri, mln. manatla	1409,5	1252,0	1317,5	1430,0	1425,1
Əvvəlki ilə nisbətən, %-lə	82,3	88,8	105,2	108,5	108,2
Hasilatın pay bölgüsü üzrə mənfəət vergisi, mln. manatla	680,4	358,0	467,0	950,0	1016,4
Əvvəlki ilə nisbətən, %-lə	62,1	52,6	130,5	203,6	217,9
1. Dövlət büdcəsində neft sektorunun payı, %-lə	58,4	52,7	47,7	60,4	59,5
Meyar: Təbii resursla zəngin ölkələrdə aşağı nisbət 20-40%					

2.Dövlət Neft Fondunun transfertinin dövlət büdcəsi gəlirlərinə nisbəti, %-lə	46,5	43,5	36,9	49,6	48,7
Tələb: Dəyişməz real xərclər prinsipinə uyğun istifadə edilməlidir					
3.Qeyri-neft büdcə balansı (bütün neft komponentləri nəzərə alınmaqla hesablanan), %-lə	-32,9	-29,4	-33,9	-24,3	-33,2
Tələb: Davamlı olaraq azalması şərtidir					
4.Qeyri-neft büdcə balansı (DNF-nin gəlirləri çıxılmaqla hesablanan), %-lə	-27,4	-25,4	-29,9	-19,3	-28,0
Tələb: Davamlı olaraq azalması şərtidir					
5. Qeyri-neft ilkin büdcə balansı (bütün neft komponentləri nəzərə alınmaqla hesablanan), %-lə	-34,8	-33,8	-37,3	-24,3	-38,0
Tələb: Davamlı olaraq azalması şərtidir					
6.BVF-nin metodikası əsasında qeyri-neft ilkin büdcə balansı, %-lə	-34,4	-35,8	-39,2	-33,8	-39,8
Tələb: Davamlı olaraq azalması şərtidir					

2018-ci ilin dövlət büdcəsində neftin qiymətinin ilkin proqnozda 45,0 ABŞ dolları, sonra da dürüştəşmiş büdcədə 55,0 ABŞ dolları (2017-ci ilin ilkin proqnozlaşdırılan və dürüştəşmiş büdcədə 40,0 ABŞ dolları) nisbətində götürülmüşdür. Neft sektorundan daxilolmaların 10959,0 mln. manatını Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondundan transfertlər, 2441,5 milyon manatını isə Vergilər Nazirliyinin xətti ilə neft sektorundan daxilolmalar təşkil etmişdir.

Vergilər Nazirliyinin xətti ilə neft sektoru üzrə daxilolmalarda Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkəti (ARDNŞ) üzrə büdcə ödənişləri 1425,1 milyon manat və ABƏŞ üzrə mənfəət vergisi 1016,4 milyon manat təşkil etmişdir.

Təbii resursla zəngin ölkələrdə fiskal dayanıqlılığın qiymətləndirilməsi məqsədilə istifadə edilən göstəricilərdən biri – *qeyri-neft büdcə kəsiridir*. Qeyd edilən göstəricinin hesablanması beynəlxalq təcrübədə bir neçə metodika vasitəsilə həyata keçirilir. 2018-ci ildən “Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununa əlavə edilən yeni büdcə qaydası qüvvəyə minmişdir. Lakin həmin qayda 2019-cu ilin dövlət büdcəsi parametrlərinə şamil edildiyi üçün hazırkı qiymətləndirmələrdə istifadə edilməmişdir.

Hesablama Palatası tərəfindən bütün mümkün ssenarilər əsasında qeyri-neft büdcə kəsirinin hesablanması aparmış, müxtəlif yanaşmaların tətbiqində əsas məqsəd yarana biləcək fiskal təhdidlərin minimallaşdırılmasını müəyyən etmək olmuşdur.

Beləliklə, Hesablama Palatası 4 müxtəlif metodoloji yanaşmadan istifadə etmiş və aşağıdakı nəticələrə gəlmişdir:

✓ *Yalnız DNF-nin gəlirləri nəzərə alınmadan hesablanan qeyri-neft büdcə kəsirinin qeyri-neft ÜDM-ə faiz nisbəti 28,0% bərabər olmuşdur.*

✓ *Bütün neft komponentləri nəzərə alınmaqla hesablanan qeyri-neft büdcə kəsirinin qeyri-neft ÜDM-nə faiz nisbəti 33,2% təşkil etmişdir.*

✓ *BVF-nin verdiyi məlumatlarda qeyri-neft ilkin büdcə kəsirinin həcmnin 39,8% təşkil edəcəyi vurğulanmışdır. Qeyri-neft ilkin büdcə kəsirinin hesablanması əhəmiyyətliyi dövlət borcuna xidmətlə bağlı xərclərin icmal büdcə xərclərində nəzərə*

alınmaması ilə bağlıdır. Bu halda əsas məqsəd büdcənin borc yükü nəzərə alınmadan fiskal kəsirin hesablanmasıdır.

✓ Bütün neft komponentləri nəzərə alınmaqla hesablanan qeyri-neft ilkin büdcə balansının qeyri-neft ÜDM-nə faiz nisbəti 38,0% olmuşdur.

Hesabat ilində əvvəlki illə müqayisədə birbaşa vergilərin məbləği mütləq ifadədə artsa da, dolayı vergilərin məbləğinin nəzərəcarpacaq artımı fonunda birbaşa vergilərin ümumi vergi daxilolmalarında payı azalmış, dolayı vergilərin payı isə artmışdır.

Son illərdə dövlət borclanmasının həcmnin yüksəlməsi bir çox ölkələri gəlirlərin mobilizasiyasında yeni kanallar aşkarlamağa, vergi inzibatçılığını gücləndirməyə və vergitutmanın strukturunda köklü islahatlar aparmağa məcbur etmişdir.

Fiskal fəzanın (və ya fiskal buferin) tərkib komponenti olaraq vergitutmada innovativ yolların tətbiqi getdikcə daha da aktuallaşır. Bu əsasında Dövlət Maliyyəsi sahəsində beynəlxalq standart hesab edilən Beynəlxalq Valyuta Fondunun Dövlət Maliyyə Statistika Təlimatına əsasən vergilərin birbaşa və dolayı vergilər üzrə qruplaşdırılmasını metodoloji baza kimi qəbul edərək ölkəmizdə vergi daxilolmalarının təsnifləşdirilməsini nəzərdən keçirərək (Cədvəl 9).

Cədvəl 9. Dövlət Maliyyə Statistika əsasında vergi daxilolmalarının birbaşa və dolayı vergilər üzrə qruplaşdırılması

	2017		2018	
	Mln. manat	Xüsusi çəkisi, %	Mln. manat	Xüsusi çəkisi, %
Vergilər	9356,2	100,0	10587,6	100,0
A. Birbaşa vergilər	3555,1	38,0	3728,7	35,2
1. Gəlirlərdən (mənfəətdən) vergilər	3326,1		3495,5	
Fiziki şəxslərin gəlir vergisi	1040,3		995,9	
Hüquqi şəxslərin mənfəət vergisi	2285,8		2499,6	
2. Mülkiyyətdən (yalnız iki vergi) vergilər	228,9		233,2	
Torpaq vergisi	50,4		50,6	
Əmlak vergisi	178,6		182,6	
B. Dolayı vergilər	5801,1	62,0	6858,9	64,8
1. Mal və xidmətlərə görə vergilər	4898,1		5715,2	
Əlavə Dəyər Vergisi	3668,6		4287,6	
Sadələşdirilmiş vergi	371,4		448,1	
Aksizlər	612,6		728,6	
Yol vergisi	134,3		113,5	
Mədən vergisi	111,1		137,4	
2. Xarici iqtisadi fəaliyyətlə bağlı vergilər	903,0		1143,7	
İdxal rüsumu	701,1		876,4	
İxrac rüsumu	5,6		5,8	
Sərbəst qalıq vəsaitlərinin idarə edilməsindən daxilolmalar	7,2		83,1	
Xarici iqtisadi fəaliyyətlə bağlı sair vergilər	189,2		178,4	

Beynəlxalq Valyuta Fondunun hazırladığı Dövlət Maliyyə Statistika (DMS) Təlimatına görə dövlət büdcəsinin vergi daxilolmaları vergi yükünün həcmi meyarı əsas götürülməklə *birbaşa və dolayı vergilər* üzrə qruplaşdırılmışdır.

Cədvəl 9-dan göründüyü kimi, birbaşa vergilərin ümumi vergilərdə xüsusi çəkisi 2017-ci ildə 38%, dolayı vergilərin payı 62%, 2018-ci ildə müvafiq olaraq 35,2% və 64,8% təşkil etmişdir.

Avropa Birliyi ölkələri üzrə aparılan müqayisədən görünür ki, birbaşa vergilərin xüsusi çəkisi 48-49% təşkil etmişdir. Lakin ölkəmizlə müqayisə edilməsi daha rəşional hesab edilən ayrı-ayrı ölkələr üzrə götürdükdə mənərə fərqlidir.

Avropa Birliyinin Statistika Təşkilatının hazırladığı Dövlət Maliyyə Statistikası (Government Finance Statistics, 2017-2018) hesabatlarına əsasən birbaşa vergilərin ümumi vergi daxilolmalarında payı və onun strukturunda gəlir vergisinin payı göstəriciləri üzrə aparılan müqayisə ölkəmizdə hər iki parametirin çənaətbəxş olduğunu göstərir (Cədvəl 10).

Cədvəl 10. Dövlət Maliyyə Statistikası əsasında hesablanan birbaşa vergilərlə bağlı göstəricilər

	Ölkənin adı	Birbaşa vergilərin ümumi vergilərdə payı	Gəlir vergisinin birbaşa vergilərdə payı
1	Azərbaycan	35,2	26,7
2	Bolqarıstan	19,4	10,5
3	Slovakiya	22,8	10,3
4	Çex Respublikası	21,8	11,0
5	Rumıniya	24,9	14,1
6	Polşa	21,4	14,6
7	Sloveniya	20,3	14,1
8	Estoniya	22,4	17,3
9	Litva	27,0	13,4
10	Latviya	19,0	20,4
11	Macarıstan	19,0	12,3
12	Xorvatiya	17,4	9,7

Bununla yanaşı hüquqi şəxslərin mənəfət vergisinin strukturunda neft amilinin ciddi rol oynaması xüsusilə qeyd edilməlidir. Belə ki, mənəfət vergisinin ölkəmizdə 51%-nin neft sektoru hesabına formalaşdığını nəzərə alsaq, bu halda həmin amilin baxılan göstəriciyə böyük təsiri də diqqətdə saxlanılmalıdır.

Bir qayda olaraq büdcə gəlirlərinin təhlili zamanı istifadə edilən fiziki şəxslərin gəlir vergisinin birbaşa vergilərdə payı göstəricisi ölkəmizdə, yuxarıda qeyd edilən ölkələrlə müqayisədə daha yüksəkdir.

Sadələnən ölkələrdən Bolqarıstan, Estoniya, Litva və Slovakiyada son illərdə dolayı vergilərin artım tempinin birbaşa vergilərin artım tempini üstələməsi nəticəsində məhz dolayı vergilərin ümumi daxilolmalarda payı artmışdır.

Digər ölkələrdə isə birbaşa vergilərin payının az olmasına müxtəlif amillər səbəb olmuşdur. Bu səbəblər sırasında qeyri-formal iqtisadiyyatın həcmının azaldılması və bu əsasda orta və uzun müddətli dövrdə büdcəyə daxilolmaların həcmının yüksəldilməsi üçün birbaşa vergilər üzrə dərəcələrin müvəqqəti azaldılması, müxtəlif azadolma və güzəşt rejimlərinin tətbiqi, proporsional vergitutmaya müraciət edilməsi, həmçinin əmək haqqından tutulan vergilər üzrə dərəcə artımlarından zamanla istehlak vergilərinə keçilməsinin, əmlakdan tutulan vergilər üzrə progressiv vergi dərəcələrinin tətbiqinin əsas vergi islahatları arasında yer alması göstərilər bilər.

Haşiyə 4. İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı (İƏİT) ölkələrində vergi daxilolmalarının dinamikası.

İƏİT ölkələrində vergi daxilolmalarının ÜDM-ə orta faiz nisbəti son illərdə 2008-2009-cu illərlə müqayisədə artmışdır. 2017-ci ildə İƏİT üzrə orta rəqəm 34,2% təşkil etmişdir. 34 üzv ölkədən 19-da bu göstərici üzrə artım, 15-də isə azalma müşahidə edilmişdir.

İƏİT üzrə vergi daxilolmaları 6 cür qruplaşdırılır. Bu sıra a) gəlirlərdən, b) sosial sığorta ödənişlərindən, c) əmək haqqına ödənişlərdən, d) mülkiyyətdən, e) mal və xidmətlərdən və f) digər vergilərdən ibarətdir. Bu, Dövlət Maliyyə Statistikasına (tam olmasa da) uyğunlaşdırılmış tərkibdir.

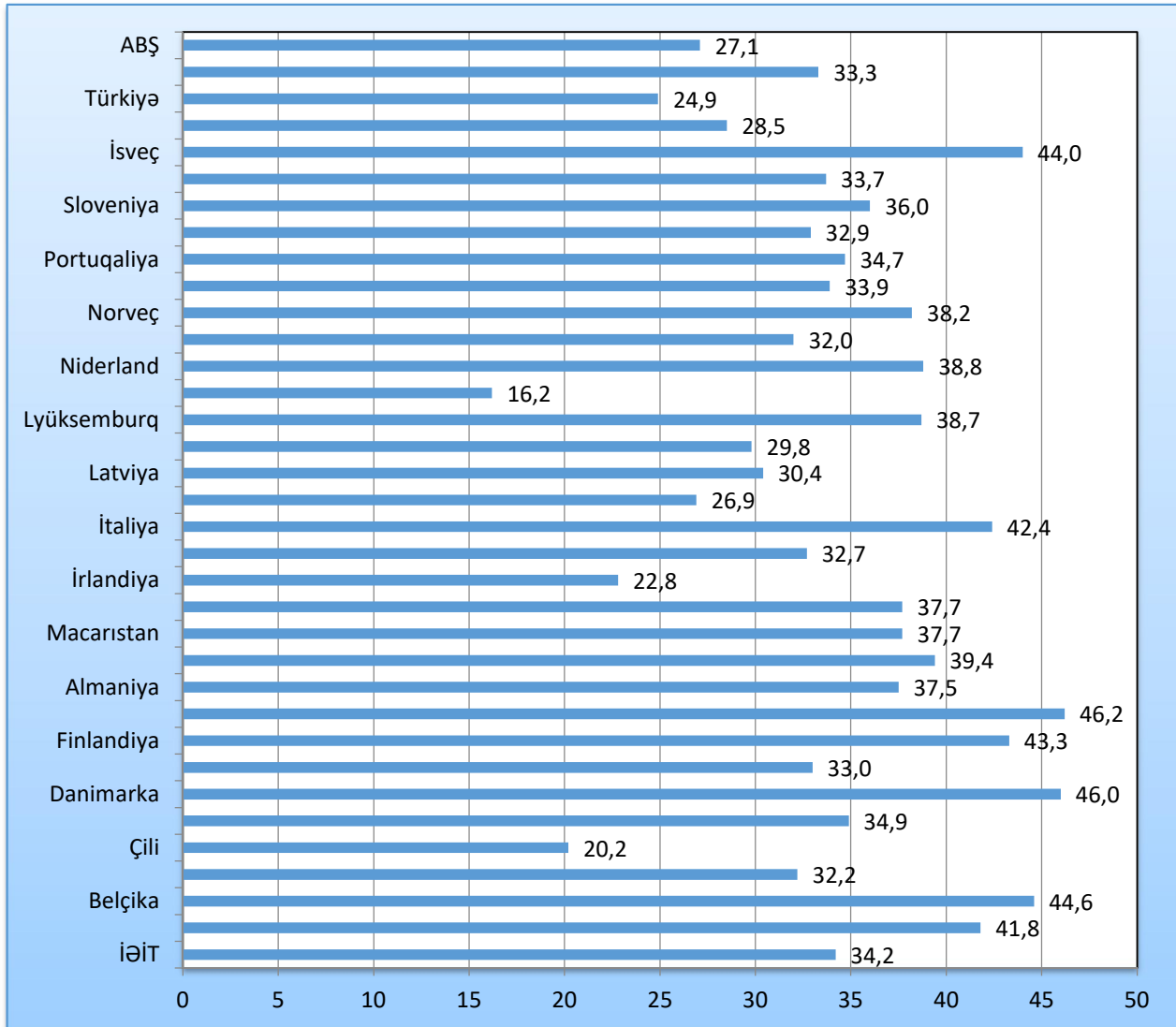
Dövlət Maliyyə Statistikasında xarici iqtisadi fəaliyyətlə bağlı vergilərin ayrıca verilməsi, İƏİT ölkələrində isə bu tip tədiyələrin də mal və xidmətlərdən tutulan vergi kimi həmin tədiyə növləri üzrə daxilolmaların tərkibində qeydə alınması bu iki yanaşma arasında əsas fərkdir.

Vergi daxilolmalarının ÜDM-ə faiz nisbəti üzrə əsas artım İsrail (1,4 faiz bəndi) və ABŞ-da 1,3 faiz bəndi olmuşdur. İsraildə vergi siyasəti üzrə aparılan islahatlar, ABŞ-da isə vergi ilə bağlı xaricdən daxilolmaların repatriasiyası artıma səbəb olmuşdur.

Daha kəskin azalma İslanidiyada (13,9 faiz bəndi olmaqla kompaniyalara tətbiq edilən birdəfəlik ödənişlər üzrə daxilolmaların aşağı düşməsi), Macarıstanda (1,5 faiz bəndi olmaqla gəlir və istehlak vergiləri üzrə daxilolmaların azalması) nəticəsində baş vermişdir.

2007-2017-ci illərdə ən böyük artım olan dövlət – Yunanıstanda (8,2 faiz bəndi), daha 5 ölkədə Fransa, Yaponiya, Meksika, Niderland və Slovakiyada 3 faiz bəndi artım olmuşdur. Lakin artımın səbəbi – bu ölkələrdə daha çox iqtisadi artımla deyil, vergi daxilolmaları ilə ÜDM arasındakı əlaqəyə köklənir. Nominal ÜDM-in və ya vergi daxilolmalarının həcmnin artıb-azalması nəticəsində bu nisbət də dəyişmişdir.

İƏİT ölkələrində vergi daxilolmalarının ÜDM-ə faiz nisbəti

Mənbə: OECD, Revenue Statistics 2018

Müəyyən edilmiş proqnozlar Vergilər Nazirliyi tərəfindən 0,5% artıqlaması ilə yerinə yetirilmiş, Nazirliyin xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin edilən gəlirlərin tərkibində ən böyük paya xüsusi mülkiyyətdə olan vergi ödəyiciləri malik olmuş, dövlət büdcəsinə yaranan artıq ödəmənin məbləği bütün mülkiyyət növləri üzrə azalma tempinə malik olmuş, bu azalma daha çox digər mülkiyyətdə olan vergi ödəyicilərində müşahidə olunmuşdur.

Vergilər Nazirliyi üzrə müəyyən edilmiş 7380000,0 min manat proqnoza 7415473,4 min manat və ya 100,5% səviyyəsində (35473,4 min manat çox) icra edilmişdir. 2016-cı və 2017-ci illərlə müqayisədə 2018-ci ildə Vergilər Nazirliyi xətti ilə təmin olunan gəlirlərin həcmi, müvafiq olaraq 399903,9 min manat və ya 5,7% və 441972,6 min manat və ya 6,3% artmışdır.

2016-cı və 2017-ci illərlə müqayisədə 2018-ci ildə əsas gəlir mənbələri kimi Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyi xətti ilə təmin olunan gəlirlərin cəmi gəlirlərdə payı müvafiq olaraq 7,1 faiz bəndi və 9,3 faiz bəndi azalaraq 32,9% təşkil etmişdir.

2018-ci ildə Vergilər Nazirliyi xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin edilən gəlirlərin tərkibində dövlət mülkiyyətində olan vergi ödəyicilərinin payı 1884600,3 min manat və ya 25,4% təşkil etməklə 2016-cı ilə nisbətən 24024,1 min manat və ya 1,3% azalmış, 2017-ci ilə nisbətən 48454,9 min manat və ya 2,6% artmış, xüsusi mülkiyyətdə olan vergi ödəyicilərinin payı 3181349,5 min manat və ya 42,9% təşkil etməklə 2016-cı ilə nisbətən 66403,4 min manat və ya 2,1%, 2017-ci ilə nisbətən 141240,0 min manat və ya 4,6%, digər mülkiyyət mənsubiyyətinə (xarici, birgə, bələdiyyə, beynəlxalq təşkilatlar) aid edilən vergi ödəyicilərinin payı isə 2349523,6 min manat və ya 31,7% təşkil etməklə 2016-cı ilə nisbətən 357524,6 min manat və ya 17,9%, 2017-ci ilə nisbətən 252277,7 min manat və ya 12,0% artmışdır. Eyni zamanda nəzərə alınmalıdır ki, dövlət büdcəsinə yaranan artıq ödəmənin məbləği 2018-ci il ərzində dövlət mülkiyyəti üzrə 139414,0 min manat və ya 27,0% azalaraq 377437,8 min manata, xüsusi mülkiyyət üzrə 170883,3 min manat və ya 13,4% azalaraq 1108885,5 min manata, digər mülkiyyət mənsubiyyəti üzrə isə 233368,5 min manat və ya 31,2% azalaraq 514898,3 min manata enmişdir ki, bu azalmalar da əsasən dövlət büdcəsinə hesablanmış öhdəliklərin həcmnin artması ilə əlaqədar olmuşdur.

Hesabat ilində vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə maliyyə sanksiyalarından (eləcə də inzibati cərimələrdən) daxilolmalar nəzərdə tutulmuş məbləğlə müqayisədə 1,5 dəfə və 2017-ci illə müqayisədə 70,5% çox icra edilməsi nəzarət mexanizmlərinin gücləndirildiyini qeyd etmək imkanı verir.

Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyi xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin olunmuş gəlirlərin arasında 2499648,2 min manatı və ya 33,7%-i hüquqi şəxslərin mənfəət vergisi, 1946772,3 min manatı və ya 26,3%-i əlavə dəyər vergisi, 995928,5 min manatı və ya 13,4%-i fiziki şəxslərin gəlir vergisi, 558632,1 min manatı və ya 7,5%-i aksizlər, 448139,1 min manatı və ya 6,0%-i sadələşdirilmiş vergi, 966353,2 min manatı və ya 13,0%-i isə digər gəlir növləri üzrə daxil olmuşdur.

2018-ci il üçün təsdiq edilmiş proqnozların yüksək icra faizləri vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə maliyyə sanksiyalarından (eləcə də inzibati

cərimələrdən) daxilolmalar üzrə 136000,0 min manata qarşı 205071,1 min manat və ya 150,8%, sadələşdirilmiş vergi üzrə 380000,0 min manata qarşı 448139,1 min manat və ya 117,9%, əlavə dəyər vergisi üzrə 1813000,0 min manata qarşı 1946772,3 min manat və ya 107,4%, eyni zamanda aşağı icra faizləri (kəsirlər) dövlət mülkiyyətində olan torpaqların icarəyə verilməsindən daxilolmalar üzrə 8000,0 min manata qarşı 5363,3 min manat və ya 67,0%, fiziki şəxslərin gəlir vergisi üzrə 1196000,0 min manata qarşı 995928,5 min manat və ya 83,3%, dövlət rüsumu üzrə 142000,0 min manata qarşı 134828,4 min manat və ya 94,9% təşkil etmişdir.

Vergilər Nazirliyi xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin olunmuş gəlirlərin 2017-ci illə müqayisədə tədiyyə növləri səviyyəsində artımları əsasən hüquqi şəxslərin mənfəət vergisi üzrə 213807,6 min manat (9,4%), vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə maliyyə sanksiyalarından (eləcə də inzibati cərimələrdən) daxilolmalar üzrə 84789,2 min manat (70,5%), sadələşdirilmiş vergi üzrə 76729,2 min manat (20,7%), azalmaları isə əsasən fiziki şəxslərin gəlir vergisi üzrə 44353,5 min manat (4,3%), yol vergisi üzrə 26188,2 min manat (26,3%), qiyməti tənzimlənən məhsulların ixracı zamanı məhsulların kontrakt (satış) qiyməti ilə respublika daxili müəssisə topdansatış qiyməti arasındakı fərqdən büdcəyə ödənişlər üzrə 11504,4 min manat (6,1%) məbləğində olmuşdur.

Hesabat ilində vergi ödəyicilərinin dövlət büdcəsinə olan cəmi artıqödəmə məbləği azalmış, azalma əsasən qeyri-neft sektorunun hesabına baş versə də, bu sektorun ilin sonuna ümumi artıqödəmə məbləğində payı yüksək olmuşdur.

Vergi orqanları tərəfindən təmin edilən büdcə gəlirləri barədə müvafiq hesabat əsasən vergi və digər icbari ödənişlər üzrə vergi ödəyicilərinin dövlət büdcəsinə olan artıq ödəmə məbləği 01.01.2019-cu il tarixə ümumilikdə 2001221,6 min manat təşkil etmişdir ki, bu da 01.01.2018-ci il tarixinə olan göstəricidən 543665,8 min manat və ya 21,4% azdır.

01.01.2019-cu il tarixə olan artıq ödəmənin 94,3%-i (1886760,7 min manatı) qeyri-neft sektoruna, 5,7%-i (114460,9 min manatı) isə neft sektoruna aid edilən vergi ödəyicilərinin payına düşmüşdür. Dövlət büdcəsinə olan artıq ödəmənin məbləği 2018-ci il ərzində qeyri-neft sektoru üzrə 417936,0 min manat və ya 18,1%, neft sektoru üzrə isə 125729,8 min manat və ya 52,3% azalmışdır. 2018-ci il ərzində artıq ödəmə məbləğinin qeyd olunan əhəmiyyətli dərəcədə azalması yalnız oktyabr-dekabr aylarına təsadüf etmiş, yanvar-sentyabr aylarında isə artıq ödəmə məbləğinin artması (35771,9 min manat və ya 1,4% artaraq 01.10.2018-ci il tarixə 2580659,3 min manat təşkil etməsi) müşahidə olunmuşdur.

2018-ci ildə artıqödəmə məbləğinin azalması bir çox tədiyyə növləri, xüsusilə Dövlət Neft Şirkəti xətti ilə ödənilən sair daxilolmalar üzrə hesablanmış məbləğlərin artım tempinin yüksək olması ilə əlaqədar olmuşdur.

Dövlət büdcəsinə olan artıq ödəmə məbləğinin azalmasının tədiyyə növləri səviyyəsində əsas səbəbləri əvvəlki illə müqayisədə hesabat ilində ümumilikdə hesablanmış məbləğlərin əlavə dəyər vergisi üzrə 244931,1 min manat və ya 21,3% (əsasən qeyri-neft sektoruna aid edilən dövlət mülkiyyətində olan vergi ödəyiciləri üzrə) artaraq 4272568,6 min manat, sadələşdirilmiş vergi üzrə 147671,1 min manat və ya

12,8% (əsasən qeyri-neft sektoruna aid edilən xüsusi və birgə (xarici qarışıq) mülkiyyətdə olan vergi ödəyiciləri üzrə) artaraq 585289,9 min manat, torpaq vergisi üzrə 80060,0 min manat və ya 2,5 dəfə (qeyri-neft sektoruna aid edilən dövlət mülkiyyətində olan müəssisələr üzrə) artaraq 133082,3 min manat, aksizlər üzrə 34128,8 min manat və ya 7,3% artaraq (əsasən Dövlət Neft Şirkəti və qeyri-neft sektoruna aid edilən xüsusi və birgə (xarici qarışıq) mülkiyyətdə olan vergi ödəyiciləri üzrə) 500102,8 min manat, əmlak vergisi üzrə 32063,6 min manat və ya 11,6% artaraq (əsasən Dövlət Neft Şirkəti və Azərenerji ASC üzrə) 309101,3 min manat, eyni zamanda sair daxilolmalar üzrə 407756,6 min manat və ya 35,4% (əsasən Dövlət Neft Şirkəti xətti ilə) artaraq 761434,3 min manat təşkil etməsi ilə əlaqələndirilə bilər.

Hesabat ilində artıqödəmənin azalması fonunda xüsusi mülkiyyətdə olan vergi ödəyiciləri üzrə mütləq həcmi yüksək olmuşdur.

Dövlət büdcəsinə olan artıq ödəmə məbləğinin qeyd edildiyi kimi hesabat ilində əhəmiyyətli dərəcədə azalmasına baxmayaraq xüsusi mülkiyyətdə olan vergi ödəyiciləri üzrə mütləq həcmi yüksək olaraq qalmaqdadır. Belə ki, 01.01.2019-cu il tarixə olan 2001221,6 min manat məbləğində artıq ödəmənin 55,4%-i (1108885,5 min manatı) xüsusi mülkiyyət, 18,9%-i (377437,8 min manatı) dövlət mülkiyyəti, 18,4%-i (367490,3 min manatı) xarici mülkiyyət, 7,3%-i (146850,8 min manatı) isə birgə (xarici qarışıq) mülkiyyət mənsubiyyətinə aid edilən vergi ödəyiciləri üzrə yaranmışdır. Eyni zamanda, hesabat ilinin sonuna olan artıq ödəmə məbləğinin 90,0%-i (1800186,3 min manatı) Bakı şəhəri, 10,0%-i (201035,3 min manatı) digər regionlar üzrə qeydiyyatda olan vergi ödəyiciləri üzrədir.

Qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada müvafiq iri dövlət şirkətləri üzrə 2018-ci il üçün təsdiq edilmiş gəlirlər və xərclər smetaları ilə vergi və digər icbari ödənişlərə görə dövlət büdcəsinə ödənilməsi nəzərdə tutulan proqnozların yerinə yetirilməsi əsasən təmin edilmişdir.

Dövlət mülkiyyətində olan vergi ödəyiciləri üzrə vergi və digər icbari ödənişlər üzrə daxil olmuş 1884600,3 min manat məbləğində vəsaitin 1425069,4 min manatını və ya 75,6%-ni Dövlət Neft Şirkətinin (tabelikdə olan müəssisələr üzrə konsolidə edilmiş şəkildə, fiziki şəxslərin gəlir vergisi istisna olmaqla) büdcə ödənişləri təşkil etmişdir ki, bu da şirkət üzrə 1430000,0 min manatlıq illik proqnozun 99,7% səviyyəsində icrası deməkdir.

2018-ci ildə Dövlət Neft Şirkəti üzrə büdcə daxilolmalarının həcmi 2016-cı ilə nisbətən 172676,8 min manat və ya 13,8%, 2017-ci ilə nisbətən isə 107549,7 min manat və ya 8,2% artmış, dövlət büdcəsinə olan artıqödəmənin həcmi il ərzində 67671,4 min manat və ya 43,9% azalaraq 86642,2 min manat təşkil etmişdir.

Dövlət mülkiyyətində olan vergi ödəyicilərinin büdcə ödənişlərinin 459530,9 min manatı və ya 24,4%-i isə dövlət mülkiyyətində olan digər müəssisələrə (tabelikdə olan müəssisələr üzrə konsolidə edilmiş şəkildə, fiziki şəxslərin gəlir vergisi istisna olmaqla) aid edilməklə 2016-cı ilə nisbətən 196700,9 min manat və ya 30,0%, 2017-ci ilə nisbətən 59094,8 min manat və ya 11,4% azalmış, dövlət büdcəsinə olan

artıqödəmənin həcmi il ərzində 71742,6 min manat və ya 19,8% azalaraq 290795,6 min manata bərabər olmuşdur.

Könüllü bəyanətmə səviyyəsi hesabat ilində Dövlət Neft Şirkəti üzrə daha yüksək olmuşdur.

Vergilərin və digər icbari öhdəliklərin könüllü bəyanətmə səviyyəsi (verginin əsas məbləği üzrə ümumilikdə hesablanmış vəsaitin tərkibində vergi ödəyiciləri tərəfindən bəyan edilmiş vəsaitlərin xüsusi çəkisi) Dövlət Neft Şirkəti üzrə 61,3%, dövlət mülkiyyətində olan digər vergi ödəyiciləri üzrə 36,9%, xüsusi mülkiyyətdə olan vergi ödəyiciləri üzrə 50,4%, digər mülkiyyət mənsubiyyətinə (xarici, birgə, bələdiyyə, beynəlxalq təşkilatlar) aid edilən vergi ödəyiciləri üzrə 56,3% təşkil etmişdir. Belə vəziyyət artıq ödəmə məbləğinin azalmasının əsas səbəbi kimi öhdəliklərin dövlət büdcəsinə hesablanması prosesinin daha intizamlı axımının təmin olunmasında vergi orqanlarının inzibati təzyiqlərinin səviyyəsini, eləcə də həmin təsirlərin qeyri-dövlət sektoru ilə yanaşı dövlət sektoru üzrə də aktuallığını və zəruriliyini göstərir.

Hesabat ilində dövlət büdcəsinə olan borcların məbləği 3,8% artmış, artım əsasən faiz borclarının əhəmiyyətli artımı hesabına olmuşdur. Cəmi borcların məbləğində Bakı şəhərinin payı yüksək olsa da, bu məbləğ əvvəlki illə müqayisədə azalmış və digər regionlarda qeydiyyatda olan vergi ödəyiciləri üzrə borc məbləği artmışdır.

2018-ci il ərzində dövlət büdcəsinə olan borcların həcmi ümumilikdə 40803,5 min manat və ya 3,8% artaraq 1104240,3 min manat, o cümlədən verginin əsas məbləği üzrə 14885,6 min manat və ya 1,8% azalaraq 828724,8 min manat, maliyyə sanksiyaları üzrə 30634,7 min manat və ya 21,0% azalaraq 115218,4 min manat, faiz borcları üzrə isə 86323,8 min manat və ya 2,2 dəfə artaraq 160297,1 min manat təşkil etmişdir

Faiz məbləğində artım əsasən xüsusi mülkiyyətə aid edilən, eyni zamanda əsas fəaliyyəti ticarət və xidmət sahələri ilə bağlı olan vergi ödəyicilərinin dövlət büdcəsi qarşısındakı öhdəliklərinin vaxtında yerinə yetirilməməsi səbəbindən baş vermişdir.

Hesabat ilində borcların ümumilikdə 40803,5 min manat artması Bakı şəhəri üzrə qeydiyyatda olan vergi ödəyiciləri üzrə borcların 16641,4 min manat məbləğində (2,0%) azılması, digər regionlarda qeydiyyatda olan vergi ödəyiciləri üzrə borcların isə 57444,9 min manat (25,3%) məbləğində artması şəraitində baş vermiş və 01.01.2019-cu il tarixə olan ümumi borcun faiz nisbətləri Bakı şəhəri üzrə 74,2% (819436,3 min manat), digər regionlar üzrə 25,8% (284804,0 min manat) təşkil etmişdir.

2018-ci ildə vergi borclarının əsas hissəsi qeyri-neft sektorunun, mülkiyyət növü üzrə bölgüdə isə qeyri-dövlət sektorunun payına düşmüş, iri dövlət vergi ödəyicilərinin borcları üzrə Dövlət Neft Şirkətinin borcu nəzərəcarpacaq dərəcədə yüksəlmişdir.

01.01.2019-cu il tarixə olan ümumi borcun 38017,1 min manatı və ya 3,4%-i neft sektoruna, 1066223,2 min manatı və ya 96,6%-i isə qeyri-neft sektoruna, eyni zamanda 166819,0 min manatı və ya 15,1%-i dövlət sektoruna, 937421,3 min manatı və ya 84,9%-

i isə qeyri-dövlət sektoruna aid edilən vergi ödəyicilərinin payına düşmüşdür. 2018-ci il ərzində vergi ödəyicilərinin qeyd olunan bölgü üzrə dövlət büdcəsinə olan borcları neft sektoru üzrə 4624,9 min manat və ya 13,9%, qeyri-neft sektoru üzrə 36178,6 min manat və ya 3,5%, eyni zamanda dövlət sektoru üzrə 11952,4 min manat və ya 7,7%, qeyri-dövlət sektoru üzrə 28851,1 min manat və ya 3,2% artmışdır.

Vergi orqanları tərəfindən təmin edilən büdcə gəlirləri barədə hesabatlarda göstərilən iri dövlət vergi ödəyicilərinin borcları üzrə 2018-ci il ərzində əhəmiyyətli artım Dövlət Neft Şirkəti üzrə müşahidə olunmuş, şirkətin verginin əsas məbləği üzrə borcu 7,9 min manatdan 2166,0 min manatadək, faizlər üzrə borcu isə 449,2 min manatadək artmışdır.

Hesabat ilində vergi gəlirləri əvvəlki illə müqayisədə 11,7% çox olmaqla artıqlaması ilə yerinə yetirilmiş, vergi gəlirlərini artımı əsasən gömrük orqanları tərəfindən təmin edilmişdir.

Vergilər Nazirliyi və Dövlət Gömrük Komitəsi xətti ilə toplanan dövlət büdcəsinin vergi gəlirləri üzrə müəyyən edilmiş 9339000,0 min manat məbləğində proqnoz 9443602,3 min manat (104602,3 min manat çox) və ya 101,1% səviyyəsində yerinə yetirilmişdir.

Dövlət büdcəsinə daxil olmuş vergi gəlirləri üzrə artımlar 2016-cı və 2017-ci illərlə müqayisədə, müvafiq olaraq 1273767,9 min manat və ya 15,6% və 990478,4 min manat və ya 11,7% təşkil etmişdir.

Hesabat ilində dövlət büdcəsinin vergi gəlirlərinin tərkibində qeyri-neft sahələrindən daxilolmalar 7136000,0 min manat proqnoza qarşı 7179652,4 min manat və ya 100,6% səviyyəsində icra olunaraq 2016-cı ilə nisbətən 505786,1 min manat və ya 7,6%, 2017-ci ilə nisbətən 321524,3 min manat və ya 4,7% artmış, neft sahələrindən daxilolmalar isə 2203000,0 min manat proqnoza qarşı 2263949,9 min manat və ya 102,8% səviyyəsində icra olunaraq 2016-cı və 2017-ci illərlə müqayisədə, müvafiq olaraq 767981,8 min manat və ya 51,3% və 668954,1 min manat və ya 41,9 artmışdır.

2016-cı və 2017-ci illərlə müqayisədə vergi gəlirləri üzrə artımın əsas hissəsi (müvafiq olaraq, 65,5%-i və 67,5%-i) gömrük orqanları tərəfindən yığılan vergi gəlirlərinin hesabına təmin olunmuşdur. Belə ki, əvvəlki illərə nisbətən 2018-ci ildə Dövlət Gömrük Komitəsi xətti ilə yığılan vergi gəlirləri, müvafiq olaraq 50,8% (859522,0 min manat) və 34,1% (649003,5 min manat) artaraq 2550911,2 min manata, Vergilər Nazirliyi xətti ilə yığılan vergi gəlirləri isə, müvafiq olaraq 5,2% (341474,9 min manat) və 6,4% (414245,9 min manat) artaraq 6892691,1 min manata çatmışdır.

Dövlət Gömrük Komitəsi xətti ilə təmin olunan gəlirlər 7,7 faiz bəndi artıqlaması ilə icra edilmiş, 2016-2017-ci illərlə müqayisədə Komitə tərəfindən təmin olunan gəlirlərin cəmi gəlirlərdə payı artım dinamikasına malik olmuşdur.

Hesabat ilində Dövlət Gömrük Komitəsi üzrə 3190000,0 min manat proqnoz məbləği 3434052,9 min manat və ya 107,7% (244052,9 min manat çox) icra edilmişdir. 2016-cı və 2017-ci illərlə müqayisədə 2018-ci ildə Dövlət Gömrük Komitəsi xətti ilə təmin olunan gəlirlərin həcmi isə, müvafiq olaraq 1142455,4 min manat və ya 49,9% və 825273,5 min manat və ya 31,6% artmışdır.

Dövlət büdcəsinin ümumi gəlirlərinin tərkibində faiz nisbətləri 2016-cı və 2017-ci illərlə müqayisədə 2018-ci ildə əsas gəlir mənbələri kimi, müvafiq olaraq Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gömrük Komitəsi xətti ilə təmin olunan gəlirlər üzrə 2,2 faiz bəndi artaraq və 0,5 faiz bəndi azalaraq 15,3% təşkil etmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gömrük Komitəsi xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin olunmuş gəlirlərin əsas hissəsi əlavə dəyər vergisi hesabına formalaşmışdır.

Komitə tərəfindən icra edilmiş vəsaitlərin 2340793,5 min manatı və ya 68,2%-i əlavə dəyər vergisi, 883141,7 min manatı və ya 25,7%-i gömrük rüsumları, 210117,7 min manatı və ya 6,1%-i isə digər gəlir növləri üzrə daxil olmuşdur.

2018-ci il üçün təsdiq edilmiş proqnozların yüksək icra faizləri yol vergisi üzrə 30000,0 min manata qarşı 40161,8 min manat və ya 133,9%, gömrük rüsumları üzrə 768000,0 min manata qarşı 883141,7 min manat və ya 115,0%, əlavə dəyər vergisi üzrə 2220000,0 min manata qarşı 2340793,5 min manat və ya 105,4%, eyni zamanda aşağı icra faizi (kəsir) aksizlər üzrə 172000,0 min manata qarşı 169955,9 min manat və ya 98,8% təşkil etmişdir.

Dövlət Gömrük Komitəsi xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin olunmuş gəlirlərin 2017-ci illə müqayisədə tədiyyə növləri səviyyəsində artımları əsasən əlavə dəyər vergisi üzrə 567603,9 min manat (32,0%) və gömrük rüsumları üzrə 176270,0 min manat (24,9%) məbləğində olmuşdur.

Gömrük orqanları tərəfindən xarici ticarət əməliyyatları üzrə gömrük prosedurlarının tətbiq olunması çərçivəsində hüquqi və fiziki şəxslərdən tutulan gömrük ödənişlərinin (vergilərin, rüsumların, sair yığımların) ayrıca xəzinə hesabında saxlanması və sonradan gömrük orqanının ödəniş tapşırıqları ilə dövlət büdcəsi gəlirlərinin uçotu aparılan müvafiq xəzinə hesabına qismən köçürülərək hesabat dövrlərinin, eləcə də büdcə ilinin sonuna qalıqların saxlanması hallarına yol verilmişdir. Belə vəziyyət komitə xətti ilə büdcə gəlirlərinin hesabatlılığının təhrif olunması, o cümlədən faktiki sona çatmış gömrük prosedurlarına (misal üçün ölkə ərazisinə sərbəst dövriyyəyə buraxılmış mallar) görə hüquqi və fiziki şəxslərdən tutulmuş vəsaitlər hesabına ayrı-ayrı tədiyyə növləri üzrə proqnozların faktiki olaraq artıqlaması ilə yerinə yetirildiyi hallarda həmin vəsaitlərin büdcə gəlirlərinin müvafiq təsnifat kodları üzrə hesabatlılığında tam həcmdə nəzərə alınmaması ilə nəticələnir.

2.2.2. Dövlət büdcəsi xərclərinin təhlili üzrə əsas nəticələr

Hesabat ilində dövlət büdcəsinin xərcləri müəyyən edilmiş proqnozla müqayisədə 98,4% səviyyəsində olmaqla əvvəlki illə müqayisədə son 7 ilin ən böyük artımı ilə icra edilmişdir.

Ötən il üzrə büdcə xərcləri ilkin olaraq 20905,7 mln. manat məbləğində proqnozlaşdırılmış, il ərzindən dövlət büdcəsinə yenidən baxılaraq xərclər 23100,0 mln. manat müəyyən edilmiş, 22731,6 mln. manat və ya 98,4% səviyyəsində icra edilmişdir. İcra olunmuş məbləğ 2017-ci illə müqayisədə 29,2% çoxdur. Qeyd edək ki, dövlət

büdcəsinin xərclərinin əvvəlki ilə nisbətən artımı son 7 ildə ən böyük artım tempi hesab edilir və sonuncu dəfə daha böyük artım 2011-ci ildə 30,9% müşahidə edilmişdir. Hesabat dövrü üzrə dövlət büdcəsinin xərclərinin ÜDM-ə nisbəti 28,5% təşkil etmişdir ki, bu da 2017-ci ilin müvafiq göstəricindən 5,0 faiz bəndi çoxdur.

Hesabat ilində ÜDM-in nominal artımı fonunda büdcə xərclərinin artımı protsiklik siyasəti xarakterizə edən amildir.

Büdcə xərclərinin artım tempinin ÜDM-in artım tempini üstələməsi büdcənin iqtisadiyyatdan daha sürətlə artdığını göstərir.

Əvvəlki illə müqayisədə 2018-ci ildə büdcə xərclərinin artım tempi ÜDM-in artım tempini 15,8 faiz bəndi üstələmişdir. Bu fonda büdcə gəlirlərinin əsas mənbəyini ARDNF-in transfertləri təşkil etmişdir. Hesabat ilində DNF-dən dövlət büdcəsinə edilən transfertin məbləği 2016-2017-ci illərdə Fondun büdcə profisitinin məbləğindən əhəmiyyətli şəkildə çox olmuşdur ki, bu da dövlət büdcəsi xərclərinin artımının dövlət maliyyəsinin ehtiyat vəsaitləri hesabına təmin edildiyini göstərir. Büdcə xərclərinin strukturunda əsaslı, o cümlədən, investisiya xərclərinin (əlavə dəyər yaradan) həcmi əhəmiyyətli şəkildə artmışdır. Bu xərclərin daha çox infrastruktura yönəldilməsi büdcənin iqtisadiyyata real sektora təsiri baxımından töhfəsini göstərmiş olardı. Beynəlxalq təcrübədə infrastruktur layihələri istehsala yönəlmək və məşğulluğu təmin etmək baxımından faydalı hesab edilir. Bu yanaşmanın tətbiq edilməməsi nəticədə büdcənin qeyri-neft sektorunun əhəmiyyətli “drayver”inə çevrilməsinə mane olur. 2018-ci ildə proqnozlaşdırılan qeyri-neft ÜDM-nin real artım tempi 2,9%, gözlənilən artım tempi 3,4% müəyyən edilsə də, faktiki real artım tempi 1,8% olmuşdur.

Dövlət büdcəsinin icrası ilə bağlı təqdim edilmiş məlumatlara görə, mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən xərclərin funksional, iqtisadi və inzibati təsnifatı üzrə məbləğləri dəyişdirilmiş, beləliklə də təsdiq olunmuş büdcə ayırmaları həddində aparılmış dəyişikliklər müvafiq Qanunla müəyyən olunmuş məbləğlərin də dəyişməsinə səbəb olmuşdur.

Aparılmış dəyişikliklərin “Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunu əsas gətirilərək həyata keçirildiyi göstərilmiş, funksional təsnifatın 14 bölməsindən 11-ni əhatə etmişdir. Beləliklə, ümumilikdə təsdiq edilmiş göstəricilərlə müqayisədə 3 bölmə üzrə nəzərdə tutulmuş vəsaitin məbləği sabit saxlanılmış, 10 bölmə üzrə vəsait 339,6 mln. manat məbləğində azaldılmış, 1 bölmə üzrə isə eyni məbləğdə artırılmışdır.

Funksional təsnifatın strukturunda aparılmış dəyişikliklərə köməkçi bölmələr üzrə nəzər saldıqda qeyd edə bilərik ki, ümumilikdə 2018-ci ilin dövlət büdcəsinin xərclərinin nəzərdə tutulduğu funksional təsnifat üzrə 54 köməkçi bölmənin 32-sində il ərzində dəyişikliklər aparılmış, bu köməkçi bölmələrin 12-si üzrə təsdiq edilmiş məbləğ il ərzində 648,5 mln. manat artırılmış, 20-si üzrə isə eyni məbləğdə azaldılmışdır. Aparılan dəyişikliklərdə “Ehtiyat fondları” köməkçi bölməsinin payı 60,5%-lə nəzərəçarpaq olmuşdur.

Hesabat ilində funksional təsnifatın bölmələrində aparılmış dəyişikliklərin bir hissəsi “Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 19.6-cı

maddəsi əsas gətirilməklə müvafiq mərkəzi icra hakimiyyəti orqanının sərəncamları ilə həyata keçirilmişdir.

“Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 19.6-cı maddəsi dövlət büdcəsinin icrası prosesində iqtisadi təsnifatın müvafiq bölmə, köməkçi bölmə, paraqraf, maddə və yarımaddələrində nəzərdə tutulmuş birdəfəlik təyinatlı vəsaitlər üzrə hesabat ili ərzində yaranmış qənaət dövlət büdcəsinin ehtiyat fonduna yönəldilərək, il ərzində digər tədbirlərin maliyyələşdirilməsinə sərf edilməsini müəyyən etmişdir. Hesabat ilində dövlət büdcəsinin icrası prosesində birdəfəlik təyinatlı xərclərlə yanaşı konkret icraçısı göstərilən qurumun əməyin ödənişi xərclərindən vəsaitlər ehtiyat fonduna yönəldilməklə icra edilmiş, bəzi sərəncamlarla isə dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların büdcədən kənar xərcləri Dövlət büdcəsinin Ehtiyat Fonduna yönəldilməklə Dövlət büdcəsinin Ehtiyat Fondunun kassa icrasına aid edilmədən aparılmışdır.

2018-ci ilin dövlət büdcəsinə yenidən baxılması nəticəsində xərclər 2,1 mlrd. manat məbləğində artırılmış, hesabat ilində qənaət edilərək ehtiyat fonduna yönəldilmiş 392,6 mln. manat vəsait həmin məbləğin 19,1%-nə, cəmi xərclərin isə 17,0%-ə bərabərdir.

Təqdim edilmiş məlumatların təhlili göstərir ki, 2018-ci ilin dövlət büdcəsinə yenidən baxılma zamanı funksional təsnifatın bəzi bölmələrinin məbləği ilkin təsdiq edilmiş büdcədə olan məbləğlərlə müqayisədə artırılsa da, icra prosesində müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən dəyişikliklər edilərək təyinat məbləği azaldılmış, icra edilmiş məbləğ ilkin təsdiq edilmiş büdcə məbləğindən də az olmuşdur. Bu, xüsusilə “Sosial müdafiə və sosial təminat” bölməsində daha da nəzərə çarpmış, bu bölmə üzrə nəzərdə tutulmuş məbləğ 145,9 mln. manat artırılsa da, icra prosesində müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən dəyişdirilərək ilkin səviyyədə müəyyən edilmiş, ilin sonunda isə daha az məbləğdə icra olunmuşdur. Artırılmış 145,9 mln. manat məbləğində vəsaitin 69,9 mln. manatı və ya 47,9%-i birdəfəlik təyinatlı xərclər üzrə qənaət edilmiş vəsait Dövlət büdcəsinin Ehtiyat Fonduna yönəldilmişdir.

2018-ci ildə dövlət büdcəsinin funksional təsnifatın bölmələri üzrə xərclərinin icrası dürüstləşmiş təyinata qarşı 96,1%-100,0% arasında dəyişmiş, hesabat dövründə funksional təsnifatın 14 bölməsindən 7-si üzrə icra edilmiş xərclər orta icra göstəricisi olan 98,4%-lik nisbətdən çox, 7-si üzrə isə az olmuşdur.

Hesabat ilində funksional təsnifat üzrə bölmələr arasında daha böyük xüsusi çəki “Sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar” (22,4%) bölməsinə aid olmuşdur. Ən az icra səviyyəsi “Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq” bölməsi üzrə 96,1%, ən çox icra səviyyəsi isə “Yanacaq və enerji” bölməsi üzrə 100,0% olmuşdur.

Ümumilikdə hesabat dövründə icra edilmiş dövlət büdcəsinin xərcləri ötən ilin müvafiq göstəriciləri ilə müqayisədə funksional təsnifatın 1 bölməsi üzrə azalmış, 13 bölməsi üzrə artmışdır. Ötən illə müqayisədə ən çox artım 2379,8 mln. manat olmaqla “Sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar” bölməsi, azalma isə 199,5 mln. manat “Sosial müdafiə və sosial təminat” bölməsi üzrə müşahidə edilmişdir. Proqnozla müqayisədə 14 bölmə üzrə ümumilikdə 376,8 mln. manat məbləğində vəsait icra edilməmiş və bu

məbləgdə ən yüksək paya “Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər” (20,6%) bölməsi malik olmuşdur.

Ötən illərdə olduğu kimi hesabat dövründə də aparılmış dəyişikliklər dövlət büdcəsi xərclərinin funksional təsnifat üzrə strukturunda bəzi xərclərin icrasının 2018-ci il üçün təsdiq edilmiş dövlət büdcəsindəki müvafiq xərclərin proqnozundan çox olması ilə nəticələnmişdir. .

Funksional təsnifatın 5 köməkçi bölməsi üzrə icra edilmiş xərclər təsdiq edilmiş xərcləri üstələmişdir. Burada ən əhəmiyyətli fərq “Təhsil” bölməsinin “Ali təhsil” köməkçi bölməsi üzrə müşahidə edilmiş, icra edilmiş vəsait 2018-ci il üçün təsdiq edilmiş məbləğindən 4,7 dəfə çox olmuşdur. Bu isə, dövlət büdcəsinin proqnozlaşdırılması zamanı “Təhsil” bölməsində yer alan “Dövlət sifarişi ilə ali təhsilin maliyyələşdirilməsi və təhsil sahəsində digər tədbirlər” adlı birdəfəlik təyinatlı xərclərin digər köməkçi bölmədə nəzərdə tutulması, il ərzində isə bölmənin ayrı-ayrı köməkçi bölmələrində, o cümlədən “Ali təhsil” köməkçi bölməsində icrası ilə bağlı olmuşdur. Qeyd edək ki, son illərdə dövlət büdcəsinin icrası ilə bağlı təqdim edilmiş məlumatların təhlili müvafiq halın son illərdə təkrarlandığını göstərir.

Dövlət büdcəsinin keyfiyyət strukturunun, başqa sözlə xərclərin faydalılığı və onların iqtisadi artıma töhfəsi ilə bağlı aparılan təhlil hesabat ilində dövlət büdcəsinin həm şərti istehsal, həm də qeyri şərti-istehsal xərclərinin əvvəlki illə müqayisədə artımla icra edildiyini göstərir.

2018-ci ildə şərti-istehsal xərclərinin və ya iqtisadiyyatın real sektoruna yönələn xərclər əvvəlki illə müqayisədə 3428,6 mln. manat və ya 78,0% artaraq 7822,8 mln. manat məbləğində icra edilmişdir. Şərti istehsal xərclərinin dövlət büdcəsinin ümumi xərclərində xüsusi çəkisi ötən illə müqayisədə 9,4 faiz bəndi artaraq 34,4% təşkil etmişdir. Şərti-qeyri istehsal xərcləri də (sosial siyasətin həyata keçirilməsi, müdafiə-idarəetmə, borca xidmət xərcləri və digər fəaliyyət) əvvəlki illə müqayisədə 12,9% artımla icra edilmişdir.

2018-ci ildə Dövlət İnvestisiya Proqramına daxil olan investisiya layihələrinin icrasını təmin etmək məqsədilə müxtəlif maliyyə mənbələrindən ümumilikdə nəzərdə tutulan vəsait 102,3% səviyyəsində istifadə olunmuş, dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu üzrə vəsaitlərin əsas hissəsi qeyri-neft sektoruna yönəldilmişdir.

Hesabat ilində Dövlət İnvestisiya Proqramının icrasını təmin etmək üçün istifadə edilmiş 7681,1 mln. manat məbləğində vəsaitin tərkibində dövlət əsaslı vəsait qoyuluşlarının payı 65,8%-i, beynəlxalq maliyyə institutlarının payı 20,7%, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Ehtiyat fondunun payı 3,4%, Dövlət büdcəsinin Ehtiyat fondunun payı 3,9% və Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Fondunun payı 6,2% təşkil etmişdir.

2018-ci ildə Dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu üzrə ayrılmış vəsaitin 4640,9 mln. manatı (91,7%) qeyri-neft sektorunun və 418,3 mln. manatı (8,3%) neft sektorunun inkişafına yönəldilmiş, sosial sahələrə sosial infrastrukturun qurulmasına dövlət əsaslı vəsait qoyuluşundan 742,9 mln. manat və xarici kreditlər hesabına 11,9 mln. manat vəsait icra edilmişdir.

2018-ci ildə dövlət büdcəsinin və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin ehtiyat fondları üzrə vəsaitlər dövlət büdcəsinin cəmi gəlirlərinə nisbətən qanunvericiliyin tələb etdiyi hədd daxilində və müəyyən olunmuş istiqamətlərə icra edilmişdir.

“Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa əsasən Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Ehtiyat Fondu üzrə icra olunmuş vəsaitin məbləği dövlət büdcəsi gəlirlərinin 5%-dən, Dövlət büdcəsinin Ehtiyat Fondu üzrə icra olunmuş vəsaitin məbləği isə dövlət büdcəsi gəlirinin 2%-dən az olmuşdur.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Ehtiyat Fondu üzrə icra edilmiş vəsaitin daha çox hissəsi əsasən Azərenerji ASC (140000,0 min manat və ya 46,5%), Azərbaycan Respublikası Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi (27685,5 min manat və ya 9,2%) və Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyi (19000,0 min manat və ya 6,3%) üzrə, Dövlət büdcəsinin Ehtiyat Fondu üzrə icra edilmiş vəsaitin daha çox hissəsi əsasən Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyi (252265,4 min manat və ya 54,3%), Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsi (128124,1 min manat və ya 27,6%) və Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyi (13200,0 min manat və ya 2,8%) üzrə olmuşdur.

Büdcə xərclərinin iqtisadi təsnifat üzrə strukturunda əvvəlki ildən fərqli olaraq 2018-ci ildə ən böyük xüsusi çəki “Qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması” bölməsinə aid olmuşdur.

2018-ci ildə əvvəlki illə müqayisədə dövlət büdcəsinin iqtisadi təsnifatın 8 bölməsi üzrə artım, 2 bölmə üzrə isə azalma müşahidə edilmiş, hesabat ilində dövlət büdcəsinin icra edilmiş xərclərində ən böyük xüsusi çəki 30,5% olmaqla “Qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması” bölməsinə aid olmuşdur.

Təqdim edilmiş məlumatlara əsasən 2018-ci ildə iqtisadi təsnifat üzrə ən yüksək icra səviyyəsi 100% olmaqla “Faizlər üzrə ödənişlər” və “Öhdəliklər üzrə maliyyə əməliyyatları” bölmələri üzrə, ən aşağı icra səviyyəsi isə 86,3% olmaqla “Qrantlar və digər ödənişlər” bölməsində müşahidə edilmişdir. 2017-ci illə müqayisədə ən çox artım “Qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması” bölməsində, ən böyük azalma isə “Qrantlar və digər ödənişlər” bölməsi üzrə müşahidə edilmişdir.

Hesabat ilində büdcə xərclərinin strukturunda əsaslı qoyuluşlar üzrə xərclər əvvəlki illə müqayisədə əhəmiyyətli şəkildə artmışdır.

Dövlət büdcəsi xərclərinin 50,8% və ya 11554,3 mln. manatı cari xərclərin, 39,4% və ya 8941,7 mln. manatı əsaslı xərclərin, 9,8% və ya 2235,6 mln. manatı dövlət borcuna xidmətlə bağlı xərclərin payına düşmüşdür. Əsaslı xərclərin həcmi 2017-ci illə müqayisədə əhəmiyyətli şəkildə (1,7 dəfə) o cümlədən, dövlət büdcəsindən əsaslı vəsait qoyuluşunun həcmi 88,5% artmışdır.

Əsaslı xərclərin 56,6% və ya 5059,2 mln. manatı (dövlət büdcəsi xərclərinin 22,3%-i dövlət əsaslı vəsait qoyuluşuna yönəldilmişdir.

Dövlət borcuna xidmətlə bağlı xərclərin cəmi xərclərdə xüsusi çəkisi “Azərbaycan Respublikasında dövlət borcunun idarə edilməsinə dair orta və uzun müddət üçün Strategiya”da təsbit edilmiş limitdən aşağı olmuşdur.

İcra edilmiş cəmi xərclərin 9,8%-i və ya 2235,6 mln. manatı dövlət borcuna xidmətlə bağlı xərclərin payına düşmüşdür ki, bu da Strategiya ilə müəyyən olunmuş 15,0% həddindən aşağıdır. Bununla yanaşı, büdcə xərclərinin 2620,1 milyon ABŞ dollarını və ya ümumi xərcin 19,6% hissəsini (valyuta kursu Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatına görə 1,70 manat olmaqla) xarici valyutada aparılan əməliyyatlar təşkil etməsi, həmin vəsaitin də müəyyən hissəsinin dövlət borcuna xidmətlə bağlı xərclərdən ibarət olması ümumən büdcənin fiskal yükü olaraq qəbul edilə bilər.

Hesabat ilində dövlət büdcəsinin sosialyönlü xərcləri əvvəlki ilə müqayisədə artmış, bu xərclərin tərkibində əməyin ödənişi ilə bağlı xərclərin artım tempi daha böyük olmuşdur.

2018-ci ildə 7196,5 mln. manat məbləğində vəsait xərclərin iqtisadi təsnifatına uyğun olaraq sosialyönlü xərclərə icra edilmişdir ki, bu da əvvəlki ilə müqayisədə 7,6% çoxdur. Həmin xərclərin tərkibində əməyin ödənişi ilə bağlı xərclər 61,3% səviyyəsində paya malik olmaqla 2017-ci ilə nisbətən 11,5%, təqaüdlər və sosial müavinətlər üzrə xərclər 30,9% səviyyəsində payla 1,9% artmışdır. Eyni zamanda, dərman, sarğı ləvazimatları və materialların alınması, həmçinin ərzaq məhsullarının alınması ilə bağlı xərclərin xüsusi çəkisi müvafiq olaraq 3,0% və 4,8%, əvvəlki ilə müqayisədə artımı isə 4,9% və 0,1% çox olmuşdur.

İcra prosesində “Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 18.4-cü maddəsinə əsaslanılmaqla dövlət büdcəsi xərclərinin inzibati təsnifatı üzrə dəyişikliklər aparılmış və bu dəyişikliklər “Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun tətbiqi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı ilə müəyyən edilmiş məbləğlərin dəyişməsinə gətirib çıxarmışdır.

2018-ci il dövlət büdcəsinin icrasına dair Hesabata daxil edilən məlumatların təhlili göstərir ki, müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən büdcənin icra prosesində il ərzində aparılmış dəyişikliklər zamanı bəzi təşkilatlar və istiqamətlər üzrə təsdiq edilmiş təyinat məbləği dəyişdirilmişdir. Ümumilikdə inzibati təsnifat üzrə 35 fəsildə (təşkilatlar və istiqamətlər) təsdiq edilmiş təyinat məbləği dəyişdirilmiş, bunlardan 18-i konkret icraçısı bilinənlər (qurumlar) üzrə, 17-si isə digər istiqamətlər (məsələn birdəfəlik təyinatlı xərclər, Ehtiyat Fondu, büdcə təşkilatlarının büdcədən kənar xərcləri və digərləri) üzrə olmuşdur. Məlumat üçün qeyd edək ki, Azərbaycan Respublikasının Vahid Büdcə Təsnifatına görə əvvəlcədən bölüşdürülməyən bir sıra birdəfəlik təyinatlı xərclər inzibati təsnifata aid edilir.

2018-ci il ərzində inzibati təsnifatda aparılmış dəyişikliklərdən sonra 27 fəsil üzrə azaldılmış təyinat məbləği 753,1 mln. manat, 8 fəsil üzrə artırılmış təyinat məbləği də azaldılmış məbləğə bərabər olmaqla 753,1 mln. manat təşkil etmişdir. Azaldılmış məbləğdə ən böyük pay 75,4 mln. manatla Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiə Nazirliyinin sosial müdafiə xərclərinə, artırılmış məbləğdə isə ən böyük pay 392,6 mln. manatla Dövlət büdcəsinin Ehtiyat Fonduna aid olmuşdur.

2018-ci ildə dövlət mülkiyyətində olan 23 dövlət müəssisəsi üzrə 4338,2 mln. manat vəsait xərc edilmiş, dövlət mülkiyyətində olan müəssisələr tərəfindən dövlət büdcəsinə ödənilən vergi və digər ödənişlər bəzi hallarda həmin müəssisəyə dövlət büdcəsindən ayrılan vəsaitdən daha az olmuşdur.

2018-ci ildə Hesablama Palatası tərəfindən 6 iri dövlət vergi ödəyicisinin dövlət büdcəsinə ödədiyi vergi və digər ödənişlərin həmin qurumlar üzrə dövlət büdcəsindən ayrılmış və icra edilən vəsaitlərlə müqayisəsi aparılmışdır. Aparılmış müqayisə göstərir ki, "Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi" QSC və "Azərbaycan Hava Yolları" QSC istisna olmaqla digər 4 iri vergi ödəyicisi tərəfindən dövlət büdcəsinə ödənilən vergi və digər ödənişlər dövlət büdcəsindən həmin təşkilatlara ayrılan vəsaitdən az olmuşdur.

2018-ci ildə büdcə təşkilatlarının iş və xidmətlərin göstərilməsindən, məhsul satışından və digər fəaliyyətlərindən əldə etdikləri gəlirlərdən formalaşan büdcədənkənar vəsaitlər üzrə xərclərin funksional təsnifat üzrə bölgüsündə dəyişiklik edilmiş, bu xərclər 88,1% səviyyəsində icra olunmuşdur.

Dəyişikliklər nəticəsində büdcədənkənar xərclər 3 funksional bölmə üzrə azaldılmış və 1 bölmə üzrə artırılmış, bu xərclər ümumilikdə 9 bölmədən 48 qurum tərəfindən icra edilmişdir. Ən çox icra 98,1% olmaqla "Ümumi dövlət xidmətləri" bölməsi üzrə, ən az icra 28,4% olmaqla "Sosial müdafiə və sosial təminat" bölməsi üzrə olmuş, əsas pay "Ümumi dövlət xidmətləri" bölməsinə (48,7%), "Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq" bölməsinə (40,6%) aid olmuşdur.

Hesabat ilində Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyi (29,6%), Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi (23,8%), Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gömrük Komitəsi (14,9%) üzrə büdcədənkənar xərclərin cəmi bu xərclərdə xüsusi çəkisi yüksək olmuş, bəzi təşkilatlar üzrə büdcədənkənar xərclər ilk dəfə nəzərdə tutulmuş və icra edilmişdir ki, bu da hüquqi aktlarda edilmiş dəyişikliklər nəticəsində həmin təşkilatlar üzrə büdcədənkənar daxilolmaların formalaşması ilə bağlıdır.

Hesabat ilində dövlət büdcəsindən 20 publik hüquqi şəxs üzrə 1868,5 mln. manat vəsait xərc edilmiş, ayrılmış vəsaitlərlə dövlət sifarişləri arasında uyğunluq tam təmin olunmamışdır.

Əvvəlki illərdə olduğu kimi, hesabat ilində də publik hüquqi şəxslərə dövlət büdcəsindən ayrılan vəsaitlər konkret tədbirləri əhatə edən dövlət sifarişləri ilə bağlı olmamış, başqa sözlə bəzi hallarda publik hüquqi şəxslərin saxlanması və funksional fəaliyyəti də dövlət büdcəsi vəsaiti hesabına həyata keçirilmişdir. Eyni zamanda, bəzi büdcə təşkilatlarının son illər ərzində publik hüquqi şəxsə çevrilməsi bu təşkilatlar üzrə iş və xidmətlərin göstərilməsindən, məhsul satışından və digər fəaliyyətdən əldə edilən gəlirlərin dövlət büdcəsinin gəlirlərinə (büdcə təşkilatlarının büdcədənkənar gəlirlərinə) aid edilməməsinə gətirmiş, eyni zamanda həmin publik hüquqi şəxslərə dövlət büdcəsindən ayrılan vəsaitlərdə azalma olmamışdır.

Şəhər və rayonların yerli gəlirləri artıqlaması ilə, yerli xərcləri isə kəsirlə yerinə yetirilmişdir.

Yerli gəlirlər hesabat ilində 110,0%, o cümlədən Bakı şəhəri üzrə 101,8%, Bakı şəhəri istisna olmaqla, 113,9 % səviyyəsində icra edilmiş, şəhərlər üzrə ən yüksək icra səviyyəsi Gəncə şəhərinə, rayonlar üzrə isə Göygöl rayonuna məxsus olmuşdur.

Şəhər və rayonların yerli xərcləri üzrə ümumilikdə 96,6%, o cümlədən Bakı şəhəri üzrə 98,4%, Bakı şəhəri istisna olmaqla, 82,5 % səviyyəsində icra edilmişdir. Şəhərlər üzrə ən aşağı göstərici Naftalan şəhərinə, rayonlar üzrə isə Ağdam rayonuna aid olmuşdur.

Hesabat ilində yerli gəlirlərin yüksək icra səviyyəsi bir sıra rayonlar üzrə mərkəzləşdirilmiş xərclərdən ayrılan vəsaitlərin proqnozlaşdırılmış məbləğlə müqayisədə az ayrılmasına səbəb olmuşdur.

Hesabatlara əsasən 2018-ci ilin dövlət büdcəsinin gəlirlərinin proqnozlaşdırıldığı kimi, Bakı şəhəri istisna olmaqla ölkənin 33 şəhər və rayonu (Gəncə, Lənkəran, Mingəçevir, Naftalan, Sumqayıt, Şəki, Şirvan və Yevlax şəhərləri, eləcə də Abşeron, Ağcabədi, Ağdaş, Beyləqan, Bərdə, Biləsuvar, Göyçay, Hacıqabul, Xaçmaz, İmişli, İsmayilli, Kürdəmir, Qazax, Qəbələ, Quba, Qubadlı, Qusar, Masallı, Neftçala, Saatlı, Sabirabad, Salyan, Siyəzən, Şabran və Şamaxı rayonları) üzrə xərclərinin öz gəlirləri, yeni dövlət büdcəsinin mərkəzləşdirilmiş xərclərindən maliyyə yardımını almadan tam həcmdə maliyyələşdirilməsi təmin edilmişdir. Qalan 32 regionun isə gəlir və xərclərini tənzimləmək üçün mərkəzləşdirilmiş xərclərdən ayrılan vəsait 70575,0 min manat məbləğində proqnoza qarşı 56002,0 min manat və ya 79,4% səviyyəsində (14573,0 min manat az) yerinə yetirilmişdir. Füzuli, Zərdab və Zaqatala rayonları istisna olmaqla digər rayonlar üzrə gəlir və xərcləri tənzimləmək üçün mərkəzləşdirilmiş xərclərdən vəsaitlər proqnozlaşdırıldığından daha az həcmdə ayrılmışdır.

Bəzi hallarda rayon və şəhərlər tərəfindən gəlirlərin icra səviyyəsinin aylar üzrə müxtəlif olması son nəticədə gəlir və xərcləri arasında fərqdən (kəsir) artıq mərkəzləşdirilmiş vəsaitin ayrılmasına səbəb olmuşdur.

2018-ci ildə 5 rayonda ilin sonuna yerli gəlirlərin yerli xərclərdən artıq icra edilməsinə baxmayaraq, yerli gəlirlərin ilin müəyyən ayları üzrə aşağı səviyyəli icrası yerli gəlir və xərcləri tənzimləmək məqsədilə mərkəzləşdirilmiş xərclərdən vəsait ayrılmasına səbəb olmuşdur.

Hesabat ili ərzində yerli gəlir və xərclər arasında yaranmış fərqi tənzimlənməsi məqsədilə büdcəyə geri qaytarılması şərti ilə 5 şəhər üzrə ümumilikdə 16450,0 min manat məbləğində vəsait ayrılmış və büdcədən ayrılmış vəsait tam məbləğdə geri qaytarılmışdır.

Hesabat ilində dövlət satınalmalarına cəlb edilmiş vəsaitin məbləği əvvəlki illə müqayisədə artmış, həmin vəsait ilin birinci və ikinci yarısında, demək olar ki, bərabər payda icra edilmiş, son illərdə olduğu kimi, 2018-ci ildə də kotirovka sorğusunun xüsusi çəkisi yüksək olmuşdur. 2017-ci illə müqayisədə rəqabətli metodlara daha çox üstünlük verilmişdir.

2018-ci ildə 2017-ci illə müqayisədə satınalmaya cəlb edilmiş məbləğ 31,4% çox olmaqla 5813,0 mln. manat təşkil etmiş, 10923 sayda satınalma tətbiq olunmuşdur ki, bu da əvvəlki illə müqayisədə 22,0% çoxdur. İl ərzində satınalma metodlarının 45,2%-i ilin

birinci yarısında, 54,8%-i isə ikinci yarısında tətbiq edilmişdir. Məbləğ ifadəsində isə bu göstəricilər 50,9% və 49,1% olmuşdur.

2018-ci ildə satınalmalar arasında daha çox kotirovka sorğusuna üstünlük verilmişdir, belə ki, bu metod 55,2% paya malik olmuşdur. 24,7% satınalma açıq tender, 2,2% təkliflər sorğusu və 17,9% isə birmənbədən satınalma metodu vasitəsilə həyata keçirilmişdir. Qeyd edək ki, birmənbədən satınalma metodu cəmi 1959 sayda istifadə edilmiş, ümumi müqavilə məbləğinin isə 55,8%-i məhz bu metod vasitəsilə bağlanmışdır. 2017-ci illə müqayisə göstərir ki, hesabat ilində rəqabətli satınalma metodları (birmənbədən satınalma istisna olmaqla) daha çox istifadə olunmuşdur. Belə ki, açıq tender, kotirovka sorğusu və təkliflər sorğusu 2018-ci ildə 17,5% daha çox istifadə edilmişdir. Bu istiqamətdə artım bağlanmış müqavilələrin də payına təsir göstərmişdir. 2017-ci ildə açıq tender, kotirovka sorğusu və təkliflər sorğusu vasitəsilə bağlanmış satınalma müqavilələrinin cəmi məbləğdə xüsusi çəkisi 40,7% olmuşdursa, hesabat ilində bu göstərici 44,2% təşkil etmişdir.

2018-ci ildə debitor borcların məbləği əvvəlki illə müqayisədə azalmış, hesabat ili üzrə debitor borclar əsasən 3 funksional bölmə üzrə və iqtisadi təsnifatın “Digər xərclər” bölməsində formalaşmış, qurumlar tərəfindən təqdim edilmiş məlumatlar və dövlət büdcəsinin icrası ilə bağlı hesabatlarda məbləğlər arasında fərqlə olmuşdur.

Hesablama Palatasına təqdim edilmiş hesabatlarla əsasən 31.12.2017-ci il tarixi ilə müqayisədə 2018-ci ildə debitor borcların məbləği 7,8% azalaraq 1947922,9 min manat təşkil etmişdir. Hesabat ilinin sonuna mövcud olan debitor borcun məbləği 2018-ci ildə icra edilmiş cəmi büdcə xərclərinin 8,6%-ə bərabərdir.

Debitor borcların funksional təsnifat üzrə strukturunun təhlili göstərir ki, “Müdafiə”, “Sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar” və “Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər” bölmələrinin ümumi payı cəmi borc məbləğinin 91,1%-ni təşkil edir.

İqtisadi təsnifat üzrə debitor borcların təhlili göstərir ki, hesabat ilinin sonuna olan cəmi borc məbləğinin 95,8%-i “Digər xərclər” və “Qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması” bölmələrinin payına düşür.

2.2.3. Dövlət büdcəsinin kəsiri və kəsirin maliyyələşdirilməsi vəziyyətinin təhlili üzrə əsas nəticələr

Dövlət büdcəsinin kəsiri hesabat ilinin sonuna proqnozlaşdırılmış məbləğlə müqayisədə az olmuşdur.

2018-ci ildə büdcə kəsirinin yuxarı həddi 951000,0 min manat məbləğində təsdiq edilmiş, dövlət büdcəsinin gəlirlərin 101,6%, xərclərin isə 98,4% səviyyəsində icra edilməsi nəticəsində ilin sonuna təsdiq edilmiş məbləğlə müqayisədə 736,7 mln. manat az olmuşdur.

Büdcə kəsirinin maliyyələşmə mənbələri əvvəlki illərlə eyni mənbələrdən nəzərdə tutulmuş, bəzi mənbələr üzrə maliyyələşmə həyata keçirilməmişdir.

2018-ci ildə büdcə kəsirinin maliyyələşməsi maliyyələşdirilməsi özəlləşdirmədən, digər mənbələrdən daxilolmalar (daxili və xarici borclanma, 2018-ci ilin 1 yanvar tarixinə dövlət büdcəsinin vahid xəzinə hesabının qalığı) cəmi 922000,0 min manat və Avropa Birliyinin qrantından daxilolmalar 29000,0 min manat hesabına həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuş, ilin sonunda isə 101210,9 min manat özəlləşdirmədən, 222554,0 min manat digər mənbələrdən (tam olaraq daxili borclanmadan), cəmi 323764,9 min manat daxil olmuş, 2018-ci ilin 1 yanvar tarixinə dövlət büdcəsinin vahid xəzinə hesabının qalığı və Avropa Birliyinin qrantından daxilolmalar hesabına kəsirin maliyyələşdirilməsi həyata keçirilməmişdir.

2018-ci ildə özəlləşdirilmədən daxilolmalar üzrə hesablanmış, lakin dövlət büdcəsinə ödənilməmiş vəsaitlər üzrə qalıq məbləği əvvəlki ilə müqayisədə 16,1% azalmış, lakin investisiya müsabiqəsi yolu ilə özəlləşdirməyə yönəldilən müəssisələrin (səhmlərin, hissələrin) satışından borc qalıqları 19,8 dəfə artmışdır.

Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsindən Hesablama Palatasına təqdim olunmuş məlumatlara əsasən, özəlləşdirilmədən daxilolmalar üzrə hesabat dövrlərinin sonuna hesablanmış, lakin dövlət büdcəsinə ödənilməmiş vəsaitlər üzrə qalıqların (o cümlədən ödəmə vaxtı çatmış borcların) 2016-2017-ci illərdə kəskin artdığı halda, 2018-ci ildə həmin qalıqların ümumi məbləğinin 16531,9 min manatdan 13898,5 min manatadək (2663,4 min manat) azalması müşahidə olunur ki, bunun da 7052,0 min manatı kiçik dövlət müəssisə və obyektləri, icarəyə verilmiş qeyri-yaşayış sahələri, yarımçıq tikililərin və daşınar dövlət əmlakının özəlləşdirilməsindən, 6055,0 min manatı investisiya müsabiqəsi yolu ilə özəlləşdirməyə yönəldilən müəssisələrin (səhmlərin, hissələrin) satışından, 292,7 min manatı səhmdar cəmiyyətlərinə çevrilmiş dövlət müəssisələrinin (obyektlərinin) səhmlərinin pul hərraclarında satışından, 498,8 min manatı özəlləşdirilmiş müəssisə və obyektlərin yerləşdiyi torpaq sahələrinin birbaşa satışından əldə edilən vəsaitlər üzrə qalıq məbləğlərindən ibarətdir.

Eyni zamanda, həmin qalıqlardan 2018-ci ildə investisiya müsabiqəsi yolu ilə özəlləşdirməyə yönəldilən müəssisələrin (səhmlərin, hissələrin) satışından borc qalıqları 291,0 min manatdan 6055,0 min manatadək, yəni 5764,0 min manat məbləğində artmışdır.

Fiskal fəza rolunu oynayan vahid xəzinə hesabının qalığı ilin əvvəlində büdcə gəlirlərinin 7,3%-ə bərabər olmuşdur.

2018-ci il 1 yanvar tarixə dövlət büdcəsinin vahid xəzinə hesabında qalığı 1644600,0 min manat göstərilmişdir ki, bu 2018-ci il dövlət büdcəsi gəlirləri ilə müqayisədə 7,3% təşkil etmişdir. Hesabat ilində bu mənbədən büdcə kəsirinin bağlanmasına vəsait yönəldilməmişdir. 2019-cu il 1 yanvar tarixinə dövlət büdcəsinin vahid xəzinə hesabında qalığı 872352,7 min manat təşkil etmişdir.

2.2.4. Dövlət borcu və dövlət borcuna xidmət xərclərinin təhlili üzrə əsas nəticələr

Hesabat ilində daxili və xarici dövlət borclanmasının 2018-ci ilin dövlət büdcəsi haqqında Qanununla müəyyən edilmiş yuxarı hədləri gözlənilmiş, məcmu borcun əsas hissəsi dövlət borcuna aid olmuşdur.

“Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsi ilə bağlı müvafiq qanuna əsasən daxili dövlət borclanmasının yuxarı həddi (limiti) 700000,0 min manat, xarici dövlət borclanmasının yuxarı həddi isə 2150000,0 min manat təsdiq edilmiş, il ərzində 680,0 mln. manat məbləğində saziş imzalanmaqla xarici borc üzrə limitdən 3,2 dəfə az xarici borclanma həyata keçirilmişdir.

01.01.2019-cu il tarixə dövlət borcunun (xarici və daxili) ümumi məbləği 16496,2 mln manat, 2018-ci il üzrə ÜDM-ə nisbəti 20,7%, adambaşına düşən borc isə manat ifadəsi ilə 1653,9 manat təşkil etmişdir.

Ümumi dövlət borcu məbləğinin 92,0%-i xarici dövlət borcuna, 8,0%-i isə daxili dövlət borcuna aid olmuşdur.

Son bir neçə ildə dövlət borcuna və öhdəliklərinə xidmət edilməsi ilə bağlı xərclər artım dinamikasına malik olmuşdur.

Hesabat ilində dövlət borcuna və öhdəliklərinə xidmət edilməsi ilə bağlı xərclərə 2262777,5 min manat məbləğində vəsait nəzərdə tutulmuş, il ərzində 27200,0 min manat azaldılaraq 2235577,5 min manat müəyyən edilmiş və 100% səviyyəsində icra olunmuşdur. İcra edilmiş məbləğ 2017-ci ilin müvafiq göstəricisi ilə 47,7% çox olmuşdur.

Dövlət borcuna və öhdəliklərinə xidmət edilməsi ilə bağlı xərclərin xüsusi çəkisi 2018-ci il dövlət büdcəsi xərclərində 9,8%, ümumi dövlət xidmətləri xərclərində 63,4% olmuşdur. 2018-ci ildə bu xərclərin 2132397,1 min manatı və ya 95,4% xarici dövlət borcu üzrə, 103180,4 min manatı və ya 4,6%-i daxili dövlət borcu üzrə ödənişlərdən ibarət olmuşdur

2018-ci ilin əvvəlinə nisbətən istifadə olunmuş faktiki xarici dövlət borcu sayılan öhdəliklərin azalması vahid xəzinə hesabının sərbəst qalıq vəsaitləri hesabına baş vermiş, adambaşına düşən xarici borc məbləği azalmışdır.

Xarici dövlət borcu üzrə 01.01.2019-cu il tarixə kredit sazişləri ilə cəlb olunması nəzərdə tutulan vəsait 12297,3 mln. ABŞ dolları, istifadə olunmuş və dövlət borcu hesab edilən kreditlər üzrə 8927,1 mln. ABŞ dolları təşkil etmiş, ilin əvvəli ilə müqayisədə bu, müvafiq olaraq 10,7% və 5,0% azdır. Adam başına düşən xarici borc (ABŞ dolları ilə) müvafiq olaraq 157,9 ABŞ dollar və ya 11,3% azalaraq 1233,4 ABŞ dollar və ya 54,5 ABŞ dollar və ya 5,7% azalaraq 895,0 ABŞ dollar təşkil etmişdir. Bu müddət ərzində xarici dövlət borcuna xidmətlə əlaqədar dövlət büdcəsindən xərclər 362,9 mln. ABŞ dollar və ya 42,4% artaraq 1218,8 mln. ABŞ dollar, o cümlədən əsas borc üzrə 251,4 mln. ABŞ dollar və ya 37,6% artaraq 920,1 mln. ABŞ dollar və ödənilmiş faizlər üzrə isə 111,5 mln. ABŞ dollar və ya 59,6% artaraq 298,7 mln. ABŞ dollar təşkil etmişdir.

Eyni zamanda qeyd etmək lazımdır ki, 2018-ci ilin əvvəlinə nisbətən istifadə olunmuş faktiki dövlət borcu sayılan öhdəliklərin 471,2 mln. ABŞ dolları azalması Dövlət borcuna xidmət xərclərindən deyil, vahid xəzinə hesabının sərbəst qalığından həyata keçirilmişdir.

Hesabat ilində xarici dövlət borcunun valyutalar üzrə bölgüsündə dəyişikliklər olsa da, ABŞ dollarının xüsusi çəkisi yüksək olmaqda qalmışdır.

Təqdim olunmuş məlumatlara əsasən 01.01.2019-cu il tarixinə borc portfelinin 01.01.2018-ci il tarixinə olan müvafiq göstəriciləri ilə müqayisədə valyuta üzrə bölgüsündə

ABŞ dollarla cəlb olunması nəzərdə tutulan məbləğ 1080,2 mln. ABŞ dollar və ya 10,1% azalaraq 9616,1 mln. ABŞ dollar (xüsusi çəkisi 78,2%) və faktiki xarici borcun məbləği 386,2 mln. ABŞ dollar və ya 5,1% azalaraq 7237,3 mln. ABŞ dollar (xüsusi çəkisi 81,1%) təşkil edir. Avro ilə isə cəlb olunması nəzərdə tutulan məbləğ 343,7 mln. ABŞ dollar və ya 23,3% azalaraq 1132,3 mln. ABŞ dollar (xüsusi çəkisi 9,2%) və faktiki xarici borcun məbləği 132,4 mln. ABŞ dollar və ya 14,9% azalaraq 755,6 mln. ABŞ dollar (xüsusi çəkisi 8,5%) təşkil edir.

Faktiki xarici borc məbləğ üzrə müddətlərin bölgüsündə 10 ildən 20 ilə qədər olan kredit sazişləri üstünlük təşkil etmişdir.

Kredit sazişlərinin müddət üzrə bölgüsündə 10 ilə qədər və 10 ildən 20 ilə qədər olan dövrlərdə cəlb olunması nəzərdə tutulan borc məbləğinin həcmi müvafiq olaraq 22,3% və 3,6% azalma ilə, faktiki xarici borc üzrə isə müvafiq olaraq 25,1% azalma ilə və 10,4% artımla müşahidə olunmuşdur.

Hesabat ilində xarici dövlət borcuna xidmət xərclərinin proqnozlaşdırılması zamanı əsaslılıq səviyyəsi, o cümlədən kredit müqavilələri üzrə müvafiq layihələrin icrası və ayrılan vəsaitlərin istifadəsi ilə bağlı hesabatlılıq, gələcək dövrlərdə görülməsi nəzərdə tutulan işlərin həcmi, satınalma planının yenilənməsi və faktiki icra vəziyyəti, podrat müqavilələri üzrə kreditor borcları və sair məlumatlar hərtərəfli təhlil edilmədən artıq proqnozlaşdırılmış və nəticədə borca xidmət xərclərində nəzərdə tutulmayan və nəzərdə tutulandan artıq xərclərə yol verilmişdir.

2018-ci ildə xarici dövlət borcuna xidmət üzrə ödənişlər 2132397,1 min manat təyinatı qarşı 2126313,3 min manat icra olunmuşdur ki, bu məbləğ 2017-ci ilin müvafiq icra göstəricisi ilə müqayisədə 44,9% çoxdur. Son 5 ildə dövlət büdcəsində xarici dövlət borcu üzrə ödənişlər yalnız beynəlxalq maliyyə-kredit təşkilatlarından alınan kreditlər üzrə olmuşdur.

2018-ci ildə xarici dövlət borcu üzrə ödənişlər xarici dövlət borcu hesab edilən kreditlərin 01.01.2019-cü il tarixə istifadə olunmuş (xidmət edilən) məbləği ilə (15176,0 milyon manat) müqayisədə 14,1% təşkil etmişdir.

Daxili dövlət borcunun məbləği artmış və borc məbləği əsasən dövlət istiqraz vərəqələri üzrə borcdan formalaşmışdır.

01.01.2019-cü il tarixə daxili dövlət borcu 1320,2 mln. manat təşkil etmişdir ki, bu da əvvəlki illə müqayisədə 28,3% çoxdur. 2018-ci il ərzində nominal üzrə yerləşdirilmiş istiqrazların məbləği 781,4 mln. manat təşkil etmiş, yerləşdirilmiş istiqrazlar üzrə 753,6 mln. manat daxil olmuş, 01.01.2019-cü il tarixə dövlət istiqrazları üzrə borcun ümumi məbləği 1045,3 mln. manat (o cümlədən 101,4 mln. manat faiz borcu) təşkil etmişdir.

2018-ci ildə daxili dövlət borcuna xidmət üzrə ödənişlər əvvəlki illə müqayisədə 2 dəfədən çox olmuş, bu xərclərdə əsas borc məbləği üzrə proqnozlaşdırılmış ehtiyat məbləği icra prosesində faiz ödənişlərinə yönəldilmişdir.

2018-ci ildə daxili dövlət borcu üzrə ödənişlər 103,2 mln. manat icra edilmişdir ki, bu 2017-ci ilin müvafiq icra göstəricisi ilə müqayisədə 56,5 mln. manat və ya 2,2 dəfə çoxdur.

2018-ci ildə daxili dövlət borcu üzrə faiz ödənişləri 80,2 mln. manat, əsas borc ödənişləri isə 23,0 mln. manat məbləğində icra edilmişdir. Daxili dövlət borcu ilə bağlı əsas borc ödənişinə faktiki olaraq 13,1 mln. manat getməsinə baxmayaraq nəzərdə tutulmuş ehtiyat məbləğ hesabına 9,9 mln. manat vəsait faiz ödənişlərinə yönəldilməklə Hesabatda əsas borc məbləğinin icrasına aid edilmişdir. Beləliklə də, daxili dövlət borcu ilə bağlı faiz ödənişləri 80,2 mln. manat, əsas borc üzrə isə 23,0 mln. manat göstərilməsinə baxmayaraq faktiki icra faiz ödənişləri üzrə təsdiq edilmiş dövlət büdcəsində nəzərdə tutulmuş 80,2 mln. manata qarşı 87,1 mln. manat, əsas borc ödənişləri üzrə isə 23,0 mln. manata qarşı 13,1 mln. manat təşkil etmişdir.

Beynəlxalq təcrübədə tətbiq edilən mütərəqqi yanaşmalardan, həmçinin beynəlxalq standartlar və nəzəriyyədə təklif olunan metodlardan istifadə olunmaqla aparılmış hesablamalar Azərbaycan Respublikasında borc dayanıqlılığı ilə bağlı vəziyyətin məqbul hədlərdə olduğunu qeyd etmək imkanı verir.

Davamlı olaraq büdcə proseslərinin tərkib hissəsi kimi baxılan fiskal dayanıqlıq makroiqtisadi sabilliyin təmin edilməsi qarşısında əsas problem olduğu üçün fiskal risklərin minimallaşdırılması fiskal intizamın təmin edilməsini şərtləndirmişdir ki, bu da öz növbəsində fiskal institutların tətbiqi zərurətini yaradır.

Hazırda borc dayanıqlılığını xarakterizə edən bir sıra institutlar var ki, bunlardan analitik məqsədlər üçün istifadə edilən bir sıra göstəricilər aşağıdakı formada təhlil edilir (Cədvəl 11).

Cədvəl 11. Borc dayanıqlılığının qiymətləndirilməsi ilə bağlı analitik göstəricilər

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1.Strateji valyuta ehtiyatları/ÜDM, %-lə	66,1	67,6	72,9	98,3	100,7	94,0
<i>Tələb: ÜDM-ə maksimal nisbətə yaxın olması müsbətdir</i>						
2.Strateji valyuta ehtiyatları/bir aylıq idxal	30,2	31,0	26,0	28,0	30,0	31,0
<i>Tələb: Ən azı 3 aylıq idxalı əvəz etməlidir</i>						
3.Strateji valyuta ehtiyatlarının ÜDM-ə nisbəti – Məcmu dövlət borcunun ÜDM-ə nisbəti, %-lə	53,5	56,4	51,5	78,0	76,4	73,4
<i>Tələb: Müsbət olması</i>						
4.Məcmu dövlət borcu/ÜDM, %-lə	12,6	11,2	28,3	22,3	24,2	20,7
<i>Tələb: inkişaf etmiş ölkələrdə ÜDM-in 60%-dən, inkişaf etməkdə olan və aşağı gəlirli ölkələrdə 40%-dən yüksək olmamalıdır</i>						
5.Daxili borc/ÜDM, %-lə	4,5	2,6	8,5	2,0	1,5	1,7
<i>Tələb: 20-30</i>						
6.Dövlət borcuna xidmətlə bağlı xərclər, mln. manatla/İxrac, mln. manatla	3,9	2,2	6,0	12,1	6,4	6,8
<i>Tələb: 15% (aşağı), 20% (orta), 25% (yuxarı)**</i>						
7.Dövlət borcuna xidmətlə bağlı xərclər/Dövlət büdcəsinin gəlirləri	3,7	2,1	4,0	10,1	9,2	9,9
<i>Tələb: 25% (aşağı), 30% (orta), 35% (yuxarı)</i>						

8.Dövlət büdcəsinin balansı/ÜDM, %-lə	0,6	-0,5	-0,5	-0,4	-1,8	-0,3
<i>Tələb: 3%-dən yüksək olmamalıdır</i>						

Dövlət borcunun idarə edilməsi xüsusilə borcun uzun müddətli dövrə dayanıqlılığını təhlil etmək üçün istifadə edilən göstəricilər sırasına strateji valyuta ehtiyatları, məcmu borc o cümlədən, daxili dövlət borcu və dövlət borcuna xidmətlə bağlı xərclərini müvafiq makro-büdcə parametrlərinə nisbətləri əsas götürülür.

➤ **Strateji valyuta ehtiyatları/ÜDM, %-lə**

Yuxarıda qeyd edildiyi kimi Dövlət Neft Fondu və Mərkəzi Bankın strateji valyuta ehtiyatlarının məcmu həcmi 44,1 mlrd. ABŞ dolları təşkil etmişdir. Bu həcm ÜDM-ə faiz nisbəti 94,0%-ə bərabərdir. Bu demək olar ki, ÜDM-in həcminə bərabər hesab edilə bilər ki, bu da *iqtisadi və maliyyə potensialının yüksək olmasından xəbər verir.*

➤ **Strateji valyuta ehtiyatları/bir aylıq idxal**

Mərkəzi Bankın 2018-ci ilin yanvar-dekabr ayları üzrə Pul siyasətinin icmal hesabatına görə strateji valyuta ehtiyatları 31,0 aylıq mal və xidmətlərin idxalını əvəz etmək imkanına malikdir.

➤ **Strateji valyuta ehtiyatlarının ÜDM-ə nisbəti – Məcmu dövlət borcunun ÜDM-ə nisbəti**

Dövlətin fiskal mövqeyini əks etdirən strateji valyuta ehtiyatlarının proqnozlaşdırılan ÜDM-ə nisbəti ilə məcmu dövlət borcunun ÜDM-ə nisbəti arasındakı fərq ötən illə müqayisədə azalmış və 73,4%-ə təşkil etmişdir. *Bu indikator dövlətin daha böyük maliyyə resurslarına sahib olmasının onun borc öhdəliklərini əhəmiyyətli şəkildə üstələyərək yarana biləcək iqtisadi şoklardan “qorunması” effekti yaradır.*

➤ **Məcmu dövlət borcu/ÜDM**

Dövlət borcunun ÜDM-ə faiz nisbəti 20,7% təşkil etmişdir. 2018-ci ilin avqust ayında qəbul edilmiş “Dövlət borcunun idarə edilməsinə dair orta və uzun müddət üçün Strategiya”da 1-ci strateji məqsəd — həm ortamüddətli, həm də uzunmüddətli dövrdə ölkə iqtisadiyyatının ehtiyaclarını nəzərə almaqla dövlət borcunun dayanıqlılığını təmin etməkdir. *Bu məqsədlə 2018-2025-ci illər üzrə ümumi dövlət borcunun ÜDM-ə nisbətinin yuxarı həddinin 30%-dən çox olmaması və 2025-ci ilədək 20%-dən aşağı salınması hədəfi gözləniləcəkdir. 2018-ci il üzrə bu nisbət strategiyada müəyyən edilən hədəfə uyğundur.*

“Dövlət borcu anlayışı və onunla əlaqədar açıqlamalar üzrə tövsiyələr” adlı ISSAI 5421 Standartında borcun ölkənin ümumi daxili məhsuluna olan faiz nisbətinin ilbəil artımının borcun iqtisadiyyata nisbətən daha sürətlə böyüdüynün göstərici kimi qeyd edilmişdir. Nəticədə iqtisadiyyatın boru maliyyələşdirmək imkanları məhdudlaşır.

➤ **Daxili borc/ÜDM.**

ISSAI 5411 “Borc göstəriciləri” standartının tələblərinə görə daxili borcun ÜDM-ə faiz nisbəti iki müxtəlif (“Borc dayanıqlılığının əsas tərəfləri” və BVF-nin “Həssaslıq göstəriciləri” adlı) metodika üzrə 20-30% nisbəti aşmamalıdır. Göründüyü kimi *daxili borcun ÜDM-ə faiz nisbəti 1,7% təşkil etməklə qoyulan nisbətdən aşağı hədəfidir.*

“Dövlət borcunun idarə edilməsinə dair orta və uzun müddət üçün Strategiya”da 1-ci strateji məqsədə əsasən, ümumi dövlət borcuna xidmət xərclərinin dövlət büdcəsi xərclərinə nisbətinin 15%-dən aşağı olması hədəflənir.

Qeyd etmək lazımdır ki, Beynəlxalq Valyuta Fondunun “Dövlət sektoru borcunun Statistikası” Qaydalarına görə, borcun xərclərə deyil, gəlirlərə nisbəti əsas götürülür. Məhz bu səbəbdən Hesablama Palatası tərəfindən aparılan qiymətləndirmələrdə analitik göstərici kimi məhz borca xidmətlə bağlı xərclərin ixraca və büdcə gəlirlərinə nisbəti əsas götürülür.

➤ **Dövlət borcuna xidmətlə bağlı xərclər, mln. manatla/İxrac.**

Dövlət borcuna xidmətlə bağlı xərclərin ixraca nisbəti 6,8% təşkil etmişdir.

ISSAI 5410 “Dövlət borcunun daxili nəzarət mexanizmlərinin auditinin planlaşdırılması və keçirilməsi üzrə tövsiyələr”də qeyd edildiyi kimi ölkənin xarici valyuta borcuna xidmət ödənişləri onun ixracatından daha sürətli artarsa, beynəlxalq (strateji valyuta) ehtiyatlar kritik həddən aşağı düşdüyünə və milli valyuta devalvasiya etdiyinə görə ölkə tədiyə balansında çətinliklərlə üzləşə bilər.

➤ **Dövlət borcuna xidmətlə bağlı xərclər/Dövlət büdcəsinin gəlirləri.**

BVF-nin “Dövlət sektoru borcunun Statistikası” Qaydalarına görə əgər dövlət borcuna xidmətlə bağlı xərclərə qoyulan minimal tələbdən aşağıdırsa, bu borc yükü ilə bağlı aşağı riskin olmasından xəbər verir.

Beynəlxalq Valyuta Fondunun “Xarici borcun Statistikası” Qaydaları (2013), Beynəlxalq Valyuta Fondunun “Dövlət sektoru borcunun Statistikası” Qaydaları (2014) və INTOSAI-ın “Borc göstəriciləri” adlı ISSAI 5411 standartında verilən metodologiyalar əsasən dövlət borcuna xidmətlə bağlı xərclərin dövlət büdcəsinin gəlirlərinə nisbəti aşağı orta və yüksək dərəcələri ilə müvafiq olaraq 25%, 30% və 35% ölçülür. *Bu göstərici proqnozlaşdırılan il üzrə 9,2% təşkil etməklə minimal risk həddində qalır.*

2018-ci ilin dövlət büdcəsində dövlət borclarına xidmətlə bağlı xərclər 9,9% təşkil etmişdir.

➤ **Dövlət büdcəsinin balansı/ÜDM.**

Dövlət büdcəsi balansının ÜDM-ə faiz nisbəti 0,3% olmaqla daha kiçik nisbətə ölçülmüşdür.

2.3. Büdcə-vergi siyasətinin prioritet istiqamətləri üzrə icra vəziyyəti

2018-ci ilin dövlət büdcəsinin layihəsi ilə birgə təqdim edilən büdcə-vergi siyasətinin gəlirlər üzrə 7, xərclər üzrə 9 və kəsir üzrə 4 sayda müəyyən edilmiş prioritet istiqamətlər üzrə hesabat ilində müvafiq tədbirlər həyata keçirilmişdir.

Ölkənin ortamüddətli iqtisadi və sosial inkişaf proqnozuna uyğun olaraq, maliyyə siyasətinin həyata keçirilməsi üçün 2018-ci ildə büdcə-vergi siyasəti üzrə aşağıdakı tədbirlərin reallaşdırılması nəzərdə tutulmuşdur. Faktiki nəticələrlə müqayisə edək.

	Gəlirlər üzrə	Həyata keçirilməyə başlandığı dövr və görülmə işlər
1	Dövlət büdcəsinin qeyri-neft gəlirlərinin ortamüddətli dövrdə davamlı şəkildə artırılması	<i>2018-ci ildə Vergilər Nazirliyinin xətti ilə dövlət büdcəsinə ödənilən vergilərin 67,1% (2017-ci ildə 74,4%) qeyri-neft sektoru üzrə təmin edilmişdir. Əvvəlki illə müqayisədə azalması mənfi hal kimi dəyərləndirilə bilər. Ümumi büdcə gəlirlərində qeyri-neft sektorunun payı eynilə azalaraq 40,5% (2017-ci ildə 52,3%) düşmüşdür.</i>
2	Vergitutma bazasının genişləndirilməsi, dövlət büdcəsinə hesablanmış vergilərin və sair daxilolmaların yığım faizinin artırılması;	<i>Tütün məmulatları üzrə aksizlərin dərəcələri bir neçə dəfə artırılmış, dövlət büdcəsinə hesablanmış vergilərin və sair daxilolmaların yığım faizinin artırılması istiqamətində zəruri hədəflərə tam şəkildə nail olunmaması bəzi vergi gəlirləri üzrə proqnozların icrasında kəsirlərin yaranmasını şərtləndirmişdir. Eyni zamanda, hesabatlara əsasən vergilərin və digər icbari öhdəliklərin könüllü bəyanətmə səviyyəsi (verginin əsas məbləği üzrə ümumilikdə hesablanmış vəsaitin tərkibində vergi ödəyiciləri tərəfindən bəyan edilmiş vəsaitlərin xüsusi çəkisi) əvvəlki illə müqayisədə 2018-ci ildə faiz ifadəsində 3,1 faiz bəndi azalaraq 52,4%, mütləq həcmdə isə 199,6 mln. manat (3,4%) artaraq 6133,4 mln. manat təşkil etmişdir;</i>
3	Azad rəqabət mühitinin inkişaf etdirilməsi, istehsalın və investisiyanın təşviq edilməsi istiqamətində işlərin davam etdirilməsi	<i>Dövlət büdcəsinin əsaslı xərcləri, o cümlədən dövlət əsaslı vəsait qoyuluşları üzrə məbləğlə artım dinamikasına malik olmuş, rəqabətli metodlarla keçirilmiş dövlət satınalmalarının payı yüksəlmişdir.</i>
4	Səmərəli vergi-gömrük sisteminin təşviq edilməsi, kiçik və orta sahibkarlıq sahəsində stimullaşdırıcı vergi islahatlarının davam etdirilməsi	<i>Kiçik və orta sahibkarlıq sahəsində stimullaşdırıcı vergi islahatlarının aparılması tədbirləri 2003-cü ildən fiskal siyasət hədəfləri arasında bu və ya digər formada yer alır. Vergi Məcəlləsinə edilən əlavə və dəyişiklərdə öz əksini tapır.</i>
5	Nizamnamə fondunda və yaxud səhmlərində dövlətin payı olan müəssisələrdə dövlət büdcəsinə dividendlərin alınması istiqamətində işlərin davam etdirilməsi	<i>2018-ci ildə səhmlərində dövlətin payı olan müəssisələrdən alınan dividendlər üzrə daxilolmalar 1,8 milyon manat təşkil etmişdir ki, bu da 2017-ci ilin rəqəmi ilə müqayisədə 700 min manat azdır.</i>
6	Hesablanmış məcburi dövlət sosial sığorta haqları üzrə yığım faizinin artırılması istiqamətində işlərin davam etdirilməsi	<i>Məcburi dövlət sosial sığorta haqları üzrə yığım faizinin artırılması, ümumilikdə əhatə dairəsinin genişləndirilməsi məqsədilə hesabat ilində bu sahədə inzibatçılıq və idarəetmə fəaliyyətinin Vergilər Nazirliyinə ötürülməsi ilə bağlı qanunvericilik aktları qəbul edilmişdir.</i>
7	Ölkənin şəhər və rayonları üzrə yerli gəlir və xərclərin tarazlaşdırılması üçün həmin ərazilərdə faktiki fəaliyyət göstərən ödəyicilərin vergiləri hesabına maliyyə yardımının (dotasiyanın)	<i>2018-ci ildə yerli xərcləri tənzimləmək üçün dövlət büdcəsinin mərkəzləşdirilmiş xərclərindən ayrılan maliyyə yardımının (dotasiyanın) yerli xərclərin tərkibində xüsusi çəkisi 8,0% təşkil etmişdir ki, bu da əvvəlki illə müqayisədə 1,9% faiz bəndi azdır. Dotasiyanın məbləğinin azalması bir sıra rayonların</i>

	azaldılması istiqamətində işlərin davam etdirilməsi	<i>öz gəlirlərini öz xərcləri hesabına təmin edilməsi ilə bağlı olmuşdur.</i>
	Xərclər üzrə	
1	Makroiqtisadi sabitliyin qorunması məqsədilə büdcə xərclərinin pul proqramının parametrlərinə uyğun həddə tənzimlənməsi	<i>2017-ci ildən hədəf kimi müəyyən edilmişdir.</i>
2	Strateji inkişaf məqsədlərinə uyğun olaraq müəyyən olunmuş xərc prioritetləri üzrə ortamüddətli büdcə planlaşdırılmasının təkmilləşdirilməsi istiqamətində işlərin davam etdirilməsi	<i>24 avqust 2018-ci ildə "Ortamüddətli xərclər çərçivəsinin hazırlanması Qaydası"nın (OMXÇ) təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı təsdiq edilmişdir.</i>
3	Fiskal yığcamlaşdırma siyasətinin və dövlət sektorunda xərclərin səmərəliliyinin artırılması istiqamətində işlərin davam etdirilməsi	<i>2017-ci ildən hədəf kimi müəyyən edilmişdir.</i> <i>Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin "Milli iqtisadiyyat və iqtisadiyyatın əsas sektorları üzrə strateji yol xəritəsinin başlıca istiqamətləri"nin təsdiqi və bundan irəli gələn məsələlər haqqında" 2016-cı il 16 mart tarixli Sərəncamına müvafiq olaraq ötən ilin 6 dekabr tarixində imzalanmış "Azərbaycan Respublikasının milli iqtisadiyyat perspektivi üzrə Strateji Yol Xəritəsi"ndə dövlət büdcəsinin əsas parametrlərinin müəyyən edilməsi üçün zəruri institusional bazanın formalaşdırılması və fiskal intizamın təmin edilməsi mühüm şərt kimi qəbul edilmişdir. Müəyyən edilmiş hədəflərin reallaşdırılması məqsədilə bir neçə fiskal institutun tətbiqi nəzərdə tutulur. Bu institutlardan biri OMXÇ haqqında yuxarıda qeyd edilmişdir.</i>
4	Ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, əhalinin əsas ərzaq məhsulları ilə özünütəminatının həlli üçün kənd təsərrüfatının aparıcı sahələrinin inkişaf etdirilməsi və bu sahələrə dövlət maliyyə dəstəyinin verilməsinin davam etdirilməsi	<i>2018-ci ildə ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi ilə bağlı büdcədən 296,1 milyon manat vəsait ayrılmışdır.</i>
5	Sosial siyasəti davam etdirməklə, dövlət büdcəsində nəzərdə tutulan bütün sosial öhdəliklər, təhsil, səhiyyə, mədəniyyət, idman və sosial tədbirlər üçün maliyyə təminatının yaradılması	<i>2013-cü ildən hədəf kimi müəyyən edilmişdir. Lakin səhiyyə, təhsil, mədəniyyət, idman və digər sosial sahədə tədbirlərin davamlı olaraq maliyyələşdirilməsi 2006-cı ildən fiskal siyasətin hədəfləri sırasında yer alır. Əsas tədbirlər müvafiq dövlət proqramları və strategiyalarının qəbul edilməsi və müvafiq büdcə maliyyələşməsinin təmin edilməsidir. Ümumiyyətlə, 2018-ci ildə büdcə xərclərinin 31,7% sosial xarakterli xərclər olmuşdur.</i>
6	Ölkənin müdafiə qabiliyyətinin və təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üçün maliyyə təminatının yaradılması	<i>2006-cı ildən hədəf kimi müəyyən edilmişdir.</i>
7		<i>28 dekabr 2016-cı il tarixdə "Dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərin daxili və xarici borcalması</i>

	Dövlət borclarının idarə olunmasında səmərəliliyin daha da artırılması, dövlət zamanəti ilə kredit alan təşkilatların maliyyə fəaliyyətinə nəzarətin gücləndirilməsi	<p><i>Qaydası” təsdiq edilmişdir. Qayda paylarının (səhmlərinin) 51 və daha artıq faizi birbaşa və ya dolayısı ilə dövlətə məxsus olan bankların, bank olmayan kredit təşkilatlarının və sığorta şirkətlərinin borcalmasına şamil olunmur. Qeyd edilən normativ-hüquqi akt dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərin borcalmasının tənzimlənməsi və yuxarı həddinin müəyyən edilməsi, dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslər tərəfindən razılığın alınması qaydaların müəyyən edir.</i></p> <p><i>Həmçinin, 24 avqust 2018-ci il tarixində “Azərbaycan Respublikasında dövlət borcunun idarə edilməsinə dair orta və uzun müddət üçün Strategiya”nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı imzalanmışdır.</i></p>
8	Azərbaycan Respublikasının milli iqtisadiyyat və iqtisadiyyatın başlıca sektorları üzrə Strateji Yol Xəritələrinin, dövlət proqram və tədbirlərin ortamüddətli büdcə xərcləri ilə uzlaşdırılması, dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuş yeni dövlət proqramlarının və tədbirlərinin maliyyələşdirilməsinin təmin edilməsi	<p><i>2018-ci ildən ilk dəfə olaraq hədəf kimi qoyulmuşdur. Bu hədəfin reallaşdırılması məqsədilə digər vəzifələrin icrasında göstəriləndiyi kimi OMXÇ-nin hazırlanması qaydası qəbul edilmişdir. Belə ki, OMXÇ-nin hazırlanması qaydasının qəbul edilməsi ölkədə nəticə əsaslı büdcəyə keçidin əsas mərhələsi kimi qəbul edilir.</i></p>
9	Ölkədə infrastruktur layihələrinin həyata keçirilməsi üçün beynəlxalq maliyyə təşkilatları ilə birgə maliyyələşdirmənin davam etdirilməsi	<p><i>Bu istiqamətdə 2018-ci ilin dövlət büdcəsindən xarici qrantlar hesabına maliyyələşdirilən layihələr üzrə 10,1 milyon manat “Regionların inkişafına dəstək” qrant proqramı və 64,9 min manat isə “Energetika sahəsində islahatlara dəstək” proqramına xərclənmişdir.</i></p>
Büdcə kəsiri üzrə		
1	Dövlət və icmal büdcə kəsirlərinin idarə olunan səviyyədə saxlanılmasına nail olunması, ortamüddətli perspektivdə qeyri-neft icmal büdcə kəsirinin qeyri-neft ümumi daxili məhsula nisbətinin makroiqtisadi sabitlik məqsədlərinə cavab verən həddə çatdırılması.	<p><i>2018-ci ildə icmal büdcənin qeyri-neft baza kəsirinin qeyri-neft ümumi daxili məhsula nisbətinin ortamüddətli dövr üzrə hədəfləri 2019-cu ildən başlayaraq 4 illik müəyyən edilmişdir.</i></p>
2	Daxili maliyyə bazarlarının inkişaf etdirilməsi, maliyyə dərinliyinin artırılması, bazar əsaslı faiz dərəcələrinin formalaşdırılması məqsədilə dövlət qiymətli kağızları üzrə təkrar bazarın inkişafının dəstəklənməsi, bu sahədə fəaliyyət göstərən müvafiq dövlət orqanları ilə koordinasiyanın gücləndirilməsi	<p><i>2017-ci ildən hədəf kimi müəyyən edilmişdir</i></p>
3	Büdcə kəsirinin inflyasiya yaratmayan mənbələr hesabına maliyyələşdirilməsi	<p><i>2003-cü ildən hazırkı dövrdə yalnız 2007-2008-ci illərdə bu hədəfin təmin edilməsində ciddi təhdid yaranmış və bu tədbirin qarşısının alınması üçün 2007-ci ildə “Dövlət büdcəsi gəlirlərinin xarici</i></p>

		<i>valyutada daxil olan hissəsinin xarici valyuta ilə ödəniləcək dövlət büdcəsindən maliyyələşdirilən xərclərinin konvertasiya edilmədən xarici valyutada icrası Qaydaları” qəbul edilmişdir.</i>
4	Dövlət və icmal büdcə kəsirinin maliyyələşdirilməsi sahəsində pul proqramının parametrlərinə riayət etməklə pul-kredit və büdcə-vergi siyasətləri arasında koordinasiyanın daha da gücləndirilməsi	2017-ci ildən hədəf kimi müəyyən edilmişdir

2.4. İcmal büdcənin əsas parametrləri

Hesabat ilində icmal büdcəsinin gəlir və xərcləri əvvəlki ilə müqayisədə artmış, ilin sonuna profisit əldə olunmuşdur.

2018-ci ildə icmal büdcənin gəlirlərinin həcmi 30924,7 mln. manat olmaqla əvvəlki ilə nisbətən 28,4% və ya 6848,7 mln. manat, xərclərinin həcmi isə 26456,9 mln. manat olmaqla əvvəlki ilə nisbətən 5,1% və ya 1273,9 mln. manat artmışdır. İcmal büdcə gəlirlərinin ÜDM-ə faiz nisbəti 38,8%, büdcə xərclərinin isə 33,2% bərabər olmuşdur (Cədvəl 12).

Cədvəl 12.İcmal büdcə göstəriciləri

	2017	2018
İcmal büdcənin gəlirləri, mln. manatla	24076,0	30924,7
<i>Əvvəlki ilə nisbətən, %-lə</i>	<i>111,6</i>	<i>128,4</i>
<i>ÜDM-ə nisbəti, %-lə</i>	<i>34,2</i>	<i>38,8</i>
İcmal büdcənin xərcləri, mln. manatla	25183,0	26456,9
<i>Əvvəlki ilə nisbətən, %-lə</i>	<i>117,5</i>	<i>105,1</i>
<i>ÜDM-ə nisbəti, %-lə</i>	<i>35,8</i>	<i>33,2</i>
İcmal büdcənin kəsiri, mln. manatla	-1107,0	4467,8
<i>ÜDM-ə nisbəti, %-lə</i>	<i>-1,6</i>	<i>5,6</i>

İcmal büdcədə əvvəlki 3 ildən fərqli olaraq profisit müşahidə edilmişdir. Profisitın ÜDM-ə faiz nisbəti 5,6% təşkil etmişdir. Büdcə artıqlığının yaranması səbəbi Dövlət Neft Fondunun büdcəsinin profisitlə yekunlaşması olmuşdur.

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Fondu aktivləri hesabat ilində 7,6% artmışdır.

2018-ci il ərzində *Dövlət Neft Fondunun büdcə gəlirlərinin* ümumi həcmi 17614,1 milyon manat təşkil etmişdir. Bu proqnozlaşdırılan məbləğlə müqayisədə 15,0% artıqdır.

2018-ci il ərzində *Dövlət Neft Fondunun büdcə xərcləri* 11432,3 milyon manat bərabər olmuşdur. Proqnozla müqayisədə 0,1% az icra olunmuşdur.

Dövlət Neft Fondunun büdcəsində 6158,5 milyon manat profisit yaranmışdır. Bu məbləğ 2017-ci ilin profistindən 5,5 dəfə, 2016-cı ilin rəqəmindən 15,9 dəfə çoxdur.

Yaranan profisitın DNF-nin aktivlərinə yönəldilməsi nəticədə ölkənin strateji valyuta ehtiyatlarının həcmi artırmaqla gələcək nəsillərin bu maliyyələşmədən faydalanması imkanları yaradacaqdır.

2018-ci ilin sonuna Dövlət Neft Fondunun aktivləri 38515,2 milyon ABŞ dolları təşkil etmişdir ki, bu da əvvəlki illə müqayisədə 7,6% artım deməkdir.

Azərbaycan Respublikası Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun büdcəsində dövlət büdcəsindən transfertlərin payı 35,6% təşkil etmiş, sair daxilolmalar 16 dəfə artmışdır.

2018-ci ildə *Fondun gəlirləri* üzrə proqnoz 104,8% icra edilməklə 2016-cı ilin icra göstəricisindən 574169,3 min manat və ya 18,1%, 2017-ci ilin icra göstəricisindən isə 331212,9 min manat və ya 9,7% çox vəsait daxil olmuşdur.

Fondun gəlirlərinin 2327113,0 min manatını və ya 62,0%-ni MDSSH-dan daxilolmalar, 87809,9 min manatını və ya 2,4%-ni sair daxilolmalar, 1337,3 mln. manatını və ya 35,6%-ni isə dövlət büdcəsindən Fonda ayırmalar təşkil etmişdir. Dövlət büdcəsindən Fonda transfertin məbləği müvafiq Qanunla 1300,0 mln. manat nəzərdə tutulmuş, əlavə olaraq büdcə xərclərinin birdəfəlik təyinatlı vəsaitlərindən 37,0 mln. manat ayrılaraq transfertin məbləği artırılmışdır.

2018-ci ildə *Fondun xərcləri* 3757703,2 min manat təşkil etmiş, xərclər üzrə 3578,8 mln. manat səviyyəsində təsdiq edilmiş proqnoz 105,0% icra edilmiş, xərclənmiş vəsait 2017-ci ilin müvafiq icra göstəricisindən 270,9 mln. manat və ya 7,8%, 2016-cı ilin müvafiq icra göstəricisindən isə 564,3 mln. manat və ya 17,7% çox olmuşdur

2018-ci ildə Fondun xərclərinin 3604852,8 min manatını və ya 95,9%-ni əhaliyə ödənişlər təşkil etmiş, bu istiqamət üzrə 3495100,0 min manat həcmində təsdiq edilmiş proqnoz 103,1% icra edilməklə 2016-cı il üzrə müvafiq icra göstəricisindən 469063,1 min manat və ya 15,0%, 2017-ci ilin müvafiq icra göstəricisindən isə 221092,1 min manat və ya 6,5% çox vəsait xərclənmişdir.

01.01.2018-ci il tarixə Fondun *xəzinə hesabında qalığı* 27392,8 min manat, ilin sonuna isə 21912,5 min manat təşkil etmişdir. Təqdim edilmiş məlumatlara əsasən 608,7 min manat vəsait 2018-ci ilin dekabr ayının sonunda ödənilərək ilin sonunadək Fondun xəzinə hesabına daxil olmama səbəbindən yolda olan vəsait kimi uçota alınmışdır.

İşsizlikdən Sığorta Fondu gəlir və xərclərinin icra səviyyəsi proqnozlaşdırılmış məbləğlə müqayisədə az olmuşdur.

2018-ci ildə *Fondun gəlirləri* üzrə proqnoz 81,1% icra edilməklə 72214,2 təşkil etmişdir.

2018-ci ildə *Fondun xərcləri* 53691,2 min manat təşkil etmiş, xərclər üzrə 89040,0 min manat səviyyəsində təsdiq edilmiş proqnoz 60,3% icra edilmişdir. Xərclənmiş vəsait 2017-ci ilin müvafiq icra göstəricisindən 20250,5 min manat və ya 60,6% çox olmuşdur.

2018-ci ildə Fondun xərclərinin 44677,6 min manatını və ya 83,21%-ni əhalinin məşğulluğunun təmin edilməsi xərcləri təşkil etmiş, bu istiqamət üzrə 75331,0 min manat həcmində təsdiq edilmiş proqnoz 59,3% icra olunmuşdur.

2018-ci ildə *Fondun gəlirlərinin istifadə edilməmiş* 18523,0 min manatı Fondun 2019-cu il büdcəsinə keçirilmişdir. 2018-ci ildə bütövlükdə toplanılan işsizlikdən sığorta haqlarının (76664,1 min manat) 4423,8 min manatı Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun hesabında qalmış, 26,1 min manatı ilin sonunadək Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun xəzinə hesabına daxil olmama səbəbindən yolda olan vəsait kimi uçota alınmışdır.

III BÖLMƏ. DÖVLƏT BÜDCƏSİ GƏLİRLƏRİNİN AUDİTİ VƏ İCRA VƏZİYYƏTİNİN TƏHLİLİ

3.1. Dövlət büdcəsi gəlirlərinin əsas mənbələr və sektorlar üzrə icra vəziyyəti və inzibatçılığın qiymətləndirilməsi

2018-ci il ərzində müşahidə olunmuş əlverişli makroiqtisadi şərait, o cümlədən əvvəlki illə müqayisədə ümumi daxili məhsulun, əhalinin nominal gəlirlərinin, orta aylıq əmək haqqının, iqtisadiyyata kredit qoyuluşlarının və xarici ticarət dövriyyəsinin artması, eyni zamanda əsas kapitalla yönəldilmiş vəsaitlərin ümumilikdə azalmasına baxmayaraq qeyri-neft sektoru, o cümlədən qeyri-neft sənayesi üzrə artması, istehlak qiymətlərinin indeksinin isə 102,3% təşkil etməsi sosial-iqtisadi inkişafın dayanıqlılığını təmin etməklə yanaşı dövlət büdcəsinin gəlirləri üzrə müəyyən edilmiş proqnozun yerinə yetirilməsinə də müsbət zəmin yaratmışdır.

Eyni zamanda, büdcə-vergi siyasətində hesabat ili üçün nəzərdə tutulmuş tədbirlərin əsasən yerinə yetirilməsinə baxmayaraq dövlət büdcəsinə hesablanmış vergilərin və sair daxilolmaların yığım faizinin artırılması istiqamətində zəruri hədəflərə tam şəkildə nail olunmaması bəzi vergi gəlirləri üzrə proqnozların icrasında kəsirlərin yaranmasını şərtləndirmişdir.

Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsi haqqında Qanunda 22149000,0 min manat məbləğində proqnozlaşdırılmış dövlət büdcəsinin gəlirləri 359869,7 min manat və ya 1,6% çox olmaqla 22508869,7 min manat məbləğində icra edilmişdir. Büdcə gəlirlərinin həcmi 2016-cı və 2017-ci illərə nisbətən, müvafiq olaraq 5003190,2 min manat və ya 28,6% və 5992185,7 min manat və ya 36,3% artmışdır (Cədvəl 13).

Cədvəl 13. Dövlət büdcəsinin gəlirlərinin proqnoz və icra göstəriciləri, min manatla

Tədiyyə növləri	2018-ci il				İcra göstəricilərinin müqayisəsi			
	proqnoz	icra	xüsusi çəkilər, %-lə	icra faizi	2016-cı ilə		2017-ci ilə	
					məbləğlə	%-lə	məbləğlə	%-lə
Dövlət büdcəsinin gəlirləri, o cümlədən:	22 149 000,0	22 508 869,7	100,0	101,6	5 003 190,2	128,6	5 992 185,7	136,3
fiziki şəxslərin gəlir vergisi	1 196 000,0	995 928,5	4,4	83,3	-149 786,8	86,9	-44 353,5	95,7
hüquqi şəxslərin mənfəət vergisi	2 533 000,0	2 499 648,2	11,1	98,7	516 402,3	126,0	213 807,6	109,4
torpaq vergisi	50 000,0	50 597,5	0,2	101,2	322,4	100,6	229,3	100,5
hüquqi şəxslərin əmlak vergisi	182 000,0	182 229,5	0,8	100,1	7 568,1	104,3	3 665,6	102,1
əlavə dəyər vergisi	4 033 000,0	4 287 565,8	19,0	106,3	664 048,8	118,3	618 963,2	116,9

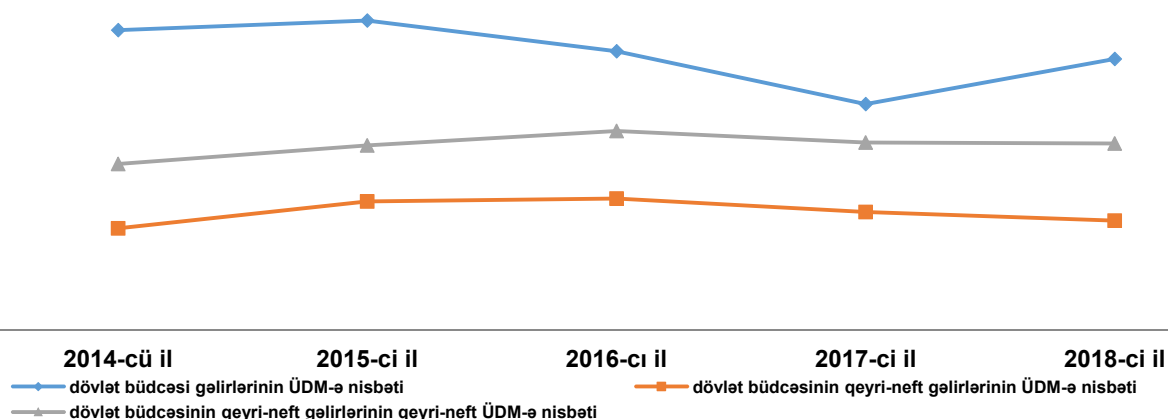
sadələşdirilmiş vergi	380 000,0	448 139,1	2,0	117,9	144 370,7	147,5	76 729,2	120,7
aksizlər	726 000,0	728 588,0	3,2	100,4	103 478,2	116,6	115 967,7	118,9
yol vergisi	103 000,0	113 527,2	0,5	110,2	-39 736,4	74,1	-20 818,5	84,5
mədən vergisi	136 000,0	137 378,5	0,6	101,0	27 100,7	124,6	26 287,8	123,7
Azərbaycan Respublikasında istehsal edilən və qiymətləri tənzimlənən məhsulların kontrakt (satış) qiyməti ilə (ixrac xərcləri çıxılmaqla) ölkədaxili topdansatış qiyməti arasındakı fərqdən daxilolmalar	177 000,00	177 519,5	0,8	100,3	63 454,9	155,6	-11 504,4	93,9
dövlət rüsumu	142 000,0	134 828,4	0,6	94,9	29 160,4	127,6	27 156,2	125,2
sair vergi daxilolmaları (vergi orqanlarının xətti ilə toplanan sair daxilolmalar)	136 000,0	205 071,1	0,9	150,8	-106 511,1	65,8	89 502,6	177,5
gömrük rüsumları	768 000,0	883 141,7	3,9	115,0	282 933,4	147,1	176 270,0	124,9
Dövlət Neft Fondundan daxilolmalar	10 966 000,0	10 959 000,0	48,7	99,9	3 344 000,0	143,9	4 859 000,0	179,7
büdcə təşkilatlarının ödənişli xidmətlərindən daxilolmalar	499 000,0	455 289,2	2,0	91,2	216 229,9	190,5	97 025,2	127,1
digər gəlirlər	122 000,0	250 417,5	1,1	205,3	-99 845,2	71,5	-235 742,3	51,5

Hesabat ilində büdcə gəlirlərinin cədvəldə göstərilən əsas tərkib hissələri üzrə proqnoz göstəriciləri 11 mənbə üzrə artıqlaması ilə, 5 mənbə üzrə isə kəsirlərlə yerinə yetirilmişdir.

Dövlət büdcəsinin gəlirləri üzrə müəyyən edilmiş aylıq proqnozlar ümumilikdə mart, aprel, iyul-sentyabr, noyabr və dekabr aylarında 2,1%-27,2% intervalında artıqlaması ilə, digər aylarda isə 1,9%-11,4% intervalında kəsirlərlə icra olunmuşdur. Aylıq proqnozların yerinə yetirilməsi səviyyəsində müşahidə olunan fərqlər əsasən Dövlət Neft Fondundan daxilolmalar, Vergilər Nazirliyi və Dövlət Gömrük Komitəsi xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin olunmuş gəlirlər üzrə formalaşmışdır.

2017-ci illə müqayisədə 2018-ci ildə ÜDM-in ümumilikdə 1,4%, o cümlədən qeyri-neft ÜDM-in isə 1,8% real artımı şəraitində dövlət büdcəsinin gəlirlərinin ÜDM-də xüsusi çəkisinin artması, dövlət büdcəsinin qeyri-neft sahələrindən gəlirlərinin isə ÜDM-ə və qeyri-neft ÜDM-ə qarşı faiz nisbətlərinin azalması müşahidə olunmuşdur. Belə ki, 2018-ci ildə dövlət büdcəsinin gəlirlərinin ÜDM-ə nisbəti 2016-cı illə müqayisədə 0,8 faiz bəndi azalsa da 2017-ci illə müqayisədə 4,7 faiz bəndi artaraq 28,2%, dövlət büdcəsinin qeyri-neft sahələrindən gəlirlərinin isə ÜDM-ə nisbəti, müvafiq olaraq 2,3 faiz bəndi və 0,9 faiz bəndi azalaraq 11,4%, qeyri-neft ÜDM-ə nisbəti isə, müvafiq olaraq 1,3 faiz bəndi və 0,1 faiz bəndi azalaraq 19,4% təşkil etmişdir (Şəkil 18).

Şəkil 18. Dövlət büdcəsinin gəlirlərinin ÜDM-ə nisbəti, %-lə

Əvvəlki ilə nisbətən 2018-ci ildə ÜDM-in tərkibində vergi güzəştləri və azadolmaları tətbiq olunan əsas seqmentlər kimi qeyri-neft sənayesi 9,1% artaraq 10047,9 mln. manat, kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı isə 4,6% artaraq 7010,0 mln. manat təşkil etmişdir. Qanunvericiliklə müəyyən edilmiş digər güzəşt və azadolmalar dövlət büdcəsinin gəlirlərinin tərkibində vergi gəlirləri üzrə daxilolmaların formalaşmasına əhəmiyyətli təsirə malikdir və son illər ərzində güzəşt və azadolmaların tətbiq edildiyi sahələr artmaqdadır.

Qeyd etmək lazımdır ki, təkmil beynəlxalq təcrübədə vergi güzəşt və azadolmalarının dövlət büdcəsinin xərclərinə (vergi xərclərinə) bərabər tutulmaqla metodoloji olaraq əsasən sosial və stimullaşdırıcı funksiyalarına uyğun qruplaşdırılması geniş yayılmışdır. Eyni zamanda, İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf təşkilatına üzv olan bir sıra dövlətlərdə (o cümlədən, Belçika, Fransa, Almaniya və s.) dövlət büdcəsinin vergi xərcləri barədə məlumatlar üzrə hesabatlılığın təmin olunmasına qanunvericilik səviyyəsində də tələblər müəyyən edilmişdir.

Bu baxımdan növbəti ilin dövlət büdcəsi və ötən ilin dövlət büdcəsinin icrasına dair müvafiq qanun layihələrinə əlavə olunan sənədlərə (büdcə zərfində) dövlət büdcəsinin vergi xərcləri barədə zəruri məlumatların da daxil edilməsi hesabatlılığın daha da təkmilləşdirilməsini təmin etməklə yanaşı vergi güzəşt və azadolmalarının sosial-iqtisadi səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi prosesində də şəffaf platforma yaradardı.

Məlum olduğu kimi, Azərbaycan Respublikasının 2019-cu il üçün büdcə-vergi siyasətinin əsas istiqamətlərində vergi və gömrük sahəsindəki güzəştlərin dövlət büdcəsinə, sahibkarlıq fəaliyyətinə və əhalinin sosial müdafiəsinə təsiri baxımından səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi mexanizminin hazırlanması nəzərdə tutulmuşdur.

Mütləq mənada nəzərə alınmalıdır ki, beynəlxalq təcrübədə dövlət büdcəsinin vergi xərclərinin səmərəliliyinin müəyyənləşdirilməsi istiqamətində görülən işlərin məqsədi vergi güzəşt və azadolmalarının ləğv olunması və ya yenilənməsi zərurətini vaxtında aşkar etməkdən ibarətdir. Hesablama Palatasının əvvəlki rəylərində bu istiqamətdə müəyyən şərhlər verilməklə kənd təsərrüfatı məhsullarının sənaye üsulu ilə istehsalı seqmentində eyni zamanda iki istiqamətdə - vergi azadolmaları (torpaq vergisindən başqa) və subsidiyalaşdırma kimi tətbiq olunan dövlət dəstəyi mexanizmlərinin yığcamlaşdırılması (kiçik təsərrüfatlar istisna olmaqla) ilə əlaqədar müəyyən təkliflər irəli sürülmüşdür.

2018-ci ilin nəticələri də dövlət dəstəyi mexanizmlərinin qeyd olunan istiqamətlərdə təkmilləşdirilməsinin aktuallığını bir daha təsdiq edir. Belə ki, ÜDM-in strukturunda kənd təsərrüfatının ümumi məhsulu 2016-cı ildə 5632,4 mln. manat, 2017-ci ildə 6580,0 mln. manat, 2018-ci ildə 7010,0 mln. manat həcmində olmuş, müxtəlif istiqamətlər üzrə kənd təsərrüfatı istehsalçılarına dövlət büdcəsindən ayrılmış subsidiyaların ümumi məbləği isə həmin illərə uyğun müvafiq olaraq, 193,6 mln. manat, 190,1 mln. manat və 375,9 mln. manat təşkil etmişdir. Subsidiyaların ümumi məbləğinin kənd təsərrüfatının ümumi məhsulunun həcminə nisbəti 2016-cı illə müqayisədə 2,0 faiz bəndi, 2017-ci illə müqayisədə isə 2,5 faiz bəndi artaraq 5,4% təşkil etmişdir və kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalçıların vergilərdən azad olunmasını da nəzərə alsaq bu göstəricilər daha böyük olar. Belə vəziyyət dövlət dəstəyi çərçivəsində kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalçılarına sərf olunan resursların istehsal prosesinin son mərhələsi olan məhsul buraxılışının həcmnin artmasına adekvat təsir göstərməməsini və ya hesabatlılığın təmin olunmamasını deməyə əsas verir.

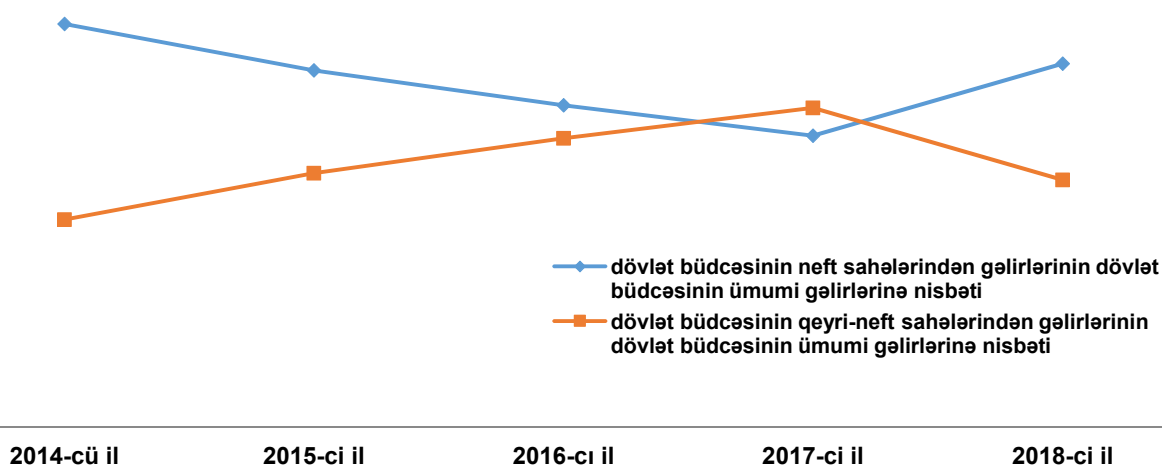
Eyni zamanda, Hesablama Palatasının nəzarət tədbirlərinin nəticələri kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı ilə məşğul olan vergi ödəyiciləri üzrə vergi hesabatlılığının təmin olunması üzərində vergi inzibatçılığının zəif təşkil olunmasını, o cümlədən qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada vergilərdən azad olunan gəlirlərinin bir qayda olaraq bəyan olunmaması hallarına yol verildiyini göstərmişdir.

Vergi Məcəlləsinə edilmiş əlavə və dəyişikliklər nəticəsində vergi güzəşt və azadolmalarını əldə edən şəxslər tərəfindən vergidən azad olunan gəlirlərin bəyan edilməməsinə (və ya azaldılmasına) görə maliyyə sanksiyalarının cari ildən etibarən mərhələlərlə tətbiq olunması son nəticədə ÜDM-in strukturunda xüsusilə kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsal həcmnin daha real mənzərəsini müşahidə etməyə şərait yaradacaq.

Dövlət büdcəsinin qeyri-neft sahələrindən gəlirləri üzrə 2018-ci il üçün 8803000,0 min manat məbləğində müəyyən edilmiş proqnoza 9108400,3 min manat və ya 103,5% (305400,3 min manat çox) səviyyəsində əməl olunmuşdur. 2016-cı və 2017-ci illərlə müqayisədə daxilolmanın həcmi, müvafiq olaraq 827753,5 min manat və ya 10,0% və 475736,0 min manat və ya 5,5% artmışdır. *Dövlət büdcəsinin neft sahələrindən gəlirləri* isə 13346000,0 min manat məbləğində proqnoza qarşı 13400469,4 min manat və ya 100,4% (54469,4 min manat çox) səviyyəsində yerinə yetirilmişdir ki, bu da 2016-cı ilə nisbətən 4175436,7 min manat və ya 45,3%, 2017-ci ilə nisbətən isə 5516449,7 min manat və ya 70,0% çoxdur.

2017-ci ildən fərqli olaraq 2018-ci ildə Dövlət Neft Fondundan transfertin əhəmiyyətli dərəcədə artırılması ilə əlaqədar olaraq dövlət büdcəsinin gəlirlərinin tərkibində xüsusi çəkilər qeyri-neft sahələrindən daxilolmalar üzrə azalmış, neft sahələrindən daxilolmalar üzrə isə artmışdır.

Şəkil 19. Dövlət büdcəsinin gəlirlərinin tərkibində neft və qeyri-neft gəlirlərinin xüsusi çəkisi, %-lə

Belə ki, əvvəlki illə müqayisədə hesabat dövründə dövlət büdcəsinin gəlirlərinin tərkibində neft sahələrindən gəlirlərin xüsusi çəkisi 11,8 faiz bəndi artaraq 59,5%-ə yüksəlmiş, qeyri-neft sahələrindən gəlirlərin xüsusi çəkisi isə müvafiq qaydada azalaraq 40,5%-dək enmişdir (Şəkil 19).

Dövlət büdcəsinin neft və qeyri-neft sahələrindən gəlirlərinin əsas mənbələr üzrə strukturu və əvvəlki illərin eyni göstəriciləri ilə məbləğ və faiz nisbətində müqayisəsi aşağıdakı kimi olmuşdur (Cədvəl 14).

Cədvəl 14. Dövlət büdcəsinin gəlirlərinin neft və qeyri-neft, vergi və qeyri-vergi tərkibinin müqayisəli icrası vəziyyəti, min manatla

Sıra sayları	Göstəricilər	2018-ci il				İcra üzrə müqayisə			
		proqnoz	icra	icra faizi	icra üzrə xüsusi çəkilər, %-lə	2016-cı ilə nisbətən		2017-ci ilə nisbətən	
						məbləğlə	faizlə	məbləğlə	faizlə
ÜMUMLİKƏ	Dövlət büdcəsinin gəlirləri	22 149 000,0	22 508 869,7	101,6	100,0	5 003 190,2	128,6	5 992 185,7	136,3
	Vergilər Nazirliyi xətti ilə təmin olunan gəlirlər	7 380 000,0	7 415 473,4	100,5	32,9	399 903,9	105,7	441 972,6	106,3
	dövlət büdcəsinin vergi gəlirləri (Vergilər Nazirliyi və Dövlət Gömrük Komitəsi xətti ilə)	9 339 000,0	9 443 602,3	101,1	42,0	1 273 767,9	115,6	990 478,4	111,7
	dövlət büdcəsinin qeyri-vergi gəlirləri	12 810 000,0	13 065 267,4	102,0	58,0	3 729 422,2	139,9	5 001 707,3	162,0
1.	Dövlət büdcəsinin neft sahələrindən gəlirləri	13 346 000,0	13 400 469,4	100,4	59,5	4 175 436,7	145,3	5 516 449,7	170,0
1.1.	Vergilər Nazirliyi xətti ilə, o cümlədən:	2 380 000,0	2 441 469,4	102,6	10,8	831 436,7	151,6	657 449,7	136,9
1.1.1.	neft-qaz sahəsində hasilatın pay bölgüsü sazişləri üzrə podratçı tərəflərin mənfəət vergisi	950 000,0	1 016 400,0	107,0	4,5	658 759,9	284,2	549 900,0	217,9
1.1.2.	Dövlət Neft Şirkətinin xətti ilə konsolidə edilmiş vergilər və digər ödənişlər (Azəriqaz və Azərkimya dövlət müəssisələri)	1 430 000,0	1 425 069,4	99,7	6,3	172 676,8	113,8	107 549,7	108,2

	<i>ilə birlikdə, fiziki şəxslərin gəlir vergisi istisna olmaqla)</i>								
1.2.	<i>Dövlət Neft Fondundan daxilolmalar</i>	10 966 000,0	10 959 000,0	99,9	48,7	3 344 000,0	143,9	4 859 000,0	179,7
və ya									
1.1.	<i>vergi gəlirləri</i>	2 203 000,0	2 263 949,9	102,8	10,1	767 981,8	151,3	668 954,1	141,9
1.2.	<i>qeyri-vergi gəlirləri</i>	11 143 000,0	11 136 519,5	99,9	49,5	3 407 454,9	144,1	4 847 495,6	177,1
2.	<i>Dövlət büdcəsinin qeyri-neft sahələrindən gəlirləri</i>	8 803 000,0	9 108 400,3	103,5	40,5	827 753,5	110,0	475 736,0	105,5
2.1.	<i>Vergilər Nazirliyi xətti ilə</i>	5 000 000,0	4 974 004,0	99,5	22,1	-431 532,8	92,0	-215 477,1	95,8
2.2.	<i>Gömrük Komitəsi xətti ilə</i>	3 190 000,0	3 434 052,9	107,7	15,3	1 142 455,4	149,9	825 273,5	131,6
2.3.	<i>Büdcə təşkilatlarının ödənişli xidmətlərindən daxilolmalar</i>	499 000,0	455 289,2	91,2	2,0	216 229,9	190,5	97 025,2	127,1
2.4.	<i>digər daxilolmalar</i>	114 000,0	245 054,2	215,0	1,1	-99 399,0	71,1	-231 085,7	51,5
və ya									
2.1.	<i>vergi gəlirləri</i>	7 136 000,0	7 179 652,4	100,6	31,9	505 786,1	107,6	321 524,3	104,7
2.2.	<i>qeyri-vergi gəlirləri</i>	1 667 000,0	1 928 747,9	115,7	8,6	321 967,3	120,0	154 211,7	108,7

Nəzərə alınmalıdır ki, 2018-ci ilin icra səviyyəsi ilkin proqnoz göstəricilərin "Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişikliklər edilməsi barədə" 29 iyun 2018-ci il tarixli, 1193-VQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə düzəldilərək dövlət büdcəsinin gəlirləri üzrə ümumilikdə 2022000,0 min manat (10,0%) artırılması, o cümlədən neft sahələrindən gəlirləri üzrə 2250000,0 min manat (20,3%) artırılması, qeyri-neft sahələrindən gəlirləri üzrə 228000,0 min manat (2,5%) azaldılması, eyni zamanda vergi gəlirləri üzrə 30000,0 min manat (0,3%) azaldılması, qeyri-vergi gəlirləri üzrə isə 2052000,0 (19,1%) min manat artırılması şəraitində formalaşmışdır.

Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsinin icrası ilə bağlı təqdim edilmiş müvafiq hesabatlara əsasən mərkəzləşdirilmiş gəlirlər 21495650,0 min manat məbləğində proqnoza qarşı 21790492,0 min manat və ya 101,4% səviyyəsində icra olunmuşdur. Mərkəzləşdirilmiş gəlirlərin həcmi 2016-cı illə müqayisədə 5062141,6 min manat və ya 30,3%, 2017-ci illə müqayisədə isə 5926130,3 min manat və ya 37,4% artmışdır. Mərkəzləşdirilmiş gəlirlərin əhəmiyyətli artımı əsasən Dövlət Neft Fondundan dövlət büdcəsinə edilən transfertin 2016-cı və 2017-ci illərlə müqayisədə, müvafiq olaraq 3344000,0 min manat (43,9%) və 4859000,0 min manat (79,7%) artması ilə əlaqədardır.

2018-ci ildə Dövlət Neft Fondundan dövlət büdcəsinə edilən 10959000,0 min manat transfertin həcmi nəzərə alınmadan dövlət büdcəsinin mərkəzləşdirilmiş gəlirləri 10529650,0 min manat məbləğində proqnoza qarşı 10831492,0 min manat və ya 102,9% səviyyəsində icra olunaraq 2016-cı ilə nisbətən 1718141,6 min manat və ya 18,9%, 2017-ci ilə nisbətən 1067130,3 min manat və ya 10,9% artmışdır ki, bu da əsasən gömrük və vergi orqanları xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin olunan gəlirlərin artması hesabına mümkün olmuşdur.

Dövlət büdcəsinin yerli gəlirləri isə 653350,0 min manat proqnoza qarşı 718378,0 min manat və ya 110,0% (65028,0 min manat çox) səviyyəsində yerinə yetirilmişdir. Daxilolmanın həcmi 2016-cı ilə nisbətən 58951,1 min manat və ya 7,6% azalmış, 2017-ci ilə nisbətən isə 66055,7 min manat və ya 10,1% artmışdır. Əvvəlki illərdə olduğu kimi, 2018-ci ildə də qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada şəhər və rayonların yerli gəlirləri ümumi gəlirlərinin yerli xərclərindən artıq olmayan hissəsinin hesabına formalaşmışdır.

“Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsinin icrası haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa dövlət büdcəsinin icrası ilə əlaqədar əlavə olunmuş müvafiq sənədlərə əsasən hesabat ilində ayrı-ayrılıqda şəhər və rayonlar üçün müəyyən edilmiş proqnozlar artıqlaması ilə yerinə yetirilmiş, əvvəlki illərlə müqayisədə artımlar təmin olunmuşdur.

Hesabatlara əsasən 2018-ci ilin dövlət büdcəsinin gəlirlərinin proqnozlaşdırıldığı kimi, Bakı şəhəri istisna olmaqla ölkənin 33 şəhər və rayonu (Gəncə, Lənkəran, Mingəçevir, Naftalan, Sumqayıt, Şəki, Şirvan və Yevlax şəhərləri, eləcə də Abşeron, Ağcabədi, Ağdaş, Beyləqan, Bərdə, Biləsuvar, Göyçay, Hacıqabul, Xaçmaz, İmişli, İsmayıllı, Kürdəmir, Qazax, Qəbələ, Quba, Qubadlı, Qusar, Masallı, Neftçala, Saatlı, Sabirabad, Salyan, Siyəzən, Şabran və Şamaxı rayonları) üzrə xərclərinin öz gəlirləri, yeni dövlət büdcəsinin mərkəzləşdirilmiş xərclərindən maliyyə yardımı almadan tam həcmdə maliyyələşdirilməsi təmin edilmişdir. Qalan 32 regionun isə gəlir və xərclərini tənzimləmək üçün mərkəzləşdirilmiş xərclərdən ayrılan vəsait 70575,0 min manat məbləğində proqnoza qarşı 56002,0 min manat və ya 79,4% səviyyəsində (14573,0 min manat az) yerinə yetirilmişdir. Füzuli, Zərdab və Zaqatala rayonları istisna olmaqla digər rayonlar üzrə gəlir və xərcləri tənzimləmək üçün mərkəzləşdirilmiş xərclərdən vəsaitlər proqnozlaşdırıldığından daha az həcmdə ayrılmışdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, Hesablama Palatası tərəfindən vergi orqanlarında aparılan nəzarət tədbirləri ilə əhatə olunan bir sıra regionların proqnozlarının əhəmiyyətli (hətta 50,0%-dək) hissəsinin eyni vergi orqanının nəzarət əhatəsində olmaqla digər regionlar üzrə qeydiyyatda olan vergi ödəyicilərinin ödənişlərinin hesabına yığılması kimi kənarlaşmalar müəyyən edilmişdir. Eyni zamanda, mərkəzləşdirilmiş qaydada uçotda olmaqla qeyri-dövlət mülkiyyət mənsubiyyətinə aid edilən və regional vergi orqanlarının nəzarət əhatəsindəki inzibati ərazilərdə obyektləri fəaliyyət göstərən vergi ödəyicilərinin öhdəlikləri üzrə potensial ödənişləri müvafiq şəhər və rayonun büdcə proqnozunun təsdiqi zamanı nəzərə alınsa da, həmin proqnozların icrası prosesinə bir qayda olaraq mərkəzləşdirilmiş uçotda olan yalnız dövlət müəssisələrinin büdcə ödənişləri cəlb edilmişdir.

Göstərilənlər, büdcə gəlirlərinin coğrafi strukturunun hesabatlılığında intizamın gücləndirilməsi, o cümlədən bir sıra inzibati ərazi vahidləri (Sumqayıt, Şirvan, Abşeron, Sabirabad və s.) üzrə faktiki mövcud olan potensialdan təyinatı və aidiyyəti üzrə tam həcmdə istifadə olunmaqla proqnozların daha çox artımla müəyyənləşdirilməsi istiqamətində inzibatçılığın gücləndirilməsi zərurətini yaratmışdır ki, bu da son nəticədə regionların iqtisadi inkişaf göstəricilərinin daha real mənzərəsinin təsvir olunmasını təmin edərdi.

Əvvəlki illərlə müqayisədə 2018-ci ildə Dövlət Neft Fondundan daxilolmaların əhəmiyyətli artımı dövlət büdcəsinin gəlirlərinin tərkibində xüsusi çəkilerin 2017-ci ildən

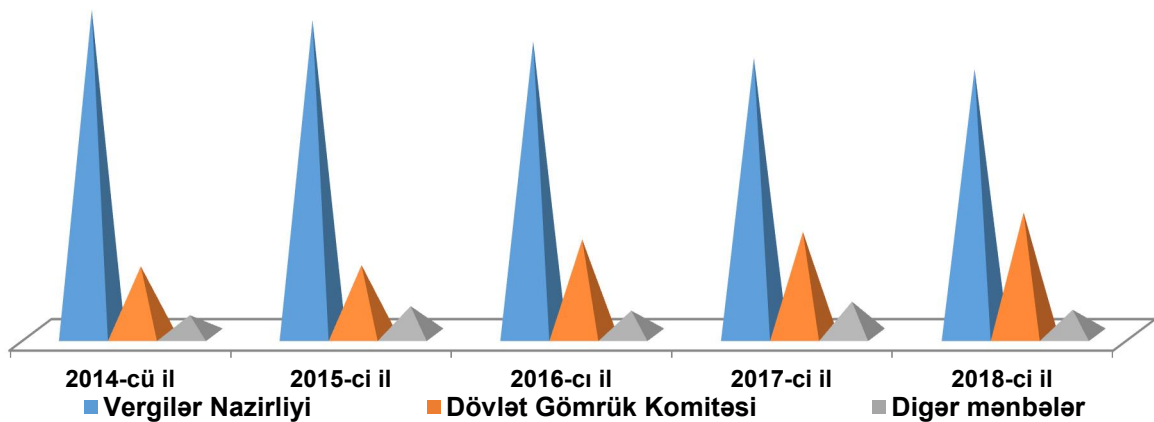
fərqli olaraq təkrarən neft gəlirlərinin xeyrinə dəyişməsinə şərtləndirməklə yanaşı gəlirlərin yığımını təmin edən müvafiq mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının payının da azalmasına səbəb olmuşdur.

Belə ki, Dövlət Neft Fondundan daxilolmalar 2016-cı və 2017-ci illərə nisbətən, müvafiq olaraq 4859000,0 min manat və ya 79,7% və 3344000,0 min manat və ya 43,9% səviyyəsində artaraq 10959000,0 min manatadək yüksəlmişdir. Nəticədə dövlət büdcəsinin ümumi gəlirlərinin tərkibində faiz nisbətləri 2016-cı və 2017-ci illərlə müqayisədə 2018-ci ildə əsas gəlir mənbələri kimi, müvafiq olaraq Dövlət Neft Fondundan daxilolmalar üzrə 5,2 faiz bəndi və 11,8 faiz bəndi artaraq 48,7%, Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyi xətti ilə təmin olunan gəlirlər üzrə 7,1 faiz bəndi və 9,3 faiz bəndi azalaraq 32,9%, Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gömrük Komitəsi xətti ilə təmin olunan gəlirlər üzrə isə 2,2 faiz bəndi artaraq və 0,5 faiz bəndi azalaraq 15,3% təşkil etmişdir.

Hesabat ilində Dövlət Neft Fondundan dövlət büdcəsinə edilən transfert nəzərə alınmadan dövlət büdcəsinin gəlirlərinin həcmi 11549869,7 min manat təşkil etmişdir ki, bu da 2016-cı ilə nisbətən 1659190,2 min manat və ya 16,8%, 2017-ci ilə nisbətən isə 1133185,7 min manat və ya 10,9% çoxdur. Dövlət Neft Fondundan daxilolmalar nəzərə alınmadan dövlət büdcəsinin gəlirlərinin tərkibində yığımı təmin edən əsas mənbələr üzrə xüsusi çəkilər aşağıdakı şəkildən görüldüyü kimi Dövlət Gömrük Komitəsi xətti ilə təmin olunan gəlirlərin xeyrinə dəyişməkdə davam etmişdir (Şəkil 20).

Dövlət Neft Fondundan daxilolmalar nəzərə alınmadan dövlət büdcəsinin gəlirlərinin tərkibində Vergilər Nazirliyinin payı 2016-cı ilə nisbətən 6,7 faiz bəndi, 2017-ci ilə nisbətən 2,7 faiz bəndi azalaraq 64,2%-ə enmiş, Dövlət Gömrük Komitəsinin payı 2016-cı ilə nisbətən 6,5 faiz bəndi, 2017-ci ilə nisbətən 4,7 faiz bəndi artaraq 29,7%-ə yüksəlmiş, digər mənbələrin payı isə, müvafiq olaraq 0,2 faiz bəndi artaraq və 2,0 faiz bəndi azalaraq 6,1% təşkil etmişdir. Belə vəziyyət büdcə tapşırıqlarının Dövlət Gömrük Komitəsi üzrə daha yüksək faizlərlə yerinə yetirilməsi və əvvəlki illərin icra göstəriciləri ilə müqayisədə dövlət büdcəsinə daha çox vəsaitlərin toplanması ilə əlaqədardır.

Şəkil 20. Dövlət Neft Fondundan daxilolmalar nəzərə alınmadan dövlət büdcəsinin gəlirlərini təmin edən əsas qurumlar üzrə daxilolmaların xüsusi çəkiləri, %-lə

2018-ci il dövlət büdcəsinin icrasına dair müvafiq hesabatlarla əsasən təsdiq edilmiş illik proqnozların icrası Vergilər Nazirliyi üzrə 7380000,0 min manata qarşı 7415473,4 min manat və ya 100,5% (35473,4 min manat və ya 0,5% artıqlaması ilə), Dövlət Gömrük

Komitəsi üzrə 3190000,0 min manata qarşı 3434052,9 min manat və ya 107,7% (244052,9 min manat və ya 7,7% artıqlaması ilə) səviyyəsində olmuşdur. 2016-cı və 2017-ci illərlə müqayisədə 2018-ci ildə Vergilər Nazirliyi xətti ilə təmin olunan gəlirlərin həcmi, müvafiq olaraq 399903,9 min manat və ya 5,7% və 441972,6 min manat və ya 6,3%, Dövlət Gömrük Komitəsi xətti ilə təmin olunan gəlirlərin həcmi isə, müvafiq olaraq 1142455,4 min manat və ya 49,9% və 825273,5 min manat və ya 31,6% artmışdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, Hesablama Palatasının nəzarət tədbirləri ilə müəyyən edilmişdir ki, xarici ticarət əməliyyatları üzrə gömrük prosedurlarının tətbiq olunması çərçivəsində hüquqi və fiziki şəxslərdən tutulan gömrük ödənişlərinin (vergilərin, rüsumların, sair yığımların) ayrıca xəzinə hesabında saxlanması və sonradan gömrük orqanının ödəniş tapşırıqları ilə dövlət büdcəsi gəlirlərinin uçotu aparılan müvafiq xəzinə hesabına qismən köçürülərək hesabat dövrlərinin, eləcə də büdcə ilinin sonuna qalıqların saxlanması təcrübəsi 2018-ci ildə də davam etdirilmişdir. Dövlət büdcəsi gəlirlərinin formalaşmasını tənzimləyən qanunvericilik aktlarının (Vergi Məcəlləsinin, Gömrük Məcəlləsinin, "Büdcə sistemi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun) tələbləri çərçivəsində 01.01.2019-cu il tarixə gömrük orqanları üzrə ümumilikdə 379019,7 min manat (o cümlədən, ƏDV üzrə 279044,2 min manat, aksizlər üzrə 34966,3 min manat, gömrük rüsumları üzrə 62696,0 min manat, digər mənbələr üzrə 2313,2 min manat) təşkil edən həmin qalıq vəsaitin şərti olaraq dövlət büdcəsinin gəlirlərinə aid edilməsi Dövlət Gömrük Komitəsi üzrə 2018-ci il üçün təsdiq edilmiş proqnozun 3434052,9 min manat (107,7%) deyil 3813072,6 min manat (119,5%) məbləğində icra olunmasını deməyə əsas verir.

Nəzərə alınmalıdır ki, xarici ticarət əməliyyatları üzrə gömrük prosedurlarının tətbiq olunması çərçivəsində hüquqi və fiziki şəxslərdən tutulan və dövlət büdcəsinin gəlirlərinə aid edilməyən ayrıca xəzinə hesabında saxlanılan gömrük ödənişləri (vergilər, rüsumlar, sair yığımlar) bir qayda olaraq avans və ya depozit məzmunlu deyil faktiki sona çatmış gömrük prosedurları (yəni, misal üçün ölkə ərazisinə sərbəst dövriyyəyə buraxılmış mallar) üzrədir.

2018-ci il üzrə icra səviyyəsi "Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişikliklər edilməsi barədə" 29 iyun 2018-ci il tarixli, 1193-VQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə ilkin proqnozların Vergilər Nazirliyi üzrə 527000,0 min manat və ya 6,7% azaldılması (7907,0 mln. manatdan 7380,0 mln. manatadək), Dövlət Gömrük Komitəsi üzrə isə 760000,0 min manat və ya 31,3% artırılması (2430,0 mln. manatdan 3190,0 mln. manatadək) şəraitində formalaşmışdır.

Vergilər Nazirliyinin hesabatlarına (Vergi orqanları tərəfindən təmin edilən büdcə gəlirləri barədə aylıq və rüblük hesabat forması (Forma № 3ARV)) əsasən nazirlik xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin olunan gəlirlər üzrə dövlət büdcəsinə olan artıq ödəmənin məbləği 2018-ci il ərzində 543665,8 min manat və ya 21,4% azalaraq ilin sonuna 2001221,6 min manat təşkil etmişdir ki, bu da 01.01.2016-cı il tarixə olan artıq ödəmə məbləği (2062518,6 min manat) ilə təxminən eyni səviyyədədir. Hesabat ilində azalmış artıq ödəmə məbləğinin 96,0%-i (521905,7 min manatı) Bakı şəhəri üzrə, 4,0%-i (21760,1 min manatı) digər regionlar üzrə qeydiyyatda olan vergi ödəyicilərinin payına düşmüşdür.

Hesabat ili ərzində azalmış artıq ödəmə məbləğinin 31,4%-i xüsusi mülkiyyətdə, 25,6%-i dövlət mülkiyyətində (o cümlədən, 21,8%-i 9 (doqquz) iri dövlət vergi ödəyicisi

üzrə), 24,4%-i xarici mülkiyyətdə, 18,5%-i isə birgə (xarici qarışıq) mülkiyyətdə olan vergi ödəyicilərinin payına düşmüşdür. 2017-ci illə müqayisədə 2018-ci ildə vergi orqanları xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin edilən vergi və digər icbari ödənişlər üzrə ümumilikdə hesablanmış məbləğlər 1150825,0 min manat və ya 10,6% artaraq 12000132,1 min manat, eyni zamanda azalmış məbləğlər ümumilikdə 486191,1 min manat və ya 11,5% azalaraq 3727803,6 min manat təşkil etmişdir ki, bu meyllər də sözsüz ki, hesablanmış məbləğlərin real öhdəlik yaradan hissəsini artıraraq artıq ödəmə məbləğinin azalmasına müsbət təsir göstərmişdir.

Dövlət büdcəsinə olan artıq ödəmə məbləğinin azalmasının tədiyyə növləri səviyyəsində əsas səbəbləri əvvəlki illə müqayisədə hesabat ilində ümumilikdə hesablanmış məbləğlərin əlavə dəyər vergisi üzrə 244931,1 min manat və ya 21,3% (əsasən qeyri-neft sektoruna aid edilən dövlət mülkiyyətində olan vergi ödəyiciləri üzrə) artaraq 4272568,6 min manat, sadələşdirilmiş vergi üzrə 147671,1 min manat və ya 12,8% (əsasən qeyri-neft sektoruna aid edilən xüsusi və birgə (xarici qarışıq) mülkiyyətdə olan vergi ödəyiciləri üzrə) artaraq 585289,9 min manat, torpaq vergisi üzrə 80060,0 min manat və ya 2,5 dəfə (qeyri-neft sektoruna aid edilən dövlət mülkiyyətində olan müəssisələr üzrə) artaraq 133082,3 min manat, aksizlər üzrə 34128,8 min manat və ya 7,3% artaraq (əsasən Dövlət Neft Şirkəti və qeyri-neft sektoruna aid edilən xüsusi və birgə (xarici qarışıq) mülkiyyətdə olan vergi ödəyiciləri üzrə) 500102,8 min manat, əmlak vergisi üzrə 32063,6 min manat və ya 11,6% artaraq (əsasən Dövlət Neft Şirkəti və Azərenerji ASC üzrə) 309101,3 min manat, eyni zamanda sair daxilolmalar üzrə 407756,6 min manat və ya 35,4% (əsasən Dövlət Neft Şirkəti xətti ilə) artaraq 761434,3 min manat təşkil etməsi ilə əlaqələndirilə bilər.

Nəzərə alınmalıdır ki, 2018-ci ildə qiyməti tənzimlənən məhsulların ixracı zamanı məhsulların kontrakt (satış) qiyməti ilə respublika daxili müəssisə topdansatış qiyməti arasındakı fərqdən büdcəyə ödənişlərin 177519,5 min manat, yəni 2017-ci ilin göstəricisindən cəmi 6,1% az təşkil etdiyi halda bu mənbənin də aid edildiyi Dövlət Neft Şirkəti üzrə *sair daxilolmaların* ümumi hesablanmış məbləği 562496,3 min manat (azalmış məbləği 226883,3 min manat) təşkil etməklə 2017-ci ilə nisbətən 2,7 dəfə artmışdır. Dövlət Neft Şirkəti üzrə dövlət büdcəsinə hesablanmış *sair daxilolmaların* 562496,3 min manat illik məbləğinin 7,9%-i və ya 44233,2 min manatı birinci rüb, 5,7%-i və ya 32246,5 min manatı ikinci rüb, 5,7%-i və ya 31812,7 min manatı üçüncü rüb, 80,7%-i və ya 454203,9 min manatı isə dördüncü rüb üzrə hesablanmışdır.

“Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun 5-ci maddəsinin tələblərinə əsasən ölkədə istehsal edilən və qiymətləri tənzimlənən məhsulların ixracı zamanı məhsulların kontrakt (satış) qiyməti ilə (ixracla bağlı xərclər çıxılmaqla) ölkədaxili topdansatış qiyməti arasındakı fərqdən dövlət büdcəsinə 30 faiz həcmində tutulan yığımların vergi ödəyicisinin vergilər, faizlər, maliyyə sanksiyaları və inzibati cərimələr üzrə digər borclarının ödənilməsinə aid edilmir. Göstərilənləri və 2018-ci ildə Dövlət Neft Şirkəti üzrə dövlət büdcəsinə hesablanmış sair daxilolmaların 562496,3 min manat (azalmış məbləğin 226883,3 min manat) məbləğində olmasına baxmayaraq büdcə ödənişinin cəmi 147838,2 min manat təşkil etməsini nəzərə alaraq dövlət büdcəsinin icrasına dair hesabatda şirkət üzrə hesablanmış sair daxilolmaların tərkibi və tam həcmdə ödənilməməsinin səbəbləri barədə izahatların əlavə olunması məqsədemüvafiq hesab edilir.

2018-ci il ərzində neft sektoru üzrə artıq ödəmə 52,3% (125729,8 min manat), qeyri-neft sektoru üzrə artıq ödəmə isə 18,1% (417936,0 min manat) azalmışdır. 01.01.2019-cu il tarixə olan artıq ödəmə məbləğinin 5,7%-i (114460,9 min manatı) neft, 94,3%-i (1886760,7 min manatı) isə qeyri-neft sektorunun payına düşmüşdür.

Dövlət büdcəsinə olan artıq ödəmə məbləğinin qeyd edildiyi kimi hesabat ilində əhəmiyyətli dərəcədə azalmasına baxmayaraq xüsusi mülkiyyətdə olan vergi ödəyiciləri üzrə mütləq həcmi yüksək olaraq qalmaqdadır. Belə ki, 01.01.2019-cu il tarixə olan 2001221,6 min manat məbləğində artıq ödəmənin 55,4%-i (1108885,5 min manatı) xüsusi mülkiyyət, 18,9%-i (377437,8 min manatı) dövlət mülkiyyəti, 18,4%-i (367490,3 min manatı) xarici mülkiyyət, 7,3%-i (146850,8 min manatı) isə birgə (xarici qarışıq) mülkiyyət mənsubiyyətinə aid edilən vergi ödəyiciləri üzrə yaranmışdır. Eyni zamanda, hesabat ilinin sonuna olan artıq ödəmə məbləğinin 90,0%-i (1800186,3 min manatı) Bakı şəhəri, 10,0%-i (201035,3 min manatı) digər regionlar üzrə qeydiyyatda olan vergi ödəyiciləri üzrədir.

Vergilər Nazirliyi xətti ilə təmin edilən gəlirlər üzrə 2018-ci ilin sonuna yaranan artıqödəmə məbləğinin il ərzində dövlət büdcəsinə daxil olan həmin gəlirlərə qarşı faiz nisbəti 2017-ci illə müqayisədə ümumilikdə 9,5 faiz bəndi azalaraq 27,0%-dək enmişdir. Eyni zamanda, bu göstərici hesabat ili ərzində neft sektorunda fəaliyyət göstərən vergi ödəyiciləri üzrə 8,8 faiz bəndi azalaraq 4,7%, qeyri-neft sektorunda fəaliyyət göstərən vergi ödəyiciləri üzrə isə 6,5 faiz bəndi azalaraq 37,9% təşkil etmişdir.

Göründüyü kimi, artıqödəmə məbləğinin əhəmiyyətli hissəsi əvvəlki illərdə olduğu kimi 2018-ci ilin nəticələrinə görə də qeyri-neft sektorunda fəaliyyət göstərən əsasən xüsusi mülkiyyət mənsubiyyətinə aid edilən vergi ödəyicilərinin payına düşmüşdür.

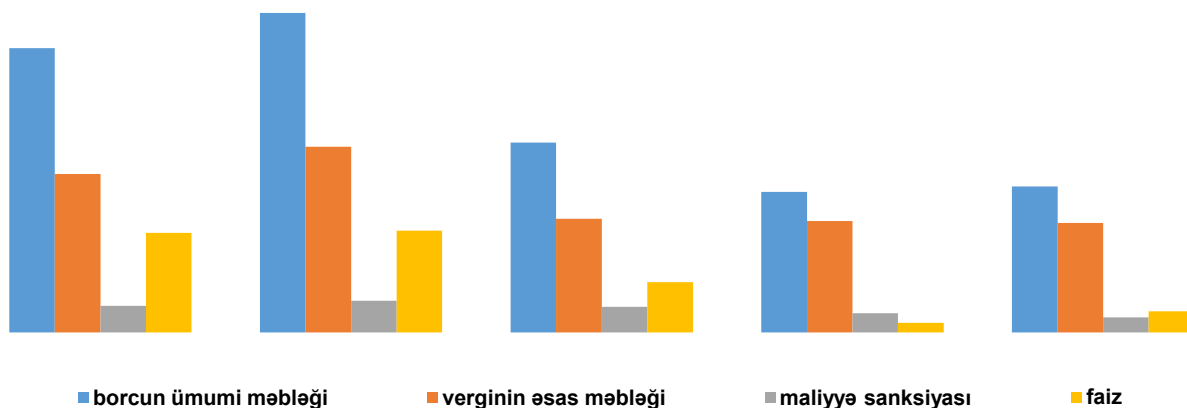
Dövlət büdcəsinə olan artıqödəmə məbləğinin 2018-ci il ərzində azalması əvvəlki ilə nisbətən bütün mənbələr hesabına əsas kapitalla yönəldilmiş vəsaitlərin 4,4% azalaraq 17238,2 mln. manat, o cümlədən qeyri-neft sektorunda isə 22,0% artaraq 11289,3 mln. manat təşkil etməsi, iqtisadiyyata kredit qoyuluşlarının 10,7% artaraq ilin sonuna 13020,3 mln. manata yüksəlməsi, eyni zamanda vergi orqanları xətti ilə əlavə dəyər vergisi üzrə dövlət büdcəsinə hesablanmış məbləğin 6,1% artaraq 4272568,6 min manata, azalmış məbləğin 1,7% azalaraq 2553494,3 min manata, gömrük orqanları xətti ilə dövlət büdcəsinə ödənilmiş əlavə dəyər vergisinin isə 32,0% artaraq 2340793,0 min manata bərabər olması şəraitində baş vermişdir.

Göstərilənlərlə yanaşı, Vergilər Nazirliyinin hesabatlarından görünür ki, vergilərin və digər icbari öhdəliklərin könüllü bəyanətmə səviyyəsinin (verginin əsas məbləği üzrə ümumilikdə hesablanmış vəsaitin tərkibində vergi ödəyiciləri tərəfindən bəyan edilmiş vəsaitlərin xüsusi çəkisi) faiz ifadəsində əvvəlki illə müqayisədə 3,1 faiz bəndi azalmasına (55,0%-ə qarşı 52,4%) baxmayaraq nominal həcmi 199589,4 min manat və ya 3,4% artaraq 6133366,5 min manatadək yüksəlmişdir ki, əsasən xüsusi mülkiyyətdə olan vergi ödəyiciləri üzrə müşahidə olunan bu amil də artıq ödəmə məbləğinin azalmasına təsirsiz ötürməmişdir.

Vergi orqanları tərəfindən təmin edilən büdcə gəlirləri barədə hesabatlara əsasən 2018-ci il ərzində dövlət büdcəsinə olan borcların həcmi ümumilikdə 40803,5 min manat və ya 3,8% artaraq 1104240,3 min manat, o cümlədən verginin əsas məbləği üzrə 14885,6 min manat və ya 1,8% azalaraq 828724,8 min manat, maliyyə sanksiyaları üzrə

30634,7 min manat və ya 21,0% azalaraq 115218,4 min manat, faiz borcları üzrə isə 86323,8 min manat və ya 2,2 dəfə artaraq 160297,1 min manat təşkil etmişdir (Şəkil 21).

Şəkil 21. Vergilər Nazirliyi xətti ilə təmin edilən gəlirlər üzrə dövlət büdcəsinə olan borcun ümumi məbləğinin və tərkibinin illər üzrə dinamikası, milyon manatla

Hesabat ilində borcların ümumilikdə 40803,5 min manat artması Bakı şəhəri üzrə qeydiyyatda olan vergi ödəyiciləri üzrə borcların 16641,4 min manat məbləğində (2,0%) azalması, digər regionlarda qeydiyyatda olan vergi ödəyiciləri üzrə borcların isə 57444,9 min manat (25,3%) məbləğində artması şəraitində baş vermiş və 01.01.2019-cu il tarixə olan ümumi borcun faiz nisbətləri Bakı şəhəri üzrə 74,2% (819436,3 min manat), digər regionlar üzrə 25,8% (284804,0 min manat) təşkil etmişdir.

Eyni zamanda, 01.01.2019-cu il tarixə olan ümumi borcun 38017,1 min manatı və ya 3,4%-i neft sektoruna, 1066223,2 min manatı və ya 96,6%-i isə qeyri-neft sektoruna, eyni zamanda 166819,0 min manatı və ya 15,1%-i dövlət sektoruna, 937421,3 min manatı və ya 84,9%-i isə qeyri-dövlət sektoruna aid edilən vergi ödəyicilərinin payına düşmüşdür. 2018-ci il ərzində vergi ödəyicilərinin qeyd olunan bölgü üzrə dövlət büdcəsinə olan borcları neft sektoru üzrə 4624,9 min manat və ya 13,9%, qeyri-neft sektoru üzrə 36178,6 min manat və ya 3,5%, eyni zamanda dövlət sektoru üzrə 11952,4 min manat və ya 7,7%, qeyri-dövlət sektoru üzrə 28851,1 min manat və ya 3,2% artmışdır.

Hesabat ilində vergi orqanları xətti ilə təmin edilən gəlirlər üzrə ümumi borcun məbləği ümumilikdə əsas məbləğə hesablanmış faizlərlə əlaqədar artmışdır ki, bu da əsasən xüsusi mülkiyyətə aid edilən, eyni zamanda əsas fəaliyyəti ticarət və xidmət sahələri ilə bağlı olan vergi ödəyicilərinin dövlət büdcəsi qarşısındakı öhdəliklərinin vaxtında yerinə yetirilməməsi səbəbindən baş vermişdir.

Vergi orqanları tərəfindən təmin edilən büdcə gəlirləri barədə hesabatlarda göstərilən iri dövlət vergi ödəyicilərinin borcları üzrə 2018-ci il ərzində əhəmiyyətli artım Dövlət Neft Şirkəti üzrə müşahidə olunmuş, şirkətin verginin əsas məbləği üzrə borcu 7,9 min manatdan 2166,0 min manatadək, faizlər üzrə borcu isə 449,2 min manatadək artmışdır.

2018-ci ildə dövlət büdcəsi gəlirlərini təmin edən əsas qurumların cari və əsaslı xərclərinin ödənilməsinə dövlət büdcəsindən (büdcədən kənar xərclər daxil olmaqla) ayrılmış vəsaitlərin yığıma qarşı faiz nisbətləri 2016-cı və 2017-ci illərlə müqayisədə ümumilikdə, müvafiq olaraq 0,6 faiz bəndi və 0,1 faiz bəndi artaraq 2,2%- yüksəlmiş, o

cümlədən Vergilər Nazirliyi üzrə, müvafiq olaraq 0,9 faiz bəndi və 0,2 faiz bəndi artaraq 3,1%-ə çatmış, Dövlət Gömrük Komitəsi üzrə isə, müvafiq olaraq hər iki il üzrə 0,6 faiz bəndi azalaraq 2,4%-ə enmişdir. Başqa sözlə, 100,0 min manat məbləğində büdcə gəlirlərinin yığılması üçün istifadə olunmuş dövlət büdcəsinin (büdcədənəkar xərclər daxil olmaqla) vəsaitlərinin həcmi əvvəlki illərlə müqayisədə Vergilər Nazirliyi üzrə, müvafiq olaraq 0,9 min manat və 0,3 min manat artaraq 2,1 min manat, Dövlət Gömrük Komitəsi üzrə isə, müvafiq olaraq eyni ilə 0,6 min manat azalaraq 2,5 min manat təşkil etmişdir.

Nəzərə alınmalıdır ki, İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf təşkilatına üzv olan daha təkmil iqtisadi modelli ölkələrdə inzibati xərclərin vergi yığımlarının (məcburi dövlət sosial sığorta ayırmaları nəzərə alınmadan) tərkibində xüsusi çəkisi əsasən 0,5%-1,5% intervalında dəyişir. 2019-cu ildən etibarən məcburi dövlət sosial sığorta ayırmalarının yığılmasının vergi orqanlarının səlahiyyətlərinə aid edilməsi ilə müsbət meyillər əldə olunması üçün əlverişli şərait yaransa da, dövlət büdcəsi gəlirlərini təmin edən əsas qurumların cari və əsaslı xərclərinin ödənilməsinə dövlət büdcəsindən (büdcədənəkar xərclər daxil olmaqla) ayrılan vəsaitlərin yığıma qarşı faiz nisbətləri istər Vergilər Nazirliyi üzrə, istərsə də Dövlət Gömrük Komitəsi üzrə yüksək olaraq qalmaqdadır. Eyni zamanda, Hesablama Palatasının nəzarət tədbirləri ilə qanunvericiliklə gömrük orqanlarının büdcədənəkar daxilolmalarına (yəni, dövlət büdcəsinin gəlirlərinə) aid edilməli olan bəzi gömrük yığımlarının xarici ticarət əməliyyatlarını həyata keçirən şəxslərdən tutularaq dövlət büdcəsinə mədaxil edilmədən birbaşa Dövlət Gömrük Komitəsinin tabeliyində olan təsərrüfat hesablı qurumuna köçürülməsi kimi hallar da müəyyən edilmişdir ki, bu da inzibatçılıq xərclərinin gömrük sistemi üzrə faktiki olaraq büdcə zərfində göstərildiyindən daha yüksək olduğunu deməyə əsas verir.

Dövlət büdcəsinin gəlirlərinin yığılı prosesində inzibatçılıq xərclərinin optimallaşdırılması və İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf təşkilatına üzv olan ölkələrin səviyyəsinə çatdırılması məqsədilə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş səlahiyyətlərin həyata keçirilməsi çərçivəsində elektron informasiya sistemlərinin potensialından daha səmərəli istifadə olunması, idarəetmə qərarlarının qəbul edilməsində və daxili nəzarətin təşkilində operativliyin artırılması, könüllü bəyanetmə səviyyəsinin yüksəldilməsi üzrə tədbirlərin gücləndirilməsi, əsaslı xərclərin yığcamlaşdırılması, eləcə də kadr kontingentinin aparılan islahatların tələblərinə uyğun peşəkarlıq səviyyəsinin artırılması kimi məsələlərin qısamüddətli perspektivdə həll olunması məqsədamüvafiq hesab edilir.

Azərbaycan Respublikasının Hesablama Palatası tərəfindən 2018-ci hesabat ili də tam və ya qismən əhatə olunmaqla dövlət büdcəsinin gəlirlərinin yığılması ilə əlaqədar inzibatçılığın təşkili üzrə regional vergi, eləcə də ixtisaslaşdırılmış gömrük orqanlarında aparılan nəzarət tədbirləri ilə aşkar olunan tapıntılar real sektorda vergi boşluğunun (ödənilməli olan vergi və digər icbari ödənişlərin faktiki ödənilmiş vergi və digər icbari ödənişlərlə müqayisəsi) mövcud olmasından xəbər verir.

Belə ki, kommertiya hüquqi şəxslərin qeydiyyatının qanunvericiliklə asanlaşdırılmış prosedurlarından intizamsız vergi ödəyicilərinin sui-istifadə etməsi, mərkəzləşdirilmiş qaydada avtomatlaşdırılmış elektron informasiya sistemlərinin yaratdığı potensial imkanlardan tam şəkildə istifadə olunmaması, vergi ödəyicilərinin könüllü bəyanetmə səviyyəsinin (verginin əsas məbləği üzrə ümumilikdə hesablanmış vəsaitin tərkibində vergi ödəyiciləri tərəfindən bəyan edilmiş vəsaitlərin xüsusi çəkisi) ölkə üzrə 50,0%-55,0%

aralığında dəyişməklə qənaətbəxş səviyyəyə çatmaması, əlavələri təqdim edilməyən vergi bəyannamələrinin təqdim edilmiş bəyannamələr kimi qəbul edilməsi, zəruri meyarlar üzrə vergilərin hesablanmasına təsir edən və səbəblərinin vergi inzibatçılığı çərçivəsində vaxtında aradan qaldırılması üçün qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş tədbirlər görülməyən hüquqi şəxslərin mənfəət vergisi, fiziki şəxslərin gəlir vergisi, əlavə dəyər vergisi və sadələşdirilmiş vergi üzrə müxtəlif məzmunlu uyğunsuzluq riskləri kifayət qədər əhəmiyyətlidir.

Eyni zamanda, gömrük orqanları (Komitədəxili) üzrə yığım proqnozunun ayrı-ayrı tədiyyə növləri səviyyəsində müəyyənləşdirilməməsi, xarici ticarət əməliyyatları çərçivəsində gömrük prosedurlarının düzgün seçilməməsi və ya müddətlərin gözlənilməməsi, gömrük ödənişlərinin idxalçı hüquqi və fiziki şəxslərin zəruri rekvizitləri (adı, VÖEN-i, ödənişin həcmi) üzrə uçotunun aparılmasında şəffaflığın tam şəkildə təmin olunmaması, hüquqi və fiziki şəxslərin idxal əməliyyatlarında istifadə olunan aksiz markalarının uçotunun aparılmaması, qanunvericiliklə gömrük yığımlarının müəyyən edilmiş potensialından (bəzi növlərdən) tam həcmdə istifadə olunmaması kimi hallar da mövcud olmuşdur.

Göstərilənlərlə yanaşı, gömrük qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş xarici ticarət əməliyyatları çərçivəsində həyata keçirilən hesablaşmaların ayrı-ayrı hüquqi və fiziki şəxslər üzrə uçotunda “şəxsi hesab və rəqəsi” prinsipinin tətbiq olunmaması, o cümlədən hesablaşmalar prosesində yaranan borcların, artıq ödəmələrin və avansların müvafiq hüquqi və (və ya) fiziki şəxslər üzrə adlı siyahılarının, eləcə də “müvəqqəti saxlanc” və “müvəqqəti idxal” gömrük prosedurları altında olan malların ixtiyari hesabat tarixinə olan qalığının uçotunun aparılmaması kimi hallar da müəyyənləşdirilmişdir ki, bu halların da gömrük orqanlarında istifadə olunan proqram təminatının təkmilləşdirilməsi vasitəsilə aradan qaldırılması zəruridir.

Vergilər Nazirliyinin və Dövlət Gömrük Komitəsinin 2018-ci il üzrə funksional fəaliyyət istiqamətlərini əhatə edən əsas yeniliklər sırasında struktur islahatlarının aparılmasını, malların təsviri və kodlaşdırılması sisteminin yenilənməsini, xarici iqtisadi fəaliyyətin mal nomenklaturasının on rəqəmli kodlarına əlavə olaraq daxili istifadə üçün on altı rəqəmli kodların tətbiqi üzrə proqram təminatının hazırlanmasını və tətbiqinə başlanılmasını, vergitutmanın bütün sahələrində aparılan islahatlar çərçivəsində cari ildən etibarən qüvvəyə minməsi nəzərdə tutulan “Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il 30 noyabr tarixli 1356-VQD nömrəli Qanununun qəbul edilməsini göstərmək olar.

2018-ci ildə Vergilər Nazirliyi xətti ilə *dövlət büdcəsinə təmin edilən gəlirlərin tərkibində dövlət mülkiyyətində olan vergi ödəyicilərinin* payı 1884600,3 min manat və ya 25,4% təşkil etməklə 2016-cı ilə nisbətən 24024,1 min manat və ya 1,3% azalmış, 2017-ci ilə nisbətən 48454,9 min manat və ya 2,6% artmış, *xüsusi mülkiyyətdə olan vergi ödəyicilərinin payı* 3181349,5 min manat və ya 42,9% təşkil etməklə 2016-cı ilə nisbətən 66403,4 min manat və ya 2,1%, 2017-ci ilə nisbətən 141240,0 min manat və ya 4,6%, *digər mülkiyyət mənsubiyyətinə (xarici, birgə, bələdiyyə, beynəlxalq təşkilatlar) aid edilən vergi ödəyicilərinin payı* isə 2349523,6 min manat və ya 31,7% təşkil etməklə 2016-cı ilə nisbətən 357524,6 min manat və ya 17,9%, 2017-ci ilə nisbətən 252277,7 min manat və ya 12,0% artmışdır. Eyni zamanda nəzərə alınmalıdır ki, dövlət büdcəsinə yaranan artıq ödəmənin məbləği 2018-ci il ərzində *dövlət*

mülkiyyəti üzrə 139414,0 min manat və ya 27,0% azalaraq 377437,8 min manata, *xüsusi mülkiyyət üzrə* 170883,3 min manat və ya 13,4% azalaraq 1108885,5 min manata, *digər mülkiyyət mənsubiyyəti üzrə* isə 233368,5 min manat və ya 31,2% azalaraq 514898,3 min manata enmişdir ki, bu azalmalar da əsasən dövlət büdcəsinə hesablanmış öhdəliklərin həcmnin artması ilə əlaqədar olmuşdur.

Dövlət mülkiyyətində olan vergi ödəyiciləri üzrə vergi və digər icbari ödənişlər üzrə daxil olmuş 1884600,3 min manat məbləğində vəsaitin 1425069,4 min manatını və ya 75,6%-ni Dövlət Neft Şirkətinin (tabelikdə olan müəssisələr üzrə konsolidə edilmiş şəkildə, fiziki şəxslərin gəlir vergisi istisna olmaqla) büdcə ödənişləri təşkil etmişdir ki, bu da şirkət üzrə 1430000,0 min manatlıq illik proqnozun 99,7% səviyyəsində icrası deməkdir.

2018-ci ildə Dövlət Neft Şirkəti üzrə büdcə daxilolmalarının həcmi 2016-cı ilə nisbətən 172676,8 min manat və ya 13,8%, 2017-ci ilə nisbətən isə 107549,7 min manat və ya 8,2% artmış, dövlət büdcəsinə olan artıqödəmənin həcmi il ərzində 67671,4 min manat və ya 43,9% azalaraq 86642,2 min manat təşkil etmişdir.

Dövlət mülkiyyətində olan vergi ödəyicilərinin büdcə ödənişlərinin 459530,9 min manatı və ya 24,4%-i isə dövlət mülkiyyətində olan digər müəssisələrə (tabelikdə olan müəssisələr üzrə konsolidə edilmiş şəkildə, fiziki şəxslərin gəlir vergisi istisna olmaqla) aid edilməklə 2016-cı ilə nisbətən 196700,9 min manat və ya 30,0%, 2017-ci ilə nisbətən 59094,8 min manat və ya 11,4% azalmış, dövlət büdcəsinə olan artıqödəmənin həcmi il ərzində 71742,6 min manat və ya 19,8% azalaraq 290795,6 min manata bərabər olmuşdur.

Qeyd etmək lazımdır ki, qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada müvafiq iri dövlət şirkətləri üzrə 2018-ci il üçün təsdiq edilmiş gəlirlər və xərclər smetaları ilə vergi və digər icbari ödənişlərə görə dövlət büdcəsinə ödənilməsi nəzərdə tutulan proqnozların əsasən yerinə yetirilməsi təmin edilmişdir.

Vergilərin və digər icbari öhdəliklərin könüllü bəyanətmə səviyyəsi (verginin əsas məbləği üzrə ümumilikdə hesablanmış vəsaitin tərkibində vergi ödəyiciləri tərəfindən bəyan edilmiş vəsaitlərin xüsusi çəkisi) Dövlət Neft Şirkəti üzrə 61,3%, dövlət mülkiyyətində olan digər vergi ödəyiciləri üzrə 36,9%, xüsusi mülkiyyətdə olan vergi ödəyiciləri üzrə 50,4%, digər mülkiyyət mənsubiyyətinə (xarici, birgə, bələdiyyə, beynəlxalq təşkilatlar) aid edilən vergi ödəyiciləri üzrə 56,3% təşkil etmişdir. Belə vəziyyət artıq ödəmə məbləğinin azalmasının əsas səbəbi kimi öhdəliklərin dövlət büdcəsinə hesablanması prosesinin daha intizamlı axımının təmin olunmasında vergi orqanlarının inzibati təzyiqlərinin səviyyəsini, eləcə də həmin təsirlərin qeyri-dövlət sektoru ilə yanaşı dövlət sektoru üzrə də aktuallığını və zəruriliyini göstərir.

Hesabat ilində artıq ödəmə məbləğinin azalmasına dövlət büdcəsinə hesablanmış vəsaitlərin artımı ilə yanaşı təsir edən digər amil kimi qeyd olunmalıdır ki, dövlət büdcəsindən əsasən (94,6%-i) əlavə dəyər vergisi üzrə olmaqla ümumilikdə 37431,3 min manat, o cümlədən Dövlət Neft Şirkətinə 11846,2 min manat, dövlət mülkiyyətində olan sair vergi ödəyicilərinə 11943,5 min manat, xüsusi mülkiyyətdə olan vergi ödəyicilərinə 4226,0 min manat, digər mülkiyyət mənsubiyyətinə (xarici, birgə, bələdiyyə, beynəlxalq təşkilatlar) aid edilən vergi ödəyicilərinə isə 9415,6 min manat məbləğində vəsait qaytarılmışdır.

Dövlət büdcəsinin ümumilikdə qeyri-neft sahələrindən gəlirləri üzrə artımın əldə olunmasına baxmayaraq Vergilər Nazirliyi xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin olunan faktiki daxilolmaların tərkibində qeyri-neft sektorunun nominal payı əvvəlki illərlə müqayisədə azalaraq 2015-ci ilin səviyyəsinə enmişdir. Belə ki, nazirlik xətti ilə qeyri-neft gəlirlərinin 2018-ci il üçün 5000000,0 min manat məbləğində müəyyən edilmiş proqnozu 4974004,0 min manat və ya 99,5% səviyyəsində yerinə yetirilmişdir ki, bu da 2016-cı ilə nisbətən 215477,1 min manat və ya 4,2%, 2017-ci ilə nisbətən isə 215477,1 min manat və ya 4,2% azdır. Qeyd etmək lazımdır ki, həmin azalma meylli “Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişikliklər edilməsi barədə” 29 iyun 2018-ci il tarixli, 1193-VQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə Vergilər Nazirliyi xətti ilə qeyri-neft sektoru üzrə təmin olunan büdcə gəlirlərinin proqnozlaşmasında daha ehtiyatlı yanaşmalara üstünlük verilərək 6027000,0 min manat məbləğində müəyyən edilmiş ilkin proqnozun 1027000,0 min manat və ya 17,0% azaldılaraq 5000000,0 min manat məbləğində yenidən təsdiq olunması şəraitində baş vermişdir. Rəydə artıq qeyd edildiyi kimi, 2018-ci il ərzində qeyri-neft sektoruna aid edilən vergi ödəyicilərinin dövlət büdcəsinə olan artıq ödəmə məbləği 417936,0 min manat (18,1%) azalaraq 1886760,7 min manata enmişdir.

Eyni zamanda, qeyri-neft sektoruna aid edilən vergi ödəyicilərinin vergi və digər icbari ödənişləri üzrə azalmış məbləğləri 2017-ci illə müqayisədə 729750,5 min manat (18,9%) azalmışdır (3870194,6 min manata qarşı 3140444,1 min manat) ki, bu da dövlət büdcəsinə hesablanmış vəsaitlərin real öhdəlik yaradan nisbətini artırmaqla borcların təxminən eyni səviyyədə qalması şərti ilə həm artıq ödəmənin azalmasına, həm də yığımın həcmnin artmasına müsbət təsir göstərmişdir.

Hesabat dövrü üzrə dövlət büdcəsinin vergi gəlirlərinin vergitutma bazasını formalaşdıran qanunvericilik aktlarında əhəmiyyətli dəyişikliklərin (qeyri-neft məhsullarına aksiz dərəcələrinin artırılmasından başqa) baş verməməsi şəraitində qeyri-neft ÜDM-in həcmi əvvəlki illə müqayisədə nominal ifadədə 2581,4 mln. manat və ya 5,8% artmışdır (44311,8 mln. manata qarşı 46893,2 mln. manat). Belə vəziyyət Nazirlik üzrə qeyri-neft sahələrindən faktiki daxilolmaların artım tempinin qeyri-neft ÜDM-in artım tempi ilə uyğunsuzluq təşkil etdiyini göstərir ki, bunun da obyektiv səbəbləri yalnız artıq ödəmənin il ərzində 417936,0 min manat məbləğində azalması ilə izah oluna bilər.

Nazirlik xətti ilə qeyri-neft sahələrindən daxilolmaların formalaşmasına təsir edən əsas makroiqtisadi göstəricilər kimi 2017-ci illə müqayisədə 2018-ci ildə qeyri-neft ÜDM-in real ifadədə 1,8% artaraq 46893,2 mln. manat, əsas kapitalla yönəldilmiş vəsaitlərin həcmnin 4,4% azalaraq 17238,2 mln. manat, o cümlədən qeyri-neft sektoru üzrə 22,0% artaraq 11289,3 min manat, ondan qeyri-neft sənayesi üzrə 23,0% artaraq 2704,9 min manat, əhalinin nominal gəlirlərinin 9,2% artaraq 53688,6 mln. manat, istehlak bazarında satılmış məhsulların və göstərilmiş xidmətlərin ümumi dəyərinin 3,1% artaraq 47755,1 mln. manat, orta aylıq əmək haqqının 2,9% artaraq 540,1 manat, istehlak qiymətləri indeksinin 102,3%, xarici ticarət dövriyyəsinin 34,6% artaraq 29224,0 mln. ABŞ dolları, o cümlədən ixracın 35,9% artaraq 18928,5 mln. ABŞ dolları, ondan qeyri-neft ixracının 10,5% artaraq 1531,7 mln. ABŞ dolları, eləcə də idxalın 32,1% artaraq 10295,5 mln. ABŞ dolları təşkil etdiyini, iqtisadiyyata kredit qoyuluşlarının isə 10,7% artaraq ilin sonuna 13020,3 mln. manata yüksəldiyini qeyd etmək olar. Əsas makroiqtisadi parametrlərin

müsbət dinamikası qeyri-neft sektoru üzrə vergitutma bazasının həcmnin artması üçün sözsüz ki, münbit şərait yaratmışdır.

Vergilər Nazirliyi xətti ilə neft sahələrindən dövlət büdcəsinə təmin olunan gəlirlər üzrə 2018-ci il üçün müəyyən edilmiş 2380000,0 min manat məbləğində proqnoz isə 2441469,4 min manat və ya 102,6% səviyyəsində icra olunaraq, 2016-cı ilə nisbətən 831436,7 min manat və ya 51,6%, 2017-ci ilə nisbətən 657449,7 min manat və ya 36,9% artmışdır. 2017-ci illə müqayisədə bu mənbədən gəlirlərin tərkib hissələri kimi Dövlət Neft Şirkətinin büdcə ödənişləri 1425069,4 min manat təşkil etməklə 107549,7 min manat və ya 8,2%, neft-qaz sahəsində hasilatın pay bölgüsü sazişləri üzrə podratçı tərəflərin mənfəət vergisi 1016400,0 min manat təşkil etməklə 549900,0 min manat və ya 2,2 dəfə artmış, 2018-ci il üzrə illik proqnozlar isə, müvafiq olaraq 99,7% və 107,0% səviyyəsində yerinə yetirilmişdir.

3.2. Dövlət gəlirlərinin tədiyyələr üzrə icra vəziyyətinin təhlili

“Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsinin icrası haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanuna və dövlət büdcəsinin icrasına dair müvafiq hesabat əsasən Vergilər Nazirliyi və Dövlət Gömrük Komitəsi xətti ilə toplanan dövlət büdcəsinin **vergi gəlirləri** (büdcə gəlirlərinin təsnifatının 1.1.1-ci, 1.1.2-ci, 1.1.3-cü və 1.1.4-cü köməkçi bölmələri səviyyəsində daxilolmalar nəzərdə tutulur) üzrə müəyyən edilmiş 9339000,0 min manat məbləğində proqnoz 9443602,3 min manat (104602,3 min manat çox) və ya 101,1% səviyyəsində yerinə yetirilmişdir.

Dövlət büdcəsinə daxil olmuş vergi gəlirləri üzrə artımlar 2016-cı və 2017-ci illərlə müqayisədə, müvafiq olaraq 1273767,9 min manat və ya 15,6% və 990478,4 min manat və ya 11,7% təşkil etmişdir. Eyni zamanda, Dövlət Neft Fondundan transfertin əhəmiyyətli artımı fonunda vergi gəlirlərinin dövlət büdcəsinin ümumi gəlirlərinin tərkibində xüsusi çəkisi 2016-cı ilə nisbətən 4,7 faiz bəndi, 2017-ci ilə nisbətən isə 9,2 faiz bəndi azalaraq 42,0%-ə enmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, hesabat ilində dövlət büdcəsinin vergi gəlirlərinin tərkibində qeyri-neft sahələrindən daxilolmalar 7136000,0 min manat proqnoza qarşı 7179652,4 min manat və ya 100,6% səviyyəsində icra olunaraq 2016-cı ilə nisbətən 505786,1 min manat və ya 7,6%, 2017-ci ilə nisbətən 321524,3 min manat və ya 4,7% artmış, neft sahələrindən daxilolmalar isə 2203000,0 min manat proqnoza qarşı 2263949,9 min manat və ya 102,8% səviyyəsində icra olunaraq 2016-cı və 2017-ci illərlə müqayisədə, müvafiq olaraq 767981,8 min manat və ya 51,3% və 668954,1 min manat və ya 41,9 artmışdır.

2016-cı və 2017-ci illərlə müqayisədə vergi gəlirləri üzrə artımın əsas hissəsi (müvafiq olaraq, 65,5%-i və 67,5%-i) gömrük orqanları tərəfindən yığılan vergi gəlirlərinin hesabına təmin olunmuşdur. Belə ki, əvvəlki illərə nisbətən 2018-ci ildə Dövlət Gömrük Komitəsi xətti ilə yığılan vergi gəlirləri, müvafiq olaraq 50,8% (859522,0 min manat) və 34,1% (649003,5 min manat) artaraq 2550911,2 min manata, Vergilər Nazirliyi xətti ilə yığılan vergi gəlirləri isə, müvafiq olaraq 5,2% (341474,9 min manat) və 6,4% (414245,9 min manat) artaraq 6892691,1 min manata çatmışdır.

Öhdəliklərin bazasını tənzimləyən qanunvericilik aktlarında hesabat il üzrə vergi gəlirlərinin dövlət büdcəsinə hesablanması və ödənilməsinə əhəmiyyətli təsir edəcək dəyişikliklər edilməmiş, yalnız qeyri-neft məhsulları (tütün məmulatları) üzrə aksizlərin

dərəcələri 01 iyul 2018-ci il tarixdən etibarən bir neçə dəfə artırılmışdır. Eyni zamanda, dövlət büdcəsinin gəlirlərinin tərkib hissəsi kimi vergi gəlirlərinin ayrı-ayrı tədiyyə növləri və tərkibi üzrə uçotunu tənzimləyən Azərbaycan Respublikasının Vahid Büdcə Təsnifatında hesabat ili üçün hər-hansı yeniliklər tətbiq edilməmişdir.

Dövlət büdcəsinə daxil olmuş vergi gəlirlərinin (artıq ödəmənin azalması fonunda) makroiqtisadi göstəricilərə adekvatlığı baxımından diaqnostikasını hesabat ilində cərəyan edən proseslərin ümumilikdə müsbət qiymətləndirilməsi üçün əsaslı zəmin yaratsa da vergi gəlirlərinin yığım prosesinin inzibatçılıq müstəvisində dəyərləndirilməsi mövcud potensialdan daha səmərəli istifadə olunmasının mümkünlüyünü üzə çıxarır. Belə ki, real sektorda pul vəsaitlərinin nağdlaşdırılmış həcmnin optimallaşdırılmaması, vergi qanunvericiliyinin bəzi tələblərinə əməl olunmasının tam şəkildə təmin olunmaması, eləcə də vergi qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş maliyyə sanksiyalarının yığımında mövcud olan risklər bunu deməyə əsas verir.

Məlum olduğu kimi, 2017-ci ildən hüquqi şəxslər və fərdi sahibkarlar tərəfindən pul vəsaitlərinin nağd qaydada bank hesablarından çıxarılmasına görə 1 faiz dərəcəsi ilə sadələşdirilmiş verginin hesablanması (yerli banklar, xarici bankın filialları və ya poçt rabitəsinin milli operatoru vergi agentini rolunu oynamaqla) nəzərdə tutulmuşdur ki, bu daxilolmaların da dövlət büdcəsinin gəlirlərində ayrıca sətirlə əks etdirilməsi üçün Vahid Büdcə Təsnifatına həmin ilin sentyabr ayından etibarən “114330”, “114331” və “114332” nömrəli təsnifat kodları əlavə edilmişdir.

Dövlət büdcəsinin bu mənbədən daxilolma həcmi nəzərə alınmaqla nağd qaydada bank hesablarından çıxarılmış pul vəsaitlərinin 2018-ci ildə ümumilikdə 2,9 mlrd. manat, o cümlədən hüquqi şəxslər üzrə 2,7 mlrd. manat, fiziki şəxslər üzrə isə 0,2 mlrd. manat civarında təşkil etdiyi müəyyən olunur ki, bu da proqnozlaşdırılmış illik məbləğdən üç dəfə çoxdur. Hesabat ilində bank hesablarından nağd qaydada çıxarılmış vəsaitlərin proqnozlaşdırıldığından əhəmiyyətli dərəcədə çox olması həmin əməliyyatlar çərçivəsində vergidən yayınma risklərini artırma bilər.

Nəzərə alınmalıdır ki, “Nağdsız hesablaşmalar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə ƏDV məqsədləri üçün qeydiyyatdan alınmış vergi ödəyiciləri və vergi tutulan əməliyyatlarının həcmi ardıcıl 12 aylıq dövrün istənilən ayında (aylarında) iki yüz min manatdan artıq olan ticarət və (və ya) ictimai iaşə fəaliyyəti ilə məşğul olan vergi ödəyiciləri tərəfindən təqvim ayı ərzində ümumi məbləği otuz min manatdan, digər vergi ödəyiciləri tərəfindən isə təqvim ayı ərzində ümumi məbləği on beş min manatdan artıq olan hesablaşmalar üzrə ödənişlər yalnız nağdsız qaydada həyata keçirilməlidir (vergi ödəyicisi olmayan fiziki şəxslərdən əlvan və qara metal qırıntılarının, utilizasiya və digər məqsədlər üçün kağız, şüşə və plastik məmulatların, işlənmiş şinlərin, eləcə də kənd təsərrüfatı məhsullarının kənd təsərrüfatı istehsalçılarından qəbulu üzrə məhdudlaşdırılmanın tətbiq olunmaması şərti).

Hüquqi və fiziki şəxslər tərəfindən bank hesablarından pul vəsaitlərinin nağd qaydada çıxarılması prosesinin qanunvericiliyə uyğunluğuna dövlət daxili nəzarət funksiyaları Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatasının və Vergilər Nazirliyinin səlahiyyətlərinə aiddir.

Real sektorda şəffaflığın artırılması prosesinin hüquqi tənzimlənməsində xüsusi rolunu oynayan “Nağdsız hesablaşmalar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə nağd ödənişlərin məhdudlaşdırılması üzrə tələblərin pozulmasına görə məsuliyyət tədbirlərinin

tətbiq olunması barədə dövlət büdcəsinin icrası ilə bağlı təqdim edilmiş hesabatda hər-hansı məlumatların əks etdirilməməsini və bank hesablarından pul vəsaitlərinin nağd qaydada çıxarılması sahəsində intizamın təmin olunması vəziyyətinə dair büdcə hesabatlılığının formalaşdırılmasının zəruriliyini nəzərə alaraq Vergi Məcəlləsinin 58.7-1-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulan maliyyə sanksiyalarından daxilolmaların ayrıca sətirlə göstərilməsi üçün Azərbaycan Respublikasının Vahid Büdcə Təsnifatına müvafiq əlavələrin edilməsi məqsədmüvafiq hesab edilir.

Qeyd etmək lazımdır ki, hesabat il ərzində təxminən 2,9 mlrd. manat məbləğində pul vəsaitlərinin bank hesablarından nağd qaydada çıxarılması vergi gəlirləri üzrə vergidən yayınma risklərinin səviyyəsini göstərməklə yanaşı manatın sərbəst dövrəli valyutalara qarşı məzənnəsinin sabitliyinə də qeyri-müəyyən (etibarlı proqnozlaşdırılması çətin olan) təzyiqləri artırır. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankının məlumatlarına əsasən 2017-ci illə müqayisədə 2018-ci ildə dövriyyədə olan nağd pul kütləsinin pul bazasına nisbəti 1,4 faiz bəndi azalaraq 81,1%-ə enmiş, nağd xarici valyuta ilə mübadilə əməliyyatları üzrə satış həcmində alışı həcmi əhəmiyyətli üstələməsi (ABŞ dolları üzrə 67,2%, Avro üzrə 2,2 dəfə, İngilis funt sterlinqi üzrə 5,4 dəfə) şəraitində satış həcmi ABŞ dolları üzrə 93,6% (1759,7 mln. ABŞ dollarına qarşı 3406,1 mln. ABŞ dolları), Avro üzrə 25,6% (526,8 mln. avroya qarşı 661,7 mln. avro), İngilis funt sterlinqi üzrə isə 56,6% (32,7 mln. avroya qarşı 51,2 mln. avro) artmışdır.

Nağdsız ödəniş infrastrukturunun əsas göstəriciləri ilə əlaqədar isə qeyd edilməlidir ki, əvvəlki ilə nisbətən hesabat ilində debet və kredit kartları vasitəsilə aparılan əməliyyatların həcmi 20,7% artaraq 17773,0 mln. manat, ATM-lərin sayı 2,9% artaraq 2502 ədəd, POS terminalların sayı 1,0% artaraq 66110 ədəd, əməliyyatların orta aylıq həcmi bir ATM üzrə 9,1% artaraq 547,9 min manat, bir POS terminal üzrə 23,4% artaraq 3,1 min manat təşkil etmiş, ATM-lərdən əsasən nağd pul vəsaitlərinin çıxarılması əməliyyatlarının həyata keçirilməsi üçün istifadə olunmasına üstünlük verilməsi hesabat ilində də davam etmişdir. Müəyyən artımlar müşahidə olunsada, göstəricilərin mütləq həcmi prosesin makroiqtisadi müstəvidə dəyərləndirilməsi üçün hələ ki, qənaətbəxş səviyyəyə yüksəlməmişdir.

Vergi Məcəlləsi ilə POS terminalların quraşdırılmasının təmin olunmasının vergi ödəyicilərinin vəzifələrinə aid edilməsinə və "İstehlakçıların hüquqlarının müdafiəsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununda POS terminalların quraşdırılmamasının qanunla nəzərdə tutulmuş məsuliyyətə səbəb olmasının göstərilməsinə baxmayaraq faktiki olaraq qanunvericilikdə hər-hansı konkret məsuliyyət tədbirləri hələ də nəzərdə tutulmamışdır ki, bu da nağdsız ödəniş infrastrukturunu sahəsində intizamın gücləndirilməsinə şərait yaratmır. Bu barədə Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının əvvəlki Rəylərində geniş şərhlər verilmişdir.

Nəzarət-kassa aparatları quraşdırılmış kommersiya obyektlərinin POS terminallarla əhatə olunma səviyyəsinin aşağı olması, xüsusilə səhiyyə və digər xidmətlərin göstərilməsi sahəsində istehlakçıların nağdsız ödəniş etmək imkanının təmin edilməməsinin hələ də kütləvi xarakter daşması Hesablama Palatası tərəfindən 2018-ci hesabat ili əhatə olunmaqla aparılmış nəzarət tədbirlərinin nəticələri ilə də təsdiq olunmuşdur.

Aktuallığı artan digər məsələ ölkə ərazisində real sektor üzrə yaranan dövriyyələrin əlavə dəyər vergisinə cəlb olunması və torpaq vergisinin vergitutma bazasından istifadə olunması vəziyyəti ilə əlaqədardır.

Eyni zamanda məlum olduğu kimi, vergi ödəyicisinin əldə etdiyi mənfəəti (gəliri) birbaşa müəyyən etmək mümkün olmadığı (gəlirlərin və xərclərin uçotu aparılmadığı, ilkin sənədlərlə təsdiq olunmadığı və s.) hallarda vergi ödəyicisinin əldə etdiyi mənfəətin (gəlirin) və nəticə etibarı ilə mənfəət vergisinin hesablanması Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2001-ci il 1 mart tarixli 55 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş müvafiq qaydalara uyğun olaraq həyata keçirilir. Hesablama Palatasının nəzarət tədbirlərinin nəticələri onu deməyə əsas verir ki, uçot intizamını pozan vergi ödəyicilərinin müvafiq dövriyyələri üzrə vergi orqanı tərəfindən mənfəət vergisinin qeyd olunan qərara əsasən hesablanmasına baxmayaraq əlavə dəyər vergisinə cəlb olunması baxımından qiymətləndirilməsi təmin olunmur. Belə vəziyyət intizamlı vergi ödəyicisi ilə müqayisədə intizamsız vergi ödəyicisinin vergi yükünün daha az olması risklərini yaradır ki, bu da əlavə dəyər vergisi üzrə potensial mənbələrdən daha səmərəli istifadə olunması zərurətini açıq aşkar göstərir.

Əlavə dəyər vergisinin dövlət büdcəsinin gəlirlərinin tərkibindəki faktiki yığım həcminə təsir göstərən digər bir amil xarici ticarət əməliyyatları üzrə sona çatmış gömrük prosedurları (idxal mallarının ölkə ərazisinə sərbəst dövriyyə üçün buraxılışı) çərçivəsində hüquqi və fiziki şəxslərdən tutulmuş gömrük ödənişlərinin ayrıca xəzinə hesabında saxlanması və gömrük orqanının ödəniş tapşırıqları ilə dövlət büdcəsi gəlirlərinin uçotu aparılan müvafiq xəzinə hesabına tam həcmdə köçürülməməsi ilə əlaqədardır. Dövlət büdcəsinin gəlirlərinə aid edilməməklə 01.01.2019-cu il tarixə 379019,7 mln. manat təşkil edən həmin qalıq vəsaitin tərkibindəki əlavə dəyər vergisinin (279044,2 min manat) faktiki olaraq 2018-ci ilin dövlət büdcəsinin gəlirlərinə aid edilmədiyini halda ƏDV qeydiyyatı olan vergi ödəyicilərinin ödənişləri üzrə ƏDV-nin əvəzləşdirilməsinə yol verilir. Belə ki, Vergi Məcəlləsinin 175.6-cı maddəsinə əsasən gömrük orqanları tərəfindən verilmiş idxalda ƏDV-nin ödənilmədiyini göstərən idxal sənədləri ödənişin formasından asılı olmayaraq verginin əvəzləşdirilməsinə əsas verir ki, bu da dövlət büdcəsinin gəlirlərinə aid edilməyən lakin ƏDV qeydiyyatı olan vergi ödəyiciləri tərəfindən faktiki ödənilən ƏDV məbləğlərinin yük gömrük bəyannamələri əsasında əvəzləşdirilməsi deməkdir.

Nəzarət tədbirlərinin nəticələri ilə həmçinin, sadələşdirilmiş verginin hesablanmış məbləğlərindən (müvafiq hesabat dövrlərinin əvvəlinə və sonuna olan borc və ya artıqödəmə nəzərə alınmaqla) artıq həcmdə yığılması ilə bağlı bir çox hallar da aşkar edilmişdir ki, bu da həmin ödənişlərə uyğun dövriyyələri şərti hesablanan vergi ödəyicilərinin ƏDV qeydiyyatına alınmalı olduğunu deməyə əsaslar yaratmışdır.

Ölkə ərazisində real sektor üzrə yaranan dövriyyələrin əlavə dəyər vergisinə cəlb olunması prosesində müəyyən və qeyri-müəyyən risklərin makroiqtisadi əks effektləri 2018-ci ilin nəticələri üzrə də müşahidə olunmuş, dövlət büdcəsinə vergi orqanları xətti ilə faktiki yığılan əlavə dəyər vergisinin xüsusi çəkisi 2016-cı və 2017-ci illərlə müqayisədə 2018-ci ildə ümumilikdə ÜDM-ə qarşı, müvafiq olaraq 1,0 faiz bəndi və 0,3 faiz bəndi azalaraq 2,4%-ə, qeyri-neft ÜDM-ə qarşı isə 1,1 faiz bəndi və 0,1 faiz bəndi azalaraq 4,2%-ə enmişdir. Dövlət büdcəsinə olan artıqödəmə məbləğinin azalmış həcmindən əsasən əlavə dəyər vergisinin hesabına baş verməsi nəzərə alındıqda belə hesabat ili üzrə ÜDM-

ə qarşı faiz nisbətləri 2017-ci ilin göstəricisini üstələsə də daha əvvəlki (2009-2016-cı) illərdə müşahidə olunan səviyyədən aşağı düşmüşdür.

Əlavə dəyər vergisinə aid olan məsələlərlə yanaşı qeyd olunmalıdır ki, Hesablama Palatasının əvvəlki Rəylərində də göstəriləyi kimi, torpaq vergisinin qanunvericiliklə müəyyən edilmiş vergitutma bazasından tam şəkildə istifadə olunmaması vəziyyəti aradan qaldırılmamışdır. Belə ki, "Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsində dəyişikliklər edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının 2016-cı il 16 dekabr tarixli 454-VQD nömrəli Qanunu ilə Vergi Məcəlləsinin 206.1-ci və 206.1-1-ci maddələrində edilmiş dəyişikliyə əsasən 01 yanvar 2017-ci il tarixdən təyinatı ilə istifadə edilən və ya təyinatı üzrə istifadə edilməsinin irriqasiya, meliorasiya və digər aqrotexniki səbəblərdən mümkün olmaması Azərbaycan Respublikası Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin, Fövqəladə Hallar Nazirliyinin və Meliorasiya və Su Təsərrüfatı ASC-nin verdiyi arayışla təsdiq olunan torpaq sahələri istisna olmaqla, kənd təsərrüfatı torpaqları üzrə torpaq vergisinin dərəcəsinin 100 kvadratmetrə görə 2 manat məbləğində müəyyənləşdirilməsinə baxmayaraq bu müddəanın tətbiq olunması 2018-ci ildə də təmin edilməmişdir.

Vergilər Nazirliyinin Hesablama Palatasına ünvanladığı məktubda Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinə istinadən bildirilmişdir ki, vergi orqanları bu məsələ ilə yalnız Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti tərəfindən "Təyinatı üzrə istifadə edilən və təyinatı üzrə istifadə edilməsi mümkün olmayan kənd təsərrüfatı torpaqlarının müəyyən edilməsi meyarı və Qaydası" ilə bağlı qərar qəbul edildikdən və Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi tərəfindən Daşınmaz əmlakın dövlət reyestrində olan müvafiq məlumatlar alındıqdan sonra məşğul ola bilərlər ki, bunlar da hal-hazırədək öz həllini tapmamışdır.

Göstərilənlərdən əlavə, vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə maliyyə sanksiyalarının tətbiq olunması və yığılması ilə əlaqədar müvafiq göstəricilərin də nəzərdən keçirilməsi məqsədemüvafiq hesab edilir. Belə ki, maliyyə sanksiyaları üzrə 2018-ci ilin əvvəlinə olan borcu (145,9 mln. manat), il ərzində hesablanmış məbləği (206,9 mln. manat) və ilin sonuna olan borcu (115,2 mln. manat) nəzərə alsaq real öhdəliyin ümumilikdə 237,6 mln. manat həcmində olduğu müəyyən edilir ki, bunu da bu mənbədən büdcə daxilolmalarının, təxmini də olsa, yuxarı həddi kimi qəbul etmək olar.

2018-ci ilin dövlət büdcəsinin icrasına dair qanun layihəsi ilə bağlı təqdim edilən məlumatlardan isə görünür ki, vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə maliyyə sanksiyalarından daxilolmalar ümumilikdə (büdcə gəlirlərinin 143400 nömrəli təsnifat kodu üzrə daxilolmalar və qanunvericiliyə uyğun olaraq daxil olan həmin maliyyə sanksiyalarının hesabına vergi orqanlarının büdcədən kənar xərclərinin maliyyələşdirildiyi hissə) 329,0 mln. manata bərabərdir ki, bu da bu mənbə üzrə yuxarıda göstərilmiş real öhdəlik həcmi 91,0 mln. manat məbləğində üstələyir.

2018-ci ilin büdcə layihəsi ilə bağlı təqdim edilən "Büdcə zərfi" nə əsasən dövlət büdcəsinə daxil olmuş 9443602,3 min manat məbləğində vergi gəlirlərinin 10,5%-ni fiziki şəxslərin gəlir vergisi, 26,5%-ni hüquqi şəxslərin mənfəət vergisi, 45,4%-ni əlavə dəyər vergisi, 4,7%-ni sadələşdirilmiş vergi, 0,5%-ni torpaq vergisi, 1,9%-ni hüquqi şəxslərin əmlak vergisi, 7,7%-ni aksizlər, 1,2%-ni yol vergisi və 1,5%-ni mədən vergisi təşkil etmişdir.

Büdcə gəlirlərinin tərkibində xüsusi çəkisi yüksək olan *fiziki şəxslərin gəlir vergisi üzrə* 2018-ci il üçün müəyyən olunmuş 1196000,0 min manat proqnoz 995928,5 min

manat məbləğində 83,3% səviyyəsində, yəni proqnozlaşdırıldığından 200071,5 min manat az olmaqla və ya 16,7% kəsirlə icra olunmuşdur.

Bu vergi üzrə faktiki daxilolmanın xüsusi çəkisi ümumilikdə dövlət büdcəsinin vergi gəlirlərinin 10,5%-ni, Vergilər Nazirliyinin xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin edilən gəlirlərin isə 13,4%-ni təşkil etmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, bu vergi növü üzrə 2018-ci ildə büdcəyə 2016-cı ilə müqayisədə 13,1% və ya 149786,5 min manat, 2017-ci ilə müqayisədə isə 4,3% və ya 44353,5 min manat az vəsait yığılmışdır (Cədvəl 15).

Cədvəl 15. Fiziki şəxslərin gəlir vergisi üzrə proqnoz və icra göstəriciləri, min manatla

Büdcə gəlirlərinin təsnifat kodları	Büdcə gəlirlərinin təsnifat adları	2018-ci il						
		proqnoz	icra	icra faizi	müqayisə			
					2016-cı ilin icrasına nisbətən		2017-ci ilin icrasına nisbətən	
					məbləğlə	%-lə	məbləğlə	%-lə
111 100	fiziki şəxslərin gəlir vergisi	1 196 000,0	995 928,5	83,3	-149 786,8	86,9	-44 353,5	95,7
111 110	muzdlu işlə əlaqədar gəlir vergisi	1 083 433,0	946 660,7	87,4	-141 418,7	87,0	4 289,3	100,5
111 111	<i>muzdlu işlə əlaqədar əldə edilən gəlirlərdən gəlir vergisi</i>	422 715,0	397 212,9	94,0	-149 821,6	72,6	29 534,8	108,0
111 112	<i>hasilatın pay bölgüsü sazişləri üzrə podratçı və xarici subpodratçı təşkilatlarda muzdlu işlə əlaqədar əldə edilən gəlirlər-dən gəlir vergisi</i>	415 036,0	299 839,0	72,2	-15 943,2	95,0	-61 159,6	83,1
111 113	<i>büdcə təşkilatlarında işləyənlərin muzdlu işlə əlaqədar əldə etdikləri gəlirlərindən gəlir vergisi</i>	245 682,0	249 608,7	101,6	24 346,0	110,8	35 913,9	116,8
111 120	muzdlu işə aid olmayan fəaliyyətdən gəlir vergisi	99 022,0	37 859,2	38,2	-6 795,5	84,8	-48 270,6	44,0
111 121	<i>muzdlu işə aid olmayan fəaliyyətdən əldə edilən gəlirlərdən gəlir vergisi</i>	69 454,0	16 261,0	23,4	-20 037,4	44,8	-44 150,1	26,9
111 122	<i>hasilatın pay bölgüsü sazişləri üzrə podratçı və xarici subpodratçı təşkilatlarda muzdlu işlə əlaqədar olmayan gəlirlərdən gəlir vergisi</i>	29568,0	4 849,6	16,4	-3 506,7	58,0	-20 869,1	18,9
111 123	<i>idman oyunları ilə əlaqədar aparılan merc oyunlarından, lotereyaların keçirilməsindən, habelə digər yarışlardan və müsabiqələrdən pul şəklində əldə edilən uduşlardan (mükafatlardan) gəlir vergisi</i>		16 748,1		16 748,1		16 748,1	
111 130	fiziki şəxslərin digər gəlirlərindən	13 545,0	11 408,7	84,2	-1 572,5	87,9	-372,1	96,8

2018-ci ildə fiziki şəxslərin gəlir vergisi üzrə müəyyən edilmiş aylıq proqnozlar yalnız fevral ayı üzrə artıqlaması ilə icra edilmiş, digər 11 ayda isə 0,5%-43,5% intervalında kəsirlərlə yerinə yetirilmişdir.

Təqdim edilmiş məlumatların təhlili göstərmişdir ki, 2018-ci ildə fiziki şəxslərin gəlir vergisi proqnozunun daha yüksək faizlərlə icra edilməsi üçün müəyyən potensial mövcud olmuş, eyni zamanda bir sıra mənbələr üzrə isə proqnozun müəyyən edilməsi düzgün hesablamalara əsaslanmamışdır.

Belə ki, Vergilər Nazirliyinin hesabat məlumatlarına əsasən 2018-ci ildə fiziki şəxslərin gəlir vergisi üzrə hesablanmış məbləğlər (azaldılmış 65977,0 min manat məbləğlər nəzərə alınmaqla) 1091483,6 min manat, büdcəyə daxil olmuş məbləğ isə 995928,5 min manat təşkil etmişdir ki, nəticədə də hesablamaya nisbətdə faktiki daxilolmanın təmin edilməsi faizi 91,2-yə bərabər olmuşdur.

2017-ci ildə bu faiz 97,1 olmaqla, hesablanmış məbləğ 1071323,2 min manat, büdcəyə daxil olmuş məbləğ 1040282,0 min təşkil etmişdir. 2016-cı ildə isə bu faiz 113,7 olmaqla, hesablanmış məbləğ 1007885,2 min manat, büdcəyə daxil olması təmin edilmiş məbləğ isə 1145715,3 min manat təşkil etmişdir.

Göründüyü kimi, fiziki şəxslərin gəlir vergisi üzrə 2018-ci ildə büdcəyə hesablanmış məbləğin əvvəlki illərlə müqayisədə artmasına baxmayaraq, büdcəyə daxilolmalar əksinə - azalma istiqamətində olmuşdur. O cümlədən, 2017-ci illə müqayisədə daxilolmanın hesablamaya nisbətdə reallaşma faizi 5,9 bənd aşağı düşmüşdür ki, bu göstəricinin də dəyişməz qalması halında büdcəyə əlavə olaraq 64397,5 min manat məbləğində verginin də cəlb edilməsi üçün potensial imkanların mövcud olmasını qeyd etmək olar.

Hesabat ili üzrə fiziki şəxslərin gəlir vergisinin hesablanmış məbləğinin 2016-cı illə müqayisədə 83598,4 min manat və ya 8,3%, 2017-ci illə müqayisədə isə 20160,4 min manat və ya 1,9% artması şəraitində potensialdan tam həcmdə istifadə olunmayaraq büdcə daxilolmalarının azalması proqnozun da icrasında 16,7%-lik yüksək kəsirin yaranmasına səbəb olmuşdur. Eyni zamanda, bu vergi növü üzrə 2018-ci ildə 982,7 min manat məbləğində maliyyə sanksiyasının hesablanmasına baxmayaraq, vergi ödəyicilərindən büdcəyə hesablamadan 2,2 dəfə artıq maliyyə sanksiyası yığılmışdır.

2018-ci ildə fiziki şəxslərin gəlir vergisi üzrə dövlət büdcəsinə daxil olmuş vəsaitin 95,1%-i maddi işlə əlaqədar gəlirlərdən gəlir vergisinin, 3,8%-i maddi işə aid olmayan fəaliyyət üzrə gəlirdən gəlir vergisinin, 1,1%-i isə fiziki şəxslərin digər gəlirlərindən gəlir vergisinin payına düşmüşdür.

Fiziki şəxslərin gəlir vergisi üzrə daxilolmaların əhəmiyyətli hissəsini təşkil edən *maddi işlə əlaqədar gəlirlərdən gəlir vergisi* üzrə dövlət büdcəsinə 946661,0 min manat vəsait daxil olmuşdur ki, bu da müəyyən edilmiş 1083433,0 min manat məbləğində proqnozun 87,4%-ni təşkil edir. Bu mənbə üzrə daxilolmaların həcmi 2016-cı illə müqayisədə azalmasına baxmayaraq, 2017-ci illə müqayisədə artmışdır. Belə ki, hesabat ilində qeyd olunan mənbədən daxilolmaların həcmi 2016-cı ilə nisbətən 141418,7 min manat və ya 13,0% azalmış, 2017-ci ilə nisbətən isə 4289,3 min manat və ya 0,5% artmışdır.

Fiziki şəxslərin maddi işlə əlaqədar gəlirlərindən büdcəyə daxil olmuş gəlir vergisinin tərkibinə nəzər yetirildikdə, *büdcə təşkilatlarında işləyənlərin maddi işlə əlaqədar əldə etdikləri gəlirlərindən gəlir vergisi* üzrə proqnozun artıqlaması ilə icra edildiyi, *maddi işlə əlaqədar əldə edilən gəlirlərdən gəlir vergisi və hasilatın pay bölgüsü sazişləri* üzrə

podratçı və xarici subpodratçı təşkilatlarda muzdlu işlə əlaqədar əldə edilən gəlirlərdən gəlir vergisi üzrə proqnozların isə kəsirlə icra edildiyi müəyyən edilir. Belə ki, *muzdlu işlə əlaqədar əldə edilən gəlirlərdən gəlir vergisi üzrə* (büdcə gəlirlərinin 111111 nömrəli təsnifat kodu üzrə) müəyyən edilmiş 422715,0 min manat məbləğində proqnoz 6,0% kəsirlə icra olunaraq, bu mənbədən dövlət büdcəsinə daxil olan vəsait 397212,0 min manat, *hasilatın pay bölgüsü sazişləri üzrə podratçı və xarici subpodratçı təşkilatlarda muzdlu işlə əlaqədar əldə edilən gəlirlərdən gəlir vergisi üzrə* (büdcə gəlirlərinin 111112 nömrəli təsnifat kodu üzrə) müəyyən edilmiş 415036,0 min manat məbləğində proqnoz isə 27,8% kəsirlə icra olunaraq bu mənbədən dövlət büdcəsinə 299839,0 min manat vəsait daxil olmuşdur.

Eyni zamanda Vergilər Nazirliyinin hesabat məlumatlarına əsasən hasilatın pay bölgüsü sazişləri üzrə podratçı və xarici subpodratçı təşkilatlar üzrə hesabat ilində artıqödəmələr əhəmiyyətli məbləğdə azalmışdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, Hesablama Palatası tərəfindən vergi orqanlarında və dövlət müəssisələrində keçirilən nəzarət tədbirləri zamanı muzdlu işlə əlaqədar əldə edilən gəlirlərdən gəlir vergisi üzrə hesablanmış öhdəliklərin əlavə dəyər vergisinin yaranan artıqödəmə məbləğlərinin hesabına əvəzləşdirilərək dövlət büdcəsinə köçürülməməsi kimi hallar müəyyən edilir ki, belə halların da faktiki daxilolmalara təsiri yüksəkdir.

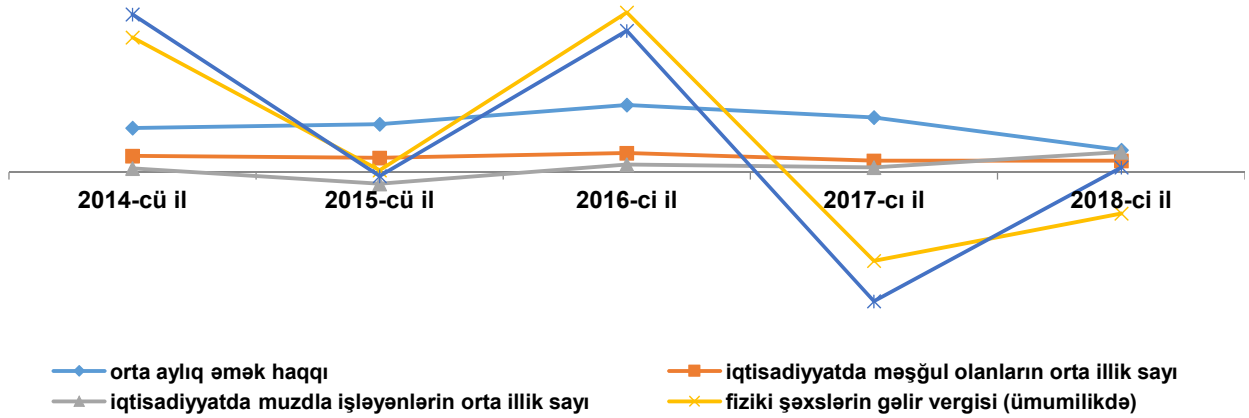
Son illər ilk dəfə olaraq 2018-ci ildə *büdcə təşkilatlarında işləyənlərin muzdlu işlə əlaqədar əldə etdikləri gəlirlərindən gəlir vergisi* üzrə müəyyən edilmiş proqnoz 1,6% artıqlaması ilə icra olunaraq 245682,0 min manat məbləğində təsdiq edilmiş proqnoza qarşı dövlət büdcəsinə 249608,7 min manat məbləğində vəsait daxil olmuşdur ki, bu da 2016-cı illə müqayisədə 24346,0 min manat və ya 10,8%, 2017-ci illə müqayisədə isə 16,8% və ya 35913,9 min manat çoxdur.

Hasilatın pay bölgüsü sazişləri üzrə podratçı və xarici subpodratçı təşkilatlarda muzdlu işlə əlaqədar əldə edilən gəlirlərdən gəlir vergisi üzrə proqnoz son 3 ildə ilk dəfə olaraq və qeyd edilən dövrlərlə müqayisədə neftin qiymətinin yüksək olması şəraitində 2018-ci ildə icra edilməmiş, təsdiq edilmiş 415036,0 min manat məbləğində proqnoz 115197,0 min manat az olmaqla - 72,2% səviyyəsində icra olunmuş, həmin mənbədən dövlət büdcəsinə daxil olan vəsait 299839,0 min manat təşkil etmişdir. Daxilolmanın məbləği 2016-cı ilin göstəricisi ilə müqayisədə 15943,2 min manat və ya 5%, 2017-ci ilin göstəricisi ilə müqayisədə isə 61159,6 min manat və ya 17,0% aşağı düşmüşdür ki, bu azalma da dövlət büdcəsinin icrası ilə əlaqədar büdcə zərfində “Azəri”, “Çıraq” yataqlarının və “Günəşli” yatağının dərinlikdə yerləşən hissəsinin birgə işlənməsi və hasilatın pay bölgüsü haqqında” Saziş çərçivəsində və “Şahdəniz” layihəsi ilə bağlı işlərin yekunlaşması ilə əlaqədar bu sahədə fəaliyyət göstərən vergi ödəyicilərinin işçi sayında ixtisarlardan getməsi, xarici subpodratçıların sayının azalması hesabına hasilatın pay bölgüsü sazişləri üzrə podratçı və xarici subpodratçı təşkilatlar üzrə öten illə müqayisədə az vəsaitin dövlət büdcəsinə ödənilməsi ilə izah edilmişdir. *Belə vəziyyət bu mənbə üzrə büdcə gəlirlərinin proqnozlaşdırılması zamanı göstəricilərin daha etibarlı hesablanması zərurətini göstərir.*

Fiziki şəxslərin *muzdlu işlə əlaqədar gəlir vergisi* üzrə proqnozun ümumilikdə kəsirlə icra edilməsi Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatlarına əsasən 2018-ci illə müqayisədə iqtisadi fəal əhalinin sayının 1,2% artaraq 5133,1 min nəfərə, o cümlədən məşğul əhalinin sayının 1,2% artaraq 4879,1 min nəfərə, muzdlu işləyənlərin sayının 2,1% artaraq 1553,6

min nəfərə çatması, eyni zamanda 2018-ci ilin yanvar-dekabr ayları ərzində ölkə üzrə orta aylıq nominal əmək haqqının 3,0% artaraq 544,1 manat təşkil etməsi şəraitində baş vermişdir. Dövlət büdcəsinin fiziki şəxslərin gəlir vergisi üzrə daxilolmalarına təsir edən makroiqtisadi şəraiti aşağıdakı kimi təsvir etmək olar (Şəkil 22).

Şəkil 22. Fiziki şəxslərin gəlir vergisi ilə əlaqəli göstəricilərin əvvəlki ilə nisbətən artım tempiyinin dinamikası, %-lə

Göründüyü kimi, 2018-ci ildə də fiziki şəxslərin muzzlu işlə əlaqədar gəlir vergisinin vergitutma bazasını səciyyələndirən makroiqtisadi göstəricilərdə sabit artım tempi müşahidə olunsa da büdcə daxilolmalarının həcmi əhəmiyyətli səviyyədə azalmışdır.

2018-ci ildə fiziki şəxslərin gəlir vergisi üzrə daxilolmaların 3,8%-ni təşkil edən *muzzlu işə aid olmayan fəaliyyət üzrə gəlirdən gəlir vergisi* üçün müəyyən edilmiş 99022,0 min manat məbləğində proqnoza qarşı dövlət büdcəsinə 61,8% az və ya 37859,2 min manat məbləğində vəsait daxil olmuşdur ki, bu da 2016-cı ilə müqayisədə 15,2% və ya 6795,5 min manat, 2017-ci ilə müqayisədə isə 56,0% və ya 48270,6 min manat azdır.

Bununla bərabər, muzzlu işə aid olmayan fəaliyyətdən gəlir vergisinin tərkibində 111121 nömrəli təsnifat kodu ilə göstərilən muzzlu işə aid olmayan fəaliyyətdən əldə edilən gəlirlərdən, əsasən sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxslər tərəfindən ödənilən gəlir vergisi üçün müəyyən edilmiş 69454,0 min manat proqnoz 76,6% az olmaqla 16261,0 manat səviyyəsində, hasilatın pay bölgüsü sazişləri üzrə podratçı və xarici subpodratçı təşkilatlarda muzzlu işlə əlaqədar olmayan gəlirlərdən gəlir vergisi üzrə müəyyən edilmiş 29568,0 min manat məbləğində proqnoz isə 83,6% az olmaqla 4849,6 min manat səviyyəsində yerinə yetirilmişdir ki, bu mənbələr üzrə də yuxarıda qeyd edildiyi kimi büdcə gəlirlərinin proqnozlaşdırılması zamanı göstəricilərin daha dəqiq hesablanmasına zərurət var.

Fiziki şəxslərin digər gəlirlərindən gəlir vergisi üzrə təsdiq edilmiş 13545,0 min manat məbləğində proqnoz 84,2% səviyyəsində icra edilmişdir. Bu mənbədən dövlət büdcəsinə daxil olan vəsait 11408,7 min manat təşkil etmişdir ki, bu da 2016-cı ilin müvafiq göstəricisi ilə müqayisədə 1572,5 min manat və ya 12,1%, 2017-ci ilin müvafiq göstəricisi ilə müqayisədə isə 372,1 min manat və ya 3,2% azdır.

Əlavə olaraq qeyd etmək lazımdır ki, idman oyunları ilə əlaqədar aparılan mərc oyunlarından, lotereyaların keçirilməsindən, habelə digər yarışlardan və müsabiqələrdən pul şəklində əldə edilən uduşlardan (mükafatlardan) iştirakla bağlı ödənilən pul vəsaiti (pul qoyuluşu) çıxılmaqla qalan məbləğlərin 2017-ci il 01 yanvar tarixindən etibarən 10

faiz dərəcə ilə ödəmə mənbəyində vergiyə cəlb olunmasına, bu mənbədən 2018-ci il ərzində büdcəyə 16749,0 min manat vəsaitin daxil olmasına və “Azərbaycan Respublikası vahid büdcə təsnifatının təsdiq edilməsi barədə” Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2004-cü il 6 oktyabr tarixli 149 nömrəli qərarında dəyişikliklər edilərək 2017-ci il 12 sentyabr tarixindən etibarən *idman oyunları ilə əlaqədar aparılan mərc oyunlarından, lotereyaların keçirilməsindən, habelə digər yarışlardan və müsabiqələrdən pul şəklində əldə edilən uduşlardan (mükafatlardan) gəlir vergisi* adı altında 111123 nömrəli təsnifat kodunun əlavə edilməsinə baxmayaraq hesabat ili üçün bu mənbə üzrə gəlirlərin proqnozu müəyyən edilməmişdir.

Büdcə gəlirlərinin tərkibində əhəmiyyətli paya malik digər vergi növü olan – *mənfəət vergisi* üzrə 2018-ci il üçün müəyyən olunmuş 2533000,0 min manat proqnoz 2499648,2 min manat və ya 98,7% səviyyəsində, yəni 33351,8 min manat az və ya 1,3% kəsirlə icra olunmuşdur.

Bu vergi üzrə faktiki daxilolmanın xüsusi çəkisi ümumilikdə dövlət büdcəsinin vergi gəlirlərinin 26,5%-ni, Vergilər Nazirliyinin xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin edilən gəlirlərin isə 33,7%-ni təşkil etmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, bu vergi növü üzrə 2018-ci ildə büdcəyə 2016-cı illə müqayisədə 516402,3 min manat və ya 26,0%, 2017-ci illə müqayisədə isə 213807,6 min manat və ya 9,4% artıq vəsait yığılmışdır (Cədvəl 16).

Cədvəl 16. Hüquqi şəxslərin mənfəət vergisi üzrə proqnoz və icra göstəriciləri, min manat

Büdcə gəlirlərinin təsnifat kodları	Büdcə gəlirlərinin təsnifat adları	2018-ci il						
		proqnoz	icra	icra faizi	müqayisə			
					2016-cı ilin icrasına nisbətən		2017-ci ilin icrasına nisbətən	
					məbləğlə	%-lə	məbləğlə	%-lə
111 200	hüquqi şəxslərin mənfəət (gəlir) vergisi	2 533 000,0	2 499 648,2	98,7	516 402,3	126,0	213 807,6	109,4
111 210	rezident müəssisələrin mənfəət vergisi	545 807,0	646 314,8	118,4	-100 164,4	86,6	38 855,4	106,4
111 220	qeyri-rezident müəssisələrin Azərbaycan Respublikasında daimi nümayəndəliyi ilə bağlı olan gəlirlərdən vergi	374 358,0	248 285,8	66,3	-14 839,3	94,4	-207 311,3	54,5
111 230	hasilatın pay bölgüsü sazişləri üzrə podratçı tərəflərin mənfəət vergisi	950 000,0	1 090 387,4	114,8	706 496,9	2,8 dəfə	567 523,3	2,1 dəfə
111 240	hasilatın pay bölgüsü sazişləri üzrə xarici subpodratçıların mənfəət vergisi	242 488,0	191 630,1	79,0	-110 560,3	63,4	-103 846,8	64,9
111 250	dividendlərdən, faizlərdən, icarədən və royaltidən əldə olunan gəlirlərdən və mənbəyi Azərbaycan Respublikasının ərazisində olan digər gəlirlərdən gəlir vergisi	420 347,0	323 030,2	76,8	35 469,5	112,3	-81 413,0	79,9

111 251	Azərbaycan Respublikası ilə digər dövlətlər arasında beynəlxalq rabitə və ya beynəlxalq daşımalar həyata keçirilərkən, rabitə və ya nəqliyyat xidmətləri üçün rezident müəssisələrin və ya sahibkarın ödəmələrindən gəlir vergisi	331 347,0	14 064,3	4,2	-128 598,4	9,9	-390 378,9	3,5
111 252	Azərbaycan Respublikasının rezidentləri tərəfindən qeyri-rezident şəxslərə məxsus elektron pul kisəsində yaradılan hesaba pul köçürülərkən, əməliyyatı həyata keçirən yerli bank, xarici bankın Azərbaycan Respublikasındakı filialı və ya poçt rabitəsinin milli operatoru tərəfindən ödəmə mənbəyində tutulan vergi	0.0	945,2		945,2		945,2	
111 253	Güzeştli vergi tutulan ölkələrdə təsis edilmiş (qeydiyyatdan keçmiş) subyektlərə rezidentlərin və qeyri-rezidentlərin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəlikləri tərəfindən birbaşa və ya dolayısilə edilən ödənişlərdən gəlir vergisi	0.0	9 698,7		9 698,7		9 698,7	
111,254	Dividendlərdən, faizlərdən, icarə haqlarından, royaltidən və digər gəlirlərdən gəlir vergisi	89 000,0	298 322,0	3,4 dəfə	298 322,0		298 322,0	

Hesabat ilində dövlət büdcəsinin hüquqi şəxslərin mənfəət vergisi üzrə gəlirlərinin proqnozu ümumilikdə yanvar, aprel, iyul və oktyabr aylarında 35,7%-dən 2 dəfəyədək intervalında artıqlaması ilə, digər aylarda isə 4,0%-65,5% intervalında kəsirlə yerinə yetirilmişdir.

2018-ci il üzrə proqnozun 33351,8 min manat və ya 1,3% səviyyəsində kəsirlə icra edilməsinə və büdcə zərfində proqnozun kəsirlə icrasının "Azəri", "Çıraq" yataqlarının və "Günəşli" yatağının dərinlikdə yerləşən hissəsinin birgə işlənməsi və hasilatın pay bölgüsü haqqında" Saziş çərçivəsində və "Şahdəniz" layihəsi ilə bağlı işlərin yekunlaşması və müvafiq qurğuların 2018-ci il ərzində istifadə olunmaması ilə əlaqədar xarici subpodratçılar tərəfindən ödənilən mənfəət vergisinin (mənbədə tutulan vergi) azalması ilə izah olunmasına baxmayaraq, təhlillər mənfəət vergisinin ayrı-ayrı digər mənbələri üzrə tam şəkildə reallaşdırılmamış müəyyən potensialın mövcud olmasını göstərmişdir.

Belə ki, Vergilər Nazirliyinin hesabat məlumatlarına əsasən 2018-ci ildə mənfəət vergisi üzrə hesablanmış məbləğ (azaldılmış 727273,1 min manat nəzərə alınmaqla) 3049931,4 min manat, büdcəyə daxil olmuş məbləğ isə 2499648,2 min manat təşkil etmişdir ki, bu da hesablamaya nisbətdə faktiki yığımın hesabat ilinin əvvəlinə olan borclar, eyni zamanda artıq ödəmə məbləğinin hərəkəti nəzərə alınmadan 81,2% təmin edilməsi deməkdir.

2017-ci ildə bu göstərici 88,1% olmaqla, hesablanmış müvafiq məbləğ 2596058,0 min manat, büdcəyə daxil olmuş məbləğ 2285840,6 min təşkil etmişdir. 2016-cı ildə isə bu faiz 82,2 olmaqla, hesablanmış məbləğ 2412449,2 min manat, büdcəyə daxil olması təmin edilmiş məbləğ isə 1983245,9 min manat təşkil etmişdir.

Mənfəət vergisi üzrə 2018-ci ildə büdcəyə hesablama əvvəlki illərlə müqayisədə kifayət qədər, o cümlədən 2017-ci illə müqayisədə 453873,4 min manat, 2016-cı illə müqayisədə isə 637482,2 min manat artmasına baxmayaraq, vəsaitlərin büdcəyə daxilolmasının təmin edilməsi faizində qeyd olunduğu kimi müəyyən azalmalar müşahidə olunmuşdur.

Hüquqi şəxslərin mənfəət vergisi üzrə büdcə daxilolmalarının 52,2%-ni təşkil edən qeyri-neft sahələrində fəaliyyət göstərən vergi ödəyicilərinin ödənişləri 1307210,7 min manat təşkil etməklə 2016-cı illə müqayisədə 185086,6 min manat (12,5%), 2017-cı illə müqayisədə isə 440578,4 min manat (25,2%) azalmışdır.

Neft sektoruna aid edilən vergi ödəyicilərinin mənfəət vergisinin payı isə 1192437,3 min manat təşkil etməklə bu vergi növü üzrə büdcə daxilolmalarının 47,8%-ni təşkil etmişdir. Bu sektor üzrə 2018-ci ildə daxilolmalar 2016-cı illə müqayisədə 701488,7 min manat və ya 2,4 dəfə, 2017-cı illə müqayisədə isə 654385,8 min manat və ya 1,2 dəfə artmışdır.

Neft sektoru üzrə mənfəət vergisinin əsas hissəsini təşkil edən *neft-qaz sahəsində hasilatın pay bölgüsü sazişləri çərçivəsində fəaliyyət göstərən podratçı təşkilatların mənfəət vergisi* (111230 nömrəli təsnifat kodu üzrə ümumilikdə, yəni subpodratçılara ödəmə mənbəyində tutulan vergilər də nəzərə alınmaqla) hesabat ilində 950000,0 min manat proqnoza qarşı 1090387,4 min manat və ya 114,8% səviyyəsində yerinə yetirilərək dövlət büdcəsinə 2016-cı illə müqayisədə 706496,9 min manat və ya 2,8 dəfə, 2017-ci illə müqayisədə isə 567523,3 min manat və ya 2,1 dəfə çox vəsait daxil olmuşdur.

Rezident müəssisələrin mənfəət vergisi üzrə 2018-ci ildə büdcəyə 646314,8 min vəsait daxil olmuşdur ki, bu göstərici də mənfəət vergisinin 2017-cı ilin göstəricisindən 38855,4 min manat və ya 6,4% artıq, 2016-cı ilin göstəricisindən isə 100164,4 min manat və ya 13,4% az vəsaitin yığıldığını əks etdirir.

Dövlət Neft Şirkətinin mənfəət vergisi üzrə büdcə ödənişləri nəzərə alınmadan rezident müəssisələrin mənfəət vergisi 470277,0 min manat təşkil etmişdir ki, bu isə 2016-cı və 2017-ci illərlə müqayisədə, müvafiq olaraq 142893,7 min manat və ya 23,3% və 65630,9 min manat və ya 12,2% azdır.

Göründüyü kimi, 2018-ci ildə xam neftin bir barelinin orta illik satış qiymətinin proqnozlaşdırılan məbləğdən yuxarı olması (55,0 ABŞ dollarına qarşı 73,1 ABŞ dolları) neft-qaz sahəsində hasilatın pay bölgüsü sazişləri çərçivəsində fəaliyyət göstərən podratçı təşkilatların mənfəət vergisinə müsbət təsir edən əsas amil kimi çıxış etməsi şəraitində qeyri-neft sektoru üzrə rezident müəssisələrin mənfəət vergisi üzrə büdcə ödənişləri əvvəlki illərlə müqayisədə azalan istiqamətdə olmuşdur.

2017-ci ildə *qeyri-rezident müəssisələrin Azərbaycan Respublikasında daimi nümayəndəliyi ilə bağlı olan gəlirlərdən* mənfəət vergisi üzrə büdcəyə 455597,1 min manat vəsait daxil olaraq proqnoz 155,1% səviyyəsində icra edildiyi halda, 2018-ci il üçün müəyyən edilmiş 374358,0 min manat proqnoza qarşı büdcəyə 248285,8 min manat, yəni 126072,0 min manat və ya 33,7% az vəsait yığılmışdır ki, bu məbləğ də 2016-cı ilin faktiki daxilolmasından 14839,1 min manat və ya 5,6%, 2017-ci ilin faktiki daxilolmasından isə 207311,1 min manat və ya 45,5% az olmuşdur.

Dividendlərdən, faizlərdən, icarədən və royaltidən əldə olunan gəlirlərdən və mənbəyi Azərbaycan Respublikasının ərazisində olan digər gəlirlərdən mənfəət vergisi üzrə isə 420347,0 min manat məbləğində proqnoz 323030,2 min manat (76,8%)

məbləğində icra olunaraq daxilolma 2016-cı illə müqayisədə 35469,5 min manat və ya 12,3% artmış, 2017-ci illə müqayisədə isə əksinə 81413,0 min manat və ya 20,1% azalmışdır.

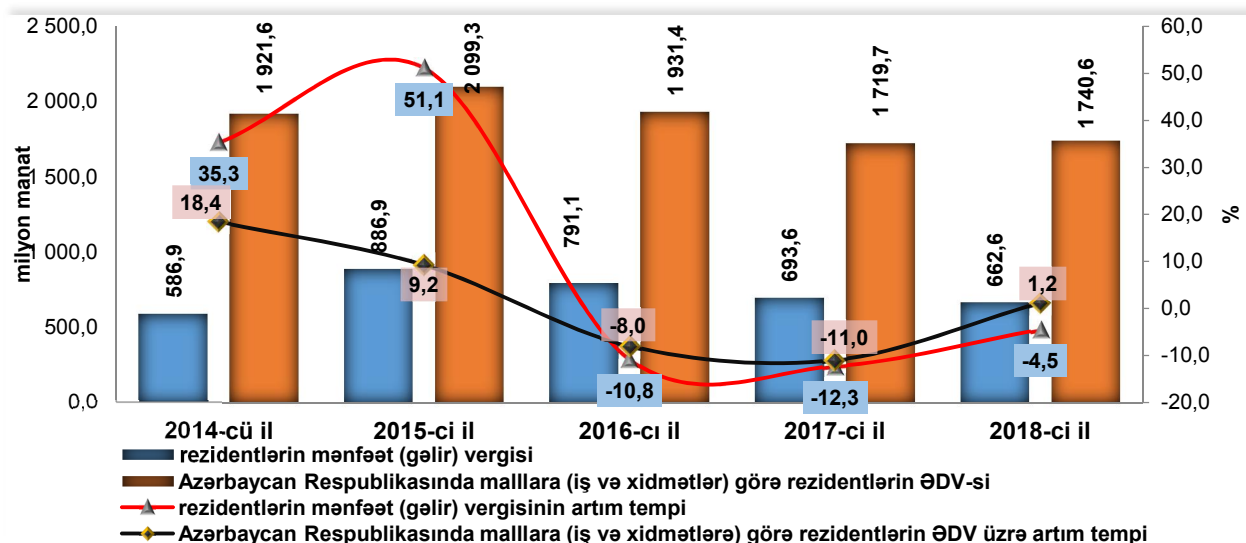
Vergi Məcəlləsinə edilmiş dəyişikliklərlə 2017-ci ildən etibarən güzəştli vergi tutulan ölkələrdə təsis edilmiş (qeydiyyatdan keçmiş) subyektlərə rezidentlərin və qeyri-rezidentlərin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəlikləri tərəfindən birbaşa və ya dolayısı ilə edilən ödənişlərin, eləcə də rezidentlər tərəfindən qeyri-rezident şəxslərə məxsus elektron pul kisəsində yaradılan hesaba pul köçürülərkən, əməliyyatı həyata keçirən yerli bank, xarici bankın Azərbaycan Respublikasındakı filialı və ya poçt rabitəsinin milli operatoru tərəfindən həmin rezidentdən köçürülən məbləğin 10% dərəcəsi ilə vergiyə cəlb olunması da yuxarıda qeyd olunan mənbələrdən daxilolmaların artımına öz müsbət təsirini göstərmişdir.

Eyni zamanda qeyd etmək lazımdır ki, "Azərbaycan Respublikası vahid büdcə təsnifatının təsdiq edilməsi barədə" Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2004-cü il 6 oktyabr tarixli 149 nömrəli qərarında dəyişikliklər edilməsi haqqında 2017-ci il 12 sentyabr tarixli 365 nömrəli Qərarına əsasən *Azərbaycan Respublikasının rezidentləri tərəfindən qeyri-rezident şəxslərə məxsus elektron pul kisəsində yaradılan hesaba pul köçürülərkən, əməliyyatı həyata keçirən yerli bank, xarici bankın Azərbaycan Respublikasındakı filialı və ya poçt rabitəsinin milli operatoru tərəfindən ödəmə mənbəyində tutulan vergi, eləcə də güzəştli vergi tutulan ölkələrdə təsis edilmiş (qeydiyyatdan keçmiş) subyektlərə rezidentlərin və qeyri-rezidentlərin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəlikləri tərəfindən birbaşa və ya dolayısı ilə edilən ödənişlərdən gəlir vergisi 111252 və 111253 nömrəli kodlarla büdcə gəlirlərinin təsnifatına əlavə edilsə də, bu kodlar üzrə 2018-ci il üçün proqnozlar müəyyən edilməmişdir.*

111250 nömrəli təsnifat kodunun 2017-ci ilin sonundan etibarən genişləndirilməsi və bütün yenilənmiş tərkib hissələri üzrə proqnozların müəyyənləşdirilməməsi daha detallı təhlillərin aparılması imkanlarını məhdudlaşdırmışdır.

Dövlət Neft Şirkəti istisna olmaqla rezident müəssisələrin (hüquqi şəxslərin) mənfəət vergisi və fiziki şəxslərin maddəli işə aid olmayan gəlirlərindən gəlir vergisi üzrə ümumi (yəni, rezidentlərin mənfəət (gəlir) vergisi) büdcə ödənişlərinin Azərbaycan Respublikasında mallara (iş və xidmətlərə) görə rezidentlərin əlavə dəyər vergisi üzrə büdcə daxilolmaları ilə müqayisəsi rezidentlərin mənfəət (gəlir) vergisinin azalmalarının tərs mütənasib olmasını əks etdirir. Belə ki, 2016-cı illə müqayisədə 2017-ci ildə rezidentlərin mənfəət (gəlir) vergisinin 12,3% azalması, ölkə ərazisində mallara (işlərə və xidmətlərə) görə əlavə dəyər vergisinin 11,0% azalması fonunda baş verməsi, 2018-ci ildə əksinə 2017-ci illə müqayisədə ölkə ərazisində mallara (işlərə və xidmətlərə) görə büdcəyə ödənilmiş əlavə dəyər vergisinin 1,2% artaraq 1740616,0 min manat təşkil etdiyi halda, rezident müəssisələrin (hüquqi şəxslərin) mənfəət vergisi və fiziki şəxslərin maddəli işə aid olmayan gəlirlərindən gəlir vergisi üzrə ümumi (yəni, rezidentlərin mənfəət (gəlir) vergisi) büdcə ödənişləri bunun əksinə 4,5% azalaraq 662576,0 min manata enmişdir (Şəkil 23).

Şəkil 23. Rezidentlərin mənfəət (gəlir) vergisinin və Azərbaycan Respublikasında mallara (iş və xidmətlərə) görə rezidentlərin əlavə dəyər vergisinin dinamikası.

Rezidentlər üzrə rentabelliyyənin əsas nəticə göstəricilərindən olan mənfəət (gəlir) vergisinin əvvəlki ilə nisbətən 2018-ci il ərzində azalması ÜDM-in qeyri-neft tərkibinin 1,8%, pərakəndə ticarət dövriyyəsinin 3,0%, əhaliyə göstərilən ödənişli xidmətlərin 3,0%, xarici ticarət dövriyyəsinin 34,6%, istehlak qiymətləri indeksinin isə 2,3% (o cümlədən, istehsalçı qiymət indekslərinin sənaye məhsulları üzrə 26,0%, kənd təsərrüfatı məhsulları üzrə 2,0%) artması ilə səciyyələnən əlverişli makroiqtisadi şəraitdə baş vermişdir.

Hasılataın pay bölgüsü sazişləri üzrə xarici subpodratçı tərəflərin mənfəət vergisi 242488,0 min manat proqnoza qarşı 191630,1 min manat və ya 79% səviyyəsində yerinə yetirilmişdir ki, bu da 2016-cı illə müqayisədə 110560,3 min manat və ya 36,6%, 2017-cı illə müqayisədə isə 103846,8 min manat və ya 35,1% azdır.

Dövlət büdcəsinin gəlirlərinin formalaşmasında xüsusi əhəmiyyəti malik olan, eyni zamanda iqtisadi münasibətlərin inzibatçılığının təşkilində vacib alət olan *əlavə dəyər vergisi* üzrə 2018-ci il üçün müəyyən olunmuş 4033000,0 min manat proqnoz 4287565,8 min manat məbləğində olmaqla 106,3% səviyyəsində, yəni 254565,8 min manat artıqlaması ilə icra olunmuşdur.

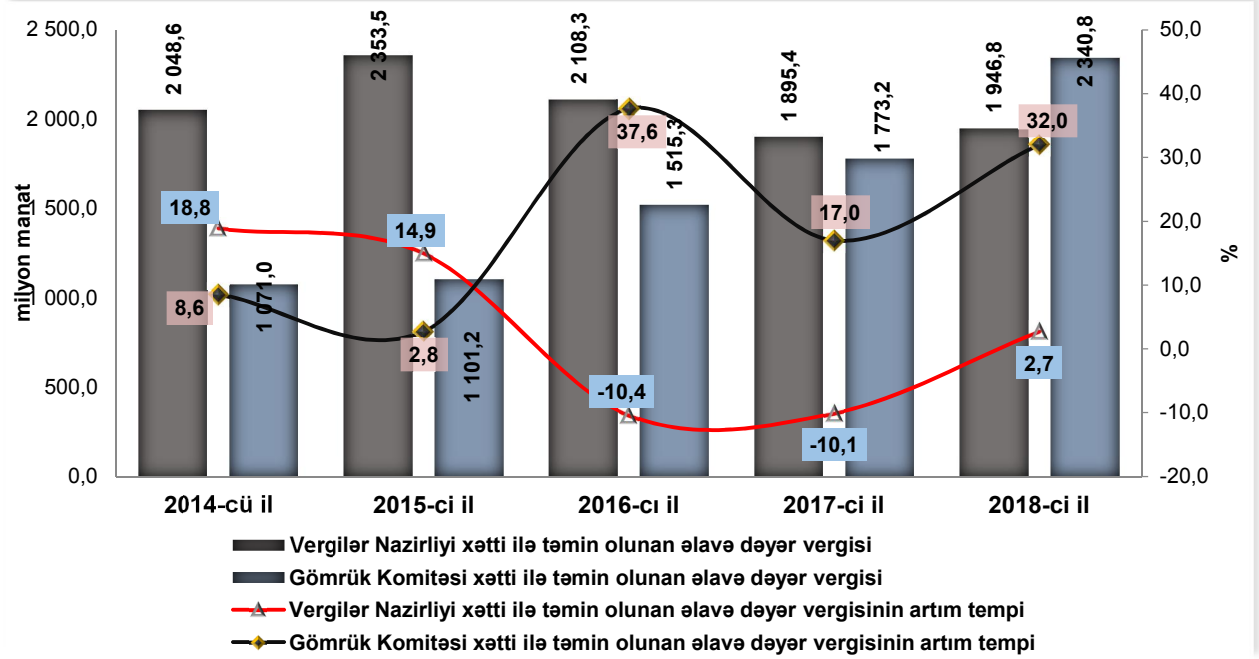
Bu vergi üzrə faktiki daxilolmanın xüsusi çəkisi ümumilikdə dövlət büdcəsinin vergi gəlirlərinin 45,4%-ni, Vergilər Nazirliyinin xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin edilən ümumi gəlirlərin 26,2%-ni, Dövlət Gömrük Komitəsinin xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin edilən ümumi gəlirlərin 68,2%-ni təşkil etmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, bu vergi növü üzrə 2018-ci ildə büdcəyə 2016-cı illə müqayisədə 18,1% və ya 664048,8 min manat, 2017-ci illə müqayisədə isə 16,9% və ya 618963,2 min manat artıq vəsait yığılmışdır.

Hesabat ilində dövlət büdcəsinin bu vergi növü üzrə gəlirlərinin tərkibində Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyinin payı əvvəlki illərə nisbətən daha da azalaraq 45,4%-ə enmiş, Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsinin payı isə artaraq 54,6%-ə yüksəlmişdir. Hesabat ilində nazirlik xətti ilə daxilolması təmin edilmiş əlavə dəyər vergisinin məbləği 2017-ci illə müqayisədə 51359,2 min manat və ya 2,7% artdığı halda, komitə üzrə artım 567603,9 min manat və ya 32,0% təşkil etmişdir.

Hər iki mənbə üzrə daxilolmaların uzunmüddətli dinamikası nazirlik xətti ilə əlavə dəyər vergisinin azalmasını və ya cüzi olaraq artmasını əks etdirdiyi halda, komitə xətti ilə isə əksinə davamlı sürətdə ildən-ilə əhəmiyyətli səviyyədə artmasını daha aydın şəkildə təsvir etməyə imkan verir (Şəkil 24).

Şəkil 24. Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyi və Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gömrük Komitəsi xətti ilə dövlət büdcəsinə ödənilməsi təmin edilən əlavə dəyər vergisinin dinamikası.

Mövcud mənzərə son illər ərzində ölkə üzrə əsas kapitala yönəldilmiş investisiyaların azalması, iqtisadiyyatın kreditləşdirilməsi həcmnin səngiməsi, ÜDM-in, o cümlədən qeyri-neft ÜDM-in, istehlakçı və istehsalçı qiymət indekslərinin, eyni zamanda pərakəndə ticarət dövriyyəsinin artması kimi əlverişli makroiqtisadi amillərlə müşayiət olunmuşdur. Bu baxımdan dövlət büdcəsinə təmin edilən əlavə dəyər vergisinin məbləğinin Dövlət Gömrük Komitəsi üzrə artması, Vergilər Nazirliyi üzrə isə azalması meylidən idxal olunan aktivlərin kommersiya fəaliyyətində istifadə olunmasından yaranan gəlirlərin, eyni zamanda ölkə ərazisində malların, işlərin və xidmətlərin təqdim edilməsinin vergiyə cəlb edilməsi prosesində kifayət qədər risklərin mövcud olmasını deməyə əsas verir ki, müəyyən risklər barədə də Rəydə artıq müvafiq şərhlər verilmişdir.

Ümumiyyətlə, ölkə üzrə istehlakın davamlı artımı şəraitində 2016-cı ildən etibarən dövlət büdcəsinə təmin olunan əlavə dəyər vergisinin gömrük orqanları üzrə davamlı olaraq iri məbləğlərlə artması, vergi orqanları üzrə isə azalması və ya cüzi artım dinamikası beynəlxalq təcrübədə özünü doğrultmuş əlavə dəyər vergisinin vahid inzibatçılıq modelinin tətbiqini ildən ilə daha da aktuallaşdırır.

2018-ci ildə Vergilər Nazirliyinin xətti ilə təmin edilən Azərbaycan Respublikasında mal, iş və xidmətlərə görə əlavə dəyər vergisi üzrə dövlət büdcəsinə 1946772,3 min manat məbləğində vəsait daxil olmuşdur ki, bu da 1813000,0 min manat məbləğində təsdiq edilmiş proqnozdan 133772,3 min manat və ya 7,4% çoxdur. Daxilolmanın həcmi 2016-cı ilə nisbətən 161492,0 min manat və ya 7,7% azalmış, 2017-ci ilə müqayisədə isə 51359,2 min manat və ya 2,7% artmışdır. Əlavə dəyər vergisi üzrə ümumilikdə daxil olan vəsaitin xüsusi çəkisi dövlət büdcəsinin vergi gəlirlərində 43,4%-dən 45,4%-ə

çatmasına baxmayaraq, Vergilər Nazirliyinin xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin edilən gəlirlərin tərkibində 0,9 faiz bəndi azalaraq 27,2%-dən 26,3%-ə enmişdir (Cədvəl 17).

2018-ci il ərzində dövlət büdcəsinin bu mənbədən gəlirləri üzrə müəyyən edilmiş proqnozlar yanvar-iyul və oktyabr ayları ərzində 5,8%-40,6% intervalında kəsirlə, digər aylarda isə 7,2%-39,3% intervalında artıqlaması ilə icra edilmişdir.

Azərbaycan Respublikasında mal, iş və xidmətlərə görə əlavə dəyər vergisinin tərkibində rezidentin əlavə dəyər vergisi 1644894,0 min manat proqnoza qarşı 1737332,8 min manat və ya 105,6% (92438,2 min manat artıq), qeyri-rezidentin əlavə dəyər vergisi isə 168106,0 min manat proqnoza qarşı 201988,7 min manat və ya 120,2% (33832,9 min manat artıq) səviyyəsində icra olunmuşdur. Rezidentin əlavə dəyər vergisi 2016-cı illə müqayisədə 194098,6 min manat və ya 10,0% azalmış, 2017-ci illə müqayisədə 17667,2 min manat və ya 1,0% artmış, qeyri-rezidentin əlavə dəyər vergisi isə, müvafiq olaraq 25155,8 min manat və ya 14,2% və 26241,2 min manat və ya 14,9% artmışdır.

Cədvəl 17. Vergilər Nazirliyinin xətti ilə Azərbaycan Respublikasında mal, iş və xidmətlərə görə əlavə dəyər vergisi üzrə proqnoz və icra göstəriciləri, min manatla

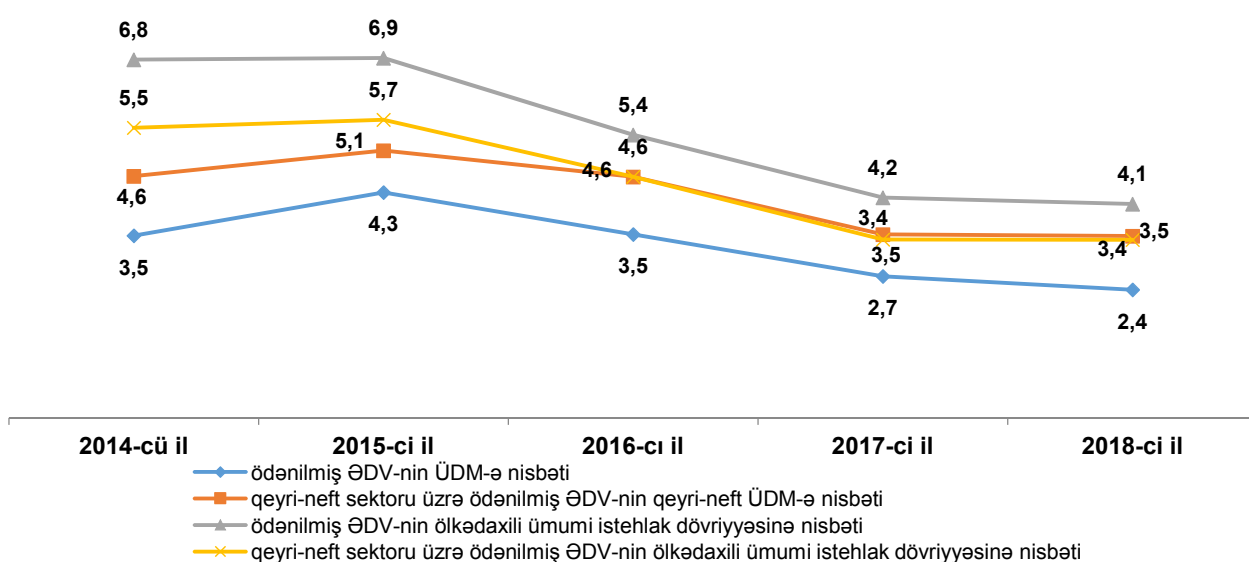
Büdcə gəlirlərinin təsnifat kodları	Büdcə gəlirlərinin təsnifat adları	2018-ci il						
		proqnoz	icra	icra faizi	müqayisə			
					2016-cı ilin icrasına nisbətən		2017-ci ilin icrasına nisbətən	
					məbləğlə	%-lə	məbləğlə	%-lə
114 110	Azərbaycan Respublikasında mal, iş və xidmətlərə görə əlavə dəyər vergisi	1 813 000,0	1 946 772,3	107,4	-161 492,0	92,3	51 359,2	102,7
114 111	Azərbaycan Respublikasında iş və xidmətlərə görə ödənilən rezidentin əlavə dəyər vergisi	1 644 894,0	1 737 332,8	105,6	-194 098,6	90,0	17 667,2	101,0
114 112	Azərbaycan Respublikasında istehsal olunan kənd təsərrüfatı məhsullarının pərakəndə satışı zamanı ticarət əlavəsindən ödənilən əlavə dəyər vergisi		3 283,4		3 283,4		3 283,4	
114 113	Azərbaycan Respublikasında iş və xidmətlərə görə ödənilən qeyri-rezidentin əlavə dəyər vergisi	168 106,0	201 988,7	120,2	25 155,8	114,2	26 241,2	114,9
114 114	Elektron ticarətin satıcıları (təchizatçıları) tərəfindən işlərin və xidmətlərin təqdim edilməsinə görə qeyri-rezidentə ödəmələrdən əlavə dəyər vergisi		2 904,4		2 904,4		2 904,4	
114 115	Elektron qaydada təşkil olunan lotereyaların, digər yarışların və müsabiqələrin keçirilməsinə görə qeyri-rezidentə ödəmələrdən əlavə dəyər vergisi		1 263,0		1 263,0		1 263,0	

Eyni zamanda, qeyd etmək lazımdır ki, 2017-ci ildən etibarən Vergi Məcəlləsində Azərbaycan Respublikasında istehsal olunan kənd təsərrüfatı məhsullarının pərakəndə satışı zamanı ticarət əlavəsindən əlavə dəyər vergisinin (büdcə təsnifat kodu 114112),

elektron ticarətin satıcıları (təchizatçıları) tərəfindən işlərin və xidmətlərin təqdim edilməsinə görə qeyri-rezidentə ödəmələrdən əlavə dəyər vergisinin (büdcə təsnifat kodu 114114) və elektron qaydada təşkil olunan lotereyaların, digər yarışların və müsabiqələrin keçirilməsinə görə qeyri-rezidentə ödəmələrdən əlavə dəyər vergisinin (büdcə təsnifat kodu 114115) nəzərdə tutulmasına və bu mənbələrdən 2017-ci ildən etibarən vəsaitlərin daxil olmasına, o cümlədən 2018-ci il üzrə 7450,8 min manat məbləğində vəsaitin daxil olmasına baxmayaraq 2018-ci il üçün bu mənbələr üzrə proqnoz müəyyən edilməmişdir.

Vergilər Nazirliyi xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin edilən əlavə dəyər vergisinin makroiqtisadi şəraitə adekvatlıq vəziyyətini aşağıdakı kimi təsvir etmək olar (Şəkil 25).

Şəkil 25. Vergilər Nazirliyi xətti ilə dövlət büdcəsinə ödənilmiş ƏDV-nin ÜDM-ə və ölkədaxili ümumi istehlak dövriyyəsinə nisbətə xüsusi çəkirlərinin dinamikası, %-lə

2016-cı və 2017-ci illə müqayisədə ÜDM-in artması, o cümlədən 2018-ci ildə 2017-ci illə müqayisədə ÜDM-in 1,4%, o cümlədən qeyri-neft ÜDM-in real ifadədə 1,8% artaraq, müvafiq olaraq 79797,3 mln. manata və 46671,3 mln. manata, eləcə də ölkədaxili ümumi istehlak dövriyyəsinin nominal ifadədə 5,5% (2449,2 mln. manat) artaraq 47755,1 mln. manata çatmasına baxmayaraq, Azərbaycan Respublikasında mal, iş və xidmətlərə görə büdcəyə ödənilmiş rezidentin əlavə dəyər vergisinin həcmnin təxminən 2013-2014-cü illərin səviyyəsində olaraq 2017-ci illə müqayisədə isə cəmi 1% artması, əlavə dəyər vergisinin yığılmasına təsir edən risklərin mövcudluğunu bir daha təsdiq edir.

Şəkildən görüldüyü kimi, 2017-ci ilə nisbətən 2018-ci ildə dövlət büdcəsinə ümumilikdə daxil olmuş əlavə dəyər vergisinin xüsusi çəkisi ÜDM-ə nisbətə 0,3 faiz bəndi azalaraq 2,4%-ə, ölkədaxili ümumi istehlak dövriyyəsinə nisbətə 0,1 faiz bəndi azalaraq 4,1%-ə, eyni zamanda qeyri-neft sektoru üzrə ödənilmiş ƏDV-nin xüsusi çəkili isə qeyri-neft ÜDM-ə və ölkədaxili ümumi istehlak dövriyyəsinə nisbətə dəyişməz qalaraq müvafiq olaraq 3,5%-ə, 3,4%-ə bərabər olmuşdur.

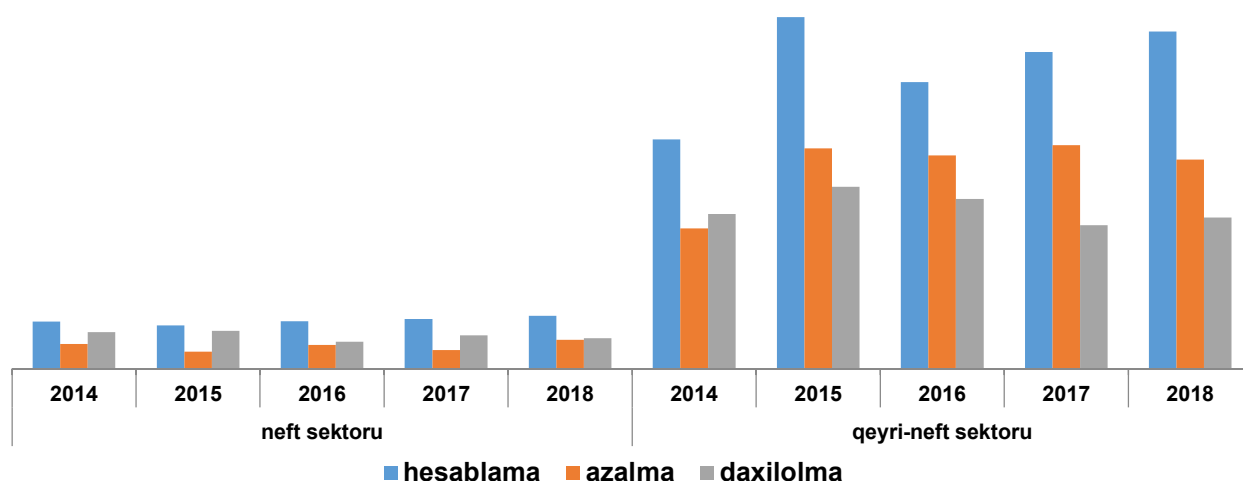
Həmçinin nəzərə alınmalıdır ki, əvvəlki ilə nisbətən hesabat dövründə istehlak qiymətləri indeksi 102,3%-ə, sənaye məhsullarının istehsalçı qiymət indeksi 126,0%-ə,

kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalçı qiymət indeksi 102,0%-ə, nəqliyyat xidmətlərinin qiymət indeksi 99,0%-ə, poçt və kuryer xidmətlərinin qiymət indeksi 100,1%-ə, rabitə xidmətlərinin qiymət indeksi isə 99,8%-ə bərabər olmuşdur.

Qeyd etmək lazımdır ki, büdcəyə daxil olmuş ƏDV məbləği hesablanmış məbləğlərlə (azaldılmış məbləğlər çıxılmaqla) də adekvatlıq təşkil etməmişdir. Belə ki, 2018-ci ildə 2016-cı illə müqayisədə hesablanmış ƏDV məbləğinin 57,2% və ya 593661,0 min manat artmasına baxmayaraq büdcəyə daxil olmuş məbləğlər 8,7% və ya 161492,3 min manat azalmış, 2017-ci illə müqayisədə isə hesablanmış ƏDV məbləğinin 22,6% və ya 300672,5 min manat artmasına baxmayaraq büdcəyə daxil olmuş məbləğlər cəmi 2,7% və ya 51359,2 min manat artmışdır.

Azərbaycan Respublikasında mal, iş və xidmətlərə görə dövlət büdcəsinə ödənilmiş əlavə dəyər vergisinin neft və qeyri-neft sahələrində fəaliyyət göstərən vergi ödəyiciləri üzrə dinamikası aşağıdakı kimi olmuşdur (Şəkil 26).

Şəkil 26. Azərbaycan Respublikasında mal, iş və xidmətlərə görə ƏDV-nin hesablanmış, azalmış və ödənilmiş məbləğlərinin dinamikası, milyon manatla

Hesabat ilində Vergilər Nazirliyi xətti ilə qeyri-neft sahələrindən əlavə dəyər vergisi üzrə dövlət büdcəsinə ödənilməsi təmin edilmiş vəsaitlərin həcmi əvvəlki ilə nisbətən 5,3% və ya 81,7 mln. manat artaraq 1620,2 mln. manat təşkil etdiyi halda, neft sektoru üzrə bu məbləğ 8,5% və ya 30,3 mln. manat azalaraq 326,6 mln. manat təşkil etmişdir.

Büdcə ilə münasibətlərdə artıqödəmələrin yaranmasında əhəmiyyətli rol oynayan ƏDV əvəzləşdirmələri nəticəsində azaldılan ƏDV-nin məbləğlərinin 2017-ci illə müqayisədə 2018-ci ildə qeyri-neft sektoru üzrə 6,5% və ya 155,2 mln. manat azalmasına baxmayaraq, neft sektoru üzrə 55,2% və ya 109,9 mln. manat artaraq 199,6 mln. manatdan 309,5 mln. manata çatmışdır.

Əlavə dəyər vergisinin tərkibində *Azərbaycan Respublikasının ərazisinə malların idxalına əlavə dəyər vergisi* üzrə 2018-ci il üçün təsdiq edilmiş 2220000,0 min manat məbləğində proqnoz 2340793,5 min manat və ya 105,4% səviyyəsində icra olunmuşdur. Bu vergi növü üzrə daxil olan vəsait ümumilikdə dövlət büdcəsinin vergi gəlirlərinin 24,8%-ni, Gömrük Komitəsinin xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin edilən gəlirlərin isə 68,2%-ni təşkil etmişdir.

Malların idxalına əlavə dəyər vergisi üzrə daxilolmaların həcmi 2016-cı illə müqayisədə 825540,8 min manat və ya 54,5%, 2017-ci illə müqayisədə isə 567603,9 min manat və ya 32,0% artmışdır (Cədvəl 18).

2018-ci il ərzində dövlət büdcəsinin bu mənbədən gəlirləri üzrə müəyyən edilmiş proqnozlar yanvar-oktyabr aylarında 19,3%-46,5 artıqlaması ilə icra edildiyi halda, noyabr ayında 3,4%, dekabr ayında isə 35,7% kəsirlə icra edilmişdir.

Cədvəl 18. Azərbaycan Respublikasının ərazisinə malların idxalına əlavə dəyər vergisi üzrə proqnoz və icra göstəriciləri, min manatla

Büdcə gəlirlərinin təsnifat kodları	Büdcə gəlirlərinin təsnifat adları	2018-ci il						
		proqnoz	icra	icra faizi	müqayisə			
					2016-cı ilin icrasına nisbətən		2017-ci ilin icrasına nisbətən	
					məbləğlə	%-lə	məbləğlə	%-lə
114 120	Azərbaycan Respublikasının ərazisinə malların idxalına əlavə dəyər vergisi	2 220 000,0	2 340 793,5	105,4	825 540,8	54,5	567 603,9	32,0

Qeyd etmək lazımdır ki, idxal əməliyyatlarının həcmünün 2018-ci ildə davamlı olaraq artdığı şəraitdə ilin sonuncu 2 ayı ərzində Dövlət Gömrük Komitəsi üzrə ƏDV-nin proqnozunun icra edilməməsi diqqəti cəlb edir. Proqnozun icra edildiyi yanvar-oktyabr aylarında idxalın məbləği orta hesabla aylıq olaraq 925,3 mln. ABŞ dolları təşkil etdiyi halda, noyabr ayında bu göstərici 1042,9 mln. ABŞ dolları, dekabr ayında isə daha da artaraq 1169,5 mln. ABŞ dolları təşkil etməsinə baxmayaraq, ƏDV üzrə proqnozun icra edilməməsi əlavə izahatlar tələb edir.

Qeyd etmək lazımdır ki, müşahidə olunan artım ilk növbədə ƏDV-yə cəlb olunan idxalın həcmünün artması ilə əlaqələndirilməlidir. Belə ki, Dövlət Gömrük Komitəsinin məlumatlarına əsasən ƏDV-nə cəlb edilən idxal 2018-ci ildə 7726,7 mln. ABŞ dolları təşkil etməklə 2017-ci illə müqayisədə bu göstərici 28,9% və ya 1731,2 mln. ABŞ dolları məbləğində artmışdır.

Əlavə dəyər vergisinə cəlb olunan idxalın artımı bir sıra mal qrupları üzrə daha çox müşahidə olunmuşdur. Belə ki, 2017-ci illə müqayisədə 2018-ci il ərzində ölkəyə reaktorların, avadanlıqların və mexaniki qurğuların və onların hissələrinin idxalı 45,9% və ya 271,0 mln. ABŞ dolları, mineral yanacaq, neft və onların qovulma məhsulları, bitum tərkibli maddələr, mineral mumlar 2,1 dəfə və ya 258,9 mln. ABŞ dolları, yerüstü nəqliyyat vasitələri (dəmiryolu və tramvay nəqliyyat vasitələrindən başqa), onların hissələri və ləvazimatlarının idxalı 76,3% və ya 243,4 ABŞ dolları, qara metallardan məmulatlar 83,0% və ya 193,2 mln. ABŞ dolları, elektrik maşınları və avadanlıqları, onların hissələri 29,1% və ya 130,1 mln. ABŞ dolları, oduncaq və ondan hazırlanan məmulatlar 39,7% və ya 84,0 mln. ABŞ dolları, qara metallar 19,1% və ya 56,8 mln. ABŞ dolları, maşın və ya əl toxunuşlu trikotaj geyim əşyaları və geyim ləvazimatlarını 55,8% və ya 54,8 mln. ABŞ dolları, plastmassa və onlardan hazırlanan məmulatlar 18,0% və ya 51,4 mln. ABŞ dolları çox idxal edilmişdir.

ƏDV-yə cəlb olunan idxal həcmninin tərkibində əvvəlki ilə müqayisədə 2018-ci ildə azalan mal qrupları sırasında şəkər və şəkərdən hazırlanan qənnadı məmulatları 61,3% və ya 76,7 mln. ABŞ dolları, dənli bitkilər 20,9% və ya 12,8 mln. ABŞ dolları, qeyri-üzvi kimya məhsulları 26,7% və ya 11,5 mln. ABŞ dolları, tərəvəzlər 22,1% və ya 11,2 mln. ABŞ dolları olmaqla azalmışdır.

Ümumilikdə 2018-ci ildə ƏDV-nə cəlb edilən 78 mal qrupu üzrə idxalın məbləği 35,9% və ya 1877,3 mln. ABŞ dolları artmış, 15 mal qrupu üzrə isə 10,7% və ya 133,7 mln. ABŞ dolları azalmışdır.

Sadələşdirilmiş vergi üzrə 2018-ci il üçün müəyyən olunmuş 380000,0 min manat məbləğində proqnoz 448139,1 min manat olmaqla 117,9% səviyyəsində və ya 68139,1 manat artıq məbləğdə icra olunmuşdur.

Bu vergi üzrə faktiki daxilolmanın xüsusi çəkisi ümumilikdə dövlət büdcəsinin vergi gəlirlərinin 4,7%-ni, Vergilər Nazirliyinin xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin edilən gəlirlərin isə 6,0%-ni təşkil etmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, bu vergi növü üzrə 2018-ci ildə büdcəyə 2016-cı ilə müqayisədə 47,5% və ya 144370,7 min manat məbləğində, 2017-ci ilə müqayisədə isə 20,7% və ya 76729,2 min manat məbləğində artıq vəsait yığılmışdır (Cədvəl 19).

Cədvəl 19. Sadələşdirilmiş vergi üzrə proqnoz və icra göstəriciləri, min manatla

Büdcə gəlirlərinin təsnifat kodları	Büdcə gəlirlərinin təsnifat adları	2018-ci il						
		Proqnoz	İcra	icra faizi	müqayisə			
					2016-cı ilin icrasına nisbətən		2017-ci ilin icrasına nisbətən	
					məbləğlə	%-lə	məbləğlə	%-lə
114 300	sadələşdirilmiş vergi	380 000,0	448 139,1	117,9	144 370,7	147,5	76 729,2	120,7
114 310	hüquqi şəxslər tərəfindən ödənilən sadələşdirilmiş vergi	231 315,0	260 479,7	112,6	80 517,6	144,7	34 175,1	115,1
114 311	mülkiyyətində və ya istifadəsində olan avtonəqliyyat vasitələri ilə sərnişin və yük daşımalarını həyata keçirən hüquqi şəxslər tərəfindən ödənilən sadələşdirilmiş vergi	3 311,0	3 503,6	105,8	750,7	127,3	430,7	114,0
114 312	bina tikintisi fəaliyyəti ilə məşğul olan hüquqi şəxslər tərəfindən ödənilən sadələşdirilmiş vergi	92 784,0	135 307,8	145,8	57 587,2	174,1	44 465,6	148,9
114 313	mülkiyyətində olan yaşayış və qeyri-yasayış sahələrinin təqdim edilməsini həyata keçirən hüquqi şəxslər tərəfindən ödənilən sadələşdirilmiş vergi	1 832,0	271,4	14,8	271,4		-1 522,5	15,1
114 314	idman mərc oyunlarının operatoru və satıcıları olan hüquqi şəxslər tərəfindən ödənilən sadələşdirilmiş vergi	618,0	7 187,6	11,6 dəfə	7 187,6		6 582,8	11,9 dəfə

114 315	<i>ticarət fəaliyyəti ilə məşğul olan hüquqi şəxslər tərəfindən 6 faiz dərəcə ilə ödənilən sadələşdirilmiş vergi</i>	15 147,0	58 707,6	3,9 dəfə	58 707,6		54 647,6	14,5 dəfə
114 316	<i>ictimai işə fəaliyyəti ilə məşğul olan hüquqi şəxslər tərəfindən 8 faiz dərəcə ilə ödənilən sadələşdirilmiş vergi</i>	670,0	1 391,6	2,1 dəfə	1 391,6		735,6	2,1 dəfə
114 317	<i>mülkiyyətindəki torpaq sahələrinin təqdim edilməsini həyata keçirən hüquqi şəxslər tərəfindən ödənilən sadələşdirilmiş vergi</i>		6 079,1		6 079,1		6 079,1	
114 318	<i>digər hüquqi şəxslər tərəfindən ödənilən sadələşdirilmiş vergi</i>	116 953,0	48 031,0	41,1	-51 457,6	48,3	-77 243,9	38,3
114 320	<i>fiziki şəxslər tərəfindən ödənilən sadələşdirilmiş vergi</i>	139 385,0	158 433,9	113,7	34 627,6	128,0	13 328,6	109,2
114 321	<i>mülkiyyətində və ya istifadəsində olan avtonəqliyyat vasitələri ilə sərnişin və yük daşımalarını həyata keçirən fiziki şəxslər tərəfindən ödənilən sadələşdirilmiş vergi</i>	3 689,0	2 728,7	74,0	489,8	121,9	-414,6	86,8
114 322	<i>bina tikintisi fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxslər tərəfindən ödənilən sadələşdirilmiş vergi</i>	1 928,0	2 116,9	109,8	1 240,4	2,4 dəfə	1 207,9	2,3 dəfə
114 323	<i>mülkiyyətində olan yaşayış və qeyri-yaşayış sahələrinin təqdim edilməsini həyata keçirən fiziki şəxslər tərəfindən ödənilən sadələşdirilmiş vergi</i>	31 828,0	45 853,5	144,1	45 853,5		13 712,6	142,7
114 324	<i>idman mərc oyunlarının satıcıları olan fiziki şəxslər tərəfindən ödənilən sadələşdirilmiş vergi</i>	257,0	260,4	101,3	260,4		8,8	103,5
114 325	<i>ticarət fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxslər tərəfindən 6 faiz dərəcə ilə ödənilən sadələşdirilmiş vergi</i>	692,0	2 404,0	3,5 dəfə	2 404,0		1 726,2	3,5 dəfə
114 326	<i>ictimai işə fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxslər tərəfindən 8 faiz dərəcə ilə ödənilən sadələşdirilmiş vergi</i>	940,0	1 864,3	2 dəfə	1 864,3		944,2	2 dəfə
114 327	<i>mülkiyyətindəki torpaq sahələrinin təqdim edilməsini həyata keçirən fiziki şəxslər tərəfindən ödənilən sadələşdirilmiş vergi</i>		3 316,5		3 316,5		3 316,5	
114 328	<i>sabit məbləğ üzrə sadələşdirilmiş vergi</i>		240,4		240,4		240,4	
114 329	<i>digər fiziki şəxslər tərəfindən ödənilən sadələşdirilmiş vergi</i>	100 051,0	99 649,1	99,6	-21 041,9	82,6	-7 413,5	93,1
114 330	<i>pul vəsaitlərinin nağd qaydada bank hesablarından çıxarılmasına görə ödənilən sadələşdirilmiş vergi</i>	9 300,0	29 225,5	3,1 dəfə	29 225,5		29 225,5	

114 331	<i>hüquqi şəxslər tərəfindən pul vəsaitlərinin nağd qaydada bank hesablarından çıxarılmasına görə ödənilən sadələşdirilmiş vergi</i>	8 600,0	27 395,4	3,2 dəfə	27 395,4		27 395,4	
114 332	<i>fərdi sahibkarlar tərəfindən pul vəsaitlərinin nağd qaydada bank hesablarından çıxarılmasına görə ödənilən sadələşdirilmiş vergi</i>	700,0	1 830,1	2,6 dəfə	1 830,1		1 830,1	

2018-ci ildə sadələşdirilmiş vergi üzrə aylar üçün müəyyən edilmiş proqnozlar oktyabr ayında 5,6% kəsirlə, digər aylarda isə 3,2%-49,8% intervalında artıqlaması ilə yerinə yetirilmişdir.

Sadələşdirilmiş vergi üzrə daxilolmaların tərkibində hüquqi şəxslər tərəfindən ödənilmiş vergilərin xüsusi çəkisi 64,2%, fiziki şəxslər tərəfindən ödənilmiş vergilərin xüsusi çəkisi isə 35,8% təşkil etmişdir. Ümumilikdə hüquqi şəxslər tərəfindən ödənilən sadələşdirilmiş vergi üzrə müəyyən olunmuş 239915,0 min manat proqnoz 120,0% səviyyəsində icra olunaraq dövlət büdcəsinə daxil olmuş vəsait 287875,1 min manat, fiziki şəxslər tərəfindən ödənilən sadələşdirilmiş vergi üzrə müəyyən olunmuş 140085,0 min manat proqnoz isə 114,4% səviyyəsində icra olunaraq büdcəyə daxil olmuş vəsait 160264,0 min manat təşkil etmişdir.

Sadələşdirilmiş vergi üzrə proqnozlara hüquqi və fiziki şəxslər üzrə ümumilikdə əməl olunsa da bəzi kənarlaşmalar müəyyən edilmişdir.

Belə ki, proqnoz göstəricilər mülkiyyətində olan yaşayış və qeyri-yaşayış sahələrinin təqdim edilməsini həyata keçirən hüquqi şəxslər tərəfindən ödənilən sadələşdirilmiş vergi (114313 N-li təsnifat kodu) üzrə 271,4 min manat məbləğində və ya 85,2% kəsirlə, digər hüquqi şəxslər tərəfindən ödənilən sadələşdirilmiş vergi (114318 N-li təsnifat kodu) üzrə isə 48031,0 min manat məbləğində və ya 58,9% kəsirlə icra edilmişdir.

Hüquqi şəxslər üzrə yaranmış bu kəsirlər əsas etibarlı ilə bina tikintisi fəaliyyəti ilə məşğul olan hüquqi şəxslər tərəfindən proqnozdan artıq ödənilmiş 42523,8 min manat, ticarət fəaliyyəti ilə məşğul olan hüquqi şəxslər tərəfindən proqnozdan artıq ödənilmiş 43560,6 min manat və eləcə də 2018-ci il üçün proqnozu müəyyən edilməmiş, lakin faktiki olaraq mülkiyyətindəki torpaq sahələrinin təqdim edilməsini həyata keçirən hüquqi şəxslər üzrə büdcəyə daxil olmuş 6079,1 min manat məbləğində vergilərin hesabına bağlanmışdır.

Fiziki şəxslər üzrə kəsirlər əsasən mülkiyyətdə və ya istifadədə olan avtonəqliyyat vasitələri ilə sərnişin və yük daşımalarının həyata keçirilməsinə görə ödənilən sadələşdirilmiş vergi üzrə proqnozun 2728,7 min manat məbləğində və ya 26,0%-lik kəsirlə icrasına görə yaranmışdır. Bu mənbədən daxilolmaların həcmi 2017-ci ilin göstəricisindən 414,6 min manat və ya 13,2% az olmaqla yanaşı 2007-2008-ci, eləcə də 2013-cü və 2015-ci illərin göstəricilərindən də əhəmiyyətli dərəcədə geri qalır. Eyni zamanda o da nəzərə alınmalıdır ki, mülkiyyətdə və ya istifadədə olan avtonəqliyyat vasitələri ilə sərnişin və yük daşımalarının həyata keçirilməsinə görə hüquqi şəxslər tərəfindən ödənilən sadələşdirilmiş vergi üzrə 2018-ci il üçün müəyyən edilmiş proqnozun yerinə yetirilməsinə (3311,0 min manat proqnoza qarşı icra 3503,6 min manat və ya 105,8%) və 2017-ci illə müqayisədə 430,7 min manatlıq və ya 14,0%-lik artımın əldə

olunmasına baxmayaraq daxilolma həcmi 2007-ci, eləcə də 2010-2013-cü illərin səviyyəsindən əhəmiyyətli dərəcədə aşağıdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, 2018-ci ildə əvvəlki ilə müqayisədə ölkə üzrə ümumi istehlak dövriyyəsinin nominal ifadədə 5,4% artaraq 47755,1 mln. manata, o cümlədən pərakəndə ticarət dövriyyəsinin 5,2% artaraq 37090,0 mln. manata, əhaliyə göstərilən pullu xidmətlərin 5,7% artaraq 9131,7 mln. manata, ictimai işə dövriyyəsinin isə 9,4% artaraq 1533,3 mln. manata çatması bu sahələrdən sadələşdirilmiş vergi üzrə daxilolmaların həcminə müsbət təsir göstərən əsas amillərdəndir və hesab edilir ki, sadələşdirilmiş verginin məbləği eyni zamanda kiçik sahibkarlıq subyektləri üzərində vergi inzibatçılığının səviyyəsini əks etdirən bir ölçü vahididir.

Sadələşdirilmiş vergi üzrə potensialdan səmərəli istifadə edilməsi ilə bağlı qeyd etmək olar ki, Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsinə edilmiş dəyişikliklərə əsasən toylarda, şənliklərdə və digər tədbirlərdə aparıcılıq, çalğıçılıq, rəqqaslıq, aşılıq, məzhəkəçilik və digər oxşar fəaliyyət, fərdi foto, audio-video xidmətləri (foto studiyalar istisna olmaqla) sahəsində fəaliyyət, çəkməçi, pinəçi fəaliyyəti, saat, televizor, soyuducu və digər məişət cihazlarının təmiri fəaliyyəti, fərdi yaşayış evlərində və mənzillərdə ev qulluqçusu, xəstələrə, qocalara və uşaqlara qulluq xidməti, dayə, fərdi sürücülük, ev təsərrüfatında təmizlik, bağban, aşpaz, gözətçi və digər analoji işlər, nəqqaşlıq emalatxanalarının fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər vergini "Sadələşdirilmiş vergi üzrə sabit məbləğin ödənilməsi haqqında qəbz" alınması yolu ödəməlidirlər ki, bu mənbədən də 2018-ci ildə büdcəyə cəmi 240,0 min manat vəsait toplanmışdır.

Daxilolmanın illik həcmi orta hesabla aylıq olaraq 20,0 min manat məbləğində verginin yığılmasını göstərir ki, bu da bu verginin fiziki şəxslərin 20-ə yaxın fəaliyyət növünü əhatə etməsi, ölkənin isə şəhər və rayonlarının (Naxçıvan MR-sı istisna olmaqla, işğal altında olan regionlar isə nəzərə alınmaqla) sayının 66 olması şəraitində, orta hesabla bir regiondan sabit məbləğ üzrə 303,0 manat sadələşdirilmiş verginin toplanması deməkdir.

Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının regional vergi orqanlarında apardığı nəzarət tədbirləri zamanı bir sıra fəaliyyət növləri üzrə ayrı-ayrı rayonlarda fiziki şəxslərin ümumiyyətlə bu vergiyə cəlb edilmədiyini kimi kütləvi halların mövcud olması öz təsdiqini tapmışdır.

Göstərilənlərlə yanaşı qeyd etmək lazımdır ki, "Azərbaycan Respublikası vahid büdcə təsnifatının təsdiq edilməsi barədə" Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2004-cü il 6 oktyabr tarixli 149 nömrəli qərarında dəyişikliklər edilməsi haqqında 2017-ci il 12 sentyabr tarixli 365 nömrəli Qərarına əsasən 114317, 114327 və 114328 nömrəli kodlarla büdcə gəlirlərinin təsnifatına *hüquqi və fiziki şəxslər tərəfindən mülkiyyətindəki torpaq sahələrinin təqdim edilməsinə görə sadələşdirilmiş vergi və sabit məbləğ üzrə sadələşdirilmiş vergi* üzrə təsnifatlar əlavə edilməsinə və bu mənbələrdən davamlı olaraq dövlət büdcəsinə kifayət qədər sadələşdirilmiş vergi məbləğlərinin daxil olmasına baxmayaraq, 2018-ci ildə bu mənbələr üzrə büdcə gəlirləri proqnozlaşdırılmamışdır.

Hüquqi şəxslərin torpaq vergisi üzrə 2018-ci il üçün müəyyən edilmiş 50000,0 min manat məbləğində proqnoz 101,2% səviyyəsində icra olunaraq bu mənbədən dövlət büdcəsinə 50597,5 min manat məbləğində vəsait daxil olmuşdur. Daxilolmanın xüsusi çəkisi ümumilikdə dövlət büdcəsinin vergi gəlirlərinin 0,5%-ni, Vergilər Nazirliyinin xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin edilən gəlirlərin isə 0,7%-ni təşkil etmişdir. Hesabat ilində bu vergi

növü üzrə daxilolmalar 2016-ci illə müqayisədə 322,4 min manat və ya 0,6%, 2017-ci illə müqayisədə isə 229,3 min manat və ya 0,5% artmışdır (Cədvəl 20).

Cədvəl 20. Hüquqi şəxslərin torpaq vergisi üzrə proqnoz və icra göstəriciləri, min manatla

Büdcə gəlirlərinin təsnifat kodları	Büdcə gəlirlərinin təsnifat adları	2018-ci il						
		Proqnoz	İcra	icra faizi	müqayisə			
					2016-cı ilin icrasına nisbətən		2017-ci ilin icrasına nisbətən	
					məbləğlə	%-lə	məbləğlə	%-lə
113 100	torpaq vergisi	50 000,0	50 597,5	101,2	322,4	100,6	229,3	100,5
113 110	sənaye, tikinti, nəqliyyat, rabitə, ticarət, məişət xidməti və digər xüsusi təyinatlı torpaqlara görə rezident və qeyri-rezident müəssisələrin torpaq vergisi	49 808,0	50 189,1	100,8	184,1	100,4	13,7	100,0
113 120	kənd təsərrüfatı təyinatlı torpaqlara görə rezident və qeyri-rezident müəssisələrin torpaq vergisi	192,0	365,7	190,6	96,1	135,6	173,5	190,3
113 150	yaşayış fondlarının, həyətiani sahələrin və bağ sahələrinin torpaqlarına görə torpaq vergisi	0,0	42,7		42,3	106,8 dəfə	42,1	75,4 dəfə

Hüquqi şəxslərin torpaq vergisi üzrə büdcə daxilolmalarının 99,2%-i sənaye, tikinti, nəqliyyat, rabitə, ticarət, məişət xidməti və digər xüsusi təyinatlı torpaqlara görə rezident və qeyri-rezident müəssisələr üzrə, 0,7%-i kənd təsərrüfatı təyinatlı torpaqlara görə rezident və qeyri-rezident müəssisələr üzrə, 0,1%-i isə yaşayış fondlarının, həyətiani sahələrin və bağ sahələrinin torpaqlarına görə ödənilmiş məbləğdən ibarət olmuşdur.

Sənaye, tikinti, nəqliyyat, rabitə, ticarət, məişət xidməti və digər xüsusi təyinatlı torpaqlar üzrə müəyyən edilmiş 49808,0 min manat proqnoz 100,8% səviyyəsində icra olunaraq dövlət büdcəsinə 50189,1 min manat vəsait daxil olmuşdur ki, bu da 2016-cı illə müqayisədə 184,1 min manat və ya 0,4%, 2017-ci illə müqayisədə 13,7 min manat çoxdur. Kənd təsərrüfatı təyinatlı torpaqlara görə rezident və qeyri-rezident müəssisələr üzrə torpaq vergisi üçün müəyyən edilmiş proqnoz isə 90,6% artıqlaması ilə icra edilərək 192,0 min manat proqnoza qarşı dövlət büdcəsinə 365,7 min manat məbləğində vəsait daxil olmuşdur. Bu daxilolma 2016-cı illə müqayisədə 96,1 min manat və ya 35,6%, 2017-ci illə müqayisədə isə 173,5 min manat və ya 90,3% çoxdur.

2018-ci ildə hüquqi şəxslərin torpaq vergisi üzrə 50597,5 min manat məbləğində gəlirin 74,9%-i və ya 37913,1 min manatı neft sektorundan, 25,1%-i və ya 12684,4 min manatı qeyri-neft sektorundan daxil olmuşdur. Neft sektorundan torpaq vergisi üzrə daxil olan vəsait 2016-cı illə müqayisədə 5836,5 min manat və ya 18,2%, 2017-ci illə müqayisədə 8931,9 min manat və ya 30,8% çox, qeyri-neft sektorundan daxil olan vəsait isə 2016-cı ilə

nisbətən 5513,1 min manat və ya 30,3%, 2017-ci ilə nisbətən 8701,6 min manat və ya 40,7% az olmuşdur.

Eyni zamanda qeyd edilməlidir ki, vergi orqanları tərəfindən təmin edilən büdcə gəlirləri barədə hesabatlara əsasən 2018-ci ildə hesablanmış torpaq vergisinin məbləği 133015,1 min manat (verginin əsas məbləği üzrə) olmaqla 2016-cı ilə müqayisədə 86523,0 min manat və ya 2,9 dəfə, 2017-ci ilə müqayisədə 82151,9 min manat və ya 2,6 dəfə çox olmuşdur. 2018-ci ildə torpaq vergisi üzrə hesablamanın əvvəlki illərə nisbətən artmasının əsas səbəbi dövlət mülkiyyətinə aid olan (9 iri vergi ödəyicisi istisna olmaqla) vergi ödəyicilərinə hesablanmış torpaq vergisi ilə əlaqədar olmuşdur. Belə ki, 2018-ci ildə dövlət mülkiyyətinə aid olan vergi ödəyicilərinə hesablanmış torpaq vergisinin məbləği 91358,6 min manat (verginin əsas məbləği üzrə) olmaqla 2016-cı ilin göstəricisindən 86538,4 min manat və ya 18,9 dəfə, 2017-ci ilin göstəricisindən 85471,8 min manat və ya 15,5 dəfə çox olmuşdur.

2018-ci ildə dövlət büdcəsinə torpaq vergisi təyinatı üzrə 50597,5 min manat vəsait daxil olmaqla həmin il üçün hesablanmış torpaq vergisinin 38%-ni təşkil etmişdir.

Eyni zamanda, 113160 təsnifat kodu üzrə nəzərdə tutulmuş büdcə gəlirləri üzrə - təyinatı üzrə istifadə edilməyən torpaqlara görə torpaq vergisi ilə bağlı 2017-ci ildə olduğu kimi 2018-ci ildə də dövlət büdcəsinə heç bir vəsait daxil olmamışdır.

Vergi Məcəlləsinə bununla bağlı dəyişikliyin 2016-cı ilin may ayından edilməsinə və 2017-ci ilin yanvar ayının 1-dən qüvvədə olmasına baxmayaraq 2017-ci və 2018-ci illər ərzində hüquqi və fiziki şəxslər tərəfindən təyinatı üzrə istifadə olunmayan torpaq sahələrinə görə dövlət büdcəsinə torpaq vergisinin hesablanması və ödənilməsi təmin edilməmişdir ki, bu barədə də Rəydə artıq qeyd edilmişdir.

Hüquqi şəxslərin əmlak vergisi üzrə müəyyən edilmiş 182000,0 min manat proqnoz 100,1% səviyyəsində icra olunaraq dövlət büdcəsinə 182229,5 min manat məbləğində vəsait daxil olmuşdur. Bu vergi növü üzrə daxil olan vəsaitin xüsusi çəkisi ümumilikdə dövlət büdcəsinin vergi gəlirlərinin 1,9%-ni, Vergilər Nazirliyinin xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin edilən gəlirlərin isə 2,5%-ni təşkil etmişdir. Hesabat ilində qeyd olunan mənbədən daxilolmaların məbləği 2016-cı ilə müqayisədə 7568,1 min manat və ya 4,3%, 2017-ci ilə müqayisədə 3665,6 min manat və ya 2,1% çoxdur (Cədvəl 21).

Cədvəl 21 . Hüquqi şəxslərin əmlak vergisi üzrə proqnoz və icra göstəriciləri, min manatla

Büdcə gəlirlərinin təsnifat kodları	Büdcə gəlirlərinin təsnifat adları	2018-ci il						
		proqnoz	icra	icra faizi	müqayisə			
					2016-cı ilin icrasına nisbətən		2017-ci ilin icrasına nisbətən	
					məbləğlə	%-lə	məbləğlə	%-lə
113 200	hüquqi şəxslərin əmlak vergisi	182 000,0	182 229,5	100,1	7 568,1	104,3	3 665,6	102,1

2018-ci ildə hüquqi şəxslərin əmlak vergisi üzrə dövlət büdcəsinə daxil olan vəsaitin 82567,2 min manatı və ya 45,3%-i neft sektorunun və 99662,3 min manatı və ya 54,7%-i qeyri-neft sektorunun payına düşmüşdür. Bu vergi növü üzrə büdcə daxilolmalarının həcmi 2016-cı və 2017-ci illərlə müqayisədə, neft sektoru üzrə, müvafiq olaraq 4136,1

min manat (5,3%) artmış və 3680,4 min manat (4,3%) azalmış, qeyri-neft sektoru üzrə isə, müvafiq olaraq 3432,0 min manat (3,6%) və 7346,0 min manat (7,9%) artmışdır.

Eyni zamanda qeyd edilməlidir ki, vergi orqanları tərəfindən təmin edilən büdcə gəlirləri barədə hesabatlarla əsasən 2018-ci ildə hesablanmış əmlak vergisinin məbləği 308044,2 min manat (verginin əsas məbləği üzrə) olmaqla 2016-cı illə müqayisədə 72064,4 min manat və ya 30,5%, 2017-ci illə müqayisədə 33162,7 min manat və ya 12,1% çox olmuşdur. 2018-ci ildə dövlət büdcəsinə əmlak vergisi təyinatı üzrə 182229,5 min manat vəsait daxilolmaqla həmin il üçün hesablanmış əmlak vergisinin 59,2%-ni təşkil etmişdir.

Belə ki, 2018-ci ildə azalma nəzərə alınmaqla real hesablanmış əmlak vergisinin məbləğinin 280619,9 min manat təşkil etməsinə baxmayaraq, dövlət büdcəsinə olan borclardan daxil olmalarla birlikdə bu məbləğin cəmi 64,9%-i dövlət büdcəsinə daxil olmuşdur ki, bu faizin də əvvəlki illərlə müqayisədə azalması müşahidə olunur (Cədvəl 22).

Cədvəl 22 Hesablamaya nisbətə büdcəyə daxil olmuş əmlak vergisi, min manatla

İllər	Hesablama	Azalma	Real hesablama	Daxilolma	Daxilolmanın hesablamada x/ç-si
2018	308 044,2	27 424,3	280 619,9	182 229,5	64,9%
2017	274 881,5	29 167,1	245 714,4	178 563,9	72,7%
2016	235 979,8	32 619,4	203 360,4	174 661,4	85,9%
2015	215 574,8	21 006,1	194 568,7	148 206,6	76,2%
2014	212 261,2	49 347,9	162 913,3	141 275,7	86,7%
CƏMİ	1 246 741,5	159 564,8	1 087 176,7	824 937,2	75,9%

İllər üzrə göstəricilərdən görüldüyü kimi son 5 ildə ümumilikdə büdcəyə daxil olmuş əmlak vergisinin məbləğinin hesablamaya nisbətə xüsusi çəkisi 75,9% təşkil etdiyi halda 2017-ci ildə bu göstərici əvvəlki illə müqayisədə 13,2 faiz bəndi aşağı düşərək 72,7%-ə, 2018-ci ildə isə 2016-cı illə müqayisədə 21 faiz bənd aşağı düşərək 64,9%-ə enmişdir ki, bu da son 5 ildə ən aşağı göstəricidir.

Qeyd etmək lazımdır ki, təkmil beynəlxalq təcrübədə büdcənin gəlir hissəsinin formalaşdırılması zamanı birbaşa vergilərin, o cümlədən torpaq vergisinin və əmlak vergisinin hesablanması və yığılması prosesinə xüsusi əhəmiyyət verilir. Nəzərə alınmalıdır ki, birbaşa vergilərin əsas üstünlüyü dövlət büdcəsinin gəlir hissəsini kifayət qədər sabit daxilolma mənbələri ilə təmin olunmasında iştirak etmələri ilə əlaqədardır.

Aksiz üzrə ümumilikdə 2018-ci il üçün müəyyən edilmiş 726000,0 min manat məbləğində proqnoz 100,4% səviyyəsində icra olunaraq dövlət büdcəsinə 728588,1 min manat vəsait daxil olmuşdur ki, bu göstərici də 2016-cı illə müqayisədə 103478,3 min manat və ya 16,6%, 2017-ci illə müqayisədə 115967,8 min manat və ya 18,9% çoxdur. Bu vergi növü üzrə büdcə daxilolmalarının 76,7%-i Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyinin, 23,3%-i isə Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsinin payına düşmüşdür.

2018-ci ildə Azərbaycan Respublikasında istehsal olunan məhsullar üzrə aksiz üçün müəyyən edilmiş 554000,0 min manat məbləğində proqnoz 100,8% səviyyəsində icra olunaraq dövlət büdcəsinə 558632,2 min manat məbləğində vəsait daxil olmuşdur. Daxilolmanın xüsusi çəkisi ümumilikdə dövlət büdcəsinin vergi gəlirlərinin 5,9%-ni, Vergilər Nazirliyinin xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin edilən gəlirlərin isə 7,5%-ni təşkil etmişdir. Bu mənbə üzrə icra göstəricisi 2016-cı ilə nisbətən 26416,8 min manat və ya 5%, 2017-ci ilə nisbətən 39937,9 min manat və ya 7,7% artmışdır (Cədvəl 23).

Cədvəl 23. Azərbaycan Respublikasında istehsal olunan məhsullara aksizlərin proqnoz və icra göstəriciləri, min manatla

Büdcə gəlirlərinin təsnifat kodları	Büdcə gəlirlərinin təsnifat adları	2018-ci il						
		proqnoz	icra	icra faizi	müqayisə			
					2016-cı ilin icrasına nisbətən		2017-ci ilin icrasına nisbətən	
					məbləğlə	%-lə	məbləğlə	%-lə
114 510	Azərbaycan Respublikasında istehsal olunan məhsullar üzrə aksiz	554 000,0	558 632,2	100,8	26 416,8	105,0	39 937,9	107,7
114 511	neft məhsulları üzrə	508 000,0	520 032,9	102,4	14 902,1	103,0	21 680,7	104,4
114 512	etil (yeyinti) spirti üzrə	3 104,0	3 285,1	105,8	2 231,1	3,1 dəfə	2 659,8	5,3 dəfə
114 513	pivə üzrə	11477,0	11 117,0	96,9	1 051,5	110,4	3 863,1	153,3
114 514	spirtli içkilərin bütün digər növləri üzrə	18 929,0	15 434,2	81,5	5 895,2	161,8	8 735,2	2,3 dəfə
114 515	tütün məmulatları üzrə	9 871,0	7 416,3	75,1	2 544,9	152,2	2 989,3	167,5
114 516	sair məhsullar üzrə	2 619,0	1 346,7	51,4	-208,1	86,6	9,9	100,7

Hesabat dövründə ölkədə istehsal olunan məhsullara görə aksiz üzrə dövlət büdcəsinə daxil olmuş 558632,2 min manat məbləğində vəsaitin 93,1%-i neft sektorunun, 6,9%-i isə qeyri-neft sektorunun payına düşmüşdür. Neft sektoru üzrə təsdiq edilmiş 508000,0 min manat məbləğində proqnoz 102,4% səviyyəsində icra olunaraq dövlət büdcəsinə 520032,9 min manat məbləğində vəsait daxil olmuşdur ki, bu da 2016-cı ilə müqayisədə 14902,1 min manat və ya 3,0%, 2017-ci ilə müqayisədə isə 21680,7 min manat və ya 4,4% çoxdur.

Aksizə cəlb olunan neft məhsullarının 2017-ci ilə nisbətən 2018-ci ildə istehsal həcmi avtomobil benzini üzrə 2,4% və ya 29,5 min ton az, sürtkü yağları üzrə 4,4 dəfə və ya 119,8 min ton, ağ neft üzrə 4,9% və ya 29,1 min ton, dizel yanacağı üzrə 3,2% və ya 60,6 min ton, kimya sənayesində istifadə üçün əmtəəlik benzin üzrə isə 8,7% və ya 16,3 min ton çox olmuşdur. 2017-ci ilə müqayisədə neft məhsullarının istehsalı ilə əlaqədar qeyd edilən dəyişikliklər neft məhsullarına tətbiq edilən aksiz üzrə daxilolmaların həcminə də müsbət təsir göstərmişdir.

Qeyri-neft sektoru üzrə aksiz üçün ümumilikdə müəyyən edilmiş 46000,0 min manat məbləğində proqnoz 83,9% səviyyəsində icra olunaraq dövlət büdcəsinə 38599,3 min manat məbləğində vəsait daxil olmuşdur ki, bu da 2016-cı ilə müqayisədə 11514,7 min

manat və ya 42,5%, 2017-ci illə müqayisədə 18257,3 min manat və ya 89,8% çoxdur. Bununla bərabər, hesabat ilində qeyri-neft sektoru üzrə aksiz tətbiq olunan mallar üçün ayrı-ayrılıqda müəyyən edilmiş proqnozlar yalnız etil (yeyinti) spirti üzrə aksiz istisna olmaqla digər bütün hallarda kəsirlərlə yerinə yetirilmişdir.

Belə ki, *pivə üzrə* aksiz üçün 2018-ci ildə müəyyən edilmiş 11477,0 min manat məbləğində proqnoz 96,9% səviyyəsində icra olunaraq dövlət büdcəsinə 11117,0 min manat məbləğində vəsait daxil olmuşdur. Bu göstərici 2016-cı illə müqayisədə 1051,5 min manat və ya 10,4%, 2017-ci illə müqayisədə 3863,1 min manat və ya 53,3% çoxdur. Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatlarına əsasən hesabat dövründə 2017-ci illə müqayisədə pivənin istehsal həcmnin 11% artaraq 4647,6 min dkl. təşkil etdiyi və ilin sonuna hazır məhsul ehtiyatının əvvəlki illə müqayisədə 5% azalaraq 270,8 min dkl. olduğu halda, pivəyə tətbiq edilən aksiz üzrə daxilolma məbləğinin azaldığını görürük.

Etil (yeyinti) spirti üzrə 3104,0 min manat məbləğində müəyyən edilmiş proqnoz 105,8% səviyyəsində yerinə yetirilərək dövlət büdcəsinə 3285,1 min manat məbləğində vəsait daxil olmuşdur ki, bu da 2016-cı və 2017-ci illərlə müqayisədə, müvafiq olaraq 2231,1 min manat (3,1 dəfə) və 2659,8 min manat (5,3 dəfə) çoxdur.

Spirtli içkilərin bütün digər növləri üzrə 2018-ci il üçün müəyyən edilmiş 18929,0 min manat məbləğində proqnoz 81,5% səviyyəsində icra olunaraq dövlət büdcəsinə 15434,2 min manat vəsait daxil olmuşdur. Daxilolmanın həcmi 2016-cı ilə nisbətən 5895,2 min manat və ya 61,8%, 2017-ci ilə nisbətən 8735,2 min manat və ya 2,3 dəfə çox olmuşdur. Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatlarına əsasən 2018-ci ildə əvvəlki ilə nisbətən istehsal həcmi şampan şərabi üzrə 2,6 dəfə artaraq 3,1 min dkl, araq üzrə 85,5% artaraq 1019,0 min dkl, üzüm şərabi üzrə 48,9% artaraq 1500,3 min dkl, brendi (konyak) üzrə 4,4 dəfə artaraq 27,7 min dkl təşkil etmişdir.

Tütün məmulatları üzrə 2018-ci il üçün müəyyən edilmiş 9871,0 min manat proqnoza qarşı 7416,3 min manat məbləğində vəsait dövlət büdcəsinə daxil olmaqla proqnoz 75,1% səviyyəsində icra edilmişdir. Eyni zamanda, bu göstərici 2016-cı illə müqayisədə 2544,9 min manat və ya 52,2%, 2017-ci illə müqayisədə isə 2989,3 min manat və ya 67,5% çoxdur. Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatlarına əsasən 2018-ci ildə papiros və siqaretlərin istehsal həcmnin 2017-ci ilə nisbətən 4 dəfə artaraq 4949,6 milyon ədəd təşkil etməsi bu mənbə üzrə proqnozun da artıqlaması ilə icra edilməsi üçün böyük potensialın olduğunu göstərmişdir. Belə ki, 01.01.2019-cu il tarixinə papiros və siqaretlər üzrə hazır məhsul ehtiyatının 1,1 milyon ədəd olması şəraitində 4948,5 milyon ədəd siqaretin tam həcmdə daxili istehlaka yönəldilməsi şərti ilə Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsinin 190.3.8-ci maddəsinə əsasən tütündən hazırlanan siqaretlər və onun əvəzediciləri üçün ən aşağı vergi dərəcəsinin (1 iyul 2018-ci il tarixinədək 1000,0 ədəd siqaretə aksizin məbləği 4,0 manat, 1 iyul 2018-ci il tarixindən 1000,0 ədəd siqaretə aksizin məbləği 12,0 manat) tətbiq edilməsi ilə belə dövlət büdcəsinə hesablanmalı aksizin məbləğinin 19,8 milyon manat təşkil etməli olduğunu göstərir.

Qeyri-neft sektoru üzrə *sair məhsullara tətbiq edilən aksizlərdən* daxilolmalarla bağlı 2018-ci il üçün müəyyən edilmiş 2619,0 min manat məbləğində proqnoz 51,4% və ya 1346,7 min manat məbləğində yerinə yetirilmişdir. Daxilolmanın həcmi 2016-cı ilin göstəricisi ilə müqayisədə 13,4% və ya 208,1 min manat azalmış, 2017-ci ilin göstəricisi ilə müqayisədə isə 0,7% və ya 9,9 min manat artmışdır.

Eyni zamanda qeyd edilməlidir ki, vergi orqanları tərəfindən təmin edilən büdcə gəlirləri barədə hesablara əsasən 2018-ci ildə hesablanmış aksiz vergisinin məbləği 499185,4 min manat (verginin əsas məbləği üzrə) olmaqla 2016-cı illə müqayisədə 47926,1 min manat və ya 10,6%, 2017-ci illə müqayisədə 33633,8 min manat və ya 7,2% çox olmuşdur. 2018-ci ildə dövlət büdcəsinə Vergilər Nazirliyinin xətti ilə aksiz vergisi təyinatı üzrə 558632,2 min manat vəsait daxilolmaqla həmin il üçün hesablanmış aksiz vergisinin məbləğindən 11,9% çox olmuşdur.

2018-ci ilin büdcə zərfinə əsasən Dövlət Gömrük Komitəsi xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin olunan *Azərbaycan Respublikasına malların idxalına görə* aksiz üzrə 172000,0 min manat məbləğində proqnoz 169955,9 min manat və ya 98,8% səviyyəsində icra olunmaqla proqnoz kəsrə yerinə yetirilmişdir. Bu vergi növü üzrə daxil olan vəsaitin xüsusi çəkisi ümumilikdə dövlət büdcəsinin vergi gəlirlərinin 1,8%-ni, komitənin xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin olunan gəlirlərin isə 4,9%-ni təşkil etmişdir.

Malların idxalına görə aksiz üzrə daxilolmaların həcmi 2016-cı illə müqayisədə 77061,5 min manat və ya 83%, 2017-ci illə müqayisədə isə 76029,9 min manat və ya 80,9% artmışdır (Cədvəl 24).

Cədvəl 24. Azərbaycan Respublikasına malların idxalına görə aksiz üzrə proqnoz və icra göstəriciləri, min manatla

Büdcə gəlirlərinin təsnifat kodları	Büdcə gəlirlərinin təsnifat adları	2018-ci il						
		Proqnoz	İcra	icra faizi	müqayisə			
					2016-cı ilin icrasına nisbətən		2017-ci ilin icrasına nisbətən	
					məbləğlə	%-lə	məbləğlə	%-lə
114 520	Azərbaycan Respublikasına malların idxalına görə aksiz	172 000,0	169 955,9	98,8	77 061,5	183,0	76 029,9	180,9
114 521	neft məhsulları üzrə	14 951,0	8 389,0	56,1	3 201,9	161,7	930,7	112,5
114 522	etil (yeyinti) spirti üzrə	5 509,0	1 456,7	26,4	-1 642,8	47,0	-1 291,4	53,0
114 523	pivə üzrə	10 648,0	6 518,0	61,2	2 519,4	163,0	1 205,9	122,7
114 524	spirtli içkilərin bütün digər növləri üzrə	22 478,0	14 176,5	63,1	7 433,3	2,1 dəfə	2 963,1	126,4
114 525	tütün məmulatları üzrə	87 752,0	105 208,8	119,9	74 115,9	3,4 dəfə	61 433,4	2,4 dəfə
114 526	idxal olunan minik avtomobilləri üzrə	30 000,0	32 794,4	109,3	-9 754,4	77,1	9 705,5	142,0
114 527	idxal edilən qızıl, ondan hazırlanmış zərgərlik və digər məişət məmulatları üzrə	540,0	1 032,8	191,3	989,3	23,8 dəfə	763,4	3,8 dəfə
114 528	idxal edilən emal olunmuş, çeşidlənmiş, çərçivəyə salınmış və bərkidilmiş almaz üzrə	6,0	127,0	21,2 dəfə	-53,4	70,4	124,4	48,4 dəfə
114 529	idxal olunan xəz-dəri məmulatları üzrə	116,0	252,7	2,2 dəfə	252,3	628,6 dəfə	194,9	4,4 dəfə

Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatlarındakı idxal həcmələrinə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş aksiz dərəcələrinin tətbiq olunması ilə tərəfimizdən hesablanmış

məbləğlərin büdcə daxilolmaları ilə üzləşdirilməsi nəticəsində bir sıra aksizli mallar üzrə aşkar olunan uyğunsuzluqlar müəyyənləşdirilmişdir.

2018-ci ilin büdcə zərfində göstəriləyi kimi isə, hesabat dövründə neft məhsulları, etil (yeyinti) spirti, pivə, spirtli içkilərin bütün digər növləri üzrə proqnozlar tam həcmdə icra olunmamışdır. Eyni zamanda qeyd edilməlidir ki, proqnozların icrasında kəsirlərin yaranması Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 21 dekabr 2017-ci il tarixli 574 nömrəli Qərarı ilə neft məhsulları istisna olmaqla Azərbaycan Respublikasının ərazisinə gətirilən digər bütün növ aksizli mallara tətbiq edilən aksiz dərəcələrinin artırılması şəraitində baş vermişdir.

Belə ki, *idxal olunmuş neft məhsullarına aksiz* üzrə təsdiq edilmiş 14951,0 min manat məbləğində proqnoza qarşı 8389,0 min manat məbləğində vəsait dövlət büdcəsinə daxil olmaqla proqnoz 43,9% kəsrlə icra olunmuşdur. Daxil olmuş vəsait 2016-cı ilin göstəricisindən 3201,9 min manat və ya 61,7%, 2017-ci ilin göstəricisindən isə 930,7 min manat və ya 12,5% çox olmuşdur. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2018-ci il 2 mart tarixli 74 nömrəli qərarı ilə reaktiv mühərriklər üçün TC-1 markalı yanacağa aksiz dərəcəsinin 2 mart 2018-ci il tarixindən 1 yanvar 2019-cu il tarixinədək 80 manatdan 1 manata, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2018-ci il 17 oktyabr tarixli 454 nömrəli qərarı ilə aviasiya benzinləri istisna olmaqla, tərkibində qurğuşunun miqdarı 0,013 q/l-dən çox olmayan, 95-dən az oktan ədədi ilə mühərrik benzinləri və tərkibində qurğuşunun miqdarı 0,013 q/l-dən çox, 95-dən az oktan ədədi ilə mühərrik benzinlərinin idxalındakı aksiz dərəcələrinin 1 oktyabr 2018-ci il tarixindən 90 gün müddətində 200,0 manatdan 1,0 manata endirilməsi neft məhsulları üzrə aksizin icrasına təsirsiz ötürülməmişdir.

Bununla yanaşı, Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatlarına əsasən ötən illə müqayisədə 2018-ci ildə idxal olunan tərkibində qurğuşunun miqdarı 0,013 q/l-dən çox olmayan, 95-dən az olan oktan ədədi ilə mühərrik benzinləri 5657,6 ton və ya 7,2% az, tərkibində qurğuşunun miqdarı 0,013 q/l-dən çox olmayan 95 və ya daha çox, lakin 98-dən çox olmayan oktan ədədi ilə mühərrik benzinləri 7,1 ton və ya 13,9% çox, tərkibində qurğuşunun miqdarı 0,013 q/l-dən çox olmayan, 98 və ya çox oktan ədədi ilə mühərrik benzinləri 348,8 ton və ya 24%, emalın spesifik prosesləri üçün orta destilyatlar və digər məqsədlər üçün orta destilyatlar 8539,9 ton və ya 38,9% və neft bitumu üzrə 6940,2 ton və ya 98,1% az olmuşdur ki, bu da daxilolmaların faktiki həcmələri ilə əsasən uyğunluq təşkil edir.

Etil (yeyinti) spirtinə aksiz üzrə 5509,0 min manat məbləğində müəyyən edilmiş proqnoz 26,4% səviyyəsində icra edilməklə dövlət büdcəsinə 1456,7 manat məbləğində vəsait daxil olmuşdur. Etil (yeyinti) spirtinə aksiz üzrə 5509,0 min manat məbləğində müəyyən edilmiş proqnoza qarşı 1456,7 manat məbləğində vəsaitin dövlət büdcəsinə daxil olması malların idxalına görə aksizin proqnozunun ən aşağı səviyyədə icrasını göstərmişdir. Bu mənbədən daxil olan vəsait 2016-cı il və 2017-ci ilin göstəricilərindən, müvafiq olaraq 1642,8 min manat və ya 53% və 1291,4 min manat və ya 47% az olmuşdur. Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatlarına əsasən 2018-ci ildə ölkəyə idxal olunan etil spirtinin həcmnin 91,54 min dkl olduğunu və faktiki idxal həcminə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş aksiz dərəcəsinin tətbiq edilməsi ilə (1 litr üçün 4,0 manat) real (hesablanmalı olan) aksiz məbləğinin büdcəyə ödənilmiş (yəni, dövlət

büdcəsinin gəlirləri kimi uçota alınması təmin edilmiş) aksiz məbləğindən 2204,6 min manat və ya 2,5 dəfə çox olduğu müəyyən edilmişdir.

İdxal olunmuş pivə üzrə təsdiq edilmiş 10648,0 min manat məbləğində proqnoza qarşı 6518,0 min manat məbləğində vəsait dövlət büdcəsinə daxilolmaqla proqnoz 38,8% kəsrlə icra olunmuşdur. Daxil olmuş 6518,0 min manat vəsait 2016-cı ilin göstəricisindən 2519,4 min manat və ya 63,0%, 2017-ci ilin göstəricisindən 1205,9 min manat və ya 22,7% çox olmuşdur. Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatlarına əsasən pivənin idxal həcmnin 2017-ci ilə nisbətən 2018-ci ildə 75,26 min dkl. və ya 13,8% azalaraq 472,07 min dkl. təşkil etməsi şəraitində belə 2018-ci il üçün pivə üzrə real (hesablanmalı olan) aksiz məbləğinin dövlət büdcəsinə ödənilmiş (yəni, dövlət büdcəsinin gəlirləri kimi uçota alınması təmin edilmiş) aksiz məbləğindən çox olduğu müəyyən edilmişdir. Belə ki, 2018-ci ildə faktiki idxal həcminə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş aksiz dərəcəsinin tətbiq edilməsi ilə (1 litr üçün 1,7 manat) real aksiz məbləği büdcəyə ödənilmiş aksiz məbləğindən 1507,2 min manat və ya 23,1% çox olmuşdur.

İdxal olunmuş spirtli içkilərin bütün digər növlərinə aksiz üzrə təsdiq edilmiş 22478,0 min manat məbləğində proqnoz 63,1% səviyyəsində icra edilərək dövlət büdcəsinə 14176,5 min manat vəsaitin daxil olması təmin edilmişdir. Bu mənbə üzrə daxilolmalar 2016-cı ilin göstəricisindən 7433,3 min manat və ya 2,1 dəfə, 2017-ci ilin göstəricisindən isə 2963,1 min manat və ya 26,4% çox olmuşdur. 2018-ci il üçün Azərbaycan Respublikasına idxal edilən aksizli malların idxal həcmlərinin Dövlət Statistika Komitəsinin və Dövlət Gömrük Komitəsinin məlumatlarında əsasən uyğunluq təşkil etdiyi halda, spirtli içkilərin bütün digər növləri üzrə (220410, 220421, 220422, 220429, 220430, 220510, 220600, 220820, 220830, 220840, 220850, 220860, 220870, 220890 mal kodları üzrə) Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatlarındakı idxal həcmlərinin Dövlət Gömrük Komitəsinin məlumatlarındakı idxal həcmələrindən kəskin şəkildə fərqləndiyi müəyyən edilmişdir. Belə ki, qeyd edilən mal kodları üzrə Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatlarına əsasən 2018-ci ildə idxal həcmlərinin 96,71 min dkl olduğu halda kənar dövlət maliyyə nəzarəti tədbirləri çərçivəsində Dövlət Gömrük Komitəsinin strukturuna daxilolan müvafiq ixtisaslaşdırılmış idarəsində aparılan audit zamanı təqdim edilən məlumatlarda isə spirtli içkilərin yuxarıda qeyd edilən mal kodları üzrə faktiki idxal həcmlərinin 195,4 min dkl göstərdiyini nəzərə alaraq idxal həcmləri arasında 98,69 min dkl və ya 2 dəfə fərq yaranmışdır. İdxal həcmləri üzrə yaranmış 98,69 min dkl fərqi 84,49 min dkl-i və ya 85,6%-i arağın (mal kodu 220860) payına düşmüşdür.

Eyni zamanda qeyd olunmalıdır ki, kənar dövlət maliyyə nəzarəti tədbirləri çərçivəsində Dövlət Gömrük Komitəsinin strukturuna daxil olan müvafiq ixtisaslaşdırılmış idarəsində aparılan audit zamanı təqdim edilən məlumatlara əsasən spirtli içkilərin bütün digər növləri üzrə malların sərbəst dövriyyəyə buraxılması üçün gömrük rəsmiləşdirilməsi aparılarkən hesablanmış aksizin məbləğləri ilə dövlət büdcəsinə ödənilmiş aksizin məbləğləri arasında da fərqlərin olduğu müəyyən edilmişdir. Belə ki, malların gömrük rəsmiləşdirilməsi aparılarkən hesablanmış aksizin məbləği 15920,7 min manat, dövlət büdcəsinə ödənilmiş aksizin məbləği isə 14176,5 min manat olduğunu nəzərə alaraq hesablanmış aksizin məbləğləri ilə faktiki dövlət büdcəsinə ödənilmiş aksizin məbləğləri arasında 1744,2 manat və ya 12,3% fərq yaranmışdır.

Azərbaycan Respublikasına malların idxalına görə aksiz üzrə daxilolmanın əsas mənbələrindən biri olan *idxal olunmuş tütün məmulatlarına* aksiz üzrə müəyyən edilmiş

proqnoz 119,9% səviyyəsində icra olunaraq büdcəyə 105208,8 min manat vəsaitin daxil olması təmin edilmişdir ki, bu da 2016-cı ilin göstəricisindən 74115,9 min manat və ya 3,4 dəfə, 2017-ci ilin göstəricisindən isə 61433,4 min manat və ya 2,4 dəfə çoxdur. Ötən illə müqayisədə aksiz üzrə daxilolmalardakı əhəmiyyətli artımın əsas səbəbi “Azərbaycan Respublikasının ərazisinə gətirilən aksiz vergisinə cəlb olunan malların aksiz dərəcələrinin təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2001-ci il 19 yanvar tarixli 20 nömrəli qərarında dəyişiklik edilməsi barədə Nazirlər Kabinetinin 21 dekabr 2017-ci il tarixli qərarı ilə tərkibində tütün olan siqaretlərə tətbiq edilən aksiz dərəcəsinin 3 dəfə (yəni, 1000 ədəd üçün 4,0 manat- 1000 ədəd üçün 12,0 manat olmuşdur) artırılması ilə əlaqədar olmuşdur. Bununla yanaşı qeyd olunmalıdır ki, 2018-ci ildə idxal olunan tütün məmulatlarının həcmnin 2017-ci ilə nisbətən artması da bu mənbədən dövlət büdcəsinə aksiz üzrə daxilolmalara müsbət təsirlər göstərmişdir. Belə ki, Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatlarına əsasən 2018-ci ildə idxalın həcmi 2017-ci illə müqayisədə tərkibində tütün olan siqarlar, ucları kəsilmiş siqarlar və nazik siqarlar üzrə 2,1 dəfə artaraq 0,15 mln. ədəd, tərkibində tütün olan siqaretlər üzrə isə 2,2% artaraq 11277,2 mln. ədəd təşkil etmişdir.

2018-ci ildə tütün məmulatları üzrə proqnozun artıqlaması ilə yerinə yetirilməsinə baxmayaraq faktiki idxal həcminə əsasən real (hesablanmalı olan) aksiz məbləği ilə dövlət büdcəsinə ödənilmiş aksiz məbləği arasında nəzərə çarpacaq fərqlər yaranmışdır. Belə ki, 2018-ci ildə idxal edilmiş 11277,2 mln. ədəd tərkibində tütün olan siqarete qanunvericiliklə müəyyən edilmiş aksiz dərəcəsinin (1000 ədəd siqaret üçün 12,0 manat) tətbiq edilməsi ilə real aksiz məbləğinin 135326,4 min manat təşkil etməsini, 2018-ci il üçün dövlət büdcəsinə daxil olması təmin edilmiş aksiz məbləğinin isə 105208,8 min manat olduğunu nəzərə alaraq 30117,6 min manat və ya 28,6% kənarlaşma yaranır.

İdxal olunmuş minik avtomobillərinə aksiz üzrə təsdiq edilmiş 30000,0 min manat məbləğində proqnoz 109,3% səviyyəsində icra olunaraq dövlət büdcəsinə 32794,4 min manat vəsaitin daxil olması təmin edilmişdir. Daxilolmanın həcmi 2016-cı ilin müvafiq göstəricisindən 9754,4 min manat və ya 22,9% az, 2017-ci ilin müvafiq göstəricisindən isə 9705,5 min manat və ya 42% çox olmuşdur. Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatlarına əsasən idxal olunmuş minik avtomobillərinin sayı 2017-ci ilə nisbətən 2,2 dəfə və ya 14429,0 ədəd, o cümlədən, mühərrikinin həcmi 1000 kub sm-dən çox olmayan, qığılcımla alışıqlar 117,0 ədəd, mühərrikinin həcmi 1000-1500 kub sm olan, qığılcımla alışıqlar 2348,0 ədəd, mühərrikinin həcmi 1500-3000 kub sm olan, qığılcımla alışıqlar 14516,0 ədəd, mühərrikinin həcmi 3000 kub sm-dən çox olan, qığılcımla alışıqlar 908,0 ədəd, mühərrikinin həcmi 1500 kub sm-dən çox olmayan, sıxılmaqdan alışıqlar 3140,0 ədəd, mühərrikinin həcmi 1500-2500 kub sm olan, sıxılmaqdan alışıqlar 3946,0 ədəd, mühərrikinin həcmi 2500 kub sm-dən çox olan, sıxılmaqdan alışıqlar 759,0 ədəd, digər minik avtomobilləri isə 283,0 ədəd artaraq ümumilikdə 26017,0 ədəd təşkil etmişdir. Minik avtomobilləri üzrə idxal həcmnin 2017-ci ilə nisbətən 2,2 dəfə artması şəraitində bu mənbə üzrə müəyyənləşdirilmiş proqnoz artıqlaması ilə icra edilmişdir.

İdxal edilən qızıla, ondan hazırlanmış zərgərlik və digər məişət məmulatlarına tətbiq olunan aksizlər üzrə 2018-ci ildə müəyyən edilmiş 540,0 min manat proqnoz 191,3% səviyyəsində icra olunmuş və bu təyinat üzrə dövlət büdcəsinə 1032,8 min manat vəsait daxil olmuşdur. Daxilolmanın həcmi 2016-cı ilin müvafiq göstəricisindən 989,3 min manat

və ya 23,8 dəfə, 2017-ci ilin müvafiq göstəricisindən isə 763,4 min manat və ya 3,8 çox olmuşdur.

Bundan başqa, idxal edilən emal olunmuş, çeşidlənmiş, çərçivəyə salınmış və bərkidilmiş almaza tətbiq olunan aksizlər üzrə 2018-ci ildə təsdiq edilmiş 6,0 min manat proqnoz 21,2 dəfə artıqlaması ilə icra edilərək bu təyinat üzrə dövlət büdcəsinə 127,0 min manat vəsait daxil olmuşdur. Daxilolmanın həcmi 2016-cı ilin müvafiq göstəricisindən 53,4 min manat və ya 29,6% az, 2017-ci ilin müvafiq göstəricisindən isə 124,4 min manat və ya 48,4 dəfə çox olmuşdur.

İdxal olunan xəz-dəri məmulatlarına tətbiq olunan aksizlər üzrə 2018-ci ildə təsdiq edilmiş 116,0 min manat proqnoz 2,2 dəfə artıqlaması ilə icra edilərək bu təyinat üzrə dövlət büdcəsinə 252,7 min manat vəsait daxil olmuşdur. Daxilolmanın həcmi 2016-cı ilin müvafiq göstəricisindən 252,3 min manat və ya 628,6 dəfə, 2017-ci ilin müvafiq göstəricisindən isə 194,9 min manat və ya 4,4 dəfə çox olmuşdur.

2018-ci il üçün *yol vergisi* üzrə ümumilikdə müəyyən edilmiş 103000,0 min manat məbləğində proqnoz 110,2% səviyyəsində icra olunaraq, dövlət büdcəsinə 113527,2 min manat (10527,2 min manat çox) məbləğində vəsait daxil olmuşdur. Bu mənbədən daxilolmaların həcmi 2016-cı illə müqayisədə 25,9% və ya 39736,4 min manat, 2017-ci illə müqayisədə isə 15,5% və ya 20818,5 min manat azalmışdır. Hesabat ilində yol vergisi üzrə daxilolmaların 73365,4 min manatı və ya 64,6%-i Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyi, 40161,8 min manatı və ya 35,4%-i isə Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsi tərəfindən təmin edilmişdir.

2018-ci ildə *Azərbaycan Respublikasının ərazisində istehsal edilərək daxili istehlaka yönəldilən (topdan satılan) yanacaq*ə *yol vergisi* üzrə müəyyən olunmuş 73000,0 min manat məbləğində proqnoz 100,5% səviyyəsində icra olunaraq, dövlət büdcəsinə 73365,4 min manat vəsait daxil olmuşdur. Bu vəsaitin xüsusi çəkisi 2018-ci il dövlət büdcəsinin ümumi vergi gəlirlərinin 0,8%-ni, Vergilər Nazirliyinin xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin edilmiş gəlirlərin isə 1,1%-ni təşkil etmişdir. Qeyd edilən vergi növü üzrə daxilolmaların həcmi 2016-cı illə müqayisədə 3344,0 min manat və ya 4,8% çox, 2017-ci illə müqayisədə isə 26188,2 min manat və ya 26,3% az olmuşdur (Cədvəl 25).

Cədvəl 25. Azərbaycan Respublikasının ərazisində istehsal edilərək daxili istehlaka yönəldilən (topdan satılan) yanacaqə *yol vergisi* üzrə proqnoz və icra göstəriciləri, min manatla

Büdcə gəlirlərinin təsnifat kodları	Büdcə gəlirlərinin təsnifat adları	2018-ci il						
		Proqnoz	icra	icra faizi	müqayisə			
					2016-cı ilin icrasına nisbətən		2017-ci ilin icrasına nisbətən	
					məbləğlə	%-lə	məbləğlə	%-lə
114 710	Azərbaycan Respublikasının ərazisində istehsal edilərək, daxili istehlaka yönəldilən (topdan satılan) yanacaqə <i>yol vergisi</i>	73 000,0	73 365,4	100,5	3 344,0	104,8	-26 188,2	73,7
114 711	avtomobil benzininə <i>yol vergisi</i>	40 193,0	32 679,9	81,3	-1 598,0	95,3	-22 133,1	59,6
114 712	dizel yanacağına <i>yol vergisi</i>	28 654,0	34 551,8	120,6	4 867,6	116,4	-4 525,2	88,4
114 713	maye qaza <i>yol vergisi</i>	4 153,0	6 133,7	147,7	74,4	101,2	470,1	108,3

Hesabat dövründə ölkə ərazisində istehsal edilərək daxili istehlaka yönəldilən (topdan satılan) yanacağa görə yol vergisi üzrə daxilolmaların 44,5%-ni *avtomobil benzininə yol vergisi*, 47,1%-ni *dizel yanacağına yol vergisi* və 8,4%-ni *maye qaza yol vergisi* təşkil etmişdir. Avtomobil benzininə yol vergisi üzrə proqnoz istisna olmaqla digər iki mənbə üzrə proqnozlar artıqlaması ilə yerinə yetirilməsi təmin edilmişdir.

Belə ki, avtomobil benzininə yol vergisi üzrə müəyyən olunmuş 40193,0 min manat məbləğində proqnoz 81,3% yerinə yetirilərək, dövlət büdcəsinə 32679,9 min manat məbləğində vəsait daxil olmuşdur. 2018-ci il üzrə bu mənbədən daxilolmaların həcmi 2016-cı ilin göstəricisinə nisbətən 1598,0 min manat və ya 4,7%, 2017-ci ilin göstəricisinə nisbətən isə 22133,1 min manat və ya 40,4% az olmuşdur.

Ölkə ərazisində istehsal edilərək daxili istehlaka yönəldilən yanacağa görə yol vergisinin digər bir yarımaddəsi olan dizel yanacağına görə yol vergisi üzrə dövlət büdcəsinə 34551,8 min manat vəsait daxil olmuşdur ki, bu da müəyyən olunmuş 28654,0 min manat məbləğində proqnozun 120,6% səviyyəsində icra olunduğunu göstərir. Bu mənbədən daxilolmaların həcmi 2016-cı illə müqayisədə 4867,6 min manat və ya 16,4% çox, 2017-ci illə müqayisədə 4525,2 min manat və ya 11,6% az olmuşdur.

Eyni zamanda, *maye qaza yol vergisi* üzrə proqnoz 147,7% səviyyəsində icra olunaraq, 4153,0 min manat proqnoza qarşı dövlət büdcəsinə 6133,7 min manat məbləğində vəsait daxil olmuşdur. Bu göstərici 2016-cı illə müqayisədə 74,4 min manat və ya 1,2%, 2017-ci illə müqayisədə isə 470,1 min manat və ya 8,3% çoxdur.

2018-ci ildə dövlət büdcəsinə ödənilmiş yol vergisinin 2017-ci ilə nisbətən azalması 2017-ci ildə dövlət büdcəsinə həmin il üçün hesablanmış yol vergisindən 31141,9 min manat və ya 45,5 % artıq vəsaitin ödənilməsi şəraitində baş vermişdir.

Eyni zamanda qeyd edilməlidir ki, vergi orqanları tərəfindən təmin edilən büdcə gəlirləri barədə hesabatlara əsasən 2018-ci ildə hesablanmış yol vergisinin məbləği 72583,6 min manat (verginin əsas məbləği üzrə) olmaqla 2016-cı illə müqayisədə 3804,2 min manat və ya 5,5%, 2017-ci illə müqayisədə 4171,9 min manat və ya 6,1% çox olmuşdur. 2018-ci ildə dövlət büdcəsinə Vergilər Nazirliyinin xətti ilə yol vergisi təyinatı üzrə 73365,4 min manat vəsait daxilolmaqla həmin il üçün hesablanmış yol vergisinin məbləğindən 1% çox olmuşdur.

Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatlarına əsasən 2018-ci ildə ölkədə əvvəlki illə müqayisədə avtomobil benzininin istehsal həcmi 29,5 min ton və ya 2,4% azalaraq 1185,6 min ton, dizel yanacağı üzrə isə 60,6 min ton və ya 3,2% artaraq 1956,3 min ton təşkil etmişdir. Eyni zamanda hazır məhsul ehtiyatı avtomobil benzini üzrə ilin əvvəlinə 65,8 min ton, ilin sonuna 71,7 min ton, dizel yanacağı üzrə isə ilin əvvəlinə 47,6 min ton, ilin sonuna 80,9 min ton təşkil etmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, bu məlumatlara əsasən müəyyən edilən vergitutma bazasından hesablanmalı olan vergi məbləği ilə həmin mənbələr, xüsusən də dizel yanacağı üzrə daxilolmalar arasında əhəmiyyətli fərqlərin olduğu görünür. Belə ki, ilin əvvəlinə dizel yanacağı üzrə hazır məhsul ehtiyatı nəzərə alınaraq 2018-ci ildə daxili istehlaka yönəldilmiş dizel yanacağının 1923,0 min ton olması şərt ilə hesablanmalı yol vergisi ilə (dizel yanacağı üzrə hesablanmalı yol vergisi 45767,4 min manat) faktiki dövlət büdcəsinə ödənilmiş yol vergisi arasında 11215,6 min manat və ya 32,5% kənarlaşma yaranır.

2018-ci ildə Dövlət Gömrük Komitəsinin xətti ilə yol vergisi üzrə dövlət büdcəsinə daxil olan 40161,8 min manat vəsait təsdiq edilmiş 30000,0 min manat məbləğində

proqnozu 33,9% üstələyərək, 2016-cı ilin göstəricisindən 43080,3 min manat və ya 51,8% az, 2017-ci ilin göstəricisindən isə 5369,7 min manat və ya 15,4% çox olmuşdur. Bu mənbədən daxil olan vəsaitin xüsusi çəkisi ümumilikdə dövlət büdcəsinin vergi gəlirlərinin 0,4%-ni, Gömrük Komitəsinin xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin edilən gəlirlərin isə 1,3%-ni təşkil etmişdir (Cədvəl 26).

Cədvəl 26. Dövlət Gömrük Komitəsi xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin olunan yol vergisi üzrə proqnoz və icra göstəriciləri, min manatla

Büdcə gəlirlərinin təsnifat kodları	Büdcə gəlirlərinin təsnifat adları	2018-ci il						
		proqnoz	icra	icra faizi	müqayisə			
					2016-cı ilin icrasına nisbətən		2017-ci ilin icrasına nisbətən	
					məbləğlə	%-lə	məbləğlə	%-lə
	Gömrük orqanları xətti ilə ümumilikdə yol vergisi	30 000,0	40 161,8	133,9	-43 080,3	48,2	5 369,7	115,4
114 720	Azərbaycan Respublikasının ərazisinə idxal olunan yanacağa yol vergisi	3 023,0	3 633,3	120,2	-52 505,0	6,5	127,3	103,6
114 721	avtomobil benzininə yol vergisi	3 020,0	3 633,3	120,3	-52 500,9	6,5	130,6	103,7
114 722	dizel yanacağına yol vergisi	3,0	0,0	0,0	-4,1	0,0	-3,3	0,0
114 723	maye qaza yol vergisi	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
114 730	Xarici dövlətlərin avtonəqliyyat vasitələri sahibləri tərəfindən ödənilən yol vergisi	26 977,0	36 528,5	135,4	9 424,7	134,8	5 242,4	116,8

Proqnozun yüksək icra faizi *xarici dövlətlərin avtonəqliyyat vasitələri sahibləri tərəfindən ödənilən yol vergisi* hesabına baş vermişdir. Belə ki, hesabat dövründə xarici dövlətlərin avtonəqliyyat vasitələri sahibləri tərəfindən ödənilən yol vergisi üçün ümumilikdə təsdiq edilmiş 26977,0 min manat məbləğində illik proqnoz 135,4% səviyyəsində icra edilmiş və bu mənbədən dövlət büdcəsinə 36528,5 min manat vəsait daxil olmuşdur. Daxilolmanın həcmi 2016-cı illə müqayisədə 9424,7 min manat və ya 34,8%, 2017-ci illə müqayisədə isə 5242,4 min manat və ya 16,8% artmışdır.

Ötən illə müqayisədə xarici dövlətlərin avtonəqliyyat vasitələri üzrə daxilolmaların həcmindəki artım ölkə ərazisinə daxil olan və həmin ərazidə sərnişin və yük daşınması üçün istifadə edilən xarici dövlətlərin avtonəqliyyat vasitələrinin sayının artması ilə əlaqədar olmuşdur. Dövlət Gömrük Komitəsinin məlumatlarına əsasən 2017-ci illə müqayisədə hesabat ilində ölkə ərazisinə daxil olan avtobusların sayı 897 ədəd və ya 19,4%, yük avtomobillərinin sayı 19025 ədəd və ya 14,9%, minik avtomobillərinin sayı isə 20451 ədəd və ya 29,2% artmışdır.

Azərbaycan Respublikasının ərazisinə idxal olunan yanacağa yol vergisi üzrə 2018-ci il üçün təsdiq edilmiş 3023,0 manat proqnoza qarşı bu mənbədən dövlət büdcəsinə 3633,3 min manat məbləğində vəsait daxil olmaqla proqnoz 120,2% səviyyəsində icra edilmişdir. Həmin mənbə üzrə daxilolmaların həcmi 2016-cı illə müqayisədə 52505,0 min manat və ya 93,5% az, 2017-ci illə müqayisədə isə 127,3 min manat və ya 3,6% çox

olmuşdur. Dövlət Gömrük Komitəsinin məlumatlarına əsasən 2017-ci illə müqayisədə hesabat ilində ölkə ərazisinə idxal olunan avtomobil benzininin həcmi 8,6 milyon litr artaraq 183,71 milyon litr təşkil etmiş və bu artım proqnozun artıqlaması ilə icrasına öz təsirini göstərmişdir. 2016-cı illə müqayisədə müşahidə olunan azalma isə həmin ildə faktiki idxal həcminə görə hesablanmalı olan yol vergisindən daha çox yol vergisinin dövlət büdcəsinə köçürülməsi ilə əlaqədardır ki, bu halda da azalmanın obyektiv səbəblərlə izah olunması mümkün olmur.

2018-ci il üçün *mədən vergisi* üzrə müəyyən edilmiş 136000,0 min manat məbləğində proqnoz 101,0% səviyyəsində icra olunaraq dövlət büdcəsinə 137378,5 min manat vəsait daxil olmuşdur. Bu vergi növü üzrə daxil olan vəsaitin xüsusi çəkisi ümumilikdə dövlət büdcəsinin vergi gəlirlərinin 1,5%-ni, Vergilər Nazirliyinin xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin edilən gəlirlərin isə 2,0%-ni təşkil etmişdir. Hesabat ilində müvafiq mənbə üzrə daxilolmaların məbləği 2016-cı illə müqayisədə 27100,7 min manat və ya 24,6%, 2017-ci illə müqayisədə isə 26287,8 min manat və ya 23,7% çox olmuşdur (Cədvəl 27).

Dövlət büdcəsinə bu mənbədən daxil olmuş vergilərin 57,2%-i xam neft, 40,5%-i təbii qaz, 2,2%-i isə digər məhsullar üzrə mədən vergisinin payına düşmüşdür. Belə ki, xam neft üzrə mədən vergisi 79000,0 min manat proqnoza qarşı 78621,9 min manat və ya 99,5%, təbii qaz üzrə mədən vergisi isə 50000,0 min manat proqnoza qarşı 55665,8 min manat və ya 111,3% səviyyəsində icra olunmuşdur. 2016-cı və 2017-ci illərlə müqayisədə xam neft üzrə daxilolmalar, müvafiq olaraq 1752,3 min manat (2,2%) azalmış və 8895,5 min manat (12,8%) artmış, təbii qaz üzrə daxilolmalar isə, müvafiq olaraq 27347,3 min manat (96,6%) və 15844,3 min manat (39,8%) artmışdır.

Dövlət Neft Şirkətinin məlumatlarına əsasən 2018-ci ildə şirkət xətti ilə neft hasilatı və təbii qaz hasilatı 2017-cı illə müqayisədə artmışdır. Belə ki, 2018-ci ildə neft hasilatı əvvəlki ilə nisbətən 114,9 min ton və ya 1,6% artaraq 7542,0 min ton, təbii qaz hasilatı isə 436,0 mln. kub metr və ya 7,2% artaraq 6525,0 mln. kub metr təşkil etmişdir.

Cədvəl 27 . Mədən vergisi üzrə proqnoz və icra göstəriciləri, min manatla

Büdcə gəlirlərinin təsnifat kodları	Büdcə gəlirlərinin təsnifat adları	2018-ci il						
		proqnoz	icra	icra faizi	müqayisə			
					2016-cı ilin icrasına nisbətən		2017-ci ilin icrasına nisbətən	
					məbləğlə	%-lə	məbləğlə	%-lə
114 900	mədən vergisi	136 000,0	137 378,5	101,0	27 100,7	124,6	26 287,8	123,7
114 910	xam neft üzrə	79 000,0	78 621,9	99,5	-1 752,3	97,8	8 895,5	112,8
114 920	təbii qaz üzrə	50 000,0	55 665,8	111,3	27 347,3	196,6	15 844,3	139,8
114 930	filiz faydalı qazıntıları üzrə	1 380,0	1 422,5	103,1	1 416,8	250,0 dəfə	1 398,0	58,1 dəfə
114 940	qeyri-filiz faydalı qazıntıları üzrə	2 980,0	863,3	29,0	186,2	127,5	-65,8	92,9
114 950	mineral sular üzrə	283,0	147,6	52,2	-6,2	96,0	-83,2	64,0

114 960	yerli əhəmiyyətli tikinti materialları	0,0	0.0		0.0		0.0	
114 970	sair məhsullar üzrə	1 929,0	599,0	31,1	197,9	149,3	266,3	180,0
114 980	digər	428,0	58,4	13,6	-289,1	16,8	32,7	2,2 dəfə

Qeyd etmək lazımdır ki, 2018-ci il üzrə hasilat həcməsinə uyğun olaraq qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada hesablanmalı olan mədən vergisinin məbləği xam neft üzrə 83417,5 min manat, təbii qaz üzrə isə 69125,9 min manat təşkil edir ki, bu məbləğlər də “Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsinin icrası haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa əlavə olunmuş müvafiq hesabatda əks etdirilmiş daxilolmalardan daha çoxdur (müvafiq olaraq, xam neft üzrə 4795,6 min manat, təbii qaz üzrə 13460,1 min manat). Eyni zamanda o da nəzərə alınmalıdır ki, göstərilən fərqlər vergi qanunvericiliyinə uyğun olaraq vergilərin ödənilmiş məbləğlərinin onların hesablanmış məbləğlərindən artıq olduqda artıq ödənilmiş məbləğlərin, digər vergilərin hesabına aid edilməsinə imkan verdiyi şəraitdə mövcud olmuşdur.

Xam neft və təbii qaz istisna olmaqla digər məhsullar üzrə mədən vergisindən daxilolmaların ümumi icra göstəricisi əvvəlki illərdə olduğu kimi hesabat ilinin nəticələrinə görə də aşağı səviyyədə olmaqla 7000,0 min manat məbləğində müəyyən edilmiş proqnoz 3090,8 min manat və ya 44,1% səviyyəsində icra olunmuşdur. Qeyd edilən mənbələrdən daxilolmalar 2016-cı ilə nisbətən 1505,6 min manat və ya 94,9%, 2017-ci ilə nisbətən isə 1548,0 min manat və ya 2 dəfə çox olmuşdur.

Eyni zamanda qeyd edilməlidir ki, vergi orqanları tərəfindən təmin edilən büdcə gəlirləri barədə hesabatlara əsasən 2018-ci ildə hesablanmış mədən vergisinin məbləği 132531,3 min manat (verginin əsas məbləği üzrə) olmaqla 2016-cı illə müqayisədə 26783,3 min manat və ya 25,3%, 2017-ci illə müqayisədə 2848,3 min manat və ya 2,2% çox olmuşdur. 2018-ci ildə dövlət büdcəsinə mədən vergisi təyinatı üzrə 137378,5 min manat vəsait daxil olmaqla həmin il üçün hesablanmış mədən vergisinin məbləğindən 3,7% çox olmuşdur.

Dövlət büdcəsi kəsirinin maliyyələşdirilməsi mənbələrindən biri olaraq Avropa Birliyinin **qrantı** kimi bu mənbədən 2018-ci ildə 29000,0 min manat nəzərdə tutulmuş, hesabat ilində bu istiqamətdə vəsait daxil olmamışdır.

“2018-ci il dövlət büdcəsinin icrası haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa əsasən dövlət büdcəsinin gəlirlərinin 58,0%-ni təşkil etmiş **digər gəlirlər** (büdcə gəlirlərinin təsnifatınının 1.1.1-ci, 1.1.2-ci, 1.1.3-cü və 1.1.4-cü köməkçi bölmələri səviyyəsində nəzərdə tutulmuş gəlirlər istisna olmaqla bütün digər gəlirlər - gömrük rüsumları, Azərbaycan Respublikasında istehsal edilən və qiymətləri tənzimlənən məhsulların kontrakt (satış) qiyməti ilə (ixrac xərcləri çıxılmaqla) ölkədaxili topdansatış qiyməti arasındakı fərqdən daxilolmalar, xarici dövlətlərə verilmiş kreditlər üzrə daxilolmalar, səhmlərində dövlətin payı olan müəssisələrdən alınan dividendlər, Dövlət Neft Fondundan daxilolmalar, dövlət əmlakının, özəlləşdirilən dövlət müəssisə və obyektlərinin altındakı torpaqların icarəyə verilməsindən daxilolmalar, dövlət mülkiyyətində olan torpaqların icarəyə verilməsindən daxilolmalar, aksiz markaların satışından daxilolmalar, dövlət rüsumu, büdcə təşkilatlarının ödənişli xidmətlərindən daxilolmalar, sair vergi daxilolmaları və sair daxilolmalar) üzrə müəyyən edilmiş

12810000,0 min manat məbləğində proqnoz 13065267,4 min manat məbləğində və ya 102,0% səviyyəsində icra olunmuşdur ki, bu da 2016-cı illə müqayisədə 3729422,2 min manat və ya 39,9%, 2017-ci illə müqayisədə isə 5001707,4 min manat və ya 62,0% çoxdur.

2017-ci il ərzində dövlət büdcəsinin digər gəlirləri üzrə müəyyən edilmiş proqnozlar ümumilikdə yanvar, fevral və oktyabr aylarında 16,6%-25,4% intervalında kəsirlərlə, digər aylarda isə 1,6%-65,1% intervalında artıqlaması ilə yerinə yetirilmişdir.

Əvvəlki illərlə müqayisədə artımın əsas səbəbi digər gəlirlərin 83,9%-ni təşkil etmiş *Dövlət Neft Fondundan transfertin* həcmnin artması ilə əlaqədar olmuşdur. Rəyde göstəriləyi kimi, Dövlət Neft Fondundan daxilolmalar üzrə müəyyən edilmiş proqnoz 99,9% səviyyəsində - 10959000,0 min manat məbləğində icra olunmuşdur ki, bu da 2016-cı ilə nisbətən 3344000,0 min manat və ya 30,5%, 2017-ci ilə nisbətən 4859000,0 min manat və ya 44,3% çoxdur.

Dövlət Neft Fondundan daxilolmalar nəzərə alınmadıqda dövlət büdcəsinin digər gəlirləri 1844000,0 min manat proqnoza qarşı 2106267,4 min manat və ya 114,2% səviyyəsində yerinə yetirilmişdir. Bu isə 2016-cı və 2017-ci illərlə müqayisədə, müvafiq olaraq 385422,2 min manat (22,4%) və 142707,4 min manat (7,3%) çoxdur.

Dövlət Gömrük Komitəsinin xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin edilən *gömrük rüsumları* üzrə müəyyən edilmiş 768000,0 min manat məbləğində proqnoz 883142,0 min manat və ya 115,0% səviyyəsində icra olunaraq daxilolma 2016-cı illə müqayisədə 282933,7 min manat və ya 47,1%, 2017-ci illə müqayisədə isə 176270,3 min manat və ya 24,9% artmışdır. Bu mənbədən daxil olan vəsaitin xüsusi çəkisi ümumilikdə dövlət büdcəsinin digər gəlirlərinin 6,8%-ni, Dövlət Gömrük Komitəsinin xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin edilən gəlirlərin isə 25,7%-ni təşkil etmişdir (Cədvəl 28).

Cədvəl 28 . Gömrük rüsumu üzrə proqnoz və icra göstəriciləri, min manatla

Büdcə gəlirlərinin təsnifat kodları	Büdcə gəlirlərinin təsnifat adları	2018-ci il						
		proqnoz	icra	icra faizi	müqayisə			
					2016-cı ilin icrasına nisbətən		2017-ci ilin icrasına nisbətən	
					məbləğlə	%-lə	məbləğlə	%-lə
Gömrük rüsumları		768 000,0	883 141,7	115,0	282 933,4	147,1	176 270,0	124,9
115 110	hüquqi şəxslər tərəfindən ödənilən idxal rüsumu	673 954,0	750 703,3	111,4	210 548,1	140,0	110 169,2	117,2
115 111	15 faiz idxal rüsumu	621 965,0	693 779,5	111,5	190215,1	137,8	98 638,6	116,6
115 112	10 faiz idxal rüsumu	0,0	178,6		-15282,3	1,2	-12 956,9	1,4
115 113	5 faiz idxal rüsumu	15 250,0	19 263,4	126,3	11722,6	2,6 dəfə	12 175,5	2,7 dəfə
115 114	3 faiz idxal rüsumu	0,0	40,3		-1591,2	2,5	-1 532,4	2,6
115 115	1 faiz idxal rüsumu	0,0	0,0		-0,4		-1,7	0,0
115 116	0,5 faiz idxal rüsumu	0,0	70,2		-1397,2	4,8	-1 833,8	3,7

115 117	<i>spesifik dərəcə ilə rüsum tutulan idxal rüsumu</i>	36 739,0	37 371,3	101,7	26881,5	3,6 dəfə	15 680,0	172,3
115 120	fiziki şəxslər tərəfindən ödənilən idxal rüsumu	45 383,0	47 578,1	104,8	-2429,6	95,1	9 334,5	124,4
115 121	15 faiz idxal rüsumu	35 755,0	39 525,6	110,5	-3562,5	91,7	12 340,6	145,4
115 122	10 faiz idxal rüsumu	0,0	18,5		-1570,5	1,2	-1 101,5	1,7
115 123	5 faiz idxal rüsumu	2 074,0	2 929,0	141,2	1796,6	2,6 dəfə	1 605,4	2,2 dəfə
115 124	3 faiz idxal rüsumu	0,0	2,7		-152,9	1,7	-151,6	1,8
115 125	1 faiz idxal rüsumu	0,0	0,0		-0,1		0,0	
115 126	0,5 faiz idxal rüsumu	0,0	5,2		-130,7	3,8	-211,2	2,4
115 127	<i>spesifik dərəcə ilə rüsum tutulan idxal rüsumu</i>	7 554,0	5 097,1	67,5	1190,5	130,5	-3 147,3	61,8
115 130	idxal olunan avtonəqliyyat vasitələrinə tətbiq olunan gömrük rüsumu	41 000,0	78 132,7	190,6	69900,9	9,5 dəfə	55 816,6	3,5 dəfə
115 200	ixrac rüsumları	7 663,0	5 826,7	76,0	4217,8	3,6 dəfə	264,9	104,8
115 610	gömrük rəsmiləşdirilməsinə görə gömrük yığımları		900,9		696,2	4,4 dəfə	702,8	4,5 dəfə
115 630	digər vergilər						-17,9	0,0

2018-ci il ərzində dövlət büdcəsinin bu mənbədən gəlirləri üzrə müəyyən edilmiş proqnozlar dekabr ayında 11,4% intervalında kəsirlə, digər aylarda isə 12,9%-80,2% intervalında artıqlaması ilə yerinə yetirilmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, müşahidə olunan artım ilk növbədə idxal-ixrac əməliyyatlarının artması ilə əlaqələndirilməlidir. Belə ki, Dövlət Gömrük Komitəsinin məlumatlarına əsasən idxal-ixrac əməliyyatları 2018-ci ildə 30923,6 mln. ABŞ dolları təşkil etməklə 2017-ci illə müqayisədə 8329,97 mln. ABŞ dolları artmışdır.

Proqnozun yüksək icra faizləri ilə yerinə yetirilməsi, eyni zamanda əvvəlki illərə nisbətən mütləq həcmdə əhəmiyyətli artımların əldə olunması ümumilikdə icra olunmuş gömrük rüsumlarının 91,9%-ni təşkil edən idxalda 15,0% dərəcəsi ilə tətbiq olunan rüsumların hesabat ilindəki artım tempi ilə əlaqədardır. 2018-ci ildə hüquqi və fiziki şəxslər üzrə idxalda 15,0% dərəcəsi ilə tətbiq olunan rüsumların 657720,0 min manat proqnoza qarşı icra səviyyəsi 111,5% təşkil etməklə dövlət büdcəsinə 733305,1 min manat məbləğində vəsait daxil olmuşdur. Daxilolmanın həcmi 2016-cı ilə nisbətən 186652,6 min manat və ya 34,1%, 2017-ci ilə nisbətən 110979,2 min manat və ya 17,8% artmışdır.

Hüquqi və fiziki şəxslərin gömrük əməliyyatlarından digər faiz dərəcələri ilə idxalda tutulan gömrük rüsumları üzrə ümumilikdə 2018-ci il üçün müəyyən edilmiş 17324,0 min manat məbləğində proqnoz 22507,9 min manat və ya 129,9% səviyyəsində icra olunmuşdur. Büdcə daxilolmalarının ümumi həcmi 2016-cı illə müqayisədə 6605,7 min

manat və ya 29,3%, 2017-ci ilin icrasına nisbətən isə 4008,2 min manat və ya 17,8% azalmışdır.

Eyni zamanda, hesabat ilində spesifik dərəcə ilə tutulan idxal rüsumu üzrə icra vəziyyəti 44293,0 min manat proqnoza qarşı 42468,4 min manat (95,9%) təşkil etməklə 2016-cı ilə nisbətən 28072,0 min manat və ya 51,3%, 2017-ci ilə nisbətən 12532,7 min manat və ya 41,9% artmışdır. Spesifik dərəcə ilə rüsumla cəlb olunan idxalın həcmi əsasən spirtli və spirtsiz içkilər, tütün və tütünün sənaye əvəziciləri, keramika məmulatları və yerüstü nəqliyyat vasitələri təşkil etmişdir.

İxrac gömrük rüsumları üzrə isə 2018-ci ildə dövlət büdcəsinə 5826,7 min manat məbləğində vəsait daxil olmuşdur ki, bu da 2016-cı və 2017-ci illərə nisbətən, müvafiq olaraq 4217,8 min manat (3,6 dəfə) və 264,9 min manat (4,8%) çoxdur. İxrac rüsumuna cəlb olunan ixracın həcmi əsas hissəsini emal olunmamış gön və aşılarmış dəri, qara metallar, mis və ondan hazırlanan məmulatlar, alüminium və ondan hazırlanan məmulatlar, qurğuşun, sink, qalay və ondan hazırlanan məmulatlar təşkil etmişdir.

İdxal olunan avtonəqliyyat vasitələrinə tətbiq olunan gömrük rüsumu hesabat dövründə 41000,0 min manat proqnoza qarşı 78132,7 min manat və ya 190,6% səviyyəsində icra olunaraq 2016-cı illə müqayisədə 69900,9 min manat və ya 9,5 dəfə, 2017-ci illə müqayisədə isə 55816,6 min manat və ya 3,5 dəfə artmışdır.

Digər gəlirlərin tərkibində Vergilər Nazirliyi xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin olunan *dövlət rüsumları* üzrə 2018-ci il üçün müəyyən edilmiş 142000,0 min manat məbləğində proqnoz 134828,0 min manat və ya 94,9% səviyyəsində icra olunmuşdur. Daxilolmanın həcmi 2016-cı illə müqayisədə 29160,0 min manat və ya 27,6%, 2017-ci illə müqayisədə isə 27155,8 min manat və ya 25,2% artmışdır. Bu mənbədən daxil olan vəsaitin xüsusi çəkisi ümumilikdə dövlət büdcəsinin digər gəlirlərinin 1,0%-ni, Vergilər Nazirliyinin xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin edilən gəlirlərin isə 1,8%-ni təşkil etmişdir (Cədvəl 29).

Cədvəl 29 . Dövlət rüsumu üzrə proqnoz və icra göstəriciləri, min manatla

Büdcə gəlirlərinin təsnifat kodları	Büdcə gəlirlərinin təsnifat adları	2018-ci il						
		proqnoz	icra	icra faizi	müqayisə			
					2016-cı ilin icrasına nisbətən		2017-ci ilin icrasına nisbətən	
					məbləğlə	%-lə	məbləğlə	%-lə
142 200	dövlət rüsumu	142 000,0	134828,4	94,9				
142 210	məhkəməyə verilən iddia ərizələrinin və şikayətlərin, hüquqi əhəmiyyət kəsb edən faktların müəyyən edilməsi barədə ərizələrin və məhkəmə qərarları barəsində şikayətlərin verilməsinə görə, məhkəmə tərəfindən sənədlərin surətinin təkrar verilməsinə görə, vətəndaşlıq vəziyyəti aktlarının qeydiyyatına görə, hüquqi şəxslərin	7 520,0	4 002,2	53,2	-5008,3	44,4	-1 741,2	69,7

	dövlət qeydiyyatı və yenidən qeydiyyatına görə							
142 220	notariat kontorları və dövlət orqanları tərəfindən notariat hərəkətlərinin aparılmasına, notariat fəaliyyəti ilə məşğul olmaq üçün şəhadətnamənin verilməsi və onun müddətinin uzadılmasına görə	2 055,0	1 356,1	66,0	-1037,7	56,6	-132,5	91,1
142 230	şəxsiyyət və icazə vəsiqələrinin, habelə qaçqın statusu almış şəxslərə qaçqın vəsiqələrinin və yol sənədlərinin verilməsi, Azərbaycan Respublikası vətəndaşlığına qəbul, bərpa və ya vətəndaşlığından çıxmağa görə	24 373,0	19 040,1	78,1	-5249,0	78,4	281,0	101,5
142 240	Azərbaycan Respublikasında və ya Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdəki diplomatik nümayəndəliklərində konsul əməliyyatlarının aparılmasına görə	27 677,0	16 520,7	59,7	-2075,5	88,8	-5 027,0	76,7
142 250	lisenziyalaşdırılan sahibkarlıq fəaliyyəti növlərinə lisenziya verilməsinə görə	579,0	632,9	109,3	-37,8	94,4	212,6	150,6
142 260	Azərbaycan Respublikasının ərazisində beynəlxalq avtomobil daşımalarını tənzimləyən icazənin verilməsinə və nəqliyyat vasitələrinin, qoşquların və yarımqoşquların texniki baxışdan keçirilməsinə görə	31 000,0	29 809,2	96,2	2747,6	110,2	2 619,5	109,6
142 270	qiymətli kağızların qeydiyyata alınması və dövlət reyestrinə daxil edilməsi, ixtiranın, faydalı modelin, sənaye nümunəsinin, əmtəə nişanının, coğrafi göstəricinin, əsərin, əlaqəli hüquqlar obyektinin, integral sxem topologiyasının və məlumat toplularının qeydə alınması, müvafiq mühafizə sənədlərinin verilməsi və onlarla bağlı digər hüquqi hərəkətlər, habelə icazələrin bəzi növlərinin verilməsi, nəqliyyat vasitələrinə və	22 562,0	22 747,4	100,8	10745,3	189,5	6 388,5	139,1

	onların idarə edilməsi ilə bağlı hüquqi və fiziki şəxslərə xidmətlərin göstərilməsinə görə							
142 280	daşınmaz əmlaka mülkiyyət və digər əşya hüquqlarının dövlət qeydiyyatına alınması ilə bağlı sənədlərin verilməsi, həmçinin girovun dövlət qeydiyyatına görə	13 721,0	11 901,2	86,7	2355,1	124,7	1 226,9	111,5
142 290	digər hüquqi hərəkətlərə görə	12 513,0	28 818,6	2,3 dəfə	26720,8	13,7 dəfə	23 328,5	5,2 dəfə

2018-ci il ərzində dövlət büdcəsinin bu mənbədən gəlirləri üzrə müəyyən edilmiş proqnozlar yanvar, mart, aprel, iyul və sentyabr aylarında 2,0%-31,5% intervalında kəsirlərlə, digər aylarda isə 13,9%-64,6% intervalında artıqlaması ilə yerinə yetirilmişdir.

Hesabat ilində dövlət büdcəsinə daxil olmuş dövlət rüsumunun 22,1%-i *Azərbaycan Respublikasının ərazisində beynəlxalq avtomobil daşımalarını tənzimləyən icazənin verilməsinə və nəqliyyat vasitələrinin, qoşquların və yarımqoşquların texniki baxışdan keçirilməsinə görə* (təsnifat kodu №142260), 21,4%-i *digər hüquqi hərəkətlərə görə* (təsnifat kodu №142290), 16,9%-i *qiymətli kağızların qeydiyyata alınması və dövlət reyestrinə daxil edilməsi, ixtiranın, faydalı modelin, sənaye nümunəsinin, əmtəə nişanının, coğrafi göstəricinin, əsərin, əlaqəli hüquqlar obyektinin, inteqral sxem topologiyasının və məlumat toplularının qeydə alınması, müvafiq mühafizə sənədlərinin verilməsi və onlarla bağlı digər hüquqi hərəkətlər, habelə icazələrin bəzi növlərinin verilməsi, nəqliyyat vasitələrinə və onların idarə edilməsi ilə bağlı hüquqi və fiziki şəxslərə xidmətlərin göstərilməsinə görə* (təsnifat kodu №142270), 14,1%-i *şəxsiyyət və icazə vəsiqələrinin, habelə qaçqın statusu almış şəxslərə qaçqın vəsiqələrinin və yol sənədlərinin verilməsi, Azərbaycan Respublikası vətəndaşlığına qəbul, bərpa və ya vətəndaşlığından çıxmağa görə* (təsnifat kodu №142230), 12,3%-i *Azərbaycan Respublikasında və ya Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdəki diplomatik nümayəndəliklərində konsul əməliyyatlarının aparılmasına görə* (təsnifat kodu №142240), 8,8%-i *daşınmaz əmlaka mülkiyyət və digər əşya hüquqlarının dövlət qeydiyyatına alınması ilə bağlı sənədlərin verilməsi, həmçinin girovun dövlət qeydiyyatına görə* (təsnifat kodu №142280), 3,0%-i *məhkəməyə verilən iddia ərizələrinin və şikayətlərin, hüquqi əhəmiyyət kəsb edən faktların müəyyən edilməsi barədə ərizələrin və məhkəmə qərarları barəsində şikayətlərin verilməsinə görə, məhkəmə tərəfindən sənədlərin surətinin təkrar verilməsinə görə, vətəndaşlıq vəziyyəti aktlarının qeydiyyatına görə, hüquqi şəxslərin dövlət qeydiyyatı və yenidən qeydiyyatına görə* (təsnifat kodu №142210), 1,0%-i *notariat kontorları və dövlət orqanları tərəfindən notariat hərəkətlərinin aparılmasına, notariat fəaliyyəti ilə məşğul olmaq üçün şəhadətnamənin verilməsi və onun müddətinin uzadılmasına görə* (təsnifat kodu №142220), 0,5%-i *lisenziyalaşdırılan sahibkarlıq fəaliyyəti növlərinə lisenziya verilməsinə görə* (təsnifat kodu №142250), tutulmuş rüsumlardan ibarət olmuşdur.

Büdcə gəlirlərinin qeyd olunan təsnifat kodları səviyyəsində proqnozlarının icrası və 2016-2017-ci illərlə müqayisəsi:

- 142260 nömrəli təsnifat kodu üzrə 29809,2 min manat (96,2%) təşkil etməklə, müvafiq olaraq 2747,6 min manat (10,2%) və 2619,5 min manat (9,6%) çox;
- 142290 nömrəli təsnifat kodu üzrə 28818,6 min manat (2,3 dəfə) təşkil etməklə, müvafiq olaraq 26720,8 min manat (13,7 dəfə) və 23328,5 min manat (5,2 dəfə) çox;
- 142270 nömrəli təsnifat kodu üzrə 22747,4 min manat (100,8%) təşkil etməklə, müvafiq olaraq 10745,3 min manat (89,5%) və 6388,5 min manat (39,0%) çox;
- 142230 nömrəli təsnifat kodu üzrə 19040,1 min manat (78,1%) təşkil etməklə, müvafiq olaraq 5249,0 min manat (21,6%) az və 281,0 min manat (1,5%) çox;
- 142240 nömrəli təsnifat kodu üzrə 16520,7 min manat (59,7%) təşkil etməklə, müvafiq olaraq 2075,5 min manat (11,2%) və 5027,0 min manat (23,3%) az;
- 142280 nömrəli təsnifat kodu üzrə 11901,2 min manat (86,7%) təşkil etməklə, müvafiq olaraq 2355,1 min manat (24,7%) və 1226,9 min manat (11,5%) çox;
- 142210 nömrəli təsnifat kodu üzrə 4002,2 min manat (53,2%) təşkil etməklə, müvafiq olaraq 5008,3 min manat (55,6%) və 1741,2 min manat (30,3%) az;
- 142220 nömrəli təsnifat kodu üzrə 1356,1 min manat (66,0%) təşkil etməklə, müvafiq olaraq 1037,7 min manat (43,4%) və 132,5 min manat (8,9%) az;
- 142250 nömrəli təsnifat kodu üzrə 632,9 min manat (109,3%) təşkil etməklə, müvafiq olaraq 37,8 min manat (5,6%) az və 212,6 min manat (49,4%) çox olmuşdur.

Dövlət rüsumlarını toplayan əsas dövlət qurumlarının hesabatlarına əsasən 2018-ci ildə tutulmuş dövlət rüsumlarının həcmi 2016-cı və 2017-ci illərlə müqayisədə *Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyi* üzrə 12002,7 min manat təşkil etməklə, müvafiq olaraq 7319,1 min manat (37,9%) və 7578,8 min manat (38,7%) azalmış, *Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi* üzrə 43889,8 min manat təşkil etməklə, müvafiq olaraq 8397,3 min manat (23,7%) və 7226,1 min manat (19,7%) artmış, *Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin tabeliyində "Asan xidmət" mərkəzləri* üzrə 40820,1 min manat təşkil etməklə, müvafiq olaraq 21098,7 min manat (73,6%) və 8926,9 min manat (21,9%) artmış, *Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsi* üzrə 15291,4 min manat təşkil etməklə, müvafiq olaraq 1909,9 min manat (14,3%) və 1453,6 min manat (10,5%) artmış, *Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi sistemi* üzrə 6496,5 min manat təşkil etməklə, müvafiq olaraq 4988,5 min manat (43,4%) və 2339,7 min manat (26,5%) azalmış, *Azərbaycan Respublikası Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsinin Daşınmaz Əmlakın Dövlət Reyestri Xidməti* üzrə 18148,2 min manat təşkil etməklə, müvafiq olaraq 7208,1 min manat (65,9%) və 1689,9 min manat (10,3%) artmış, *Azərbaycan Respublikasının Dövlət Miqrasiya Xidməti* üzrə 1964,0 min manat təşkil etməklə, müvafiq olaraq 3071,6 min manat (61,0%) və 393,0 min manat (16,7%) azalmış, *Azərbaycan Respublikası Nəqliyyat Nazirliyinin Dövlət Avtomobil Nəqliyyatı Xidməti* üzrə isə 2459,7 min manat təşkil etməklə, müvafiq olaraq 939,5 min manat (61,8%) və 250,0 min manat (11,3%) artmışdır.

"Dövlət rüsumu haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa edilmiş əlavə və dəyişikliklərə əsasən 2016-cı il 14 oktyabr tarixindən etibarən işçilərin sosial müdafiəsini gücləndirmək və maddi təminatını yaxşılaşdırmaq üçün göstərilən xidmətlərə görə ödənilən dövlət rüsumlarının xəzinə hesablarına köçürülən hissəsinin digər qurumlar üzrə 25,0% səviyyəsində saxlanılmaqla Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyi üzrə 50,0%-dək

artırılması agentlik xətti ilə dövlət rüsumu tutulan əməliyyatların həyata keçirilməsindən dövlət büdcəsinin gəlirlərində dövlət rüsumu kimi əks etdirilən vəsaitlərin həcminə öz təsirini göstərmişdir. Belə ki, agentlik üzrə ümumilikdə, dövlət rüsumu tutulan əməliyyatların sayının və məbləğinin, 2016-cı ilə nisbətən, müvafiq olaraq 701830 sayda və 21098,7 min manat məbləğində, 2017-ci ilə nisbətən, müvafiq olaraq 302807 sayda və 8926,9 min manat məbləğində artaraq əməliyyatların sayının 1556997 ədədə, tutulmuş dövlət rüsumlarının isə 49747,0 min manata yüksəlməsinə baxmayaraq dövlət büdcəsinin gəlirlərinin tərkibində həmin rüsumların 50,0%-i dövlət rüsumları kimi, digər 50,0%-i isə büdcə təşkilatlarının ödənişli xidmətlərindən daxilolmalar kimi əks etdirilir.

Odur ki, şəxsiyyət və icazə vəsiqələrinin, habelə qaçqın statusu almış şəxslərə qaçqın vəsiqələrinin və yol sənədlərinin verilməsi, Azərbaycan Respublikası vətəndaşlığına qəbul, bərpa və ya vətəndaşlığından çıxmağa görə (təsnifat kodu №142230) dövlət rüsumu tutulan əməliyyatlardan büdcə daxilolmalarının əvvəlki illərlə müqayisədə azalması bu əməliyyatların əsasən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyi tərəfindən həyata keçirilməsi ilə əlaqədardır. Belə ki, agentlik tərəfindən 2018-ci ildə icra olunmuş qeyd olunan əməliyyatlar üzrə tutulmuş dövlət rüsumunun məbləğinin 23762,0 min manat təşkil etməklə 2016-cı ilə nisbətən 7714,2 min manat, 2017-ci ilə nisbətən 4630,2 min manat artmasına baxmayaraq yuxarıda göstərilmiş səbəb hesabına dövlət rüsumunun tərkib hissəsi kimi 142230 nömrəli təsnifat kodu üzrə daxilolmaların həcmində əksinə azalmalar müşahidə olunmuşdur.

Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq hava limanlarında əcnəbilərə və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə viza verilməsi prosedurunun təkmilləşdirilməsi ilə bağlı Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 31 yanvar 2018-ci il tarixli 1803 nömrəli Fərmanına əsasən giriş vizalarının rəsmiləşdirilməsinə görə (təsnifat kodu №142241) dövlət rüsumu tutulan əməliyyatlardan büdcə daxilolmalarının əvvəlki illərlə müqayisədə azalması bu əməliyyatların əsasən 01 iyun 2018-ci il tarixdən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyi tərəfindən həyata keçirilməsi ilə əlaqədardır. Belə ki, agentlik tərəfindən 2018-ci ildə icra olunmuş qeyd olunan əməliyyatlar üzrə tutulmuş dövlət rüsumunun məbləğinin 14934,9 min manat təşkil etməklə 2016-cı ilə nisbətən 14934,9 min manat, 2017-ci ilə nisbətən 5566,8 min manat artmasına baxmayaraq, digər konsulluq əməliyyatlarına görə dövlət rüsumunun tərkib hissəsi kimi 142246 nömrəli təsnifat kodu üzrə daxilolmaların həcmində əksinə artım müşahidə olunmuşdur.

Lisenzialaşdırılan sahibkarlıq fəaliyyəti növlərinə lisenziya verilməsinə görə (təsnifat kodu №142250) dövlət rüsumu tutulan əməliyyatlardan büdcə daxilolmalarının əvvəlki illərlə müqayisədə azalmasını da eyni səbəblə əlaqələndirmək olar. Belə ki, agentlik tərəfindən lisenziyalaşdırılan sahibkarlıq fəaliyyəti növlərinə lisenziya verilməsi üzrə 2018-ci ildə icra olunmuş əməliyyatlar üzrə tutulmuş dövlət rüsumunun məbləği 411,7 min manat təşkil etməklə 2016-cı ilə nisbətən 1035,3 min manat (2,5 dəfə), 2017-ci ilə nisbətən isə 446,4 min manat (2,1 dəfə) azalmışdır.

Nəzərə alınmalıdır ki, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Sahibkarlıq fəaliyyətinin xüsusi razılıq (lisenziya) tələb olunan növlərinin sayının azaldılması, xüsusi razılıq (lisenziya) verilməsi prosedurlarının sadələşdirilməsi və şəffaflığının təmin edilməsi haqqında” 2015-ci il 19 oktyabr tarixli, 650 nömrəli Fərmanına əsasən

sahibkarlıq fəaliyyətinin xüsusi razılıq (lisenziya) tələb olunan bütün növləri üzrə (dövlət təhlükəsizliyindən irəli gələn hallar istisna olmaqla) xüsusi razılıq (lisenziya) verilməsi Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyinə həvalə edilmiş və nazirlik tərəfindən xüsusi razılıq (lisenziya) verilməsi xidmətinin “ASAN xidmət” mərkəzlərində həyata keçirilməsi müəyyənləşdirilmişdir.

Göstərilənlərdən əlavə, məhkəməyə verilən iddia ərizələrinin və şikayətlərin, hüquqi əhəmiyyət kəsb edən faktların müəyyən edilməsi barədə ərizələrin və məhkəmə qərarları barəsində şikayətlərin verilməsinə görə, məhkəmə tərəfindən sənədlərin surətinin təkrar verilməsinə görə, vətəndaşlıq vəziyyəti aktlarının qeydiyyatına görə, hüquqi şəxslərin dövlət qeydiyyatı və yenidən qeydiyyatına görə (təsnifat kodu №142210) və notariat kontorları və dövlət orqanları tərəfindən notariat hərəkətlərinin aparılmasına, notariat fəaliyyəti ilə məşğul olmaq üçün şəhadətnamənin verilməsi və onun müddətinin uzadılmasına görə (təsnifat kodu №142220) büdcə daxilolmalarının əvvəlki illərlə müqayisədə azalmasının əsas səbəbi Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyi sistemindəki müvafiq strukturlar tərəfindən həyata keçirilən əməliyyatlar üzrə tutulmuş dövlət rüsumlarının həcmnin azalması ilə əlaqədardır. Belə ki, 2017-ci illə müqayisədə 2018-ci ildə məhkəmə orqanları üzrə icra olunmuş 142210 nömrəli təsnifat koduna aid edilən əməliyyatlar üzrə tutulmuş dövlət rüsumunun məbləği 4370,7 min manat təşkil etməklə 2146,3 min manat (32,9%), qeydiyyat və notariat orqanları üzrə icra olunmuş 142220 nömrəli təsnifat koduna aid edilən əməliyyatlar üzrə tutulmuş dövlət rüsumunun məbləği isə 1478,8 min manat təşkil etməklə 211,9 min manat (12,5%) azalmışdır.

Ümumilikdə, dövlət rüsumlarının formalaşmasına rüsum tutulan əməliyyatların sayı ilə yanaşı hesabat ilində qanunvericilikdə tətbiq edilmiş yeniliklər də öz təsirini göstərmişdir. Belə ki, 2018-ci il üzrə “Dövlət rüsumu haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununa edilmiş bir sıra əlavə və dəyişikliklərlə dövlət rüsumunun bazası genişləndirilmiş, iyul ayından etibarən qida təhlükəsizliyinin təmin olunması ilə əlaqədar keçirilməli olan hüquqi hərəkətlərə, alkoqollu içkilərə və tütün məmulatlarına aksiz markalarının verilməsinə, fiziki şəxslər tərəfindən minik avtomobillərinin özgəninkiləşdirilməsi haqqında müqavilələrin dövlət qeydiyyatına alınmasına, eləcə də mobil cihazların qeydiyyata alınmasına görə yeni rüsum dərəcələri tətbiq edilmişdir ki, bu da müvafiq təsnifat kodları (əsasən 142290) səviyyəsində proqnozların yüksək icra faizi ilə yerinə yetirilməsilə nəticələnmişdir.

Hesabat dövründə dövlət büdcəsinin digər gəlirlərinin tərkibində “Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsinin icrası haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda göstərilən *büdcə təşkilatlarının ödənişli xidmətlərindən daxilolmalar* 499000,0 min manat proqnoza qarşı 455289,2 min manat və ya 91,2% səviyyəsində icra olunmuşdur ki, bu da 2016-cı ilə nisbətən 216229,9 min manat və ya 90,5%, 2017-ci ilə nisbətən isə 97025,2 min manat və ya 27,1% çoxdur. Bu mənbədən daxil olan vəsaitin xüsusi çəkisi ümumilikdə dövlət büdcəsinin digər gəlirlərinin 3,5%-ni təşkil etmişdir (Cədvəl 30).

Cədvəl 30. Qeyri-kommersiya təşkilatlarının kommersiya fəaliyyətindən gəlirləri üzrə proqnoz və icra göstəriciləri, min manatla

Büdcə gəlirlərinin təsnifat kodları	Büdcə gəlirlərinin təsnifat adları	2018-ci il						
		proqnoz	icra	icra faizi	müqayisə			
					2016-cı ilin icrasına nisbətən		2017-ci ilin icrasına nisbətən	
					məbləğlə	%-lə	məbləğlə	%-lə
Büdcə təşkilatlarının ödənişli xidmətlərindən daxilolmalar		499 000,0	455289,2	91,2	216229,9	190,5	127,1	97 025,2
142 300	Qeyri-kommersiya təşkilatlarının kommersiya fəaliyyətindən gəlirlər	502 619,0	501 928,4	99,9	166892,2	149,8	38 421,0	108,3
142 310	Büdcə təşkilatlarının ödənişli xidmətlərindən daxilolmalar	495 850,0	344 949,0	69,6	115464,4	150,3	76 600,1	128,5
142 311	Təhsil haqları üzrə daxilolmalar	24 264,6	15 603,0	64,3	1735,2	112,5	-379,6	97,6
142 312	Tibbi xidmətlər üzrə daxilolmalar	8 201,0	4 998,5	61,0	1320,8	135,9	393,6	108,5
142 313	Hüquq mühafizə orqanlarının göstərdikləri xidmətlər üzrə daxilolmalar	129 978,8	2 504,8	1,9	439,8	121,3	-99,2	96,2
142 314	Mədəniyyət və idman fəaliyyətindən daxilolmalar	3 786,8	1 524,7	40,3	414,3	137,3	69,4	104,8
142 315	Sanitar xidmətləri üzrə daxilolmalar	2 690,0	613,3	22,8	-246,5	71,3	-222,6	73,4
142 316	Təsərrüfat müqavilələri üzrə daxilolmalar	15 306,0	2 406,4	15,7	1977,8	5,6 dəfə	477,9	124,8
142 317	Gömrük xidmətləri üzrə daxilolmalar	95 000,0	65 218,9	68,7	24437,9	159,9	11 855,3	122,2
142 318	Yardımcı təsərrüfat xidmətləri üzrə daxilolmalar	197,1	121,2	61,5	113,8	16,4 dəfə	68,8	2,3 dəfə
142 319	Sair xidmətlər üzrə daxilolmalar	216 425,7	251 958,2	116,4	85271,3	151,2	64 436,5	134,4
142 330	Məqsədli büdcə fondlarının daxilolmaları	6 769,0	106 966,2	15,8 dəfə	97405,7	11,2 dəfə	27 211,0	134,1
142 331	Dövlət meşələrinin qorunub saxlanması və təkrar istehsalı fondunun daxilolmaları	1 050,0	1 629,4	155,2	923,9	2,3 dəfə	585,9	156,2
142 332	Ətraf mühitin mühafizəsi üzrə dövlət fondunun daxilolmaları	2 000,0	15 209,1	7,6 dəfə	13523,9	9,0 dəfə	13 446,2	8,6 dəfə
142 333	Mineral-xammal bazası üzrə dövlət fondunun daxilolmaları	100,0	283,7	2,8 dəfə	191,7	3,1 dəfə	246,7	7,7 dəfə
142 335	Sair məqsədli fondların daxilolmaları	0,0	530,7		530,7		364,8	3,2 dəfə
142 336	Dövlət zəmanəti ilə alınan borcların Təminat Fondunun daxilolmaları	3 619,0	89 313,3	24,7 dəfə	82235,5	12,6 dəfə	12 567,4	116,4
142 340	Sair daxilolmalar		50 013,2		-46094,9	52,0	-65 390,2	43,3

Cədvəldən göründüyü kimi, büdcə təşkilatlarının ödənişli xidmətlərindən daxilolmalara eyni adlı 142310 nömrəli təsnifat kodu üzrə daxilolmalarla yanaşı “Məqsədli büdcə fondlarının daxilolmaları” adlı 142330 nömrəli təsnifat kodu üzrə 106966,2 min manat məbləğində daxilolmalar da aid edilmişdir.

2018-ci ildə dövlət büdcəsinin gəlirlərinin tərkibində büdcə təşkilatlarının ödənişli xidmətlərindən daxilolmaların 55,3%-i “Sair xidmətlər üzrə daxilolmalar”ın (142319 N-li təsnifat kodu), 14,3%-i “Gömrük xidmətləri üzrə daxilolmalar”ın (142317 N-li təsnifat kodu), 3,4%-i “Təhsil haqları üzrə daxilolmalar”ın (142311 N-li təsnifat kodu), 1,1%-i “Tibbi xidmətlər üzrə daxilolmalar”ın (142312 N-li təsnifat kodu), 0,6%-i “Hüquq mühafizə orqanlarının göstərdikləri xidmətlər üzrə daxilolmalar”ın (142313 N-li təsnifat kodu), 0,5%-i “Təsərrüfat müqavilələri üzrə daxilolmalar”ın (142316 N-li təsnifat kodu), 0,3%-i “Mədəniyyət və idman fəaliyyətindən daxilolmalar”ın (142314 N-li təsnifat kodu), 0,1%-i “Sanitar xidmətləri üzrə daxilolmalar”ın (142315 N-li təsnifat kodu), 23,5%-i “Məqsədli büdcə fondlarının daxilolmaları”nın (142330 N-li təsnifat kodu), 0,9%-i isə qeyri-müəyyən təsnifat kodları üzrə daxilolmaların payına düşmüşdür.

Büdcə təşkilatlarının büdcədənəkar əməliyyatlardan daxilolmalarının proqnozlaşdırılmasında əsaslılığın artırılması və yığımın təşkil olunmasında maliyyə intizamının gücləndirilməsi məqsədilə əməliyyatları həyata keçirən təşkilatlar üzrə öhdəliklərin hesablanmış məbləğinin hesabatlılığının formalaşdırılması məqsədamüvafiq hesab edilir.

2018-ci ildə dövlət büdcəsinin digər gəlirlərinin tərkibində Azərbaycan Respublikasında istehsal edilən və qiymətləri tənzimlənən məhsulların kontrakt (satış) qiyməti ilə (ixrac xərcləri çıxılmaqla) ölkədaxili topdansatış qiyməti arasındakı fərqdən daxilolmalar 177000,0 min manat məbləğində proqnoza qarşı 177519,5 min manat və ya 100,3% səviyyəsində yerinə yetirilmişdir. Daxilolmanın həcmi 2016-cı illə müqayisədə 63454,9 min manat və ya 55,6% artmış, 2017-ci illə müqayisədə isə 11504,9 min manat və ya 6,1% azalmışdır. Bu mənbədən daxil olan vəsaitin xüsusi çəkisi ümumilikdə dövlət büdcəsinin digər gəlirlərinin 1,4%-ni, Vergilər Nazirliyinin xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin edilən gəlirlərin isə 2,4%-ni təşkil etmişdir.

2018-ci il ərzində dövlət büdcəsinin bu mənbədən gəlirləri üzrə müəyyən edilmiş proqnozlar fevral, aprel, may, iyul, oktyabr və noyabr aylarında 8,0%-55,8% intervalında kəsirlərlə, digər aylarda isə 3,4%-2,1 dəfə intervalında artıqlaması ilə yerinə yetirilmişdir.

Əsas hissəsi Dövlət Neft Şirkəti tərəfindən təmin olunan ölkədə istehsal edilən və qiymətləri tənzimlənən məhsulların kontrakt (satış) qiyməti ilə (ixrac xərcləri çıxılmaqla) ölkədaxili topdansatış qiyməti arasındakı fərqdən yığımlar üzrə dövlət büdcəsinin gəlirlərinin 2017-ci illə müqayisədə 11504,9 min manat və ya 6,1% azalması “Azəri Layt” markalı xam neftin bir barelinin dünya bazarlarında orta satış qiymətinin 2018-ci il üzrə 55,0 ABŞ dolları proqnozlaşdırıldığı halda, faktiki olaraq 18,1 ABŞ dolları (32,9%) çox olması, şirkət xətti ilə neft hasilatının 2016-cı ilə nisbətən 0,3%, 2017-ci ilə nisbətən 1,6% artaraq 7542,0 min ton, qaz hasilatının 2016-cı ilə nisbətən 4,1%, 2017-ci ilə nisbətən 7,2% artaraq 6525,0 mln. kub metr təşkil etməsi şəraitində baş vermişdir.

2018-ci ildə bu mənbədən büdcəyə ödəniş 177519,5 min manat, yəni 2017-ci ilin göstəricisindən 6,1% az təşkil etdiyi halda bu mənbənin də aid edildiyi Dövlət Neft Şirkəti üzrə *sair daxilolmaların* ümumi hesablanmış məbləği 2018-ci ildə 562496,3 min manat (azalmış məbləği 226883,3 min manat) təşkil etməklə 2017-ci ilə nisbətən 2,7 dəfə

artmışdır. Dövlət Neft Şirkəti üzrə dövlət büdcəsinə hesablanmış *sair daxilolmaların* 562496,3 min manat illik məbləğinin 7,9%-i və ya 44233,2 min manatı birinci rüb, 5,7%-i və ya 32246,5 min manatı ikinci rüb, 5,7%-i və ya 31812,7 min manatı üçüncü rüb, 80,7%-i və ya 454203,9 min manatı isə dördüncü rüb üzrə hesablanmışdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, hesablamanın 80,7%-i 2018-ci ilin 4-cü rübündə aparılmasına baxmayaraq, bu rübdə dövlət büdcəsinə bu mənbə üzrə cəmi 45198,0 min manat vəsait daxil olmuşdur ki, bu da illik daxilolmanın 25,5 faizini təşkil etməklə yanaşı, rüblük hesablanmış məbləğin 10%-ə bərabər olmuşdur. Ümumilikdə bu mənbə üzrə hesablanmış 562496,3 min manat (226883,3 min manatı azalmış) məbləğində vəsaitin 177519,5 min manatı dövlət büdcəsinə daxil olmuşdur ki, bu halda da reallaşdırma faizinin cəmi 31,6-ya bərabər olmaqla izah olunması ilə əlaqədar büdcə zərfində hər hansı məlumatlar əks etdirilməmişdir.

Nəzərə alınmalıdır ki, dövlət büdcəsinin vergi gəlirlərinə aid edilməyən yuxarıda qeyd olunan mənbədən daxilolmalar üzrə öhdəliklərin hesablanması və ödənilməsi əməliyyatları Dövlət Neft Şirkətinin strukturuna daxil olan müəssisələrin birinin dövlət büdcəsinə ödədiyi artıq vergi məbləğinin hesabına digər müəssisələrin vergi borcunun əvəzləşdirilməsinə imkan verən Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2011-ci il 30 dekabr tarixli Sərəncamının, eyni zamanda vergilərin, faizlərin və maliyyə sanksiyalarının ödənilmiş məbləğləri onların hesablanmış məbləğlərindən artıq olduqda, artıq ödənilmiş məbləğlərin digər vergilərin, faizlərin, maliyyə sanksiyalarının və inzibati cərimələr üzrə borcların ödənilməsi hesabına aid edilməsinə şərait yaradan Vergi Məcəlləsinin 87-ci maddəsinin təsir dairəsi ilə əhatə olunmur.

“Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 5-ci maddəsində göstərilmişdir ki, Azərbaycan Respublikasında istehsal edilən və qiymətləri tənzimlənən məhsulların ixracı zamanı məhsulların kontrakt (satış) qiyməti ilə (ixracla bağlı xərclər çıxılmaqla) ölkədaxili topdansatış qiyməti arasındakı fərqdən dövlət büdcəsinə 30 faiz həcmində tutulan yığımlar vergi ödəyicisinin vergilər, faizlər, maliyyə sanksiyaları və inzibati cərimələr üzrə digər borclarının ödənilməsinə aid edilmir.

Dövlət büdcəsinin digər gəlirlərinin tərkibində *dövlət mülkiyyətində olan torpaqların icarəyə verilməsindən daxilolmalar* 8000,0 min manat məbləğində proqnoza qarşı 5363,3 min manat və ya 67,0% səviyyəsində icra olunaraq 2016-cı ilə nisbətən 446,2 min manat və ya 7,7% azalmış, 2017-ci illə müqayisədə isə 56,7 min manat və ya 1,1% artmışdır. Bu mənbədən daxil olan vəsaitin xüsusi çəkisi ümumilikdə dövlət büdcəsinin digər gəlirlərinin 0,04%-ni, Vergilər Nazirliyinin xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin edilən gəlirlərin isə 0,1%-ni təşkil etmişdir.

2018-ci il ərzində dövlət büdcəsinin bu mənbədən gəlirləri üzrə müəyyən edilmiş proqnozlar yanvar, fevral, mart, aprel, may, iyun, sentyabr, oktyabr, noyabr və dekabr aylarında 18,2%-67,7% intervalında kəsirlərlə, iyul və avqust aylarında isə 1,3%-12,0% intervalında artıqlama ilə yerinə yetirilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Hesablama Palatası tərəfindən vergi orqanlarında keçirilmiş nəzarət tədbirlərinin nəticələri və bilavasitə yerli icra hakimiyyəti orqanları ilə aparılan yazışmalar dövlət büdcəsinin dövlət mülkiyyətində olan torpaqların icarəyə verilməsindən gəlirlərinin qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada tam həcmdə hesablanmadığını və dövlət büdcəsinə daxil olmadığını göstərmişdir. Belə vəziyyət dövlət

mülkiyyətində olan torpaqları icarəyə götürən hüquqi və fiziki şəxslərlə bağlanmış müqavilələrdə icarə haqlarının miqdarının Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin “Dövlət və bələdiyyə mülkiyyətində olan torpaqların icarə haqqının aşağı həddinin müəyyən edilməsi barədə” müvafiq Qərarı ilə müəyyən edilmiş minimum normadan (torpaq vergisinin iki misindən) əhəmiyyətli dərəcədə aşağı göstərilməsi ilə əlaqədardır. Yerli icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən icarəyə verilən dövlət mülkiyyətində olan torpaqlar üzrə icarə haqlarının düzgün müəyyənləşdirilməməsi ilə yanaşı icarə predmetinə dair zəruri məlumatların da qanunvericiliklə tələb olunan formada vergi orqanlarına tam şəkildə təqdim edilməməsi kütləvi xarakter almışdır.

Bundan əlavə vergi orqanlarında aparılan nəzarət tədbirləri zamanı dövlət mülkiyyətində olan torpaqların icarəyə verilməsi üzrə borcların yaranması və həmin borcların dövlət büdcəsinə cəlb olunması üçün zəruri tədbirlərin həyata keçirilməməsi müəyyən edilmişdir.

Belə ki, dövlət mülkiyyətində olan torpaqların icarəyə verilməsi üzrə icarə haqqının məbləğinin hesablanması və alınmasının vergi orqanlarının vəzifələrinə aid edilməsinə baxmayaraq, bu mənbə üzrə borcların alınma qaydası Vergi Məcəlləsi ilə tənzimlənmədiyi üçün, torpaqların icarəyə verilməsi üzrə dövlət büdcəsinə yaranmış borcların məcburi alınma mexanizminin təkmilləşdirilməsinə, keçid müddəa kimi Vergi Məcəlləsində vergilər üzrə büdcəyə yaranmış borcların məcburi alınma mexanizmlərinin bu mənbə üzrə də yaranmış borclara tətbiq edilməsi, eləcə də icarə haqqı məbləğlərinin elektron qaydada vahid şəbəkədən idarə edilməsi məqsədemüvafiq hesab edilir.

2018-ci ilin nəticələri göstərilənləri bir daha təsdiq edir ki, bu halların aradan qaldırılması üçün dövlət mülkiyyətində olan torpaqların icarəyə verilməsi üzrə icarə haqqının məbləğinin qanunvericiliyə uyğun müəyyən olunması, dövlət büdcəsinə hesablanması və ödənilməsi sahəsində inzibatçılığın gücləndirilməsi məqsədemüvafiq hesab edilir.

Nəzərə alınmalıdır ki, dövlət torpaqlarının icarəyə verilməsindən əldə olunan gəlirlərin büdcəyə daxilolma əmsalının artırılması 2018-ci il üzrə büdcə-vergi siyasətinin tərkib hissəsi kimi müəyyən edilmişdir.

Vergi qanunvericiliyinin pozulması ilə bağlı tətbiq edilən cərimə və sanksiyalardan daxilolmalar 136000,0 min manat məbləğində proqnoza qarşı 205071,1 min manat və ya 150,8% səviyyəsində yerinə yetirilmişdir. Daxilolmanın həcmi 2016-cı və 2017-ci illərlə müqayisədə, müvafiq olaraq 106511,1 min manat (34,2%) azalmış və 84789,2 min manat (70,5%) artmışdır. Bu mənbədən daxil olan vəsaitin xüsusi çəkisi ümumilikdə dövlət büdcəsinin digər gəlirlərinin 1,6%-ni, Vergilər Nazirliyinin xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin edilən gəlirlərin isə 2,8%-ni təşkil etmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, Vergilər Nazirliyi üzrə proqnozun ümumilikdə 100,5% həcmində icra edilməsi, büdcənin vergi gəlirləri hissəsinin formalaşmasında əsas yer tutan bir sıra vergilər, o cümlədən *hüquqi şəxslərin mənfəət (gəlir) vergisi və fiziki şəxslərin gəlir vergisi* üzrə proqnozların kəsirlə icra edilməsi, bir sıra hallarda nəinki ilin əvvəlinə olan borc qalıqları daxil olmaqla yaranmış öhdəliklərin, hətta hesabat ili ərzində hesablanmış vergilərin belə tam toplanılmaması şəraitində *vergi qanunvericiliyinin pozulması ilə bağlı tətbiq edilən cərimə və sanksiyalardan daxilolmalar* üzrə proqnozun yüksək icra faizi ilə artıqlaması ilə icra edilməsi diqqəti cəlb etməyə bilməz.

Belə ki, təqdim edilmiş məlumatlara əsasən Vergilər Nazirliyi üzrə 1 yanvar 2018-ci il tarixinə *vergi qanunvericiliyinin pozulması ilə bağlı tətbiq edilən cərimə və sanksiyaların* qalıq məbləği 145853,1 min manat, hesabat ilində hesablanmış maliyyə sanksiyalarının məbləği 206936,4 min manat, ilin sonuna borc qalığı məbləği isə 115218,4 min manat təşkil etmişdir. Beləliklə, maliyyə sanksiyalarının yığılmalı olan maksimum həddi kimi baza məbləğinin təxminən 237571,1 min manata bərabər olduğu halda, vergi ödəyicilərindən bundan 91521,1 min manat və ya 38,5% artıq olmaqla 329092,2 min manat (143400 təsnifat kodu üzrə 191752,1 min manat və vergi qanunvericiliyinə əsasən tətbiq edilmiş və daxil olmuş maliyyə sanksiyalarının vergi orqanlarının büdcədənkenar xərclərinin maliyyələşdirilməsinə yönəldilən hissəsi, ümumilikdə) məbləğində vəsait yığılmışdır ki, bu hal da tətbiq olunmayan maliyyə sanksiyaları üzrə dövlət büdcəsinə vəsaitlərin daxil olmasını və əsassız artıqödəmələrin yaranmasını əks etdirir.

Xarici dövlətlərə verilmiş kreditlər üzrə dövlət büdcəsinə daxilolmalar üzrə 2018-ci ilin dövlət büdcəsində 68529,0 min manat (Gürcüstan Respublikasından 2264,0 min manat və Serbiya Respublikasından 66265,0 min manat) proqnoz məbləği müəyyən edilmişdir. Bu mənbə üzrə 2018-ci ildə dövlət büdcəsinə 69777,1 min manat vəsait daxil olmuşdur ki, bu da müvafiq proqnoz göstəricisindən 1248,1 min manat və ya 1,8% çox olmuşdur. Serbiya Respublikasına kreditin bir hissəsi Təminat Fondundan verildiyindən, müvafiq kredit üzrə geri ödənilmiş 67577,3 min manat ekvivalentində məbləğ Təminat Fondunun daxilolmalarına aid edilmişdir.

2018-ci ilin dövlət büdcəsində *səhmlərində dövlətin payı olan müəssisələrdən alınan dividendlər üzrə daxilolmalar* 3180,0 min manat nəzərdə tutulmuşdur ki, bundan 160,0 min manat “Aqrarkredit” QSC Bank olmayan Kredit Təşkilatı, 1690,0 min manat “Azər-Türk Bank” ASC, 1287,0 min manat “Azərlotereya” ASC, 43,0 min manat “İstehlak Mallarının Ekspertizası Mərkəzi” MMC üzrə alınan dividendlər üzrə nəzərdə tutulmuşdur. Bu mənbə üzrə 2018-ci il ərzində 1831,0 min manat məbləğində vəsait daxil olmuşdur ki, bu da müvafiq proqnoz göstəricisinin cəmi 42,4%-ə bərabərdir. Həmin vəsaitin məbləği 2016-cı ilin icra göstəricisindən 1214,0 min manat və ya 3,0 dəfə çox, 2017-cı ilin icra göstəricisindən isə 720,0 min manat və ya 28,2% azdır.

Təqdim edilən məlumatlara əsasən, “Azərlotereya” ASC üzrə 1287,0 min manat proqnoza qarşı 2017-cı ilin maliyyə nəticələri üzrə əldə edilmiş mənfəətdən 1000,0 min manat, “Aqrarkredit” QSC Bank olmayan Kredit Təşkilatı, “Azər-Türk Bank” ASC və “İstehlak Mallarının Ekspertizası Mərkəzi” MMC üzrə isə ümumilikdə 1897,0 min manat proqnoza qarşı 831,0 min manat məbləğində dividendlər ödənilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il üçün büdcə-vergi siyasətinin əsas istiqamətlərindən biri kimi nizamnamə fondunda və yaxud səhmlərində dövlətin payı olan müəssisələrdə dövlət büdcəsinə dividendlərin alınması istiqamətində işlərin davam etdirilməsi nəzərdə tutulsa da, müvafiq proqnozun yerinə yetirilməməsi və eyni zamanda əvvəlki illə müqayisədə daha az gəlirlərin əldə edilməsi icraçı təşkilatlara aid nəticəli tədbirlərin həyata keçirilməsinin zərurliyini göstərir.

Dövlət əmlakının, özəlləşdirilən dövlət müəssisə və obyektlərinin altındakı torpaqların icarəyə verilməsindən daxilolmalar üzrə 2018-ci ilin dövlət büdcəsində 8000,0 min manat məbləğində müəyyən edilmiş proqnoz 9866,9 min manat (123,3%) icra edilmiş, proqnozda nəzərdə tutulan məbləğə qarşı dövlət büdcəsinə 1866,9 min manat çox vəsaitin daxil olması təmin edilmişdir. Bu, 2016-cı il üzrə müvafiq göstəricidən 2267,6

min manat və ya 29,8%, 2017-ci il üzrə müvafiq göstəricidən isə 1160,5 min manat və ya 13,3% çoxdur. Dövlət əmlakının, özəlləşdirilən dövlət müəssisə və obyektlərinin altındakı torpaqların icarəyə verilməsindən icarə haqqı üzrə daxilolmalar 2016-cı ildə 7599,3 min manat təşkil edərək, müvafiq proqnoza qarşı 599,3 min manat, 2017-ci ildə 8706,4 min manat təşkil edərək, müvafiq proqnoza qarşı 706,4 min manat çox icra edilmişdir.

Büdcə gəlirlərinin təsnifatı üzrə müvafiq maddələr səviyyəsində dövlət əmlakının, özəlləşdirilən dövlət müəssisə və obyektlərinin altındakı torpaqların icarəyə verilməsindən daxilolmalar üç mənbədən ibarət olmuşdur (Cədvəl 31).

Cədvəl 31. Dövlət əmlakının, özəlləşdirilən dövlət müəssisə və obyektlərinin altındakı torpaqların icarəyə verilməsindən daxilolmaların mədaxil mənbələri üzrə icrası, min manatla

Sıra №-si	Dövlət büdcəsi gəlirlərinin mədaxil mənbələri və müvafiq təsnifat maddələri	2018-ci il			2017-ci ilin icrası	2018-ci ilin icrasının 2017-ci ilin icrası ilə müqayisəsi	
		proqnoz	icra	icra səviyyəsi, faiz		fərq	faiz
1	Dövlət əmlakının, özəlləşdirilən dövlət müəssisə və obyektlərinin altındakı torpaqların icarəyə verilməsindən daxilolmalar, cəmi	8000,0	9866,9	123,3	8706,4	1160,5	113,3
	o cümlədən:						
1.1	<i>Dövlət büdcəsindən maliyyələşdirilən müəssisə və təşkilatlarda daşınmaz dövlət əmlakının icarəyə verilməsindən icarə haqqı</i>	119,0	125,0	105,0	129,8	-4,8	96,3
1.2	<i>Kommersiya prinsipləri əsasında fəaliyyət göstərən müəssisə və təşkilatlarda daşınmaz dövlət əmlakının icarəyə verilməsindən icarə haqqı</i>	1615,0	1851,5	114,6	1757,9	93,6	105,3
1.3	<i>Özəlləşdirilən dövlət müəssisə və obyektlərinin altındakı torpaqların icarəyə verilməsindən icarə haqqı</i>	6266,0	7890,4	125,9	6818,7	1071,7	115,7

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiqi ilə bağlı bir sıra məsələlər barədə” 25 dekabr 2017-ci il tarixli 1756 nömrəli Fərmanının 12.2.2-ci maddəsi ilə növbəti illər üçün dövlət büdcəsi gəlirlərinin proqnozlaşdırılması məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi tərəfindən 2016-2017-ci illərdə dövlət mülkiyyətinin və torpaqların hər bir hüquqi şəxsə və hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxslərə icarəyə verilməsi ilə bağlı hesablanmış və dövlət büdcəsinə daxil olmuş vəsaitlərə dair məlumatları 2018-ci il aprel ayının 1-dək İqtisadiyyat Nazirliyinə və Maliyyə Nazirliyinə təqdim edilməsi tapşırılmışdır. Qeyd etmək olar ki, 2017-ci ildəki kimi, 2018-ci ildə də Dövlət əmlakının, özəlləşdirilən dövlət müəssisə və obyektlərinin altındakı torpaqların icarəyə verilməsi üzrə hesablanmış icarə haqlarının dövlət büdcəsinə ödənilməsi qismən təmin edilmişdir.

Belə ki, ƏMDK-nin Hesablama Palatasına təqdim etdiyi məlumata görə, dövlət əmlakının, özəlləşdirilən dövlət müəssisə və obyektlərinin altındakı torpaqların icarəyə verilməsindən daxilolmalar üzrə qalıqlar, o cümlədən ödəmə vaxtı çatmış borclar 01.01.2016-cı il tarixə 2631,0 min manat, 01.01.2017-ci il tarixə 2636,4 min manat, 01.01.2018-ci il tarixə 3074,8 min manat və 01.01.2019-cu tarixə 4131,0 min manat təşkil etmişdir ki, müvafiq olaraq 2016-cı ildə 5,4 min manat, 2017-ci ildə 438,4 min manat, 2018-ci ildə 1056,2 min manat, ümumilikdə 2016-2018-ci illər ərzində 1500,0 min manat artmışdır ki, nəticədə bu gəlir istiqaməti üzrə qalıq məbləği 2018-ci illik tapşırığa nisbətən 51,6%-ni, faktiki daxilolmalara nisbətən isə 41,9% təşkil etmişdir. Dövlət əmlakının, özəlləşdirilən dövlət müəssisə və obyektlərinin altındakı torpaqların icarəyə verilməsindən daxilolmalar üzrə 2018-ci ilin sonuna mövcud olan qalıqların 118,9 min manatı dövlət büdcəsindən maliyyələşdirilən, 2160,3 min manatı kommersion prinsipləri əsasında fəaliyyət göstərən müəssisə və təşkilatlarda daşınmaz dövlət əmlakının icarəyə verilməsindən, 1851,8 min manatı özəlləşdirilən dövlət müəssisə və obyektlərinin altındakı torpaqların icarəyə verilməsindən icarə haqqı üzrə olmuşdur.

2016-2017-cı illərdə olduğu kimi, 2018-ci ildə də dövlət büdcəsinin icarə haqqı gəlirləri üzrə ƏMDK üçün müəyyən olunmuş tapşırığın yerinə yetirilməsi ilə yanaşı, kommersion prinsipləri əsasında fəaliyyət göstərən müəssisə və təşkilatlarda daşınmaz dövlət əmlakının, habelə özəlləşdirilən dövlət müəssisə və obyektlərinin altındakı torpaqların icarəyə verilməsindən icarə haqqı üzrə böyük məbləğlərdə qalıq borcların mövcudluğunu bir daha qeyd etmək olar.

Hesablama Palatasına daxil olmuş məlumata görə, ƏMDK-nin sərəncamında 01.01.2019-cu il tarixinə ümumilikdə 10160 ədəd 4573,2 min m² qeyri-yaşayış təyinatlı binalar və bina hissələri (qeyri-yaşayış sahələri) mövcud olmuşdur ki, bundan cəmi 1428 ədəd 275,6 min m² qeyri-yaşayış sahəsi (say üzrə 11,1%, sahə üzrə 6,0%) icarəyə verilmişdir. Müvafiq olaraq, həmin tarixə Bakı şəhərində 2492 ədəd 1208,1 min m² qeyri-yaşayış sahəsi olmuşdur ki, bundan cəmi 689 ədəd 186,0 min m² qeyri-yaşayış sahəsi (say üzrə 27,6%, sahə üzrə 15,4%) icarəyə verilmişdir.

2017-ci ilin müvafiq göstəriciləri ilə müqayisədə 2018-ci ildə ƏMDK-nin sərəncamında olan qeyri-yaşayış sahələrinin sayı 2442 ədəd, sahəsi 1207,1 min m² artmışdır ki, həmin qeyri-yaşayış sahələrinin sayı Bakı şəhəri üzrə 86 ədəd azalmış, sahəsi isə 1,4 min m² artmış, ölkənin digər şəhər və rayonları üzrə isə qeyri-yaşayış sahələrinin sayı 2528 ədəd, sahəsi isə 1205,7 min m² artmışdır.

2018-ci ildə ƏMDK tərəfindən icarəyə verilmiş qeyri-yaşayış sahələrinin sayı 17 ədəd azalmış, sahəsi isə 20,8 min m² artmışdır ki, bundan Bakı şəhəri üzrə sayı 5 ədəd azalmış, sahəsi isə 21,2 min m² artmış, ölkənin digər şəhər və rayonları üzrə isə sayı 12 ədəd, sahəsi 0,4 min m² azalmışdır.

Nazirlər Kabinetinin 2007-ci il 29 noyabr tarixli 191 nömrəli Qərarı ilə müəyyən edilmiş icarə haqqının minimum icarə haqqı tariflərinə uyğun olaraq daşınmaz dövlət əmlakının icarəyə verilməsi üzrə 1,0 m² qeyri-yaşayış sahəsi üçün hesablanmış illik icarə haqqı orta hesabla dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatlarda 2016-cı ildə 0,9 manat, 2017-ci ildə 1,0 manat, 2018-ci ildə 0,9 manat, kommersion prinsipləri əsasında fəaliyyət göstərən müəssisə və təşkilatlarda daşınmaz dövlət əmlakının icarəyə verilməsi üzrə 2016-cı ildə 12,9 manat, 2017-ci ildə 13,4 manat, 2018-ci ildə 13,3 manat təşkil etmişdir.

Qeyd etmək olar ki, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 27 aprel 1998-ci il tarixli 93 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Özəlləşdirilən dövlət müəssisə və obyektlərinin, habelə hüquqi və fiziki şəxslər tərəfindən inşa edilmiş müəssisə və obyektlərin yerləşdiyi dövlət torpaq sahələrinin normativ qiyməti haqqında Əsasnamə”yə görə, əsas icarə obyektı olan şəhər və rayon mərkəzlərindəki müvafiq torpaq sahələrinin normativ qiyməti 5 oktyabr 2016-cı il tarixinədək sonuncu zonalarda yerləşən torpaq sahələrinin həmin qərarla müəyyən edilmiş bazis qiymətinin zona əmsallarına hasili ilə müəyyən edilirdi, illik icarə haqqı isə Bakı şəhəri üzrə torpağın normativ qiymətinin 10 faizi, respublikanın digər şəhər və rayonları üzrə 5 faizi həcmində müəyyən edilirdi.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 13 iyul tarixli 2197 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında daşınmaz əmlakın kadastrı sisteminin inkişafı, torpaqdan istifadənin və onun mühafizəsinin səmərəliliyinin artırılmasına dair 2016-2020-ci illər üçün Dövlət Proqramı”nın həyata keçirilməsi üzrə Tədbirlər planında digər tədbirlərlə yanaşı 2016-2017-ci illərdə müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarına dövlət mülkiyyətində olan torpaqların özəlləşdirilməsinə və icarəyə verilməsinə dair normativ hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi və beynəlxalq təcrübəyə uyğunlaşdırılması, torpaqların qiymətləndirilməsi mexanizminin təkmilləşdirilməsi və kadastr qiymətləndirilməsinin həyata keçirilməsi barədə təkliflərin hazırlanması tapşırılmışdır.

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 5 oktyabr 2016-cı il tarixli 377 nömrəli Qərarı ilə həmin Əsasnaməyə dəyişikliklər edilərək "Torpaq sahələrinin bu Əsasnamə ilə müəyyən edilən normativ qiyməti daşınmaz əmlakın dövlət reyestrində torpaq sahələrinin alqı-satqısı zamanı təşəkkül tapan bazar dəyərindən aşağı olduqda, həmin torpaq sahələrinin qiymətləndirilməsi “Qiymətləndirmə fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq həyata keçirilir” məzmununda 6-1-ci hissə əlavə olunmuş, eyni zamanda illik icarə haqqının torpağın qiymətinə nisbəti azaldılaraq Bakı şəhəri üzrə torpağın bazar dəyərinin 3 faizi, respublikanın digər şəhər və rayonları üzrə isə 2 faizi həcmində müəyyən edilmişdir.

Bununla belə, özəlləşdirilən dövlət müəssisə və obyektlərinin altındakı torpaqların icarəyə verilməsindən daxilolmalar üzrə qalıq borclarının həcmi 2017-ci ildə 654,2 min manatdan 1029,6 min manatadək, (yəni 375,4 min manat və ya 1,6 dəfə), 2018-ci ildə isə 1851,8 min manatadək (yəni, 2018-ci il ərzində daha 822,2 min manat və ya 1,8 dəfə) artmışdır.

Hesablama Palatasının 2018-ci il üzrə dövlət büdcəsinin layihəsinə verilən Rəyində də göstərildiyi kimi, bu tədiyyə növü üzrə mövcud olan ehtiyat potensialının reallaşdırılması məqsədilə Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsinin sərəncamında olan torpaq sahələri haqqında məlumatların tam dəqiqləşdirilməsi, uçotu və dövriyyəsinin (hərəkətinin) aparılması, icarə haqqı borclarının ödənilməsinin təmin edilməsi üçün Komitə tərəfindən inzibati-təşkilati tədbirlərin davam etdirilməsi ilə yanaşı, istifadəsiz qeyri-yaşayış sahələrinin və özəlləşdirilən dövlət müəssisə və obyektlərinin altındakı torpaq sahələrinin icarə bazarına sonradan özəlləşdirilməsi şərti ilə çıxarılması, icarə prosedurlarının və digər icarə şərtlərinin real iqtisadi şəraitə uyğunlaşdırılması məsələləri aktuallığını saxlamaqdadır. Həmin Rəydə həmçinin özəlləşdirilən dövlət müəssisə və obyektlərinin altındakı torpaqların icarəyə verilməsindən icarə haqqı üzrə daxilolmalara dair müəyyən ehtiyat potensialının mövcudluğu və reallaşdırılmasının zəruriliyi

göstərilmişdi ki, həmin daxilolmaların 2018-ci ilin 6266,0 min manat məbləğində proqnozuna və 2017-ci ilin 6818,7 min manat icrasına qarşı 7890,4 min manat məbləğində, yəni müvafiq olaraq 25,9% və 15,7% artımla icrası gəldiyimiz qənaəti bir daha təsdiq edir.

Hesablama Palatasına Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsindən təqdim edilən digər məlumatlara görə, Komitənin sərəncamında olan torpaq sahələrindən 2018-ci ildə icarədə 692 ədəd və 10426,4 min m² icarədə olan torpaq sahələri mövcud olmuşdur ki, bu 2017-ci ilin müvafiq göstəricilərindən 1 ədəd və 92,8 min m² az olmuşdur. Bu sahələrdən 2018-ci il ərzində 13-ü və 53,4 min m²-i özəlləşdirilmişdir ki, dövlət büdcəsinə həmin sahələr üzrə 6,9 min manat məbləğində hesablanmış icarə haqqı tam ödənilmişdir. Nəticədə, Komitənin sərəncamında mövcud icarə müqavilələri olan torpaq sahələri 01.01.2019-cu il tarixə 679 ədəd və 10373,0 min m² təşkil etmişdir ki, bu 01.01.2018-ci il tarixə müvafiq göstəricilərdən 25 ədəd və 219,8 min m² çox olmuşdur.

2017-ci ildən fərqli olaraq *Aksiz markalarının satışından daxilolmalar* 2018-ci il dövlət büdcəsində gəlirlərin ayrıca mədəxil mənbəyi kimi göstərilməmiş, tapşırıq nəzərdə tutulmamış, faktiki daxilolmalar isə 3974,9 min manat təşkil edərək sair daxilolmaların tərkibinə daxil edilmişdir. Həmin mənbə üzrə daxilolmalar 2017-ci ilin icra göstəricisindən (4443,4 min manat) 468,5 min manat və ya 10,5% azdır. Eyni zamanda, “Dövlət əmlakının satışından daxilolmalar” paragrafı üzrə dövlət büdcəsinə əlavə olaraq “Nəzarət markalarının satışından daxilolmalar” yarım maddəsi üzrə 1017,0 min manat, “Məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş qərarı əsasında dövlət mülkiyyətinə keçməklə müsadirə edilmiş əmlakın satışından daxilolmalar” yarım maddəsi üzrə 9144,0 min manat vəsait əldə edilmişdir.

2015-2017-ci illərdə olduğu kimi 2018-ci ilin dövlət büdcəsi layihəsində də büdcədən verilmiş kreditlər üzrə daxilolmalar sair daxilolmalara aid edilmiş, eyni zamanda Azərbaycan Respublikasının dövlət zəmanəti ilə kredit təşkilatlarından alınmış kreditlər üzrə daxilolmalar sair daxilolmalara aid edildiyindən “Dövlət zəmanəti ilə alınan borcların Təminat Fondu”nun formalaşmasının mədəxil mənbələrində göstərilməmiş, bunlarla yanaşı ayrıca mədəxil mənbəyi kimi göstərilməyərək Dövlət zəmanəti ilə alınan borcların Təminat Fonduna bərpa edilməsi üzrə daxilolmalar sair daxilolmalara, vahid xəzinə hesabının sərbəst qalığının (sərbəst qalıq vəsaitlərinin) idarə edilməsindən daxilolmalar isə sair vergi daxilolmalarına aid edilmişdir.

Büdcədən verilmiş kreditlər üzrə daxilolmalar büdcə gəlirləri təsnifatının paragrafları səviyyəsində təqdim olunmuş müqayisəli məlumatlara uyğun olaraq “Mülkiyyətdən gəlirlər” köməkçi bölməsinin “Dövlət qeyri-maliyyə təşkilatlarından alınmış büdcə ssudaları üzrə faizlər” yarım maddəsi üzrə 2018-ci ildə 5249,0 min manat nəzərdə tutulmuş, il ərzində dövlət büdcəsinə 1011,4 min manat məbləğində vəsait daxil olmuşdur ki, bu da proqnoz göstəricidən 4237,6 min manat və ya 5,2 dəfə az, 2017-ci ilin icra göstəricisindən (5387,0 min manat) 4375,6 min manat və ya 5,3 dəfə, 2016-cı ilin icra göstəricisindən (1342,7 min manat) 331,3 min manat və ya 24,7%, 2015-ci ilin icra göstəricisindən (1814,1 min manat) isə 802,7 min manat və ya 1,8 dəfə azdır.

Təqdim olunmuş icra məlumatlarına əsasən, büdcədən verilmiş kreditlər üzrə 2018-ci il üzrə daxilolmalar “Azərbaycan Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi” QSC tərəfindən “Lənkəran tankerinin alınması” məqsədi ilə alınmış və 01.01.2019-cu il tarixə əsas borc qalığı

25407,5 min manat təşkil edən kredit üzrə ödəniş qrafikinə əsasən Cəmiyyət tərəfindən həyata keçirilən əsas borc və faiz ödənişlərindən ibarət olmuşdur.

Təqdim olunmuş icra məlumatlarına əsasən, büdcədən verilmiş kreditlərin 01.01.2019-cu il tarixə 5 təşkilat üzrə (“Azərbaycan Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi” QSC, “Azərişiq” ASC, “Azərbaycan Dəmir Yolları” QSC, “Azərenerji” ASC və “Azərsu” ASC üzrə) əsas borc qalığı ümumilikdə 115407,5 min manat, 199915,2 min ABŞ dolları və 11961,8 min avro (təqribən 478550,6 min manat ekvivalentində) məbləğində olmuşdur ki, bunlardan “Azərenerji” ASC və “Azərsu” ASC üzrə faiz dərəcəsi müəyyən edilməmişdir. Qeyd olunan mənbədən 2018-ci il üzrə daxilolmalar “Azərbaycan Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi” QSC tərəfindən “Lənkəran tankerinin alınması” məqsədi ilə alınmış və 01.01.2019-cu il tarixə əsas borc qalığı 25407,5 min manat təşkil edən kredit üzrə ödəniş qrafikinə əsasən Cəmiyyət tərəfindən həyata keçirilən əsas borc və faiz ödənişlərindən ibarət olmuşdur.

Ümumiyyətlə, büdcədən verilmiş kreditlər üzrə dövlət büdcəsinə daxilolmaların həcmi konkret kredit və ssuda müqavilələrinin ödəniş qrafikləri ilə müəyyən edilərək həyata keçirilməli olduğundan, ötən illərin hesabatlarına verilmiş müvafiq rəylərdə qeyd edildiyi kimi, həmin daxilolmaların dövlət büdcəsinin ayrıca mədəxil mənbəyi kimi göstərilməsi məqsədəuyğun olardı.

Azərbaycan Respublikasının dövlət zəmanəti ilə kredit təşkilatlarından alınmış kreditlər üzrə daxilolmalar 2018-ci ilin dövlət büdcəsində büdcə gəlirləri təsnifatının paraqrafları səviyyəsində təqdim olunmuş müqayisəli məlumatlara uyğun olaraq “Mülkiyyətdən gəlirlər” köməkçi bölməsinin “Dövlət maliyyə təşkilatlarından kreditlərin istifadəsinə görə təkrar borc sazişləri əsasında alınan faizlər” yarım maddəsində 2623,0 min manat (əsasən Mərkəzi Bank, “Kapital Bank” ASC, İcraçı kredit təşkilatı/Kənd Təsərrüfatı Layihələri və Kreditlərinin İdarə Edilməsi üzrə Dövlət Xidməti və “Azəriqaz” İB üzrə) nəzərdə tutulmuş, il ərzində dövlət büdcəsinə bu mənbə üzrə cəmi 203,6 min manat vəsait daxil olmuşdur.

Qeyd etmək olar ki, 2017-ci ilin dövlət büdcəsində də həmin mənbə üzrə sair daxilolmaların tərkibində 2213,0 min manat nəzərdə tutulsa da, il ərzində dövlət büdcəsinə bu mənbə üzrə vəsait daxil olmamışdır.

Əvvəlki illərin dövlət büdcəsinə rəylərimizdə qeyd etdiyimiz kimi, Azərbaycan Respublikasının dövlət zəmanəti ilə kredit təşkilatlarından alınmış kreditlər üzrə daxilolmaların son illərdə tam olaraq icra olunmaması və ya nəzərəcarpacaq dərəcədə aşağı səviyyədə icra olunması bu mənbə üzrə proqnoz risklərinin real qiymətləndirilməsini zəruriliyini göstərir.

“Dövlət zəmanəti ilə alınan borcların Təminat Fondu”na bərpa edilməsi üzrə daxilolmalar 2018-ci ildə 3619,0 min manat nəzərdə tutulmuş, sair daxilolmaların tərkibində Təminat Fonduna daxilolmalar (təkrar borc sazişləri, yerləşdirilmiş vəsaitə hesablanmış faiz, dövlət zəmanətinin verilməsi mənbələri üzrə) 21939,6 min manat göstərilmişdir ki, qeyd olunduğu kimi bundan əlavə Təminat Fonduna Serbiya Respublikasına verilmiş kredit üzrə 67577,3 min manat məbləğində vəsait daxil olmuşdur.

Təminat Fondunun vəsaitlərinin qalığı (yerləşdirmədə və idarəetmədə olan vəsaitlərlə birlikdə) 2018-ci ilin əvvəlinə 99754,5 min manat, 101376,8 min ABŞ dolları və 17000,0 min avro, 2018-ci ilin sonuna isə 191076,5 min ABŞ dolları təşkil etmişdir.

Təqdim olunan məlumata əsasən, Dövlət zəmanəti ilə alınan borcların Təminat Fondundan ödənilmiş vəsaitin qaytarılması nəzərdə tutulan (əsas borc) məbləği

ümumilikdə 2018-ci il üzrə 295,5 mln. manat, 2019-cu il üzrə 388,6 mln. manat təşkil edir ki, bu borcların əsas hissəsi “Azərbaycan Hava Yolları” QSC, Dövlət Neft Şirkəti, “Azərkosmos” ASC, “Azərenerji” ASC, “Azəralüminium” ASC və “Azərbaycan Dəmir Yolları” QSC üzrədir.

Hesablama Palatası tərəfindən aparılmış nəzarət tədbiri nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, Dövlət zəmanəti ilə alınan borcların Təminat Fondunun vəsaitləri hesabına yerinə yetirilmiş öhdəliklər üzrə ödənilmiş məbləğlərin Fonda bərpa edilməsi üzrə Maliyyə Nazirliyi ilə əsas borcalanlar arasında bağlanmış müqavilələr üzrə ödəniş qrafiklərinə əsasən vaxtı çatmış, lakin ödənilməmiş məbləğlər 01.01.2018-ci il tarixə qüvvədə olan 19 müqavilə üzrə 27686,6 min ABŞ dolları, 157,5 min Avro və 159310,4 min manat, 01.07.2018-ci il tarixə qüvvədə olan 30 müqavilə üzrə 46338,5 min ABŞ dolları, 5188,2 min Avro və 261046,8 min manat təşkil etmişdir.

Hesabat ilində isə Təminat Fonduna daxil olmuş vəsaitin 21939,6 min manatının 11974,5 min manatı dövlət zəmanətinin verilməsi üçün əsas borcalanlardan alınan birdəfəlik əvəzsiz haqq, 1108,6 min manatı Təminat Fonduna yığılan vəsaitin idarə olunmasından əldə olunan gəlir, 8856,5 min manatı isə təkrar borc sazişləri və faiz daxilolmalarından ibarət olmuşdur. 2018-ci il üzrə hesablanmış və qaytarılmalı olan 295,5 mln. manat məbləğdən Təminat Fonduna cəmi 8,9 mln. manatın (3,8%) ödənilməsi müvafiq təşkilatların real maliyyə vəziyyətini nəzərə alaraq onlara dövlət zəmanətli kreditlərin verilməsi müvafiq xidmət xərclərinin gələcəkdə dövlət büdcəsi üçün böyük məbləğlərdə borc yükünün yaranması riskinin yaranması amilinin olduğunu göstərir.

Qeyd etmək olar ki, dövlət zəmanətinin verilməsi üçün əsas borcalanlardan alınan birdəfəlik əvəzsiz haqlar üzrə ödənilmiş 11974,5 min manat məbləğindən 4458,5 min manatı 2018-ci ilin birinci yarısında “Cənub Qaz Dəhlizi” QSC-dən daxil olmuş, dövlət zəmanəti ilə xarici kreditorlardan cəlb edilmiş kreditlərə görə 7516,0 min manat məbləğində zəmanət haqlarının “Cənub Qaz Dəhlizi” QSC və “Azərbaycan Dəmir Yolları” QSC tərəfindən ödənilməsi isə 2018-ci ilin ikinci yarısında Hesablama Palatasının həyata keçirdiyi nəzarət tədbiri nəticəsində təmin edilmişdir.

Əvvəlki illərdəki rəylərimizdə qeyd olunduğu kimi, “Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikası qanununun 5.2-ci maddəsinə uyğun olaraq, Təminat Fondunun gəlirlərinin dövlət büdcəsi gəlirlərinin sair daxilolmalarının tərkibində deyil, bilavasitə Təminat Fondunun formalaşması mənbəyinə aid edilməklə, xərclərinin isə ayrıca göstərilməsini məqsədəuyğun olardı.

Vahid xəzinə hesabının sərbəst qalığının idarə olunması və ya idarəetməyə verilməsindən daxilolmalar büdcə gəlirləri təsnifatının “Xarici iqtisadi fəaliyyətlə bağlı vergilər” köməkçi bölməsinin “Sərbəst qalıq vəsaitlərinin idarə edilməsindən daxilolmalar” paraqrafında verilərək 2018-ci ildə nəzərdə tutulmuş 6300,0 min manata qarşı dövlət büdcəsinə 83065,0 min manat məbləğində vəsait daxil olmuşdur ki, bu da proqnoz göstəricidən 76765,0 min manat və ya 13,2 dəfə, 2015-ci ilin icra göstəricisindən (4546,1 min manat) isə 78518,9 min manat və ya 18,3 dəfə, 2016-cı ilin icra göstəricisindən (17136,0 min manat) 65929,0 min manat və ya 4,8 dəfə, 2017-ci ilin icra göstəricisindən (7153,9 min manat) 75911,1 min manat və ya 11,6 dəfə çoxdur (Cədvəl 32).

Cədvəl 32. Vahid xəzinə hesabının qalığı, onun idarə olunması və idarəetməyə verilməsindən daxilolmaların dinamikası, min manatla

№	Göstəricilər	Tarix (cari il)			
		01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018
1	Vahid xəzinə hesabının ilin əvvəlinə qalığı (sərbəst qalıq)	1722622,3	1433928,0	2307200,0	1644653,4
2	Sərbəst qalığın növbəti il ərzində idarəetməyə verilməsindən daxilolmalar:				
-	proqnoz	3343,0	2678,0	3074,0	6300,0
-	fakt	4546,1	17136,0	7153,9	83064,8
3	Sərbəst qalığın idarəetməyə verilməsindən daxilolmaların ilin əvvəlinə həmin qalığa nisbəti, faizlə:				
-	proqnozlaşdırılan daxilolmaların nisbəti	0,19	0,19	0,13	0,38
-	faktiki daxilolmaların nisbəti	0,26	1,20	0,31	5,1

2018-ci ildə bu mənbə üzrə daxil olmuş 83064,8 min manat (48862,4 min ABŞ dolları ekvivalenti) məbləğində vəsait üzrə 47045,6 min ABŞ dolları Dövlət Neft Fondundan, 1816,8 min ABŞ dolları "Kapital Bank" ASC-dən daxil olmuşdur. Qeyd etmək olar ki, sərbəst qalıq vəsaitlərinin idarə edilməsindən dövlət büdcəsinə 2018-ci ildə daxil olmuş vəsaitdən 70502,2 min manatı (41471,9 min ABŞ dolları) Dövlət Neft Fondu və "Kapital Bank" ASC üzrə 01.01.2018-ci ilədək hesablanmış faiz məbləğləri üzrə 2018-ci ildə ödənilmiş qalıqlardan ibarət olmuşdur ki, bu hal müvafiq daxilolmaların proqnozlaşdırılmasında həmin məbləğlərin nəzərə alınmamasını göstərir.

Təqdim olunmuş məlumatlara əsasən 01.01.2018-ci il tarixə dövlət büdcəsinin vahid xəzinə hesabında mövcud olan 1644653,4 min manat sərbəst qalığının 863100,8 min manatı xəzinənin cari və valyuta hesabları qalığında, 781552,6 min. manatı isə yerləşdirilmiş və idarəetməyə verilmiş vəsaitlərdən ibarət olmuşdur (bundan 572083,6 min manat Dövlət Neft Fondunda yerləşdirilmiş vəsait, 189162,0 min manat "Kapital Bank" ASC-də, 20307,0 min manat "Azərbaycan Beynəlxalq Bankı" ASC-də yerləşdirilmiş vəsait).

01.01.2019-cu il tarixə isə sərbəst qalığın məbləği 872350,4 min manat təşkil etmişdir. Qeyd olunan məbləğin 532216,1 min manatı xəzinənin cari və valyuta hesab qalıqlarında, 340134,3 min manatı isə yerləşdirilmiş və idarəetmədə olan vəsaitlərdən ibarət olmuşdur (300900,0 min manat Dövlət Neft Fondunda yerləşdirilmiş vəsait, 39234,3 min manat "Azərbaycan Beynəlxalq Bankı" ASC-də yerləşdirilmiş vəsait).

Vahid xəzinə hesabının qalığının 2018-ci ildə ümumi olaraq 772303,3 min manat ekvivalentində azalması yerləşdirmədə və idarəetmədə olmuş vəsaitlərin 441418,3 min manat ekvivalentində, xəzinənin cari və valyuta hesablarında qalıqların isə 330884,7 min manat ekvivalentində azalması ilə əlaqədar olmuşdur.

Yerləşdirmədə və idarəetmədə olan vəsaitlərin 441418,3 min manat ekvivalentində

azalması isə Dövlət Neft Fondunda yerləşdirilmiş vəsaitlərdən 400000,0 min ABŞ dollarının geri götürülməsi (çağırılması) nəticəsində 159500,0 min ABŞ dolları məbləğində azalması, “Azərbaycan Beynəlxalq Bankı” ASC-də yerləşdirilmiş 10000,0 min Avro məbləğində vəsaitlərin tam olaraq geri götürülməsi (çağırılması), “Kapital Bank” ASC-də yerləşdirilmiş vəsaitlərdən 88186,2 min ABŞ dollarının geri götürülməsi ilə əlaqədar olmuşdur.

Hesabat ili ərzində “Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 19.2 maddəsi əsas götürülərək Asiya İnkişaf Bankından götürülmüş kredit öhdəlikləri üzrə borc öhdəlikləri 11 iyul 2018-ci il tarixə 508782319,4 ABŞ dolları məbləğində (500000,0 min ABŞ dolları əsas borc, 8699,2 min ABŞ dolları faiz borcu və 83,1 min ABŞ dolları premiya ödənişləri) vəsait sərbəst qalıq vəsaitlərindən 458493750,01 ABŞ dolları məbləği (779439,4 min manat ekvivalenti) həcmində, 41506249,9 ABŞ dolları Təminat Fondundan və 8782319,4 ABŞ dolları (faiz və premiya) məbləği dövlət borcuna xidmət xərclərindən ödənilmişdir. Adı çəkilən Qanununun tələblərinə əsasən sərbəst qalıq vəsaitləri dövlət borcuna xidmətlə əlaqədar xərclərin həmin ilin dövlət büdcəsində dövlət borcuna xidmət edilməsi ilə bağlı nəzərdə tutulan xərclərdən artıq olan hissəsinin maliyyələşdirilməsini təmin etmək üçün Təminat Fonduna köçürülməklə həyata keçirilə bilər. Lakin aparılan əməliyyat zamanı Qanununun tələbləri tam nəzərə alınmayaraq Dövlət borcuna xidmətlə əlaqədar xərclərdə olan qənaət tam istifadə edilməmiş və sərbəst qalıq vəsaitləri Təminat Fonduna köçürülmədən birbaşa borc öhdəliyinin bağlanması yönəldilmişdir. Tərəfimizdən aparılmış təhlilin nəticəsi olaraq qeyd edilmiş iradların Maliyyə Nazirliyi tərəfindən qəbul olunaraq Hesabat məlumatlarında müvafiq düzəlişlər etməklə təqdim edilməsi müsbət hal kimi qiymətləndirilir.

“Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsi haqqında” Qanunda dövlət tərəfindən verilən büdcə ssudaları üzrə əməliyyatlar nəzərdə tutulmadığı halda, hesabat ilində vahid xəzinə hesabının sərbəst qalığı hesabına 2 halda 86823,5 min ABŞ dolları və 2 halda 74138,4 min manat məbləğində vəsait 2018-ci il dövlət büdcəsinin mərkəzləşdirilmiş xərclərindən büdcə ssudası adı ilə faizsiz olaraq müvafiq dövlət təşkilatlarına verilmişdir. Dövlət Neft Şirkətinə verilmiş 58823,5 min ABŞ dolları məbləğində büdcə ssudası üzrə dövlət büdcəsinə 100000,0 min manat məbləğində vəsait manat ekvivalentində qaytarılmışdır. Eyni zamanda qeyd edilməlidir ki, büdcə ssudalarının faizsiz verilməsi “Büdcə ili ərzində vahid xəzinə hesabının sərbəst qalığının idarəetməyə verilməsi Qaydaları”nın 1.2-ci bəndinin dövlət büdcəsinə əlavə gəlir gətirmək məqsədinə uyğun olmamaqla yanaşı həmin Qaydaların tələblərində sərbəst qalıq vəsaitlərindən büdcə ssudası verilməsi ümumiyyətlə nəzərdə tutulmamışdır.

“Büdcə sistemi haqqında” Qanununun 19.5-ci maddəsinə əsasən ilin sonuna bütün xəzinə hesablarının qalığı vahid xəzinə hesabına köçürülür. Təhlil zamanı müəyyən edilmişdir ki, büdcə təşkilatlarının depozit və tapşırıqlar üzrə vəsait qalıqları 01 yanvar 2018-ci il tarixə 116577,2 min manat olduğu halda 01 yanvar 2019-cu il tarixə 362152,9 min manat artmaqla 478730,1 min manat təşkil etmişdir. Qeyd olunan bəzi vəsaitlərin təşkilatlar üzrə tərkibi, yaranmasının əsaslılığı, müddəti və saxlanması səbəbləri müvafiq qaydada araşdırılmayaraq vahid xəzinə hesabına köçürülməməsi, həmin vəsaitlərin idarəetməyə verilməməsi ilə nəticələnmişdir ki, bu da vəsaitləri dəyərsizləşdirməkdən qorumaq və həmin vəsaitlərə görə dövlət büdcəsinə əlavə gəlir gətirmək məqsədindən kənarlaşmasına səbəb olmuşdur.

IV BÖLMƏ. DÖVLƏT BÜDCƏSİNİN XƏRCLƏRİNİN AUDİTİ VƏ İCRA VƏZİYYƏTİNİN TƏHLİLİ

2018-ci ildə dövlət büdcəsi xərclərinin funksional və inzibati təsnifat üzrə məbləğlərinin bölgüsü aşağıdakı normativ-hüquqi aktlarla müəyyən edilmişdir:

- “Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının 1 dekabr 2017-ci il tarixli 903-VQ nömrəli Qanunu;
- “Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiqi ilə bağlı bir sıra məsələlər barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 25 dekabr 2017-ci il 1756 nömrəli Fərmanı;
- “Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişikliklər edilməsi barədə” Azərbaycan Respublikasının 29 iyun 2018-ci il tarixli 1193-VQD nömrəli Qanunu;
- “Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişikliklər edilməsi barədə” Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il 29 iyun tarixli 1193-VQD nömrəli Qanununun tətbiqi və “Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiqi ilə bağlı bir sıra məsələlər barədə” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2017-ci il 25 dekabr tarixli 1756 nömrəli Fərmanında dəyişikliklər edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 6 iyul 2018-ci il tarixli 169 nömrəli Fərmanı.

İlk iki aktla müəyyən edilmiş məbləğlər “ilkin təyinat”, son iki aktla müəyyən edilmiş məbləğlər isə “yenidən baxılmış” məbləğlər kimi təhlillərdə istifadə edilmişdir (Cədvəl 33)

Cədvəl 33. 2018-ci ilin dövlət büdcəsi xərclərinin ilkin, yenidən baxılmış və dürüstləşdirilmiş məbləğləri, min manatla.

Xərclərin istiqamətləri	İlkin təsdiq edilmiş	Yenidən baxılmış	dürüstləşmə iş (il ərzində edilən dəyişikliklərdən sonra) təyinat	icra edilmiş	icra edilmiş məbləğlərin yenidən baxılmış məbləğlərlə müqayisəsi		icra edilmiş məbləğlərin dürüstləşmiş (il ərzində dəyişikliklərdən sonra) məbləğlərlə müqayisəsi	
					məbləğ	faiz	məbləğ	faiz
Ümumi dövlət xidmətləri	3622,8	3628,6	3583,5	3526,1	-102,5	97,2	-57,4	98,4
qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının saxlanması xərcləri	656,9	662,6	657,7	627,4	-35,2	94,7	-30,3	95,4
beynəlxalq fəaliyyət və beynəlxalq təşkilatlara üzvlük haqqı xərcləri	215,7	215,7	207,9	191,1	-24,6	88,6	-16,8	91,9
elm xərcləri	128,1	128,1	122,9	117,8	-10,3	91,9	-5,2	95,8
başqa kateqoriyalara aid edilməyən ümumi dövlət xidməti xərcləri	72,3	72,3	72,3	67,0	-5,2	92,7	-5,2	92,7
dövlət borcuna və öhdəliklərinə xidmət edilməsi ilə bağlı xərclər	2262,8	2262,8	2235,6	2235,6	-27,2	98,8	0,0	100,0
büdcələr arasında transfertlər	287,1	287,1	287,1	287,1	0,0	100,0	0,0	100,0
Müdafiə	2738,7	2905,2	2855,9	2842,7	-62,5	97,8	-13,2	99,5
müdafiə qüvvələri	1366,3	1384,1	1310,8	1305,3	-78,8	94,3	-5,5	99,6
milli təhlükəsizlik	111,7	130,4	154,4	151,6	21,3	116,3	-2,8	98,2

müdafiə və təhlükəsizlik sahəsində tətbiqi tədqiqatlar	2,7	2,7	2,7	2,6	-0,1	98,1	-0,1	98,1
digər kateqoriyalara aid edilməyən xərclər	1258,1	1388,1	1388,1	1383,2	-5,0	99,6	-5,0	99,6
Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq mühafizə və prokurorluq	1329,5	1384,2	1370,0	1316,4	-67,9	95,1	-53,6	96,1
məhkəmə hakimiyyəti	54,3	54,3	56,7	53,7	-0,6	98,9	-3,0	94,7
hüquq mühafizə	974,8	1004,5	1034,4	1025,3	20,8	102,1	-9,1	99,1
prokurorluq	58,3	58,3	58,5	58,3	0,0	100,0	-0,3	99,5
digər kateqoriyalara aid edilməyən xidmətlər	242,2	267,2	220,3	179,1	-88,1	67,0	-41,2	81,3
Təhsil	2002,0	2044,0	2013,0	1966,6	-77,4	96,2	-46,4	97,7
məktəbəqədər təhsil	175,3	175,3	175,3	169,5	-5,8	96,7	-5,8	96,7
ümumi təhsil	1082,2	1082,2	1082,2	1076,8	-5,4	99,5	-5,4	99,5
ilk peşə-ixtisas təhsili	28,0	28,0	28,0	24,5	-3,4	87,7	-3,4	87,7
orta ixtisas təhsili	41,3	41,3	41,7	35,8	-5,5	86,7	-5,9	85,9
ali təhsil	42,7	42,7	202,6	200,6	157,9	469,5	-2,0	99,0
əlavə təhsil	3,7	3,7	3,8	2,6	-1,1	70,6	-1,1	70,5
təhsil sahəsində digər müəssisə və tədbirlər	628,8	670,8	479,5	456,8	-214,0	68,1	-22,7	95,3
Səhiyyə	739,3	739,3	732,9	709,9	-29,5	96,0	-23,0	96,9
poliklinikalar və ambulatoriyalar	109,6	109,6	109,3	103,1	-6,4	94,1	-6,2	94,4
xəstəxanalar	349,2	349,2	344,2	331,5	-17,7	94,9	-12,8	96,3
səhiyyə sahəsində digər xidmətlər	6,6	6,6	6,6	6,3	-0,3	95,9	-0,3	95,9
səhiyyə sahəsində tətbiqi tədqiqatlar	5,1	5,1	5,0	4,6	-0,5	89,7	-0,4	92,3
səhiyyə sahəsinə aid edilən digər xidmətlər	268,9	268,8	267,8	264,3	-4,5	98,3	-3,5	98,7
Sosial müdafiə və sosial təminat	2197,2	2343,0	2197,8	2150,7	-192,3	91,8	-47,1	97,9
sosial müdafiə xərcləri	2163,4	2309,3	2164,0	2119,6	-189,7	91,8	-44,4	97,9
sosial təminat xərcləri	33,7	33,7	33,7	31,1	-2,6	92,3	-2,6	92,3
sosial müdafiə və sosial təminat sahələri üzrə tətbiqi tədqiqatlar	0,1	0,1	0,1	0,0	-0,1	0,0	-0,1	0,0
Mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi və digər kateqoriyalara aid edilməyən sahədə fəaliyyət	306,1	327,1	308,7	299,5	-27,7	91,5	-9,2	97,0
mədəniyyət və incəsənət sahəsində fəaliyyət	128,5	128,5	128,7	125,1	-3,5	97,3	-3,7	97,2
radio, televiziya və nəşriyyat	57,7	57,7	58,4	58,3	0,6	101,0	-0,1	99,8
bədən tərbiyəsi, gənclər siyasəti və turizm	44,6	64,6	73,6	72,3	7,7	111,9	-1,3	98,2
digər kateqoriyalara aid edilməyən fəaliyyət	75,3	76,3	48,0	43,8	-32,4	57,5	-4,1	91,4
Mənzil və kommunal təsərrüfatı	458,6	458,6	458,6	451,5	-7,0	98,5	-7,1	98,5
mənzil təsərrüfatı	61,2	61,2	90,3	89,3	28,1	145,9	-1,0	98,9
kommunal təsərrüfatı	345,1	345,1	315,9	312,8	-32,3	90,6	-3,2	99,0
su təsərrüfatı	34,0	34,0	34,0	31,6	-2,4	93,0	-2,4	93,0
mənzil və kommunal təsərrüfatı ilə bağlı digər xidmətlər	18,3	18,3	18,3	17,9	-0,5	97,5	-0,5	97,5
Yanacaq və enerji	8,0	18,0	18,0	18,0	0,0	100,0	0,0	100,0
enerji kompleksi	7,0	17,0	17,0	17,0	0,0	99,9	0,0	99,9

yanacaq və enerji kompleksi sahəsi üzrə təcrübə və tətbiqi tədqiqatlar	1,0	1,0	1,0	1,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi	656,3	755,3	752,4	742,2	-13,1	98,3	-10,2	98,6
kənd təsərrüfatı	616,6	714,0	711,2	703,4	-10,6	98,5	-7,8	98,9
meşə təsərrüfatı	13,1	13,3	13,3	12,6	-0,7	94,8	-0,7	94,8
balıqçılıq və ovçuluq	2,9	3,1	3,1	2,6	-0,5	83,6	-0,5	83,6
ətraf mühitin mühafizəsi	15,9	16,9	16,9	16,3	-0,5	97,0	-0,5	97,0
hidrometeorologiya tədbirləri	7,8	8,0	8,0	7,2	-0,7	90,9	-0,7	90,9
Sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar	4844,4	5104,4	5103,8	5087,2	-17,2	99,7	-16,6	99,7
tikinti	4827,5	5087,5	5086,9	5070,5	-17,0	99,7	-16,4	99,7
faydalı qazıntılar	12,9	12,9	12,9	12,7	-0,2	98,2	-0,2	98,2
geodeziya və xəritəçəkmə	4,0	4,0	4,0	4,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Nəqliyyat və rabitə	166,8	166,8	166,8	166,5	-0,3	99,8	-0,3	99,8
nəqliyyat	110,3	110,3	110,3	110,0	-0,3	99,8	-0,3	99,8
rabitə	56,5	56,5	56,5	56,5	0,0	100,0	0,0	100,0
İqtisadi fəaliyyət	245,5	1390,1	1363,7	1357,3	-32,8	97,6	-6,4	99,5
iqtisadi və kommertiya fəaliyyəti	196,5	196,5	193,1	191,2	-5,3	97,3	-1,9	99,0
iqtisadi fəaliyyətin digər sahələri	49,0	1193,6	1170,6	1166,1	-27,5	97,7	-4,5	99,6
Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər	1731,8	1835,3	2174,9	2097,1	261,7	114,3	-77,8	96,4
məqsədli büdcə fondları	333,0	372,0	372,0	372,0	0,0	100,0	0,0	100,0
ehtiyat fondları	404,0	404,0	796,6	765,3	361,3	189,4	-31,3	96,1
əsas bölmələrə aid edilməyən sair xərclər	994,8	1059,3	1006,4	959,8	-99,6	90,6	-46,6	95,4
Yekun	21047,0	23100,0	23100,0	22731,6	-368,4	98,4	-368,4	98,4

Eyni zamanda qeyd edək ki, icra prosesində "Büdcə sistemi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanunu əsas götürülməklə bir sıra məbləğlər müvafiq icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən dəyişdirilmişdir ki, bu da təhlillərdə "dürüştəmiş (il ərzində edilən dəyişikliklərdən sonra) təyinat" olaraq qəbul olunmuşdur.

Dövlət büdcəsinin xərclərinin hesabat ilində icrası vəziyyəti Vahid Büdcə Təsnifatı ilə müəyyən edilmiş aşağıdakı təsnifat istiqamətləri üzrə ayrı-ayrılıqda nəzərdən keçirilmişdir.

- Funksional təsnifat;
- İqtisadi təsnifat;
- İnzibati təsnifat.

Hər bir istiqamətdə rəyin formalaşdırılması zamanı Hesablama Palatası Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin müvafiq Fərmanına uyğun olaraq dövlət büdcəsinin icrası prosesində müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarının, həmçinin büdcə vəsaitlərindən istifadə edən qurumların təqdim etdikləri hesabatlarla əsaslanılmışdır. Qeyd edək ki, müəyyən edilmiş vəsaitlərin icra səviyyəsinin qiymətləndirilməsi zamanı təyinat məbləğ kimi dürüştəşdirilmiş təyinat qəbul edilmişdir.

4.1. Dövlət büdcəsi xərclərinin funksional təsnifat üzrə icra vəziyyəti

2018-cii ilin dövlət büdcəsi ilə bağlı Azərbaycan Respublikasının Qanunu və həmin Qanunun tətbiqinə dair Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq Fərmanı ilə

müəyyən edilmiş göstəricilərin "Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin dövlət qurumlarına təqdim etdiyi hesabatların formaları və onların təqdim edilməsi Qaydası"na əsasən təqdim edilmiş məlumatlarla müqayisəli təhlili icra prosesində müvafiq icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən təsdiq edilmiş büdcə ayırmaları həddində bir çox dürüştləşmələrin (dəyişikliklərin) aparıldığını göstərir (Cədvəl 34). Bu dürüştləşmələr "Büdcə sistemi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanunu əsas gətirilərək həyata keçirilmişdir.

Cədvəl 34. 2018-ci ilin dövlət büdcəsinin icrası prosesində aparılmış dəyişikliklər barədə məlumat, min manatla

Bölmə və köməkçi bölmələr	2018-ci il proqnoz	Dürüştləşmiş təyinat	Müqayisə	
			məbləğ	faiz
Ümumi dövlət xidmətləri	3628,6	3583,5	-45,1	98,8
qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının saxlanması xərcləri	662,6	657,7	-4,9	99,3
beynəlxalq fəaliyyət və beynəlxalq təşkilatlara üzvlük haqqı xərcləri	215,7	207,9	-7,8	96,4
elm xərcləri	128,1	122,9	-5,2	96,0
dövlət borcuna və öhdəliklərinə xidmət edilməsi ilə bağlı xərclər	2262,8	2235,6	-27,2	98,8
Müdafiə	2905,2	2855,9	-49,3	98,3
müdafiə qüvvələri	1384,1	1310,8	-73,3	94,7
milli təhlükəsizlik	130,4	154,4	24,0	118,4
Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq	1384,2	1370,0	-14,3	99,0
məhkəmə hakimiyyəti	54,3	56,7	2,4	104,4
hüquq-mühafizə	1004,5	1034,4	29,9	103,0
prokurorluq	58,3	58,5	0,3	100,4
digər kateqoriyalara aid edilməyən xidmətlər	267,2	220,3	-46,9	82,5
Təhsil	2044,0	2013,0	-31,0	98,5
məktəbəqədər təhsil	175,3	175,3	0,0	100,0
orta ixtisas təhsili	41,3	41,7	0,4	100,9
ali təhsil	42,7	202,6	159,9	474,3
əlavə təhsil	3,7	3,8	0,0	100,2
təhsil sahəsində digər müəssisə və tədbirlər	670,8	479,5	-191,3	71,5
Səhiyyə	739,3	732,9	-6,4	99,1
poliklinikalar və ambulatoriyalar	109,6	109,3	-0,3	99,8
xəstəxanalar	349,2	344,2	-5,0	98,6
səhiyyə sahəsində tətbiqi tədqiqatlar	5,1	5,0	-0,1	97,1
səhiyyə sahəsinə aid edilən digər xidmətlər	268,8	267,8	-1,0	99,6
Sosial müdafiə və sosial təminat	2343,0	2197,8	-145,3	93,8
sosial müdafiə xərcləri	2309,3	2164,0	-145,3	93,7
Mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi və digər kateqoriyalara aid edilməyən sahədə fəaliyyət	327,1	308,7	-18,4	94,4
mədəniyyət və incəsənət sahəsində fəaliyyət	128,5	128,7	0,2	100,2
radio, televiziya və nəşriyyat	57,7	58,4	0,7	101,2
bədən tərbiyəsi, gənclər siyasəti və turizm	64,6	73,6	9,0	113,9
digər kateqoriyalara aid edilməyən fəaliyyət	76,3	48,0	-28,3	62,9
Mənzil və kommunal təsərrüfatı	458,6	458,6	0,0	100,0
mənzil təsərrüfatı	61,2	90,3	29,1	147,6
kommunal təsərrüfatı	345,1	315,9	-29,1	91,6

Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi	755,3	752,4	-2,8	99,6
kənd təsərrüfatı	714,0	711,2	-2,8	99,6
Sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar	5104,4	5103,8	-0,6	100,0
tikinti	5087,5	5086,9	-0,6	100,0
İqtisadi fəaliyyət	1390,1	1363,7	-26,4	98,1
iqtisadi və kommertiya fəaliyyəti	196,5	193,1	-3,4	98,3
iqtisadi fəaliyyətin digər sahələri	1193,6	1170,6	-23,0	98,1
Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər	1835,3	2174,9	339,6	118,5
ehtiyat fondları	404,0	796,6	392,6	197,2
əsas bölmələrə aid edilməyən sair xərclər	1059,3	1006,4	-53,0	95,0

Məlumatların təhlili göstərir ki, ümumilikdə təsdiq edilmiş göstəricilərlə müqayisədə 3 bölmə üzrə nəzərdə tutulmuş vəsaitin məbləği sabit saxlanılmış, 10 bölmə üzrə vəsait 339,6 mln. manat məbləğində azaldılmış, 1 bölmə üzrə isə eyni məbləğdə artırılmışdır. Qanunla müəyyən edilmiş məbləğlər əsasən Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin sərəncamları əsasında dəyişdirilmişdir. Bu istiqamətdə ətraflı təhlillər Rəyin müvafiq bölmələrində əks etdirilmişdir.

Məbləği azaldılmış funksional bölmələr. Cədvəldən görüldüyü kimi, hesabat ilində 10 bölmə üzrə müvafiq Qanunla təsdiq edilmiş məbləğ ümumilikdə 339,6 mln. manat azaldılmışdır. Mütləq ifadədə ən böyük azalma 145,2 mln. manat məbləğində "Sosial müdafiə və sosial təminat" bölməsinin payına düşür və bu məbləğ cəmi azaldılmış məbləğin 42,8%-ə bərabərdir. Bölmə üzrə azaldılmış məbləğ təsdiq edilmiş məbləğin 6,2% səviyyəsində olmuşdur. "Müdafiə" və "Ümumi dövlət xidmətləri" bölmələri üzrə aparılmış dəyişikliklər də nəzərəcarpacaq olmuş, burada xərclər ilkin təsdiq edilmiş xərclərlə müqayisədə müvafiq olaraq 49,3 mln. manat və 45,1 mln. manat azaldılmışdır ki, bu da il ərzində funksional bölmələr üzrə azalan məbləğin 14,5%-ni və 13,3%-ni təşkil edir. "Müdafiə" bölməsi üzrə azaldılan məbləğin həmin bölmənin proqnozlaşdırılmış xərclərində xüsusi çəkisi 1,7%, "Ümumi dövlət xidmətləri" bölməsi üzrə isə azaldılan məbləğin həmin bölmənin proqnozlaşdırılmış xərclərində xüsusi çəkisi 1,2% təşkil etmişdir.

Ümumilikdə, məbləği azaldılmış bölmələr üzrə dəyişikliklər edildikdən sonra yeni təyinat məbləğləri ilə müqayisədə ən aşağı icra səviyyəsi 96,1%-lə "Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq" bölməsi, ən yüksək icra səviyyəsi isə 99,7%-lə "Sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar" bölməsi üzrə müşahidə edilmişdir.

Məbləği artırılmış bölmə. Hesabat ilində digər bölmələrdən azalmalar hesabına "Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər" bölməsi üzrə təsdiq edilmiş məbləğ artırılmışdır və bu artım cəmi azalma məbləğinə bərabər olmaqla 339,6 mln. manat təşkil etmişdir. Həmin bölmə üzrə təsdiq edilmiş məbləğ 18,5% artırılaraq proqnoz 2174,9 mln. manat məbləğində müəyyən edilmişdir. Bölmə üzrə yeni təyinat məbləği ilə müqayisədə icra səviyyəsi 96,4% təşkil etmişdir.

Məbləği sabit saxlanılan bölmələr. Hesabat ilində ümumilikdə 3 bölmə üzrə təsdiq edilmiş xərclərin məbləği sabit saxlanılmışdır. Qeyd edək ki, "Mənzil və kommunal təsərrüfatı" bölməsi üzrə bölmənin məbləği sabit saxlanılrsa da, bölməyə daxil olan "Mənzil təsərrüfatı" köməkçi bölməsi üzrə təsdiq edilmiş məbləğ 29,1 mln. manat artırılmış, "Kommunal təsərrüfatı köməkçi bölməsi üzrə eyni məbləğdə azaldılmışdır. 2 bölmə ("Yanacaq və enerji", "Nəqliyyat və rabitə" bölmələri) üzrə heç bir dəyişiklik

aparılmamışdır. Adı çəkilən 3 bölmə üzrə icra səviyyəsi müvafiq olaraq 98,5%, 100,0% və 99,8% təşkil etmişdir.

Funksional təsnifatın strukturunda aparılmış dəyişikliklərə köməkçi bölmələr üzrə nəzər saldıqda qeyd edə bilərik ki, ümumilikdə 2018-ci ilin dövlət büdcəsinin xərclərinin nəzərdə tutulduğu funksional təsnifat üzrə 54 köməkçi bölmənin 32-sində il ərzində dəyişikliklər aparılmış, bu köməkçi bölmələrin 12-si üzrə təsdiq edilmiş məbləğ il ərzində 648,5 mln. manat artırılmış, 20-si üzrə isə eyni məbləğdə azaldılmışdır. Aparılan dəyişikliklərdə “Ehtiyat fondları” köməkçi bölməsinin payı 60,5%-lə nəzərəcarpacaq olmuşdur. Belə ki, köməkçi bölmənin xərcləri il ərzində 392,6 mln. manat artırılmışdır. Nisbi ifadədə ən böyük artım “Ali təhsil” köməkçi bölməsi üzrə müşahidə edilmişdir. Belə ki, il ərzində bu köməkçi bölmənin xərcləri 4,7 dəfə artırılmışdır.

Qeyd edək ki, funksional təsnifatın bölmələri üzrə aparılmış dəyişikliklər 2 bölmə (“Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq”, “Mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi və digər kateqoriyalara aid edilməyən sahədə fəaliyyət”) üzrə bütün köməkçi bölmələri, bəzi bölmələr üzrə isə 1 köməkçi bölməni əhatə etmişdir.

Funksional təsnifatın “Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq”, “Təhsil” və “Mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi və digər kateqoriyalara aid edilməyən sahədə fəaliyyət” bölmələrinin ümumilikdə 4 köməkçi bölməsi üzrə təsdiq edilmiş məbləğ il ərzində artırılsa da, icra edilmiş məbləğ təsdiq edilmiş məbləğdən də az olmuşdur (Cədvəl 35).

Cədvəl 35. İl ərzində təsdiq edilmiş məbləği artırılmış icrası isə təsdiq edilmiş məbləğdən az olmuş köməkçi bölmələr, mln. manatla

Köməkçi bölmələr	Təsdiq edilmiş büdcə	Dürüstləşmiş təyinat	İcra
məhkəmə hakimiyyəti	54,3	56,7	53,7
orta ixtisas təhsili	41,3	41,7	35,8
əlavə təhsil	3,7	3,8	2,6
mədəniyyət və incəsənət sahəsində fəaliyyət	128,5	128,7	125,1

Dövlət büdcəsinin icrası prosesində həyata keçirilən dəyişikliklər “Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 18.4-cü maddəsi və 19.6-cı maddəsi əsas götürülməklə həyata keçirilir. Qeyd edildiyi kimi, dövlət büdcəsi xərclərində aparılmış dəyişikliklərin bir hissəsi Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin bir sıra sərəncamlarının icrası ilə bağlı olmuşdur. Həmin sərəncamlarla bağlı aşağıdakıları qeyd etmək olar:

✓ 2018-ci ilin dövlət büdcəsinin icrası prosesində Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 14 sentyabr 2018-ci il tarixli 627s Sərəncamı ilə “Ümumi dövlət xidmətləri” bölməsinin “Elm” köməkçi bölməsi üzrə Azərbaycan Respublikasının Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin əməyin ödənişi üzrə xərcləri üçün nəzərdə tutulmuş məbləğdən 199,4 min manat azaldılmış məbləğ Dövlət büdcəsinin Ehtiyat Fonduna yönəldilməklə Azərbaycan Respublikasının Qida Təhlükəsizliyi Agentliyinə ayrılmışdır. Qeyd edilən istiqamət üzrə xərclər (konkret icraçısı göstərilən qurumun əməyin ödənişi xərcləri) mahiyyət etibarilə birdəfəlik təyinatlı xərclərə aid edilməməlidir.

✓ Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 27 dekabr 2018-ci il tarixli 905s Sərəncamda (Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyi (Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən səfirlik və konsulluqlarında ticarət nümayəndəlikləri) üzrə də qənaət məbləği Dövlət büdcəsinin Ehtiyat Fonduna yönəldilməklə iki təşkilatın nizamnamə fondunun artırılması üçün ayrılmışdır.

✓ Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 14 dekabr 2018-ci il tarixli 835s Sərəncamı ilə büdcədən kənar xərclər üzrə “Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq mühafizə və prokurorluq” bölməsində nəzərdə tutulmuş məbləğdən 5970,5 min manat məbləğində qənaət, “Mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi və digər kateqoriyalara aid edilməyən sahədə fəaliyyət” bölməsində nəzərdə tutulmuş məbləğdən 74,0 min manat qənaət, “Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi” bölməsində nəzərdə tutulmuş məbləğdən 2215,5 min manat məbləğində qənaət məbləği Dövlət büdcəsinin Ehtiyat Fonduna yönəldilərək Qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanları üzrə dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların büdcədən kənar xərclərinə aid edilmişdir. Müvafiq dəyişiklik birbaşa deyil, Dövlət büdcəsinin Ehtiyat Fonduna yönəldilməklə Dövlət büdcəsinin Ehtiyat Fondunun kassa icrasına aid edilmədən aparılmışdır.

Beləliklə, "Büdcə sistemi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 19.6-cı maddəsinə əsasən birdəfəlik təyinatlı vəsaitlərdən yaranan qənaətin Dövlət büdcəsinin Ehtiyat fonduna yönəldilməsi göstərilmiş, yuxarıda qeyd edilən sərəncamlarla isə mahiyyət etibarlı ilə birdəfəlik təyinatlı xərc hesab edilməyən vəsaitlərin qənaət məbləği ehtiyat fonduna yönəldilmişdir.

Eyni zamanda, "Büdcə sistemi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 19.6-cı maddəsində *"Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı ilə razılaşıdırmaqla dövlət büdcəsinin icrası prosesində iqtisadi təsnifatın müvafiq bölmə, köməkçi bölmə, paraqraf, maddə və yarım maddələrində nəzərdə tutulmuş birdəfəlik təyinatlı vəsaitlər üzrə hesabat ili ərzində yaranmış qənaət Dövlət büdcəsinin Ehtiyat fonduna yönəldilərək, il ərzində digər tədbirlərin maliyyələşdirilməsinə sərf edilə bilər."* tələbi göstərilmiş, lakin bəzi Sərəncamlarda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti ilə razılaşıdırılıb razılaşıdırılmaması barədə məlumat əks etdirilməmişdir.

Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının dövlət büdcəsinin icrası ilə bağlı rəylərində də qeyd edildiyi kimi, "Normativ hüquqi aktlar haqqında" Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Qanununun 64.4-cü maddəsinə əsasən *"Normativ hüquqi akt da dövlət orqanının səlahiyyətlərinin həddindən artıq ümumiləşdirilmiş formada müəyyən edilməsinə, "orqan edə bilər", "bir qayda olaraq", "müstəsna hallarda yol verilir", "orqan öz səlahiyyətləri daxilində", "zərurət olduqda" və bunlara bənzər qeyri-müəyyən ifadələrdən istifadə olunmasına yol verilmir".* Lakin, "Büdcə sistemi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 18.4-cü maddəsində *"zərurət yarandıqda"* ifadəsindən istifadə edilmişdir. Həmçinin, "Normativ hüquqi aktlar haqqında" Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Qanununun 75.2-ci maddəsinə əsasən *"Yeni normativ hüquqi aktın qəbul edilməsi ilə əlaqədar olaraq zəruri hallarda qüvvədə olan normativ hüquqi aktlarda onları qəbul etmiş orqan tərəfindən müvafiq dəyişikliklər edilir"*. Dövlət büdcəsinin funksional təsnifatının bölmə və köməkçi bölmələri üzrə xərcləri qanunla təsdiq edilir, lakin "Büdcə sistemi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 18.4-cü maddəsinin tələbləri nəzərə alınaraq müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən

dəyişikliklər aparılır ki, bu da Konstitusiya qanununda müəyyən edilən tələblərə uyğun deyil.

Qeyd olunan tələbləri, həmçinin dəyişikliklərin icra prosesinə təsirini nəzərə alaraq “Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 18.4-cü və 19.6-cı maddələrində dəyişikliklərin edilməsini təklif edirik.

Təqdim edilmiş məlumatların təhlili göstərir ki, 2018-ci ilin dövlət büdcəsinə yenidən baxılma zamanı funksional təsnifatın bəzi bölmələrinin və köməkçi bölmələrinin məbləği ilkin təsdiq edilmiş büdcədə olan məbləğlərlə müqayisədə artırılsa da, icra prosesində müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən dəyişikliklər edilərək təyinat məbləği azaldılmış, icra edilmiş məbləğ ilkin təsdiq edilmiş büdcə məbləğindən də az olmuşdur (Cədvəl 36).

Cədvəl 36. Dövlət büdcəsinin ilkin təsdiq edilmiş büdcə ilə müqayisədə az icra edilmiş xərclərin funksional təsnifatın bölmələri üzrə strukturu, mln. manat.

Bölmələr	İlkin təyinat	yenidən baxılmış	dürüstləşmiş (il ərzində edilən dəyişikliklərdən sonra) təyinat	icra edilmiş
Ümumi dövlət xidmətləri	3622,8	3628,6	3583,5	3526,1
Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq mühafizə və prokurorluq	1329,5	1384,2	1370,0	1316,4
Təhsil	2002,0	2044,0	2013,0	1966,6
Sosial müdafiə və sosial təminat	2197,2	2343,0	2197,8	2150,7
Mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi və digər kateqoriyalara aid edilməyən sahədə fəaliyyət	306,1	327,1	308,7	299,5

Funksional təsnifatın 5 bölməsi üzrə yenidən baxılma zamanı ilkin təsdiq edilmiş xərclər ümumilikdə 269,3 mln. manat artırılsa da, bu bölmələr üzrə icra edilmiş məbləğ ilkin təsdiq edilmiş məbləğdən 198,3 mln. manat az olmuşdur. Bu, xüsusilə “Sosial müdafiə və sosial təminat” bölməsində daha da nəzərə çarpır. Belə ki, bu bölmə üzrə nəzərdə tutulmuş məbləğ 145,9 mln. manat artırılsa da, icra prosesində müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən dəyişdirilərək ilkin səviyyədə müəyyən edilmiş, ilin sonunda isə daha az məbləğdə icra olunmuşdur. Artırılmış 145,9 mln. manat məbləğində vəsaitin 69,9 mln. manatı və ya 47,9%-i birdəfəlik təyinatlı xərclər üzrə qənaət edilmiş vəsaitdən Dövlət büdcəsinin Ehtiyat Fonduna yönəldilmişdir.

Funksional təsnifatın köməkçi bölmələri üzrə qeyd edə bilərik ki, ümumilikdə 2018-ci il üçün ilkin təsdiq edilmiş dövlət büdcəsində 54 köməkçi bölmə üzrə vəsait nəzərdə tutulmuş, yenidən baxılma zamanı 22 köməkçi bölmə xərclərin məbləği artırılmış, artırılmış 11 köməkçi bölmə üzrə icra edilmiş məbləğ ilkin təsdiq edilmiş məbləğdən də az olmuşdur (Cədvəl 37).

Cədvəl 37. Dövlət büdcəsinin ilkin təsdiq edilmiş büdcə ilə müqayisədə az icra edilmiş xərclərin funksional təsnifatın köməkçi bölmələri üzrə strukturu, mln. manat

Xərclərin istiqamətləri	İlkin təsdiq edilmiş	Yenidən baxılmış	dürüstləşmiş (il ərzində edilən dəyişikliklərdən sonra) təyinat	icra edilmiş
qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının saxlanılması xərcləri	656,9	662,6	657,7	627,4
elm xərcləri	128,06	128,12	122,95	117,79
müdafiə qüvvələri	1366,3	1384,1	1310,8	1305,3
digər kateqoriyalara aid edilməyən xidmətlər	242,2	267,2	220,3	179,1
təhsil sahəsində digər müəssisə və tədbirlər	628,8	670,8	479,5	456,8
sosial müdafiə xərcləri	2163,4	2309,3	2164,0	2119,6
digər kateqoriyalara aid edilməyən fəaliyyət	75,3	76,3	48,0	43,8
meşə təsərrüfatı	13,1	13,3	13,3	12,6
balıqçılıq və ovçuluq	2,9	3,1	3,1	2,6
hidrometeorologiya tədbirləri	7,8	8,0	8,0	7,2
əsas bölmələrə aid edilməyən sair xərclər	994,8	1059,3	1006,4	959,8

Ümumiyyətlə, qeyd edək ki, 2018-ci ilin dövlət büdcəsinə yenidən baxılması nəticəsində xərclər 2,1 mlrd. manat məbləğində artırılmışdır. İl ərzində 392,6 mln. manat məbləğində vəsait isə qənaət edilərək ehtiyat fonduna yönəldilmişdir. Qənaət edilmiş məbləğ yenidən baxılma prosesində artırılmış məbləğin 19,1%-ə, dövlət büdcəsinin müəyyən olunmuş cəmi xərclərinin isə 17,0%-ə bərabərdir.

Hesablama Palatası tərəfindən aparılmış təhlillərdə proqnoz göstəricisi kimi, icra prosesində dövlət büdcəsinin xərclərində müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən il ərzində həyata keçirilmiş dürüstləşdirilmələrdən sonra müəyyən edilmiş proqnoz göstəricilərə əsaslanılmışdır.

2018-ci ildə dövlət büdcəsi xərclərinin *funksional təsnifat üzrə* icrasında daha böyük xüsusi çəki "Sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar" (22,4%) bölməsinə aid olmuşdur (Cədvəl 38).

Cədvəl 38. 2017-2018-ci illərdə dövlət büdcəsi xərclərinin funksional təsnifatın bölmələri üzrə icrası, mln. manatla

Bölmələr	2017-ci il	2018-ci il			Dürüstləşmiş təyinat müqayisə		2017-ci illə müqayisə	
		Dürüstləşmiş təyinat	icra	İcra xüsusi çəkisi	məbləğ	faiz	məbləğ	faiz
Ümumi dövlət xidmətləri	2679,4	3583,5	3526,1	15,5	-57,4	98,4	846,7	131,6
Müdafiə	2621,3	2855,9	2842,7	12,5	-13,2	99,5	221,4	108,4
Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq	1177,6	1370,0	1316,4	5,8	-53,6	96,1	138,8	111,8
Təhsil	1742,7	2013,0	1966,6	8,7	-46,4	97,7	223,9	112,8
Səhiyyə	704,7	732,9	709,9	3,1	-23,0	96,9	5,2	100,7
Sosial müdafiə və sosial təminat	2350,2	2197,8	2150,7	9,5	-47,1	97,9	-199,5	91,5
Mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən	253,3	308,7	299,5	1,3	-9,2	97,0	46,2	118,2

təbiiyyəsi və digər kateqoriyalara aid edilməyən sahədə fəaliyyət								
Mənzil və kommunal təsərrüfatı	300,2	458,6	451,5	2,0	-7,1	98,5	151,3	150,4
Yanacaq və enerji	3,5	18,0	18,0	0,1	0,0	100,0	14,5	514,3
Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi	506,2	752,4	742,2	3,3	-10,2	98,6	236,0	146,6
Sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar	2707,4	5103,8	5087,2	22,4	-16,6	99,7	2379,8	187,9
Nəqliyyat və rabitə	101,5	166,8	166,5	0,7	-0,3	99,8	65,0	164,0
İqtisadi fəaliyyət	775,5	1363,7	1357,3	6,0	-6,4	99,5	581,8	175,0
Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər	1614,6	2174,9	2092,4	9,2	-82,5	96,2	477,8	129,6
2017-ci ildə xarici valyuta mövqeyinin yenidən qiymətləndirilməsi üzrə yaranan fərq məbləği	56,5	-	4,7	0,0	4,6	-	-51,9	8,1
YEKUN	17594,5	23100,0	22731,6		-368,4	98,4	5137,2	129,2

2018-ci il üzrə məlumatların təhlili göstərir ki, funksional təsnifatın bölmələri üzrə xərclərinin icrası dürüstləşmiş təyinatə qarşı 96,1%-100,0% arasında dəyişmişdir. Təhlil göstərir ki, hesabat dövründə funksional təsnifatın 14 bölməsindən 8-i üzrə icra edilmiş xərclər orta icra göstəricisi olan 98,4%-lik səviyyədə və çox, 6-sı üzrə isə az olmuşdur.

Ən az icra səviyyəsi "Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq" bölməsi üzrə 96,1%, ən çox icra səviyyəsi isə "Yanacaq və enerji" bölməsi üzrə 100,0% olmuşdur. Proqnozla müqayisədə 14 bölmə üzrə ümumilikdə 368,4 mln. manat məbləğində vəsait icra edilməmiş və bu məbləğdə ən yüksək paya "Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər" (22,4%) bölməsi malik olmuşdur.

Ümumilikdə hesabat dövründə icra edilmiş dövlət büdcəsinin xərcləri ötən ilin müvafiq göstəriciləri ilə müqayisədə funksional təsnifatın 1 bölməsi üzrə azalmış, 13 bölməsi üzrə artmışdır. Ötən illə müqayisədə ən çox artım 2379,8 mln. manat olmaqla "Sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar" bölməsi, azalma isə 199,5 mln. manat "Sosial müdafiə və sosial təminat" bölməsi üzrə müşahidə edilmişdir.

Təsdiq edilmiş məbləğə qarşı isə funksional təsnifatın bölmələri üzrə icra səviyyəsi 91,6%-114,3% arasında dəyişmişdir. Belə ki, "Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər" istisna olmaqla digər bölmələrdə vəsaitin icrası hesabat dövrü üçün müəyyən edilmiş təsdiq edilmiş məbləğdən az olmuşdur.

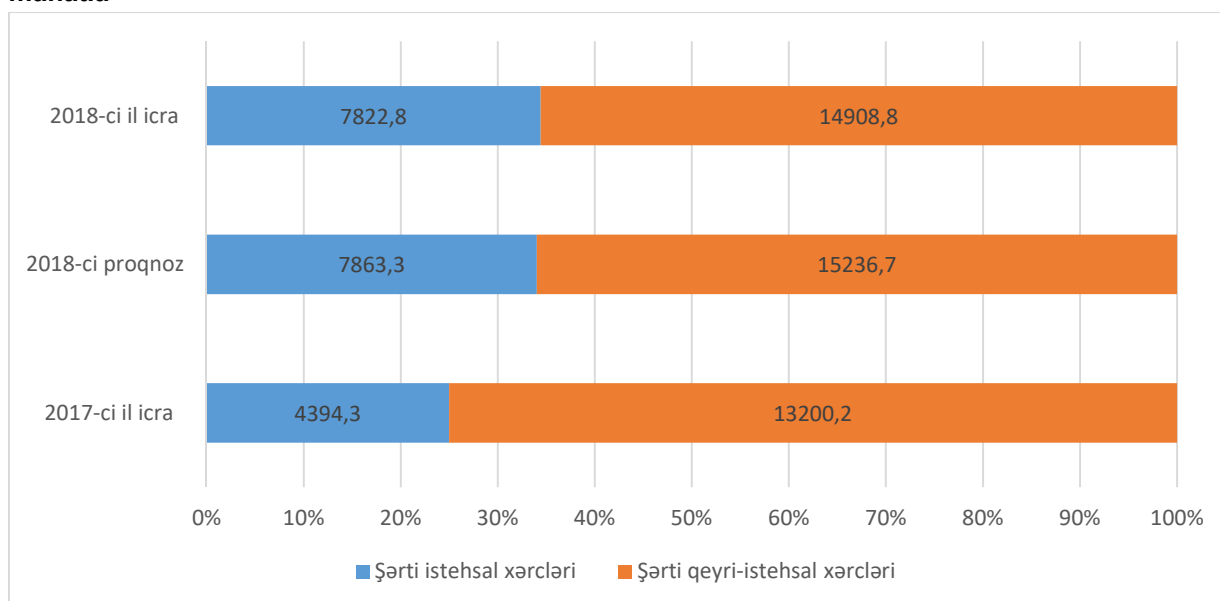
Dövlət büdcəsinin keyfiyyət strukturunun, başqa sözlə xərclərin faydalılığı və onların iqtisadi artıma töhfəsi ilə bağlı aparılan təhlil göstərir ki, şərti-istehsal xərclərinin və ya iqtisadiyyatın real sektoruna yönələn xərclər əvvəlki illə müqayisədə 3428,6 mln. manat və ya 78,0% artaraq 7822,8 mln. manat məbləğində icra edilmişdir (Şəkil 27).

Şərti istehsal xərclərinin dövlət büdcəsinin ümumi xərclərində xüsusi çəkisi ötən illə müqayisədə 9,4 faiz bəndi artaraq 34,4% təşkil etmişdir. Qeyd edilən xərclərin əvvəlki illə

müqayisədə artımı şərti istehsal xərclərinə aid edilən bütün xərclərin (Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi, sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar (o cümlədən investisiya), nəqliyyat və rabitə, iqtisadi fəaliyyət xərclərinin) artımla icra edilməsi hesabına formalaşmışdır. Burada isə əsaslı vəsait qoyuluşu (investisiya) üzrə xərclərin artımı daha nəzərəçarpacaq (2369,9 mln. manat və ya 88,1%) olmuşdur.

Şərti-qeyri istehsal xərcləri də (sosial siyasətin həyata keçirilməsi, müdafiə-idarəetmə, borca xidmət xərcləri və digər fəaliyyət) əvvəlki illə müqayisədə 12,9% artımla icra edilmişdir.

Şəkil 27. 2017-2018-ci illər üzrə dövlət büdcəsinin şərti-istehsal və şərti qeyri-istehsal xərcləri, mln. manatla

Sosial siyasətin həyata keçirilməsi ilə bağlı xərclər əvvəlki illə müqayisədə 83,8 mln. manat və ya 1,6% çox olmaqla 5244,4 mln. manat məbləğində icra edilmişdir. Bu xərclərin dövlət büdcəsində xüsusi çəkisi 23,1% təşkil etmişdir.

Müdafiə və məhkəmə, hüquq-mühafizə, prokurorluq ilə bağlı xərclər 2017-ci ilin göstəricisi ilə müqayisədə 360,2 mln. manat və ya 9,5% çox olmaqla 4159,0 mln. manat məbləğində icra edilmişdir.

Qeyri-istehsal xərclərinə daxil olan digər xərclər 2017-ci illə müqayisədə 1264,6 mln. manat və ya 29,8% çox olmaqla 5505,3 mln. manat məbləğində icra edilmişdir. Burada da dövlət borcuna və öhdəliklərinə xidmət edilməsi ilə bağlı xərclərin xüsusi çəkisi 40,6% təşkil etmişdir. Şərti-qeyri istehsal xərclərinə aid olan dövlət borcuna xidmət ilə bağlı xərclərdə 47,7%-lik artım bu xərclərin dövlət büdcəsinin xərclərində xüsusi çəkisinin ötən illə müqayisədə 1,2 faiz bəndi artıraraq 9,8% səviyyəsinə çatdırmışdır.

Büdcə xərclərinin funksional təsnifat üzrə bölmələri səviyyəsində icra vəziyyəti aşağıdakı kimi olmuşdur.

“Ümumi dövlət xidmətləri” bölməsi üzrə müvafiq Qanunla 3628576,3 min manat məbləğində vəsait nəzərdə tutulmuş, il ərzində həmin məbləğ 1,2% azaldılmış və ilin sonuna yeni təyinat məbləği ilə müqayisədə 98,4% səviyyəsində icra edilmişdir. 2018-ci

ilin icra olunmuş dövlət büdcəsinin cəmi xərclərində bu bölmənin xüsusi çəkisi 15,5% təşkil etmişdir.

Ümumi dövlət xidmətlərinin ödənilməsi məqsədilə 2018-ci ildə icra olunmuş vəsaitin məbləği 2017-ci ilin müvafiq göstəricisi ilə müqayisədə 846651,2 min manat və ya 31,6% çoxdur.

Bölmənin tərkibində 2 köməkçi bölmənin xüsusi çəkisi daha böyük olmuşdur. Belə ki, "Dövlət borcuna və öhdəliklərinə xidmət edilməsi ilə bağlı xərclər" köməkçi bölməsinin payı 63,4% və "Qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının saxlanması" köməkçi bölməsinin payı isə 17,8% təşkil etmişdir. Ümumiyyətlə, "Ümumi dövlət xidmətləri" bölməsi üzrə xərclərdə 2017-ci illə müqayisədə hesabat ilində artımın əsas iştirakçıları da bu köməkçi bölmələr olmuşdur. Artımın müşahidə edildiyi köməkçi bölmələr üzrə cəmi artım məbləğində "Dövlət borcuna və öhdəliklərinə xidmət edilməsi ilə bağlı xərclər" köməkçi bölməsinin payı 83,7%, "Qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının saxlanması" köməkçi bölməsinin payı 8,7% təşkil etmiş, 2018-ci ildə keçirilmiş seçkilərə vəsaitlərin nəzərdə tutulması səbəbindən "Başqa kateqoriyalara aid edilməyən ümumi dövlət xidməti" köməkçi bölməsində də artım olmuş və bu, ümumi artımın 6,3%-ə bərabər olmuşdur.

2017-ci illə müqayisədə 2018-ci ildə bu bölmənin tərkibində azalma yalnız "Beynəlxalq fəaliyyət və beynəlxalq təşkilatlara üzvlük haqqı" köməkçi bölməsində müşahidə edilmişdir. Azalmanın səbəbi 2017-ci ildə hesabat ilindən fərqli olaraq xarici dövlətlərə kreditlərin verilməsi üçün vəsaitin icra olunmasıdır.

2018-ci ildə "Ümumi dövlət xidmətləri" bölməsi üzrə il ərzində müəyyən edilmiş məbləğlə müqayisədə 57443,9 min manat vəsait icra edilməmişdir. Həmin məbləğin 52,7%-i "Qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının saxlanması" köməkçi bölməsi, 29,2%-i "Beynəlxalq fəaliyyət və beynəlxalq təşkilatlara üzvlük haqqı", 9,0% və 9,1%-i isə müvafiq olaraq "Elm" və "Başqa kateqoriyalara aid edilməyən ümumi dövlət xidməti" köməkçi bölmələri üzrə olmuşdur.

Dövlət idarəetmə aparatının saxlanması ilə bağlı xərclərə bölmənin "Qanunvericilik və icra hakimiyyəti, yerli özünüidarəetmə orqanlarının saxlanması" köməkçi bölməsi üzrə icra edilmiş 627422,7 min manat vəsaitin əsas hissəsi 405714,0 min manatı və ya 64,7%-i əməyin ödənişi, 123265,1 min manatı və ya 19,6%-i malların (işlərin və xidmətlərin) satın alınması, 3621,3 min manatı və ya 0,6%-i təqaüdlər və sosial müavinətlər, 22078,0 min manatı və ya 3,5%-i digər xərclərin, 72744,3 min manatı və ya 11,6%-i qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması üzrə həyata keçirilmişdir. Təyinatla nisbətdə iqtisadi təsnifata uyğun təqaüdlər və sosial müavinətlər (72,2%) üzrə bölmə xərcləri istisna olmaqla digər bölmələr üzrə icra 93,9% - 98,7% səviyyəsində olmuşdur.

İdarəetmə orqanlarının saxlanması xərcləri üzrə istifadə olunmuş vəsaitin funksional təsnifata uyğun olaraq 4,0%-i qanunvericilik orqanlarının, 16,3%-i ali və yuxarı icra hakimiyyəti orqanlarının, 64,6%-i mərkəzi icra orqanlarının, 15,1%-i yerli icra hakimiyyəti orqanlarının saxlanılmasına yönəldilmişdir. Əvvəlki illərdən fərqli olaraq 2018-ci hesabat ilində digər mərkəzi təşkilatların Mükafat Komissiyasının saxlanması xərcləri üçün 250,0 min manat vəsait nəzərdə tutulsa da xərc aparılmamışdır (Cədvəl 39).

Cədvəl 39. 2017-2018-ci illərdə funksional təsnifatın “Qanunvericilik və icra hakimiyyəti, yerli özünüidarəetmə orqanlarının saxlanması” köməkçi bölməsi və paraqrafları üzrə məlumat, min manatla.

№	Təşkilatın adı	2017-ci il icra	2018-ci il dürüstləşmiş təyinat	2018-ci il icra	Təyinat qarşı icra	
					Məbləğ	Faiz
	Dövlət idarəetmə orqanları üzrə					
	Qanunvericilik orqanları					
1	Milli Məclis	23783	25432,1	24856,7	575,4	97,7
	Cəmi	23783	25432,1	24856,7	575,4	97,7
	Ali və yuxarı icra hakimiyyəti orqanları					
1	Prezident Administrasiyası	74743,5	91600,5	90474,8	1125,7	98,8
2	Nazirlər Kabineti	9577,2	8506,3	8420,5	85,8	99,0
3	AR Prezidentinin Xüsusi Tibbi Xidməti	2599,7	3527,0	2764,2	762,8	78,4
	Maddi texniki təminatın təkmilləşdirilməsi	291,4	909,4	876,7	32,7	96,4
	Qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının təşkilatı strukturunun təkmilləşdirilməsi	2499,8	0	0	0	0
	Cəmi	89711,6	104543,2	102536,2	2007,0	98,1
	Mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları					
	Nazirliklər					
1	Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi	6678,1	7806,7	6967,8	838,9	89,3
2	Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi	3703,5	4482,5	3944,5	538,0	88,0
3	Gənclər və İdman Nazirliyi	2657,5	2737,2	2701	36,2	98,7
4	Xarici İşlər Nazirliyi	12644,3	10441,8	10332,2	109,6	99,0
5	İqtisadiyyat Nazirliyi	6592,4	7313,8	6990	323,8	95,6
6	Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi	7625,2	13137,0	10308,2	2828,8	78,5
7	Maliyyə Nazirliyi	15579,5	18308,6	17245,8	1062,8	94,2
8	Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi	4379,9	5130,8	4715	415,8	91,9
9	Ləğv olunmuş Nəqliyyat Nazirliyi	1116,5	0	0	0	0
10	Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi	2618	3782,0	3275,7	506,3	86,6
11	Səhiyyə Nazirliyi	1639,8	1966,9	1739,9	227,0	88,5
12	Energetika Nazirliyi	3582	4736	4504,2	231,8	95,1
13	Təhsil Nazirliyi	3764,1	4345,9	3900,7	445,2	89,8
14	Vergilər Nazirliyi	20501,4	21749,3	21385,2	364,1	98,3
	Cəmi	93082,2	105938,5	98010,2	7928,3	92,5
	Komitələr					
1	Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi	1285,3	1409,0	1363,6	45,4	96,8
2	Diasporla İş üzrə Dövlət Komitəsi	1338,9	1419,7	1378,3	41,4	97,1
3	Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi	2171,8	2428,8	2298,1	130,7	94,6
4	Dövlət Şəhərsalma və Arxitektura Komitəsi	1381,1	1856,7	1658,4	198,3	89,3
5	Dövlət Statistika Komitəsi	13791	15106,5	14313,1	793,4	94,7
6	Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi	7103,7	8102,6	7740,7	361,9	95,5
7	Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin işləri üzrə Dövlət Komitəsi	2084,3	2233,8	2174,7	59,1	97,4
8	Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsi	1632,2	1912,4	1187	725,4	62,1
	Cəmi	30788,3	34469,5	32113,9	2355,6	93,2

	Komissiyalar					
1	AR Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyası	870,1	953,6	835,1	118,5	87,6
	Cəmi	870,1	953,6	835,1	118,5	87,6
	Agentliklər					
1	AR Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyi	20016,5	24553,4	22618,1	1935,3	92,1
2	Müəllif Hüquqları Agentliyi publik hüquqi şəxs	584,3	0	0	0	0
3	Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Mənzil İnşaat Dövlət Agentliyi (publik hüquqi şəxs)	1048,4	0	0	0	0
4	Energetika Nazirliyi yanında Azərbaycan Respublikası Alternativ və Bərpa Olunan Enerji Mənbələri üzrə Dövlət Agentliyi (publik hüquqi şəxs)	1298,7	0	0	0	0
5	Maliyyə Nazirliyinin Dövlət Borcunun İdarə Edilməsi Agentliyi	378,7	448,5	330,4	118,1	73,7
6	Maliyyə Nazirliyinin Dövlət Xəzinədarlığı Agentliyi	2673	3121,4	2839,3	282,1	91,0
7	Əmlak Komitəsi yanında Torpaqların Dövlət İdarəetməsinin Təşkili Dövlət Agentliyi	541,6	689,7	631,6	58,1	91,6
8	Nazirlər Kabineti yanında Bakı Nəqliyyat Agentliyi (publik hüquqi şəxs)	1526	0	0	0	0
9	Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi yanında Geodeziya və Kartoqrafiya üzrə Dövlət Agentliyi	411,9	545,5	405,2	140,3	74,3
10	Təhsil Nazirliyi yanında Peşə Təhsili üzrə Dövlət Agentliyi	409,5	655,9	454,8	201,1	69,3
11	AR-nın Qida təhlükəsizliyi Agentliyi	0	1535,9	1267,3	268,6	82,5
	Cəmi	28888,6	31550,3	28546,7	3003,6	90,5
	Administrasiyalar					
1	Dövlət Dəniz Administrasiyası	2321,2	2646,0	2294,4	351,6	86,7
2	Dövlət Mülki Aviasiya Administrasiyası	849,7	967,6	753,5	214,1	77,9
	Cəmi	3170,9	3613,6	3047,9	565,7	84,3
	İdarələr					
1	Milli Arxiv İdarəsi	495,6	513,6	507	6,6	98,7
2	Nazirlər Kabineti yanında "İçərişəhər" Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu İdarəsi (publik hüquqi şəxs)	978,8	0	0	0	0
3	Nazirlər Kabineti yanında Dənizkənarı Bulvar İdarəsi (publik hüquqi şəxs)	546,6	0	0	0	0
	Cəmi	2021	513,6	507	6,6	98,7
	Xidmətlər					
1	Maliyyə Nazirliyinin Dövlət Maliyyə Nəzarəti Xidməti	1397,7	1520,8	1365,9	154,9	89,8
2	Maliyyə Nazirliyinin Qiymətli Metallara və Qiymətli Daşlara Nəzarət Dövlət Xidməti	533,7	693,9	527,7	166,2	76,0
3	Nəqliyyat Nazirliyinin Dövlət Avtomobil Nəqliyyatı Xidməti	1389,1	1726,3	1590,2	136,1	92,1
4	İqtisadiyyat Nazirliyi yanında Antiinhisar Siyasəti və İstehlakçıların Hüquqlarının Müdafiəsi Dövlət Xidməti	1762	2333,6	1818,6	515,0	77,9

5	Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Əmək Müfəttişliyi	2745,4	2892,4	2757,7	134,7	95,3
6	Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Məşğulluq Xidməti	6446	0	0	0	0
7	Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi yanında Dövlət Baytarlıq Nəzarəti Xidməti	413,7	542,3	444,7	97,6	82,0
8	Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi yanında Dövlət Fitosanitar Nəzarəti Xidməti	274,1	371,7	306	65,7	82,3
9	Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi yanında Layihələrin və Kreditlərin İdarəedilməsi Xidməti	413,7	602,5	446,2	156,3	74,1
10	Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi yanında Bitki Sortlarının Qeydiyyatı və Toxum Nəzarəti üzrə Dövlət Xidməti	255,5	408,1	277,2	130,9	67,9
11	Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi yanında Daşınmaz Əmlakın Dövlət Reyestri Xidməti	938,4	1189,7	1041	148,7	87,5
12	Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi yanında Daşınmaz Əmlakın Kadastrı və Ünvan Reyestri Xidməti	620,2	892,7	671,6	221,1	75,2
13	Standartlaşdırma. Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsi yanında Dövlət Metrologiya Xidməti	567,8	0	0	0	0
14	Standartlaşdırma. Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsi yanında Dövlət Akkreditasiya Xidməti	280,5	0	0	0	0
15	Standartlaşdırma. Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsi yanında Texniki Tənzimləmə və Standartlaşdırma üzrə Dövlət Nəzarəti Xidməti	1690	0	0	0	0
16	Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Tibbi-Sosial Ekspertiza və Reabilitasiya Xidməti	318,7	450,8	314,7	136,1	69,8
17	Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi yanında Mədəni İrsin Qorunması, İnkişafı və Bərpaı üzrə Dövlət Xidmətinin	413,7	500,9	443,1	57,8	88,5
	Cəmi	20460,2	14125,7	12004,6	2121,1	85,0
	Katibliklər					
1	Korrupsiyaya Qarşı Mübarizə üzrə Komissiyanın Katibliyi	77,4	144,1	64,9	79,2	45,0
2	Tarif (qiymət) Şurasının Katibliyi	443,7	521,6	485,5	36,1	93,1
	Cəmi	521,1	665,7	550,4	115,3	82,7
	Fondlar					
1	Sahibkarlığa Kömək Milli Fondu	650,6	689,9	366,7	323,2	53,2
2	Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyinin Tabeliyində İnformasiya Texnologiyalarının İnkişafı Dövlət Fondu	265	326,9	223,9	103,0	68,5
	Cəmi	915,6	1016,8	590,6	426,2	58,1
	Digər mərkəzi təşkilatlar					
1	Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə müvəkkili (Ombudsman)	1841,7	1909,8	1885	24,8	98,7
2	Azərbaycan Respublikasının Hesablama Palatası	3359,3	3852	3655,8	196,2	94,9
3	Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Seçki Komissiyası	2130,9	2395,9	2294,4	101,5	95,8

4	Məhkəmə-Hüquq Şurası	556,3	649,5	575,7	73,8	88,6
5	Azərbaycan Respublikasının Milli Televiziya və Radio Şurası	800	819,4	811,7	7,7	99,1
	Cəmi	8688,2	9626,6	9222,6	404,0	95,8
	Dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatlarda büdcədən kənar	154894,9	213926,6	211744,0	2182,6	99,0
	Maddi texniki təminatın möhkəmləndirilməsi	227,8	3572,9	3141,9	431,0	87,9
	Qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının təşkilati strukturunun təkmilləşdirilməsi	1997,9	6863,3	5151,8	1711,5	75,1
	Cəmi mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları	346526,8	426836,7	405466,7	21370,0	95,0
	Digər mərkəzi təşkilatların saxlanması	50,0	250,0	0,0	250,0	0,0
	Mükafat Komissiyası	50,0	250,0	0,0	250,0	0,0
	Yerli icra hakimiyyəti orqanları					
	Şəhər və rayon icra hakimiyyəti orqanlarının və Nazirliklərin yerli qurumları, o cümlədən	92149,1	100634,9	94563,1	6071,8	94,0
	Nazirliklərin yerli qurumları	7565,7	9015,9	7760,3	1255,6	86,1
1	Səhiyyə Nazirliyi	141,6	166,3	136,9	29,4	82,3
2	Gənclər və İdman Nazirliyi	3450,8	3713,5	3495,7	217,8	94,1
3	Təhsil Nazirliyi	3973,3	5136,1	4127,7	1008,4	80,4
	Yerli İcra hakimiyyəti orqanları	83054,4	89462,6	84858,1	4604,5	94,9
	Bakı şəhəri İcra hakimiyyətinin tabeliyində olan təşkilatlar	1353,1	1508,2	1354	154,2	89,8
1	İqtisadiyyat Komitəsi	127,6	155,8	134,4	21,4	86,3
2	Memarlıq və Şəhərsalma Baş İdarəsi	257,1	311,7	269,3	42,4	86,4
3	Xarici Əlaqələr və İnvestisiya Proqramları Departamenti	180	205,8	176,3	29,5	85,7
4	Kino Xidməti İdarəsi	124,9	130,1	123,5	6,6	94,9
5	Mənzil Kooperativ Təsərrüfat İdarəsi	95,9	119,8	103,9	15,9	86,7
6	Ticarət və Xidmət Departamenti	466,8	476,7	441,2	35,5	92,6
7	Ekspertiza Mərkəzi	100,8	108,3	105,4	2,9	97,3
	Maddi texniki təminatın möhkəmləndirilməsi	0	412	411,6	0,4	99,9
	Sumqayıt şəhər İH başçısı yanında Sumqayıt Avtomobil Nəqliyyatı ilə Sərnişindaşıma İdarəsi	86,6	114,8	80,2	34,6	69,9
	Gəncə şəhər İH başçısı yanında Gəncə Avtomobil Nəqliyyatı ilə Sərnişindaşıma İdarəsi	89,3	121,4	98,9	22,5	81,5
	Qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanları cəmi	552220,5	657696,9	627422,7	30274,2	95,4

Hesabat ilində mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının saxlanması xərclərinin strukturunda bir neçə təşkilatın xüsusi çəkisi daha böyük olmuşdur. Belə ki, paraqraf üzrə 21385,2 min manat (və ya 5,3%) Vergilər Nazirliyi, 22618,1 min manat (və ya 5,6%) Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyi, 17245,8 min manat (və ya 4,3%) Maliyyə Nazirliyi, 14313,1 min manat (və ya 3,5%) Dövlət Statistika Komitəsi, 10332,2 min manat (və ya 2,5%) Xarici İşlər Nazirliyi, 10308,2 min manat (və ya 2,5%) Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi,

7740,7 min manat (və ya 1,9%) Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi, 6967,8 min manat (və ya 1,7%) Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi, 6990,0 min manat (və ya 1,7%) İqtisadiyyat Nazirliyi tərəfindən icra edilmişdir.

İslahatların davamı olaraq dövlət idarəetmə strukturunu təkmilləşdirmək məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasının Nəqliyyat Nazirliyinin ləğv edilməsi, Azərbaycan Respublikasının Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyinə birləşdirilərək, onların əsasında Azərbaycan Respublikasının Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi yaradılması, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Məşğulluq Xidmətinin saxlanması xərclərinin İşsizlikdən Sığorta Fondundan maliyyələşdirilməsi və bəzi büdcədən maliyyələşən təşkilatların (Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Bakı Nəqliyyat Agentliyi, Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Dənizkənarı Bulvar İdarəsi, Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında "İçərişəhər" Dövlət Tarix Memarlıq Qoruğu İdarəsi, Azərbaycan Respublikasının Alternativ və Bərpa Olunan Enerji Mənbələri üzrə Dövlət Agentliyi, Azərbaycan Respublikasının Müəllif Hüquqları Agentliyi, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Mənzil İnşaatı Dövlət Agentliyi, Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsi yanında Dövlət Metrologiya Xidməti, Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsi yanında Dövlət Akkreditasiya Xidməti, Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsi yanında Texniki Tənzimləmə və Standartlaşdırma üzrə Dövlət Nəzarəti Xidməti) publik hüquqi şəxs kimi fəaliyyətə başlaması ilə əlaqədar 2018-ci ildə "Ümumi dövlət xidmətləri" bölməsində vəsait nəzərdə tutulmadığı üçün icra olmamışdır.

Hesabat ilində "Qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının təşkilati strukturunun təkmilləşdirilməsi" ilə bağlı birdəfəlik təyinatlı xərclər üçün 20355,9 min manat məbləğində vəsait nəzərdə tutulmuş, il ərzində müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən dürüstləşmə aparılaraq 6863,3 min manat 75,1% səviyyəsində icra edilmişdir. Həmin vəsaitin 8,1%-i **Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyi**, 57,9%-i **Xarici İşlər Nazirliyi**, 14,1%-i **Qida Təhlükəsizliyi Agentliyi**, 19,9%-i isə **Dövlət Statistika Komitəsi** tərəfindən icra edilmişdir.

"Qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanları üzrə maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi" məqsədilə birdəfəlik təyinatlı xərc il 3141,9 min manat və ya 87,9% səviyyəsində olmaqla 36 icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən idarənin saxlanması və qeyri-maliyyə aktivlərinin, o cümlədən proqram təminatının alınması məqsədilə icra edilmişdir.

Qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanları üzrə *dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların büdcədən kənar xərcləri üzrə* 205666,7 min manat məbləğində nəzərdə tutulmuş vəsait il ərzində müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən dürüstləşmə aparılaraq hesabat ilində 213926,6 min manat məbləğində təsdiq edilmişdir. Təsdiq edilmiş vəsaitə qarşı icra 211744,0 min manat və ya 99,0% təşkil etmişdir. 2017-ci illə müqayisədə bu istiqamətdə 56849,1 min manat çox icra edilmişdir. Hesabat ilində artım əsasən mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları üzrə büdcədən kənar xərclərdə sosial yönümlü xərclərlə yanaşı qeyri-yaşayış binalarının tikintisi və digər maşın və avadanlıqların alınması xərclərində olmuşdur.

Həmin vəsaitin 61,4%-i **Vergilər Nazirliyinin**, 21,0%-i **Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyasının**, 11,2%-i **Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin**,

2,0%-i **Maliyyə Nazirliyinin**, 1,1%-i **Xarici İşlər Nazirliyinin**, 1,3%-i **Azərbaycan Respublikasının Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsinin**, qalan 2,0%-i isə digər 15 qurumun payına düşür.

Yerli icra hakimiyyəti orqanları üzrə icra edilmiş 94563,1 min manat məbləğində vəsaitin 89,8%-i yerli icra hakimiyyəti orqanlarının saxlanılmasına, 8,2%-i mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının yerli təşkilatlarının, 1,6%-i Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin və onun tabeliyində olan qurumların aparatının saxlanması xərcləri ilə yanaşı Sumqayıt Şəhər İcra Hakimiyyətinin Başçısı yanında Avtomobil Nəqliyyatı ilə Sərnişindaşıma İdarəsinin və Gəncə Şəhər İcra Hakimiyyətinin Başçısı yanında Avtomobil Nəqliyyatı ilə Sərnişin daşıma İdarəsinin xərcləri üzrə, 0,4%-l maddi texniki təminatın möhkəmləndirilməsinə yönəldilmişdir.

Beynəlxalq fəaliyyət və beynəlxalq təşkilatlara üzvlük haqqı xərclərinin ödənilməsi məqsədilə icra edilmiş vəsaitin 31,8%-i beynəlxalq maliyyə-kredit və ictimai-siyasi təşkilatlara üzvlük haqqı üçün, 12,9%-i digər beynəlxalq təşkilatlara, 55,3%-i Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən səfirlik və konsulluq və başqa diplomatik nümayəndəliklərlə yanaşı ticarət nümayəndələrinin də saxlanması ilə bağlı xərclərin icrasına yönəldilmişdir.

Beynəlxalq maliyyə-kredit və ictimai-siyasi təşkilatlara üzvlük haqqı üçün icra edilmiş 60728,6 min manat vəsaitin 42551,0 min manatı və ya 70,1%-i beynəlxalq maliyyə-kredit təşkilatlarına, 18177,6 min manatı və ya 29,9%-i beynəlxalq ictimai-siyasi təşkilatlara üzvlük haqqının ödənilməsinə yönəldilmişdir.

Vəsaitin qalan 105665,8 min manatın 103368,6 min manatı və ya 97,8%-i Azərbaycan Respublikasının xaricdəki diplomatik nümayəndəlikləri və konsulluqlarının saxlanılmasına yönəldilmiş, 2297,2 min manatı və ya 2,2% isə xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən ticarət nümayəndələrinin saxlanması məqsədilə Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyi tərəfindən icra edilmişdir.

Hesablama Palatasının beynəlxalq üzvlük haqqının ödənilməsi xərcləri ilə bağlı həyata keçirdiyi nəzarət tədbiri ilə ümumilikdə ayrı-ayrı istiqamətlərdə artıq vəsaitlərin nəzərdə tutulduğu, tələb olunan vəsaitlərin proqnozlaşdırılması zamanı hesabat ili üçün ölkənin beynəlxalq üzvlük haqları üzrə öhdəliklərinin tam nəzərə alınmadığı, nəticədə isə bu amillərin təsiri ilə il ərzində çoxsaylı müxtəlif dəyişikliklərin aparıldığı müəyyən edilmişdir. Həmçinin "Büdcə sistemi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununda və "Dövlət büdcəsinin tərtibi və icrası Qaydaları"nda nəzərdə tutulmadığı halda ilin əvvəlində müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən beynəlxalq üzvlük haqqı xərclərinin bölgüsündə "ehtiyat (bölüşdürülməmiş) vəsait" nəzərdə tutulduğu müəyyənləşdirilmişdir.

2018-ci ilin dövlət büdcəsi xərclərində "**Elm**" **köməkçi bölməsi** üzrə dövlət büdcəsi ilə bağlı müvafiq qanunla nəzərdə tutulmuş 128120,4 min manat vəsaitin məbləği icra prosesində 5170,9 min manat və ya 4,0% azaldılaraq 122949,4 min manat müəyyən olunmuşdur. Qeyd edək ki, azalmanın 4150,0 min manatı və ya 80,3%-i "Maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi və əsaslı təmir", 1000,0 min manatı və ya 19,3%-i "Əmək haqqı sisteminin təkmilləşdirilməsi və digər sosial tədbirlər" birdəfəlik təyinatlı xərclər, 21,0 min manatı və ya 0,4%-i Azərbaycan Respublikası Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin xərcləri üzrə olmuşdur. Azalma funksional təsnifatın "Fundamental elm" paraqrafı üzrə həyata keçirilmişdir.

Elm xərcləri üzrə müəyyən olunmuş 122949,4 min manat vəsait hesabat ilində 117793,9 min manat məbləğində və ya 95,8% səviyyəsində icra olmuşdur. 2018-ci il dövlət büdcəsinin xərclərində elm xərclərinin xüsusi çəkisi 2016-cı və 2017-ci ilin müvafiq göstəriciləri ilə müqayisədə 0,1% bəndi az olmuşdur. 2018-ci ildə icra edilmiş vəsaitin məbləği 2016-cı ilin müvafiq göstəricisi ilə müqayisədə 7545,7 min manat və ya 6,8%, 2017-ci ilin müvafiq göstəricisi ilə müqayisədə isə 7974,7 min manat və ya 7,3% çoxdur.

“Elm” köməkçi bölməsi üzrə icra olunmuş 117793,9 min manat vəsaitin 109716,3 min manatı və ya 93,1%-i *funksional təsnifat üzrə* “Fundamental elm”, 8077,6 min manatı və ya 6,9%-i “Ümumdövlət xidmətləri üzrə tətbiqi tədqiqatlar” paraqrafı üzrə olmuşdur.

İcra zamanı *iqtisadi təsnifatın xərc bölmələri üzrə* də dürüsləşmə aparılmış, dəyişiklik əsasən “Subsidiyalar və cari transfertlər” bölməsi üzrə xərclərin 1000,0 min manat və ya 6,1%, və “Digər xərclər” bölməsi üzrə xərclərin isə 4150,8 min manat və ya 33,3% azaldılması ilə həyata keçirilmişdir.

2018-ci ildə “Elm” köməkçi bölməsinin xərclərində iqtisadi təsnifat üzrə “Əməyin ödənişi” bölməsinin xüsusi çəkisi 63,6%, icra 76533,7 min manat olmaqla dürüsləşmiş təyinat qarşı 74859,4 min manat və ya 97,8% təşkil etmişdir.

Eyni zamanda, xərclərin icrası “Malların (işlərin və xidmətlərin) satın alınması” bölməsi üzrə 26668,7 min manata qarşı 91,5%, “Subsidiyalar və cari transfertlər” bölməsi üzrə 5210,0 min manata qarşı 97,0%, “Təqaüdlər və sosial müavinətlər” bölməsi üzrə 1856,5 min manata qarşı 83,0%, “Digər xərclər” bölməsi üzrə 8311,2 min manata qarşı 92,5%, “Qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması” bölməsi üzrə isə 4369,2 min manata qarşı 96,3% olmuşdur.

2018-ci ildə “Elm” köməkçi bölməsi üzrə 117793,9 min manat vəsait *inzibati təsnifat üzrə* 14 təşkilat tərəfindən icra olunmuşdur ki, bunun da 68,4%-i Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, 9,8%-i Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi, 3,7%-i Milli Arxiv İdarəsi, 3,5%-i Müdafiə Sənayesi Nazirliyi, 3,3%-i Ədliyyə Nazirliyi, 1,7%-i Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Strateji Araşdırmalar Mərkəzi, 1,5%-i Azərbaycan Milli Ensiklopediyası Elmi Mərkəzi, 6,2%-i isə digər 7 təşkilat üzrə xərc edilmiş, qalan 2181,0 min manat və ya bölmə xərclərinin 1,9%-i dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların büdcədənkənar vəsaitləri təşkil etmişdir.

“Fundamental elm” paraqrafı üzrə “**Əmək haqqı sisteminin təkmilləşdirilməsi və digər sosial tədbirlər**” ilə bağlı birdəfəlik təyinatlı xərclər dəyişiklik nəticəsində müəyyən olunmuş 3,2 min manat və “**Maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi və əsaslı təmir**”lə bağlı xərclər üzrə 23,3 min manat il ərzində icra edilməmişdir.

Dövlət büdcəsinin icrası ilə bağlı hesabat əsasən “Elm” köməkçi bölməsi üzrə **dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların büdcədənkənar vəsaitləri** 4105,2 min manat nəzərdə tutulmuş, il ərzində icra 2181,0 min manat və ya 53,1% təşkil etmişdir. Bu, 2016-cı ilin göstəricisi ilə müqayisədə 584,2 min manat və ya 16,6% çox, 2017-ci ilin göstəricisi ilə müqayisədə 13,3 min manat və ya 0,6% azdır.

Köməkçi bölmədən büdcədənkənar vəsaitlər üzrə 2181,0 min manat məbləğində vəsait tam məbləğdə “Fundamental elm” paraqrafından icra edilmişdir. Həmin məbləğin 0,3%-i **Təhsil Nazirliyinin**, 42,6%-i **Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin**, 53,3%-i **Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının**, 2,6%-i **Azərbaycan Respublikasının Müdafiə Sənayesi Nazirliyinin** payına düşmüşdür.

Milli Elmlər Akademiyası və Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin xərcləri bu istiqamətdə vəsaitlərdə böyük paya malik olmuşdur. Həmin qurumlar üzrə büdcədənkənar vəsaitlərin icra vəziyyəti də "Elm" köməkçi bölməsinin icra vəziyyətinə təsir göstərmişdir. Belə ki, Milli Elmlər Akademiyası üzrə İşlər İdarəsinə smeta ilə nəzərdə tutulmuş 419,8 min manata qarşı cəmi 692,0 manat daxil olmuş, Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutu üzrə icra səviyyəsi 42,0% təşkil etmiş (246,3 min manata qarşı 103,4 min manat), ümumilikdə İşlər İdarəsi də daxil olmaqla 27 qurumdan 9-da icra səviyyəsi 90,0%-dən yüksək olmuşdur.

Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin tabeliyində olan 23 qurum tərəfindən büdcədənkənar xərclərin icrası daxilolmaların icra səviyyəsinin aşağı olması səbəbindən aşağı olmuşdur. Belə ki, 5 qurum üzrə ümumiyyətlə icra olmamış, 13 qurumda icra səviyyəsi 70,0%-dək olmuş, yalnız 5 qurumda xərclər 70%-dən yuxarı olmuşdur.

Başqa kateqoriyalara aid edilməyən ümumi dövlət xidmətləri ilə bağlı xərclərdən hesabat ilində icra edilmiş vəsaitin məbləği 2016-2017-ci illərin müvafiq göstəriciləri ilə müqayisədə 4,6 dəfə və 5,4 dəfə çoxdur.

Funksional təsnifata uyğun olaraq istifadə olunmuş vəsaitin 6,1%-i və ya 4112,0 min manatı seçici siyahılarının dəqiqləşdirilməsi ilə bağlı xərclərə, 11,0% və ya 7363,0 min manatı dairə seçki komissiyalarının saxlanması xərclərinə, 1,8%-i və ya 1231,0 min manatı müxtəlif siyahıyaalınma təbirlərinin keçirilməsinə və 1,2%-i və ya 836,4 min manatı statistika sistemində islahatların aparılması üçün icra edilmişdir.

Hesabat ilində *dövlət borcuna xidmət xərclərinə* 2262777,5 min manat məbləğində vəsait nəzərdə tutulmuş, il ərzində 27200,0 min manat azaldılaraq 2235577,5 min manat müəyyən edilmiş və 100% səviyyəsində icra olunmuşdur. İcra edilmiş məbləğ 2017-ci ilin müvafiq göstəricisi ilə 47,7% çox olmuşdur. Bu vəsaitlərin icra vəziyyətinə dair geniş təhlil Rəyin müvafiq bölməsində əks etdirilmişdir.

Hesabat ilində *müxtəlif səviyyəli büdcələr arasında ümumi xarakter daşıyan və konkret funksiyaya aid edilməyən transfertlərlə bağlı* dövlət büdcəsinin mərkəzləşdirilmiş xərclərindən 287085,4 min manat dotasiya yönəldilmişdir. Bunun da 281900,0 min manatı (2017-ci illə müqayisədə 3000,0 min manat və yaxud 1,1% çox) icmal büdcənin tərkib hissəsi olan **Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsi** ilə bağlı olmuşdur.

Hesabat ilində **bələdiyyələrin gəlir və xərclərinin tənzimlənməsi məqsədilə** 5200,0 min manat məbləğində vəsait nəzərdə tutulmuş, ilin sonunda 5185,4 min manat məbləğində icra edilmişdir ki, bu da 2017-ci illə müqayisədə 1,1 min manat azdır.

Ordu quruculuğu sahəsində görülən işlər onun silah təminatı və döyüş qabiliyyətinin artırılması ilə yanaşı, həm də şəxsi heyət üçün müasir əsgəri-məişət komplekslərinin yaradılması ölkəmizdə sabitliyin qorunması, sərhədlərimizin toxunulmazlığının təmin edilməsi və işğal olunmuş torpaqlarımızın azad olunması üçün əsas dəstəklərdən biridir. Əvvəlki illərdə olduğu kimi 2018-ci ildə də ordu quruculuğu diqqət mərkəzində olmuşdur.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı qüvvələrin Ali Baş Komandanı cənab İlham Əliyev 11 yanvar 2019-cu ildə Nazirlər Kabinetinin 2018-ci ilin sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunan iclasında yekun nitqində ordu quruculuğu ilə bağlı məsələlərə bir daha toxunaraq qeyd etmişdir ki, **"biz hərbi potensialımızın möhkəmləndirilməsi istiqamətində çox böyük işlər görmüşük. Bu il də istisna olmayacaq. Artıq yeni kontraktlar imzalanır. Əvvəlki illərdə imzalanmış**

kontraktlar əsasında ölkəmizə müasir silahlar, texnikalar gətirilir. Yəni, bu məqsədlər üçün biz nə qədər lazımdırsa, o qədər də vəsait ayıracağıq. Bununla paralel olaraq, hərbiçilərin sosial vəziyyətinin yaxşılaşdırılması, məişət problemlərinin həlli istiqamətində işlər gedir. Keçən il 400-ə yaxın hərbiçiyə mənzil verilmişdir. Artıq hərbi xidməti uğurla, qüsursuz başa vuran hərbiçilərə bu il də mənzillərin verilməsi nəzərdə tutulur. Hərbiçilərin məişət problemlərinin həlli də təmin edilir. Bizim hərbi hissələrimizin mütləq əksəriyyəti indi tam təmirlidir. Təmirsiz olan hissələrdə də təmir işləri nəzərdə tutulur”.

“Müdafiə” bölməsində 2018-ci ilin dövlət büdcəsindən ilkin olaraq 2905221,8 min manat məbləğində vəsait nəzərdə tutulmuş, il ərzində 49279,8 min manat azaldılaraq 2855942,0 min manat məbləğində təsdiq olunmuş, ilin sonuna isə bu məbləğ 99,5% səviyyəsində icra edilmişdir. Müdafiə xərclərinin ödənilməsi məqsədilə icra edilmiş vəsait 2018-ci ilin dövlət büdcəsinin cəmi xərclərinin 12,5%-ə bərabər olmuşdur.

Qeyd edək ki, “Müdafiə” bölməsində hesabat ilində vəsaitin məbləğinin azaldılması “Müdafiə qüvvələri” köməkçi bölməsi üzrə vəsaitin 73314,0 min manat azaldılması və “Milli təhlükəsizlik” köməkçi bölməsi üzrə vəsaitin isə 24034,2 min manat məbləğində artırılması hesabına olmuşdur. “Milli təhlükəsizlik” köməkçi bölməsi üzrə vəsaitin il ərzində artırılması hesabına 2018-ci ilin sonuna bu köməkçi bölmədən icra edilmiş vəsaitlər ilkin təyinatla müqayisədə 116,3% təşkil etmişdir.

2017-ci illə müqayisədə 2018-ci ildə “Müdafiə” bölməsinin xərcləri 221416,8 min manat məbləğində çox olmuşdur. Əvvəlki illə müqayisədə hesabat ilində artım məbləğinin 57,0%-i “Digər kateqoriyalara aid edilməyən xərclər” köməkçi bölməsində, o cümlədən “Xüsusi müdafiə təyinatlı layihələr və tədbirlər üzrə xərclər” üçün nəzərdə tutulmuş birdəfəlik təyinatlı xərclərə aid olmuşdur.

Bölmə daxilində əsasən “Müdafiə qüvvələri” və “Digər kateqoriyalara aid edilməyən xərclər” köməkçi bölmələrinin payı yüksək olmuş, hesabat ilində bu, müvafiq olaraq 45,9% və 48,7% təşkil etmişdir.

“Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq mühafizə və prokurorluq” bölməsində 1384235,1 min manat nəzərdə tutulmuş, il ərzində azaldılaraq 1369961,2 min manat müəyyən olunmuş və həmin məbləğə nisbətə 96,1% səviyyəsində icra edilmişdir. İl ərzində bölmə daxilində aparılmış dəyişiklik bütün köməkçi bölmələri əhatə etmişdir. Belə ki, “Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq mühafizə və prokurorluq” bölməsində icra prosesində azaldılmış 14273,9 min manat məbləğində vəsait bölmənin 3 köməkçi bölməsi üzrə 32595,7 min manat məbləğində artımı və “Digər kateqoriyalara aid edilməyən xidmətlər” köməkçi bölməsində 46869,6 min manat azaldılması hesabına formalaşmışdır. Bu bölmənin icra edilmiş dövlət büdcəsi xərclərində xüsusi çəkisi 5,8% təşkil etmişdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq Fərmanı ilə müəyyən edilmiş məbləğlər və il ərzində aparılmış dəyişikliklərin müqayisəsi göstərir ki, “Digər kateqoriyalara aid edilməyən xidmətlər” köməkçi bölməsində aparılmış azalma dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların büdcədən kənar xərclərinin 5970,6 min manat azaldılması, “Əmək haqqı sisteminin təkmilləşdirilməsi və digər sosial tədbirlər” və “Maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi” məqsədilə nəzərdə tutulmuş 41273,7 min

manat məbləğində birdəfəlik təyinatlı xərclərin isə demək olar ki, tamamilə (40899,2 min manatadək azaldılmaqla) proqnozlardan çıxarılması nəticəsində formalaşmışdır.

2017-ci illə müqayisədə bölmə üzrə xərclər hesabat ilində 11,8% çox olmuşdur. Əvvəlki illə müqayisədə 2018-ci ildə 138786,1 min manat məbləğində artım məbləği əsasən "Hüquq mühafizə" köməkçi bölməsi hesabına olmuşdur. Belə ki, artım məbləğinin 83,0%-i məhz bu köməkçi bölmənin payına düşmüş və ilkin təyinatla nəzərdə tutulmasada, il ərzində "Maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi" ilə bağlı birdəfəlik təyinatlı xərclərdə 29523,7 min manat məbləğində vəsaitin müəyyən olunaraq icra edilməsi hesabına baş vermişdir.

"Təhsil" bölməsi üzrə 2043989,5 min manat məbləğində vəsait nəzərdə tutulmuş, il ərzində həmin məbləğ 1,5% və ya 31030,0 min manat azaldılmış və ilin sonuna yeni təyinat məbləği ilə müqayisədə 97,7% səviyyəsində icra edilmişdir. 2018-ci ildə icra olunmuş vəsaitin məbləği 2017-ci ilin müvafiq göstəricisi ilə müqayisədə 223913,8 min manat və ya 12,8% çoxdur.

2018-ci ilin icra olunmuş dövlət büdcəsinin cəmi xərclərində bu bölmənin xüsusi çəkisi 8,7% təşkil etmişdir ki, bu da ötən illə müqayisədə 1,2 faiz bəndi azdır.

Bölmənin tərkibində 2 köməkçi bölmənin xüsusi çəkisi böyük olmuşdur. Belə ki, "Ümumi təhsil" köməkçi bölməsinin payı 54,8% və "Təhsil sahəsində digər müəssisə və tədbirlər" köməkçi bölməsinin payı isə 23,2 % təşkil etmişdir.

"Təhsil" bölməsi üzrə xərclərdə 2017-ci illə müqayisədə hesabat ilində artım məbləğində əsas pay sahibi də həmin iki bölmə olmuşdur. Artımın müşahidə edildiyi köməkçi bölmələr üzrə cəmi artım məbləğində "Ümumi təhsil" köməkçi bölməsinin payı 54,9%, "Təhsil sahəsində digər müəssisə və tədbirlər" köməkçi bölməsinin payı 33,6%, "Məktəbəqədər təhsil" köməkçi bölməsinin payı 7,4% təşkil etmişdir.

2017-ci illə müqayisədə 2018-ci ildə bu bölmənin tərkibində azalma "İlk peşə-ixtisas təhsili", "Orta ixtisas təhsili" və "Əlavə təhsil" köməkçi bölmələrində müşahidə edilmişdir.

Ümumiyyətlə, qeyd olunmalıdır ki, "Təhsil" bölməsi xərclərində, son illərdə müşahidə edilən meyl 2018-ci ildə də təkrarlanmışdır. Belə ki, hesabat ilində "Təhsil sahəsində digər müəssisə və tədbirlər" köməkçi bölməsi üzrə müvafiq Fərmanla təsdiq edilmiş 670776,0 min manat məbləğində vəsait icra prosesində 191260,5 min manat məbləğində azaldılmış, azaldılmış vəsait hesabına "Ali təhsil" köməkçi bölməsi üzrə təyinat əlavə olaraq 159889,1 min manat artırılmışdır. Təqdim edilmiş məlumatlara əsasən, məhz bu artım hesabına "Ali təhsil" köməkçi bölməsi üzrə icra məbləği müvafiq Qanun və Fərmanla təsdiq edilmiş məbləği 4,7 dəfə üstələmiş, digər köməkçi bölmələrdə isə icra təsdiq edilmiş məbləğlə müqayisədə aşağı olmuşdur.

Həmçinin, "Orta ixtisas təhsili" və "Əlavə təhsil" köməkçi bölmələri üzrə Qanunla müəyyən edilmiş məbləğlər icra prosesində kiçik də olsa artırılmış, lakin həmin köməkçi bölmələr üzrə vəsaitlər ilkin məbləğlə müqayisədə də az icra edilmişdir.

2018-ci ildə "Təhsil" bölməsi üzrə il ərzində müəyyən edilmiş məbləğlə müqayisədə 46355,3 min manat vəsait icra edilməmişdir. Həmin məbləğin 49,1%-i "Təhsil sahəsində digər müəssisə və tədbirlər" köməkçi bölməsi, 12,6%-i "Orta ixtisas təhsili", 12,4%-i "Məktəbəqədər təhsil", 11,7%-i "Ümumi təhsil", 7,4%-i "İlk peşə-ixtisas təhsili", 4,4%-i "Ali təhsil" və 2,4%-i isə "Əlavə təhsil" köməkçi bölmələri üzrə olmuşdur.

Bölmə üzrə icra edilməmiş vəsaitin 58,5%-i *iqtisadi təsnifat üzrə əməyin ödənişi*, 22,6%-i malların (işlərin və xidmətlərin alınması), 9,9%-i digər xərclər, 7,3%-i təqaüdlər və sosial müavinətlər, 1,2%-i qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması və 0,5%-i işə subsidiyalar və cari transfertlər üzrə xərclərin payına düşür.

2018-ci ildə iqtisadi təsnifat üzrə təhsil xərclərinin əsas hissəsi, əvvəlki illərdə olduğu kimi, təhsil işçilərinin əmək haqqının ödənilməsinə sərf edilmişdir. Belə ki, təhsil xərclərində “Əməyin ödənişi” bölməsinin xüsusi çəkisi 69,5% olmaqla, icra 1393165,1 min manat dürütləşdirilmiş təyinat qarşı 1366055,8 min manat və ya 98,1% təşkil etmişdir. Bu da 2016-cı illə müqayisədə 164483,9 min manat və ya 13,7%, 2017-ci illə müqayisədə 105947,5 min manat və ya 8,4% çoxdur.

“Əməyin ödənişi” bölməsi üzrə ilin sonuna icra edilməmiş 27109,3 min manat vəsaitin 7,9%-i və ya 2151,6 min manatı “Məktəbəqədər təhsil”, 10,1%-i və ya 2729,6 min manatı “Ümumi təhsil”, 9,7%-i və ya 2634,3 min manatı “İlk peşə-ixtisas təhsili”, 15,3%-i və ya 4138,1 min manatı “Orta-ixtisas təhsili”, 2,2%-i və ya 598,1 min manatı “Ali təhsil”, 3,5%-i və ya 961,9 min manatı “Əlavə təhsil, 51,3%-i və ya 13895,7 min manatı “Təhsil sahəsində digər müəssisə və tədbirlər” köməkçi bölməsi üzrə olmuşdur.

“Təhsil” bölməsi üzrə xərclərin strukturunda “Əməyin ödənişi” bölməsi ilə yanaşı “Malların (işlərin və xidmətlərin) satın alınması” xərc bölməsi üzrə xərclər də üstünlük təşkil edir. Belə ki, 2018-ci ildə malların (işlərin və xidmətlərin) satın alınması xərclərinin xüsusi çəkisi 12,2%, 249740,8 min manat dürütləşdirilmiş təyinat qarşı icra 239288,1 min manat və ya 95,8% olmuşdur.

2018-ci ildə “Təhsil” bölməsi üzrə nəzərdə tutulmuş xərclər inzibati təsnifat üzrə 23 təşkilat, həmçinin yerli icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən icra edilmişdir (Cədvəl 40).

Cədvəl 40. 2017-2018-ci illərdə inzibati təsnifat üzrə “Təhsil” bölməsinin xərcləri, min manatla

Bölmə / təşkilat	2017-ci ildə icra	2018-ci ildə		Xüsusi çəki	İcra faizi	2017-ci illə müqayisədə fərq	
		Dürütləşdirilmiş təyinat	icra			məbləğ	faiz
Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi	1 166 762,7	1 426 194,0	1 398 356,1	71,1	98,0	231593,4	19,8
Dövlət sifarişi ilə ali təhsilin maliyyələşdirilməsi, təhsil sahəsində islahatlar	260 700,8	185 305,3	182 598,2	9,3	98,5	-78 102,5	-30,0
Yerli icra hakimiyyəti orqanları	156 639,0	179 430,9	173 485,2	8,8	96,7	16 846,2	10,8
Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi	71 453,1	72 701,8	72 095,7	3,7	99,2	642,6	0,9
Əmək haqqı sisteminin təkmilləşdirilməsi və digər sosial tədbirlər	0,0	45 363,3	45 119,1	2,3	99,5	45 119,1	-
"ADA" Universiteti	17 556,0	17 556,0	17 556,0	0,9	100,0	0,0	0,0

Dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların büdcədənkənar xərcləri	15 942,3	22 118,8	16 007,9	0,8	72,4	65,5	0,4
M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetinin Bakı Filialı	11 017,8	11 512,3	11 452,9	0,6	99,5	435,1	3,9
Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi	10 468,0	11 631,6	11 147,8	0,6	95,8	679,8	6,5
Azərbaycan Respublikasının Səhiyyə Nazirliyi	7 362,1	8 500,0	8 108,9	0,4	95,40	746,8	10,14
Dövlət İmtahan Mərkəzi publik hüquqi şəxs	0,0	5 016,0	5 016,0	0,3	100,0	5 016,0	-
Azərbaycan Respublikasının Gənclər və İdman Nazirliyi	4 396,6	4 816,2	4 620,3	0,2	95,9	223,7	5,1
Azərbaycan Respublikasının Fövqəladə Hallar Nazirliyi	4 328,6	4 777,8	4 535,0	0,2	94,9	206,5	4,8

Cədvəldən görüldüyü kimi, təhsil xərclərinin çox hissəsi Təhsil Nazirliyi və onun tabeliyində olan təhsil müəssisələrinin maliyyələşdirilməsinə yönəldilmişdir.

“Təhsil” bölməsi üzrə “Əməyin ödənişi xərclərinin tənzimlənməsi və digər sosial tədbirlər” birdəfəlik təyinatlı xərc 45363,3 min manat dürüstləşdirilmiş təyinata qarşı 45119,1 min manat və ya 99,5% icra edilmişdir ki, bu xərclər də bölmə üzrə xərclərin 2,3%-ni təşkil etmişdir. Vəsaitin 98,6%-i **Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi**, 1,4%-i isə **Azərbaycan Respublikası Dövlət Turizm Agentliyi** tərəfindən xərc edilmişdir.

“Dövlət sifarişi ilə ali təhsilin maliyyələşdirilməsi və təhsil sahəsində digər tədbirlər” birdəfəlik təyinatlı xərc 185305,3 min manat təyinata qarşı 182598,2 min manat və ya 98,5% icra edilmişdir ki, bu xərclər də bölmə üzrə xərclərin 9,3%-ni təşkil etməklə 2017-ci ilin icra göstəricisi ilə müqayisədə 78102,5 min manat və ya 30,0% az olmuşdur. Vəsaitin 98,6%-i **Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi**, 1,4%-i isə **Dövlət İmtahan Mərkəzi publik hüquqi şəxs** tərəfindən xərc edilmişdir. Təqdim edilmiş məlumatlara görə Təhsil Nazirliyi tərəfindən vəsait hesabat ilində 87 sayda təşkilat və müəssisəyə yönləndirilmişdir.

“Maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi və əsaslı təmir” birdəfəlik təyinatlı xərc 15,0 min manat dürüstləşdirilmiş təyinata qarşı icra edilməmişdir.

2018-ci ilin dövlət büdcəsinin icrası ilə bağlı hesabat əsasən təhsil sahəsi üzrə **dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların büdcədənkənar xərcləri** 16007,9 min manat təşkil etmişdir ki, bu da nəzərdə tutulmuş 22118,8 min manatın 72,4%-ni təşkil edir. Vəsaitin 79,9%-i **Təhsil Nazirliyi**, 14,0%-i **Səhiyyə Nazirliyi**, 5,5%-i **Mədəniyyət Nazirliyi**, 0,6%-i **Maliyyə Nazirliyi** tərəfindən icra edilmişdir. “Təhsil” bölməsi üzrə

büdcədən kənar xərclərdə əsas paya Təhsil Nazirliyinin malik olması bu istiqamətdə xərclərin icra səviyyəsində də məhz həmin qurumun müvafiq göstəricinin təsir etdiyini qeyd etmək imkanı verir. Təhlillər göstərir ki, hesabat ilində ümumi təhsil və orta-ixtisas təhsili üzrə müvafiq olaraq 12 və 37 müəssisənin büdcədən kənar xərclərinin müxtəlif səviyyəli icra vəziyyəti son nəticədə Təhsil Nazirliyi üzrə müəyyən edilmiş 18183,8 min manat smeta məbləğinin 70,4% səviyyəsində icrası ilə nəticələnmişdir.

2018-ci ilin dövlət büdcəsi xərclərində **“Səhiyyə” bölməsi** üzrə 739334,3 min manat məbləğində vəsait nəzərdə tutulmuş, il ərzində 0,9% azaldılmış və ilin sonuna həmin məbləğlə müqayisədə 96,9% səviyyəsində icra edilmişdir. 2018-ci ilin icra olunmuş dövlət büdcəsinin cəmi xərclərində bu bölmənin xüsusi çəkisi 3,1% təşkil etmişdir ki, bu da 2017-ci illə müqayisədə 0,9 faiz bəndi azdır.

“Səhiyyə” bölməsində hesabat ili üçün nəzərdə tutulmuş vəsaitin məbləğinin azaldılması “Xəstəxanalar” köməkçi bölməsi üzrə vəsaitin 4964,6 min manat, “Səhiyyə sahəsinə aid edilən digər xidmətlər” köməkçi bölməsi üzrə vəsaitin 1043,7 min manat, “Poliklinikalar və ambulatoriyalar” köməkçi bölməsi üzrə vəsaitin 265,7 min manat və “Səhiyyə sahəsində tətbiqi tədqiqatlar” köməkçi bölməsi üzrə vəsaitin 147,0 min manat azaldılması hesabına olmuşdur.

“Səhiyyə” bölməsi üzrə xərclərin ödənilməsi məqsədilə 2018-ci ildə icra olunmuş vəsaitin məbləği 2017-ci ilin müvafiq göstəricisi ilə müqayisədə 5138,2 min manat və ya 0,7% çoxdur. 2017-ci illə müqayisədə ən böyük artım “Xəstəxanalar” köməkçi bölməsi üzrə 10502,0 min manat, ən böyük azalma isə “Səhiyyə sahəsinə aid edilən digər xidmətlər” köməkçi bölməsi üzrə 3216,2 min manat məbləğində olmuşdur.

Bölmə üzrə “Xəstəxanalar” köməkçi bölməsi 331471,3 min manat və ya 46,7%, “Səhiyyə sahəsinə aid edilən digər xidmətlər” köməkçi bölməsi 264324,0 min manat və ya 37,2%, “Poliklinikalar və ambulatoriyalar” köməkçi bölməsi 103147,2 min manat və ya 14,5%-lə ən böyük pay sahibi olmuşdur.

2018-ci ildə “Səhiyyə” bölməsi üzrə il ərzində müəyyən edilmiş məbləğlə müqayisədə 23048,6 min manat vəsait icra edilməmişdir. Həmin məbləğdə “Xəstəxanalar” və “Poliklinikalar və ambulatoriyalar” köməkçi bölmələri müvafiq olaraq 55,4% və 26,7%-lə ən böyük xüsusi çəkiyə malik olmuşdur.

İqtisadi təsnifata uyğun səhiyyə xərclərində “Əməyin ödənişi” bölməsi üzrə xərclər cəmi xərclərin 48,6%-ni təşkil etmişdir.

İcra zamanı “Əməyin ödənişi” bölməsi üzrə xərclərin 2,4% azaldılmasına baxmayaraq bölmə üzrə xərclərin icra səviyyəsi 96,4% təşkil etmişdir. İcra edilmiş məbləğin çox hissəsi Səhiyyə Nazirliyinin tabeliyində olan tibb müəssisələrinin payına düşür. Belə ki, Səhiyyə Nazirliyinin məlumatına əsasən nazirliyin tabeliyində olan səhiyyə müəssisələrində 2018-ci ildə 20975 vahid və ya ümumi ştatın 15,1%-i vakant ştat olmuşdur.

İqtisadi təsnifatın xərc bölmələri üzrə ən aşağı icra faizi 79,2% olmaqla təqaüdlər və sosial müavinətlər bölməsi üzrə olmuşdur ki, bu da səhiyyə bölməsi üzrə icra faizindən 17,7 faiz bəndi azdır. Bu da “Digər müavinət və transfertlər” paragrafı üzrə xərclərin 73,4% həcmində icra edilməsi ilə əlaqədardır.

Əməyin ödənişi ilə bağlı icra edilməmiş vəsaitin bölmə üzrə icra olunmamış cəmi məbləğdə xüsusi çəkisi 55,2% təşkil etmiş, malların (işlərin və xidmətlərin) alınması

34,9% səviyyəsində, təqaüdlər və sosial müavinətlər 4,5%, subsidiya və cari transfertlər 0,5%, qeyri-maliyyə aktivləri 1,5%, digər xərclər 3,4% səviyyəsində paya sahib olmuşdur.

“Səhiyyə” bölməsi üzrə xərclərin inzibati təsnifat üzrə bölgüsündə, əvvəlki illərdə olduğu kimi, Səhiyyə Nazirliyinin xüsusi çəkisi daha yüksək olmuşdur (Cədvəl 41).

Cədvəl 41. 2017-2018-ci illərdə inzibati təsnifat üzrə “Səhiyyə” bölməsinin xərcləri, min manatla

Təşkilat	2017-ci il İcra	2018-ci il üzrə		xüsusi çəkisi	İcra faizi	2017-ci illə müqayisədə fərq	
		Dürüstləşmiş təyinat	İcra			Məbləğ	Faiz
Azərbaycan Respublikasının Səhiyyə Nazirliyi	585 269,2	599 485,2	579 181,8	81,6	96,6	-6 087,3	-1,0
Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinin Milli Onkoloji Mərkəzi	39 806,3	41 066,9	40 830,9	5,8	99,4	1 024,6	2,6
“İcbari Tibbi Sığorta üzrə Dövlət Agentliyi” publik hüquqi şəxs	21 396,7	16 051,2	16 051,2	2,3	100,0	-5 345,5	-25,0
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Xüsusi Tibb Xidməti	17 277,6	14 455,2	14 383,1	2,0	99,5	-2 894,4	-16,8
Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi	11 292,1	11 795,0	11 426,6	1,6	96,9	134,5	1,2
Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinin tabeliyində Talassemiya Mərkəzi publik hüquqi şəxs	0,0	10 557,5	10 432,0	1,5	98,8	10 432,0	-
Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Penitensiar Xidməti	7 813,6	7 818,4	7 770,9	1,1	99,4	-42,7	-0,5
Dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların büdcədənənar xərcləri	4 905,8	5 890,0	5 286,6	0,7	89,8	380,8	7,8
Azərbaycan Respublikasının Akademik Zərifə Əliyeva adına Milli Oftalmologiya Mərkəzi	4 840,8	5 631,1	5 116,5	0,7	90,9	275,7	5,7
Digər təşkilatlar və tədbirlər	12 124,6	20 162,9	19 385,0	2,7	96,1	7 260,4	59,9

2018-ci il büdcəsinin icrası ilə bağlı təqdim edilmiş məlumatlarda “Səhiyyə” bölməsində Səhiyyə Nazirliyi üzrə göstərilmiş xərclərin bölmədə xüsusi çəkisi 81,8% olmaqla 599485,2 min manata qarşı 96,6% səviyyəsində icra edilmişdir ki, bu da 2016-cı ilin müvafiq göstəricisi ilə müqayisədə 10559, min manat və ya 1,9% çox, 2017-ci ilin müvafiq göstəricisi ilə müqayisədə 6087,3 min manat və ya 1,0% azdır.

“Səhiyyə sahəsinə aid edilən digər xidmətlər” köməkçi bölməsi üzrə “**Əməyin ödənişi xərclərinin tənzimlənməsi və digər sosial tədbirlər**” birdəfəlik təyinatlı xərclər 1637,9 min manata qarşı 1560,0 min manat məbləğində və ya 77,9% səviyyəsində tam

olaraq İcbari Tibbi Sığorta üzrə Dövlət Agentliyi publik hüquqi şəxs tərəfindən xərc edilmişdir.

2018-ci ilin dövlət büdcəsinin icrası ilə bağlı hesabatla əsasən səhiyyə sahəsi üzrə **dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların büdcədənkenar xərcləri** 5286,6,0 min manat təşkil etmişdir. Bu, nəzərdə tutulmuş 5890,0 min manatla müqayisədə 89,8% səviyyəsində icra deməkdir. 2018-ci il üçün icra edilmiş vəsait 2016-cı ilin göstəricisi ilə müqayisədə 1148,7 min manat və ya 27,8%, 2017-ci ilin göstəricisi ilə müqayisədə 380,8 min manat və ya 7,8% çoxdur.

Səhiyyə sahəsi üzrə dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların icra edilmiş büdcədənkenar xərclərinin 46,6%-i **Səhiyyə Nazirliyinin**, 53,4%-i isə **Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Xüsusi Tibb Xidmətinin** payına düşmüşdür. Ümumilikdə bölmənin büdcədənkenar xərclər üzrə icra edilməmiş məbləğində Səhiyyə nazirliyinin payı daha böyükdür və bu baxımdan Nazirliyin 10 qurumu üzrə vəsaitlərin müxtəlif səviyyəli icrası cəmi icra səviyyəsinə də təsir göstərmişdir.

“Sosial müdafiə və sosial təminat” bölməsi üzrə müvafiq Qanunla hesabat ili üçün 2343047,4 min manat məbləğində vəsait nəzərdə tutulmuş, Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsinin icrası barədə təqdim olunmuş hesabatla əsasən isə bölmə üzrə il ərzində dəyişiklik edilərək təsdiq edilmiş məbləğ 145283,2 min manat və ya 6,2% azaldılaraq 2197764,2 min manat müəyyən edilmişdir. 2018-ci ildə bölmə üzrə xərclər 2150738,9 min manat və 97,9% səviyyəsində icra olunmuşdur. Bu məbləğ dövlət büdcəsinin ümumi xərclərinin 9,5%-ni təşkil etmişdir ki, bu 2017-cı illə müqayisədə isə 3,9 faiz bəndi azdır.

2018-ci ildə bölmə üzrə icra edilmiş vəsaitin məbləği 2017-ci illə müqayisədə 199426,3 min manat və ya 8,5% az olmuşdur.

Hesabat ilində bölmə üzrə icra edilmiş cəmi məbləğin əsas hissəsi, başqa sözlə 98,6%-i *funksional təsnifat* üzrə “Sosial müdafiə” köməkçi bölməsinin payına düşmüşdür. Büdcənin icrası prosesində müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən “sosial müdafiə və sosial təminat” bölməsindən azaldığı 145283,2 min manat məbləğində vəsait tam olaraq bu köməkçi bölməni əhatə etmişdir.

2017-ci illə müqayisədə bölmədən icra edilmiş vəsaitin məbləğinin 8,5% az olması “Sosial müdafiə” köməkçi bölməsi üzrə vəsaitlərin 25% çox, “Sosial təminat” köməkçi bölməsi üzrə 9,1 dəfə az, “Sosial müdafiə və sosial təminat sahələri üzrə tətbiqi tədqiqatlar” köməkçi bölməsi 8,2% çox olması hesabına formalaşmışdır.

İqtisadi təsnifatın bölmələri üzrə sosial müdafiə və sosial təminat xərclərindən ən böyük pay “Təqaüdlər və sosial müavinətlər” bölməsinə məxsus olmuşdur – 95,7%. İcra edilmiş vəsaitin 2,0%-i malların (işlərin və xidmətlərin) satın alınması, 1,9%-i digər xərclərin ödənilməsinə, qalan 0,4%-i isə “Subsidiyalar və cari transfertlər” və “Qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması” bölmələrinə yönəldilmişdir.

Bölmə üzrə xərclərdə ən böyük xüsusi çəkiyə malik olan təqaüdlər və sosial müavinətlər üzrə xərclər 99,6% icra edilmişdir. Ən az icra səviyyəsi (63,9%) isə “Digər xərclər” bölməsi üzrə olmuşdur ki, bu da əsasən “Əmək haqqı sisteminin təkmilləşdirilməsi və digər sosial tədbirlər”lə bağlı birdəfəlik təyinatlı xərclərin bu bölmədə 22115,8 min manat və ya 37,8% az icra edilməsi ilə əlaqədardır.

“İnzibati təsnifat üzrə bölmənin strukturunda, əvvəlki illərdə olduğu kimi, Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun payı yüksək olmuş, ümumilikdə bölmə üzrə vəsaitlərin 95,0%-i 3 qurum tərəfindən icra edilmişdir. Belə ki, hesabat ilində Fondun büdcəsinə transferlərə cəmi xərclərin 65,4%-i, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi və Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsi tərəfindən həyata keçirilən tədbirlərə isə müvafiq olaraq 23,8%-i və 10,8%-i yönəldilmişdir (Cədvəl 42).

Cədvəl 42. 2017-2018-ci illərdə “Sosial müdafiə və sosial təminat” bölməsi üzrə xərclərin funksional və inzibati təsnifat üzrə strukturu, min manatla

	2017	2018			2017-ci ilə müqayisə	
	icra	Dürüstləşmiş təyinat	icra	icra səviyyəsi, %-lə	məbləğ	%-lə
“Sosial müdafiə və sosial təminat” bölməsi üzrə xərclər, cəmi	2350165,2	2197764,2	2150738,9	97,9	-199426,3	-8,5
<i>o cümlədən:</i>						
“Sosial müdafiə” köməkçi bölməsi üzrə, cəmi	2067761,5	2164002,4	2119600,3	97,9	51838,8	2,5
AR Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi	592945,8	521123,6	510819,9	98,0	-82125,9	-13,9
AR Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi	1674,2	1842,4	1775,9	96,4	101,7	6,1
AR Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsi	194141,5	244990,3	233138,4	95,2	38996,9	20,1
AR ƏƏSMN yanında Dövlət Sosial Müdafiə Fonduna transferlər	1279000,0	1300000,0	1300000,0	100,0	21000,0	1,6
Sosial müdafiə, pensiya və digər sosial təminat xərcləri	0,0	64,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Əmək haqqı sisteminin təkmilləşdirilməsi və digər sosial tədbirlər	0,0	95762,1	73646,9	76,9	73646,9	
Maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi və əsaslı təmir	0,0	220,0	219,3	99,7	219,3	
“Sosial təminat” köməkçi bölməsi üzrə, cəmi	282387,8	33701,8	31121,5	92,3	-251266,3	-89,0
<i>o cümlədən:</i>						
AR Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi	14930,3	17194,7	16134,5	93,8	1204,2	8,1
AR ƏƏSMN yanında Dövlət Tibbi-Sosial Ekspertiza və Reabilitasiya Xidməti	14601,6	15700,6	14682,2	93,5	80,6	0,6
ƏƏSMN yanında Dövlət Məşğulluq Xidməti	1628,0	0,0	0,0	0,0	-1628,0	-100,0

Azərbaycan Respublikasının keçmiş Prezidentinin və ailə üzvlərinin təminatı	304,5	304,9	304,9	100,0	0,4	0,1
Beynəlxalq idman tədbirlərinin keçirilməsi, hazırlıq və digər təşkilati işlər	500,0	501,6	0,0	0,0	-500,0	-100,0
Sosial müdafiə, pensiya və digər sosial təminat xərcləri	423,4	0,0	0,0		-423,4	-100,0
Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkəti	250000,0	0,0	0,0		-250000,0	-100,0
“Sosial müdafiə və sosial təminat sahələri üzrə tətbiqi tədqiqatlar” köməkçi bölməsi üzrə	15,8	60,0	17,1	28,4	1,3	8,2
<i>o cümlədən:</i>						
Dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların büdcədən kənar xərcləri	15,8	60,0	17,1	28,4	1,3	8,2

Hesabat ilində **Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Sosial Müdafiə Fonduna** transfertin məbləği 2016-cı və 2017-ci illərin icra göstəricilərindən müvafiq olaraq 54000,0 min manat və ya 4,3% və 21000,0 min manat və ya 1,6% çox olmuşdur.

“Əmək haqqı sisteminin təkmilləşdirilməsi və digər sosial tədbirlər”lə bağlı birdəfəlik təyinatlı xərclər üzrə 2018-ci ildə təsdiq edilmiş 144862,8 min manat təyinata qarşı icra 73646,9 min manat və ya icra səviyyəsi 50,8% təşkil etmişdir.

Təqdim edilmiş məlumatlara əsasən xərcin 50,6%-i **Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Sosial Müdafiə Fonduna** köçürülmüş, 38,4%-i Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2018-ci il 19 aprel tarixli 1 nömrəli Fərmanının icrası olaraq Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyü uğrunda həlak olmuş, ölmüş və hərbi əməliyyatlarla əlaqədar xəbərsiz itkin düşdüyünə görə ölmüş elan edilmiş hərbi qulluqçuların vərəsələrinə 11,0 min manat məbləğində birdəfəlik ödəmələrin verilməsi məqsədi ilə **Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi** tərəfindən icra edilmişdir. Nazirlik üzrə təsdiq edilmiş 50362,1 min manat məbləğində dürüstləşmiş təyinat 56,1% icra edilərək ilin sonuna 22115,2 min manat qalıq yaranmışdır. Xərcin 11,0%-i isə birdəfəlik müavinət ala bilməyən bəzi şəhid ailələrinin müraciətləri əsasında çıxarılmış məhkəmə qətnamələrinə əsasən **Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi** tərəfindən şəhidlərin vərəsələrinə ödənilmişdir.

Bu xərclər üzrə 49100, min manat məbləğində vəsait isə Nazirlər Kabinetinin müvafiq sərəncamı ilə **dövlət büdcəsinin ehtiyat fonduna** yönəldilmişdir.

“Maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi və əsaslı təmir” üzrə birdəfəlik təyinatlı xərclər istiqamətində 220,0 min manat təyinat təsdiq olunmuş, icra 219,3 min manat təşkil etmişdir. Təqdim edilmiş məlumata əsasən həmin xərclər **Azərbaycan Respublikası Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsinə** ayrılmış və **Komitənin Repatriasiya Departamenti** tərəfindən icra edilmişdir.

“Azərbaycan Respublikasının keçmiş Prezidentinin və onun ailə üzvlərinin təminatı xərcləri” üzrə hesabat ilində təsdiq edilmiş 304,9 min manat təyinat tam icra edilmişdir. Qeyd edək ki, hesabat ilində icra edilmiş məbləğ 2016-cı ilin müvafiq göstəricisindən 7,3% çox, 2017-ci ilin xərcləri ilə isə demək olar ki, eynidir.

Hesabat ilində vəfat etmiş keçmiş Prezidentin ailə üzvünə Azərbaycan Respublikası Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi tərəfindən ümumilikdə 45,0 min manat müavinət, keçmiş Prezidentə Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun yerli şöbəsi tərəfindən 90,0 min manat pensiya ödənilmiş, təmsilçilik xərcləri bağlı Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyi tərəfindən ümumilikdə 169,9 min manat vəsait xərc edilmişdir.

Beynəlxalq idman tədbirlərinin keçirilməsi, hazırlıq və digər təşkilatı işlər istiqamətində birdəfəlik təyinatlı xərclər üzrə 501,6 min manat məbləğində təyinat təsdiq edilse də, icra həyata keçirilməmişdir.

Dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların büdcədən kənar xərcləri 2018-ci ildə 60,0 min manat məbləğində təyinat təsdiq olunmuş, icra cəmi 17,1 min manat və ya 28,4% təşkil etmişdir. Vəsait tam məbləğdə **Azərbaycan Respublikası Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi** tərəfindən icra edilmişdir.

2018-ci il dövlət büdcəsinin **“Mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi və digər kateqoriyalara aid edilməyən sahədə fəaliyyət”** bölməsi üzrə nəzərdə tutulmuş 327129,8 min manat vəsait icra zamanı 18398,4 min manat və ya 5,6% azaldılmış və ilin sonuna 97,0% səviyyəsində icra edilmişdir.

Təqdim edilmiş məlumatların təhlili göstərir ki, bölmə üzrə 2018-ci il üçün nəzərdə tutulmuş vəsaitin azaldılması “Digər kateqoriyalara aid edilməyən fəaliyyət” köməkçi bölməsi üzrə vəsaitin 28290,4 min manat və ya 37,0% azaldılması, “Bədən tərbiyəsi, gənclər siyasəti və turizm” köməkçi bölməsi üzrə 9000,0 min manat və ya 13,9%, “Radio, televiziya və nəşriyyat” köməkçi bölməsi üzrə 692,0 min manat və ya 1,2%, “Mədəniyyət və incəsənət sahəsində fəaliyyət” köməkçi bölməsi üzrə 200,0 min manat və ya 0,2% artırılması hesabına olmuşdur.

2018-ci ilin icra olunmuş dövlət büdcəsinin cəmi xərclərində bu bölmənin xüsusi çəkisi 1,3% təşkil etmişdir ki, bu da ötən ilin müvafiq göstəricisi ilə müqayisədə 0,1 faiz bəndi azdır.

2018-ci ildə bölmə üzrə icra edilmiş vəsait 2017-ci ilin müvafiq göstəricisi ilə müqayisədə 46174,8 min manat və ya 18,2% çoxdur. Bölmə üzrə artımın əsas səbəbi “Bədən tərbiyəsi, gənclər siyasəti və turizm” köməkçi bölməsi üzrə vəsaitin 33804,9 min manat artırılmasıdır. Əvvəlki illə müqayisədə hesabat ilində həmin köməkçi bölmədə artım məbləğinin 58,4%-i yeni yaradılmış Azərbaycan Respublikasının Dövlət Turizm Agentliyinin xərclərinin, 26,6%-i isə 2018-ci ildə “Maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi və əsaslı təmir” xərcləri üzrə birdəfəlik təyinatlı vəsaitin icra olunmasıdır.

Dövlət büdcəsinin icrası barədə təqdim edilmiş məlumatlara əsasən bölmə daxilində “Mədəniyyət və incəsənət sahəsində fəaliyyət” köməkçi bölməsi 125093,9 min manat və ya 41,8%-lə ən böyük pay sahibi olmuşdur (Cədvəl 43). Həmin köməkçi bölmə üzrə vəsait il ərzində 200,0 min manat artırılsa da, 2018-ci il üçün müvafiq Fərmanla müəyyən edilmiş məbləğə qarşı 97,3% icra edilmişdir.

Cədvəl 43. 2017-2018-ci illərdə inzibati təsnifat üzrə “Mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi və digər kateqoriyalara aid edilməyən sahədə fəaliyyət” bölməsinin xərcləri, min manatla

Təşkilat	2017-ci il icra	2018-ci il üzrə		Bölmədə xüsusi çəkisi	İcra faizi	2017-ci ilə müqayisədə fərq	
		Dürüstləşmiş təyinat	İcra			Məbləğ	Faiz
Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi	106 889,4	119 753,3	116 027,2	38,7	96,9	9 137,8	8,5
Azərbaycan Respublikasının Gənclər və İdman Nazirliyi	33 833,6	35 732,3	35 413,5	11,8	99,1	1 579,9	4,7
Azərbaycan Televiziya və Radio Verilişləri QSC	31 662,3	31 822,5	31 763,2	10,6	99,8	100,9	0,3
Maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi və əsaslı təmir	11 146,7	24 090,8	21 349,1	7,1	88,6	10 202,4	91,5
Azərbaycan Respublikasının Dövlət Turizm Agentliyi	0,0	20 000,0	19 924,3	6,7	99,6	19 924,3	-
Azərbaycan Respublikası İctimai Televiziya və Radio Yayımaları Şirkəti	11 528,9	11 618,1	11 599,5	3,9	99,8	70,6	0,6
Heydər Əliyev Mərkəzi	8 005,6	8 463,6	8 442,1	2,8	99,7	436,5	5,5
Azərbaycan Dövlət İnformasiya Agentliyi (AzərTAc)	7 660,1	7 995,5	7 957,8	2,7	99,5	297,7	3,9
M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası	5 067,9	6 255,9	6 004,7	2,0	96,0	936,8	18,5
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurası	5 002,0	5 625,2	5 602,5	1,9	99,6	600,6	12,0
Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında "İçərişəhər" Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu İdarəsi	5 003,5	5 277,9	5 151,7	1,7	97,6	148,2	3,0
Digər təşkilatlar və tədbirlər	27 501,3	32 096,2	30 240,5	10,1	94,2	2 739,2	10,0

2018-ci ilin dövlət büdcəsinin icrası ilə bağlı təqdim edilmiş məlumatlara əsasən **“Qeyri-dövlət təşkilatlarına maliyyə yardımı”** üzrə hesabat ilində 3195,3 min manat məbləğində vəsait 545 sayda qrant müsabiqəsinin qalibi olmuş təşkilatlara ödənilmişdir. **“Siyasi partiyaların fəaliyyətinin maliyyələşdirilməsi”** ilə bağlı xərclər 2582,1 min manat məbləğində icra edilmişdir.

Dövlət büdcəsinin icrası ilə bağlı təqdim edilmiş hesabatla əsasən "Digər kateqoriyalara aid edilməyən fəaliyyət" köməkçi bölməsindən **dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların büdcədən kənar xərcləri** 3007,9 min manat məbləğində icra edilmişdir. Bu, nəzərdə tutulmuş məbləğlə müqayisədə 81,0% səviyyəsində icra deməkdir.

Həmin məbləğin 0,4%-i **Gənclər və İdman Nazirliyi**, 0,8%-i **Təhsil Nazirliyi**, 77,0%-i **Mədəniyyət Nazirliyi**, 1,6%-i **Beynəlxalq Muğam Mərkəzi**, 19,9%-i **Heydər Əliyev Mərkəzi**, 0,3%-i **Azərbaycan Milli Kitabxanası** tərəfindən xərc edilmişdir.

“Mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi və digər kateqoriyalara aid edilməyən sahədə fəaliyyət” bölməsi üzrə **“Əməyin ödənişi xərclərinin tənzimlənməsi**

və digər sosial tədbirlər” birdəfəlik təyinatlı xərc 23,3 min manat dürüsləşdirilmiş təyinatla qarşı icra edilməmişdir.

“Maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi və əsaslı təmir” birdəfəlik təyinatlı xərc 24090,8 min manat təyinatla qarşı 21349,1 min manat və ya 88,6% icra edilmişdir. Vəsaitin 42,2%-i Azərbaycan Futbol Federasiyası Assosiasiyası, 28,9%-i “Bakı Konqres Mərkəzi” MMC, 12,2%-i Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyi, 9,8%-i Azərbaycan Respublikasının Diasporla İş üzrə Dövlət Komitəsi, 3,2%-i “Azərbaycan Televiziya və Radio Verilişləri” QSC, 2,8%-i Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi, 0,9%-i isə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti yanında “İçərişəhər” Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu İdarəsi tərəfindən xərc edilmişdir.

“Mənzil və kommunal təsərrüfatı” bölməsi üzrə 458558,6 min manat məbləğində vəsait nəzərdə tutulmuş, 451536,5 min manat və ya 98,5% səviyyəsində icra edilmişdir (Cədvəl 44).

2018-ci ildə icra edilmiş vəsait 2017-ci ilin müvafiq göstəricisi ilə müqayisədə 151337,2 min manat və ya 50,4% çoxdur. Artım bütün köməkçi bölmələri əhatə etmiş, artımda “Mənzil təsərrüfatı” və “Kommunal təsərrüfatı” köməkçi bölmələri müvafiq olaraq 57882,9 və 53502,5 min manat vəsaitlə əsas pay sahibi olmuşdur.

Cədvəl 44. Mənzil və kommunal təsərrüfatı bölməsi üzrə xərclərin inzibati təsnifat üzrə bölgüsü, min manatla

sıra sayı	İnzibati təsnifat üzrə xərclərin istiqamətləri	2017-ci il icra	2018-ci il			2018-ci il üzrə icranın 2017-ci ilin icrası ilə müqayisəsi	
			Dürüsləşdirilmiş təyinat	icra		mütləq	%-lə
				məbləğ	%-lə		
1	<i>Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsi</i>	4065,9	4080,3	4079,8	100,0	13,9	100,3
2	<i>“İçərişəhər” Dövlət Tarix Qoruğu İdarəsi</i>	3099,3	5046	4702,7	93,2	1603,4	151,7
3	<i>Dənizkənarı Bulvar İdarəsi</i>	11700	12738,1	12617,1	99,1	917,1	107,8
4	<i>“Təmiz Şəhər” ASC</i>	53376,1	37800,00	37800,00	100,0	-15576,1	70,8
5	<i>"Azərtiliktechizat" ASC</i>	18895,9	33000,0	33000,0	100,0	14104,1	174,6
6	<i>"Azərsu" ASC</i>	7400,0	29400,0	29400,0	100,0	22000	397,3
7	<i>Fövqəladə Hallar Nazirliyi</i>	1561,0	4561,0	2175,9	47,7	614,9	139,4
8	<i>Yerli icra hakimiyyəti orqanları</i>	198101,2	206233,1	204968,2	99,4	6867	103,5
9	<i>İqtisadiyyat Nazirliyi</i>		500,0	498,2	99,6	498,2	

10	<i>Yaşayış məntəqələrinə aid olan kommunal təyinatlı infrastrukturların bərpa və yenidən qurulması, abadlaşdırılması</i>	2000,0	95200,0	92818,3	97,5	90818,3	4641
11	<i>Kommunal kommunikasiya xidmətləri və digər tədbirlər</i>		30000,0	29476,3	98,3	29476,3	
	Cəmi	300199,2	458558,2	451536,6	98,5	151337,3	150,4

2018-ci ilin icra edilmiş dövlət büdcəsi xərclərində bu bölmənin xüsusi çəkisi 2,0% təşkil etmişdir ki, bu da 2017-ci illə müqayisədə 0,3 faiz bəndi çoxdur.

İcra prosesində bölmə üzrə dəyişiklik aparılmasa da, köməkçi bölmələr arasında bezi dəyişikliklər edilmişdir. Belə ki, “Kommunal təsərrüfatı” köməkçi bölməsində “Yaşayış məntəqələrinə aid olan kommunal təyinatlı infrastrukturların bərpası, yenidən qurulması və abadlaşdırılması” xərcləri üzrə vəsait 29123,3 min manat azaldılmış, “Mənzil təsərrüfatı” köməkçi bölməsində isə eyni adlı birdəfəlik təyinatlı xərc üzrə müvafiq Fərmanla vəsait müəyyən edilməsə də, il ərzində bu istiqamətdə həmin məbləğdə vəsait nəzərdə tutulmuş və 99,3% icra olunmuşdur.

Dövlət büdcəsinin icrası barədə hesabatın təhlili göstərir ki, bölmə daxilində “Kommunal təsərrüfatı” köməkçi bölməsi 312768,1 min manat və 69,3%-lə və “Mənzil təsərrüfatı” köməkçi bölməsi 89321,6 min manat və ya 19,8%-lə ən böyük xüsusi çəkiyə malikdir.

2018-ci ildə “Mənzil və kommunal təsərrüfatı” bölməsi üzrə il ərzində müəyyən edilmiş məbləğlə müqayisədə 7022,1 min manat vəsait icra edilməmişdir. Həmin məbləğin 45,1%-i “Kommunal təsərrüfatı” köməkçi bölməsi, 33,9%-i “Su təsərrüfatı”, 14,4%-i “Mənzil təsərrüfatı” və 6,6%-i “Mənzil və kommunal təsərrüfatı ilə bağlı digər xidmətlər” köməkçi bölmələri üzrə olmuşdur. Təhlil göstərir ki, həmin vəsaitin tərkibində “Kommunal təsərrüfatı” köməkçi bölməsindən “Yaşayış məntəqələrinə aid olan kommunal təyinatlı infrastrukturların bərpası, yenidən qurulması və abadlaşdırılması” xərcləri üzrə nəzərdə tutulmuş 66076,7 min manat vəsaitə 63950,2 min manat, “Su təsərrüfatı” köməkçi bölməsindən isə Azərbaycan Respublikasının Fövqəladə Hallar Nazirliyinə nəzərdə tutulmuş 4561,0 min manat məbləğində vəsaitin 2175,9 min manat məbləğində icra edilməsi bölmə üzrə ümumilikdə icra olunmamış vəsaitlərin formalaşmasında xüsusi paya malik olmuşdur.

2018-ci ildə **yaşayış məntəqələrinə aid olan kommunal təyinatlı infrastrukturların bərpa və yenidən qurulması, abadlaşdırılması ilə əlaqədar** olaraq 95200,0 min manat vəsait nəzərdə tutulmuş və 97,5% səviyyəsində icra edilmişdir. Həmin vəsait rayon (şəhər) icra hakimiyyətləri tərəfindən yeni iş yerlərinin yaradılması ilə bağlı çoxmərtəbəli mənzillərin dam örtüyünün təmiri və dəyişdirilməsi işlərinə və yaşıllıqların salınması, işıq nöqtələrinə qulluq və ərazilərin təmizlik işlərinə məşğulluqla bağlı işə qəbul olunan müvəqqəti işçilərin əmək haqqı və mal materiallara xərc edilmişdir.

2018-ci ildə **kommunal kommunikasiya xidmətləri və digər tədbirlər ilə əlaqədar** olaraq 30000,0 min manat vəsait nəzərdə tutulmuş və 29476,3 min manat və ya 98,3% icra edilmişdir.

“Yanacaq və enerji” bölməsi üzrə 18016,6 min manat vəsait nəzərdə tutulmuş, və 99,9% icra edilmişdir. 2018-ci ilin icra edilmiş dövlət büdcəsi xərclərində bu bölmənin xüsusi çəkisi 0,08% təşkil etmişdir ki, bu da 2017-ci illə müqayisədə 0,06 faiz bəndi çoxdur.

2018-ci ildə bölmə üzrə icra edilmiş vəsait 2017-ci ilin müvafiq göstəricisindən 14492,6 min manat və ya 5,1 dəfə çoxdur. Artımın əsas səbəbi “Enerji” köməkçi bölməsində hesabat ilində qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması üçün “Azərişiq” ASC-yə 10000,0 min manat məbləğində vəsaitin nəzərdə tutularaq icra edilməsidir.

Bölmə üzrə xərclərin 16 986,0 min manatı və ya 94,3%-i “Enerji kompleksi” köməkçi bölməsi üzrə, 1021,6 min manatı və ya 5,7% i isə “Yanacaq və enerji kompleksi sahəsi üzrə təcrübə və tətbiqi tədqiqatlar” köməkçi bölməsi üzrə icra edilmişdir.

2018-ci ildə “Yanacaq və enerji” bölməsi üzrə il ərzində müəyyən edilmiş məbləğlə müqayisədə 9,0 min manat vəsait icra edilməmişdir ki, bu da “Enerji kompleksi” köməkçi bölməsinin payına düşür.

2018-ci ilin dövlət büdcəsi xərclərində **“Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi” bölməsi** üzrə 755282,7 min manat məbləğində vəsait nəzərdə tutulmuş, il ərzində həmin məbləğ 0,4% və ya 2839,6 min manat azaldılmışdır. Bölmə üzrə 2018-ci il üçün nəzərdə tutulmuş xərclərin azaldılması “Kənd təsərrüfatı” köməkçi bölməsi üzrə vəsaitin azaldılması hesabına olmuşdur.

Bölmə üzrə xərclər hesabat ilində dəyişdirilmiş təyinat məbləği ilə müqayisədə 98,6% səviyyəsində icra edilmişdir. Bölmənin xüsusi çəkisi 2018-ci ilin icra olunmuş dövlət büdcəsinin cəmi xərclərində 3,3% təşkil etmişdir ki, bu da 2017-ci ilin müvafiq göstəricisindən 0,4 faiz bəndi çoxdur.

2017-ci illə müqayisədə bölmə üzrə xərclər hesabat ilində 236038,7 min manat və ya 46,6% çox olmuşdur. Əvvəlki illə müqayisədə 2018-ci ildə artım məbləğinin 98,9%-i “Kənd təsərrüfatı” köməkçi bölməsinin hesabına olmuşdur. İcra olunmuş dövlət büdcəsi xərcləri ilə bağlı hesabatlara əsasən 2018-ci ildə bu köməkçi bölmədə artım məbləği Azərbaycan Respublikasında ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi ilə bağlı tədbirlər üzrə vəsaitin 2017-ci illə müqayisədə 55,8%, Azərbaycan Meliorasiya və Su Təsərrüfatı ASC üzrə 24,0% çox, həmçinin hesabat ilində əvvəlki ildən fərqli olaraq “Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində islahatlar” ilə bağlı birdəfəlik təyinat 79778,3 min manat məbləğində vəsaitin icra edilməsidir.

Dövlət büdcəsinin icrası barədə təqdim edilmiş məlumatlara əsasən bölmə daxilində “Kənd təsərrüfatı” köməkçi bölməsi 703382,4 min manat və ya 94,8%-lə ən böyük xüsusi çəkiyə, “Ətraf mühitin mühafizəsi” köməkçi bölməsi 16345,3 min manat və 2,2%, “Meşə təsərrüfatı” köməkçi bölməsi 12641,9 min manat və 1,7%, “Hidrometeorologiya tədbirləri” köməkçi bölməsi 7243,1 min manat və 1,0%, “Balıqçılıq və ovçuluq” köməkçi bölməsi 2607,1 min manat və ya 0,4% xüsusi çəkiyə malik olmuşdur.

Bölmə daxilində köməkçi bölmələr üzrə ən yüksək icra səviyyəsi 98,9%-lə “Kənd təsərrüfatı” köməkçi bölməsinə, ən aşağı icra səviyyəsi isə 83,6%-lə “Balıqçılıq və ovçuluq” köməkçi bölməsinə aid olmuşdur.

2018-ci ildə “Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi” bölməsi üzrə il ərzində müəyyən edilmiş məbləğlə müqayisədə 10223,4 min manat vəsait icra edilməmişdir. Həmin məbləğin 76,1%-i “Kənd təsərrüfatı” köməkçi

bölməsinə, 7,1%-i “Hidrometeorologiya tədbirləri”, 5,0%-i “Balıqçılıq və ovçuluq”, 6,9%-i “Meşə təsərrüfatı” və 5,0%-i “Ətraf mühitin mühafizəsi” köməkçi bölməsi üzrə olmuşdur.

İcra olunmamış vəsaitlərin formalaşmasına dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların büdcədənənar xərcləri, Azərbaycan Respublikasının Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi yanında Dövlət Baytarlıq Xidməti, kənd təsərrüfatı əmlakının sığortalanması üçün sığorta haqqının dövlət büdcəsi hesabına ödənilən hissəsi və kənd təsərrüfatı məhsullarının qiymətinin stabilləşdirilməsi üzrə xərclərin icra səviyyəsinin nisbətən aşağı olması təsir göstərmişdir.

İnzibati təsnifat üzrə bölmənin strukturunda Azərbaycan Meliorasiya və Su Təsərrüfatı ASC-nin payı 33,% səviyyəsində olmaqla yüksək olmuş, həmçinin cəmi xərclərin 39,9%-i Azərbaycan Respublikasında ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi ilə bağlı tədbirlərin icrasına yönəldilmişdir (Cədvəl 45).

Cədvəl 45. “Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi” bölməsi üzrə xərclərin icrasının inzibati qurumlar və tədbirlər üzrə strukturu, min manatla

Bölmə, köməkçi bölmə, paraqraf və təşkilatların adları	2017-ci il üzrə icra	2018-ci il üzrə			2018-ci il üzrə icranın 2017-ci ilin icrası ilə müqayisəsi	
		Dürüstləşdirilmiş təyinat	İcra		mütləq	nisbi
			məbləğ	%-lə		
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyası	2980,0	4280,0	4280,0	100,0	1300,0	143,6
Maliyyə Nazirliyi (aqrar sahədə sığorta haqqının 50%-i)	-	1000,0	3,1	0,3	1000,0	-
Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi (Dövlət Proqramının icrası)	29836,0	29836,0	29831,0	99,98	-5,0	99,98
Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi, o cümlədən	7701,8	10853,6	9592,5	88,4	1890,7	124,5
<i>toxumçuluq və tingçilik üzrə subsidiya</i>	6367,5	8555,3	7738,8	90,5	1371,3	121,5
Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi yanında Dövlət Fitosanitar Nəzarəti Xidməti	3654,5	4086,3	3614,8	88,5	-39,7	98,9
Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi yanında Bitki Sortlarının Qeydiyyatı və Toxum Nəzarəti üzrə Dövlət Xidməti	972,2	1565,7	1096,5	70,0	124,3	112,8
Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi yanında Dövlət Baytarlıq Nəzarəti Xidməti	24393,2	24978,6	23567,0	94,3	-826,2	96,6
“Azərbaycan Meliorasiya və Su Təsərrüfatı” ASC	200284,6	248922,7	248852,7	99,97	48568,1	124,2
Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi	34682,0	39234,7	36787,4	93,8	2105,4	106,1
Azərbaycan Respublikasında ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi ilə bağlı tədbirlər	190082,4	296600,0	296056,4	99,8	105974,0	155,8

Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində islahatlar	-	80000,0	79778,3	99,7	79778,3	-
Dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların büdcədən kənar xərcləri	9940,2	9035,5	6710,0	74,3	-3230,2	67,5
Su təchizatı qurğularının istismarı və onlara xidmətlə bağlı bələdiyyələrə verilən maliyyə yardımı	1654,0	2050,0	2050,0	100,0	396,0	123,9
YEKUN	506181,0	752443,2	742219,7	98,6	236038,7	146,6

Bölmə üzrə əvvəlki ildən fərqli olaraq **“Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində islahatlar”** xərci ilə bağlı 80000,0 min manat vəsait nəzərdə tutulmuş 99,7% səviyyəsində yerinə yetirilmişdir. İcra edilmiş bu xərcin 28,2%-i 2017-ci ildə istehsal edilmiş pambıq, tütün və şəkər çuğunduruna görə **istehsalçılara subsidiyaların ödənilməsinə**, 3,4%-i **arıçılıqla məşğul olan fiziki və hüquqi şəxslərə** saxladıqları hər arı ailəsinə (pətəyə) görə subsidiyanın verilməsinə, 8,3%-i kənd təsərrüfatı sahəsində qəbul olunmuş **Dövlət Proqramlarının və tədbirlərin həyata keçirilməsi ilə bağlı xərclərə**, 60,1%-i **“Aqrolizing” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti** tərəfindən ölkə daxilində və xaricdən damazlıq heyvanların alınması və dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına güzəştlərin tətbiqi ilə əlaqədar xərclərin ödənilməsinə yönəldilmişdir.

Bölmə çərçivəsində **dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların büdcədən kənar xərcləri** üzrə təyinat 11251,0 min manat təsdiq edilmiş, il ərzində 2215,5 min manat və ya 19,7% azaldılaraq 9035,5 min manat təşkil etmiş, icra isə 74,3% səviyyəsində olmaqla 6710,0 min manata bərabər olmuşdur. Bu xərc 2017-ci ilə nisbətən 3230,2 min manat və ya 32,5% az olmuşdur.

Bölmə üzrə müvafiq təşkilatların büdcədən kənar xərclərinin əvvəlki illə müqayisədə azalması Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi yanında Dövlət Baytarlıq Xidmətinin və Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi yanında Dövlət Fitosanitar Xidmətinin bəzi funksiyalarının (bir sıra tabeli qurumları və ştat vahidləri ilə birlikdə) Azərbaycan Respublikasının Qida Təhlükəsizliyi Agentliyinə verilməsi ilə bağlı olaraq ümumilikdə büdcədən kənar daxilolmaların azalması və buna uyğun xərclərin də azalması baş vermişdir.

Bölmənin “Ətraf mühitin mühafizəsi” köməkçi bölməsi çərçivəsində **su təchizatı qurğularının istismarı və onlara xidmətlə bağlı bələdiyyələrə verilən maliyyə yardımı** üzrə 2050,0 min manat vəsait nəzərdə tutulmuş, il ərzində bu vəsait dəyişməmiş, icra 2050,0 min manat və ya 100,0% səviyyəsində olmuşdur.

Hesabat ilində icra olunmuş müvafiq xərc əvvəlki ilin eyni xərci ilə müqayisədə 396,0 min manat və ya 23,9% çox olmuşdur. Artım 2007-ci ildən başlayaraq həyata keçirilən “Əhalinin ekoloji cəhətdən təmiz su ilə təminatının yaxşılaşdırılması proqramı” çərçivəsində 2018-ci ildə istifadəyə verilmiş əlavə modul tipli sutəmizləyici qurğulara xidmət göstərilməsi ilə bağlı olmuşdur.

“Sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar” bölməsi üzrə 2018-ci ilin dövlət büdcəsindən 5104376,0 min manat vəsait nəzərdə tutulmuş, il ərzində 600,0 min manat

azaldılmış və həmin məbləğə nisbətə 99,7% səviyyəsində icra edilmişdir (Cədvəl 46). Azalma “Tikinti” köməkçi bölməsi üzrə olmuşdur.

Cədvəl 46. 2017-2018-ci illər üzrə dövlət büdcəsinin funksional təsnifatının “Sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar” bölməsi üzrə ayrılan vəsaitlərin icrası haqqında məlumat, min manatla

Xərclərin istiqaməti	2017-ci il icra	2018-ci il		2018 Təyinat nisbətən icra %-i	2017-2018-ci illər icra üzrə fərq	
		Təyinat	İcra		məbləğ	faiz
“Sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar” bölməsi	2707364,4	5103776,0	5087186,7	99.7%	2379822,3	87,9%
Tikinti	2690514,7	5086876,0	5070516,4	99.7%	2380001,7	88,5%
Dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu (investisiya xərcləri)	2689301,3	5075200,0	5059232,8	99.7%	2369931,5	99,2%
Dövlət Şəhərsalma və Arxitektura Komitəsi	1213,3	1776,0	1709,3	96.2%	496,0	40,9%
Müfəssəl ərazi planlaşdırılması sənədlərinin hazırlanması	-	900,0	574,3	63.8%	574,3	100%
Maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi	-	9000,0	9000,0	100.0%	9000,0	100%
Faydalı qazıntılar	12349,8	12900,0	12670,3	98.2%	320,5	2,6%
Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi	5599,8	6100,0	5977,6	98.0%	377,8	6,8%
Ərazilərin Minalardan təmizlənməsi üzrə Milli Agentlik	6750,0	6800,0	6692,7	98.4%	-57,3	-0,9%
Geodeziya və xəritəçəkmə	4500,0	4000,0	4000,0	100.0%	-500,0	-11,1%
Geodeziya və Kartoqrafiya üzrə Dövlət Agentliyi	4500,0	4000,0	4000,0	100,0%	-500,0	-11,1%

2017-ci illə müqayisədə 2018-ci ildə bölmə üzrə xərclər 2379 822,3 min manat və ya 87,9% çox olmuşdur. Artımın əsas səbəbi “Tikinti” köməkçi bölməsi üzrə vəsaitin artırılmasıdır.

Bölmə üzrə icra edilmiş vəsait 2018-ci ildə icra edilmiş dövlət büdcəsinin cəmi xərclərində 22,4% xüsusi çəkiyə malik olmuşdur ki, bu da 2017-ci ilin müvafiq göstəricisi ilə müqayisədə 7 faiz bəndi çoxdur.

Bölmə daxilində “Tikinti” köməkçi bölməsi 99,67%, “Faydalı qazıntılar” 0,25%, “Geodeziya və xəritəçəkmə” 0,08% xüsusi çəkiyə malikdir.

2018-ci ildə “Sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar” bölməsi üzrə il ərzində müəyyən edilmiş məbləğlə müqayisədə 16589,3 min manat vəsait icra edilməmişdir. Həmin

məbləğin 16359,6 min manatı və ya 98,6%-i "Tikinti" köməkçi bölməsinin, 229,7 min manatı və ya 1,4%-i "Faydalı qazıntılar" köməkçi bölməsinin payına düşür.

Bölmənin tərkibində **maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi ilə bağlı birdəfəlik təyinatlı xərclərə** hesabat ilində 9000,0 min manat məbləğində vəsait nəzərdə tutulmuş və tam məbləğdə **Şəhərsalma və Arxitektura Komitəsi** tərəfindən Təzəpır məscidi kompleksinin ətraf ərazisinin yenidənqurulması və abadlaşdırılması işlərinin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar müvafiq ərazi planlaşdırma sənədlərinin hazırlanmasına yönəldilmişdir.

Dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu (investisiya xərcləri) üzrə icra edilən 5059232,8 min manat vəsait Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq Sərəncamları ilə Dövlət İnvestisiya Proqramında müəyyən edilən layihələr və obyektlər üzrə, eləcə də sifarişçi təşkilatlar müəyyən edilməklə aparılmış bölgüyə əsasən 349 keçid və 373 yeni layihə olmaqla, cəmi 722 layihənin maliyyələşdirilməsinə yönəldilmişdir. Dövlət İnvestisiya Proqramının icrası üzrə Rəyin müvafiq altbölməsində əhatəli məlumat verilir.

"Sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar" bölməsi üzrə icra edilmiş vəsaitin 5059232,8 min manatı (99,5%-i) qeyri-maliyyə aktivlərinin alınmasına, 16670,3 min manatı (0,3%-i) malların (işlərin və xidmətlərin) satın alınmasına və qalan 11283,6 min manatı (0,2%-i) isə digər xərclərə yönəldilmişdir.

2018-ci ilin dövlət büdcəsi xərclərində **"Nəqliyyat və rabitə" bölməsi** üzrə 166790,7 min manat vəsait təsdiq edilmiş və 99,8% səviyyəsində icra edilmişdir. 2018-ci ilin icra edilmiş dövlət büdcəsinin cəmi xərclərində bölmənin xüsusi çəkisi 0,7% təşkil etmişdir ki, bu da ötən ilə nisbətdə 0,1 faiz bəndi çoxdur.

Bölmə üzrə icra edilmiş vəsait 2017-ci ilə müqayisədə 65062,8 min manat və ya 64,1% çox olmuşdur. Artım məbləğinin 84,9%-i "Rabitə" köməkçi bölməsinin payına düşür. Belə ki, həmin köməkçi bölmə üzrə "Azərkosmos" Açıq Səhmdar Cəmiyyətinə nizamnamə kapitalının artırılması yolu ilə borc öhdəliklərinin tənzimlənməsi məqsədilə 55000,0 min manat vəsait icra edilmişdir.

"Nəqliyyat" köməkçi bölməsində hesabat ili üçün əvvəlki ilə müqayisədə artım dövlət idarəetmə sistemində həyata keçirilmiş islahatlarla yanaşı "Bakı Metropoliteni" QSC-yə verilən subsidiyaların 15000,0 min manat məbləğində çox olması və 2017-ci ildən fərqli olaraq bu köməkçi bölmədən Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyinə vəsaitin ayrılmaması və icra edilməməsidir.

Bölmə daxilində "Nəqliyyat" köməkçi bölməsinin xüsusi çəkisi 66,1% təşkil edir. Köməkçi bölməyə il ərzində ayrılmış 110286,7 min manat vəsaitə qarşı 110032,3 min manat və ya 99,8% icra səviyyəsi olmuşdur. Xüsusi çəkisi 33,9% təşkil edən "Rabitə" köməkçi bölməsinə ayrılmış 56504,0 min manat vəsaitə qarşı 100,0% icra səviyyəsi olmuşdur.

2018-ci ildə "Nəqliyyat və rabitə" bölməsi üzrə il ərzində müəyyən edilmiş məbləğlə müqayisədə 254,4 min manat vəsait icra edilməmişdir ki, bu da "Nəqliyyat" köməkçi bölməsinin payına düşür.

"Nəqliyyat və rabitə" bölməsi üzrə 2018-ci ildə ümumilikdə xərc edilmiş 166536,3 min manat məbləğində vəsaitin 2576,0 min manatı və ya 1,6%-i *iqtisadi təsnifat üzrə* əməyin ödənişinə, 105793,1 min manatı və ya 63,5%-i subsidiyalar və cari transfertlərə və 10,5 min manatı iş axtaran və işsiz kimi qeydiyyat alınmış şəxslər üçün nəzərdə

tutulmuş aktiv məşğulluq tədbirlərinə, 3156,7 min manatı və ya 1,9%-i digər xərclərə və 55000,0 min manatı və ya 33%-i qeyri-maliyyə aktivlərinin alınmasına yönəldilmişdir.

Yerli icra hakimiyyəti orqanları üzrə bölüşdürülməyən xərc kimi nəzərdə tutulan vəsaitin 240,7 min manatı və ya 52,1%-i "Sumqayıt Nəqliyyat" MMC və 221,3 min manatı və ya 47,9%-i "Sumqayıt Nəqliyyat" MMC tərəfindən xərc edilmişdir. Ümumilikdə bölmənin *inzibati təsnifat üzrə* strukturunda "Azərkosmos" ASC, "Bakı Metropoliteni" QSC, Nazirlər Kabineti yanında "Bakı Nəqliyyat Agentliyi" publik hüquqi şəxs və "Azərbaycan Hava Yolları" QSC müvafiq olaraq 33,0%, 27,0%, 28,9% və 6,0% səviyyəsində xüsusi çəkiyə malik olmuşdur (Cədvəl 47).

Cədvəl 47. "Nəqliyyat və rabitə " bölməsi üzrə xərclərin icrasının inzibati qurumlar və tədbirlər üzrə strukturu, min manatla

Bölmə, köməkçi bölmə, paraqraf və təşkilatların adları	2017-ci il üzrə icra	2018-ci il üzrə			2017-ci illə müqayisədə	
		Dürüstləşmiş Təyinat	İcra		mütləq	nisbi
			məbləğ	%-lə		
Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi	1112,8	2185,0	2184,4	100,0	1071,6	196,3
Ləğv olunmuş Nəqliyyat Nazirliyi	1068	0,0	0,0	0,0	-1068	0,0
Yerli icra hakimiyyəti orqanları ("Sumqayıt Nəqliyyat" MMC)	235,9	250,0	240,7	96,3	4,8	102,0
Yerli icra hakimiyyəti orqanları (Gəncə Nəqliyyat MMC)	161,9	250,0	221,3	88,5	59,4	136,7
Nazirlər Kabineti yanında "Bakı Nəqliyyat Agentliyi" publik hüquqi şəxs	45979,8	48120,0	48101,3	100,0	2121,5	104,6
"Azərbaycan Avtomobil Yolları" Dövlət Agentliyi ("Azəravtoyol" ASC)	5000	0,0	0,0	0,0	-5000,0	0,0
Dövlət Dəniz Administrasiyası	4322,1	4471,7	4274,6	95,6	-47,5	98,9
"Bakı Metropoliteni" Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti	32300	45000,0	45000,0	100,0	12700,0	139,3
"Azərbaycan Hava Yolları" QSC	10010	10010,0	10010,0	100,0	0,0	100,0
Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi	1283	1504,0	1504,0	100,0	221,0	117,2
"Azərkosmos" ASC		55000,0	55000,0	100,0	55000,0	0,0
Cəmi	101473,5	166790,7	166536,3	99,8	65062,8	164,1

"İqtisadi fəaliyyət" bölməsi üzrə 1390111,0 min manat vəsait təsdiq edilmiş, il ərzində dəyişikliklər aparılaraq 1,9% və ya 26400,0 min manat azaldılmış, yekunda həmin məbləğə qarşı 1357335,4 min manat və 99,5% səviyyəsində icra edilmişdir. Azaldılan məbləğin 87,1%-i "İqtisadi fəaliyyətin digər sahələri" köməkçi bölməsinin payına düşür.

2018-ci ildə bölmə üzrə icra edilmiş vəsait 2017-ci ilin müvafiq göstəricisindən 581810,6 min manat və ya 75,0% çox olmuşdur. Artım məbləğinin funksional təsnifat üzrə

98,0%-i "İqtisadi fəaliyyətin digər sahələri" köməkçi bölməsinin xərclərinin artırılması hesabına olmuşdur. Belə ki, 2017-ci ildən fərqli olaraq hesabat ilində bu köməkçi bölmə daxilində Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Şirkətinə vəsait ayrılmış və 959504,3 min manat məbləğində icra edilmişdir.

Dövlət büdcəsinin icrası barədə hesabatın təhlili göstərir ki, bölmə üzrə xərclər 2018-ci ilin icra edilmiş dövlət büdcəsinin cəmi xərclərində 6,0% xüsusi çəkiyə malikdir ki, bu da ötən illə müqayisədə 1,6 faiz bəndi çoxdur.

Bölmə daxilində 85,9 % xüsusi çəkiyə malik olan "İqtisadi fəaliyyətin digər sahələri" köməkçi bölməsinə il ərzində ayrılmış 1170630,0 min manat vəsait 1166117,0 min manat məbləğində və ya 99,6 % səviyyəsində icra edilmişdir. "İqtisadi və kommərsiya fəaliyyəti" köməkçi bölməsi bölmə üzrə xərclərdə 14,1% xüsusi çəkiyə malik olmuş və il ərzində ayrılmış 193 081,0 min manat vəsait 191 217,7 min manat və ya 99,0 % səviyyəsində icra edilmişdir.

2018-ci ildə "İqtisadi fəaliyyət" bölməsi üzrə il ərzində müəyyən edilmiş məbləğlə müqayisədə 6375,6 min manat vəsait icra edilməmişdir. Həmin məbləğin 1863,3 min manat və ya 29,2%-i "İqtisadi və kommərsiya fəaliyyəti" köməkçi bölməsi üzrə, 4512,3 min manat və ya 70,8%-i "İqtisadi fəaliyyətin digər sahələri" köməkçi bölməsi üzrə olmuşdur. Qeyd olunmuş birinci köməkçi bölmə üzrə icra edilməmiş vəsaitlər qeyri-neft məhsullarının ixracının təşviqi, stimullaşdırılması və bu qəbildən olan digər tədbirlərə, ikinci köməkçi bölmə üzrə isə Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti və xarici qrantlar üzrə layihələrə ayrılmış vəsaitlərin icra səviyyəsi hesabına formalaşmışdır.

İnzibati strukturuna görə bu bölmə üzrə xərclənən vəsaitin 959504,3 min manatı və ya 70,7%-i nizamnamə kapitalının artırılması (maddi-istehsal ehtiyatlarının alınması) üçün Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Şirkətinin payına düşmüşdür (Cədvəl 48)

Cədvəl 48. "İqtisadi fəaliyyət" bölməsi üzrə xərclərin icrasının inzibati qurumlar və tədbirlər üzrə strukturu, min manatla

İnzibati qurumlar və tədbirlər	2017-ci il üzrə icra	2018-ci il üzrə			2018-ci il üzrə icranın 2017-ci ilin icrası ilə müqayisəsi	
		Təyinat	İcra		mütləq	nisbi
			məbləğ	%-lə		
Azərbaycan Respublikasının Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi	22315,3	26150,0	26005,9	99,4	3690,6	116,5
Maddi və texniki təminatın möhkəmləndirilməsi	0,0	3081,0	3000,0	97,4	3000,0	0,0
Qeyri-neft məhsullarının ixracının təşviqi, stimullaşdırılması və bu qəbildən olan digər tədbirlər	5930,9	15000,0	13361,8	89,1	7430,9	2,2 dəfə çox
Sosial mənzillərin tikintisi və ipoteka ilə bağlı xərclər	50000	150000	150000	100	100000	3 dəfə çox
Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi	18000,0	12000,0	12000,0	100,0	-6000,0	66,7

Azərbaycan Respublikasının Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi	491,8	500,0	500,0	100,0	8,2	101,7
Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Şirkəti	0	963200	959504,3	99,6	959504,3	0,0
Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında mənzil inşaatı dövlət agentliyi	0	1380,0	1378,6	99,9	1378,6	0,0
"Azərbaycan Dəmir yolları" QSC	0	100000,0	100000,0	100,0	100000,0	0,0
"Azərenerji" ASC	0	81400,0	81400,0	100,0	81400,0	0,0
Xarici qrantlar hesabına həyata keçirilən layihələr	9676,6	11000	10184,8	92,6	508,2	105,3
Cəmi:	775524,8	1363711,0	1357335,4	99,5	581810,6	175,0

2018-ci ilin dövlət büdcəsində bu bölmə üzrə **"Maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi"**nə yönəldilən 3000,0 min manat vəsait kiçik və orta biznesin inkişaf etdirilməsi məqsədilə yerli və beynəlxalq təşkilatların iştirakı ilə tədbirlərin və sərəgilərin keçirilməsi üçün **"Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı" Agentliyinin nizamnamə kapitalının artırılmasına** xərc edilmişdir.

Qeyri-neft məhsullarının ixracının təşviqi, stimullaşdırılması və bu qəbildən olan digər tədbirlər üzrə 13361,8 min manat məbləğində vəsaitin 8862,0 min manatı və ya 66,3%-i Azərbaycanın investisiya və ixrac imkanlarının təşviqi, yerli şirkətlərin biznes əlaqələrinin genişləndirilməsi və ölkə iqtisadiyyatına investisiya qoyuluşunun təbliği məqsədilə ümumilikdə 282 tədbirin və görüşün (o cümlədən 228-i Azərbaycanda və 54-ü xaricdə) təşkil olunması üçün **Azərbaycanda İxracın və Investisiyaların Təşviqi Fonduna** (AZPROMO-ya) və 4499,8 min manatı və ya 33,7%-i qeyri-neft sektorunun məhsullarının ixracını stimullaşdırmaq, rəqabətə davamlı qeyri-neft məhsullarının istehsalını və ixracını yüksəltmək, ənənəvi və yeni bazarlara çıxış imkanlarını artırmaq məqsədilə **qeyri-neft məhsullarının istehsalı ilə məşğul olan şəxslərə** ixrac təşviqinin ödənilməsinə yönəldilmişdir.

Bu bölmədə **sosial mənzillərin tikintisi və ipoteka ilə bağlı xərclərə** yönəldilmiş 150000,0 min manat məbləğində 33,3%-i nizamnamə kapitalının artırılması üçün **İpoteka və Kredit Zəmanəti Fondu** və 66,7%-i əhalinin güzəştli şərtlərlə mənzil alması ilə bağlı tədbirlərin maliyyələşdirilməsi, sosial mənzillərin tikintisi və ipoteka ilə bağlı xərclərin ödənilməsi üçün **Mənzil İnşaatı Dövlət Agentliyi** tərəfindən xərclənmişdir.

Bu köməkçi bölmənin qeyd edilən paraqrafından **xarici qrantlar hesabına həyata keçirilən layihələrə** nəzərdə tutulmuş 11000,0 min manat məbləğində təyinat 10184,8 min manat məbləğində və ya 92,6% səviyyəsində icra edilmiş, 2017-ci illə müqayisədə isə 508,2 min manat və ya 5,3% çoxdur. Həmin vəsaitin 64,9 min manatı və ya 0,6%-i **Sənaye və Energetika Nazirliyi**, 49,9 min manatı və ya 0,5%-i **Ədliyyə Nazirliyi**, 10070,0 min manatı və ya 98,9%-i **İqtisadiyyat Nazirliyi** tərəfindən icra edilmişdir.

"Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər" üzrə 1835330,2 min manat vəsait təsdiq edilmişdir. İcra prosesində həmin məbləğ 339610,7 min manat və ya 18,5% artırılmış və ilin sonunda 2097054,2 min manat və ya 96,4% səviyyəsində icra edilmişdir. Müəyyən edilmiş məbləğlər və il ərzində aparılmış dəyişikliklərin təhlili göstərir ki, bölmə üzrə 2018-ci il üçün nəzərdə tutulmuş vəsaitin artırılması "Ehtiyat fondları" köməkçi

bölməsinin 392566,1 min manat və ya 97,2% artırılması, “Əsas bölmələrə aid edilməyən sair xərclər” köməkçi bölməsinin isə 52955,4 min manat və ya 5,0% azaldılması hesabına formalaşmışdır.

“Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər” bölməsi üzrə xərclərin ödənilməsi məqsədilə 2018-ci ildə icra olunmuş vəsaitin məbləği 2017-ci ilin müvafiq göstəricisi ilə müqayisədə 482416,0 min manat və ya 29,9% çoxdur. Artım bütün köməkçi bölmələri əhatə etmişdir. Artım məbləğində “Ehtiyat fondları” köməkçi bölməsi 76,5%-lə ən böyük xüsusi çəkiyə malik olmuşdur.

Bu bölmənin xərclərinin dövlət büdcəsinin ümumi xərclərində xüsusi çəkisi 9,23% təşkil etmişdir ki, bu da 2017-ci ilin müvafiq göstəricisi ilə müqayisədə 0,05 faiz bəndi çoxdur.

2018-ci ilin dövlət büdcəsində “Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər” bölməsi üzrə xərc edilmiş 2097054,2 min manat vəsaitin 765278,8 min manatı və ya 36,5%-i funksional təsnifat üzrə “Ehtiyat fondları”, 372000,0 min manatı və ya 17,7%-i “Məqsədli büdcə fondları” və 959775,4 min manatı və ya 45,8%-i “Əsas bölmələrə aid edilməyən sair xərclər” köməkçi bölmələrindən icra edilmişdir.

Bölmə daxilində köməkçi bölmələrə ayrılan vəsaitlər üzrə “Ehtiyat fondları” 96,1%, “Məqsədli büdcə fondları” 100,0%, “Əsas bölmələrə aid edilməyən sair xərclər” köməkçi bölməsi isə 95,4% səviyyəsində icra edilmişdir (Cədvəl 49).

Cədvəl 49. Əsas bölmələrə aid edilməyən xərclərin icra vəziyyəti, min manatla

Təşkilatların adları	2017-ci il üzrə icra	2018-ci il üzrə			2017-ci illə müqayisədə	
		Dürüstləşmiş təyinat	İcra		mütləq	nisbi
			məbləğ	%-lə		
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyası	198499,4	306006,4	302665,8	98,9	104166,4	152,5
Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti	198709,3	492566,1	464225	94,2	265515,7	2,3 dəfə
“Avtomobil yolları” məqsədli büdcə fondu	297000	372000	372000	100	75000	125,3
Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi	23129,1	25993,7	27855,2	107,2	4726,1	120,4
Yerli icra hakimiyyəti orqanları	1767,6	2586,7	2024,1	78,3	256,5	114,5
Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyi	7699,3	20525,0	19999,4	97,4	12300,1	2,6 dəfə çox
Bakı şəhər İcra Hakimiyyətinin tabeliyində olan Xarici Əlaqələr və İnvestisiya Proqramları Departamenti	466,7	497,9	488,3	98,1	21,6	104,6
Səfərbərlik ehtiyatları anbarları	109,7	128,7	115,1	89,4	5,4	104,9
Ehtiyat idarəetmə məntəqələri	33,2	38,5	34,4	89,4	1,2	103,6
Dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların büdcədənənar xərcləri	4088,8	3850,0	2012,8	52,3	-2076	49,2

Fövqəladə halların nəticələrinin aradan qaldırılması	19467,8	20000,0	19999,9	100	532,1	102,7
Beynəlxalq və ölkə səviyyəli tədbirlərin keçirilməsi ilə bağlı xərclər	19049,9	20000,0	16820,5	84,1	-2229,4	88,3
Yerli xərclərdə nəzərdə tutulmayan zəruri sosial-iqtisadi və digər təyinatlı tədbirlərin maliyyələşdirilməsi ilə bağlı xərclər	11432,4	11637,9	11251,6	96,7	-180,8	98,4
Kommunal – kommunikasiya xidmətləri və digər tədbirlər	117076,2	18720,0	18719,9	100	-98356,3	16,0
Ünvanlı dövlət sosial yardımı alan aztəminatlı ailələrin əmlakının, dövlətə məxsus əmlakın və dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatlara məxsus nəqliyyat vasitələrinin icbari sığortası	8891,9	11000,0	10923,9	99,3	2032,0	122,9
Əmək haqqı sisteminin təkmilləşdirilməsi və digər sosial tədbirlər	0,0	189,5	0,0	0,0	0,0	0,0
Sosial-iqtisadi və digər zəruri tədbirlərin maliyyələşdirilməsi ilə bağlı xərclər	9700			0,0	-9700	0,0
İslahatlarla bağlı xərclər	695380	864700	825858,2	95,5	130478,2	118,8
“Valyuta konvertasiyası üzrə xərclər” paragrafı	1706,6	4000	1662,8	41,6	-43,8	97,4
“Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq kredit reytinginin müəyyən olunması ilə bağlı xərclər” paragrafı	430,3	500,5	397,3	79,4	-33	92,3
Cəmi:	1614638,2	2174941	2097054,2	96,4	482416	129,9

2018-ci ildə “Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər” bölməsi üzrə il ərzində müəyyən edilmiş məbləğlə müqayisədə 77886,8 min manat vəsait icra edilməmişdir. Həmin məbləğin 46599,5 min manat və ya 59,8%-i “Əsas bölmələrə aid edilməyən sair xərclər” köməkçi bölməsi üzrə, 31287,3 min manat və ya 40,2%-i “Ehtiyat fondları” köməkçi bölməsi üzrə olmuşdur.

Hesabat ilində “Avtomobil yolları” məqsədli büdcə fonduna 372000,0 min manat məbləğində nəzərdə tutulmuş vəsaitə 100,0% səviyyəsində icra edilmişdir. İcra edilmiş vəsait 2017-ci ilin müvafiq göstəricindən 25,3% çoxdur.

Bölmə daxilində “Ehtiyat fondları” köməkçi bölməsini təşkil edən **Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Ehtiyat Fondu üzrə 301053,8 min manat və Dövlət büdcəsinin Ehtiyat Fondu üzrə 464225,0 min manat** vəsait icra edilmişdir. Ehtiyat fondlarının vəsaitlərinin icra vəziyyəti ilə bağlı aparılmış təhlil Rəydə ayrı altbölmədə təqdim edilmişdir.

Beynəlxalq və ölkə səviyyəli tədbirlərin keçirilməsi ilə bağlı xərclərə nəzərdə tutulmuş 20000,0 min manat məbləğində vəsait 84,1% səviyyəsində olmaqla 16820,5 min

manat məbləğində icra edilmişdir. Sərf edilmiş vəsaitdən 7983,8 min manatı *Azərbaycan Respublikasının xaricdəki diplomatik nümayəndəliklərinin və konsulluqlarının fəaliyyəti ilə bağlı* digər xərclərə, 8836,6 min manatı isə *beynəlxalq, ölkə səviyyəli və bu qəbildən olan digər tədbirlərin* keçirilməsinə xərc edilmişdir.

Fövqəladə halların nəticələrinin aradan qaldırılması ilə bağlı xərclərə yönəldilən 20000,0 min manat məbləğində vəsait illik təyinatın 100%-ə bərabər olmaqla tam həcmdə **Azərbaycan Respublikasının Fövqəladə Hallar Nazirliyi** tərəfindən, o cümlədən 94,4%-i hesabat ilində təbii fəlakətlərin fəsadlarının aradan qaldırılmasına, 1,5%-i Zığ-1 yaşayış sahəsində yaşayış evinin köçürülməsinə, 0,1%-i Babək prospektində qəzalılı vəziyyətdə olan yataqxananın təmirinə, 0,2%-i Sumqayıt şəhərində 209 ailənin köçürülməsinə, 3,8%-i isə Zığ şosesində evin bərpası və vətəndaşların kirayə haqqının ödənilməsinə icra edilmişdir.

“Əsas bölmələrə aid edilməyən sair xərclər” köməkçi bölməsi üzrə 1612,0 min manat məbləğində vəsait **Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyası** tərəfindən İnsan hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi qarşısında Azərbaycan Respublikasının maraqlarının müdafiəsi və həmin qərarların icrası, 19999,4 min manatı isə **Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyi** tərəfindən yeni nəsil şəxsiyyət vəsiqələrinin, biometrik pasportların, orderlərin, medalların hazırlanması və lisenziya blanklarının çap edilməsi məqsədilə icra edilmişdir. Həmin istiqamətlər üzrə vəsaitlər nəzərdə tutulmuş məbləğlərin müvafiq olaraq 80,3%-ə və 97,4%-ə bərabərdir.

Bölmə daxilində bir neçə istiqamət üzrə xərclər **Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi** tərəfindən icra edilmişdir. Belə ki, *valyuta konvertasiyası üzrə xərclər* 2018-ci il dövlət büdcəsində 4000,0 min manat məbləğində proqnozlaşdırılmış və 1662,8 min manat məbləğində (41,6%) icra olunmuşdur. Bu xərclər 2017-ci ilin göstəricisi ilə müqayisədə 43,8 min manat və ya 2,6% az, 2016-cı ilin göstəricisi ilə (195,6 min manat) müqayisədə isə 1467,2 min manat və ya 8,5 dəfə çox olmuşdur.

Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq kredit reytinginin müəyyən olunması, digər işlərin qiymətləndirilməsi üçün ekspertlərin cəlb edilməsi və informasiya idarəetmə sisteminin saxlanması üzrə nəzərdə tutulmuş 9652,4 min manata qarşı 5126,1 min manat və ya 53,1% səviyyəsində icra edilmişdir.

Xüsusi müdafiə olunan və digər sənədlərin çap edilməsinə hesabat ilində 6855,5 min manat məbləğində vəsait sərf edilmişdir ki, bu da nəzərdə tutulmuş məbləğin 48,3%-ə bərabərdir.

Nazirlik tərəfindən *beynəlxalq mühasibat uçotu standartlarının tətbiqinə* 245,0 min manat vəsait yönəldilmişdir. Bu məbləğ il üzrə nəzərdə tutulmuş vəsaitin 49,0%-i qədərdir.

Məhkəmə qərarlarının icrası, məhkəmə prosesləri ilə bağlı göstərilən hüquqi yardım və digər sosial-iqtisadi tədbirlərə 2018-ci ildə 11457,2 min manat məbləğində vəsaitə Nazirlik tərəfindən 99,2% səviyyəsində icra olunmuşdur.

Ünvanlı dövlət sosial yardım alan aztəminatlı ailələrin əmlakının, dövlətə məxsus əmlakın və dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatlara məxsus nəqliyyat vasitələrinin icbari sığortası ilə bağlı xərclər üzrə 11000,0 min manat məbləğində təyinat təsdiq edilmiş və 10923,9 min manat (76,1 min manat az) və ya 99,3% az icra edilmişdir ki, bu da 2017-ci illə müqayisədə 2032,0 min manat və ya 22,9% çoxdur. İcbari sığortanın maliyyələşdirilməsi məqsədilə həmin vəsaitin 3,7%-i “**Paşa Sığorta**” ASC-yə,

23,3%-i **Gənclər və İdman Nazirliyinə**, 5,8%-i **Daxili İşlər Nazirliyinə**, 1,0%-i **Baş Prokurorluğa**, 5,4%-i **Daxili Qoşunların Baş İdarəsinə**, 0,1%-i **Naxçıvan Muxtar Respublikasının Maliyyə Nazirliyinə**, 3,3%-i **“Bakı Kristal Zalı” MMC-yə**, 15,8%-i **Səhiyyə Nazirliyinə**, 4,5%-i **Müdafiə Nazirliyinə**, 4,1%-i **Dövlət Sərhəd Xidmətinə**, 1,8%-i **“Qala Sığorta” ASC-yə**, 31,1%-i **Təhsil Nazirliyinə** yönəldilmişdir.

Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər üzrə kommunal, kommunikasiya xidmətləri və digər tədbirlər üçün nəzərdə tutulmuş 18720,0 min manat məbləğində təyinat 18719,9 min manat və ya 100% icra edilmişdir. 2018-ci ilin dövlət büdcəsinin mərkəzləşdirilmiş xərclərində aparılmış dəyişikliklər barədə məlumata əsasən xərc edilən vəsaitin 98,8%-i elektrik enerjisi haqqının ödənilməsi üçün **Azərbaycan Meliorasiya və Su Təsərrüfatı Açıq Səhmdar Cəmiyyətinə** və 220,0 min manatı və ya 1,2%-i Maştağa qəsəbəsində qurunt sularının yığılması üçün **Sabunçu Rayon İcra Hakimiyyətinə** ödənilmişdir.

“Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının 2017-ci il 01 dekabr 903-VQ nömrəli Qanununa əsasən “Əsas bölmələrə aid edilməyən sair xərclər” köməkçi bölməsi üzrə **İslahatlarla bağlı xərclərin** ödənilməsinə 833700,0 min manat təsdiq edilmişdir. İcra prosesində həmin məbləğ 31000,0 min manat artırılaq 864700,0 min manat müəyyən edilməsinə baxmayaraq bu xərclər 825858,2 min manat və ya 95,5% səviyyəsində icra edilmişdir. Bu xərclər dürüstləşdirilmiş təyinatdan 38841,8 min manat, ilkin təyinatdan isə 7841,8 min manat az olmuşdur ki, bu da büdcənin icra prosesində ilkin təyinatın artırılaq dürüstləşdirilməsinə ehtiyacın olmadığı qənaətinə gəlməyə imkan verir.

Bu xərclər üzrə il ərzində icra edilmiş vəsaitin 4,2%-i **Azərsu ASC-yə** nizamnamə kapitalının artırılmasına, 6,7%-i **Azərişiq ASC-yə** Azərenerji QSC-ə yaranmış borcun ödənilməsinə, **27,4%-i** Bakı-Rusiya Federasiyası yolu ilə bağlı **Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyinə**, 10,9%-i pambıq tədarükü ilə bağlı işlər üçün **“Azərbaycan Sənaye Korporasiya” ASC-yə** yönəldilmiş, 2,6%-i **yerli icra hakimiyyətləri** tərəfindən müxtəlif abadlıq və kommunal xidmətlərə icra edilmiş, bölmə daxilində islahatlarla bağlı xərclər üzrə qalan vəsait **100-dən artıq təşkilat və quruma** əmək haqqı ilə bağlı artımların maliyyələşdirilməsinə xərc olunmuşdur.

Yerli xərclərdə nəzərdə tutulmayan zəruri sosial iqtisadi və digər təyinatlı tədbirlərin maliyyələşdirilməsi ilə bağlı xərclər üzrə 11658,4 min manat məbləğində vəsait nəzərdə tutulmuşdur. 2018-ci il ərzində Maliyyə Nazirliyi tərəfindən icra prosesində həyata keçirilən əlavə dəyişiklik nəticəsində qeyd edilən məbləğ 20,5 min manat azaldılaraq 11637,9 min manat məbləğində müəyyən edilmiş və 11251,6 min manat məbləğində, yaxud 386,3 min manat və ya 3,3% az icra edilmişdir. Həmin vəsait baş kredit sərəncamçısı yerli icra hakimiyyətləri olmaqla, əsasən rayon və şəhər ərazilərində bəzi dövlət tədbirlərinin (Respublika günü, Milli Qurtuluş günü, dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günü və digər bayram tədbirləri) keçirilməsinə, şəhər və rayonlarda yaşayan və ehtiyacı olan sakinlərə maddi yardımların edilməsinə, həmçinin bəzi hallarda (təbii fəlakət, yanğın və s. nəticəsində) əhaliyə dəyən zərərə görə onlara maddi yardımın edilməsinə, qanunvericiliyə zidd olmayan digər zəruri sosial-iqtisadi tədbirlərinin maliyyələşdirilməsinə yönəldilmişdir.

Bölmə daxilində **dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların büdcədən kənar xərcləri üzrə** 3850,0 min manat təyinata qarşı icra 2012,8 min manat (1837,2 min manat

az) və ya 52,3% təşkil etmiş, 2017-ci ilə nisbətən 2076,0 min manat və ya 50,8% az olmuşdur. Bu xərclər **Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin müvafiq Fondları** tərəfindən icra edilmişdir.

Belə ki, Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi tərəfindən təqdim edilmiş müvafiq hesabatlarla əsasən Nazirliyin **“Xüsusi mühafizə olunan təbiət ərazilərinin idarə edilməsi və mühafizəsi üçün yaradılan müvafiq idarələrin xüsusi fondları”** üzrə təsdiq edilmiş 600,0 min manat smetaya qarşı icra 315,6 min manat və ya 52,6% təşkil etmiş, hesabat dövrünün sonunda isə 936,8 min manat vəsait qalıq kimi saxlanılmışdır.

Həmçinin, **“Ətraf Mühitin Mühafizəsi üzrə Dövlət Fondu”** üzrə təsdiq edilmiş 2000,0 min manat vəsaitə qarşı icra 1078,4 min manat və ya 53,9% təşkil etmiş, 01.01.2019-cu il tarixə 19410,4 min manat vəsait qalığı mövcud olmuşdur.

Hesablama Palatası tərəfindən “Ətraf Mühitin Mühafizəsi üzrə Dövlət Fondu”nun vəsaitlərinin proqnozlaşdırılması və icrasına dair 2018-ci ildə aparılmış auditin nəticələrinə əsaslanaraq iqtisadiyyatın müxtəlif sahələri üzrə müəssisələr (istehsalatlar) tərəfindən texnoloji proseslərə uyğun fəaliyyət üzrə ekoloji normaları özündə əks etdirən ekoloji pasportların alınmasına, ekoloji pasportlarda göstərilən ətraf mühitə təsirə dair ekoloji normaların yol verilə bilən həddinə riayət olunmasına və hesabatların təqdim edilməsinə tam nəzarət edilməsini və bu məsələnin ciddi nəzarətdə saxlanılmasını, 1992-ci ildən sonra uzun müddət keçdiyini və bu illər ərzində iqtisadiyyatın müxtəlif sahələri üzrə müəssisələrdə (istehsalatlarda) müasir texnologiyaların tətbiqi ilə əlaqədar atmosfer havasına atılan çirkləndirici maddələrin müxtəlif olduğunu (dəyişdiyini) nəzərə alaraq Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 1992-ci il 3 mart tarixli 122 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş təbii ehtiyatlardan istifadəyə görə haqqın məbləğinin, ödəmə tətbiq edilən çirkləndirici maddələrin siyahısının və ödəmə normativlərinin məbləğinin təkmilləşdirilməsini, eləcə də “Ətraf mühitin mühafizəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun və Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 03 mart 1992-ci il tarixli 122 nömrəli Qərarının tələblərinə uyğun olaraq respublikada fəaliyyət göstərən bütün müəssisələr (istehsalatlar) üzrə ətraf mühitə təsirə dair uçotun aparılmasına nəzarətin gücləndirilməsini, həmin subyektlərdən müvafiq hesabatların tam alınaraq ödəmələrin hesablanılaraq Fonda köçürülməsi üçün zəruri tədbirlərin həyata keçirilməsini məqsədəuyğun hesab edirik.

“Meşələrin Qorunub Saxlanması və Təkrar İstehsalı Fondu” üzrə təsdiq edilmiş 1050,0 min manat smetaya qarşı icra 518,8 min manat və ya 49,4% olmuş, Fond üzrə ilin sonuna qalıq 432,5 min manat təşkil etmişdir.

“Mineral Xammal Bazasının Bərpası Dövlət Fondu” üzrə 2018-ci ildə 100,0 min manat smeta təsdiq olunmuş, lakin xərc icra edilməmişdir. Fond üzrə hesabat ilinin sonuna qalıq 455,9 min manata bərabər olmuşdur.

“Su bioresurslarının artırılması, bərpası və mühafizəsi fondu” üzrə 100,0 min manat smeta təsdiq edilərək icra 100,0% təşkil etmiş və hesabat ilinin sonuna 99,8 min manat qalıq qalmışdır.

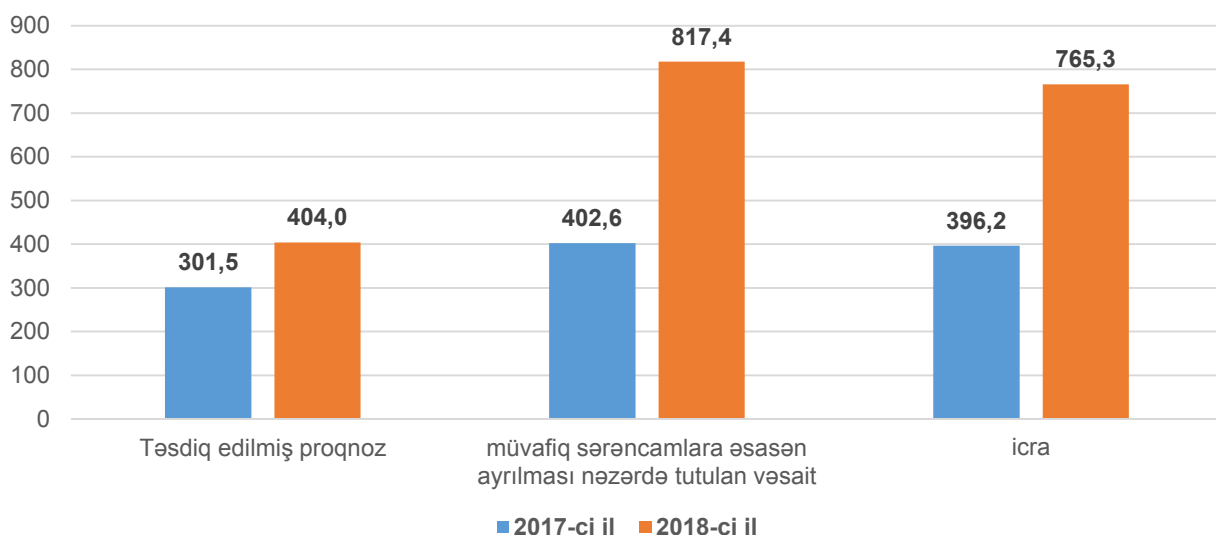
Hesabat ilində **dövlət maddi və material ehtiyatlarının yaradılmasına** 5000,0 min manat, **əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər sahəsi üzrə əməyin ödənişi xərclərinin tənzimlənməsi və digər sosial tədbirlərə** 3189,5 min manat vəsait nəzərdə tutulmuş və il ərzində icra edilməmişdir.

2018-ci ildə xarici valyuta mövqeyinin yenidən qiymətləndirilməsi üzrə yaranan fərq məbləği 4657,0 min manat təşkil etmişdir ki, bu müvafiq məqsədlərə 2017-ci ildə istifadə olunmuş dövlət büdcəsi vəsaitlərindən 51811,2 min manat və ya 12,1 dəfə, 2016-cı ildə istifadə olunmuş dövlət büdcəsi vəsaitlərindən 75927,8 min manat və ya 17,3 dəfə azdır.

4.1.1. Ehtiyat fondların icrası vəziyyəti

Dövlət büdcəsinin icrası barədə təqdim edilmiş məlumatlara əsasən, 2018-ci ildə Ehtiyat fondları üzrə icra edilmiş vəsait 765278,8 min manat olmuşdur ki, bu da dövlət büdcəsinin icra edilmiş cəmi xərclərində 3,4% xüsusi çəkiyə malikdir. Hesabat ilində Ehtiyat fondlar üzrə xərclənən vəsait 2017-ci ilin müvafiq göstəricisi ilə müqayisədə 369069,3 min manat və ya 93,2% çoxdur (Şəkil 28).

Şəkil 28. 2017-2018-ci illər üzrə Ehtiyat Fondların icrası, mln. manatla

2018-ci ilin icra edilmiş dövlət büdcəsində **Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Ehtiyat Fondu** üzrə 48 quruma 86 layihə üzrə 304000,0 min manat vəsait təsdiq edilmişdir, bu da 2017-ci ilin müvafiq göstəricisi ilə müqayisədə 101300,0 min manat və ya 50,0% çoxdur. Hesabat ilində Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 77 sərəncamı üzrə 343665 min manat və ya təsdiq edilmiş proqnozdan 39665,0 min manat və ya 13,1% çox vəsaitin ayrılması nəzərdə tutulmuşdur.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Ehtiyat Fondu üzrə imzalanmış ümumi 77 Sərəncamın 8-i və ya 20800,0 min manatı əhatə etməklə ümumi sərəncamların 10,4%-i ilin birinci rübünün (il üzrə sərəncamlara əsasən ayrılması nəzərdə tutulan məbləğin 6,1%-i), 12-si və ya 45000,0 min manatı əhatə etməklə ümumi sərəncamların 15,6%-i ilin ikinci rübünün (il üzrə sərəncamlara əsasən ayrılması nəzərdə tutulan məbləğin 13,1%-i), 22-si və ya 77100,0 min manatı əhatə etməklə ümumi sərəncamların 28,6%-i ilin üçüncü rübünün (il üzrə sərəncamlara əsasən ayrılması nəzərdə tutulan məbləğin 22,4%-i), 35-i və ya 200765,0 min manatı əhatə etməklə ümumi sərəncamların 45,5%-i ilin

dördüncü rübünün (il üzrə sərəncamlara əsasən ayrılması nəzərdə tutulan məbləğin 58,4%-i) payına düşür.

29.12.2018-ci il tarixə 301053,8 min manat və ya sərəncamlar üzrə nəzərdə tutulmuş vəsaitin 87,6%-i həcmində maliyyələşmə açılmış, 42611,2 min manat məbləğində vəsait imzalanmış sərəncamlara əsasən açılmamış maliyyələşdirmə məbləği, sərəncam verilməmiş vəsait qalığı isə 39665,0 min manat təşkil etmişdir (Cədvəl 50).

Cədvəl 50. 2018-ci ildə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Ehtiyat Fondunun icrası, min manatla

Sıra sayı	Təşkilatın adı	2018-ci il dövlət büdcəsinin icrası haqqında hesabatda		Layihənin sayı
		Sərəncama əsasən nəzərdə tutulmuş vəsait	Xərc	
	CƏMİ	343 665,0	301 053,8	86
1	Azərenerji ASC	140 000,0	140 000,0	5
2	Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi	27 900,0	27 685,5	3
3	Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyi	19 000,0	19 000,0	6
4	Təhsil Nazirliyi	15 800,0	15 800,0	11
5	Qafqaz Müsəlmanları İdarəsi	13 000,0	13 000,0	5
6	Naxçıvan MR Nazirlər Kabineti	10 000,0	10 000,0	1
7	Gəncə Şəhər İcra Hakimiyyəti	10 000,0	9 998,0	1
8	Sumqayıt Şəhər İcra Hakimiyyəti	5 000,0	4 997,9	2
9	Cəlilabad Rayon İcra Hakimiyyəti	4 500,0	4 500,0	1
10	Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzi	4 500,0	4 500,0	2
11	Dövlət Şəhərsalma və Arxitektura Komitəsi	4 000,0	4 000,0	1
12	Lənkəran Şəhər İcra Hakimiyyəti	3 660,0	3 656,3	1
13	İctimai Televiziya və Radio Yayımaları Şirkəti	3 300,0	3 300,0	1
14	Meliorasiya və Su Təsərrüfatı ASC	5 500,0	3 127,7	4
15	Ağdam Rayon İcra Hakimiyyəti	3 000,0	3 000,0	1
16	Bərdə Rayon İcra Hakimiyyəti	3 000,0	3 000,0	1
17	Milli Televiziya və Radio Şurası	3 000,0	3 000,0	1
18	Tərtər Rayon İcra Hakimiyyəti	3 000,0	3 000,0	2
19	Xaçmaz Rayon İcra Hakimiyyəti	3 000,0	3 000,0	1
20	Mingəçevir Şəhər İcra Hakimiyyəti	3 000,0	2 999,8	1
21	Masallı Rayon İcra Hakimiyyəti	3 000,0	2 999,6	1
22	Gənclər Fondu	3 000,0	2 983,8	1
23	Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi	2 000,0	2 000,0	1
24	İsmayıllı Rayon İcra Hakimiyyəti	7 000,0	1 910,6	3
25	Dini qurumlara maliyyə yardımı göstərmək üçün	800,0	800,0	5
26	Bakı Şəhər İcra Hakimiyyəti	1 305,0	1 305,0	2
27	İcbari Tibbi Sığorta üzrə Dövlət Agentliyi	1 300,0	1 300,0	1
28	Naftalan Şəhər İcra Hakimiyyəti	3 000,0	1 118,4	1
29	Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin tabeliyində Aqrar Tədqiqatlar Mərkəzi	1 000,0	1 000,0	1
30	Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondu	1 000,0	1 000,0	1

31	Xızı Rayon İcra Hakimiyyəti	1 000,0	860,2	1
32	Yazıçılar Birliyi	800,0	800,0	1
33	M.Maqomayev adına Dövlət Akademik Filarmoniyası	500,0	500,0	1
34	Mənəvi Dəyərlərin Təbliği Fondu	400,0	400,0	1
35	Müharibə, Əmək və Silahlı Qüvvələr Veteranları Təşkilatı	300,0	300,0	1
36	Astara Rayon İcra Hakimiyyəti	3 000,0	56,5	1
37	Biləsuvar Rayon İcra Hakimiyyəti	3 000,0	51,4	1
38	Qax Rayon İcra Hakimiyyəti	3 000,0	49,5	1
39	"Azərxaçça" ASC	2 400,0	30,0	1
40	Goranboy Rayon İcra Hakimiyyəti	3 000,0	23,6	1
41	Binəqədi Rayon İcra Hakimiyyəti	1 500,0	0,0	1
42	Dövlət Turizm Agentliyi	1 200,0	0,0	1
43	İmişli Rayon İcra Hakimiyyəti	3 000,0	0,0	1
44	Lerik Rayon İcra Hakimiyyəti	3 000,0	0,0	1
45	Şamaxı Rayon İcra Hakimiyyəti	3 000,0	0,0	1
46	Quba Rayon İcra Hakimiyyəti	3 000,0	0,0	1
47	Nəsimi Rayon İcra Hakimiyyəti	1 000,0	0,0	1
48	Şəki Şəhər İcra Hakimiyyəti	3 000,0	0,0	1

2018-ci ilin dövlət büdcəsinin icrası barədə təqdim edilmiş məlumatların təhlili göstərir ki, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Ehtiyat Fondu üzrə icra edilmiş vəsaitin 214485,5 min manatı və ya 71,2%-i 5 qurum üzrə icra edilmiş və 29 layihəni əhatə etmişdir. Belə ki, bu göstəricinin 140000,0 min manatı və ya 46,5%-i "Azərenerji ASC"-yə, 27685,5 min manatı və ya 9,2%-i Azərbaycan Respublikası Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinə, 19000,0 min manatı və ya 6,3%-i Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyinə, 15800,0 min manatı və ya 5,3%-i Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinə, 13000,0 min manatı və ya 4,3%-i isə Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinə aid olmuşdur.

2018-ci ildə Prezidentin Ehtiyat Fondundan 8 layihəni əhatə etməklə 8 qurum üzrə ayrılan vəsait hesabat ilində istifadə edilməmiş, 19 layihəni əhatə etməklə 12 qurum üzrə vəsait ayrılmasına baxmayaraq hesabat ilinin sonuna 42611,2 min manat qalıq vəsait qalmış, 59 layihəni əhatə etməklə 28 qurum üzrə vəsait 100% səviyyəsində icra edilmişdir. Dövlət büdcəsinin icrası ilə bağlı hesabatı görə, Prezidentin Ehtiyat Fondu üzrə ümumilikdə ilin sonuna xərc edilməyərək büdcəyə silinmiş 42611,2 min manat vəsaitin 5 089,4 min manatı və ya 11,9%-İsmayılı Rayon İcra Hakimiyyətinin payına düşür. Bu məbləğdə böyük çəkiyə malik olan digər qurumlar isə 3000,0 min manat və ya 7%-lə İmişli Rayon İcra Hakimiyyəti, Goranboy Rayon İcra Hakimiyyəti, Lerik Rayon İcra Hakimiyyəti, Şamaxı Rayon İcra Hakimiyyəti, Quba Rayon İcra Hakimiyyəti və Şəki Şəhər İcra Hakimiyyətidir.

Ümumilikdə, hesabat ilinin ilk 9 ayı üzrə 23 sərəncamla ayrılmış 87800,0 min manat vəsaitdən 20411,4 min manat və ya 23,2%-i icra edilməyərək ilin sonunda büdcəyə silinmişdir. Belə ki, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinə 1941-1945-ci illər iştirakçalarına, həlak olmuş və ya sonralar vəfat etmiş döyüşçülərin dul arvadlarına, arxa cəbhədə fədakar əməyinə görə orden və medallarla təltif edilmiş şəxslərə birdəfəlik maddi

yardım verilməsi üçün 20.04.2018-ci il tarixli 3 nömrəli sərəncamla ayrılmış 5900,0 min manat vəsaitdən ilin sonuna 197,2 min manat, Xızı Rayon İcra Hakimiyyətinə abadlıq quruculuq işlərinin davam etdirilməsi üçün 04.05.2018-ci il tarixli 49 nömrəli sərəncamla ayrılmış 1000,0 min manat vəsaitdən ilin sonuna 139,8 min manat, Goranboy Rayon İcra Hakimiyyətinə qəzalı vəziyyətdə olan çoxmənzilli bina sakinlərinin mənzil-məişət şəraitinin yaxşılaşdırılması məqsədilə 40 mənzilli yaşayış binasının tikintisi üçün 05.06.2018-ci il tarixli 178 nömrəli sərəncamla ayrılmış 3000,0 min manat vəsaitdən ilin sonuna 2976,4 min manat, Naftalan Şəhər İcra Hakimiyyətinə yeni 200 yerlik körpələr evi-uşaq bağçasının tikintisi üçün 05.06.2018-ci il tarixli 179 nömrəli sərəncamla ayrılmış 3000,0 min manat vəsaitdən ilin sonuna 1881,6 min manat, Dövlət Turizm Agentliyinə "Yanar dağ" dövlət qoruğunun müasir standartlara uyğunlaşdırılması və ərazisində müasir turizm infrastrukturunun yaradılması məqsədilə 17.07.2018-ci il tarixli 349 nömrəli sərəncamla ayrılmış 1200,0 min manat vəsaitdən ilin sonuna 1200,0 min manat, Şamaxı Rayon İcra Hakimiyyətinə çoxmənzilli bina sakinlərinin mənzil-məişət şəraitinin yaxşılaşdırılması məqsədilə 48 mənzilli yaşayış binasının tikintisi üçün 27.08.2018-ci il tarixli 425 nömrəli sərəncamla ayrılmış 3000,0 min manat vəsaitdən ilin sonuna 3000,0 min manat, İsmayıllı Rayon İcra Hakimiyyətinə çoxmənzilli bina sakinlərinin mənzil-məişət şəraitinin yaxşılaşdırılması məqsədilə 48 mənzilli yaşayış binasının tikintisi üçün 27.08.2018-ci il tarixli 428 nömrəli sərəncamla ayrılmış 3000,0 min manat vəsaitdən ilin sonuna 1762,5 min manat, yeni 100 yerlik uşaq bağçası binasının tikintisi üçün 27.08.2018-ci il tarixli 430 nömrəli sərəncamla ayrılmış 1500,0 min manat vəsaitdən ilin sonuna 869,4 min manat, İvanovka kənd Mədəniyyət Sarayının əsaslı təmiri, zəruri avadanlıq və inventarla təchizatı məqsədilə 10.09.2018-ci il tarixli 468 nömrəli sərəncamla ayrılmış 2500,0 min manat vəsaitdən ilin sonuna 2457,5 min manat, Meliorasiya və Su Təsərrüfatı ASC-yə Masallı rayonunda 3230 hektar əkin sahəsinin suvarma suyu ilə təminatının yaxşılaşdırılması məqsədilə 37 kiçik sututarında zəruri təmir-bərpa işlərinin aparılması üçün 18.09.2018-ci il tarixli 491 nömrəli sərəncamla ayrılmış 1000,0 min manat vəsaitdən ilin sonuna 572,3 min manat, Biləsuvar Rayon İcra Hakimiyyətinə çoxmənzilli bina sakinlərinin mənzil-məişət şəraitinin yaxşılaşdırılması məqsədilə 48 mənzilli yaşayış binasının tikintisi üçün 18.09.2018-ci il tarixli 492 nömrəli sərəncamla ayrılmış 3000,0 min manat vəsaitdən ilin sonuna 2948,6 min manat icra edilməyərək ümumi məbləğdə əsas pay sahibi olmuşdur.

"Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa əsasən **Dövlət büdcəsinin Ehtiyat Fondu** üzrə 100 000,0 min manat vəsait təsdiq edilmişdir. Təqdim edilmiş hesabatla əsasən, il ərzində aparılmış dəyişikliklər nəticəsində Fond üzrə nəzərdə tutulmuş vəsait 392 566,1 min manat və ya 4,9 dəfə artırılaraq 492 566,1 min manat müəyyən edilmişdir ki, bu da 2017-ci ilin müvafiq göstəricisi ilə müqayisədə 292 016,1 min manat və 2,5 dəfə çoxdur (Cədvəl 51).

Dövlət büdcəsinin Ehtiyat Fondu üzrə imzalanmış ümumi 54 Sərəncamın 9-u və ya 17552,9 min manatı əhatə etməklə ümumi sərəncamların 16,7%-i ilin birinci rübünün (il üzrə sərəncamlara əsasən ayrılması nəzərdə tutulan məbləğin 3,7%-i), 12-si və ya 18125,7 min manatı əhatə etməklə ümumi sərəncamların 22,2%-i ilin ikinci rübünün (il üzrə sərəncamlara əsasən ayrılması nəzərdə tutulan məbləğin 3,8%-i), 10-u və ya 13263,2 min manatı əhatə etməklə ümumi sərəncamların 18,5%-i ilin üçüncü rübünün (il üzrə sərəncamlara əsasən ayrılması nəzərdə tutulan məbləğin 2,8%-i), 23-ü və ya

424745,4 min manatı əhatə etməklə ümumi sərəncamların 42,6%-i ilin dördüncü rübünün (il üzrə sərəncamlara əsasən ayrılması nəzərdə tutulan məbləğin 89,7%-i) payına düşür.

Cədvəl 51. 2018-ci il Dövlət büdcəsinin Ehtiyat Fondunun icrası, min manatla

Sıra sayı	Təşkilatın adı	2018-ci il dövlət büdcəsinin icrası haqqında hesabatda		Layihənin sayı
		Sərəncama əsasən nəzərdə tutulmuş vəsait	Xərc	
	CƏM	473 687,2	464 225,0	64
1	Müdafiə Nazirliyi	255 000,0	252 265,4	2
2	Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsi	127 612,6	127 608,8	2
3	Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyi	13 200,0	13 200,0	2
4	Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi	9 288,6	9 270,0	1
5	Dövlət Neft Şirkəti	8 620,0	8 620,0	1
6	Sumqayıt Şəhər İcra Hakimiyyəti	6 930,0	6 930,0	2
7	Naxçıvan MR Nazirlər Kabineti	6 083,7	6 083,7	3
8	İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzi	6 000,0	6 000,0	1
9	Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi	4 821,3	4 621,0	3
10	Suraxanı Rayon İcra Hakimiyyəti	4 224,8	4 184,8	5
11	Nizami Rayon İcra Hakimiyyəti	3 385,0	3 383,4	2
12	Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə DK	2 950,2	2 864,7	4
13	Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyi	2 000,0	2 000,0	1
14	Vergilər Nazirliyi	2 000,0	2 000,0	1
15	Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi	1 700,0	1 700,0	1
16	Milli Onkologiya Mərkəzi	1 600,0	1 600,0	1
17	Ərazilərin Bərpası və Yenidənqurulması üzrə Agentlik	1 520,0	1 508,3	2
18	Türk Mədəniyyəti və İrsi Fondu	1 400,0	1 400,0	1
19	Milli Məclis	1 305,2	1 305,2	2
20	Vəkillər Kollegiyası	1 000,0	1 000,0	1
21	Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi	966,0	937,2	1
22	Dini Qurumlar üzrə Dövlət Komitəsi	580,0	580,0	1
23	Səbail Rayon İcra Hakimiyyəti	583,7	516,0	2
24	Prezidentin İşlər İdarəsi	515,3	515,3	1
25	Diasporla İş üzrə Dövlət Komitəsi	500,0	500,0	1
26	Gənclər və İdman Nazirliyi	480,0	480,0	1
27	Xarici İşlər Nazirliyi	441,2	429,5	4
28	Energetika Nazirliyi	465,0	398,8	1
29	Qida Təhlükəsizliyi Agentliyi	666,2	387,5	2
30	Prezidentin Xüsusi Tibb Xidməti	378,4	378,4	1
31	Mədəniyyət Nazirliyi	349,1	337,9	1
32	Maliyyə Monitorinqi Xidməti	310,0	310,0	2

33	İçərişəhər Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu İdarəsi	220,0	220,0	1
34	Şəki Şəhər İcra Hakimiyyəti	220,0	208,0	1
35	Milli Elmlər Akademiyası	201,7	201,7	1
36	Dağlıq Qarabağ Bölgəsinin Azərbaycanlı İcması İB	200,0	200,0	1
37	Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi	50,0	50,0	1
38	Dövlət Tibbi-Sosial Ekspertiza və Reabilitasiya Xidməti	111,4	21,6	1
39	Azərbaycan Uşaq Fondu	7,8	7,8	1
40	Talassemiya Mərkəzi	5 800,0	0,0	1

Nazirlər Kabineti tərəfindən il ərzində imzalanmış 54 sərəncama əsasən ayrılması nəzərdə tutulan məbləğ 473687,2 min manat, 29.12.18-ci il tarixə faktiki açılmış maliyyələşdirmə məbləği 464225,0 min manat, imzalanmış sərəncamlara əsasən açılmamış maliyyələşdirmə məbləği 9462,2 min manat və sərəncam verilməmiş vəsait qalığı isə 18878,9 min manat olmuşdur.

2018-ci ilin dövlət büdcəsinin icrası barədə təqdim edilmiş məlumatların təhlili göstərir ki, 40 quruma ayrılan və 64 layihə üzrə icra edilən vəsaitdə 252265,4 min manatla və ya 54,3%-lə "Müdafiə Nazirliyi" və 127608,8 min manat və 27,5%-lə "Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsi" ən böyük xüsusi çəkiyə malikdir.

Hesabat ilində Dövlət Büdcəsinin Ehtiyat Fondundan 1 qurum üzrə (Talassemiya Mərkəzi) ayrılan vəsait hesabat ilində istifadə edilməmiş, 14 qurum üzrə vəsait ayrılmasına baxmayaraq hesabat ilinin sonuna 9462,2 min manat qalıq vəsait qalmış, 25 qurum üzrə vəsait 100% səviyyəsində icra edilmişdir. Ümumilikdə, Fond üzrə nəzərdə tutulmuş ümumi vəsait 98,0% səviyyəsində icra edilmişdir.

Dövlət büdcəsinin icrası ilə bağlı hesabatla görə, Dövlət Büdcəsinin Ehtiyat Fondu üzrə ümumilikdə ilin sonuna xərc edilməyərək büdcəyə silinmiş 9462,2 min manat vəsaitdə 5800,0 min manat və ya 61,3%-lə "Talassemiya Mərkəzi", 2734,6 min manat və ya 28,9%-lə "Müdafiə Nazirliyi", 278,7 min manat və 2,9%-lə "Qida Təhlükəsizliyi Agentliyi", 200,3 min manat və 2,1%-lə "Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi" ən böyük xüsusi çəkiyə malikdir.

Ümumilikdə, hesabat ilinin ilk 9 ayı üzrə 18 sərəncamla ayrılmış 21295,3 min manat vəsaitdən 741,8 min manat və ya 3,5%-i icra edilməyərək ilin sonunda büdcəyə silinmişdir. Belə ki, *Səbail Rayon İcra Hakimiyyətinə* Bayıl dərəsinin yamacları boyunca ("Teleqüllə" yaxınlığı) torpaq sürüşməsi baş verən ərazidən köçürülən 98 ailəyə 11 ay ərzində kirayə haqqı ödənilməsi məqsədilə 13.02.2018-ci il tarixli 87s nömrəli sərəncamla ayrılmış 250,0 min manat vəsaitdən ilin sonuna 67,7 min manat, *Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsinə* məcburi köçkünlər üçün inşa edilmiş hündürmərtəbəli binalarda cari ildə istehlak ediləcək istilik enerjisi və isti su haqqının müstəsna hal kimi ödənilməsi üçün 15.02.2018-ci il tarixli 95s nömrəli sərəncamla ayrılmış 1900,0 min manat vəsaitdən ilin sonuna 85,6 min manat, *Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinə* Çinin Pekin şəhərində 2019-cu il 29 aprel-7 oktyabr tarixlərində "Yaşıl həyat, daha yaxşı həyat" mövzusunda keçiriləcək Bağçılıq Sərgisində iştirakla əlaqədar Azərbaycan pavilyonunun dizayn və layihə işlərinin təşkili və tikinti quraşdırma işlərinin həyata keçirilməsi üçün 09.04.2018-ci il tarixli 245s nömrəli və 06.09.2018-ci il tarixli 615s nömrəli sərəncamlarla ayrılmış 200,0 min manat və 3560,0 min manat

vəsaitdən ilin sonuna müvafiq olaraq 48,3 min manat və 142,6 min manat, *Qida Təhlükəsizliyi Agentliyinə* bir sıra qurumların balanslarından Agentliyin balansına verilən laboratoriyaların fəaliyyətinin təmin edilməsi məqsədilə 06.06.2018-ci il tarixli 398s nömrəli və 14.09.2018-ci il tarixli 627s nömrəli sərəncamlarla ayrılmış 466,7 min manat və 199,4 min manat vəsaitdən ilin sonuna müvafiq olaraq 79,2 min manat və 199,4 min manat icra edilməyərək ümumi məbləğdə əsas pay sahibi olmuşdur.

Qeyd edək ki, Dövlət Büdcəsinin Ehtiyat Fondu üzrə nəzərdə tutulmuş vəsaitin 86810,0 min manatı və ya 18,3%-i, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Ehtiyat Fondu üzrə nəzərdə tutulmuş vəsaitin isə 86 000,0 min manatı və ya 25,0 faizi hesabat ilində dekabr ayının payına düşür. Həmçinin, Nazirlər Kabinetinin dövlət büdcəsinin Ehtiyat Fondu üzrə imzalanmış 54 sərəncamından 12-si və ya 22,2%-i məhz dekabr ayı üzrə olmuş və bunlardan 1 sərəncam üzrə 5800,0 min manat vəsait tam icra edilməyərək ilin sonunda dövlət büdcəsinə silinmişdir.

4.1.2. Dövlət proqramları və tədbirlərinin icrası

Hesabat ilində də dövlət büdcəsinin xərclərində **“Təhsil” bölməsi üzrə** dövlət proqramları və tədbirlərin maliyyələşdirilməsinə nəzərdə tutulmuş vəsait müqabilində aşağıdakı tədbirlər həyata keçirilmişdir:

2017-ci ilin dövlət büdcəsində Təhsil Nazirliyi üzrə təhsil xərclərində 12 dövlət proqramı və tədbirlər üzrə nəzərdə tutulmuş 144114,5 min manat təyinatə qarşı icra 136315,9 min manat və ya 94,6% olmuşdur ki, bu da 2017-ci ilə nisbətən isə 105105,3 min manat və ya 4,3 dəfə çoxdur. Bu xərclər ümumilikdə “Təhsil” bölməsi üzrə xərclərin 6,9%-ni təşkil etmişdir ki, bu da 2017-ci ilin müvafiq göstəricisi ilə müqayisədə 4,5 faiz bəndi çoxdur.

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi tərəfindən təqdim edilmiş məlumatlara əsasən 2018-ci ildə proqram və tədbirlər üzrə ayrılmış vəsaitlərin icrası aşağıdakı kimi olmuşdur:

Respublikanın ümumtəhsil məktəblərində oxuyan şagirdlərin pulsuz dərsliklərlə təmin olunması ilə bağlı qarşıya qoyulmuş vəzifələrin yerinə yetirilməsi üçün 2018-ci ildə nəzərdə tutulmuş 20000,0 min manat təyinatə qarşı icra 19956,5 min manat və ya 99,8% olmuşdur ki, bu da 2017-ci ilə nisbətən 6201,3 min manat və ya 45,1% çoxdur. Əvvəlki illərdə olduğu kimi ayrılmış vəsait “Digər alışlar və xidmətlər” xərc yarım maddəsi üzrə istifadə olunmuş, bu məqsəd üzrə xərclər təhsil proqramları üzrə icra olunmuş vəsaitin 13,5%-ni təşkil etmişdir.

2018-ci ildə XI siniflər üçün yeni hazırlanan 20 adda dərslik və metodik vəsait rus dilinə, 10 adda dərslik isə gürcü dilinə, istifadədə olan təkmilləşdirilmiş II, III və VII siniflər üçün ümumilikdə 46 adda dərslik və metodik vəsait rus dilinə tərcümə edilmiş, ümumtəhsil məktəblərinin 1-ci sinifləri üçün “Azərbaycan dili”, “Riyaziyyat”, 1 və 2-ci sinifləri üçün isə “İngilis dili” fənləri üzrə ehtiyat dərsliklər, azsaylı xalqların dilləri fənni üzrə mövcud olmayan I-IV siniflər üçün dərslik komplektləri, görmə məhdudiyətli şagirdlərin istifadəsi üçün dövlət ümumtəhsil məktəblərinin V-IX siniflərinin “Azərbaycan tarixi”, “Ədəbiyyat” fənləri və VI-IX siniflərinin “Biologiya” fənni üzrə audiodərsliklər hazırlanmışdır.

Ölkənin daxilində dərslik komplektlərinə tələbatın ödənilməsi ilə yanaşı, Gürcüstanda fəaliyyət göstərən tədris Azərbaycan dilində olan dövlət məktəbləri də 2018-ci ildə ümumilikdə 24 adda 24127 nüsxə “Azərbaycan dili” və “Ədəbiyyat” dərslikləri və metodik vəsaitlərlə pulsuz təmin edilmişdir.

Azərbaycan Respublikasında təhsil sisteminin informasiyalaşdırılması ilə bağlı xərclər 2018-ci ildə 20000,0 min manata qarşı icra 19950,7 min manat və ya 99,8% olmuşdur ki, bu da 2017-ci ilə nisbətən 5669,5 min manat və ya 39,7% çoxdur. Vəsaitin 3129,0 min manatı və ya 15,7%-i kommunal və kommunikasiya xidmətləri ilə bağlı digər xərclərə, 7164,7 min manatı və ya 35,9%-i internet xidməti haqqının ödənilməsinə, 1084,1 min manatı və ya 5,4-i digər alışlar və xidmətlərə, 3056,9 min manatı və ya 15,3%-i sair xərclərə, 3387,9 min manatı və ya 17,0%-i digər maşın və avadanlıqların alınmasına, 2128,1 min manatı və ya 10,7%-i isə istehsalda istifadə olunmayan qeyri-maddi aktivlərin alınmasına istifadə edilmiş, proqram üzrə xərclər təhsil proqramları üzrə icra olunmuş vəsaitin 14,6%-ni təşkil etmişdir.

Təhsil müəssisələrinin informasiya-kommunikasiya üzrə maddi-texniki bazasının təkmilləşdirilməsi məqsədilə təhsil müəssisələri İT vasitələri ilə təmin edilmiş, 572 təhsil müəssisəsində lokal şəbəkə qurulmuş və 565 təhsil müəssisəsində simsiz və ADSL modemləri əvəz olunmuş, elektron təhsil texnologiyalarının tətbiqinin genişləndirilməsi məqsədilə multimedia məzmunlu və video dərslər çəkilmiş, elektron dərsliklər yaradılmış və yenilənmiş, Təhsil Nazirliyinin elektron portallarında müxtəlif fənlər üzrə ümumi 219 ədəd elektron dərslik, metodik vəsait, sinifdən xaric oxu vəsaitləri yerləşdirilmişdir. Təhsil sistemində idarəetmənin informasiyalaşdırılması, kadr potensialının gücləndirilməsi məqsədilə müvafiq tədbirlər həyata keçirilmişdir.

“Azərbaycan Respublikasında xüsusi qayğıya ehtiyacı olan (sağlamlıq imkanları məhdud) uşaqların təhsilinin təşkili üzrə tədbirlər”lə bağlı xərclər üzrə qarşıya qoyulmuş vəzifələrin yerinə yetirilməsi üçün 2018-ci ildə nəzərdə tutulmuş 231,3 min manat təyinatı qarşı icra 231,3 min manat və ya 100,0% olmuşdur ki, bu da 2017-ci ilin göstəricisinə bərabərdir. Vəsaitin 109,8 min manatı və ya 47,5%-i avadanlığın alınmasına, 31,5 min manatı və ya 13,6%-i digər alışlar və xidmətlərə, 90,0 min manatı və ya 38,9%-i digər maşın və avadanlıqların alınmasına sərf edilmiş, bu məqsəd üzrə xərclər təhsil proqramları üzrə icra olunmuş vəsaitin 0,2%-ni təşkil etmişdir.

Qeyd olunan tədbirlər üzrə ayrılan vəsait Təhsil Nazirliyinin tabeliyindəki sağlamlıq imkanları məhdud uşaqlar üçün internat məktəblərinin tələbata uyğun olaraq müvafiq avadanlıq və ləvazimatlarla təmin olunmasına xərclənmişdir.

“Azərbaycan Respublikasında dövlət uşaq müəssisələrindən uşaqların ailələrə verilməsi (De-institusionalizasiya) və alternativ qayğı üzrə tədbirlər”lə bağlı qarşıya qoyulmuş vəzifələrin yerinə yetirilməsi üçün 2018-ci ildə 774,0 min manat təyinatı qarşı icra 709,6 min manat və ya 91,7% olmuşdur ki, bu da 2017-ci ilə nisbətən 14,1 min manat və ya 1,8% çoxdur. Ayrılmış vəsaitin 313,9 min manatı və ya 44,2%-i sair xərclərə, 270,0 min manatı və ya 38,2%-i digər alışlar və xidmətlərə, 81,0 min manatı və ya 11,4%-i inventarın alınmasına, 24,4 min manatı və ya 3,4%-i mətbəə xərclərinə, 18,0 min manatı və ya 2,5%-i avadanlığın alınmasına, 2,3 min manatı və ya 0,3%-i isə xarici ezamiyyələrə sərf edilmiş, proqram üzrə xərclər təhsil proqramları üzrə icra olunmuş vəsaitin 0,5%-ni təşkil etmişdir.

Dövlət Proqramı çərçivəsində görülmüş işlər nəticəsində 2018-ci ildə 54 nəfər uşaq dövlət uşaq müəssisələrindən bioloji ailələrinin və yaxın qohumlarının himayəsinə qaytarılmış, 12 internat məktəbi transformasiya olunmuş, 2 internat məktəbi isə ləğv edilmişdir. Yerlərdə xüsusi (inteqrasiyalı) təhsilin təşkili məqsədilə 17 ümumtəhsil internat məktəbi inteqrasiya təlimli gimnaziyalara çevrilmişdir.

2018-ci ildə dövlət uşaq müəssisələrinə 135 nəfər uşaq yerləşdirilmiş, 5 nəfər uşaq ailə tipli kiçik qrup evində alternativ xidmətə, 217 nəfər uşaq isə reabilitasiya xidmətlərinə yönləndirilmişdir.

Sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların öz yaşadıkları ərazidə xüsusi təhsilə cəlb olunmalarının əhatəsinin genişləndirilməsi məqsədilə 2017/2018-ci tədris ilindən internat məktəblərində və internat tipli 8 təhsil müəssisələrində xüsusi siniflər açılmışdır. Hazırda sağlamlıq imkanları məhdud uşaqlar üçün internat məktəblərində 1823 nəfər (onlardan 141 nəfər I siniflərdə) inteqrasiya təlimli internat tipli gimnaziyaların xüsusi siniflərində isə 875 nəfər (onlardan 77 nəfər I siniflərdə) sağlamlıq imkanları məhdud uşaq təhsilə cəlb olunmuşdur.

Kitab alınması ilə bağlı xərclərin icrası 500,0 min manat təyinatə qarşı 500,0 min manat və ya 100,0% olmuşdur ki, bu da 2017-ci ilə nisbətən 231,0 min manat və ya 85,9% çoxdur. Məlumat üçün bildiririk ki, 2018-ci il dövlət büdcəsi layihəsində kitab alınması ilə bağlı xərclər “Digər alışlar və xidmətlər” yarım-maddəsində nəzərdə tutulmuşdur. Bu məqsədlə xərc edilmiş vəsait təhsil proqramları üzrə icra olunmuş vəsaitin 0,4%-ni təşkil etmiş, xərc edilmiş vəsait müqabilində dövlət ümumtəhsil məktəblərinin kitabxanaları üçün ümumilikdə 43 adda 193500 nüsxə oxu ədəbiyyatı alınmışdır.

Dövlət ümumtəhsil məktəblərində məktəbhazırlıq qruplarının açılması ilə bağlı xərclər 24352,7 min manat təyinatə qarşı 16851,4 min manat və ya 69,2% icra olunmuşdur. Vəsaitin 15740,7 min manatı və ya 93,4%-i əməyin ödənişi, 64,5 min manatı və ya 0,4%-i təqaüdlər və sosial müavinətlər, 1046,2 min manatı və ya 6,2%-i digər xərclərə yönəldilmişdir.

2018-ci ildə Respublikanın 26 şəhər və rayonunda ümumi təhsil müəssisələrində çalışanların bilik və bacarıqlarının diaqnostik qiymətləndirmənin maliyyə təminatı ilə bağlı xərclər 70650,0 min manat təyinatə qarşı 70603,6 min manat və ya 99,9% icra olunmuşdur. Vəsaitin 70091,3 min manatı və ya 99,3%-i əməyin ödənişi, 286,9 min manatı və ya 0,4%-i təqaüdlər və sosial müavinətlər, 225,4 min manatı və ya 0,3%-i digər xərclərə yönəldilmişdir.

Gənc istedadlar üçün xüsusi təqaüdlərin ödənilməsi ilə bağlı xərclərin icrası 219,6 min manat təyinatə qarşı 166,1 min manat və ya 75,6% olmuşdur ki, bu da 2017-ci ilə nisbətən 12,5 min manat və ya 8,1% çoxdur. İstifadə olunmuş vəsait bütünlüklə “Tələbələrə verilən təqaüdlər” paragrafı üzrə sərf edilmiş, bu məqsəd üzrə xərclər təhsil proqramları üzrə icra olunmuş vəsaitin 0,1%-ni təşkil etmişdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq sərəncamlarına əsasən adları “Qızıl Kitab”a yazılmış 34 nəfər gənc istedadada aylıq 400 manat məbləğində xüsusi təqaüd ödənilmişdir.

Təhsildə inkişaf və innovasiyalar üzrə qrant layihələrinin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar xərclər 2018-ci ildə 1000,0 min manat təyinatə qarşı 977,3 min manat və ya 97,7% icra olunmuşdur ki, bu da 2017-ci ilə müqayisədə 5,2 min manat və ya 0,5% azdır,

Vəsait bütünlüklə digər xərclər üzrə icra edilməklə təhsil proqramları üzrə icra olunmuş vəsaitin 0,7%-ni təşkil etmişdir.

Təhsildə inkişaf və innovasiyalar üzrə 2-ci qrant müsabiqəsi çərçivəsində ümumi təhsil müəssisələri kateqoriyası üzrə müsabiqədə 211 ümumi təhsil müəssisəsi layihə təklifi ilə iştirak etmiş, 41 ümumi təhsil müəssisəsi qalib olmuşdur. Bakı şəhəri üzrə 25, Sumqayıt şəhəri üzrə 3, Gəncə şəhəri üzrə 2, Abşeron, Ağdam, Beyləqan, Biləsuvar, Goranboy. Lənkəran, Masallı, Oğuz, Qazax, Şəmkir və Zəngilan rayonlarından isə hər birindən 1 ümumi təhsil müəssisəsi müsabiqə qalibi olmuşdur. Fərdi kateqoriya üzrə müsabiqədə 640 pedaqoji işçi layihə təklifləri ilə iştirak etmiş, 125 layihə müsabiqənin qalibi olmuşdur. Fərdi kateqoriya üzrə Bakı şəhərindən 32, Quba rayonundan 6, Sumqayıt və Gəncə şəhəri, Beyləqan və İsmayıllı rayonundan 5, Şəmkir rayonundan 4, Lənkəran, Balakən və Qazax rayonlarından 3, Ağdam, Astara, Bərdə, Biləsuvar, Daşkəsən, Göygöl, Kəlbəcər, Kürdəmir, Masallı, Mingəçevir, Neftçala, Qax, Saatlı, Şirvan, Ucar rayonlarından 2, Ağcabədi, Ağstafa, Ağdaş Goranboy, Hacıqabul, İmişli, Lerik, Zərdab, Sabirabad, Şərur, Şəki, Salyan, Qobustan, Qusar, Xocavənd, Yevlax və Zaqatala rayonlarından isə 1 pedaqoji işçi müsabiqə qalibi olmuşdur.

2018-ci ili dövlət büdcəsində ilk dəfə olaraq **Birgə Azərbaycan-Fransız Universiteti UFAZ layihəsinin** həyata keçirilməsi ilə bağlı xərclər üçün vəsait nəzərdə tutulmuşdur ki, həmin vəsaitin icrası 4736,9 min manat təyinata qarşı 4736,9 min manat və ya 100,0% icra olunmuşdur. Vəsait bütünlüklə digər xərclər üzrə icra olunmaqla təhsil proqramları üzrə icra olunmuş vəsaitin 3,5%-ni təşkil etmişdir.

Azərbaycan Respublikasının bəzi xarici ölkələrdəki səfirliklərində təhsil məsələləri üzrə müşavirlərin fəaliyyəti ilə bağlı xərclər 300,0 min manat olmaqla 100,0% icra olunmuşdur. Vəsait bütünlüklə digər xərclər üzrə icra olunmaqla təhsil proqramları üzrə icra olunmuş vəsaitin 0,2%-ni təşkil etmişdir.

Qeyd olunan xərclərə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Azərbaycan Respublikasının bəzi xarici ölkələrdəki səfirliklərində təhsil məsələləri üzrə müşavir vəzifəsinin təsis edilməsi haqqında” 2012-ci il 14 mart tarixli 2093 nömrəli Sərəncamına əsasən Azərbaycan Respublikasının 5 xarici ölkədəki səfirliyində təsis olunmuş təhsil məsələləri üzrə müşavirlərin fəaliyyəti ilə bağlı proqnozlaşdırılan xərclər daxildir. Hazırda 5 ölkədən yalnız Türkiyə Respublikasının Səfirliyində müşavir fəaliyyət göstərir.

“SOS Uşaq Kəndləri-Azərbaycan” Assosiasiyası üzrə tədbirlərin maliyyələşdirilməsi ilə bağlı xərclər 1350,0 min manat təyinata qarşı 1332,5 min manat və ya 98,7% icra olunmuşdur. Vəsait bütünlüklə digər xərclər üzrə icra olunmaqla təhsil proqramları üzrə icra olunmuş vəsaitin 1,0%-ni təşkil etmişdir.

Azərbaycan Respublikası Hökuməti ilə beynəlxalq humanitar təşkilat olan “SOS Kinderdorf İnterneyşnl” arasında 1997-ci ildə əldə olunmuş razılaşma əsasında yaradılmış Assosiasiyanın ölkənin sosial həyatında rolunu nəzərə alaraq, Azərbaycan Hökuməti 2008-ci ildən etibarən Assosiasiyanın xərclərinin bir hissəsini büdcədə hər il Təhsil Nazirliyinə nəzərdə tutulmuş vəsait hesabına maliyyələşdirilməsini həyata keçirir

“Səhiyyə” bölməsi üzrə ümumilikdə dövlət proqramları və tədbirlər üzrə xərclər 104021,4 min manat təyinata qarşı icra 103669,5 min manat və ya 99,7% olmuşdur ki, bu da 2017-ci ilin müvafiq göstəricisi ilə müqayisədə 113,5 min manat və ya 0,1% azdır.

Dövlət proqramları və tədbirlər üzrə xərclər “Səhiyyə” bölməsi üzrə xərclərin 14,%-ni təşkil etmişdir.

Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyi tərəfindən təqdim edilmiş məlumatlara əsasən 2017-ci ildə proqram və tədbirlər üzrə ayrılmış vəsaitlərin icrası aşağıdakı kimi olmuşdur:

2016-2020-ci illər üçün xroniki böyrək çatışmazlığı üzrə Tədbirlər Proqramının icrası məqsədilə 2018-ci ildə 27125,0 min manat vəsait proqnozlaşdırılmış, kassa icrası 27029,2 min manat və ya 99,8% olmuşdur ki, bu da 2017-cı illə müqayisədə 4002,7 min manat və ya 17,3% çoxdur. Tədbirlər proqramı çərçivəsində “Dərman, sarğı ləvazimatları və materiallarının alınması” üzrə 24700,0 manat proqnoza qarşı kassa icrası 24677,0 min manat və ya 99,9%, “Digər maşın və avadanlıqlar” üzrə 1900,0 min manat proqnoza qarşı icra 1898,5 min manat və ya 99,9%, “Digər müavinət və transferlər” üzrə 500,0 min manat olmaqla 100,0%, bank xərcləri üzrə icra isə 25,0 min manat proqnoza qarşı 3,7 min manat və ya 14,8% olmuşdur.

Respublikanın şəhər və rayonlarında fəaliyyət göstərən 44 mərkəzdə 3600-dən artıq xəstə hemodializ seansları və müvafiq dərman vasitələri ilə tam həcmdə pulsuz təmin olunurlar ki, onların da 34-ü bölgələrdə yerləşir. Bu kateqoriya xəstələrə hazırda hemodializlə yanaşı, xəstəliyin radikal müalicə üsulu olan böyrəkköçürmə əməliyyatları da həyata keçirilir. Hal-hazırda dövlət böyrək köçürülməsi əməliyyatı olunmuş 900-dən artıq insanın dərman təminatını öz üzərinə götürmüş, 2018-ci il ərzində dövlət hesabına 23 xəstəyə böyrək neql edilmişdir.

“2016-2020-ci illər üçün uşaqlar arasında yoluxucu xəstəliklərin immunoprolaktikasına dair Tədbirlər Proqramı”nın icrası 6508,6 min manat təyinatə qarşı 6442,5 min manat və ya 98,9% icra olunmuşdur.

2018-ci il ərzində Respublika üzrə yenidoğulmuşların HepB peyvəndi ilə əhatə olunması 98,9%, BCG peyvəndi ilə 97,3%, OPV0 peyvəndi ilə 97,6%; 1 yaşa qədər uşaqlar arasında OPV3 peyvəndi ilə 96,8%, pentavaksin 3 ilə 95,7%, PK3 ilə 96%; 1 yaşdan 2 yaşadək uşaqlar arasında OPV4 peyvəndi ilə 97,5%, GDT peyvəndi ilə 96,7%, QPM1 peyvəndi ilə 96,8% və 6 yaşlı uşaqların QPM2 97,1%, DT peyvəndi ilə əhatə isə 97,1% olmuşdur.

2018-ci il ərzində farmasevtik prepatların və vaksinlərin saxlanması üçün 100 ədəd soyuducu avadanlıq alınmış, soyuq zəncir avadanlıqlarının temperatur rejiminin daimi monitorinqinin təmin edilməsi üçün bütün şəhər/rayon GEM-ri elektron cihazlarla (LogTag) təmin olunmuş, 2018-2019-cu tədris ilinin 4 ayı ərzində 107 həkim -müdəvim (57 müdəvim mikrobiologiya üzrə, 50 müdəvim epidemiologiya üzrə) ixtisas artırma kursundan keçmişdir.

2016-2020-ci illər üçün vəərəmlə mübarizə üzrə Tədbirlər Proqramının icrası məqsədilə 2018-ci ildə 2128,7 min manat vəsait proqnozlaşdırılmış, kassa icrası 2127,5 min manat və ya 99,9% olmuşdur ki, bu da 2017-cı illə müqayisədə 1051,9 min manat və ya 97,8% çoxdur. Tədbirlər proqramı çərçivəsində “Dərman, sarğı ləvazimatları və materiallarının alınması” üzrə 2127,7 min manat proqnoza qarşı kassa icrası 2127,3 min manat və ya 99,9%, bank xərcləri üzrə icra 1,0 min manat proqnoza qarşı 0,2 manat və ya 20,0% olmuşdur.

2016-2020-ci illər üçün İİV/QİÇS-lə mübarizə üzrə Tədbirlər Proqramının icrası məqsədilə 2018-ci ildə 2528,7 min manat vəsait proqnozlaşdırılmış, kassa icrası 2511,8

min manat və ya 99,3% olmuşdur ki, bu da 2017-cı illə müqayisədə 210,8 min manat və ya 9,2% çoxdur. Tədbirlər proqramı çərçivəsində “Dərman, sarğı ləvazimatları və materiallarının alınması” üzrə 2461,0 min manat proqnoza qarşı kassa icrası 2444,7 min manat və ya 99,3%, “Digər maşın və avadanlıqlar” alınması üzrə 1620,0 min manat proqnoza qarşı kassa icrası 1618,3 min manat və ya 98,9%, bank xərcləri üzrə 0,2 min manat proqnoza qarşı 0,2 min manat və ya 100,0% olmuşdur.

2018-ci ildə İİV-lə mübarizə aparan tibb müəssisələrinin dərman preparatları, zəruri reaktiv, avadanlıq və ləvazimatlara olan tələbatı müəyyənləşdirilmiş və seroloji müayinələrin aparılması üçün test-sistemlər alınmışdır.

2016-2020-ci illər üçün hemofiliya xəstəliyi üzrə Tədbirlər Proqramının və Talassemiya ilə mübarizəyə dair 2015-2020-ci illər üçün Dövlət Proqramının icrası məqsədilə 2018-ci ildə 12165,3 min manat vəsait proqnozlaşdırılmış, kassa icrası 12137,5 min manat və ya 99,8% olmuşdur ki, bu da 2017-cı illə müqayisədə 6319,0 min manat və ya 34,2% azdır. Tədbirlər proqramı çərçivəsində “Dərman, sarğı ləvazimatları və materiallarının alınması” üzrə 11919,1 min manat proqnoza qarşı icra 11902,9 min manat və ya 99,9%, “Digər maşın və avadanlıqlar” alınması üzrə 236,3 min manat proqnoza qarşı icra 234,3 min manat və ya 99,2%, bank xərcləri üzrə 9,9 min manat proqnoza qarşı 0,3 min manat və ya 3,0% olmuşdur.

2018-cı ildə Elmi-Praktik Hemofiliya Mərkəzində 1620 xəstə qeydiyyatda olmuşdur ki, onlardan 1167 nəfər Hemofiliya A, 143 nəfər Hemofiliya B, 216 nəfər Angiohemofiliya (fon Villebrand), 94 nəfər Parahemofiliyalı xəstələr hemostazın başqa növ pozğunluqlarıdır.

2018-cil ildə 65 ilkin müayinə olmuş, 44 xəstədə hemofiliya təsdiq olunaraq dispanser qeydiyyatına götürülmüş, müxtəlif qanaxmalarla 3789 ambulator müraciət olmuş, stasionar şəraitdə 301 ağır xəstə müalicə almış, 15-49 yaş arasında olan 1005 nəfərdən 81 ağır xəstə ikincili (II-li) profilaktikaya götürülmüşdür ki, onlardan 27 nəfəri inhibitor forma ilə fəsadlaşmışdır. 22 nəfər hemofiliyalı xəstədə böyük cərrahi əməliyyat olunmuşdur..

2016-2020-ci illər üçün qanın, qan komponentlərinin donorluğu və qan xidmətinin inkişafına dair Tədbirlər Proqramının icrası məqsədilə 2018-ci ildə 1351,0 min manat vəsait proqnozlaşdırılmış, kassa icrası 1349,4 min manat və ya 99,9% olmuşdur ki, bu da 2017-cı ilin müvafiq göstəricisinə bərabərdir. Tədbirlər proqramı çərçivəsində “Dərman, sarğı ləvazimatları və materiallarının alınması” üzrə 810,0 min manat proqnoza qarşı icra 809,8 min manat və ya 99,9%, “Digər maşın və avadanlıqlar” alınması üzrə 540,0 min manat proqnoza qarşı icra 539,5 min manat və ya 99,9% olmuş, bank xərcləri üzrə 1,0 min manat proqnoza qarşı icra olmamışdır.

2018-ci ildə Respublika üzrə 79682 nəfər donorluq etmiş. 242 müəssisədə qanvermə aksiyası baş tutmuşdur.

2016-2020-ci illər üçün şəkərli diabet xəstəliyi üzrə Dövlət Proqramının icrası məqsədilə 2018-ci ildə 36320,0 min manat vəsait proqnozlaşdırılmış, icra 36171,3 min manat və ya 99,6% olmuşdur ki, bu da 2017-cı illə müqayisədə 175,0 min manat və ya 0,5% çoxdur. Proqram çərçivəsində “Dərman, sarğı ləvazimatları və materiallarının alınması” üzrə 36000,0 min manat proqnoza qarşı icra 35876,5 min manat və ya 99,7%, “avadanlığın alınması” xərci 300,0 min manat proqnoza qarşı 294,3 min manat və ya

98,1%, bank xərcləri üzrə 20,0 min manat proqnoza qarşı icra 0,5 min manat və ya 2,5% olmuşdur.

2018-ci ilin sonunadək respublikanın 75%-80% -i vahid elektron registr sistemine keçmiş, şəkərli diabet xəstələrinin vahid elektron registrinin təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə proqram təminatında yeni nəsil şəxsiyyət vəsiqəsi ilə qeydiyyat imkanı yaradılmış, 65455 nəfər şəkərli diabet xəstəsi elektron sağlamlıq kartı ilə təmin edilmiş, müvafiq şəkərsalıcı dərman preparatları alınaraq şəkərli diabet xəstələrinə paylanmışdır.

Uşaqların icbari dispanserizasiyadan keçirilməsinə dair Dövlət Proqramının 2018-ci ildə 4504,4 min manat vəsait proqnozlaşdırılmış, kassa icrası 4498,9 min manat və ya 99,9% olmuşdur ki, bu da 2017-ci illə müqayisədə 2,4 min manat və ya 0,1% azdır. Proqram çərçivəsində "Sair xərclər" üzrə 4500,0 min manat proqnoza qarşı icra 4498,9 min manat və ya 99,9% olmuş, bank xərcləri üzrə 4,4 min manat proqnoza qarşı isə icra olmamışdır.

Dövlət Proqramı 2520196 nəfər uşaq müayinələrdən keçirilərək qeydiyyata alınmış, ümumi təhsil müəssisələrində 2562 psixoloq tərəfindən 1242500 nəfər şagirdə müvafiq psixoloji müayinələr keçirilmiş, şagirdlərin şəxsi işlərində qeydlər aparılmış, onların emosional vəziyyətlərinin öyrənilməsi üçün proyektiv metodikalar əsasında işlər aparılmışdır.

İcbari dispanserizasiya sahəsində maarifləndirmə ilə bağlı 30 oktyabr 2018-ci il tarixdə Azərbaycan Dənizçilik Kollecinə sağlam həyat tərzini mövzusunda təlim təşkil olunmuş, 21 noyabr 2018-ci il tarixdə Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyasında "Gənclər sağlam həyat tərzini seçir" mövzusunda tədbir keçirilmiş, 14 dekabr 2018-ci ildə Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyinin (FHN) Akademiyasında İSİM tərəfindən kursantlar üçün "Sağlam həyat tərzini. İnfeksiyon və qeyri-infeksiyon xəstəliklərin qarşısının alınma yolları" mövzusunda maarifləndirici tədbir keçirilmiş, "Piylənmə haqqında 10 fakt", "Oturaq həyat tərzini" bukletləri, "Sağlam həyat tərzini (12 məsləhət)", "Vərəm haqqında nəyi bilmək vacibdir?", "Diabet riskiniz varmı?" vərəqələri, "Əllərimizi yuyaq!" plakatu, "Fəal ol, sağlam ol, həyat boyu qalib ol! (məktəblilər üçün) kitabçası" hazırlanaraq çap edilmişdir.

2013-2017-ci illər üçün dağınıq skleroz xəstəliyinin müalicəsi, profilaktikası və onunla mübarizə tədbirlərinə dair Dövlət Proqramının icrası məqsədilə 2017-ci ildə 1802,5 min manat vəsait proqnozlaşdırılmış, kassa icrası 1794,8 min manat olmuşdur ki, bu da 2017-ci illə müqayisədə 4,9 min manat və ya 0,3% azdır. Proqram üzrə xərclənmiş vəsait bütünlüklə "Dərman, sarğı ləvazimatları və materiallarının alınması" paraqrafı üzrə icra edilmişdir..

Dağınıq skleroz xəstəliyinə düçar olmuş şəxslərin vahid elektron registrinin proqram təminatında yeni nəsil şəxsiyyət vəsiqəsi ilə qeydiyyat imkanı yaradılmış və 1475 nəfər dağınıq sklerozu xəstəliyi ilə qeydiyyata alınmış, laboratoriya avadanlıqları, 11 adda zəruri dərman preparatları, kütləvi informasiya vasitələrində maarifləndirici materiallar dərc edilmiş, videoçarxlar nümayiş etdirilmişdir.

Ana və uşaqların sağlamlığının yaxşılaşdırılmasına dair 2014-2020-ci illər üçün Dövlət Proqramının icrası məqsədilə 2018-ci ildə 2973,0 min manat vəsait proqnozlaşdırılmış, kassa icrası 2966,6 min manat və ya 99,8% olmuşdur ki, bu da 2017-ci illə müqayisədə 3,0 min manat və ya 0,1% azdır. Tədbirlər proqramı çərçivəsində "Dərman, sarğı ləvazimatları və materiallarının alınması" üzrə 1350,0 min manat

proqnoza qarşı icra 1348,2 min manat və ya 99,9%, “Digər maşın və avadanlıqlar” alınmasına 1620,0 min manat proqnoza qarşı icra 1618,3 min manat və ya 99,9%, bank xərcləri üzrə 3,0 min manat proqnoza qarşı icra 0,1 min manat və ya 3,3% olmuşdur.

18 adda dərman vasitəsi və 63 adda sərfiyat materialları, yenidoğulmuşlara, xüsusən azçəkili körpələrə respirator distressdə yardım göstərilməsi üçün dövlət təminatlı surfaktant tərkibli dərmanlar, insan immunoqlobulinləri, geniş təsir spektrli antibiotiklər daxil olmaqla bir sıra həyati vacib dərman vasitələri və sərfiyat materialları alınaraq respublikanın şəhər və rayonlarında olan perinatal mərkəzləri arasında paylanmışdır.

“2017-2021-ci illər üçün qanın bədxassəli xəstəlikləri ilə mübarizə üzrə Tədbirlər Proqramı”nın icrası məqsədilə 2018-ci ildə 6614,2 min manat vəsait proqnozlaşdırılmış, kassa icrası 6590,0 min manat və ya 99,6% olmuşdur ki, bu da 2017-cil ilin müvafiq göstəricisi ilə müqayisədə 611,6 min manat və ya 10,2% çoxdur. Vəsaitin 5995,4 min manatı və ya 91,0%-i “Dərman, sarğı ləvazimatları və materiallarının alınması”, 594,1 min manatı və ya 9,0%-i “Digər maşın və avadanlıqlar”, 0,5 min manatı və ya 0,01%-i isə bank xərcləri üzrə icra edilmişdir.

2018-ci ildə diaqnostika məqsədilə 418 xəstədə sümük iliynin bioplatinin histoloji və immunohistokimyəvi müayinələri aparılmış, 2 kəskin leykozlu və 2 aplastik anemiyalı xəstəyə hemopoetik kök hüceyrələrinin transplantasiyası əməliyyatı aparılmış, qanın 1100 bədxassəli xəstəliklərinə düçar olmuş xəstələr 29 çeşiddə sitostatik və innovasion dərman preparatları ilə təmin olunmuş, Xronik mieloleykoz və mielofibrozu xəstəlikləri üçün tibbi registr yaradılmış, qanın bədxassəli xəstəliklərinin diaqnostikası və müalicəsi üzrə 15 hematoloq təkmilləşdirmə kursu keçmişdir.

“Mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi və digər kateqoriyalara aid edilməyən sahədə fəaliyyət” bölməsi xərclərində 6 proqram və tədbir üzrə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinə nəzərdə tutulmuş 30873,8 min manat vəsaitə qarşı icra 30707,3 min manat və ya 94,5% olmuşdur. İcra edilmiş xərclər ümumilikdə “Mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi və digər kateqoriyalara aid edilməyən sahədə fəaliyyət” bölməsi üzrə icra edilmiş vəsaitin 10,3%-ni təşkil etmişdir ki, bu da 2016-cı ilin müvafiq göstəricisi ilə müqayisədə 1,7 faiz bəndi çoxdur.

Teatr, konsert müəssisələrində yaranmış zərərin ödənilməsi üçün 2018-ci ildə nəzərdə tutulmuş vəsaitin icrası 18317,3 min manat təyinatə qarşı 18317,3 min manat və ya 100,0% olmuşdur ki bu da 2017-ci ilin müvafiq göstəricisi ilə müqayisədə 3160,1 min manat və ya 20,8% çoxdur. Bu məqsədə nəzərdə tutulan büdcə vəsaiti 23 teatr və 8 konsert müəssisəsinin işçilərinin əmək haqlarına və sosial sığorta ödənişlərinə yönəldilmişdir.

“Azərbaycan teatri 2009-2019-cu illərdə Dövlət Proqramı” çərçivəsində qarşıya qoyulmuş vəzifələrin yerinə yetirilməsi üçün 2018-ci ildə nəzərdə tutulmuş vəsaitin icrası 1000,0 min manat təyinatə qarşı 1000,0 min manat və ya 100,0% olmuşdur ki, bu da 2017-ci illə müqayisədə 2,1 min manat və ya 0,2% azdır.

Bu proqram üzrə vəsaitlər teatr-konsert müəssisələrinin maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi, Dövlət sifarişi yolu ilə tamaşaların və konsert proqramlarının hazırlanması, müvafiq proqram, saziş və müqavilələr çərçivəsində teatr sənəti ilə bağlı xarici ölkələrdə təhsilalma və stajkeçmələrin təşkili, xaricdə qastrol və festivallarda iştirak, “Üç məkan” III Şəki Beynəlxalq Teatr Festivalının keçirilməsi, Bakı şəhərində tanınmış

teatr xadimlərinin iştirakı ilə seminarların təşkili, peşəkar treninqlərin keçirilməsi, xarici ölkələrin tanınmış teatr kollektivlərinin Azərbaycana dəvət olunması, V Beynəlxalq Teatr Konfransının keçirilməsi, teatrlarda yubiley tədbirlərinin keçirilməsi, s. istiqamətində işlərin yerinə yetirilməsi məqsədilə xərc edilmişdir.

“Azərbaycan kinosunun 2008-2018-ci illər üzrə inkişafına dair Dövlət Proqramı” çərçivəsində qarşıya qoyulmuş vəzifələrin yerinə yetirilməsi üçün 2018-ci ildə nəzərdə tutulmuş vəsaitin icrası 11500,0 min manat təyinata qarşı 1499,9 min manat və ya 0,1% olmuşdur ki, bu da 2017-ci illə müqayisədə 499,9 min manat və ya 50,0% çoxdur.

Bu proqram üzrə icra edilmiş vəsaitlər 1 bədii filmin, 7 ədəd sənədli filmin çəkilməsi, həmçinin Respublikanın bölgələrində video avadanlıqla təmin olunmuş Mədəniyyət saraylarında və klublarda yeni milli filmlərin təqdimatlarının təşkil olunması, xaricdə keçirilən kinofestivallarda milli kinonun təmsilçiliyini lazımi səviyyədə saxlamaq üçün ən yaxşı filmlərin beynəlxalq kinofestivallara seçim üçün təqdim edilməsi, Dövlət Film Fondunda saxlanılan milli filmlərin rəqəmsal daşıyıcılara köçürülməsi prosesinin davam etdirilməsi üzrə xərclərə yönəldilmişdir.

Yaşlı və gənc nəsil yazıçıların, rəssamların və bəstəkarların xüsusi təqaüd fondu üzrə nəzərdə tutulmuş vəsaitin icrası 2018-ci ildə 589,9 min manat təyinata qarşı 585,9 min manat və ya 99,3% olmuşdur ki, bu da 2017-ci illə müqayisədə 3,9 min manat və ya 0,7% azdır.

Bu məqsədlə nəzərdə tutulmuş vəsaitlər iqtisadi təsnifatın “Təqaüdlər və sosial müavinətlər” və “Digər xərclər” bölmələri üzrə nəzərdə tutularaq icra edilmiş və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Yaşlı və gənc nəsil yazıçı, rəssam və bəstəkarların yaradıcılıq fəaliyyətini təmin etmək üçün xüsusi təqaüd fondu haqqında” 6 avqust 2007-ci il tarixli Fərmanına uyğun olaraq Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi tərəfindən 130 nəfər yaşlı və 50 nəfər gənc nəslin nümayəndəsi xüsusi təqaüdlə təmin olunmuşdur.

İncəsənət xadimləri üçün Azərbaycan Respublikası Prezidentinin mükafatlarının təsis edilməsi üzrə 2018-ci ildə nəzərdə tutulmuş vəsaitin icrası 902,9 min manat təyinata qarşı 898,6 min manat və ya 99,5% olmuşdur ki, bu da 2017-ci ilin müvafiq göstəricisi ilə müqayisədə 116,1 min manat və ya 14,8% çoxdur.

Vəsait Azərbaycan Respublikası Prezidentinin «İncəsənət xadimlərinə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin mükafatlarının verilməsi haqqında» 06.05.2015-ci il tarixli, 1214 nömrəli Sərəncamına əsasən incəsənət xadimlərinə mükafatların verilməsi üçün istifadə edilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin xarici ölkələrdə mədəniyyət mərkəzlərinin saxlanması xərcləri üzrə 2018-ci ildə nəzərdə tutulmuş vəsaitin icrası 3363,7 min manat təyinata qarşı 3354,7 min manat və ya 99,7% olmuşdur ki, bu da 2017-ci ilin müvafiq göstəricisi ilə müqayisədə 7,9 min manat və ya 0,2% azdır.

Bu xərclər Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin Avstriya, Fransa və Özbəkistandakı mədəniyyət mərkəzlərinin saxlanılmasına yönəldilmişdir ki, həmin mədəniyyət mərkəzləri Azərbaycanın tarixi, mədəniyyəti, dövlətçiliyi, adət və ənənələri, Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsi, Ermənistanın hərbi təcavüzü barədə həqiqətlərin yayılması, regionlarda yaşayan erməni diasporu və ermənipərəst qüvvələrin Azərbaycan əleyhinə təbliğatına qarşı mübarizə aparılması məqsədilə qeyd edilən ölkələrdəki Azərbaycan səfirliklərinin nəzdində yaradılmışdır.

2018-ci ilin dövlət büdcəsində **Beynəlxalq və ölkə səviyyəli tədbirlərin keçirilməsi** ilə bağlı nəzərdə tutulmuş 4200,0 min manatın icrası 4052,9 min manat və ya 96,5% olmuşdur. Vəsait YUNESKO ilə əməkdaşlıq çərçivəsində tədbirlərin, Qara Qarayevin 100 illiyinə həsr olunmuş 7-ci Müasir Musiqi Festivalı və müsabiqəsinin, həmçinin bir sıra xarici ölkələrdə təşkil edilmiş yubiley tədbirlərinin, Ü.Hacıbəyliyə həsr olunmuş 10-cu "Beynəlxalq Musiqi Festivalı"nın, "Muğam aləmi" 5-ci Beynəlxalq Muğam Festivalının, Beynəlxalq Humanitar Forumun, Nəsimi – şeir, incəsənət və mənəviyyat Festivalının keçirilməsi məqsədilə xərc edilmişdir.

Sosial mədəni və məişət təyinatlı obyektlərin əsaslı təmiri üçün nəzərdə tutulmuş vəsait 1000,0 min manat proqnoza qarşı 1000,0 min manat və ya 100,0% icra olunmuşdur. Vəsait regionlarda və Bakı şəhərində mədəniyyət və incəsənət müəssisələrinin əsaslı təmirinə yönəldilmişdir.

“Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, baliqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi” bölməsindən kənd təsərrüfatı əmlakının sığortalanması məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyinə 1000,0 min manat vəsait nəzərdə tutulmuş, icra cəmi 3,1 min manat və ya 0,3% təşkil etmişdir. 2017-ci ildə də bu məqsəd üçün eyni məbləğdə (1000,0 min manat) vəsait nəzərdə tutulsa da ondan əvvəlki ildə olduğu kimi ümumiyyətlə icra olunmamışdır.

Qeyd edilənlər nəzərə alınaraq 2018-ci ilin dövlət büdcəsi layihəsinə dair Hesablama Palatasının rəyində büdcə vəsaitlərindən istifadənin səmərəliliyinin və nəticəliliyinin artırılması məqsədilə kənd təsərrüfatında sığorta mexanizminə və sığorta haqlarının dövlət tərəfindən ödənilən hissəsinə yenidən baxılaraq işlək və çevik mexanizmin yaradılmasının məqsədəuyğunluğu bildirilmişdir.

2018-ci ildə **Azərbaycan Respublikasının Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi** üzrə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 13 iyul 2016-cı il tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş **“Azərbaycan Respublikasında daşınmaz əmlakın kadastrı sisteminin inkişafı, torpaqdan istifadənin və onun mühafizəsinin səmərəliliyinin artırılmasına dair 2016-2020-ci illər üçün Dövlət Proqramı”**nın həyata keçirilməsi üzrə **Tədbirlər Planı**nda nəzərdə tutulmuş tədbirlərin, o cümlədən daşınmaz əmlakın kadastrı və yerquruluşu işlərinin, bələdiyyələrin ərazilərinin müəyyən edilməsi, torpaqların elektron uçotunun qurulması işlərinin maliyyələşdirilməsi məqsədilə 29836,0 min manat vəsait təsdiq olunmuş, il ərzində bu xərc üzrə dəyişiklik edilməmiş, icra məbləği isə 29831,0 min manat və ya 99,98% səviyyəsində olmuşdur.

Respublikada 1-ci və 2-ci reproduksiya toxumlarının və tinglərin yerli istehsalının davamlı olaraq stimullaşdırılması məqsədilə Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinə 2018-ci ilin təyinatında nəzərdə tutulmuş 8555,3 min manat məbləğində subsidiyaya qarşı 7738,8 min manat və ya 90,5% səviyyəsində xərc icra edilmişdir. Bu xərc tam məbləğdə iqtisadi təsnifatın “Məhsula görə ödənişlər” xərc maddəsi üzrə icra olunmuşdur.

1-ci və 2-ci reproduksiya toxumlarının və tinglərin yerli istehsalının stimullaşdırılması üçün 2018-ci ildə xərclənmiş vəsait 2017-ci ilin analoji xərci ilə müqayisədə 1371,3 min manat və ya 21,5% çox olmuşdur. Bu artım 1-ci və 2-ci reproduksiya taxıl toxumunun

yetiştirilərək satılmasına görə hesabat ilində dövlət büdcəsindən ödənilmiş subsidiya məbləğinin əvvəlki ilin analoji subsidiya məbləği ilə müqayisədə 1482,6 min manat və ya 29,2% artması hesabına baş vermişdir.

2018-ci il ərzində yetişdirilmiş 1-ci və 2-ci reproduksiya toxumları və tınlərə görə ödənilmiş 7738,8 min manat subsidiya məbləğindən 6568,2 min manatı və 84,9%-i taxıl, 182,2 min manatı və ya 2,4%-i yonca, 694,3 min manatı və ya 9,0%-i kartof, 21,8 min manatı və ya 0,3%-i pambıq, 25,3 min manatı və ya 0,3%-i tərəvəz, 16,0 min manatı və ya 0,2%-i noxud, 64,0 min manatı və ya 0,8%-i qarğıdalı toxumları, 57,5 min manatı və ya 0,7%-i çay, 12,2 min manatı və ya 0,2%-i üzüm, 97,2 min manatı və ya 1,3%-i meyvə tınləri üzrə olmuşdur.

Kənd təsərrüfatında bitkiçilik məhsullarının istehsalının artımında yüksək reproduksiya toxumlarının, heyvandarlıq məhsullarının istehsalının yüksəldilməsində damazlıq heyvandarlığın inkişafı bütövlükdə kənd təsərrüfatının inkişafının təminatçısı amili, baza rolunu oynayır.

Faktiki vəziyyət sertifikatlı toxumlara olan tələbatın böyük hissəsinin idxal edildiyini və sertifikatlı toxumların idxalına görə vəsaitlərin ölkədən kənara çıxdığını göstərir. Bəzi əsas kənd təsərrüfatı məhsulları üzrə idxaldan asılılıq mövcud olduğu şəraitdə yüksək reproduksiya toxumlara görə respublika üzrə illik kvota özünü təminatmə səviyyəsindən az miqdarda tətbiq edilir və bu sahəyə subsidiya illik kvota çərçivəsində verilir. Belə vəziyyət yüksək reproduksiya toxum istehsalçılarının əlavə toxum istehsalına marağını aşağı salır, eləcə də yeni toxum istehsalçılarının yaranması və idxaldan asılılıq səviyyəsini minimuma endirilməsi prosesinə mənfi təsir edir.

Taxıl məhsulunun tərkibi olan buğda və arpa eyni dərəcəli məhsullar olmadığı halda Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2007-ci il 25 iyun tarixli 103 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş "Toxumçuluq və tınlilik təsərrüfatlarından satılan 1-ci və 2-ci reproduksiya toxumlara və tınlərə görə dövlət büdcəsindən təsərrüfatlara subsidiyanın ödənilməsi Qaydası"nda buğda və arpa toxumunun istehsal edilərək satışına görə eyni məbləğdə (1-ci reproduksiya taxıl toxumuna hər kq-a satış qiymətinin 40%-i həcmində, lakin 0,10 manatdan çox olmamaq şərtilə, 2-ci reproduksiya taxıl toxumuna hər kq-a satış qiymətinin 30%-i həcmində, lakin 0,07 manatdan çox olmamaq şərtilə) subsidiya ödənilməsi müəyyən edilmiş və hazırkı vaxtadək bununla bağlı dəyişiklik olunmamışdır.

Hətta digər növ kənd təsərrüfatı bitkilərindən fərqli olaraq buğda və çəltik əkinini üçün yanacaq və motor yağlarına görə subsidiya ilə yanaşı hər hektara 40,0 manat əlavə dövlət yardımı verilir.

Bununla yanaşı, kənd təsərrüfatı bitkilərinin əkin sahəsinin strukturunda buğda əkin sahəsinin xüsusi çəkisi (payı) 2016-2018-ci illərdə müvafiq olaraq 36,3%, 35,6% və 39,1%, arpa əkin sahəsinin xüsusi çəkisi (payı) isə 2016-2018-ci illərdə müvafiq olaraq 21,8%, 19,1% və 19,1% təşkil etmişdir.

Aparılmış təhlillər göstərir ki, bir çox hallarda toxumçuluq təsərrüfatlarında yetişdirilmiş 1-ci reproduksiya toxumları toxumçu olmayan təsərrüfatlara (subyektlərə) satılmış və buna görə dövlət büdcəsindən subsidiyalar ödənilmişdir. Bu məsələ toxumçuluğun mərhələlər üzrə istehsalının artmasına və kənd təsərrüfatı bitkilərinin məhsuldarlığının yüksəldilməsinə mənfi təsir göstərir, toxumçuluğun prinsiplərinə uyğun gəlmir və dövlət büdcəsindən bu sahəyə yönəldilmiş vəsaitlərin nəticəliliyini aşağı salır.

Toxumçuluğun xüsusiyyətləri onu göstərir ki, Azərbaycan Respublikasında sonuncu reproduksiya toxum 2-ci reproduksiya toxumlardır. Məhz buna görə də yalnız 2-ci reproduksiya toxumları toxumçu olmayan təsərrüfatlar ala bilər və 2-ci reproduksiya toxumlardan alınan sonrakı nəsil toxumları reproduksiya toxumları hesab edilmir.

“Toxumçuluq və tinglik təsərrüfatlarından satılan 1-ci və 2-ci reproduksiya toxumlara və tinglərə görə dövlət büdcəsindən təsərrüfatlara subsidiyanın ödənilməsi Qaydası”na görə təsərrüfatlara dövlət büdcəsindən subsidiya ödənilməsi üçün toxumçuların becərdiyi (əkdiyi) torpaq sahəsinin sənədlərinin və 1-ci və 2-ci reproduksiya toxumlarının və tinglərin yetişdirilərək satılması üzrə ödəniş sənədlərinin tələb olunmaması bu sahədə sui-istifadə hallarının yaranmasına yol açır, mexanizmin səmərəliliyinə və dövlət büdcəsindən ayrılmış müvafiq vəsaitlərin (subsidiyaların) nəticəliliyinə mənfi təsir göstərir.

Yuxarıda göstərilən məsələlər yeni yanaşmanın tətbiq olunaraq Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2007-ci il 25 iyun tarixli 103 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Toxumçuluq və tinglik təsərrüfatlarından satılan 1-ci və 2-ci reproduksiya toxumlara və tinglərə görə dövlət büdcəsindən təsərrüfatlara subsidiyanın ödənilməsi Qaydası”nın köklü surətdə təkmilləşdirilməsini zəruri edir.

“Kənd təsərrüfatı” köməkçi bölməsindən **“Azərbaycan Respublikasında ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi ilə bağlı tədbirlər”** üzrə xərclər üçün 199200,0 min manat məbləğində vəsait nəzərdə tutulmuş, il ərzində dürüştəşdirmə çərçivəsində bu xərc 97400,0 min manat və ya 48,9% artırılaraq 296600,0 min manat müəyyən edilmişdir. Həmin xərc üzrə icra 296056,4 min manat təşkil etməklə 99,8% yerinə yetirilmiş, bu xərc tam məbləğdə iqtisadi təsnifatın “Maliyyə təşkilatları üzrə ödənişlər” paraqrafı üzrə icra edilmişdir. Hesabat ilində bu xərc əvvəlki ilin müvafiq xərci ilə müqayisədə 105974,0 min manat və ya 55,8% artmışdır.

Artım əsasən hüquqi və fiziki şəxslər tərəfindən kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılara satılan mineral gübrələrin, pestisidlərin və ölkədə sənaye üsulu ilə istehsal edilmiş biohumusun qiymətinə 70 faiz güzəşt tətbiq edilməklə, hər hektar genetik modifikasiya olunmamış bitkilərin əkin sahəsinə və çoxillik əkmələrə görə mineral gübrələrin və biohumusun satış qiymətinə tətbiq edilən güzəştin məbləğinin yuxarı həddinin 100 manatdan 150 manata, pestisidlərin satış qiymətinə tətbiq edilən güzəştin məbləğinin yuxarı həddinin isə 10 manatdan 50 manata qədər artırılması ilə əlaqədar artımın maliyyələşdirilməsi, eləcə də su resurslarından səmərəli istifadəni təmin etmək üçün “Aqrolizinq” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti xətti ilə kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalında mütərəqqi suvarma texnologiyalarının tətbiqinin genişləndirilməsi, effektiv suvarma sistemlərinin və avadanlıqlarının tətbiqi, damcılı suvarma, suçiləmə metodlarından istifadənin genişləndirilməsi üçün həmin sistemlərin alınması ilə bağlı olmuşdur.

Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin məlumatlarına görə hesabat ilində xərclənmiş bu vəsaitin 85317,1 min manatı və ya 28,8%-i kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarının məhsul istehsalı üçün istifadə etdikləri yanacaqın və motor yağlarının dəyərinin orta hesabla 50%-nin hər hektar əkin sahəsinə görə 50,0 manat məbləğində, buğda və çəltik istehsalının stimullaşdırılması məqsədilə hər hektar əkin sahəsinə görə 40,0 manat məbləğində yardım verilməsinə, 108000,0 min manatı və ya 36,5%-i kənd təsərrüfatı

məhsulları istehsalçıların məhsul istehsalı üçün istifadə etdikləri mineral gübrələrin, pestisidlərin və biohumusun dəyərinin orta hesabla 70%-nin dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına ödənilməsinə, 2490,5 min manatı və ya 0,8%-i barama istehsalına görə istehsalçılara subsidiyanın verilməsinə, 88000,0 min manatı və ya 29,7%-i “Aqrolizing” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti tərəfindən yeni alınan, lizinqə verilən və lizinq yolu ilə satılan texnikalara, suvarma sistemləri dəstinə və damazlıq heyvanlara güzəştlərin tətbiqi ilə əlaqədar xərclərin ödənilməsinə, 6000,0 min manatı və ya 2,0%-i süni mayalanma yolu ilə alınmış hər buzova görə subsidiyanın verilməsinə, 899,9 min manatı və ya 0,3%-i “Elektron kənd təsərrüfatı” informasiya sisteminin təkmilləşdirilməsi, yeni elektron sistemlərin yaradılması və avadanlıqlarla təminatı xərclərinin ödənilməsinə, 52,0 min manatı və ya 0,02%-i yardımların alınmasında istifadə edilən blankların və ərizə formalarının, habelə digər mətbəə məhsullarının çap olunması xərclərinə, 200,0 min manatı və ya 0,07%-i aqrar sektorda yeni texnologiyaların tətbiqi və kənd təsərrüfatının digər sahələri üzrə məsləhətçilərin cəlb edilməsi ilə bağlı xərclərə, 850,0 min manatı və ya 0,3%-i dövlət və özəl toxumçuluq təsərrüfatlarına əvəzsiz paylanmış toxumların və tinglərin dəyərinin Dövlət Toxum Fonduna bərpa edilməsi ilə bağlı xərclərə, 1500,0 min manatı və ya 0,5%-i kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalçıları üçün ödəniş kartlarının hazırlanması və bu kartların dövriyyədə olduğu müddətdə onlara bank xidmətinin göstərilməsi üçün “Kapital Bank” Açıq Səhmdar Cəmiyyətinə borcun ödənilməsi ilə bağlı xərclərə, 1400,0 min manatı və ya 0,5%-i “Dövlət Aqrar Ticarət Şirkəti” MMC tərəfindən aqrar ticarətin təşkili ilə bağlı xərclərə, 1200,0 min manatı və ya 0,4%-i “Aqrar Tədqiqatlar Mərkəzi” publik hüquqi şəxs tərəfindən həyata keçirilən xidmətlərin dəyərinin ödənilməsinə, 150,0 min manatı və ya 0,1%-i kənd təsərrüfatı və ərzaq məhsullarının satış yarmarkalarının təşkili ilə bağlı xərclərin ödənilməsinə yönəldilmişdir.

Azərbaycan Respublikasında pambıqçılığın inkişafına dair 2017-2022-ci illər üçün Dövlət Proqramının icrası ilə bağlı pambıqçılıqla məşğul olan müvafiq elmi tədqiqat müəssisələrinin və elit toxumçuluq təsərrüfatlarının maddi-texniki bazasının gücləndirilməsi məqsədilə Aqrolizing ASC-dən dəyəri 207,6 min manat olan 25 adda müxtəlif kənd təsərrüfatı texnikaları alınmışdır. Bundan əlavə pambıq bitkisi genofondunun zənginləşdirilməsi, seleksiyada istifadəsi, qorunub saxlanması və nümayiş əkinlərinin təşkili üçün Beyləqan və Ucar rayonlarında Çin, Türkiyə və Yunanıstan texnologiyası əsasında pambıq əkinini həyata keçirmişdir. Bu məqsədlə ÇXR-dan pambıq əkini və becərilməsi ilə əlaqədar ümumi dəyəri 261,5 min ABŞ dolları dəyərində müxtəlif kənd təsərrüfatı avadanlığı, o cümlədən toxumsepen, kultivator, müasir suvarma sistemi alınmışdır.

“Azərbaycan Respublikasında tütünçülüyn inkişafına dair 2017-2021-ci illər üçün Dövlət Proqramı”nın məqsədi tütün və tütün məmulatına olan tələbatın ödənilməsi, tütün emalı müəssisələrinin fəaliyyətinin genişləndirilməsi və müasir texnologiyalar əsasında yeni müəssisələrin yaradılması, xammal təminatının yaxşılaşdırılması, tütünçülük məhsullarının ixracının artırılması və kənd əhalisinin məşğulluq səviyyəsinin yüksəldilməsi üçün ölkədə tütünçülüyn inkişafını stimullaşdırmaqdan ibarətdir.

Azərbaycan Respublikası Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin tütünçülükə məşğul olan müvafiq elmi-tədqiqat müəssisələrinin maddi-texniki bazasının gücləndirilməsi, yüksək reproduksiya tütün toxumu istehsalının artırılması, tütün məhsullarının keyfiyyətinə nəzarət üçün aqrokimya laboratoriyalarının uyğun laboratoriya avadanlıqları ilə təchiz olunması üçün ümumi dəyəri 843,1 min ABŞ dolları olan müqavilə bağlanmış və 24 adda 60 ədəd laboratoriya avadanlığı alınaraq aqrokimya laboratoriyalarında quraşdırılmış, gömürük rüsumlarının ödənilməsi məqsədilə 284,0 min manat ödənilmiş, bundan əlavə Əkinçilik ETİ tərəfindən ümumi dəyəri 48,6 min manat olan laboratoriya avadanlığı alınaraq quraşdırılmışdır.

Azərbaycan Respublikasında baramaçılığın və ipəkçiliyin inkişafına dair 2018-2025-ci illər üçün Dövlət Proqramının Tədbirlər Planında qarşıya qoyulmuş məsələlərin həyata keçirilməsi ilə bağlı müvafiq tədbirlər həyata keçirilmişdir. Belə ki, baramaçılığın yem bazasının genişləndirilməsi məqsədi ilə yeni tut (çəkil) tingliyi təsərrüfatlarının yaradılmasının və yeni tut (çəkil) bağlarının salınmasının üçün ÇXR-dan ümumi dəyəri 220,0 min ABŞ dolları olan 1,0 milyon ədəd tut tingi alınaraq respublikaya gətirilmiş və kümçü ailələrinə pulsuz paylanmışdır. Tinglərin daşınma xərcləri üçün 340,0 manat ödənilmişdir.

“Azərbaycan Respublikasında çəltikçiliyin inkişafına dair 2018-2025-ci illər üçün Dövlət Proqramı”nın həyata keçirilməsi üzrə Tədbirlər Planına müvafiq olaraq Bitki Sortlarının Qeydiyyatı və Toxum Nəzarəti üzrə Dövlət Xidməti tərəfindən çəltikçilik sahəsində istifadə olunan texnikaların alınması üçün 46,2 min manat ödənilmişdir.

Azərbaycan Respublikası regionlarının 2014-2018-ci illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı üzrə Hacıqabul rayonunda KTN-ə məxsus ərazidə istixana kompleksinin yaradılması üçün 2000,0 min manat ödənilmişdir.

Azərbaycan Respublikasında sitrus meyvəçiliyinin inkişafına dair 2018–2025-ci illər üçün Dövlət Proqramında qarşıya qoyulmuş məsələlərin həyata keçirilməsi ilə bağlı meyvə bitkilərinin tinglik təsərrüfatının yaradılmasının və maddi-texniki bazasının gücləndirilməsinin dəstəklənməsi məqsədilə KTN-in Meyvəçilik və Çayçılıq ETİ-nin bazasında ting yetişdirmək üçün istixananın tikintisi üçün 1439,0 min manat vəsait ödənilmişdir.

2018-2021-ci illər üçün **Dövlət İnvestisiya Proqramında** növbəti illər üzrə investisiyaların qeyri-neft sektorunun və regionların inkişafına yönəldilməsi, regional investisiya siyasətinin müasir inkişaf tendensiyalarına uyğun olaraq prioritetləşdirilməsi, ölkədə investisiya fəaliyyətinin sosial istiqamətinin gücləndirilməsi, insan kapitalına, infrastruktura qoyulan investisiyaların prioritetliyinin təmin edilməsi, ölkənin iqtisadi təhlükəsizliyinin təmin olunması, dövlətin müdafiə qabiliyyətinin artırılması, dövlət investisiyalarının elm tutumlu layihələrə yönəldilməsi, dövlət investisiyalarının prioritetləşdirilməsi zamanı nanotexnologiyalara əsaslanan və atmosfərə buraxılan tullantıların tərkibində karbonlu birləşmələrin miqdarının azaldılmasını nəzərdə tutan

istehsal sahələrinə üstünlük verilməsi, dövlət investisiya siyasətində şəffaflığın təmin edilməsi kimi prioritet istiqamətlər nəzərdə tutulmuşdur.

Təqdim olunan məlumatlara əsasən 2018-ci ildə **Dövlət Investisiya Proqramının (DİP)** icrasını təmin etmək məqsədilə müxtəlif maliyyə mənbələrindən, o cümlədən dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu, beynəlxalq sazişlər üzrə beynəlxalq maliyyə institutları və xarici bankların vəsaiti, Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Fondunun vəsaiti, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Ehtiyat Fondu, Dövlət büdcəsinin Ehtiyat Fondu və digər mənbələr hesabına ümumilikdə dövlət investisiya layihələrinin həyata keçirilməsi üçün nəzərdə tutulan 7507150,9 min manat vəsaitə qarşı 7681142,6 min manat (102,3%) vəsait istifadə olunmuşdur.

Hesabat ilində nəzərdə tutulan və istifadə olunan vəsaitin strukturunda dövlət əsaslı vəsait qoyuluşları üzrə vəsaitlərin xüsusi çəkisi daha böyük olmuşdur (Cədvəl 52).

Cədvəl 52. 2018-ci ildə nəzərdə tutulan və istifadə olunan vəsaitin həcmi və xüsusi çəkisi barədə məlumat, min manatla

S/s	Vəsaitin mənbəyi	Hesablama Palatasına təqdim edilmiş proqnoz məlumatlar	Hesabat dövründə istifadə olunub		Ümumi istifadə də xüsusi çəkisi
			həcmi	faizi	
1	Dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu	5075200,0	5059232,8	99,7%	65,8%
2	Beynəlxalq maliyyə institutlarının vəsaiti	1 362 200,0	1 587 779,6	116,6%	20,7%
3	Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Ehtiyat Fondu	285895,0	262197,2	91,7%	3,4%
4	Dövlət büdcəsinin Ehtiyat Fondu	301509,9	298590,8	99,0%	3,9%
5	Dövlət Neft Fondunun vəsaiti	482346,0	473342,2	98,1%	6,2%
	Cəmi	7 507 150,9	7 681 142,6	102,3%	

Qeyd edək ki, 2018-ci ildə beynəlxalq maliyyə institutlarının vəsaiti hesabına həyata keçirilən layihələr üzrə icra səviyyəsinin yüksək olması hesabat ilində yeni layihənin həyata keçirilməsi ilə bağlıdır.

Ümumilikdə, 2018-ci ildə 4 əsas istiqamət üzrə investisiya qoyuluşları həyata keçirilmişdir. Həmin istiqamətlər üzrə mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən təqdim edilmiş məlumatlar əsasında aparılmış təhlillər ümumilikdə ehtiyat fondlar nəzərə alınmadıqda Dövlət Investisiya Proqramı üzrə 6919,7 mln. manat proqnoza qarşı 7120,3 mln. manat (102,9%), o cümlədən dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu üzrə 5075,2 mln manat proqnoza qarşı 5059,2 mln. manat (99,7%), xarici kreditlər üzrə 1362,2 mln. manat proqnoza qarşı 1587,8 mln. manat (116,6%) və Dövlət Neft Fondunun vəsaiti hesabına 482,3 mln. manat proqnoza qarşı 473,3 mln. manat (98,1%) istifadə olunduğunu qeyd etmək olar (Cədvəl 53).

Cədvəl 53. 2018-ci il üzrə Dövlət Investisiya Proqramı üzrə proqnoz və icra barədə məlumat, mln. manatla

İstiqamətlər	Cəmi		Dövlət Əsaslı Vəsait Qoyuluşu hesabına		Xarici kreditlər hesabına		Dövlət Neft Fondunun vəsaiti hesabına	
	Proqnoz	İcra	Proqnoz	İcra	Proqnoz	İcra	Proqnoz	İcra
İnfrastruktur layihələri	5134,6	5028,8	3634,6	3625,4	1233,9	1137,3	266,1	266,1
Nəqliyyat	2443,2	2469,1	1646,0	1645,8	621,1	647,2	176,1	176,1
Kommunal infrastruktur	1421,6	1337,9	869,0	862,3	554,6	475,6		
Su ehtiyatları və irriqasiya	333,8	333,8	243,8	243,8			90,0	90,0
Energetika və Sənaye	642,9	642,8	642,9	642,8				
Ekologiya	25,9	24,1	25,9	24,1				
Kənd təsərrüfatı	265,1	221,1	206,9	206,6	58,2	14,5		
Sosial yönümlü layihələr	1027,9	961,9	748,0	742,9	63,7	11,9	216,2	207,1
Ümumtəhsil məktəblərinin və peşə liseylərinin təmiri və tikintisi	212,0	196,7	190,4	185,9	21,6	10,8		
Ali təhsil müəssisələrinin təmiri və tikintisi eləcə də digər elm xərcləri	88,7	79,6	72,5	72,4			16,2	7,2
Səhiyyə obyektlərinin təmiri və tikintisi	166,4	166,4	166,4	166,4				
Əlil və şəhid ailələri üçün yaşayış evlərinin tikintisi	10,9	10,7	10,9	10,7				
Mədəniyyət obyektlərinin tikintisi, bərpası və yenidənqurulması	46,8	46,7	46,8	46,7				
Qaçqınlar və məcburi köçkünlərin sosial-yaşayış şəraitinin yaxşılaşdırılmasına dair tədbirlərin maliyyələşdirilməsi	242,1	201,0			42,1	1,1	200,0	199,9
İdman obyektlərinin tikintisi	235,8	235,8	235,8	235,8				
Digər sosial	25,2	25,0	25,2	25,0				
Müdafie və hüquq-mühafizə orqanları	445,9	393,9	381,3	380,3	64,6	13,6		
Digər layihələr	311,3	735,6	311,3	310,6	0,0	425,0		
CƏMI:	6919,7	7120,3	5075,2	5059,2	1362,2	1587,8	482,3	473,3

2018-ci ildə Dövlət Investisiya Proqramı üzrə bəzi hallarda vəsaitin icrası nəzərdə tutulmuş məbləğdən çox olmuşdur. Belə ki, xarici kreditlər hesabına nəqliyyat sektoru üzrə 621,1 mln. manat proqnoza qarşı icra 647,2 mln. manat (104,2%), eləcə də 2018-ci ildə yeni layihənin – institusional layihənin icrasına 425,0 mln. manat ayrılmışdır. Bununla

yanaşı, bəzi istiqamətlərdə icra səviyyəsi çox aşağı olmuşdur. Kommunal infrastruktur layihələri üzrə 554,6 mln. manat proqnoza qarşı icra 475,6 mln. manat (85,8%), kənd təsərrüfatı sektoru layihələri üzrə 58,2 mln. manat proqnoza qarşı icra 14,5 mln. manat (24,9%), təhsil sektoru layihələri üzrə 21,6 mln. manata qarşı icra 10,8 mln. manat (50,0%), qaçqınlar və məcburi köçkünlərin sosial-yaşayış şəraitinin yaxşılaşdırılmasına dair tədbirlərin maliyyələşdirilməsi layihəsi üzrə 42,1 mln. manat proqnoza qarşı icra 1,1 mln. manat (2,6%) və hüquq-mühafizə sektoru layihələri üzrə 64,6 mln. manat proqnoza qarşı icra 13,6 mln. manat (21,1%) təşkil etmişdir.

İnvestisiya siyasətinin prioritetləri nəzərə alınaraq 2018-ci ilin Dövlət İnvestisiya Proqramında qarşıya qoyulmuş məqsədə və prioritetlərə nail olunmasına ayrılan vəsaitlərin həcmi və istiqamətləri üzrə aparılan müqayisə nəticəsində aşağıdakı məlumatlar əldə olunmuşdur:

➤ 2018-ci ildə Dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu üzrə ayrılmış vəsaitin 4640,9 mln. manatı (91,7%) qeyri-neft sektorunun və 418,3 mln. manatı (8,3%) neft sektorunun inkişafına yönəldilmişdir.

➤ 2018-ci ilin sosial sahələrə dövlət əsaslı vəsait qoyuluşundan 742,9 mln. manat (müvafiq mənbədə xüsusi çəkisi 14,7%) və xarici kreditlər hesabına 11,9 mln. manat (müvafiq mənbədə xüsusi çəkisi 0,7%) vəsait yönəldilmişdir. Bu vəsait sosial infrastrukturun qurulmasına yönəldilmişdir. Həmçinin, 2018-ci ildə Dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu üzrə elm tutumlu layihələrə 72,4 mln. manat (1,4%) vəsait yönəldilmiş, bu vəsait təhsil müəssisələri üçün infrastrukturun qurulmasına yönəldilmişdir. Bununla yanaşı, 2018-ci ildə Dövlət Neft Fondunun vəsaiti hesabına "2007-2015-ci illərdə Azərbaycan gənclərinin xarici ölkələrdə təhsili üzrə Dövlət proqramı"nın maliyyələşdirilməsi" məqsədi ilə 16,2 mln. manat vəsait (müvafiq mənbədə xüsusi çəkisi 3,4%) ayrılmışdır.

➤ Ümumilikdə, icra olunan layihələr iqtisadi təhlükəsizliyinin təmin olunmasına xidmət edir. Dövlət əsaslı vəsait qoyuluşundan müdafiə və hüquq-mühafizə orqanlarına 2018-ci ildə 380,3 mln. manat (7,5%) vəsait ayrılmışdır. 2018-ci ildə digər mənbələr üzrə müdafiə sektoruna vəsait ayrılmamışdır.

➤ Nanotexnologiyalar və azkarbonlu istehsal sahəsinə dövlət investisiyalarının qoyuluşunun prioritetləşdirilməsi üzrə 2018-ci ildə dövlət əsaslı vəsait qoyuluşundan "Yüksək Texnologiyalar Parkı" MMC-nin şəhər konsepsiyası çərçivəsində İnnovasiya Mərkəzinin yaradılması ilə bağlı xərclər üçün 20,0 mln. manat (müvafiq mənbə üzrə xüsusi çəkisi 0,4%) vəsait yönəldilmişdir. 2018-ci ildə digər mənbələr hesabına bu sahəyə vəsait ayrılmamışdır.

Qeyd olunanlarla yanaşı, "Açıq Hökumətin təşviqinə dair 2016-2018-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı"nın 5-4.-cü bəndinin və dövlət investisiya siyasətində şəffaflığın təmin edilməsi prioritetlərinin tələblərinə uyğun Dövlət büdcəsinin icrası, eləcə də Dövlət İnvestisiya Proqramının icrası barədə məlumatlar müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarının rəsmi internet saytlarında əhatəli əksini tapmamışdır.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 03 may 2019-cu il tarixli Fərmanı ilə "Azərbaycan Respublikası Dövlət İnvestisiya Proqramının tertibi, icrası, monitorinqi və qiymətləndirilməsinə Qaydaları"na dəyişikliklər edilmişdir. Həmin dəyişikliklərə görə İqtisadiyyat Nazirliyi tərəfindən Proqramın dəqiqləşdirilmiş layihəsi sentyabr ayının 15-dək, il ərzində Proqrama daxil olan layihələrin monitorinqinin nəticələri barədə sifarişçi təşkilatlardan daxil olmuş məlumatlar əsasında hazırlanmış icmal hesabat növbəti ilin

mart ayının 1-dək həmçinin Hesablama Palatasına təqdim ediləcək. Həmçinin sifarişçi təşkilatlar layihələrin icrası ilə bağlı tərtib etdikləri rüblük və illik hesabatları da müvafiq qaydada kənar dövlət maliyyə nəzarəti orqanına göndəriləcək.

Aparılan təhlillə DİP-ə daxil edilən əsaslı vəsait qoyuluşu və xarici kreditlər hesabına maliyyələşdirilən layihələrin icra müddəti də əhatə olunaraq bəzi layihə və obyektlərin tikintisinin başa çatdırılması illərlə (5 il və daha çox müddət) uzandığı müəyyən edilmişdir. Hesablama Palatası tərəfindən aparılan nəzarət tədbirlərinin nəticələrinin təhlilinə əsasən qeyd olunur ki, layihələr üzrə tikinti işlərinin uzun müddət davam etməsi tikinti-quraşdırma işlərinin keyfiyyətinin aşağı olması, dövlət vəsaitlərindən tam səmərəli istifadə olunmaması ilə yanaşı dövlət borclanması istiqamətində aparılan strategiya məqsədlərinə vaxtında nail olunmasına mane olur.

➤ Dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu hesabına icra edilmiş layihələr

Dövlət investisiyalarının istifadə edilməsinin effektivliyi onların strukturundan asılıdır. Investisiyaların strukturu dedikdə, onların növləri və istifadə istiqamətləri üzrə tərkibi, eləcə də investisiyaların ümumi həcmində xüsusi çəkisi nəzərdə tutulur. Sahə strukturu iqtisadiyyatın sahələri (sənaye, kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, tikinti, nəqliyyat, rabitə, və d.) üzrə kapital qoyuluşlarının bölünməsinə göstərir. Fəaliyyət növləri üzrə struktur iqtisadi fəaliyyət növləri (emal sənayesi, faydalı qazıntıların hasilatı, kənd təsərrüfatı, ovçuluq, meşəçilik, balıqçılıq və d.) çərçivəsində kapital qoyuluşlarını göstərir.

2016-2018-ci illərdə dövlət büdcəsində dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu üçün ayrılmış vəsaitlərin sahələr üzrə bölgüsündə infrastruktur layihələrini xüsusi çəkisi daha böyük olmuşdur (Cədvəl 54).

Cədvəl 54. 2016-2018-ci illərdə dövlət büdcəsində dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu üçün ayrılmış vəsaitlərin sahələr üzrə bölgüsü, min manatla

S/s	Sahələr	2016-cı il		2017-ci il		2018-ci il	
		Hesabat ilində maliyyələşmə	Xüsusi çəkisi (%-lə)	Hesabat ilində maliyyələşmə	Xüsusi çəkisi (%-lə)	Hesabat ilində maliyyələşmə	Xüsusi çəkisi (%-lə)
		(istifadə)	(%-lə)	(istifadə)	(%-lə)	(istifadə)	(%-lə)
1	İnfrastruktur təyinatlı layihələr	2028930,9	75,5%	1762569,8	65,5%	3625466,2	71,6%
2	Sosial təyinatlı layihələr	299342,2	11,1%	627107,2	23,3%	742895,1	14,7%
3	İnstitusional layihələr	340,0	0,0%				
4	Müdafie və hüquq-mühafizə orqanları	275643,1	10,3%	154889,0	5,8%	380268,5	7,5%
5	Ərazilərin bərpası, yenidən qurulması və fəvqəladə halların aradan qaldırılması üzrə layihələr	12955,8	0,5%				
6	Digər layihələr	68537,9	2,6%	144735,6	5,4%	310603,1	6,1%
	CƏMİ:	2685749,9	100,0%	2689301,6	100,0%	5059232,9	100,0%

2016-2018-ci illərdə dövlət əsaslı vəsait qoyuluşunun ən yüksək həddi 2018-ci ildə olmuşdur (5059232,9 min manat). Müqayisə olunan dövrdə infrastruktur təyinatlı layihələr və müdafie və hüquq mühafizə orqanları üzrə dövlət əsaslı vəsait qoyuluşları həm mütləq ifadədə həm də xüsusi çəkisi 2017-ci ildə azalsa da 2018-ci ildə yenidən artmışdır. 2018-

ci ildə sosial təyinatlı layihələr üzrə dövlət investisiya qoyuluşlarının həcmi mütləq ifadədə artsa da 2017-ci ilin müvafiq göstərici (23,3%) ilə müqayisədə xüsusi çəkisi azalaraq 14,7% təşkil etmişdir.

“Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə 2018-ci ildə dövlət əsaslı vəsait qoyuluşuna (investisiya xərclərinə) ilkin olaraq yönəldilməsi nəzərdə tutulmuş 4824200,0 min manat vəsaitin sifarişçi təşkilatlar və layihələr üzrə bölgüsü Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyinin təklifləri əsasında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 22.01.2018-ci il tarixli 3593 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir. Bununla yanaşı, dövlət büdcəsinə yenidən baxılması zamanı Dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu (investisiya xərcləri) üçün nəzərdə tutulan vəsaitin məbləği 251000,0 min manat artırılaraq 5075200,0 min manat təşkil etmiş, hesabat ilində Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 164 sərəncamı ilə müvafiq bölgü və yerdəyişmələr həyata keçirilmişdir.

2018-ci ilin dövlət büdcəsində dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu üçün ayrılmış 5075200,0 min manat vəsaitin sifarişçi təşkilatlar və obyektlər üzrə aparılmış bölgüsündə infrastruktur sahələrinin inkişafı layihələrinə 3634626,2 min manat (71,6%), sosial sahələrin inkişafı layihələrinə 747986,0 min manat (14,7%), müdafiə və hüquq-mühafizə layihələrinə 381302,8 min manat (7,5%), digər layihələr üzrə 311285,0 min manat (6,1%) vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

Təqdim olunan məlumatlara əsasən 2018-ci ilin dövlət büdcəsində dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu üçün nəzərdə tutulmuş vəsaitin sifarişçi təşkilatlar və obyektlər üzrə bölgüsündə 85 sifarişçi təşkilat üzrə 349 keçid (o cümlədən 56-sı keyfiyyət zəmanəti kimi ödənişi saxlanılan layihələr) və 373 yeni layihə olmaqla, cəmi 722 layihə Dövlət Investisiya Proqramına daxil edilmişdir. Keçid layihələrə 2825540,0 min manat (o cümlədən keyfiyyət zəmanəti kimi ödənişi saxlanılmış vəsaitin ödənilməsi üçün 13360,0 min manat), yeni layihələrə isə 2249660,0 min manat (44,3%) vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

Nəzərdə tutulan 5075200,0 min manat vəsaitin, müvafiq mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının hesabatlarına əsasən, 5059232,9 min manatı (99,7%-i) istifadə edilmişdir. İstifadə olunmuş vəsaitdən 3625466,2 min manatı (71,7%-i) infrastruktur sahələrinin inkişafına, 742895,1 min manatı (14,7%-i) sosial sahələrin inkişafına, 380268,5 min manatı (7,5%-i) müdafiə və hüquq-mühafizə orqanlarına və 310603,1 min manatı (6,1%-i) digər layihələrə yönəldilmişdir.

Ümumilikdə, təqdim olunmuş hesabat və digər məlumatlara əsasən 2018-ci ildə dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu üzrə ayrılmış vəsait aşağıda qeyd olunan sahələr üzrə layihələrin maliyyələşməsinə yönəldilmişdir.

2018-ci ildə dövlət əsaslı vəsait qoyuluşunun ümumi həcmində ən böyük payı **infrastruktur təyinatlı** layihələr təşkil edir. İnfrastruktur təyinatlı layihələrə 3634626,2 min manat vəsait ayrılması nəzərdə tutulmuş, 3625466,2 min manat (99,7%) vəsait ödənilmişdir. 2017-ci illə müqayisədə hesabat ilində bu sahə üzrə ayrılmış vəsait 1862896,4 min manat (2 dəfə) artmışdır. Nəzərdə tutulmuş vəsait çərçivəsində 104 keçid və 144 yeni layihə olmaqla, cəmi 248 layihə maliyyələşdirilmişdir.

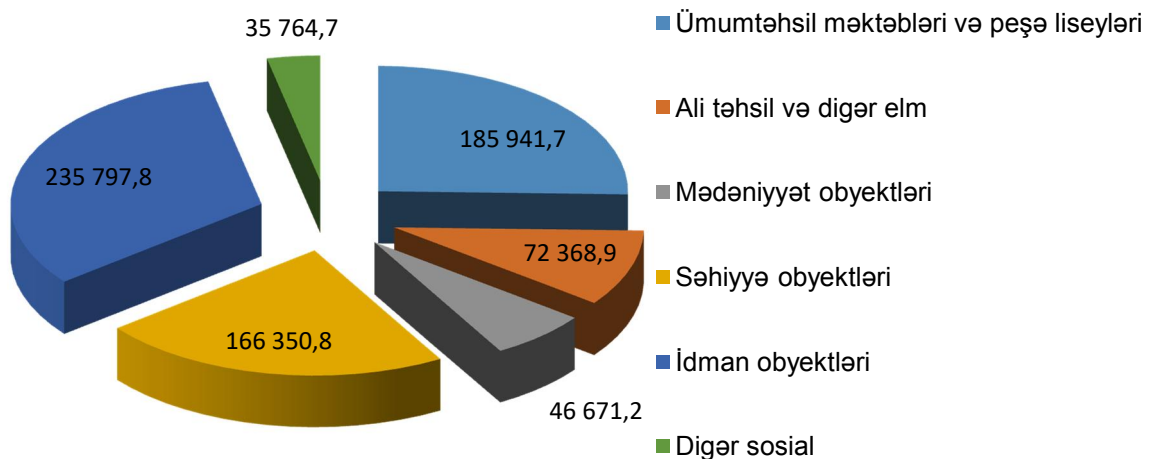
2018-ci ildə dövlət büdcəsində dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu (investisiya xərcləri) hesabına nəqliyyat sektoru üzrə layihələrə 1645675,9 min manat (45,4%), Kommunal infrastruktur layihələrinə 862409,7 min manat (23,8%), Energetika və sənaye sahələri

üzrə layihələrə 642850,3 min manat (17,7%), Su ehtiyatları və irriqasiya sektoru üzrə layihələrə 243848,0 min manat (6,7%), Ekologiya sahəsi üzrə layihələrə 24085,4 min manat (0,7%) və Kənd təsərrüfatı sahəsinə 206596,9 min manat (5,7%) məbləğində vəsait istifadə olunmuşdur.

2018-ci ilin dövlət büdcəsində dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu üçün ayrılmış vəsaitin sifarişçi təşkilatlar və obyektlər üzrə bölgüsündə **sosial sahələrin inkişafı layihələrinə** 747986,0 min manat nəzərdə tutulmuş və 742895,1 min manat maliyyələşmə aparılmışdır. 2017-ci illə müqayisədə hesabat ilində bu sahə üzrə ayrılmış vəsait 115787,9 min manat (18,5%) artmışdır. Nəzərdə tutulmuş vəsait çərçivəsində 192 keçid və 198 yeni layihə olmaqla, cəmi 390 layihə maliyyələşdirilmişdir.

2018-ci ildə əsaslı vəsait qoyuluşu hesabına maliyyələşdirilən sosial təyinatlı layihələrin istiqamətlər üzrə bölgüsündə daha çox vəsait idman obyektlərinin tikintisinə ayrılmışdır (Şəkil 29)

Şəkil 29. əsaslı vəsait qoyuluşu hesabına maliyyələşdirilən sosial təyinatlı layihələrin istiqamətlər üzrə bölgüsü, min manatla

Ali təhsil və digər elm sahələri üzrə 2018-ci ildə 72368,9 min manat vəsait ayrılmışdır. Bu vəsait infrastrukturun qurulmasına yönəldilsə də, elmtutumlu sahələr əhatə olunmamışdır. Bununla yanaşı, 2018-ci ildə dövlət investisiyaları hesabına qiymətli kağızlar bazarının inkişafı məqsədilə layihələr nəzərdə tutulmamış, infrastruktur layihələri üzrə maliyyə çatışmazlığının azaldılmasına xidmət edən Dövlət-özəl tərəfdaşlığına (PPP) əsaslanan layihələr həyata keçirilməmiş, sənayenin (xüsusən yerli istehsalın) və sahibkarlığın inkişafına yönəldilən investisiyalar azlıq təşkil etmişdir.

Qeyd olunanlarla yanaşı, 2018-ci ildə **Müdafiə və hüquq-mühafizə sahəsi üzrə** dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu hesabına nəzərdə tutulmuş 381302,8 min manat vəsaitin 380268,5 min manatı (99,7%) xərc edilmişdir.

Həmçinin, hesabat ilində dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu hesabına **digər layihələr üzrə** nəzərdə tutulmuş 311285,0 min manat vəsaitin 310603,1 min manatı (99,8%) istifadə olunmuşdur. Nəzərdə tutulmuş vəsait çərçivəsində 53 keçid və 31 yeni layihə olmaqla, cəmi 84 layihə maliyyələşdirilmişdir.

2018-ci ilin dövlət əsaslı vəsait qoyuluşunun strukturunda qeyri-neft sektoru üzrə istehsal yönümlü layihələr 88669,4 min manat (1,7%), neft sektoru üzrə istehsal yönümlü layihələr 418300,0 min manat (8,3%), xidmət (turizm) sektoru üzrə layihələr 3855,9 min manat (0,1%) və qeyri-istehsal yönümlü layihələr 4548407,6 min manat (89,9%) təşkil etmişdir. Göründüyü kimi, istehsal yönümlü (xüsusən qeyri-neft sektoru) layihələrin xüsusi çəkisi azlıq (1,7%) təşkil edir ki, bu da orta və uzunmüddətli dövrdə dövlət investisiyalarının əsas makroiqtisadi təsirlərinin aşağı olması (uzunmüddətli dövrdə işsizliyin azaldılmasına xidmət etməməsi və s.) ilə nəticələnir.

İstehsal yönümlü layihələr əsasən kənd təsərrüfatı və xalçalılıq sektorunu əhatə edir.

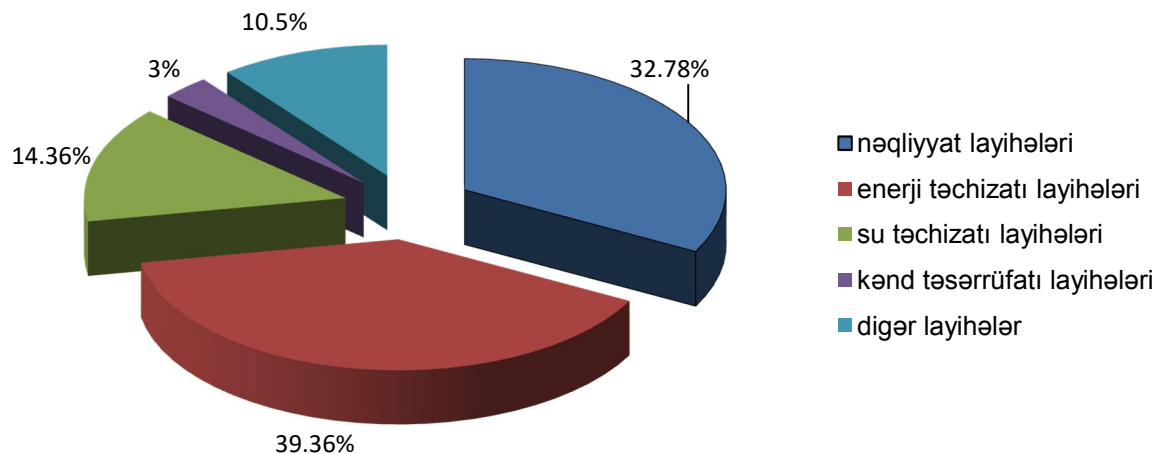
Sifarişçi təşkilatlar (73 təşkilat) tərəfindən 2018-ci il dövlət əsaslı vəsait qoyuluşundan ayrılmış vəsaitlərin istifadəsi barədə Hesablama Palatasına təqdim olunmuş hesabatların, müvafiq üzvləşmə aktlarının və mərkəzi icra hakimiyyəti orqanının hesabatının təhlili ilə hesabatlar arasında bir sıra uyğunsuzluqlar müəyyən edilmişdir.

➤ **Beynəlxalq maliyyə institutlarının vəsaitləri hesabına icra edilmiş layihələr**

2018-ci il 31 dekabr tarixinədək icrası davam edən 36 layihə üzrə beynəlxalq maliyyə institutlarının vəsaitləri hesabına ümumilikdə 9386486,0 min ABŞ dolları məbləğində maliyyələşmə aparılmışdır. Alınmış kreditlər üzrə istifadə olunmuş məbləğ 6231486,0 min ABŞ dolları (66,4%), qalıq məbləğ isə 3155000,0 mln. ABŞ dolları (33,6%) təşkil etmişdir.

Aparılan maliyyələşmənin 3077220,0 min ABŞ dolları nəqliyyat sektoru üzrə 9 layihəyə, 3694500,0 min ABŞ dolları elektrik təchizatı sektoru üzrə 7 layihəyə, 1348366,0 min ABŞ dolları su təchizatı və kanalizasiya sektoru üzrə 8 layihəyə, 280600,0 min ABŞ dolları kənd təsərrüfatı sektoru üzrə 4 layihəyə, 985800,0 min ABŞ dolları digər sahələr üzrə 8 layihəyə yönəldilmişdir. Dövlət zəmanətli kredit hesabına maliyyələşən layihələrin sektorlar üzrə bölgüsündə nəqliyyat layihələrin payı daha böyük olmuşdur (Şəkil 30).

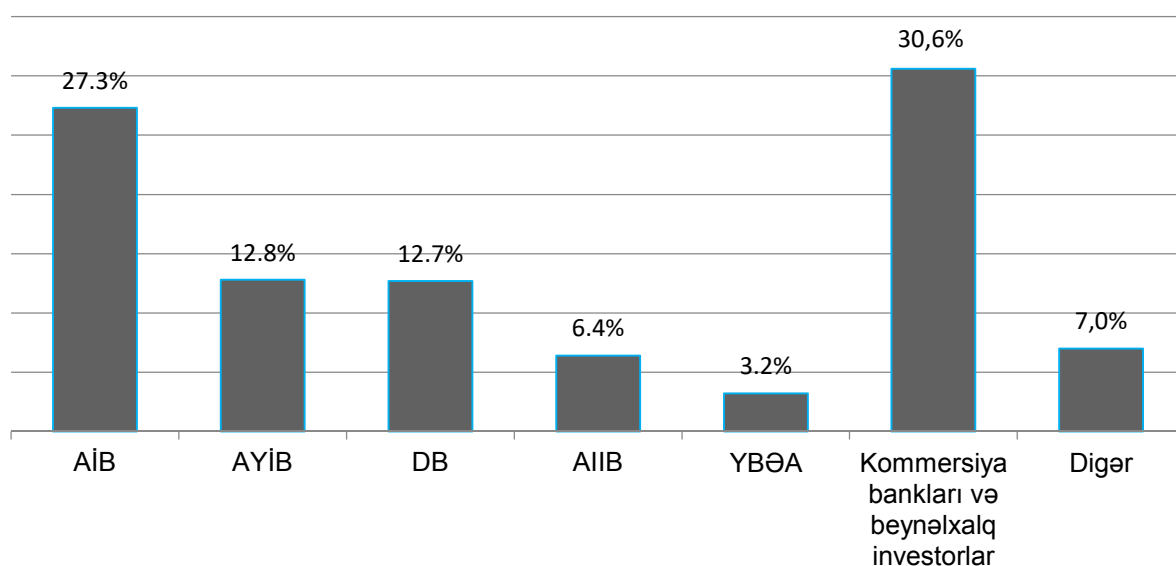
Şəkil 30. Ümumilikdə 31.12.2018-ci il tarixədək dövlət zəmanətli kredit hesabına maliyyələşən layihələrin sektorlar üzrə istifadəsinə dair məlumat

Beynəlxalq maliyyə institutları tərəfindən ayrılan dövlət zəmanətli kreditlərin layihələr üzrə istifadəsi barədə təqdim olunan hesabat məlumatlarının təhlili göstərir ki, 2018-ci ilin 31 dekabr tarixinədək *Asiya İnkişaf Bankı* tərəfindən 9 layihəyə 2553696,0 min ABŞ dolları, *Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı* tərəfindən 2 layihəyə 1200000,0 min ABŞ dolları, *Dünya Bankı* tərəfindən 8 layihəyə 1194770,0 min ABŞ dolları, *Asiya İnfrastruktur İnvestisiya Bankı* tərəfindən 1 layihəyə 600000,0 min ABŞ dolları, *Yaponiya Beynəlxalq Əməkdaşlıq Agentliyi* tərəfindən 1 layihəyə 302350,0 min ABŞ dolları, *İslam İnkişaf Bankı* tərəfindən 2 layihəyə 266450,0 min ABŞ dolları, *Almaniyanın KfW Bankı* tərəfindən 1 layihəyə 178770,0 min ABŞ dolları, *Fransa İnkişaf Agentliyi* tərəfindən 1 layihəyə 132350,0 min ABŞ dolları, *Səudiyyə İnkişaf Fondu* tərəfindən 2 layihəyə 60000,0 min ABŞ dolları, *Kənd Təsərrüfatının İnkişafı üzrə Beynəlxalq Fond* tərəfindən 1 layihəyə 19700,0 min ABŞ dolları və *Kommersiya Bankları və beynəlxalq investorlar* tərəfindən 8 layihəyə 2878400,0 min ABŞ dolları məbləğində vəsait yönəldilmişdir.

Beləliklə də, Kommersiya Bankları və beynəlxalq investorlar tərəfindən yönəldilmiş vəsaitlərin xüsusi çəkisinin xüsusilə böyük olduğunu qeyd etmək olar (Şəkil 31).

Şəkil 31. İstifadə olunan dövlət zəmanətli kreditlərin kreditorlar üzrə xüsusi çəkisi barədə məlumat, faizlə

Təqdim olunan hesablara əsasən Hesabat ilində 6 layihənin icrası yekunlaşmışdır:

1. "Cənub Qaz Dəhlizi" layihəsi – 600,0 mln. ABŞ dolları (Asiya İnfrastruktur İnvestisiya Bankı);
2. "Cənub Qaz Dəhlizi" layihəsi – 500,0 mln. ABŞ dolları (AYİB);
3. "Cənub Qaz Dəhlizi" layihəsi – 524,5 mln. ABŞ dolları ("Deutsche Bank AG" London Filialı);
4. "II Kənd İnvestisiya" layihəsi (əlavə maliyyələşdirmə ilə birlikdə) – 80,0 mln. ABŞ dolları (Dünya Bankı);
5. "Bərk Məişət Tullantılarının Vahid İdarəçiliyi" layihəsi (əlavə maliyyələşdirmə) – 47,1 mln. ABŞ dolları (Dünya Bankı);

6. "Kontrtsiklik Dəstək Proqram" – 500,0 mln. ABŞ dolları (Asiya İnkişaf Bankı).

➤ **Dövlət Neft Fondunun hesabına icra edilmiş layihələr**

Dövlət Neft Fondunun məlumatına əsasən 2018-ci ildə Dövlət Neft Fondunun hesabına nəzərdə tutulmuş 482346,0 min manat vəsaitin 473342,2 min manatı (98,1%) istifadə olunmuşdur. Təqdim olunmuş hesabatlara görə istifadə olunmuş vəsaitin 199979,3 min manatı (42,3%) Qaçqınların və məcburi köçkünlərin sosial-məişət və məskunlaşma məsələləri ilə bağlı bəzi tədbirlərin, 8999,2 min manatı (12,0%) Samur-Abşeron suvarma sisteminin yenidən qurulması layihəsinin, 176128,0 min manatı (37,2%) Bakı-Tbilisi-Qars yeni dəmiryolu layihəsinin və 7235,7 min manatı (1,5%) 2007-2015-ci illərdə Azərbaycan gənclərinin xarici ölkələrdə təhsili üzrə Dövlət Proqramının maliyyələşdirilməsinə yönəldilmişdir.

Qaçqınların və məcburi köçkünlərin sosial-məişət vəziyyətinin yaxşılaşdırılması tədbirlərinin maliyyələşdirilməsi. Bu tədbirlərin Dövlət Neft Fondu tərəfindən maliyyələşdirilməsi Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2004-cü il 1 iyul tarixli 298 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Qaçqınların və məcburi köçkünlərin yaşayış şəraitinin yaxşılaşdırılması və məşğulluğunun artırılması üzrə Dövlət Proqramı"na əlavələr edilməsi haqqında 31.10.2007 tarixli 2475 nömrəli, habelə "Məcburi köçkün ailələrinin mənzil-məişət şəraitinin yaxşılaşdırılmasına dair əlavə tədbirlər haqqında" 21.02.2011 tarixli 1346 nömrəli Sərəncamlarına əsasən həyata keçirilir. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin müvafiq olaraq 07.05.2008 tarixli 163s nömrəli və 08.06.2011 tarixli 149s nömrəli Sərəncamlarına əsasən bu tədbirlər üzrə sifarişçi təşkilat Məcburi Köçkünlərin Sosial İnkişaf Fondu (MKSİF) təyin edilmişdir.

2018-ci ildə Neft Fondunun büdcəsinin icrası çərçivəsində bu tədbirlərin maliyyələşdirilməsinə ümumilikdə 199979,3 min manat məbləğində vəsait ayrılmış və bu xərc maddəsi büdcədə nəzərdə tutulana nəzərən (200000,0 min manat) 100,0 % səviyyəsində icra edilmiş, 2017-ci ilin icrasına nisbətən (104999,9 min manat) 94979,4 min manat və yaxud 90,5% çox olmuşdur.

2018-ci ildə MKSİF-in sifarişlərinə əsasən Neft Fondu tərəfindən ayrılmış ümumilikdə 199979,3 min manat məbləğində vəsaitin 191502,70 min manatı Bakının Pirallahı rayonunda 300, Kürdəxanıda qəsəbəsində 800, Ümid qəsəbəsində 300, Abşeron rayonu ərazisində 1000, Şirvan rayonu ərazisində 685, Beyləqan rayonu ərazisində 146 ailəlik məhəllələrin salınması, o cümlədən hündürmərtəbəli yaşayış binaların və sosial-infrastruktur obyektlərin tikintisinə, 4749,3 min manatı Şirvan, Zaqatala, Qazax, Sabirabad, Bərdə, Füzuli rayonlarında salınmış qəsəbə və məhəllələr üzrə keyfiyyət zəmanətinə görə tutulmuş 5%-lik vəsaitlərin ödənilməsinə, 1 535,1 min manatı Ağcabədi, Beyləqan, Göygöl, Ucar, Kürdəmir, Tərtər, Pirallahı rayonlarında obyektlərin layihələndirmə, habelə bəzi obyektlərin müqavilə qiymətlərinin ekspertizası və qiymətlərinin hesabı işlərinə, 234,7 min manatı Repatriasiya xidmətlərinə, 1957,5 min manatı MKSİF-in işçi qrupunun saxlanılmasına yönəldilmişdir.

Samur-Abşeron suvarma sisteminin yenidən qurulması layihəsinin maliyyələşdirilməsi. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Dövlət Neft Fondunun 2006-cı il büdcəsi barədə 2005-ci il 28 dekabr tarixli 346 nömrəli Fərmanına əlavə və dəyişiklik edilməsi haqqında" Fərmanına əsasən Samur-Abşeron suvarma sisteminin yenidən qurulması layihəsinin Dövlət Neft Fondu tərəfindən maliyyələşdirilməsi müəyyən

edilmişdir. Layihənin idarə edilməsi və sifarişçisi funksiyaları Azərbaycan Meliorasiya və Su Təsərrüfatı Açıq Səhmdar Cəmiyyəti tərəfindən həyata keçirilir.

2018-ci ildə qeyd edilən layihənin maliyyələşdirilməsinə Fondun büdcəsindən 89999,2 min manat məbləğində vəsait ayrılaraq nəzərdə tutulana nisbətən 100,0% səviyyəsində icra olunmuş, 2017-ci ilin icrası ilə müqayisədə (69 997,2 min manat) 28,6 % çox olmuşdur.

Azərbaycan Meliorasiya və Su Təsərrüfatı ASC-nin sifarişlərinə əsasən 2018-ci ildə ayrılmış vəsaitin 18 mln. manatı “Şimal çaylarında suqötürücü qurğuların və nəqliyici kanalların tikintisi” (Qaraçay çayı üzrə) obyektinə, 10,96 mln. manatı Xızı rayonu ərazisində mövcud suvarılan torpaqların su təminatının yaxşılaşdırılması və yeni suvarılan torpaqların istifadəyə verilməsi və SAK sistemində birləşdirici kanalın tikintisi obyektinə, 4,6 mln. manatı Siyəzən rayonunun ərazisində mövcud suvarılan torpaqların su təminatının yaxşılaşdırılması və yeni suvarılan torpaqların istifadəyə verilməsi obyektinə, 54,8 mln. manatı “Şabran rayonu ərazisində mövcud suvarılan torpaqların su təminatının yaxşılaşdırılması və yeni suvarılan torpaqların istifadəyə verilməsi” obyektinə, 739,0 min manatı Şimal çaylarında suqötürən qurğuların və nəqliyici kanalların tikintisi və Şabran, Siyəzən və Xızı rayonlarının su təminatı obyektlərinin tikintisinə məsləhətçi xidmətlərinin yerinə yetirilməsi çərçivəsində görülən işlərə, 477,2 min manatı layihə idarəetmə qrupunun saxlanılmasına, 385,0 min manatı “Şabran, Siyəzən və Xızı rayonları ərazisində mövcud suvarılan torpaqların su təminatının yaxşılaşdırılması və yeni suvarılan torpaqların istifadəyə verilməsi” obyektinə üzrə tikinti altına düşən müxtəlif mülkiyyətçilərə məxsus daşınmaz əmlak obyektlərinin kadastr planının tərtibi və çıxarışların hazırlanmasına ayrılmışdır. 2006-2018-ci illər ərzində Neft Fondu tərəfindən bu layihənin maliyyələşdirilməsinə ümumilikdə 1 469,6 mln. manat vəsait ayrılmışdır.

Bakı-Tbilisi-Qars yeni dəmir yolu layihəsinin maliyyələşdirilməsi. Bakı-Tbilisi-Qars yeni dəmir yolu xətti layihəsinin (Layihə) həyata keçirilməsi ilə əlaqədar tədbirlər haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 21.02.2007 tarixli 1974 nömrəli Sərəncamına əsasən BTK Layihəsinin həyata keçirilməsi Azərbaycan Respublikası Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi (Kreditor) vasitəsi ilə Gürcüstan tərəfinə kredit xəttinin açılması yolu maliyyələşdirilir. Layihənin maliyyələşdirilməsi Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Fondunun vəsaiti hesabına həyata keçirilir. “Azərbaycan Beynəlxalq Bankı” ASC Azərbaycan Respublikası Hökumətin adından kreditləşmənin təşkili və bank xidmətinin həyata keçirilməsi üzrə Agent Bank təyin edilmişdir.

2018-ci ildə Layihə üzrə Fondun büdcəsində nəzərdə tutulmuş vəsaitdən (176 128,0 min manat) Azərbaycan Respublikası Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyinin (Kreditor) sifarişlərinə uyğun olaraq Dövlət Neft Fondu tərəfindən 176 128,0 min manat və yaxud 103 604,6 min ABŞ dolları ayrılmışdır ki bu da təsdiq olunmuş büdcəyə nisbətən 100% səviyyəsində icra edilmiş və 2017-cı ilin icrası (20 557,4 min manat) ilə müqayisədə 756,8% çox olmuşdur.

“2007-2015-ci illərdə Azərbaycan gənclərinin xarici ölkələrdə təhsili üzrə Dövlət Proqramı”nın maliyyələşdirilməsi. 2018-ci ildə Dövlət Neft Fondu tərəfindən “2007-2015-ci illərdə Azərbaycan gənclərinin xarici ölkələrdə təhsili üzrə Dövlət Proqramı”nın maliyyələşdirilməsinə ayrılan 7235,7 min manat (və ya 4,4 mln. ABŞ dolları) məbləğində vəsait ayrılmış və bu xərc maddəsi büdcədə nəzərdə tutulan vəsaitə nisbətən

(16218,0 min manat) 44,6% səviyyəsində icra olunmuş, 2017-ci ilin icra göstəricisi (17009,7 min manat) ilə müqayisədə 9774,0 min manat və yaxud 57,5% aşağı olmuşdur.

Dövlət proqramının sifarişçisi olan Təhsil Nazirliyi tərəfindən aşağı icra aşağıdakı səbəblər ilə izah edilmişdir. Belə ki, “2007-2015-ci illərdə Azərbaycan gənclərinin xarici ölkələrdə təhsili üzrə Dövlət Proqramı” (Dövlət Proqramı) çərçivəsində xaricdə təhsil alanların təhsil xərclərinin maliyyələşdirilməsi məqsədi ilə 2018-ci il üçün proqnoz edilən məbləğ (1621,8 min manat) müəyyən edilərkən 1 nəfər tələbə üzrə illik xərc orta hesabla 36,0 min manat nəzərdə tutulmuşdur. Proqnozlaşdırılmış vəsaitdə Dövlət Proqramı çərçivəsində əvvəlki tədris illərindən qəbul olunan, lakin təhsil xərclərinin maliyyələşdirilməsi müvəqqəti olaraq dondurulmuş bir qrup tələbələrin xərcləri (143 nəfər tələbə ilə bağlı təxminən 5,15 mln. manat) də nəzərdə tutulmuşdur. Lakin həmin tələbələrin təhsillərində olan problemlər aradan qaldırılmadığı üçün onlarla bağlı heç bir maliyyələşdirilmə aparılmamışdır. Bununla yanaşı 2018-ci ilin dekabr ayının sonuncu on günlüyündə vaxt məhdudiyyəti nəzərə alınaraq təhsil xərclərinin maliyyələşdirilməsi sifariş edilməmiş tələbələr, eləcə də təhsil xərcləri 2018-ci il ərzində Nazirliyin müvafiq hesabına geri qaytarılmış vəsait (universitet və tələbələr tərəfindən geri qaytarmalar təxminən 0,13 mln. manat) hesabına təhsil xərcləri ödənilmiş tələbələr də olmuşdur. Qeyd edilənlər nəzərə alınaraq, 2018-ci il üçün proqnoz edilmiş məbləğdən az vəsait maliyyələşdirilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 22 iyun 2016-cı il tarixli 235 nömrəli Qərarı ilə 2007-2015-ci illərdə Azərbaycan gənclərinin xarici ölkələrdə təhsili üzrə Dövlət Proqramı”na əsasən Azərbaycan gənclərinin xarici ölkələrin ali təhsil müəssisələrində təhsil haqlarının ödənilməsi Qaydalarına dəyişiklik edilmişdir. Dəyişikliyə əsasən xaricdə təhsil alanların təhsil ilə bağlı xərclərin ödənilməsi üçün vəsait Azərbaycan Respublikası Təhsil nazirliyinin sifarişləri əsasında xarici valyuta ilə və yaxud sifarişin rəsmiləşdirmə tarixinə olan rəsmi məzənnəyə uyğun Azərbaycan manatının ekvivalenti ilə Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin müvafiq xəzinə hesablarına köçürülür.

2018-ci il ərzində Təhsil Nazirliyinin sifarişləri əsasında ayrılmış ümumilikdə 7235,7 min manat məbləğində vəsaitin 2581,3 min manat ilə, 321572,53 Avro ilə, 481,1 min İngilis funt sterlinqi ilə, 1723,5 min ABŞ dolları ilə maliyyələşdirilmişdir.

➤ **Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Ehtiyat Fondunun vəsaitləri hesabına icra edilmiş layihələr**

2018-ci il ərzində Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Ehtiyat Fondundan respublikada müxtəlif layihələr üzrə 304000,0 min manat vəsait nəzərdə tutulmuş, 301053,8 min manat vəsait istifadə olunmuşdur. Nəzərdə tutulmuş vəsaitin 285895,0 min manatı investisiya yönümlü layihələr üçün ayrılmış və hesabat ilində bu vəsaitin 262197,2 min manatı (91,7%) istifadə olunmuşdur.

Ayrılan vəsaitdən elektrik stansiyası və yarımstansiyalarında əsaslı təmir-quraşdırma işlərinin görülməsi və zəruri avadanlıqlarla təchiz edilməsi məqsədilə “Azərenerji” ASC-nin nizamnamə kapitalının artırılmasına 140000,0 min manat, respublikanın şəhər və rayonlarında çoxmənzilli binaların dam örtüklərinin dəyişdirilməsi, təmir və abadlıq-quruculuq işlərinin aparılmasına 34400,0 min manat, Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünün, müstəqilliyinin və konstitusiyaya quruluşunun müdafiəsi ilə əlaqədar əlil olmuş şəxslərin və şəhid ailələrinin sosial-məişət şəraitinin

yaxşılaşdırılması məqsədilə Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinə 19982,7 min manat, respublikanın şəhər və rayonlarında avtomobil yollarının tikintisinə və yenidən qurulmasına 19000,0 min manat, Respublikanın şəhər və rayonlarında orta məktəb binalarının tikintisinə 15800,0 min manat, Naftalan şəhərində və İsmayıllı rayonunda körpələr evi-uşaq bağçasının tikintisinə 1749,0 min manat, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Sosial-iqtisadi inkişafının daha da sürətləndirilməsinə 10000,0 min manat, respublika rayonlarında əkin sahələrinin suvarma suyu ilə təminatının yaxşılaşdırılması məqsədilə su anbarlarında təmir-bərpa və sahilbərkitmə işlərinin aparılmasına 7626,7 min manat, Bakı şəhərinin baş planının hazırlanması işinin təşkili üçün beynəlxalq məsləhətçi şirkətin cəlb edilməsi məqsədilə 4000,0 min manat və digər işlərə 9638,8 min manat vəsait yönəldilmişdir.

➤ **Dövlət büdcəsinin Ehtiyat fondu hesabına icra edilmiş layihələr**

2018-ci ildə qeyd olunan maliyyə mənbələri ilə yanaşı Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin Ehtiyat Fondu hesabına müxtəlif layihələr üzrə 473687,2 min manat vəsait nəzərdə tutulmuş, 464225,0 min manat vəsait istifadə olunmuşdur. Nəzərdə tutulmuş vəsaitin 301509,9 min manatı investisiyayönümlü layihələr üçün ayrılmış və hesabat ilində bu vəsaitin 298590,8 min manatı (99,0%) istifadə olunmuşdur.

Ayrılan vəsaitdən ölkənin müdafiə qabiliyyətinin gücləndirilməsi, onun maddi-texniki bazasının və təchizatının yaxşılaşdırılmasına 252265,4 min manat, Tabeliyindəki "Elektron Hökumətin İnkişafı Mərkəzi"nin fəaliyyətinin təşkilinə 13200,0 min manat, "DOST" PHŞ və ilk "DOST" mərkəzinin qurulması 9270,0 min manat, Gədəbəy r-nun Ermənistanla sərhədyanı ərazisində yerləşən 5 yaşayış məntəqəsinin qazlaşdırılmasına 8620,0 min manat, Çinin Pekin şəhərində 2019-cu il 29 aprel-7 oktyabr tarixlərində "Yaşıl həyat, daha yaxşı həyat" mövzusunda keçiriləcək Bağçılıq Sərgisində iştirakla əlaqədar Azərbaycan pavilyonunun tikinti-quraşdırma işlərinə 3417,4 min manat, onlayn kassa aparatı sisteminin tətbiqinə 2000,0 min manat, Kür və Araz çaylarının sərhəddən ölkə ərazisinə daxil olan hissəsində monitoring aparılması üçün müasir cihaz və avadanlığın alınmasına 1635,7 min manat, Naxçıvan Muxtar Respublikasında istifadəyə verilmiş xəstəxanaların müasir tipli tibbi avadanlıq və cihazlarla təmin olunmasına 1500,0 min manat, Türk Mədəniyyəti və İrsi Fondunun inzibati binasında bərpa-gücləndirilməsi və yenidənqurma işlərinin başa çatdırılması, mebel inventarla təchizatına 1400,0 min manat, Vəkillər Kollegiyanın istifadəsində olan binaların təmiri, kompüter və digər avadanlıqların, nəqliyyat vasitələrinin alınmasına 1000,0 min manat və digər işlərə 2977,1 min manat vəsait yönəldilmişdir.

"İqtisadi fəaliyyət" bölməsində 2018-ci ildə 25000,0 min manat məbləğində **dövlət əmlakının özəlləşdirilməsinin təşkili və mülkiyyət hüquqlarının qorunması xərcləri üçün** Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsinə nəzərdə tutulmuşdur ki, bu da özəlləşdirmədən proqnozlaşdırılan daxilolmaların (100000,0 min manat) 25,0%-nə bərabərdir. Özəlləşdirmədən daxilolmalar 101210,9 min manat (101,2%), yeni proqnozdan 1210,9 min manat çox icra olunmuş, həmin istiqamət üzrə açılmış maliyyələşmə, kassa icrası və faktiki xərclər 24855,9 min manat (99,4%), yeni nəzərdə tutulduğundan 144,1 min manat və ya 5,6% az olmuşdur.

Bu göstərici 2017-ci ildə müvafiq məqsədlərə istifadə olunmuş dövlət büdcəsi vəsaitlərindən (22315,3 min manat) 2540,6 min manat və ya 11,4% çox, 2016-cı ildə istifadə olunmuş dövlət büdcəsi vəsaitlərindən (4993,5 min manat) isə 19862,4 min manat və ya 5,0 dəfə çoxdur. "Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiqi ilə bağlı bir sıra məsələlər barədə" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanına əsasən bu vəsaitlərin istifadəsi Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin müvafiq sərəncamları ilə təsdiq olunmuş xərc istiqamətləri və tədbirlər üzrə bölgüyə əsasən həyata keçirilir.

Azərbaycan Respublikasının Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsindən alınan məlumat əsasən bu istiqamət üzrə ayrılan vəsaitdən:

- ✓ 2200,0 min manat müəssisələrin özəlləşdirməqabağı sağlamlaşdırılması,
- ✓ 800,0 min manatı dövlət əmlakının özəlləşdirilməsinə müstəqil maliyyə məsləhətçilərinin cəlb edilməsi,
- ✓ 600,0 min manatı özəlləşdirmə ilə bağlı informasiya təminatının təşkili,
- ✓ 21131,5 min manatı dövlət əmlakının qorunub saxlanması və mühafizəsi xərclərinə yönəldilmişdir ki, bundan da 1197,4 min manat dövlət əmlakının qorunub saxlanması xərclərinə, 15270,0 min manat Azərbaycan Respublikasında daşınmaz əmlaklar haqqında elektron kadastr məlumat bazasının yaradılması, 4664,1 min manatı ünvan təyinetmə, ünvan lövhələrinin sifarişi və quraşdırılması,
- ✓ 124,4 min manat Bakı şəhərində İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatına (İƏT) üzv dövlətlərin özəlləşdirmə qurumları rəhbərlərinin və özəlləşdirmə və özəl sektorun inkişafı üzrə yüksək səviyyəli Ekspertlər Qrupunun iclasının keçirilməsi ilə bağlı xərclərə istifadə olunmuşdur.

2018-ci ildə **Azərbaycan Respublikasında əhalinin mənzilə olan tələbatının ödənilməsi və vətəndaşların güzəştli şərtlərlə mənzil əldə etməsi xərcləri üçün** 150000,0 min manat məbləğində vəsait təsdiq edilmiş və 100,0% səviyyəsində icra edilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Azərbaycan Respublikasının İpoteka və Kredit Zəmanət Fondunun yaradılması və fəaliyyətinin təmin edilməsi ilə bağlı bir sıra tədbirlər haqqında" 25 dekabr 2017-ci il tarixli 1760 nömrəli Fərmanının 1-ci bəndinə müvafiq olaraq "Azərbaycan İpoteka Fondu" Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin və "Azərbaycan Respublikasının Kredit Zəmanət Fondu" Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin birləşmə formasında yenidən təşkili yolu ilə "Azərbaycan Respublikasının İpoteka və Kredit Zəmanət Fondu" qeyri-kommersiya hüquqi şəxsi yaradılmış və həmin Fərmanın 2-ci bəndi ilə Azərbaycan Respublikasının İpoteka və Kredit Zəmanət Fondunun Nizamnaməsi təsdiq edilmişdir. Fondun Nizamnaməsinin 6.2-ci bəndinə əsasən nizamnamə kapitalı 466,0 milyon manat elan olunmuşdur.

Fərmanın 5.4-cü bəndinin icrasını təmin etmək məqsədi ilə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 6 fevral 2018-ci il tarixli 68s nömrəli Sərəncamı ilə Fondun 2017-ci ilin sonuna formalaşmış 366,0 milyon manat məbləğində nizamnamə kapitalının 2018-ci ildə 100,0 mln. manat artırılması mənbələri aşağıdakı kimi müəyyən olunmuşdur:

- Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiqi ilə bağlı bir sıra

məsələlər barədə" 2017-ci il 25 dekabr tarixli 1756 nömrəli Fərmanının 1.13.1.2-ci yarım bəndində "Azərbaycan Respublikasında əhalinin mənzilə olan tələbatının ödənilməsi və vətəndaşların güzəştli şərtlərlə mənzil əldə etməsi xərcləri" üçün nəzərdə tutulmuş 150,0 milyon manatdan 50,0 mln. manatı nizamnamə kapitalına yönəldiklə Azərbaycan Respublikasının İpoteka və Kredit Zəmanət Fonduna, 100,0 mln. manatı nizamnamə kapitalının artırılması üçün Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Mənzil İnşaatı Dövlət Agentliyinə ayrılması ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 6 fevral 2018-ci il tarixli 69s nömrəli sərəncamı olmuşdur. Bununla əlaqədar 2018-ci ildə əhalinin mənzilə olan tələbatının ödənilməsi və vətəndaşların güzəştli şərtlərlə mənzil əldə etməsi üçün dövlət büdcəsindən 50,0 mln. manat məbləğində vəsait Azərbaycan Respublikası İpoteka və Kredit Zəmanət Fondunun hesabına köçürülmüşdür;

- Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi tərəfindən buraxılmış 50,0 milyon manat məbləğində 15 mart 2018-ci il tarixli MN №-01 nömrəli 1 ədəd 1 (bir) illik faizsiz sadə veksəl hesabına. 2018-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyinin 50,0 mln. manat məbləğində 15 mart 2018-ci il tarixli MN №-01 nömrəli 1 ədəd 1 (bir) illik faizsiz sadə vekseli üzrə ödəniş edilərək dövlət büdcəsindən 50,0 mln. manat məbləğində vəsait Azərbaycan Respublikası İpoteka və Kredit Zəmanət Fondunun hesabına köçürülmüşdür.

Beləliklə, 2018-ci ildə Fondun nizamnamə kapitalı 466,0 milyon manat məbləğində tam formalaşmışdır.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsində dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu (*investisiya xərcləri*) üçün nəzərdə tutulan vəsaitin bölgüsü"nün təsdiq edilməsi haqqında" 2018-ci il 22 yanvar tarixli 3593 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş bölgünün 1.81.1-ci yarım bəndinə əsasən sahibkarlar tərəfindən manatla alınan kreditlərə hesablanmış faizlərə görə subsidiya verilməsi üçün Azərbaycan Respublikasının İpoteka və Kredit Zəmanət Fonduna 40,0 milyon manat vəsait ayrılmışdır.

2018-ci il ərzində sahibkarlar tərəfindən manatla alınan kreditlərə hesablanmış faizlərə görə subsidiya verilməsi üçün dövlət büdcəsindən 40,0 mln. manat məbləğində vəsait Azərbaycan Respublikası İpoteka və Kredit Zəmanət Fondunun hesabına köçürülmüşdür.

2018-ci il ərzində müvəkkil banklar tərəfindən ümumilikdə 272,8 mln. manat məbləğində 3959 ədəd ipoteka krediti, o cümlədən 76,9 mln. manat məbləğində 1211 ədəd güzəştli ipoteka krediti verilmişdir. 2018-ci ilin əvvəlinə yenidən maliyyələşdirilmiş ipoteka kreditlərinin müvəkkil kredit təşkilatlarında qalığı 604236,47 min manat məbləğində olmuş, il ərzində Fond tərəfindən yenidən maliyyələşdirilmiş ipoteka kreditləri 244506,36 min manat məbləğində (o cümlədən 187515,16 min manat məbləğində 2690 adi, 56991,20 min manat məbləğində 875 güzəştli kredit) olmaqla, Fonda 54637,7 min manat məbləğində yenidən maliyyələşdirilmiş ipoteka kreditləri üzrə əsas borc ödənilmiş və ilin sonuna yenidən maliyyələşdirilmiş ipoteka kreditləri portfeli 794105,13 min manat (o cümlədən 535424,26 min manat məbləğində 12973 adi kreditlər, 258680,87 min manat məbləğində 6300 güzəştli kreditlər) təşkil etmişdir.

2018-ci ilin sonuna müvəkkil banklar tərəfindən Fondun zəmanətləri ilə 17,5 mln. manat həcmində sahibkarlıq kreditləri verilmişdir. Sahibkarların manatla aldıkları

kreditlərə Fondun zəmanət portfeli 10 mln. manat, kreditlərə hesablanmış faizlərə görə subsidiyanın məbləği 54 min manat təşkil etmişdir.

2018-ci ildə Azərbaycan Respublikası İpoteka və Kredit Zəmanət Fondunun 20,0 mln. manat məbləğində AZ2004008680 dövlət qeydiyyat nömrəli istiqrazları tədavül müddəti başa çatdığı üçün geri alınmışdır və dövriyyədən çıxarılmışdır. Tədavül müddəti ərzində nominalı hissə-hissə ödənilən ipoteka istiqrazları üzrə 26,9 mln. manat məbləğində vəsait ödənilmişdir. Beləliklə, ilin sonuna dövriyyədə olan istiqrazların ümumi həcmi 687,6 mln. manat, o cümlədən təmin edilmiş istiqrazların həcmi 612,6 mln. manat, təmin edilməmiş istiqrazların həcmi isə 75,0 mln. manat təşkil etmişdir.

2018-ci ildə Fond tərəfindən 204,2 mln. manat məbləğində dövlət istiqrazları alınmış 148,0 manat məbləğində isə ödənilmişdir. 2018-ci ilin sonuna 255,1 mln. manat məbləğində Fond tərəfindən alınmış dövlət istiqrazlarının qalığı olmuşdur.

2018-ci ildə Fond tərəfindən müvəkkil banklarda 5-7 faiz dərəcəsi ilə tələb olunanadək 26,5 mln. manat vəsaiti depozitlərə yerləşdirilmişdir. 31 dekabr 2018-ci il tarixinə Fondun depozit portfelinin qalığı 50,5 mln. manat təşkil etmişdir.

Nəticə etibarlı ilə qeyd etmək olar ki, əvvəlki illərdə olduğu kimi hesabat ilində də Fond tərəfindən vəsaitlərinin ipoteka kreditlərinin müvəkkil kredit təşkilatları vasitəsilə maliyyələşdirməsilə yanaşı dövlət istiqrazlarının alınmasına, habelə banklarda depozit qoyuluşuna üstünlük verilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsinə 1150,0 min manat məbləğində vəsaitin ayrılması proqnozlaşdırılmış və tam həcmdə icra olunmuşdur. Bu vəsaitin 500,0 min manatı **Azərbaycan Respublikasında Ünvan Reyestrinin fəaliyyətini təmin edən informasiya sisteminin yaradılması** üçün, 650,0 min manatı **“Qəbələ radiolokasiya stansiyasının inzibati təsərrüfat zonası və texniki mövqe” Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyəti** tərəfindən istifadə olunmuşdur.

4.2. Dövlət büdcəsi xərclərinin iqtisadi təsnifat üzrə icra vəziyyəti

2018-ci ildə dövlət büdcəsinin icra edilmiş xərcləri ötən ilin müvafiq göstəricisi ilə müqayisədə 5137,2 mln manat və 29,2 % çox olmuşdur. Artım məbləği iqtisadi təsnifatın 8 bölməsi üzrə 5755,2 mln manat artım, 2 bölmə üzrə isə 618,1 mln manat azalma hesabına olmuşdur. Belə ki, əməyin ödənişi bölməsi üzrə 400,7 mln manat, malların (işlərin və xidmətlərin) satın alınması üzrə 101,6 mln manat, faizlər üzrə ödənişlər bölməsi üzrə 235,0 mln manat, subsidiyalar və cari transfertlər üzrə 209,4 mln manat, təqaüdlər və sosial müavinətlər üzrə 40,6 mln manat, digər xərclər üzrə 718,1 mln manat, qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması üzrə 3567,5 mln. manat və öhdəliklər üzrə maliyyə əməliyyatları bölməsində 482,4 mln manat artım, qrantlar və digər ödənişlər üzrə 523,3 mln manat, maliyyə aktivləri üzrə əməliyyatlar üzrə 94,8 mln manat azalma müşahidə edilmişdir. (Cədvəl 55).

Cədvəl 55. 2017-2018-ci illərdə dövlət büdcəsi xərclərinin iqtisadi təsnifat üzrə icrası, mln. manatla

Bölmələr	2017-ci il		2018-ci il				2017-ci ilə müqayisə		
	icra	xüsusi çəki, faizlə	proqnoz	icra	xüsusi çəki, faizlə	icra səviyyəsi, faizlə	fərq	faiz	xüsusi çəki
Əməyin ödənişi	2358,0	13,4	2 863,1	2 758,7	12,1	96,3	400,7	117,0	-1,3
Malların (işlərin və xidmətlərin) satın alınması	1249,9	7,1	1 405,4	1 351,4	5,9	96,2	101,6	108,1	-1,2
Faizlər üzrə ödənişlər	354,5	2,0	589,5	589,5	2,6	100,0	235,0	163,3	0,6
Subsidiyalar və cari transfertlər	999,4	5,7	1 213,5	1 208,8	5,3	99,6	209,4	121,0	-0,4
Qrantlar və digər ödənişlər	609,2	3,5	99,5	85,9	0,4	86,3	-523,3	14,1	-3,1
Təqaüdlər və sosial müavinətlər	2161,9	12,3	2 224,5	2 202,5	9,7	99,0	40,6	101,9	-2,6
Digər xərclər	5239,2	29,8	6 107,9	5 957,3	26,2	97,5	718,1	113,7	-3,6
Qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması	3364,2	19,1	6 955,5	6 931,7	30,5	99,7	3 567,5	206,0	11,4
Maliyyə aktivləri üzrə əməliyyatlar	99,5	0,6	0,0	4,7	0,02	-	-94,8	4,7	-0,58
Öhdəliklər üzrə maliyyə əməliyyatları	1158,7	6,6	1 641,1	1 641,1	7,2	100,0	482,4	141,6	0,6
YEKUN	17594,5	100,0	23 100,0	22 731,6	100	98,4	5 137,2	129,2	0,0

Hesabat ilində dövlət büdcəsinin icra edilmiş xərclərində iqtisadi təsnifat üzrə ən böyük xüsusi çəkiyə 30,5% olmaqla “Qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması” bölməsi sahibdir. “Digər xərclər” bölməsi 26,2%-lə, “Əməyin ödənişi” bölməsi 12,1%-lə və “Təqaüdlər və sosial müavinətlər” bölməsi üzrə xərclər 9,7%-lə xüsusi çəkisinə görə yüksək paya malik olan digər bölmələrdir.

Təqdim edilmiş məlumatlara əsasən 2018-ci ildə iqtisadi təsnifat üzrə ən yüksək icra səviyyəsi 100% olmaqla “Faizlər üzrə ödənişlər” və “Öhdəliklər üzrə maliyyə əməliyyatları” bölmələri üzrə, ən aşağı icra səviyyəsi isə 86,3% olmaqla “Qrantlar və digər ödənişlər” bölməsində müşahidə edilmişdir. 2017-ci ilə müqayisədə ən çox artım “Qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması” bölməsində olmuşdur. Belə ki, artım məbləği 3567,5 mln. manat olmuşdur ki, bu da dövlət büdcəsinin cəmi xərclərinin 15,7%-ni təşkil edir. Ən böyük azalma isə 523,3 mln. manat olmaqla “Qrantlar və digər ödənişlər” bölməsi üzrə müşahidə edilmişdir.

Təqdim edilmiş məlumatların təhlili göstərir ki, icra edilməyən məbləğdə ən böyük xüsusi çəkiyə iqtisadi təsnifat üzrə 154,4 mln. manat və ya 40,8%-lə “Digər xərclər” bölməsi malikdir ki, bunun da 50,6 mln. manatı və ya 32,8%-i funksional təsnifatın “Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq” bölməsinin, 40,2 mln. manatı və 26,0%-i “Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər” bölməsinin, 23,5 mln. manat və ya 15,2%-i “Sosial müdafiə və sosial təminat” bölməsinin payına düşür.

Hesabat ilində icra edilməyən vəsaitdə xüsusi çəkisi böyük olan digər bölmələr 105,1 mln. manat və ya 28,5%-lə “Əməyin ödənişi” bölməsi və 53,4 mln. manat və ya 14,5%-lə “Malların (işlərin və xidmətlərin) satın alınması” bölməsi olmuşdur. Belə ki, “Əməyin ödənişi” bölməsi üzrə icra edilməyən vəsaitin 32,2 mln. manatı və ya 30,6%-i

funksional təsnifatın “Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər” bölməsi üzrə, 27,1 mln. manatı və 25,8%-i “Təhsil” bölməsi üzrə, 26,1 mln. manatı və ya 24,8%-i “Ümumi dövlət xidmətləri” bölməsi üzrə, 12,7 mln. manatı və ya 12,1%-i “Səhiyyə” bölməsi üzrə olmuşdur. “Malların (işlərin və xidmətlərin) satın alınması” bölməsi üzrə icra edilməyən vəsaitin 13,5 mln. manatı və ya 25,3%-i funksional təsnifatın “Sosial müdafiə və sosial təminat” bölməsinin, 10,5 mln. manatı və ya 19,7%-i “Təhsil” bölməsinin, 8,7 mln. manatı və ya 16,3%-i “Ümumi dövlət xidmətləri” bölməsinin, 8,0 mln. manatı və ya 15,0%-i “Səhiyyə” bölməsinin payına düşür.

2018-ci ildə dövlət büdcəsi xərclərinin iqtisadi təsnifatının ayrı-ayrı bölmələri üzrə icra vəziyyəti aşağıdakı kimi olmuşdur.

Əməyin ödənişi ilə bağlı xərclərin ödənilməsi məqsədilə 2863,8 mln manat vəsait nəzərdə tutulmuşdur və ilin sonunda 2758,7 mln manat və ya 96,3 % səviyyəsində icra edilmişdir. Ümumilikdə bu bölmə üzrə icra edilən xərclər ötən illə müqayisədə 400,7 mln manat və ya 17,0% çox olmuşdur. Bu istiqamət üzrə xərclər hesabat ilində dövlət büdcəsinin cəmi xərclərində 12,2% xüsusi çəkiyə malikdir ki, bu da ötən illə müqayisədə 1,3% bəndi azdır.

Təhlil göstərir ki, 2018-ci ildə əməyin ödənişi bölməsinin tərkibində əmək haqqı ilə bağlı xərclər 82,2%, (2017-ci ildə 81,9%) əmək haqqına üstəlik xərcləri isə 17,8% (2017-ci ildə 18,1%) xüsusi çəkiyə malikdir. Bölmə daxilində ən aşağı icra səviyyəsi 66,3%-lə “İşsizlikdən sığorta” ilə bağlı xərclərə, ən yüksək icra səviyyəsi isə 99,8%-lə “İcbari tibbi sığorta” ilə bağlı xərclərə məxsusdur. Hesabat ilində bölmə üzrə 105,1 mln manat icra edilməmişdir ki, bunun da 80,4%-i əmək haqqı ilə bağlı xərclərin, 19,6%-i isə əmək haqqına üstəliklə bağlı xərclərin payına düşür.

Funksional təsnifat üzrə “Təhsil” və “Ümumi dövlət xidmətləri” bölmələri əməyin ödənişi ilə bağlı xərclərdə müvafiq olaraq 49,5% və 20,1%-lə ən böyük pay sahibi olmuşdur. 2017-ci ilə müqayisədə həmin bölmələr üzrə əməyin ödənişi xərcləri 3,9 və 1,2 faiz bəndi azdır. 2018-ci ildə “Müdafiə”, “Mənzil və kommunal təsərrüfatı”, “Yanacaq və enerji”, “Sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar” və “İqtisadi fəaliyyət” bölmələrində əməyin ödənişi ilə bağlı xərclər icra edilməmişdir.

2018-ci ildə dövlət büdcəsi vəsaitinin 1404,8 mln manatı **malların (işlərin və xidmətlərin) alınması** ilə bağlı xərclərin maliyyələşdirilməsi üçün nəzərdə tutulmuşdur. Hesabat ilinin sonunda ayrılmış vəsait 1351,4 mln manat və ya 96,2% səviyyəsində icra edilmişdir. Ötən illə müqayisədə bölmə üzrə icra edilən xərclər 101,6 mln manat və ya 8,1% çoxdur. Bu istiqamət üzrə icra edilən vəsait dövlət büdcəsinin cəmi xərclərində 5,9% xüsusi çəkiyə malikdir ki, bu da 2017-ci ilin müvafiq göstəricisindən 1,2 faiz bəndi azdır.

Qeyd edək ki, ötən illə müqayisədə bölmə üzrə xərclərin artırılması “İdarənin saxlanması” köməkçi bölməsi üzrə 52,1 mln manat, “Sair xidmətlərin haqqının ödənilməsi” köməkçi bölməsi üzrə 58,7 mln manat, “Ezamiyyə xərcləri” köməkçi bölməsi üzrə 3,8 mln manat, “İstehlak mallarının və materiallarının alınması” köməkçi bölməsi üzrə xərclərin 29,3 mln manat artırılması, “Nəqliyyat xidmətləri haqqının ödənilməsi” köməkçi bölməsi üzrə 7,1 mln manat və “Kommunal və kommunikasiya xidmətlərinin ödənilməsi” köməkçi bölməsi üzrə xərclərin 35,2 mln manat azaldılması hesabına formalaşmışdır. İdarənin saxlanması ilə bağlı xərclərdə artma əsasən mətbəə xərcləri və cari təmir, sair xidmətlərin haqqının ödənilməsi ilə bağlı xərclərdə artma isə abadlaşdırma xidmətləri haqqının ödənilməsi ilə bağlı olmuşdur.

Ümumilikdə bölmə daxilində “İstehlak mallarının və materiallarının alınması” köməkçi bölməsi 33,0%-lə ən yüksək xüsusi çəkiyə, “Ezamiyyə xərcləri” köməkçi bölməsi isə 2,0%-lə ən aşağı xüsusi çəkiyə malikdir.

Funksional təsnifatın 4 bölməsi üzrə (“Müdafiə”, “Yanacaq və enerji”, “Nəqliyyat və Rabitə” və “İqtisadi fəaliyyət”) bu istiqamətdə vəsait xərc edilməmişdir. Dövlət büdcəsinin icrası ilə bağlı təqdim edilmiş hesabatın təhlili göstərir ki, malların (işlərin və xidmətlərin) alınması ilə bağlı xərclərin ödənilməsi üçün icra edilən vəsaitdə əsasən “Ümumi dövlət xidmətləri”, “təhsil”, “mənzil və kommunal təsərrüfatı”, “kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi” üzrə bu xərclərin xüsusi çəkisi müvafiq olaraq 15,0%, 17,7%, 17,1% və 14,2% təşkil etmiş, “Səhiyyə bölməsi” isə 21,7%-lə ən yüksək xüsusi çəkiyə malik olmuşdur ki, bu da ötən illə müqayisədə 0,8 faiz bəndi azdır.

Faizlər üzrə ödənişlərə dövlət büdcəsinin cəmi xərclərinin 2,6%-inə bərabər olmaqla 589,5 mln manat vəsait ayrılmışdır ki, həmin məbləğ də 100,0% səviyyəsində icra edilmişdir. Bu bölmə üzrə xərclər ötən illə müqayisədə 235,0 mln manat və ya 66,3 % çox, xüsusi çəki ifadəsində isə 0,6 faiz bəndi çox olmuşdur. Qeyd edək ki, artım məbləğinin 188,5 mln manatı və ya 80,2%-i qeyri -rezidentlər üzrə ödənişlərə aiddir. Bölmə üzrə artım müşahidə olunsa da, bölmə daxilində “Milli Bank”la bağlı xərclər 20,9% azalmışdır.

Bölmə daxilində “Qeyri-rezidentlər üzrə ödənişlər” köməkçi bölməsi 86,4%, “Dövlət idarəetmə sektoruna aid olmayan təşkilatlar üzrə ödənişlər” köməkçi bölməsi isə 13,6% xüsusi çəkiyə malikdir.

Faizlər üzrə ödənişlərlə bağlı xərclər dövlət büdcəsinin icrası zamanı funksional təsnifatın yalnız “Ümumi dövlət xidmətləri” bölməsində icra edilmişdir. Həmin vəsaitin 86,4%-i dövlət xarici borclarının ödənilməsi ilə bağlı xərclər üzrə, 13,6%-i isə dövlət istiqrazlarının yerləşdirilməsi ilə bağlı olmuşdur.

Subsidiyalar və cari transfertlər istiqamətində 1213,5 mln manat vəsait nəzərdə tutulmuş, ilin sonunda 1208,8 mln manat və ya 99,6% səviyyəsində icra edilmişdir. Hesabat ilində həmin xərclər 2017-ci ilin müvafiq göstəricisi ilə müqayisədə 209,4 mln manat və ya 21,0% çox olmuşdur. Təqdim edilmiş hesabat üzrə aparılmış təhlil göstərir ki, artım məbləğinin 81,3%-i “Maliyyə təşkilatları üzrə ödənişlər”ə, 18,7%-i isə “Qeyri-maliyyə dövlət təşkilatları üzrə ödənişlər”ə aid olmuşdur.

Ümumilikdə yaranmış zərərin ödənilməsi məqsədilə qeyri-maliyyə dövlət təşkilatları üzrə xərclər 2017-ci ilin müvafiq göstəricisi ilə müqayisədə 27,8% artırmışdır. “Azərbaycan hava yolları” dövlət konserninə verilən subsidiyalar əvvəlki ildə verilən məbləğə bərabər olmuş (10,0 mln manat), “Bakı metropoliteni”nə verilən subsidiya isə 2017-ci illə müqayisədə 4,9 mln manat və ya 11,2% çox olmuşdur.

Bölmə üzrə icra edilən xərclər 2018-ci ilin dövlət büdcəsinin ümumi xərclərinin 5,3%-ni təşkil edir ki, bu da əvvəlki illə müqayisədə 0,4 faiz bəndi azdır. Bölmə daxilində maliyyə təşkilatları üzrə ödənişlər 85,1%, qeyri-maliyyə dövlət təşkilatları üzrə ödənişlər isə 14,9% xüsusi çəkiyə sahibdir.

Funksional təsnifatın bölmələri üzrə təhlil göstərir ki, 2017-ci ildən fərqli olaraq “Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi” bölməsi üzrə bu istiqamətdə icra edilən xərclər 31,9%-lə ən böyük xüsusi çəkiyə malik olmuşdur. 2017-ci ildə ən böyük pay sahibi olan “Ümumi dövlət xidmətləri” bölməsinin göstəricisi 24,2% təşkil etmişdir. “Müdafiə”, “Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq” və

“Sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar” bölmələrinə subsidiyalar və cari transfertlərlə bağlı vəsait ayrılmamışdır.

İqtisadi fəaliyyətin təmin edilməsi məqsədilə subsidiyalar və cari transfertlər istiqamətində vəsaitlərin daha çox yönəldiyi funksional təsnifatın bölmələri və inzibati strukturu üzrə aşağıdakıları qeyd etmək olar:

➤ “Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi” bölməsi üzrə Subsidiyalar və cari transfertlər istiqamətində icra edilən xərclər 386,1 mln. manat və ya bölmə üzrə xərclərin 52,0%-i həcmində olmuşdur ki, bu da 2017-ci ilin göstəricilərindən müvafiq olaraq 187,5 mln. manat və 12,8 faiz bəndi çoxdur. İcra edilmiş vəsaitin böyük hissəsi yəni 296,1 mln. manatı və ya 76,7%-i “Azərbaycan Respublikasında ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi ilə bağlı tədbirlər” üzrə, 79,8 mln. manatı və ya 20,7%-i “Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində islahatlar” xərc edilmişdir.

➤ “Ümumi dövlət xidmətləri” bölməsi üzrə bu istiqamətdə icra edilən xərclər 292,2 mln. manat və ya bölmə üzrə xərclərin 8,3%-i həcmində olmuşdur ki, bu da 2017-ci ilin göstəricilərindən müvafiq olaraq 6,7 mln. manat çox və 2,4 faiz bəndi azdır. İcra edilmiş vəsaitin böyük hissəsi yəni 281,9 mln. manatı və ya 96,5%-i Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsinə verilən dotasiya üzrə olmuşdur.

➤ Subsidiyalar və cari transfertlər üzrə icra edilmiş vəsaitin 115,6 mln. manatı və ya həmin istiqamət üzrə ümumi icranın 9,6%-i “Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər” bölməsi üzrə olmuşdur ki, bu məbləğdə bütövlükdə bölmədə “İslahatlarla bağlı xərclər” birdəfəlik təyinatlı vəsait üzrə icra edilmişdir.

➤ Subsidiyalar və cari transfertlər istiqaməti üzrə xərclərin funksional təsnifat üzrə bölmələrdə 63,5% ilə ən böyük xüsusi çəkiyə malik olan bölməsi “Nəqliyyat və rabitə” bölməsidir ki, bu istiqamətdə xərc edilmiş vəsait 105,8 mln. manat həcmində olmuşdur ki, bu da 2017-ci ilin göstəricilərindən müvafiq olaraq 19,1 faiz bəndi və 60,8 mln. manat çoxdur. İcra edilmiş vəsaitin əsas hissəsi yəni 48,1 mln. manatı və ya 45,5%-i “Bakı Nəqliyyat Agentliyi” publik hüquqi şəxs üzrə, 45,0 mln. manatı və ya 42,5%-i “Bakı Metropoliteni” QSC üzrə, 10,0 mln. manatı və ya 9,5%-i isə “Azərbaycan Hava Yolları” QSC üzrə xərc edilmişdir.

➤ Hesabat ilində “Mənzil və kommunal təsərrüfatı” bölməsi üzrə subsidiyalar və cari transfertlər istiqamətində icra edilən xərclər 109,4 mln. manat və ya bölmə üzrə xərclərin 24,2%-i həcmində olmuşdur ki, bu da 2017-ci ilin göstəricilərindən müvafiq olaraq 69,1 mln. manat və 10,8 faiz bəndi çoxdur. İcra edilmiş vəsaitin böyük hissəsi yəni 37,8 mln. manatı və ya 34,6%-i “Təmiz Şəhər” ASC üzrə, 33,0 mln. manatı və ya 30,2%-i “Azəristiliktəchizat” ASC üzrə, 12,6 mln. manatı və ya 11,5%-i “Dənizkənarı Bulvar İdarəsi” publik hüquqi şəxs, 7,4 mln. manatı və ya 6,8%-i isə “Azərsu” ASC üzrə xərc edilmişdir.

Qrantlar və digər ödənişlər üzrə xərclərin ödənilməsi üçün 2018-ci ilin dövlət büdcəsi xərclərində 99,5 mln manat vəsait nəzərdə tutulmuş, hesabat ilinin sonunda isə 85,9 mln manat və ya 86,3% səviyyəsində icra edilmişdir. Bölmə üzrə xərclərin aşağı icra səviyyəsinin səbəbi “Ümumi dövlət xidmətləri” bölməsi üzrə “Beynəlxalq təşkilatlara üzvlük haqqı” və “digər ödənişlərin” müvafiq olaraq 11,9% və 17,5% az icra edilməsidir.

Bu bölmə üzrə icra edilən xərclər 2017-ci ilin müvafiq göstəricisindən 523,3 mln manat və ya 85,9% azdır. Azalmanın səbəbi 2017-ci ildə bir sıra dövlət müəssisələrində

islahatların aparılması ilə bağlı texniki iqtisadi əsaslandırmanın hazırlanması xərcləri üçün dövlət idarəetmə sektoruna cari ödənişlərə vəsaitin ayrılmasıdır.

Bu bölmə üzrə xərclər 2018-ci ilin dövlət büdcəsinin cəmi xərclərində 0,4% xüsusi çəkiyə malikdir ki, bu da ötən illə müqayisədə 3,1 faiz bəndi azdır.

Beynəlxalq təşkilatlara üzvlük haqqı xərcləri bölmə üzrə ümumi xərclərin 70,7%-ni təşkil edir ki, bu da 2017-ci illə müqayisədə 12,8 mln manat və ya 26,6 % çoxdur.

Bölmə üzrə 2018-ci ildə icra edilən xərclərin 99,5%-i “Ümumi dövlət xidmətləri” bölməsinin payına düşür. “Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər” bölməsi isə 0,5% xüsusi çəkiyə malikdir. Funksional təsnifatın digər bölmələri üzrə bu istiqamətdə xərclər icra edilməmişdir. “Ümumi dövlət xidmətləri” bölməsi üzrə xərc edilmiş vəsaitin əsas hissəsi yəni 85,5 mln. manatı və ya 99,5%-i beynəlxalq təşkilatlara üzvlük haqqı üzrə Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi tərəfindən icra edilmişdir.

Təqdim edilmiş məlumatlara əsasən, hesabat ilində dövlət büdcəsinin icra edilmiş ümumi xərclərinin 2202,5 mln manatı və ya 9,7%-i **təqaüdlər və sosial müavinətlər** üzrə icra edilmişdir. Bu bölmənin xərcləri 2017-ci ilin müvafiq göstəricisi ilə müqayisədə 40,6 mln. manat çox olsa da, xüsusi çəki ifadəsində 2,6 faiz bəndi azdır. 2017-ci illə müqayisədə artım məbləğinin 25,4 mln manatı və ya 62,5%-i “sosial müdafiə üzrə müavinətlər” üzrə xərclərin payına düşür.

Bölmə üzrə xərclərin icra səviyyəsi 99,0% təşkil edir ki, bu da ötən illə müqayisədə 1,0 faiz bəndi azdır.

Bölmə daxilində digər təqaüdlər, müavinətlər və transfertlərlə bağlı xərclər 84,8%, sosial müdafiə üzrə müavinətlər üzrə xərclər 10,3%, sosial təminat üzrə xərclər 4,8%, dövlət qulluqçularına sosial müavinətlər üzrə xərclər 0,1% təşkil edir. Bu bölmənin icra edilən xərcləri üzrə ən aşağı icra səviyyəsi “dövlət qulluqçularına sosial müavinətlər”lə bağlı xərclərdə müşahidə edilmişdir. Belə ki, bu istiqamətdə icra səviyyəsi 39,7% olmuşdur və bu göstərici ötən illə müqayisədə 30,1 faiz bəndi azdır.

2018-ci ildə təqaüdlər və sosial müavinətlərlə bağlı xərclərin 93,5%-i “Sosial müdafiə və sosial təminat” funksional bölməsində icra edilmişdir. Bu bölmədən icra edilmiş vəsaitin əsas hissəsi yəni 1300,0 mln. manatı və ya 59,0%-i Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Sosial Müdafiə Fondu üzrə, 511,8 mln. manatı və ya 23,2%-i Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi üzrə, 201,5 mln. manatı və ya 9,1%-i Azərbaycan Respublikasının Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsi üzrə xərc edilmişdir

Təqdim edilmiş hesabatın təhlilinə görə, iqtisadi təsnifat üzrə **digər xərclər bölməsi** 2018-ci ilin dövlət büdcəsi xərclərində böyük xüsusi çəkiyə malik bölmələrdəndir. Belə ki, bu bölmə üzrə 5957,3 mln manat icra edilmişdir ki, bu da 2017-ci ilin müvafiq göstəricisindən 718,1 mln manat və 13,7% çoxdur. Artım məbləğinin 93,6%-i sair xərclərin payına düşür. Ümumiyyətlə, bölmə üzrə xərclərin 90,8%-i sair xərclər üzrə icra edilmişdir ki, bu da dövlət büdcəsinin cəmi xərclərinin 23,8%-ni əhatə edir. Böyük xüsusi çəkiyə malik olmasına baxmayaraq, bu xərclər üzrə məlumatların ətraflı təqdim edilməməsi dövlət büdcəsi xərclərinin icrasında şəffaflığı və inzibatçılığı təmin etməyə və təhlil etməyə maneə olan əsas faktorlardandır.

Bölmə üzrə xərclərin dövlət büdcəsinin cəmi xərclərində xüsusi çəkisi 26,2% təşkil edir. Bu göstərici ötən illə müqayisədə 3,6 faiz bəndi azdır. Digər xərclərin hesabat ilində icra səviyyəsi 97,5% təşkil etmişdir.

Digər xərclər bölməsi üzrə icra edilən xərclərin 47,7%-i “Müdafiə”, 21,2%-i “Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq” və 20,4%-i “Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər” bölmələrinin payına düşür. Bu istiqamətdə xərclərin 10,7%-i isə digər 11 bölmə üzrə icra edilmişdir.

Dövlət büdcəsinin icrası barədə hesabatla görə, 2018-ci ilin dövlət büdcəsi xərclərində ən böyük xüsusi çəki 30,5% təşkil etməklə **“Qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması”**na aid olmuşdur. Belə ki, iqtisadi təsnifatın bu bölməsi üzrə 6931,7 mln manat məbləğində vəsait icra edilmişdir. Bu isə 2017-ci ilin müvafiq göstəricisindən 3567,5 mln manat və ya 2,1 dəfə çoxdur. Hesabat ilində qeyri-maliyyə aktivlərinin alınmasının icra səviyyəsi 99,7% təşkil etmişdir. Ümumiyyətlə, 2018-ci ildə əvvəlki illə müqayisədə ən böyük artım məbləğ ifadəsində 3567,5 mln manat, xüsusi çəki baxımından isə 11,4 faiz bəndi olmaqla məhz bu bölmə üzrə olmuşdur.

Qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması üzrə xərclərin 77,1%-i “əsas vəsaitlər” üzrə icra edilmişdir ki, bunun da 98,6%-i “bina və tikililərin” payına düşür.

Bölmə üzrə xərclərin 73%-i funksional təsnifatın “Sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar” bölməsi, 18,7%-i “İqtisadi fəaliyyət”, 5%-i isə “Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər” bölməsi üzrə icra edilmişdir. Funksional təsnifatın yalnız “Müdafiə” bölməsi üzrə bu istiqamətdə vəsait icra edilməmişdir.

Maliyyə aktivləri üzrə əməliyyatlar üzrə 2018-ci ilin dövlət büdcəsində vəsait nəzərdə tutulmasa da, il sonunda 4,7 mln manat icra edilmişdir ki, bu da dövlət büdcəsinin cəmi xərclərinin 0,02 %-ni təşkil edir.

Bölmə üzrə xərclər 2017-ci illə müqayisədə 94,8 mln manat və 95,3% az olmuşdur. Xüsusi çəki ifadəsində də ötən ilin müvafiq göstəricisindən 0,5 faiz bəndi az olmuşdur.

Bu istiqamətdə xərclər funksional təsnifatın yalnız “Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər” bölməsi üzrə Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi tərəfindən icra edilmişdir.

2018-ci ildə dövlət büdcəsi xərclərinin 1641,1 mln manatı **Öhdəliklər üzrə maliyyə əməliyyatları** ilə bağlı xərclərin ödənilməsi üçün nəzərdə tutulmuşdur. Hesabat ilinin sonunda ayrılmış vəsait 1641,1 mln manat və ya 100,0% səviyyəsində icra edilmişdir. Ötən illə müqayisədə bölmə üzrə icra edilən xərclər 482,4 mln manat və ya 41,6% çoxdur. Bu istiqamət üzrə icra edilən vəsait dövlət büdcəsinin cəmi xərclərində 7,2% xüsusi çəkiyə malikdir ki, bu da 2017-ci ilin müvafiq göstəricisindən 0,6 faiz bəndi çoxdur.

Öhdəliklər üzrə maliyyə əməliyyatları ilə bağlı xərclər funksional təsnifatın yalnız “Ümumi dövlət xidmətləri” bölməsinə aid olmuş və dövlət borcu üzrə xidmətlərin ödənilməsinə yönəldilmişdir.

4.3. Dövlət büdcəsi xərclərinin inzibati təsnifat üzrə icra vəziyyəti

4.3.1. Qurumlar tərəfindən həyata keçirilmiş dövlət satınalmalarının təhlili

Hesabat ilində ümumilikdə 5813025,2 min manat məbləğində satınalma müqavilələri “Dövlət satınalmaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunu ilə müəyyən edilmiş metodlar tətbiq edilməklə bağlanmış və 10923 sayda satınalma tətbiq olunmuşdur. 2017-ci illə müqayisədə satınalmaya cəlb edilmiş məbləğ 1388932,2 min

manat və ya 31,4% çoxdur və bu artım 1969 sayda və ya 22,0% çox satınalma vasitəsilə təmin edilmişdir.

Təqdim edilmiş məlumatlara görə, il ərzində satınalma metodlarının 45,2%-i ilin birinci yarısında, 54,8%-i isə ikinci yarısında tətbiq edilmişdir. Məbləğ ifadəsində isə bu göstəricilər 50,9% və 49,1% olmuşdur.

2018-ci ildə satınalmalar arasında daha çox kotirovka sorğusuna üstünlük verilmişdir, belə ki, bu metod 55,2% paya malik olmuşdur. 24,7% satınalma açıq tender, 2,2% təkliflər sorğusu və 17,9% isə birmənbədən satınalma metodu vasitəsilə həyata keçirilmişdir. Qeyd edək ki, birmənbədən satınalma metodu cəmi 1959 sayda istifadə edilmiş, ümumi müqavilə məbləğinin isə 55,8%-i məhz bu metod vasitəsilə bağlanmışdır. 2017-ci illə müqayisə göstərir ki, hesabat ilində rəqabətli satınalma metodları (birmənbədən satınalma istisna olmaqla) daha çox istifadə olunmuşdur. Belə ki, açıq tender, kotirovka sorğusu və təkliflər sorğusu 2018-ci ildə 17,5% daha çox istifadə edilmişdir. Bu istiqamətdə artım bağlanmış müqavilələrin də payına təsir göstərmişdir. 2017-ci ildə açıq tender, kotirovka sorğusu və təkliflər sorğusu vasitəsilə bağlanmış satınalma müqavilələrinin cəmi məbləğdə xüsusi çəkisi 40,7% olmuşdursa, hesabat ilində bu göstərici 44,2% təşkil etmişdir.

Birmənbədən satınalma metodu ilə həyata keçirilmiş satınalmaların 34,6%-i təcili tələbatın ödənilməsi, 21,7%-i malların (işlərin və xidmətlərin) yeganə malgöndərəndə (podratçıda) olması, 20,2%-i ötən illərdə başlanmış işlərin davam etdirilməsi, 18,4%-i ölkənin müdafiə və təhlükəsizliyinin təmin edilməsi ilə bağlı olmuşdur. Birmənbədən satınalma metodu tətbiq edilməklə bağlanmış satınalma müqavilələrinin 5,1%-i isə fəvqəladə halların nəticələrinin aradan qaldırılması, açıq tender keçirilənədək tələbatın bir qisminin ödənilməsi və yeni iş yerlərinin yaradılması ilə əlaqədar çoxmənzilli binaların təmir işlərinin aparılması məqsədilə həyata keçirilmişdir.

İlin birinci yarısı üzrə məlumatlarla müqayisə göstərir ki, açıq tender keçirilənədək tələbatın bir qisminin ödənilməsi və yeni iş yerlərinin yaradılması ilə əlaqədar çoxmənzilli binaların təmir işlərinin aparılması ilə bağlı birmənbədən satınalma metodu yalnız yanvar-iyun aylarında tətbiq edilmişdir.

Təcili tələbatın ödənilməsi məqsədilə ilin birinci yarısında 334, ilin ikinci yarısında isə 343 birmənbədən satınalma metodu tətbiq edilmişdir. Hesablama Palatası tərəfindən aparılmış nəzarət tədbirlərində də bir sıra hallarda kifayət qədər vaxt olsa da təcili tələbata ehtiyac olduğu səbəb göstərilməklə müvafiq icazə alındığını, işlərin isə əsasən müəyyən vaxt keçdikdən sonra həyata keçirildiyini göstərir.

4.3.2. Qurumların debitor borclarının təhlili

Hesablama Palatasına təqdim edilmiş hesabatlarla əsasən 31.12.2017-ci il tarixi ilə müqayisədə 2018-ci ildə debitor borcların məbləği 165790,9 min manat və ya 7,8% azalaraq 1947922,9 min manat təşkil etmişdir. Hesabat ilinin sonuna mövcud olan debitor borcun məbləği 2018-ci ildə icra edilmiş cəmi büdcə xərclərinin 8,6%-ə bərabərdir.

Debitor borcların funksional təsnifat üzrə strukturunun təhlili göstərir ki, "Müdafiə", "Sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar" və "Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər" bölmələrinin ümumi payı cəmi borc məbləğinin 91,1%-ni təşkil edir.

2017-ci ilin sonu ilə müqayisədə 9 funksional bölmə üzrə 112617,6 min manat məbləğində artım və 5 bölmə üzrə 278408,5 min manat məbləğində azalma ümumi debitor borc məbləğinin 7,8% azalmasına gətirib çıxarmışdır.

İqtisadi təsnifat üzrə debitor borcların təhlili göstərir ki, hesabat ilinin sonuna olan cəmi borc məbləğinin 95,8%-i “Digər xərclər” və “Qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması” bölmələrinin payına düşür. Bu bölmələr üzrə mövcud debitor borc həmin bölmələr üzrə xərc edilmiş cəmi məbləğin müvafiq olaraq 14,2%-ə və 14,7%-ə bərabərdir.

“Digər xərclər” bölməsi üzrə xərclərdə yaranmış debitor borcların 99,3%-ni sair xərclər üzrə borclar təşkil edir. “Qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması” bölməsinin tərkibində isə borc məbləğinin 65,1%-i digər tikililərin inşası və 34,5%-i isə digər maşın, istehsal, qeyri-istehsal və avadanlıqların alınması və istehsalı ilə bağlı xərclərdə formalaşmışdır.

2018-ci ilin dövlət büdcəsinin xərcləri üzrə aparılmış təhlillə debitor və kreditor borclar barədə qurumların hesabatlarında və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 15 may 2018-ci il tarixli 72 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin dövlət qurumlarına təqdim etdiyi hesabatların formaları və onların təqdim edilməsi Qaydası”nın 9 nömrəli əlavəsində əks etdirilmiş məlumatların bəzi qurumlar üzrə fərqli olduğu müəyyən edilmişdir. Belə ki, bir sıra qurumların təqdim etdiyi məbləğlər 9 nömrəli əlavədə həmin qurumlarla bağlı təqdim etdiyi məlumatlardan ümumilikdə 117099,1 min manat çox, bəzi qurumların təqdim etdiyi məbləğlər isə ümumilikdə 313966,9 min manat azdır.

Qeyd edilən fərq barədə Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyinə müvafiq qaydada məlumat verilmişdir.

4.3.3. Qurumlar tərəfindən büdcədənəkar xərclərin icra vəziyyətinin təhlili

2018-ci ildə büdcə təşkilatlarının iş və xidmətlərin göstərilməsindən, məhsul satışından və digər fəaliyyətlərindən əldə etdikləri gəlirlərdən formalaşan büdcədənəkar vəsaitlər üzrə xərcləri 439,6 mln. manat məbləğində icra edilmişdir. Bu, il üçün nəzərdə tutulmuş büdcədənəkar xərclərin 88,1%-ni təşkil edir.

Büdcədənəkar vəsaitlər malların satışından, işlərin görülməsindən və xidmətlərin göstərilməsindən büdcə təşkilatlarının əldə etdiyi vəsaitlər, habelə dövlət büdcəsinə ödənilmiş dövlət rüsumunun, inzibati cərimələrin, maliyyə sanksiyalarının, dövlət nəfinə müsadirə olunmuş əmlakın satışından, habelə dövlət nəfinə müsadirə olunmuş pul vəsaitlərinə görə daxil olan vəsaitlərin qanunvericiliklə müəyyən edilmiş məbləğdə həmin gəlirlərin yığılmasını təmin edən dövlət orqanlarının xüsusi xəzinə hesabına köçürülən hissəsi, idarə və təşkilatların qanuna və ya ondan irəli gələn normativ hüquqi aktlara uyğun olaraq göstərdikləri xidmətlərə görə tutulan haqlar hesabına formalaşdırılır.

Dövlət büdcəsinin icrası prosesində büdcədənəkar xərclər üçün dövlət büdcəsində nəzərdə tutulmuş ümumi ayırmalar həddində müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən dəyişikliklər aparılmışdır. Dəyişikliklər nəticəsində büdcədənəkar xərclər “Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq mühafizə və prokurorluq” bölməsi üzrə 5970,6 min manat,

Mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi və digər kateqoriyalara aid edilməyən sahədə fəaliyyət” bölməsi üzrə 74,0 min manat, “Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi” 2215,5 min manat azaldılmış, “Ümumi dövlət xidmətləri” bölməsi üzrə büdcədən kənar xərclər 8260,0 min manat artırılmışdır (Cədvəl 56).

Cədvəl 56. Funksional təsnifatın bölmələri üzrə il ərzində büdcədən kənar xərclərdə aparılmış dəyişikliklər, min manatla

Bölmələr	təsdiq edilmiş proqnoz	təsdiq edilmiş smeta	müqayisə	
			məbləğ	faiz
Ümumi dövlət xidmətləri	209771,8	218031,8	8260,0	103,9
Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq mühafizə və prokurorluq	225478,6	219508,0	-5970,6	97,4
Mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi və digər kateqoriyalara aid edilməyən sahədə	3786,8	3712,8	-74,0	98,0
Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi	11251,0	9035,5	-2215,5	80,3

Funksional təsnifatın ayrı-ayrı bölmələri üzrə dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların büdcədən kənar xərcləri ilə bağlı qeyd etmək olar ki, ümumilikdə 9 bölmə üzrə bu xərclər icra edilmişdir ki, burada da icra səviyyəsi ayrı-ayrı bölmələr üzrə 28,4%-98,1% arasında dəyişmişdir. Təsdiq edilmiş smeta ilə müqayisədə ən çox icra 98,1% olmaqla “Ümumi dövlət xidmətləri” bölməsi üzrə, ən az icra 28,4% olmaqla “Sosial müdafiə və sosial təminat” bölməsi üzrə olmuşdur (Cədvəl 57).

Xüsusi çəki göstəricisinə gəldikdə isə, büdcədən kənar xərclərdə əsas pay “Ümumi dövlət xidmətləri” bölməsinə (48,7%), “Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq” bölməsinə (40,6%) aid olmuşdur.

Cədvəl 57. Funksional təsnifat üzrə dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların büdcədən kənar xərcləri, min manatla

Bölmələr	2017-ci il icra	2018-ci il üzrə təsdiq edilmiş smeta	2018-ci il icra	icrada xüsusi çəkisi	smeta ilə müqayisə		2017-ci ilə müqayisə	
					fərq	faiz	fərq	faiz
Ümumi dövlət xidmətləri	157089,2	218031,8	213925	48,7	-4106,7	98,1	56835,8	136,2
Müdafiə	3310,5	16793,0	13942,8	3,2	-2850,2	83,0	10632,3	3,2 dəfə
Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq mühafizə və prokurorluq	160255,3	219508,0	178695,4	40,6	-40812,7	81,4	18440,1	111,5
Təhsil	15942,3	22118,8	16007,9	3,6	-6111	72,4	65,6	100,4
Səhiyyə	4905,8	5890	5286,6	1,2	-603,4	89,8	380,8	107,8
Sosial müdafiə və sosial təminat	15,8	60	17,1	0	-42,9	28,4	1,3	108,2
Mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi və digər kateqoriyalara aid edilməyən sahədə	3624,5	3712,8	3007,9	0,7	-704,9	81,0	-616,6	83,0
Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi	9940,2	9035,5	6710	1,5	-2325,5	74,3	-3230,2	67,5

Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər	4088,8	3850	2012,8	0,5	-1837,2	52,3	-2076	49,2
Yekun	359172,4	499000	439605,4		-59394,6	88,1	80433	122,4

2017-ci illə müqayisədə 6 bölmə üzrə artım, 3 bölmə üzrə azalma olmuşdur. Burada da “Ümumi dövlət xidmətləri” bölməsi üzrə 56,8 mln. manat olmaqla mütləq ifadədə ən çox artım, “Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi” bölməsi üzrə 3,2 mln. manat olmaqla ən çox azalma müşahidə edilmişdir.

Məlumatların təhlili göstərir ki, “Ümumi dövlət xidmətləri” bölməsi üzrə büdcədən kənar xərclərin ötən illə müqayisədə nəzərəcarpacaq dərəcədə artımı Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyi üzrə büdcədən kənar xərclərin 2017-cı ilin icra göstəriciləri ilə müqayisədə 25,6 mln. manat və ya 24,5% artaraq 130,1 mln. manat, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyası üzə 19,8 mln. manat və ya 79,9% artaraq 44,5 mln. manat, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyi üzrə 5,0 mln. manat və ya 26,6% artaraq 23,6 mln. manat məbləğində icra olunması, habelə bəzi təşkilatlar üzrə ilk dəfə olaraq büdcədən kənar xərclərin nəzərdə tutularaq icra edilməsi hesabına formalaşmışdır. Belə ki, 2018-ci ildə büdcədən kənar xərclər Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti üzrə 2,0 mln. manat məbləğində, Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi üzrə 4,2 mln. manat məbləğində, Azərbaycan Respublikasının Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi üzrə 0,4 mln. manat məbləğində və Azərbaycan Respublikasının Qida Təhlükəsizliyi Agentliyi üzrə 0,3 mln. manat məbləğində icra edilmişdir.

2014-2018-ci illər üzrə məlumatların təhlili göstərir ki, proqnozlaşdırılmış büdcədən kənar gəlir və xərclərin icra səviyyəsi artmaqdadır. Belə ki, müvafiq xərclər 2014-cü ildə 400,0 mln. manat olmaqla proqnozlaşdırılmış və ilin sonuna 206,2 mln. manat məbləğində (proqnozlaşdırılmış xərclərin 51,5% -i səviyyəsində), 2015-ci ildə 300,0 mln. manata qarşı 201,8 mln. manat məbləğində (proqnozlaşdırılmış xərclərin 67,3%-i səviyyəsində), 2016-cı ildə 305,0 mln. manata qarşı 239,0 mln. manat (proqnozlaşdırılmış xərclərin 78,4%-i səviyyəsində), 2017-ci ildə 359,2 mln. manat olmaqla proqnozlaşdırılmış xərclərin 83,7%-i səviyyəsində icra edilmişdir. 2018-ci ilin icra göstəricisi isə 439,6 mln. manat və ya təsdiq edilmiş proqnozun 88,1% səviyyəsində olmuşdur.

2018-ci ildə icra edilmiş büdcədən kənar xərclərin *iqtisadi təsnifat* üzrə təhlili göstərir ki, ümumilikdə icra edilmiş 439,6 mln. manatın 147,0 mln. manatı və ya 33,4%-i əməyin ödənişi, 27,4 mln. manatı və ya 6,2%-i malların (işlərin və xidmətlərin) alınması, 25,4 min manatı və ya 0,01%-i qrantlar və digər ödənişlər, 859,8 min manatı və ya 0,2%-i təqaüdlər və sosial müavinətlər, 199,7 mln. manatı və ya 45,4%-i digər xərclər, 64,6 mln. manatı və ya 14,7%-i qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması xərclərinə yönəldilmişdir.

İnzibati təsnifat üzrə dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların büdcədən kənar xərcləri üzrə məlumatların təhlil göstərir ki, 2018-ci il dövlət büdcəsində nəzərdə tutulmuş büdcədən kənar xərclər 48 qurumun büdcədən kənar xərclərini, 3 funksional bölmə üzrə digər büdcə təşkilatlarının büdcədən kənar xərclərini (əvvəlcədən proqnozlaşdırıla bilməyən), şəhər və rayonlar üzrə icra hakimiyyətlərinin büdcədən kənar xərclərini əhatə etmişdir.

Qurumlar üzrə büdcədən kənar xərclərin icra səviyyəsi üzrə məlumatlara gəldikdə isə, qeyd edə bilərik ki, bəzi təşkilatlar üzrə büdcədən kənar xərclər üçün smetaların

təsdiq edilməsinə baxmayaraq, heç bir xərc aparılmamışdır. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyinin Daxili Qoşunların Baş İdarəsi üzrə müvafiq olaraq 65,0 min manat, Mineral-Xammal Bazasının Bərpası üzrə Dövlət Fondu üzrə 100,0 min manat, digər büdcə təşkilatları üzrə gözlənilən xərclər (əvvəlcədən proqnozlaşdırıla bilməyən) 344,0 min manat nəzərdə tutulmasına baxmayaraq hesabat dövründə xərclər icra edilməmişdir. Bu isə həmin vəsaitin ehtiyat məbləğ kimi nəzərdə tutulduğu qənaətinə formalaşdırır.

Ümumilikdə ayrı-ayrı qurumlar üzrə hesabat dövründə büdcədən kənar xərclərin icra faizi (ümumiyyətlə icra etməyən qurumlar istisna olmaqla) 10,6%-100,0% arasında dəyişmişdir. Su Hövzələrində Bioloji Resursların Artırılması və Mühafizəsi Departamenti (100,0%), Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti 99,9%, Azərbaycan Respublikasının Dövlət Dəniz Administrasiyası (99,7%), Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyi (99,5%), Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyası (99,4%), Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyi (99,3%) ən yüksək icra səviyyəsinə, Azərbaycan Respublikasının Gənclər və İdman Nazirliyi (10,6%), "Azərbaycan Milli Ensiklopediyası" Elmi Mərkəzi (14,5%) ən aşağı icra faizinə malik olan qurumlardır. Ümumiyyətlə isə, təhlillər göstərir ki, büdcədən kənar vəsaitlər üzrə son illər artım və yüksək icra əsasən 3 qurumun – Vergilər və Daxili İşlər Nazirliklərinin və Dövlət Gömrük Komitəsinin hesabına təmin olunur. Digər təşkilatlar üzrə isə büdcədən kənar gəlirlərin və xərclərin icrası dinamikası nisbətən aşağıdır ,

Təqdim edilən məlumatlara əsasən, büdcədən kənar xərclərdə nəzərə cərpacaq paya malik olan qurumlar sırasında isə Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyi (29,6%), Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi (23,8%), Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gömrük Komitəsi (14,9%) kimi qurumları qeyd edə bilərik (Cədvəl 58).

Əlavə olaraq qeyd edək ki, bəzi təşkilatlar üzrə büdcədən kənar xərclər ilk dəfə nəzərdə tutulmuş və icra edilmişdir ki, bu da hüquqi aktlarda edilmiş dəyişikliklər nəticəsində həmin təşkilatlar üzrə büdcədən kənar daxilolmaların formalaşması ilə bağlıdır.

Cədvəl 58. Hesabat dövründə dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların büdcədən kənar xərcləri, min manatla

Funksional bölmələr üzrə qurumlar	təsdiq edilmiş smeta	icra	icrada xüsusi çəkisi	smeta ilə müqayisə	
				fərq	faiz
Ümumi dövlət xidmətləri	218031,8	213925,0	48,7	-4106,7	98,1
O cümlədən Qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanları üzrə	213926,7	211744,0	48,2	-2182,7	99,0
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyası	44742,5	44491,4	10,1	-251,1	99,4
Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti	1960,0	1957,5	0,4	-2,5	99,9
Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyi	2400,0	2367,2	0,5	-32,8	98,6
Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi	4200,0	4158,2	0,9	-41,8	99,0
Azərbaycan Respublikasının Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi	887,5	403,4	0,1	-484,1	45,5
Azərbaycan Respublikasının Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi	270,0	269,9	0,1	-0,1	100,0
Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyi	130940,0	130066,7	29,6	-873,3	99,3
Azərbaycan Respublikasının Səhiyyə Nazirliyi	130,0	80,5	0,0	-49,5	61,9
Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi	82,0	35,6	0,0	-46,4	43,4

Azərbaycan Respublikasının Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi	170,0	84,2	0,0	-85,8	49,5
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyi	23750,0	23631,0	5,4	-119,0	99,5
Azərbaycan Respublikasının Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi	2800,0	2779,3	0,6	-20,7	99,3
Azərbaycan Respublikasının Dövlət Mülki Aviasiya Administrasiyası	400,0	375,1	0,1	-24,9	93,8
Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin Qiymətli Metallara və Qiymətli Daşlara Nəzarət Dövlət Xidməti	40,0	21,3	0,0	-18,7	53,2
Azərbaycan Respublikasının Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi yanında Dövlət Fitosanitar Nəzarəti Xidməti	20,0	11,2	0,0	-8,8	56,2
Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi yanında Antiinhisar Siyasəti və İstehlakçıların Hüquqlarının Müdafiəsi Dövlət Xidməti	170,0	167,6	0,0	-2,4	98,6
Azərbaycan Respublikasının Dövlət Dəniz Administrasiyası	79,5	79,2	0,0	-0,2	99,7
Azərbaycan Respublikasının Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi yanında Bitki Sortlarının Qeydiyyatı və Toxum Nəzarəti üzrə Dövlət Xidməti	16,0	16,0	0,0	0,0	99,8
Azərbaycan Respublikasının şəhər (rayon) icra hakimiyyəti orqanları	519,3	462,4	0,1	-56,9	89,0
Azərbaycan Respublikasının Milli Televiziya və Radio Şurası	8,0	5,7	0,0	-2,3	71,1
Azərbaycan Respublikasının Qida Təhlükəsizliyi Agentliyi	342,0	280,6	0,1	-61,4	82,0
elm xərcləri	4105,1	2181,0	0,5	-1924,0	53,1
Azərbaycan Respublikasının Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi	1475,1	929,6	0,2	-545,5	63,0
Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi	250,0	7,5	0,0	-242,5	3,0
Azərbaycan Respublikasının Müdafiə Sənayesi Nazirliyi	130,0	57,6	0,0	-72,4	44,3
Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası	2000,0	1163,1	0,3	-836,9	58,2
"Azərbaycan Milli Ensiklopediyası" Elmi Mərkəzi	50,0	7,2	0,0	-42,8	14,5
Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyi	32,0	16,0	0,0	-16,0	50,0
Dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların büdcədənənar	168,0	0,0	0,0	-168,0	0,0
Müdafiə	16793,0	13942,8	3,2	-2850,2	83,0
Azərbaycan Respublikasının Müdafiə Nazirliyi	14200,0	12065,3	2,7	-2134,7	85,0
Azərbaycan Respublikasının Dövlət Təhlükəsizlik Xidməti	903,0	517,4	0,1	-385,6	57,3
Azərbaycan Respublikasının Dövlət Sərhəd Xidməti	1690,0	1360,1	0,3	-329,9	80,5
Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq	219508,0	178695,4	40,6	-40812,7	81,4
Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi	117339,3	104813,6	23,8	-12525,7	89,3
Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi	3145,0	2924,4	0,7	-220,6	93,0
Azərbaycan Respublikasının Fövqəladə Hallar Nazirliyi	545,8	379,7	0,1	-166,1	69,6
Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gömrük Komitəsi	90012,9	65427,2	14,9	-24585,8	72,7
Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyinin Daxili Qoşunların Baş İdarəsi	65,0	0,0	0,0	-65,0	0,0
Azərbaycan Respublikasının Xüsusi Dövlət Mühafizə Xidməti	3400,0	3237,5	0,7	-162,5	95,2
Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Penitensiar Xidməti	1200,0	558,6	0,1	-641,4	46,5
Azərbaycan Respublikasının Dövlət Miqrasiya Xidməti	3800,0	1354,4	0,3	-2445,6	35,6
Təhsil	22118,8	16007,9	3,6	-6111,0	72,4
Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi	1070,0	879,1	0,2	-190,9	82,2
Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi	18183,8	12794,8	2,9	-5389,0	70,4
Azərbaycan Respublikasının Səhiyyə Nazirliyi	2595,0	2243,5	0,5	-351,5	86,5
Maliyyə Nazirliyinin Maliyyə Elm-Tədris Mərkəzi	100,0	90,5	0,0	-9,5	90,5
Dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların büdcədənənar xərcləri	170,0	0,0	0,0	-170,0	0,0
Səhiyyə	5890,0	5286,6	1,2	-603,4	89,8
Azərbaycan Respublikasının Səhiyyə Nazirliyi	2890,0	2465,9	0,6	-424,1	85,3
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Xüsusi Tibb Xidməti	3000,0	2820,7	0,6	-179,3	94,0
Sosial müdafiə və sosial təminat	60,0	17,1	0,0	-42,9	28,4
Azərbaycan Respublikasının Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi	60,0	17,1	0,0	-42,9	28,4
Mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi və digər kateqoriyalara aid edilməyən sahədə fəaliyyət	3712,8	3007,9	0,7	-704,9	81,0
Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi	2508,0	2317,6	0,5	-190,4	92,4

Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi	51,4	24,0	0,0	-27,5	46,6
Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin Mirzə Fətəli Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası	15,0	7,6	0,0	-7,4	50,9
Beynəlxalq Muğam Mərkəzi	60,0	48,1	0,0	-11,9	80,1
Heydər Əliyev Mərkəzi	952,4	597,9	0,1	-354,5	62,8
Dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların büdcədənənar xərcləri	6,0	0,0	0,0	-6,0	0,0
Azərbaycan Respublikasının Gənclər və İdman Nazirliyi	120,0	12,8	0,0	-107,2	10,6
Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi	9035,5	6710,0	1,5	-2325,5	74,3
Azərbaycan Respublikasının Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi	100,0	39,6	0,0	-60,4	39,6
Azərbaycan Respublikasının Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi	650,0	303,4	0,1	-346,6	46,7
Azərbaycan Respublikasının Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi yanında Bitki Sortlarının Qeydiyyatı və Toxum Nəzarəti üzrə Dövlət Xidməti	270,0	241,3	0,1	-28,7	89,4
Azərbaycan Meliorasiya və Su təsərrüfatı Açıq Səhmdar Cəmiyyəti	3500,0	3462,6	0,8	-37,4	98,9
Azərbaycan Respublikasının Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi yanında dövlət Baytarlıq Nəzarəti Xidməti	1228,6	1053,6	0,2	-175,0	85,8
Azərbaycan Respublikasının Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi yanında Dövlət Fitosanitar Nəzarəti Xidməti	2854,1	1508,5	0,3	-1345,6	52,9
Azərbaycan Respublikasının Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi yanında Kənd Təsərrüfatı Layihələri və Kreditlərinin İdarə Edilməsi üzrə Dövlət Xidməti	432,8	101,0	0,0	-331,8	23,3
Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər	3850,0	2012,8	0,5	-1837,2	52,3
Meşələrin Qorunub Saxlanılması və Təkrar İstifadəsi Fondu	1050,0	518,8	0,1	-531,2	49,4
Ətraf Mühitin Mühafizəsi üzrə Dövlət Fondu	2000,0	1078,4	0,2	-921,6	53,9
Mineral-Xammal Bazasının Bərpası üzrə Dövlət Fondu	100,0	0,0	0,0	-100,0	0,0
Xüsusi Mühafizə olunan təbiət ərazilərinin idarə edilməsi və mühafizəsi üçün yaradılan müvafiq idarələrin xüsusi Fondları	600,0	315,6	0,1	-284,4	52,6
Su bioresurslarının artırılması, bərpası və mühafizəsi Fondu	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Cəmi	499000,0	439605,4		-59394,6	88,1

4.3.4. Birdəfəlik təyinatlı xərclərin icrası

Əvvəlki illərdə olduğu kimi, 2018-ci il üçün büdcə xərclərinin bir qismi bölüşdürülmədən nəzərdə tutulmuş, həmin vəsaitlərin icraçı qurumlar arasında bölgüsü il ərzində həyata keçirilmişdir. Belə ki, dövlət büdcəsinin proqnozlaşdırılması zamanı xərclərin müəyyən hissəsi ehtiyat vəsait kimi nəzərdə tutulur ki, bu da icra prosesində baş verə biləcək təsirlərin qarşısını almaqla sosial-iqtisadi tədbirlərin vaxtında reallaşması məqsədini daşıyır. Ehtiyat vəsait kimi nəzərdə tutulan xərclərin bir hissəsini birdəfəlik təyinatlı xərclər təşkil edir. Qeyd edək ki, beynəlxalq təcrübədə də bu yanaşmadan istifadə olunur. Belə ki, proqnozlaşdırılması çətin olan xərclər dövlət büdcəsində bir məbləğlə təsdiq edilir, il ərzində isə həmin vəsaitin konkret istifadəçilər üzrə bölgüsü həyata keçirilir.

Bunu nəzərə alaraq, Hesablama Palatası qanunvericilikdə ("Büdcə sistemi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununda və ya növbəti il üçün təsdiq edilən dövlət büdcəsində) müvafiq xərclər üçün dövlət büdcəsinin ümumi xərclərinə münasibətdə hədlərin müəyyən edilməsini təklif edir.

Eyni zamanda, qeyd etmək lazımdır ki, dövlət büdcəsinin layihəsi və icrası ilə bağlı rəylərdə də bildirdiyimiz kimi, Azərbaycan Respublikasının normativ-hüquqi aktlarında

“birdəfəlik təyinatlı xərclər” anlayışı müəyyən edilməmişdir. Belə ki, “Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununda əsas anlayışları özündə ehtiva edən 1-ci maddədə bu xərclərin tərifi müəyyən olunmasa da, həmin Qanunun 19.6-cı maddəsində müvafiq icra hakimiyyəti orqanı ilə razılaşdırmaqla dövlət büdcəsinin icrası prosesində iqtisadi təsnifatın müvafiq bölmə, köməkçi bölmə, paraqraf, maddə və yarım-maddələrində nəzərdə tutulmuş birdəfəlik təyinatlı vəsaitlər üzrə hesabat ili ərzində yaranmış qənaətin Dövlət büdcəsinin Ehtiyat fonduna yönəldilərək, il ərzində digər tədbirlərin maliyyələşdirilməsinə sərf edilə bilməsi göstərilmişdir.

Qanunvericilikdə birdəfəlik təyinatlı xərclərin anlayışının, istifadə istiqamətləri barədə məlumatların dəqiq təsbit edilməməsi il ərzində bu xərclərin yerləşdiyi funksional bölmənin təyinatına aid edilməyən istiqamətlər üzrə istifadə hallarına imkan yarada bilər.

Hesablama Palatası qanunvericilikdə birdəfəlik təyinatlı xərclər anlayışının (“Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun əsas anlayışların əks olunduğu 1-ci maddədə) və istifadə istiqamətlərinin normativ-hüquqi aktlarda (məsələn, Azərbaycan Respublikası Vahid Büdcə Təsnifatının təsdiq edilməsi barədə Nazirlər Kabinetinin Qərarında birdəfəlik təyinatlı xərclərin hər bir istiqaməti üzrə) müəyyən edilməsini təklif edir.

“Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun tətbiqi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı ilə müəyyən edilmiş xərc istiqamətlərini təhlil etməklə, Hesablama Palatası 2018-ci ilin dövlət büdcəsində bölgüsü müəyyənləşdirilməmiş birdəfəlik təyinatlı xərclər üzrə 3394,2 mln. manat vəsait nəzərdə tutulduğunu hesab edir. Bu məbləğ cəmi dövlət büdcəsi xərclərinin 14,7%-nə bərabərdir. İl ərzində müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən dəyişikliklər aparılaraq birdəfəlik təyinatlı xərclərin təyinatı 3126,5 mln. manat müəyyən edilmiş, icra isə 3039,6 mln. manat olmuşdur.

Ümumilikdə, 2018-ci ilin dövlət büdcəsində birdəfəlik təyinatlı xərc nəzərdə tutulmuş 19 istiqamətdən 11-i üzrə dəyişiklikdən sonra dövlət büdcəsində təsdiq edilən təyinat ümumilikdə 267,7 mln. manat azaldılmış, o cümlədən 2 istiqamət üzrə isə ümumiyyətlə vəsait nəzərdə tutulmamışdır. Belə ki, bəzi birdəfəlik təyinatlı xərclər üzrə “Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun tətbiqi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı ilə təsdiq edilmiş dövlət büdcəsində “Dövlət maddi və material ehtiyatlarının yaradılması” ilə bağlı 5,0 mln. manat və “Bir sıra dövlət müəssisələrində islahatların aparılması ilə bağlı texniki iqtisadi əsaslandırmanın hazırlanması xərcləri” üzrə 5,0 mln. manat təyinat olsa da, dəyişiklikdən sonra bu istiqamətlər üzrə xərc nəzərdə tutulmamışdır (Cədvəl 59).

Cədvəl 59. Hesabat ilində Dövlət büdcəsinin Ehtiyat Fonduna yönəldilmiş birdəfəlik təyinatlı xərclər barədə məlumat, min manatla

	2018-ci ildə nəzərdə tutulmuşdur	Dövlət büdcəsinin Ehtiyat Fonduna köçürülmüşdür	yönəldilən məbləğin nəzərdə tutulmuş məbləğdə xüsusi çəkisi
Qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının təşkilati strukturunun təkmilləşdirilməsi	20355,9	13492,6	66,3
Qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanları üzrə maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi	5036,3	142,0	2,8
Elm sahəsi üzrə əməyin ödənişi xərclərinin tənzimlənməsi və digər sosial tədbirlər	1003,2	1000,0	99,7

Elm sahəsi üzrə maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi və əsaslı təmir	4173,3	4150,0	99,4
Müdafiə sahəsi üzrə əməyin ödənişi xərclərinin tənzimlənməsi və digər sosial tədbirlər	14774,1	14774,0	100,0
Müdafiə qüvvələri üzrə maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi	73331,3	30940,0	42,2
Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq mühafizə və prokurorluq orqanları üzrə əməyin ödənişi xərclərinin tənzimlənməsi və digər sosial tədbirlər	4081,8	2352,0	57,6
Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq mühafizə və prokurorluq orqanları üzrə maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi	37191,9	4448,4	12,0
Dövlət sifarişi ilə ali təhsilin maliyyələşdirilməsi, təhsil sahəsində islahatlar və digər tədbirlər	194505,3	9200,0	4,7
Təhsil sahəsi üzrə əməyin ödənişi xərclərinin tənzimlənməsi və digər sosial tədbirlər	67193,3	21830,0	32,5
Səhiyyə sahəsi üzrə əməyin ödənişi xərclərinin tənzimlənməsi və digər sosial tədbirlər	8037,9	6400,0	79,6
Sosial müdafiə, pensiya və digər sosial təminat xərcləri	20064,0	20000,0	99,7
Sosial təminat sahəsi üzrə əməyin ödənişi xərclərinin tənzimlənməsi və digər sosial tədbirlər	144862,1	49100,0	33,9
Sosial təminat sahəsi üzrə maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi və əsaslı təmir	1003,2	783,2	78,1
Mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi və digər kateqoriyalara aid edilməyən sahədə maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi və əsaslı təmir	36115,2	12024,4	33,3
Mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi və digər kateqoriyalara aid edilməyən sahədə əməyin ödənişi xərclərinin tənzimlənməsi və digər sosial tədbirlər	6023,3	6000,0	99,6
Müfəssəl ərazi planlaşdırılması sənədlərinin hazırlanması	1500,0	600,0	40,0
İqtisadi fəaliyyət üzrə maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi	6481,0	3400,0	52,5
Xarici qrantlar hesabına həyata keçirilən layihələr	29000,0	18000,0	62,1
Bir sıra dövlət müəssisələrində islahatların aparılması ilə bağlı texniki iqtisadi əsaslandırmanın hazırlanması xərcləri	5000,0	5000,0	100,0
Dövlət maddi və material ehtiyatlarının yaradılması	5000,0	5000,0	100,0
Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər sahəsi üzrə əməyin ödənişi xərclərinin tənzimlənməsi və digər sosial tədbirlər	3189,5	3000,0	94,1
Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər sahəsi üzrə kommunal, kommunikasiya xidmətləri və digər tədbirlər	54360,0	35640,0	65,6

Əvvəlki illərdə olduğu kimi, hesabat ilində də birdəfəlik təyinatlı xərclərin, nəticədə isə funksional təsnifat üzrə bölmələrin və ümumiyyətlə dövlət büdcəsi xərclərinin icra vəziyyətinə müvafiq icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən büdcənin icra prosesində aparılan dəyişikliklər təsir göstərmişdir.

Dövlət büdcəsinə yenidən baxılma prosesindən sonra birdəfəlik təyinatlı xərclər üzrə azaldılan 267,7 mln. manatın 267,3 mln. manatı və ya 99,9%-i Dövlət büdcəsinin Ehtiyat fonduna yönəldilmişdir.

Eyni zamanda birdəfəlik təyinatlı xərclər üzrə əvvəlki illərdə olduğu kimi 2018-ci ildə də müşahidə olunan meyllərdən biri də, xərclərin təsdiq edilmiş dövlət büdcəsində bir köməkçi bölmədə nəzərdə tutulması, il ərzində icra prosesində müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən dəyişdirilərək ayrı-ayrı köməkçi bölmələrdə nəzərdə tutularaq icra edilməsidir. Belə ki, "Müdafiə" bölməsi üzrə nəzərdə tutulan "Maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi", "Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq" bölməsi

üzrə nəzərdə tutulan “Əməyin ödənişi xərclərinin tənzimlənməsi və digər sosial tədbirlər” və “Maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi”, “Təhsil” bölməsində nəzərdə tutulan “Dövlət sifarişi ilə ali təhsilin maliyyələşdirilməsi, təhsil sahəsində islahatlar və digər tədbirlər”, “Mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi və digər kateqoriyalara aid edilməyən” bölməsində nəzərdə tutulan “Maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi və əsaslı təmir”, “Mənzil və Kommunal təsərrüfatı” bölməsində nəzərdə tutulan “Yaşayış məntəqələrinə aid olan kommunal təyinatlı infrastrukturaların bərpası, yenidən qurulması və abadlaşdırılması” istiqamətləri üzrə birdəfəlik təyinatlı xərclər təsdiq edilmiş dövlət büdcəsində 1 köməkçi bölmədə nəzərdə tutulmuş, il ərzində icra prosesində müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən aparılmış dəyişikliklərə əsasən ayrı-ayrı köməkçi bölmələrdə nəzərdə tutularaq icra edilmişdir.

2018-ci ildə “Dövlət sifarişi ilə ali təhsilin maliyyələşdirilməsi, təhsil sahəsində islahatlar və digər tədbirlər” adlı birdəfəlik təyinatlı xərc istiqaməti üzrə 9,2 mln. manat qənaət edilmiş vəsait Dövlət büdcəsinin Ehtiyat Fonduna yönəldilsə də, “İslahatlarla bağlı” xərc istiqamətindən yenidən “Dövlət sifarişi ilə ali təhsilin maliyyələşdirilməsi, təhsil sahəsində islahatlar və digər tədbirlər” 3,8 mln. manat vəsait ayrılmış və 2,9 mln. manat məbləğində icra edilmişdir.

2018-ci ildə funksional təsnifatın 14 bölməsindən 2-si (“Yanacaq və enerji” və “Nəqliyyat və rabitə” bölmələri) istisna olmaqla 12 bölmə üzrə birdəfəlik təyinatlı vəsaitlər nəzərdə tutulmuş və icra edilmişdir. Dövlət büdcəsinin icrası ilə bağlı məlumatlara əsasən birdəfəlik təyinatlı xərclərin funksional təsnifat üzrə strukturunun təhlili göstərir ki, funksional təsnifatın bəzi bölmələri üzrə birdəfəlik təyinatlı xərclərin xüsusi çəkisi ümumi birdəfəlik təyinatlı xərclərdə daha yüksək olmuşdur. Belə ki, icra edilmiş ümumi birdəfəlik təyinatlı xərclərin 46,8%-i “Müdafiə”, 28,4%-i “Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər”, 7,5%-i “Təhsil” bölmələrinin payına düşür.

Ayrı-ayrı bölmələrdə icra edilmiş birdəfəlik təyinatlı xərclərin bölmənin ümumi xərclərində xüsusi çəkisi isə 0,2%-50,0% arasında dəyişmişdir. “Müdafiə” bölməsinin icra edilmiş xərclərində müvafiq bölmədə yerləşən birdəfəlik təyinatlı xərclərin xüsusi çəkisi 50,0%, “Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər” bölməsində isə müvafiq göstəricisi isə 41,2% təşkil etmişdir.

Funksional təsnifatın bölmələri üzrə birdəfəlik təyinatlı xərclərin təyinatı qarşı icra səviyyəsi isə 76,9%-99,7% arasında dəyişmişdir. Belə ki, “Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi” bölməsi üzrə birdəfəlik təyinatlı xərclərin icrası 99,7% olmaqla ən yüksək, “Sosial müdafiə və sosial təminat” bölməsi üzrə 76,9% olmaqla ən aşağı göstəricisidir (Cədvəl 60).

Cədvəl 60. Funksional təsnifat üzrə birdəfəlik təyinatlı vəsaitlərin təyinatı və icrası, min manatla

Birdəfəlik təyinatlı xərclər	2018-ci il üçün təsdiq edilmiş məbləğ	2018-ci il dürüstləşmə iş təyinat	2018-ci icra edilmiş məbləğ	təsdiq edilmiş proqnozla müqayisə		dürüstləşmiş təyinatla müqayisə	
				məbləğ	faiz	məbləğ	faiz
Qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının təşkilati strukturunun təkmilləşdirilməsi	20355,9	6863,3	5151,8	-15204,1	25,3	-1711,5	75,1
Qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanları üzrə maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi	5036,3	4894,3	4430,2	-606,1	88,0	-464,1	90,5

Elm sahəsi üzrə əməyin ödənişi xərclərinin tənzimlənməsi və digər sosial tədbirlər	1003,2	3,2	0,0	-1003,2	0,0	-3,2	0,0
Elm sahəsi üzrə maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi və əsaslı təmir	4173,3	23,3	0,0	-4173,3	0,0	-23,3	0,0
Ümumi dövlət xidmətləri	30568,7	11784,1	9582,0	-20986,7	31,3	-2202,1	81,3
Xüsusi müdafiə təyinatlı layihələr və tədbirlər üzrə xərclər	1385000,0	1385000,0	1380136,1	-4863,9	99,6	-4863,9	99,6
Müdafiə sahəsi üzrə əməyin ödənişi xərclərinin tənzimlənməsi və digər sosial tədbirlər	14774,1	0,1	0,0	-14774,1	0,0	-0,1	0,0
Müdafiə qüvvələri üzrə maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi	73331,3	41925,5	40909,3	-32422,0	55,8	-1016,2	97,6
Müdafiə	1473105,4	1426925,5	1421045,4	-52060,0	96,5	-5880,1	99,6
Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq mühafizə və prokurorluq orqanları üzrə əməyin ödənişi xərclərinin tənzimlənməsi və digər sosial tədbirlər	4081,8	1729,8	1502,3	-2579,5	36,8	-227,5	86,8
Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq mühafizə və prokurorluq orqanları üzrə maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi	37191,9	32743,5	30437,3	-6754,6	81,8	-2306,2	93,0
Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq	41273,7	34473,3	31939,6	-9334,1	77,4	-2533,7	92,7
Dövlət sifarişi ilə ali təhsilin maliyyələşdirilməsi, təhsil sahəsində islahatlar və digər tədbirlər	194505,3	185305,3	182598,2	-11907,1	93,9	-2707,1	98,5
Təhsil sahəsi üzrə əməyin ödənişi xərclərinin tənzimlənməsi və digər sosial tədbirlər	67193,3	45363,3	45119,1	-22074,2	67,1	-244,2	99,5
Təhsil sahəsi üzrə maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi və əsaslı təmir	15,0	15,0	0,0	-15,0	0,0	-15,0	0,0
Təhsil	261713,6	230683,6	227717,3	-33996,3	87,0	-2966,3	98,7
Səhiyyə sahəsi üzrə əməyin ödənişi xərclərinin tənzimlənməsi və digər sosial tədbirlər	8037,9	1637,9	1560,0	-6477,9	19,4	-77,9	95,2
Səhiyyə	8037,9	1637,9	1560,0	-6477,9	19,4	-77,9	95,2
Sosial müdafiə, pensiya və digər sosial təminat xərcləri	20064,0	64,0	0,0	-20064,0	0,0	-64,0	0,0
Sosial təminat sahəsi üzrə əməyin ödənişi xərclərinin tənzimlənməsi və digər sosial tədbirlər	144862,1	95762,1	73646,9	-71215,2	50,8	-22115,2	76,9
Sosial təminat sahəsi üzrə maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi və əsaslı təmir	1003,2	220,0	219,3	-783,9	21,9	-0,7	99,7
Sosial müdafiə və sosial təminat	165929,3	96046,1	73866,2	-92063,1	44,5	-22179,9	76,9
Mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi və digər kateqoriyalara aid edilməyən sahədə maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi və əsaslı təmir	36115,2	24090,8	21349,1	-14766,1	59,1	-2741,7	88,6
Mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi və digər kateqoriyalara aid edilməyən sahədə əməyin ödənişi xərclərinin tənzimlənməsi və digər sosial tədbirlər	6023,3	23,3	0,0	-6023,3	0,0	-23,3	0,0

Mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi və digər kateqoriyalara aid edilməyən sahədə fəaliyyət	42138,5	24114,1	21349,1	-20789,4	50,7	-2765,0	88,5
Mənzil və kommunal təsərrüfatı sahəsi üzrə kommunal, kommunikasiya xidmətləri və digər tədbirlər	30000,0	30000,0	29476,3	-523,7	98,3	-523,7	98,3
Mənzil və kommunal təsərrüfatı sahəsi üzrə yaşayış məntəqələrinə aid olan kommunal təyinatlı infrastrukturların bərpası, yenidən qurulması və abadlaşdırılması	95200,0	95200,0	92818,3	-2381,7	97,5	-2381,7	97,5
Mənzil və kommunal təsərrüfatı	125200,0	125200,0	122294,6	-2905,4	97,7	-2905,4	97,7
Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində islahatlar	80000,0	80000,0	79778,3	-221,7	99,7	-221,7	99,7
Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi	80000,0	80000,0	79778,3	-221,7	99,7	-221,7	99,7
Müfəssəl ərazi planlaşdırılması sənədlərinin hazırlanması	1500,0	900,0	574,3	-925,7	38,3	-325,7	63,8
Sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar sahəsi üzrə maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi	9000,0	9000,0	9000,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar	10500,0	9900,0	9574,3	-925,7	91,2	-325,7	96,7
Qeyri-neft məhsullarının ixracı ilə bağlı tədbirlər	15000,0	15000,0	13361,8	-1638,2	89,1	-1638,2	89,1
İqtisadi fəaliyyət üzrə maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi	6481,0	3081,0	3000,0	-3481,0	46,3	-81,0	97,4
Azərbaycan Respublikasında əhəlinin mənzilə olan tələbatının ödənilməsi və vətəndaşların güzəştli şərtlərlə mənzil əldə etməsi xərcləri	150000,0	150000,0	150000,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Xarici qrantlar hesabına həyata keçirilən layihələr	29000,0	11000,0	10184,8	-18815,2	35,1	-815,2	92,6
Bir sıra dövlət müəssisələrində islahatların aparılması ilə bağlı texniki iqtisadi əsaslandırmanın hazırlanması xərcləri	5000,0	0,0	0,0	-5000,0	0,0	0,0	
İqtisadi fəaliyyət	205481,0	179081,0	176546,6	-28934,4	85,9	-2534,4	98,6
Beynəlxalq və ölkə səviyyəli tədbirlərin keçirilməsi ilə bağlı xərclər	12000,0	12000,0	8836,6	-3163,4	73,6	-3163,4	73,6
Ünvanlı dövlət sosial yardımı alan aztəminatlı ailələrin əmlakının, dövlətə məxsus əmlakın və dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatlara məxsus nəqliyyat vasitələrinin icbari sığortası	11000,0	11000,0	10923,9	-76,1	99,3	-76,1	99,3
Dövlət maddi və material ehtiyatlarının yaradılması	5000,0	0,0	0,0	-5000,0	0,0	0,0	
Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər sahəsi üzrə əməyin ödənişi xərclərinin tənzimlənməsi və digər sosial tədbirlər	3189,5	189,5	0,0	-3189,5	0,0	-189,5	0,0
Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər sahəsi üzrə kommunal, kommunikasiya xidmətləri və digər tədbirlər	54360,0	18720,0	18719,9	-35640,1	34,4	-0,1	100,0

İsəhatlarla bağı xərclər	864700,0	864700,0	825858,0	-38842,0	95,5	-38842,0	95,5
Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər	950249,5	906609,5	864338,4	-85911,1	91,0	-42271,1	95,3
Yekun	3394197,6	3126455,2	3039591,8	-354605,8	89,6	-86863,4	97,2

2018-ci ilin icra edilmiş dövlət büdcəsi ilə bağı təqdim edilmiş məlumatların təhlili göstərir ki, *birdəfəlik təyinatlı xərclərin iqtisadi təsnifat üzrə strukturu* da icra prosesində dəyişmiş, ümumilikdə iqtisadi təsnifatın 6 bölməsi (əməyin ödənişi, malların (işlərin və xidmətlərin) alınması, subsidiyalar və cari ödənişlər, təqaüdlər və sosial müavinətlər, digər xərclər, qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması xərcləri) üzrə icra edilmişdir. Belə ki, təsdiq edilmiş dövlət büdcəsində nəzərdə tutulmuş birdəfəlik təyinatlı xərclərin tərkibində “Digər xərclər”in xüsusi çəkisi çox olmuş, icra prosesində isə dəyişikliklərin aparılması nəticəsində icra edilmiş xərclərdə isə “Malların (işlərin və xidmətlərin) satın alınması” bölməsinin xüsusi çəkisi daha yüksək (51,6%) olmuşdur.

Birdəfəlik təyinatlı xərclərin *ayrı-ayrı qurumlar tərəfindən* icrasına gəldikdə isə qeyd edə bilərik ki, birdəfəlik təyinatlı xərclərin 5 istiqamətindən Azərbaycan Respublikasının Müdafiə Nazirliyi, 4 istiqamətindən Azərbaycan Respublikasının Energetika Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyi vəsait icra etmişdir.

Ümumi icra edilmiş birdəfəlik təyinatlı xərclərdə Azərbaycan Respublikasının Müdafiə Nazirliyi 1189,9 mln. manat və ya 39,1%-lə, Azərbaycan Respublikasının Dövlət Sərhəd Xidməti 289,1 mln. manat və ya 9,5%-lə Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi 227,9 mln. manat və ya 7,5%-lə ən yüksək paya malik olan qurumlardır.

Qanunvericilikdə birdəfəlik təyinatlı xərclərin anlayışının və xərc istiqamətlərinin müəyyən olunmaması bəzi birdəfəlik təyinatlı xərc istiqamətlərindən istiqamətin adına uyğun olmayan istiqamətlərə vəsaitlərin yönəldilməsi hallarının mövcud olduğunu göstərir. “Maddi texniki təminatın möhkəmləndirilməsi və əsalı təmir” istiqamətindən Bakı Konqres Mərkəzi MMC-nin fəaliyyətinin maliyyələşdirilməsi üçün 6,2 mln. manat, Azərbaycan Respublikasının Diasporla İş üzrə Dövlət Komitəsinin xüsusi tədbirləri üçün 2,1 mln. manat, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti yanında “İçərişəhər” Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu İdarəsi tərəfindən elmi konfransın keçirilməsi üçün 199,4 min manat, “Azərbaycan Televiziya və Radio Verilişləri” Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti tərəfindən Qış və Yay olimpiya Oyunları üçün yayım hüquqlarının alınması üçün 689,7 min manat, Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi tərəfindən Memarlar İttifaqının dəstəyi ilə iclasların keçirilməsi üçün 590,0 min manat, Azərbaycan Futbol Federasiyası Assosiasiyası tərəfindən UEFA final oyununun keçirilməsi 9,0 mln. manat, “Qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının təşkilatı strukturunun təkmilləşdirilməsi” birdəfəlik təyinatlı xərc istiqaməti üzrə Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi tərəfindən Çatışmayan pul vəsaitinin ödənilməsi 1,0 mln. manat, “Əmək haqqı sisteminin təkmilləşdirilməsi və digər sosial tədbirlər” istiqamətindən Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi tərəfindən gömrük rüsumunun ödənilməsi üçün 20,3 min manat, Dövlət Turizm Agentliyi tərəfindən Turizm və Menecment Universiteti ikili diplom üçün 0,6 mln. manat vəsait icra edilmişdir.

4.3.5. *Dövlət büdcəsi xərclərinin ayrı-ayrı qurumlar tərəfindən icrası vəziyyətinin təhlili*

2018-ci il dövlət büdcəsinin xərcləri üzrə proqnozlaşdırılmış 23100,0 mln. manat xərclərin inzibati təsnifatı üzrə ümumilikdə 180 fəslə, o cümlədən 151 qurumu və bölgüsü əvvəlcədən müəyyənləşdirilməmiş 29 istiqaməti, icra edilmiş 22731,6 mln. manat məbləğində xərclər isə 194 fəslə əhatə etmişdir. Dövlət büdcəsi xərclərinin inzibati təsnifatı üzrə təhlili ilə əhatə edilmiş fəsilələr 2 istiqamət üzrə qruplaşdırılmışdır.

➤ “Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun tətbiqi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı ilə dövlət büdcəsində bölgüsü əvvəlcədən konkret qurumlar üzrə müəyyənləşdirilmiş xərclərin icrası;

➤ “Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun tətbiqi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı ilə dövlət büdcəsində əvvəlcədən qurumlar üzrə bölgüsü müəyyən edilməmiş xərclərin icrası:

Dövlət büdcəsində əvvəlcədən qurumlar üzrə bölgüsü müəyyən edilməmiş xərclər aşağıdakı kimi qruplaşdırılmışdır:

- Birdəfəlik təyinatlı və tədbirlərinin həyata keçirilməsi ilə bağlı ayrılmış vəsaitlər;
- Dövlət əsaslı vəsait qoyuluşundan ayrılmış vəsaitlər;
- Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Ehtiyat Fondundan və Dövlət büdcəsinin Ehtiyat Fondundan ayrılmış vəsaitlər;
- Büdcədən maliyyələşən təşkilatların büdcədən kənar xərcləri.

Dövlət büdcəsinin icrasına dair Hesabat əsasən 1-ci istiqamət üzrə icra edilmiş xərclər 153 fəsil üzrə 13127,2 mln. manat vəsaiti, 2-ci istiqamət üzrə isə 160 fəsil üzrə 9604,4 mln. manat vəsaiti əhatə etmişdir. Qeyd edək ki, 1-ci istiqamətdən vəsait icra etmiş qurumların 119-u eyni zamanda bölgüsü ilə ərzində aparılan xərclərin də icraçısı olmuşlar.

Son 3 ildə olduğu kimi, 2018-ci il dövlət büdcəsinin icrasına dair Rəy də Hesablama Palatası tərəfindən dövlət büdcəsi vəsaitlərinin icrasını təmin edən qurumların vəsaitlərin istifadəsi ilə bağlı təqdim etdiyi hesabatların təhlilinin nəticələrindən istifadə edilmişdir.

Hesablama Palatası tərəfindən Rəyin tərtib edilməsi zamanı 144 qurum üzrə 18,6 mlrd. manat əhatə edən və vəsaitlərin icrası təsdiq edən Xəzinə Üzləşmə Aktları və digər sənədlər (qurumlar tərəfindən təqdim edilən bank hesablarından çıxarış, arayış və s) nəzərdən keçirilmişdir ki, bu da icra edilmiş dövlət büdcəsi xərclərinin 81,9%-ni təşkil edir. Qeyd edək ki, əhatə edilmiş məbləğ ötən ilin müvafiq göstəricisindən 7,9 faiz bəndi çoxdur.

Eyni zamanda, hesabat ilində 117 qurum üzrə büdcə vəsaitlərinin icrası ilə bağlı hesabat məlumatları təhlil edilmiş, həmin məlumatlar 11,2 mlrd. manat məbləği və ya 2018-ci il dövlət büdcəsi xərclərinin 49,3%-ni təşkil edir. Ayrı-ayrı qurumların təqdim etdikləri hesabatlar üzrə aparılmış təhlillər barədə ayrıca Hesabat Hesablama Palatası tərəfindən rəsmi internet sahifəsində yerləşdiriləcəkdir.

Dövlət büdcəsinin icrası ilə bağlı təqdim edilmiş hesabatın təhlili bir neçə amili qeyd etmək imkanı verir.

İcra prosesində dövlət büdcəsi xərclərinin inzibati təsnifatı üzrə dəyişikliklər aparılmış və bu dəyişikliklər "Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununun tətbiqi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı ilə müəyyən edilmiş məbləğlərin dəyişməsinə gətirib çıxarmışdır.

Belə ki, 2018-ci il dövlət büdcəsinin icrasına dair Hesabata daxil edilən məlumatların təhlili göstərir ki, müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən büdcənin icra prosesində il ərzində aparılmış dəyişikliklər zamanı bəzi təşkilatlar və istiqamətlər üzrə təsdiq edilmiş təyinat məbləği dəyişdirilmişdir. Cədvəl 61-dən görüldüyü kimi ümumilikdə inzibati təsnifat üzrə 35 fəsildə (təşkilatlar və istiqamətlər) təsdiq edilmiş təyinat məbləği dəyişdirilmiş, bunlardan 18-i konkret icraçısı bilinənlər (qurumlar) üzrə, 17-si isə digər istiqamətlər (məsələn, birdəfəlik təyinatlı xərclər, Ehtiyat Fondu, büdcə təşkilatlarının büdcədən kənar xərcləri və digərləri) üzrə olmuşdur. Məlumat üçün qeyd edək ki, Azərbaycan Respublikasının Vahid Büdcə Təsnifatına görə əvvəlcədən bölüşdürülməyən bir sıra birdəfəlik təyinatlı xərclər inzibati təsnifata aid edilir.

2018-ci il ərzində inzibati təsnifatda aparılmış dəyişikliklərdən sonra 27 fəsil üzrə azaldılmış təyinat məbləği 753,1 mln. manat, 8 fəsil üzrə artırılmış təyinat məbləği də azaldılmış məbləğə bərabər olmaqla 753,1 mln. manat təşkil etmişdir. Azaldılmış məbləğdə ən böyük pay 75,4 mln. manatla Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiə Nazirliyinin sosial müdafiə xərclərinə, artırılmış məbləğdə isə ən böyük pay 392,6 mln. manatla Dövlət büdcəsinin Ehtiyat Fonduna aid olmuşdur.

Cədvəl 61. Dövlət büdcəsinin xərclərinin inzibati təsnifatı üzrə təsdiq edilmiş təyinat məbləğlərində edilmiş dəyişiklər, mln. manatla

Təşkilatlar	Funksional təsnifat üzrə köməkçi bölmə	Fərmanla təsdiq edilmiş təyinat	Dürüstləşmiş təyinat	Fərq	
				Mütləq	nisbi
Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyi	Qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının saxlanılması xərcləri	10,0	10,4	0,4	103,9
Azərbaycan Respublikasının Diasporla İş üzrə Dövlət Komitəsi	Qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının saxlanılması xərcləri	1,3	1,4	0,1	107,7
Azərbaycan Respublikasının Səhiyyə Nazirliyi	Poliklinikalar və ambulatoriyalar	109,6	109,3	-0,3	99,7
	Xəstəxanalar	281,3	276,4	-5,0	98,3
	Səhiyyə sahəsində tətbiqi tədqiqatlar	3,7	3,6	-0,1	97,3
	Səhiyyə sahəsinə aid edilən digər xidmətlər	202,8	208,2	5,4	102,7
Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi	Ümumi təhsil	1080,9	1036,4	-44,5	95,9
	Əlavə təhsil	1,9	1,9	0,0	100,0
	Təhsil sahəsində digər müəssisə və tədbirlər"	287,1	331,6	44,5	115,5
Beynəlxalq maliyyə-kredit təşkilatlarına və ictimai-siyasi təşkilatlara üzvlük haqqı (Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi)	beynəlxalq fəaliyyət və beynəlxalq təşkilatlara üzvlük haqqı xərcləri	70,0	68,9	-1,1	98,4

Azərbaycan Respublikasının xaricdəki diplomatik nümayəndəlikləri və konsulluqları	beynəlxalq fəaliyyət və beynəlxalq təşkilatlara üzvlük haqqı xərcləri	112,0	106,6	-5,4	95,2
Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyi (Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən səfirlik və konsulluqlarında ticarət nümayəndələri)	beynəlxalq fəaliyyət və beynəlxalq təşkilatlara üzvlük haqqı xərcləri	3,7	2,4	-1,3	64,9
Azərbaycan Respublikasının Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi	Elm	12,3	12,3	0,0	99,8
Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi dövlət borcuna və öhdəliklərinə xidmət edilməsi ilə bağlı xərclər)	dövlət borcuna və öhdəliklərinə xidmət edilməsi ilə bağlı xərclər)	2262,8	2235,6	-27,2	98,8
Azərbaycan Respublikasının Müdafiə Nazirliyi	Müdafiə qüvvələri	1097,2	1094,5	-2,7	99,8
Azərbaycan Respublikasının Dövlət Sərhəd Xidməti	Müdafiə qüvvələri	160,3	159,9	-0,4	99,8
Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi	Hüquq mühafizə	443,2	442,3	-0,9	99,8
Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyinin Daxili Qoşunların Baş İdarəsi	Hüquq mühafizə	149,5	149,3	-0,2	99,9
Azərbaycan Respublikasının Fövqəladə Hallar Nazirliyi	Hüquq mühafizə	166,3	165,9	-0,4	99,8
Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiə Nazirliyi	Sosial müdafiə	596,5	521,1	-75,4	87,4
Yerli İcra hakimiyyəti orqanları	Məktəbəqədər təhsil	175,3	175,3	0,0	100,0
	Təhsil sahəsində digər müəssisə və tədbirlər	4,1	4,1	0,0	100,0
Azərbaycan Respublikasının Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi yanında Dövlət Baytarlıq Nəzarəti Xidməti	Kənd təsərrüfatı	25,4	25,0	-0,4	98,4
Azərbaycan Respublikasının Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi yanında Dövlət Fitosanitar Nəzarəti Xidməti	Kənd təsərrüfatı	4,3	4,1	-0,2	95,3
Əməyin ödənişi xərclərinin tənzimlənməsi və digər sosial tədbirlər	Elm	1,0	0,0	-1,0	0,0
	Müdafiə qüvvələri	14,8	0,0	-14,8	0,0
	Məhkəmə hakimiyyəti	0,0	1,7	1,7	
	Digər kateqoriyalara aid edilməyən xidmətlər (3-cü bölmə)	4,1	0,0	-4,1	
	Ümumi təhsil	0,0	44,5	44,5	
	Ali təhsil	0,0	0,0	0,0	
	Təhsil sahəsində digər müəssisə və tədbirlər	67,2	0,9	-66,3	1,3
	Səhiyyə sahəsinə aid edilən digər xidmətlər	8,0	1,6	-6,4	20,0
	Sosial müdafiə	144,9	95,8	-49,1	66,1
	Digər kateqoriyalara aid edilməyən xidmətlər	6,0	0,0	-6,0	0,0
Qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının təşkilati strukturunun təkmilləşdirilməsi	Qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının saxlanılması xərcləri	20,4	6,9	-13,5	33,8

Maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi	Qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının saxlanılması xərcləri	5,0	4,9	-0,1	98,0
	Müdafiə qüvvələri	73,3	17,9	-55,4	24,4
	Milli təhlükəsizlik	0,0	24,0	24,0	
	Məhkəmə hakimiyyəti	0,0	0,7	0,7	
	Hüquq mühafizə	0,0	31,4	31,4	
	Prokurorluq	0,0	0,3	0,3	
	Digər kateqoriyalara aid edilməyən xidmətlər (3-cü bölmə)	37,2	0,4	-36,8	1,1
	İqtisadi və kommersiya fəaliyyəti	6,5	3,1	-3,4	47,7
dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların büdcədən kənar xərcləri	Qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının saxlanılması xərcləri	205,7	213,9	8,2	104,0
	Elm	4,1	4,1	0,0	100,0
	Digər kateqoriyalara aid edilməyən xidmətlər	225,5	219,5	-6,0	97,3
	Digər kateqoriyalara aid edilməyən xidmətlər	3,8	3,7	-0,1	97,4
	Kənd təsərrüfatı	11,2	9,0	-2,2	79,6
Dövlət sifarişi ilə ali təhsilin maliyyələşdirilməsi və təhsil sahəsində digər tədbirlər	Orta ixtisas təhsili	0,0	0,4	0,4	
	Ali təhsil	0,0	159,9	159,9	
	Təhsil sahəsində digər müəssisə və tədbirlər	194,5	25,1	-169,4	12,9
Sosial müdafiə, pensiya və digər sosial təminat xərcləri	Sosial müdafiə	20,1	0,1	-20,0	0,5
Maddi-texniki təminatın möhkəmləndirilməsi və əsaslı təmir	Elm	4,2	0,0	-4,2	0,0
	Sosial müdafiə	1,0	0,2	-0,8	20,0
	Mədəniyyət və incəsənət sahəsində fəaliyyət	0,0	0,2	0,2	
	Radio, televiziya və nəşriyyat	0,0	0,7	0,7	
	Bədən tərbiyəsi, gənclər siyasəti və turizm	0,0	9,0	9,0	
	Digər kateqoriyalara aid edilməyən xidmətlər	36,1	14,2	-21,9	39,3
Yaşayış məntəqələrinə aid olan kommunal təyinatlı infrastrukturaların bərpası, yenidən qurulması və abadlaşdırılması	Mənzil təsərrüfatı	0,0	29,1	29,1	
	Kommunal təsərrüfatı	95,2	66,1	-29,1	69,4
Siyasi partiyalara verilən maliyyə yardımı	Digər kateqoriyalara aid edilməyən xidmətlər	3,0	2,7	-0,3	90,0
Müfəssəl ərazi planlaşdırılması sənədlərinin hazırlanması	Tikinti	1,5	0,9	-0,6	60,0
Xarici qrantlar hesabına həyata keçirilən layihələr	İqtisadi və kommersiya fəaliyyəti	29,0	11,0	-18,0	37,9
Bir sıra dövlət müəssisələrində islahatların aparılması ilə bağlı texniki	İqtisadi və kommersiya fəaliyyəti	5,0	0,0	-5,0	0,0

İqtisadi əsaslandırmanın hazırlanması xərcləri					
Dövlət Büdcəsinin Ehtiyat Fondu	Ehtiyat Fondu	100,0	492,6	392,6	492,6
Dövlət maddi və material ehtiyatlarının yaradılması	Əsas bölmələrə aid edilməyən sair xidmətlər	5,0	0,0	-5,0	0,0
Yerli xərclərdə nəzərdə tutulmayan sosial-iqtisadi və digər təyinatlı tədbirlər	Əsas bölmələrə aid edilməyən sair xidmətlər	11,7	11,6	-0,1	99,1
kommunal, kommunikasiya xidmətləri və digər tədbirlər	Əsas bölmələrə aid edilməyən sair xidmətlər	54,4	18,7	-35,7	34,4
Digər xərclər	Əsas bölmələrə aid edilməyən sair xidmətlər	988,2	976,1	-12,1	98,8

Məlumatların təhlili göstərir ki, Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Diasporla İş üzrə Dövlət Komitəsi üzrə “Ümumi dövlət xidmətləri” bölməsinin “Qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının saxlanması xərcləri” köməkçi bölməsi üzrə təsdiq edilmiş təyinat məbləği artırılmış, Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi üzrə funksional təsnifatın 1 bölməsinin köməkçi bölmələrində dəyişikliklər edilsə də həmin bölmə üzrə təsdiq edilmiş ümumi təyinat məbləği dəyişməz qalmış, digər təşkilatlar üzrə isə təsdiq edilmiş təyinat məbləği azaldılmışdır.

Qeyd edək ki, konkret icraçısı bilinən xərclər üzrə təyinat məbləğlərində il ərzində aparılan dəyişikliklər 2 qurum (Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi və Azərbaycan Respublikasının Səhiyyə Nazirliyi) istisna olmaqla digər qurumlarda funksional təsnifatın 1 bölməsinin 1 köməkçi bölməsi üzrə həyata keçirilmişdir.

Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi üzrə köməkçi bölmələr səviyyəsində edilmiş dəyişikliklər bölmə üzrə yekun məbləğə təsir etməmişdir. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi üzrə “Ümumi təhsil” köməkçi bölməsi üzrə azaldılan 44,5 mln. manat “Təhsil sahəsində digər müəssisə və tədbirlər” köməkçi bölməsinə yönəldilmiş, Azərbaycan Respublikasının Səhiyyə Nazirliyi üzrə “Poliklinikalar və ambulatoriyalar”, “Xəstəxanalar”, “Səhiyyə sahəsində tətbiqi tədqiqatlar” köməkçi bölmələri üzrə ümumilikdə azaldılan 5,4 mln. manat “Səhiyyə sahəsinə aid edilən digər xidmətlər” köməkçi bölməsinə ayrılmışdır.

Aparılmış təhlil göstərir ki, icra prosesində dəyişikliklər “Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 18.4-cü və 19.6-cı maddələri əsas götürülməklə həyata keçirilmiş, başqa sözlə, əvvəlki illərdə olduğu kimi 2018-ci ildə də dövlət büdcəsinin müvafiq Qanun və Fərmanla müəyyən edilmiş məbləğlərin dəyişdirilməsinə və ümumiyyətlə, icra vəziyyətinə bu iki maddənin təsiri böyük olmuşdur.

Maddə 18.4

Zərurət yarandıqda, təsdiq olunmuş büdcə ayırmaları həddində funksional təsnifatın bölmələri daxilində, iqtisadi təsnifatın bölmə, köməkçi bölmə, paraqraflar, maddə və yarımaddələri arasında müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən dəyişikliklər edilə bilər.

Maddə 19.6

Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı ilə razılaşdırmaqla dövlət büdcəsinin icrası prosesində iqtisadi təsnifatın müvafiq bölmə, köməkçi bölmə, paraqraf, maddə və yarımaddələrində nəzərdə tutulmuş birdəfəlik təyinatlı vəsaitlər üzrə hesabat ili ərzində yaranmış qənaət dövlət büdcəsinin ehtiyat fonduna yönəldilərək, il ərzində digər tədbirlərin maliyyələşdirilməsinə sərf edilə bilər.

Göründüyü kimi, Qanunun 19.6-cı maddəsi funksional təsnifatın ayrı-ayrı bölmələrində yerləşən birdəfəlik təyinatlı vəsaitlər üzrə hesabat ili ərzində yaranmış qənaətin Dövlət büdcəsinin Ehtiyat Fonduna yönəldilməsinə imkan verir ki bu da funksional təsnifat üzrə bölmələrin məbləğinin dəyişdirilməsi ilə nəticələnir.

İnzibati təsnifat üzrə təhlil göstərir ki, dövlət büdcəsində 5 qurumun (Azərbaycan Respublikasının Müdafiə Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Şirkəti, Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyi, Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Sosial Müdafiə Fondu) payı dövlət büdcəsi xərclərinin 38,8%-ni təşkil etmişdir.

Ayrı-ayrı qurumlar üzrə məlumatların təhlili göstərir ki, əsasən bölgüsü əvvəlcədən müəyyənləşdirilmiş xərclərin xüsusi çəkisi qurumun ümumi icra edilmiş xərclərində üstünlük təşkil etmiş, 73 fəsil üzrə əksinə, əvvəlcədən bölgüsü müəyyən edilməmiş xərclərin payı daha yüksək olmuşdur (Cədvəl 62).

Cədvəl 62. Dövlət büdcəsi xərclərinin inzibati təsnifat üzrə strukturu, min manatla

Təşkilatlar	Fərmanla konkret müəyyən edilmiş	Birdəfəlik təyinatlı xərclər	Büdcədən kənar xərclər	Ehtiyat Fondları	Əsaslı vəsait qoyuluşu	Cəmi
Azərbaycan Respublikasının Müdafiə Nazirliyi	1093137,2	1189924,3	12065,3	252265,4	166799,2	2714191,4
Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi (dövlət borcuna və öhdəliklərinə xidmət edilməsi ilə bağlı xərclər)	2235577,5					2235577,5
Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi	1407793,2	309129,8	12826,3	15800	130612,6	1876161,9
Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Şirkəti	959504,3			8620	518300	1486424,3
Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyi	372000	226000		19000	792444,8	1409444,8
Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Sosial Müdafiə Fondu	1300000	37300				1337300
Yerli icra hakimiyyəti orqanları və orqanlarının yerli təşkilatları	480548,8	201987,5	462,4	61749,1	243671,3	988419,1

Azərbaycan Respublikasının Səhiyyə Nazirliyi	589625,2	11499,2	4789,9		112376	718290,3
Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi	531343,6	67309,6	35,6	36955,4	30581,6	666225,8
Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi	463811,3	31156,5	104813,6		23275,5	623056,9
"Azərbaycan Dəmir Yolları" Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti	100000				507493,7	607493,7
Azərbaycan Meliorasiya və Su Təsərrüfatı Açıq Səhmdar Cəmiyyəti	248852,7	24720,4	3462,6	3127,7	281848	562011,4
Azərbaycan Respublikasının Dövlət Sərhəd Xidməti	159901,9	289095,5	1360,1		16990,3	467347,8
"Azərsu" Açıq Səhmdar Cəmiyyəti	29400	35000			366939,4	431339,4
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyası	96366,8	1941,5	44491,4	128124,1	41896,7	312820,5
Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsinə verilən dotasiya	281900					281900
Azərbaycan Respublikasının Gənclər və İdman Nazirliyi	48616,9	2956	12,8	480	225791,9	277857,6
Azərbaycan Respublikasının Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsi	239392,9	17208,1		2864,7		259465,7
Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi	204837,9	16411,2	3196,7	1275,1	24465,6	250186,5
Azərbaycan Respublikasının Fövqəladə Hallar Nazirliyi	194630,5	7826,8	379,7		38496,6	241333,6
"Azərenerji" Açıq Səhmdar Cəmiyyəti	81400			140000	18700	240100
"Bakı Metropoliteni" Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti	45000	3800			165739,8	214539,8
kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarına subsidiya və maliyyə yardımı		148218,7				148218,7
"Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Mənzil İnşaatı Dövlət Agentliyi" publik hüquqi şəxs	1378,6	100000			100000	201378,6
Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyi	30974,4	19273,1	16		133729,5	183993
Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyinin Daxili Qoşunların Baş İdarəsi	153752,6	9199,3			4000	166951,9
"Aqrolizinq" Açıq Səhmdar Cəmiyyəti		189557,0			160000	349557,0
Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyi	22357	941,6	130066,7	2000		155365,3
Azərbaycan Respublikasının Dövlət Təhlükəsizlik Xidməti	91649,9	15117,4	517,4		37230,6	144515,3
"Azərbaycan Sənaye Korporasiyası" Açıq Səhmdar Cəmiyyəti		90000			50000	140000
"Azərişiq" Açıq Səhmdar Cəmiyyəti	10000	55000			65470,4	130470,4
Azərbaycan Respublikasının Xüsusi Dövlət Mühafizə Xidməti	98022,8	7733,5	3237,5		19492,9	128486,7
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyi	22618,1	1449,7	23631	13200	62699,1	123597,9
Azərbaycan Respublikasının xaricdəki diplomatik nümayəndəlikləri və konsulluqları	111352,5					111352,5
Naxçıvan Muxtar Respublikasının Nazirlər Kabineti		1000		16083,8	91500	108583,8
Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Penitensiar Xidməti	96535,4	5296	558,6		149,7	102539,7
Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gömrük Komitəsi	18264,2	2727,4	65427,2		9645,7	96064,5

"Bakı Nəqliyyat Agentliyi" publik hüquqi şəxs	48101,3				47924	96025,3
Azərbaycan Respublikasının İpoteka və Kredit Zəmanət Fondu		50000			40000	90000
Azərbaycan Respublikasının Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi	63577,7	159,5	2779,3		22672,5	89189
Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi	31196,7	11555,2	2924,4		42495	88171,3
Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası və onun tabeliyində olan müəssisələrin saxlanması	80602,8	3957,4	1163,1	201,7	2000	87925
Azərbaycan Respublikasının Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi	31708	5302,5	1239,1	2000	49838,7	90088,3
Azərbaycan Respublikasının Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi	50261,1	2768	387,6	4621	14581,5	72619,2
"ADA" Universiteti	17556				55000	72556
Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Seçki Komissiyası	67256,8	360,3				67617,1
Azərbaycan Respublikasının Xarici Kəşfiyyat Xidməti	36872,5	14749,5			10248,5	61870,5
Beynəlxalq maliyyə-kredit təşkilatlarına və ictimai-siyasi təşkilatlara üzvlük haqqı (Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi)	60728,7					60728,7
"Azərbaycan İnvestisiya Şirkəti" Açıq Səhmdar Cəmiyyəti					60000	60000
Azərbaycan Respublikasının Baş Prokurorluğu	49400,9	3585,5			6106,4	59092,8
Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinin Milli Onkologiya Mərkəzi	40830,9	535,5		1600	12265	55231,4
"Azərkosmos" Açıq Səhmdar Cəmiyyəti (nizamnamə kapitalının artırılması yolu ilə borc öhdəliklərinin tənzimlənməsi)	55000					55000
Azərbaycan Respublikasının Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi	8777,9	42,6	403,4	1700	38997	49920,9
Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi	42883,2	350,4	4248,7			47482,3
Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyi	12525,6	8617	2367,2	429,5	15681,3	39620,6
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Xüsusi Tibb Xidməti	17147,3	223,5	2820,7	378,4	18709,8	39279,7
"Azərxaçca" Açıq Səhmdar Cəmiyyəti				30	37811,7	37841,7
"Təmiz Şəhər" Açıq Səhmdar Cəmiyyətinə verilən subsidiya	37800					37800
İcbari Tibbi Sığorta üzrə Dövlət Agentliyi publik hüquqi şəxs	16051,2	19567,5		1300		36918,7
Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi	24856,7	2472,4		1305,2	5499,9	34134,2
"Azərstiliktəchizat" Açıq Səhmdar Cəmiyyətinə verilən maliyyə yardımı	33000					33000
"Azərbaycan Televiziya və Radio Verilişləri" Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinə verilən maliyyə yardımı	31763,2	689,6				32452,8
Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi (maliyyə təminatı Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi tərəfindən həyata keçirilən məhkəmələr)	29193,1	2011,4				31204,5
"Bakı Sağlamlıq Mərkəzi" publik hüquqi şəxs	4277,1	51,2			23000	27328,3

Azərbaycan Respublikasının Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi yanında Dövlət Baytarlıq Nəzarəti Xidməti	24011,7	796,8	1053,6			25862,1
Azərbaycan Respublikasının Ərazilərinin Bərpası və Yenidən Qurulması üzrə Agentlik				1508,3	24227,3	25735,6
Beynəlxalq fəaliyyət və bu qəbildən olan digər tədbirlər (Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi)	24743,6					24743,6
Azərbaycan Respublikasının Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidməti	20501				3136,8	23637,8
2017-cı ildə istehsal edilmiş pambıq, tütün və şəkər çuğunduruna görə istehsalçılarına ödəniləcək subsidiyanın verilməsi xərcləri		22505				22505
Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi	16380,5	1636,1			3977,1	21993,7
Azərbaycan Respublikasının Dövlət Turizm Agentliyi	19924,3	811,7				20736
"İçərişəhər" Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruyucu İdarəsi" publik hüquqi şəxs	9854,4	199,4		220	9999,5	20273,3
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondu	4031	10,2		1000	15000	20041,2
"Azərbaycan Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi" Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti					20000	20000
Azərbaycan Respublikasının Qida Təhlükəsizliyi Agentliyi	1267,3	3643,1	280,6	387,5	13398,2	18976,7
Azərbaycan Respublikasının Dövlət Şəhərsalma və Arxitektura Komitəsi	3538,3	9419,1		4000		16957,4
Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Tibbi-Sosial Ekspertiza və Reabilitasiya Xidməti	14996,9	83,4		21,6		15101,9
Azərbaycan Respublikası İctimai Televiziya və Radio Yayımaları Şirkətinə verilən maliyyə yardımı	11599,5			3300		14899,5
"Bakı Beynəlxalq Dəniz Ticarət Limanı" Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti					14732,7	14732,7
Azərbaycan Respublikasının Dövlət Miqrasiya Xidməti	11765	230,3	1354,4			13349,7
"Dənizkənarı Bulvar İdarəsi" publik hüquqi şəxs	13002,8					13002,8
Qafqaz Müsəlmanları İdarəsi				13000		13000
Azərbaycan Respublikasının Hərbi Prokurorluğu	9925,7	697,7			2122,9	12746,3
Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti	8420,5	697,1	1957,5		750	11825,1
M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetinin Bakı Filialı	11452,9					11452,9
"Azərbaycan Dövlət İnformasiya Agentliyi (AZƏRTAC)" publik hüquqi şəxs	7957,8				3000	10957,8
"Talasemiya Mərkəzi" publik hüquqi şəxs	10432	122,8				10554,8
Azərbaycan Respublikasının Müdafiə Sənayesi Nazirliyi	9777,7	220,6	57,6			10055,9
"Azərbaycan Hava Yolları" Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinə verilən subsidiya	10010					10010
Heydər Əliyev Mərkəzi	8442,1	160,2	597,9			9200,2

Azərbaycan Futbol Federasiyası Assosiasiyası		9000				9000
Azərbaycan Respublikasının Dövlət İmtahan Mərkəzi publik hüquqi şəxs	5016	2600			1000	8616
Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsi	8057,2	361,1				8418,3
Azərbaycan Respublikasının Energetika Nazirliyi	4504,2	334,5		398,8	2965,9	8203,4
Azərbaycan Respublikasının Energetika Nazirliyinin tabeliyində "Azərbaycan Respublikasının Alternativ və Bərpa Olunan Enerji Mənbələri üzrə Dövlət Agentliyi" publik hüquqi şəxs	6986					6986
Azərbaycan Respublikası Ərazilərinin Minalardan Təmizlənməsi üzrə Milli Agentlik	6692,7					6692,7
Azərbaycan Respublikasının Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi yanında Dövlət Dəniz Agentliyi	6569	6,4	79,2			6654,6
Kənd təsərrüfatı sahəsində qəbul olunmuş Dövlət proqramlarının və tədbirlərin həyata keçirilməsi ilə bağlı xərclər		6621,8				6621,8
Mənavi Dəyərlərin Təbliği Fondu		6063,2		400		6463,2
İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzi		350		6000		6350
Bakı Konqres Mərkəzi MMC		6177,7				6177,7
Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyinin Mirzə Fətəli Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası	6004,7	33,5	7,6			6045,8
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri- Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurası	5602,5	37				5639,5
Azərbaycan Respublikasının Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi yanında Dövlət Fitosanitar Nəzarəti Xidməti	3920,8	2,9	1519,7			5443,4
Yerli büdcələrə (bələdiyyələrə) verilən dotasiya	5185,5					5185,5
Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinin Akademik Zərifə Əliyeva adına Milli Oftalmologiya Mərkəzi	5116,5					5116,5
Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyi		3000		2000		5000
Azərbaycan Respublikasının Milli Arxiv İdarəsi	4858,7	87,9				4946,6
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Gənclər Fondu	1960,1			2983,8		4943,9
Bakı Apellyasiya Məhkəməsi	4709,2	65,1				4774,3
2018-ci ildə xarici valyuta mövqeyinin yenidən qiymətləndirilməsi üzrə yaranan fərq məbləği		4656,6				4656,6
Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsi	3936,2	621,8				4558
Azərbaycan Respublikası Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi yanında Geodeziya və Kartoqrafiya üzrə Dövlət Agentliyi	4405,2	148,8				4554
Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzi				4500		4500
Qeyri neft məhsullarının ixracı ilə məşğul olan şəxslərə ixrac təşviqinin ödənilməsi		4499,8				4499,8

'Azərbaycan Dəmir Yolları" Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin Həkim-sanitar Xidməti	4474,4					4474,4
Azərbaycan Respublikasının Diasporla İş üzrə Dövlət Komitəsi	1378,3	2548,9		500		4427,2
Azərbaycan Respublikasının Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi	3139,5	31,6	17,1	50	750	3988,2
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondu	3908,7	10,6				3919,3
Azərbaycan Respublikasının Milli Televiziya və Radio Şurası	811,7	51,1	5,7	3000		3868,5
İ.M. Seçenov adına Birinci Moskva Dövlət Tibb Universitetinin Bakı filialı	3829					3829
Azərbaycan Respublikasının Hesablama Palatası	3655,8	64,5				3720,3
Qeyri-dövlət təşkilatlarına verilən maliyyə yardımı	3195,3					3195,3
Azərbaycan Respublikasının Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi	3290,3	29,1	0	580	0	3899,4
Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi yanında Dövlət Xəzinədarlıq Agentliyi	2839,3	67,8				2907,1
"Bakı Kristal Zalı" Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyəti	2500	357,1				2857,1
Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidməti	2757,7	37,3				2795
Arıçılıqla məşğul olan fiziki və hüquqi şəxslərə saxladıkları hər arı ailəsinə (pətəyə) görə subsidiyanın verilməsi xərcləri		2681,4				2681,4
Siyasi partiyalara verilən maliyyə yardımı	2582,1					2582,1
Su təchizatı qurğularının istismarı və onlara xidmətlə bağlı bələdiyyələrə verilən maliyyə yardımı	2050					2050
Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə müvəkkili (Ombudsman)	1885	118,5				2003,5
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Strateji Araşdırmalar Mərkəzi	1979,3	11,1				1990,4
Azərbaycan Respublikasının Antiinhisar və İstehlak Bazarına Nəzarət Dövlət Agentliyi	1818,6	2,1	167,6			1988,3
Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsi	1844,1	40,2				1884,3
"Azərbaycan Milli Ensiklopediyası" Elmi Mərkəzi	1746,5	7,9	7,2			1761,6
"Tərcümə Mərkəzi" publik hüquqi şəxs	1757,1					1757,1
Azərbaycan Respublikasının Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi yanında Bitki Sortlarının Qeydiyyatı və Toxum Nəzarəti üzrə Dövlət Xidməti	1373,7	0,4	257,3			1631,4
Azərbaycan Respublikasının Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyinin Dövlət Avtomobil Nəqliyyatı Xidməti	1590,2	40,6				1630,8
Azərbaycan Respublikasının Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsi	1604,5					1604,5
Bakı Dövlət Universiteti	1452	60,7				1512,7
"Azərbaycan" nəşriyyatı (dövlət sifarişlərinin yerinə yetirilməsi)	1500					1500

"Kapital Bank" Açıq Səhmdar Cəmiyyəti		1500			1500
Şirvan Apellyasiya Məhkəməsi	1425,6	60,3			1485,9
Aqrar Tədqiqatlar Mərkəzi				1000	1000
Türk Mədəniyyəti və İrsi Fondu				1400	1400
Gəncə Apellyasiya Məhkəməsi	1367,4	24,9			1392,3
Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin Dövlət Maliyyə Nəzarəti Xidməti	1365,9	12,9			1378,8
Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi yanında Mədəni İrsin Qorunması, İnkişafı və Bərpası üzrə Dövlət Xidməti	1270,6	4,2			1274,8
Azərbaycan Tibb Universiteti	1159,4	9,8			1169,2
Azərbaycan Respublikasının Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi yanında Dövlət Mülki Aviasiya Agentliyi	753,5		375,1		1128,6
Şəki Apellyasiya Məhkəməsi	1037,9	55			1092,9
Ətraf Mühitin Mühafizəsi üzrə Dövlət Fondu			1078,4		1078,4
Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi	1050,5	2,9			1053,4
Azərbaycan Respublikasının Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi yanında Daşınmaz Əmlakın Dövlət Reyestri Xidməti	1041	3,7			1044,7
Bakı Musiqi Akademiyası				1000	1000
Vəkillər Kollegiyası				1000	1000
Beynəlxalq Muğam Mərkəzi	883		48,1		931,1
Azərbaycan Respublikasının Əqli Mülkiyyət Agentliyi	858,6	51,5			910,1
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyası	835,1	3,9			839
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Bilik Fondu	801,6	22,9			824,5
Dini qurumlara maliyyə yardımı				800	800
Yazıçılar Birliyi				800	800
Azərbaycan Respublikasının Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi yanında Daşınmaz Əmlakın Kadastrı və Ünvan Reyestri Xidməti	671,6	3,7			675,3
Azərbaycan Respublikasının Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi yanında Torpaqların Dövlət İdarəetməsinin Təşkili üzrə Dövlət Agentliyi	631,6				631,6
Məhkəmə-Hüquq Şurası	575,7	15,4			591,1
"Mir" Dövlətlərarası Teleradio Şirkətinin Azərbaycan Milli Nümayəndəliyinə verilən subsidiya	532,7	40			572,7
Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin Qiymətli Metallara və Qiymətli Daşlara Nəzarət Dövlət Xidməti	527,7	3	21,3		552
Meşələrin Qorunub Saxlanması və Təkrar İstifadəsi Fondu			518,8		518,8
M.Maqomayev adına Dövlət Akademik Filarmoniyası				500	500
Tarif (qiymət) Şurasının Katibliyi	485,5	4,9			490,4

Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi yanında Peşə Təhsili üzrə Dövlət Agentliyi	454,8	2,9				457,7
"Paşa Sığorta" ASC		400,4				400,4
Azərbaycan Respublikası Sahibkarlığın İnkişafı Fondu	366,7					366,7
Azərbaycanda Atatürk Mərkəzi	316,8	13,7				330,5
Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin Dövlət Borcunun İdarə Edilməsi Agentliyi	330,4					330,4
Xüsusi Mühafizə olunan təbiət ərazilərinin idarə edilməsi və mühafizəsi üçün yaradılan müvafiq idarələrin xüsusi Fondları			315,6			315,6
Maliyyə Monitorinqi Xidməti				310		310
Azərbaycan Respublikasının keçmiş prezidentinin və onun ailə üzvlərinin təminatı	304,9					304,9
Müharibə, Əmək və Silahlı Qüvvələr Veteranları Təşkilatı				300		300
Əsir və İtkin Düşmüş, Girov Götürülmüş Vətəndaşlarla əlaqədar Dövlət Komissiyasının işçi qrupu	271,8					271,8
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası	226,1					226,1
Azərbaycan Respublikasının Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyinin tabeliyində İnformasiya Texnologiyalarının İnkişafı Dövlət Fondu	223,9					223,9
"Qala Sığorta" ASC		200,8				200,8
Dağlıq Qarabağ Bölgəsinin Azərbaycanlı İcması İB				200		200
Azərbaycan Respublikasının Narkomanlığa və Narkotik Vasitələrin Qanunsuz Dövriyyəsinə Qarşı Mübarizə üzrə Dövlət Komissiyasının daimi fəaliyyət göstərən işçi qrupu	178,2	6,6				184,8
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət Sırrının Mühafizəsi üzrə İdarələrarası Komissiyasının işçi qrupu	123,7	3,9				127,6
Azərbaycan Respublikasının Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi yanında Kənd Təsərrüfatı Layihələri və Kreditlərinin İdarə Edilməsi üzrə Dövlət Xidməti	446,2		101			547,2
Su bioresurslarının artırılması, bərpası və mühafizəsi Fondu			100			100
Gəncə Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı yanında Gəncə Avtomobil Nəqliyyatı ilə Sənişindəşimə İdarəsi	98,9					98,9
Sumqayıt Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı yanında Sumqayıt Avtomobil Nəqliyyatı ilə Sənişindəşimə İdarəsi	80,2					80,2
Azərbaycan Respublikasının Korrupsiyaya Qarşı Mübarizə üzrə Komissiyasının Katibliyi	64,9					64,9
Radio və televiziya redaksiyalarının saxlanması	22,5					22,5
Naxçıvan MR Maliyyə Nazirliyi		15,9				15,9
Azərbaycan Uşaq Fondu				7,9		7,9
Yekun	13127222,4	3340306,8	439605,6	765278,8	5059232,6	22731644,5

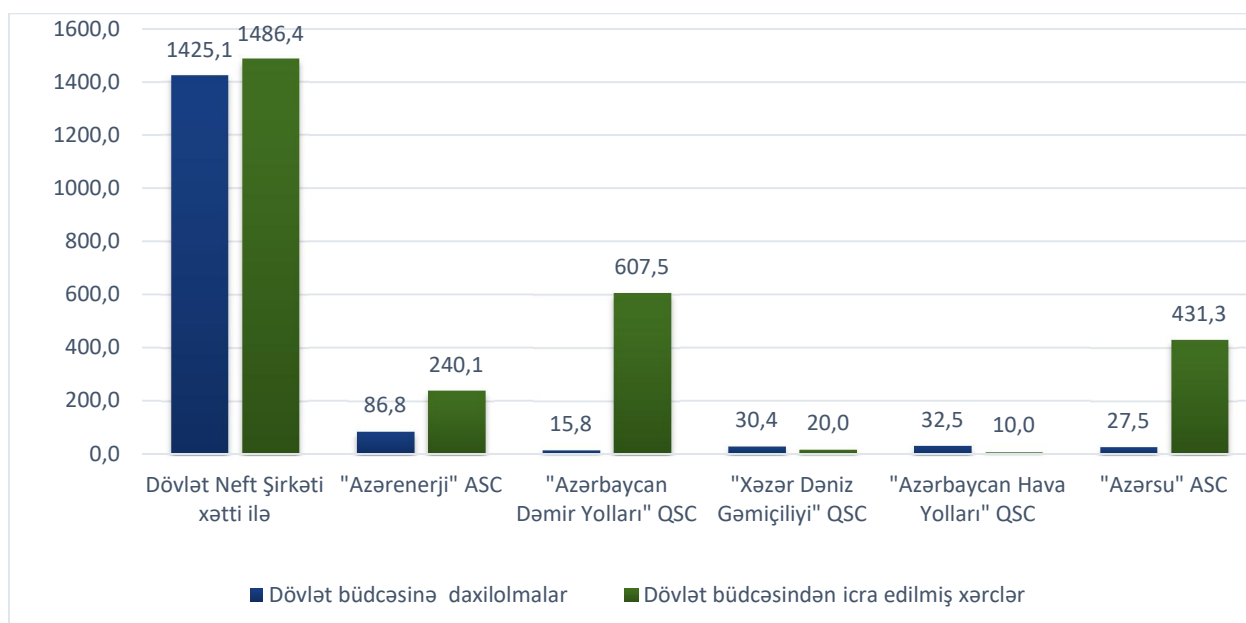
Dövlət büdcəsinin icrasına dair təqdim edilmiş hesabatlara daxil olan məlumatların təhlili göstərir ki, hesabat ilində dövlət büdcəsindən dövlət mülkiyyətində olan 23 dövlət müəssisəsi üzrə 4338,2 mln. manat və 20 publik hüquqi şəxs üzrə 1868,5 mln. manat

vəsait xərc edilmiş, dövlət mülkiyyətində olan müəssisələr tərəfindən dövlət büdcəsinə ödənilən vergi və digər ödənişlər bəzi hallarda həmin müəssisəyə dövlət büdcəsindən ayrılan vəsaitdən daha az olmuşdur.

Məlumatların təhlili göstərir ki, *publik hüquqi şəxslərin (PHŞ)* maliyyələşmə mexanizmləri tam müəyyən olunmadığından onlara dövlət büdcəsindən ayrılan vəsaitlər konkret tədbirləri əhatə edən dövlət sifarişləri ilə bağlı olmur, başqa sözlə bəzi hallarda publik hüquqi şəxslərin saxlanması və funksional fəaliyyəti də dövlət büdcəsi vəsaiti hesabına həyata keçirilir. Eyni zamanda, bəzi büdcə təşkilatlarının son illər ərzində publik hüquqi şəxsə çevrilməsi bu təşkilatlar üzrə iş və xidmətlərin göstərilməsindən, məhsul satışından və digər fəaliyyətdən əldə edilən gəlirlərin dövlət büdcəsinin gəlirlərinə (büdcə təşkilatlarının büdcədən kənar gəlirlərinə) aid edilməməsinə gətirmişdir. Lakin, həmin publik hüquqi şəxslərə dövlət büdcəsindən ayrılan vəsaitlərdə azalma müşahidə olunmur. *Bunları nəzərə alaraq, Hesablama Palatası dövlət büdcəsindən publik hüquqi şəxslərə vəsaitlərin ayrılması zamanı həmin təşkilatların xüsusi vəsaitlərinin nəzərə alınması ilə bağlı nəzarətin gücləndirilməsini, eyni zamanda, publik hüquqi şəxslərin dövlət büdcəsi vəsaitlərindən kənar fəaliyyət istiqamətlərinə uyğun olaraq görülən işlərdən, göstərilən xidmətlərdən əldə edilən daxilolmalardan, ianələrdən, qrantlardan və nizamnamələrində müəyyən edilmiş digər mənbələrdən daxil olan vəsaitlərinin artırılması istiqamətində tədbirlərin görülməsini məqsədemüvafiq hesab edir.*

Dövlət mülkiyyətində olan müəssisələr tərəfindən dövlət büdcəsinə ödənilən vergi və digər ödənişlər bəzi hallarda həmin müəssisəyə dövlət büdcəsindən ayrılan vəsaitdən daha az olur. 2018-ci ildə Hesablama Palatası tərəfindən 6 iri dövlət vergi ödəyicisinin dövlət büdcəsinə ödədiyi vergi və digər ödənişlərin həmin qurumlar üzrə dövlət büdcəsindən icra edilən vəsaitlərlə müqayisəsi aparılmışdır. Aparılmış müqayisə göstərir ki, "Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi" QSC və "Azərbaycan Hava Yolları" QSC istisna olmaqla digər 4 iri vergi ödəyicisi tərəfindən dövlət büdcəsinə ödənilən vergi və digər ödənişlər dövlət büdcəsindən həmin təşkilatlara ayrılan vəsaitdən az olmuşdur (Şəkil 32).

Şəkil 32. Bəzi iri dövlət vergi ödəyiciləri üzrə dövlət büdcəsinə daxilolmalarla həmin müəssisə üzrə dövlət büdcəsindən icra edilmiş xərclərin müqayisəsi, mln. manatla

V BÖLMƏ. DÖVLƏT BÜDCƏSİNİN KƏSİRİ VƏ KƏSİRİN MALİYYƏLƏŞMƏSİ VƏZİYYƏTİNİN TƏHLİLİ

Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsinin gəlirləri 22149000,0 min manat, xərcləri 23100000,0 min manat, büdcə kəsirinin yuxarı həddi 951000,0 min manat məbləğində təsdiq edilmişdir. Onun maliyyələşdirilməsi özəlləşdirmədən, digər mənbələrdən daxilolmalar (daxili və xarici borclanma, 2018-ci ilin 1 yanvar tarixinə dövlət büdcəsinin vahid xəzinə hesabının qalığı) cəmi 922000,0 min manat və Avropa Birliyinin qrantından daxilolmalar 29000,0 min manat hesabına həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

İlin sonuna dövlət büdcəsinin gəlirləri 22508869,7 min manat, xərcləri isə 22731644,5 min manat təşkil etmiş, beləliklə də, dövlət büdcəsinin kəsiri 222774,8 min manat və ya təsdiq olunan yuxarı həddən 728225,2 min manat az olmuşdur.

Hesabat ilində dövlət büdcəsi kəsirinin maliyyələşmə mənbələrindən istifadə vəziyyəti barədə aşağıdakıları qeyd etmək olar:

➤ **Özəlləşdirmədən daxilolmalar.**

Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasına təqdim edilmiş müvafiq məlumatlara görə 2018-ci il dövlət büdcəsi kəsirinin maliyyələşmə mənbələrinə aid olan və Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi tərəfindən təmin edilən özəlləşmədən daxilolmalar 2018-ci il üçün 100000,0 min manat məbləğində nəzərdə tutulmuş, 101210,9 min manat məbləğində icra edilməsi nəticəsində dövlət büdcəsinə 2018-ci il üçün nəzərdə tutulduğundan 1210,9 min manat və ya 1,2% çox vəsait daxil olmuşdur. 2018-ci ildə özəlləşdirmədən daxilolmalar 2016-cı ilin icrasından 69979,3 min manat və ya 3,2 dəfə, 2017-ci ilin icrasından isə 5252,0 min manat və ya 4,9%, çox olmuşdur.

Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsindən Hesablama Palatasına təqdim olunmuş məlumatlara əsasən, özəlləşdirmədən daxilolmalar özəlləşdirilən dövlət əmlakının növləri və ayrı-ayrı özəlləşdirmə (satış) üsulları üzrə müxtəlif mənbələrdən ibarət olmuşdur (Cədvəl 63).

2018-ci ildə özəlləşdirmədən daxilolmaların strukturunda daha böyük iştirak payı Kiçik dövlət müəssisə və obyektləri, icarəyə verilmiş qeyri-yaşayış sahələri, yarımçıq tikililərin və daşınar dövlət əmlakının hərrac və birbaşa əmək kollektivinə satışından və özəlləşdirilmiş müəssisə və obyektlərin yerləşdiyi torpaq sahələrinin birbaşa satışından əldə olunan vəsaitlərə aid olmuşdur. 2018-ci ildə birgə müəssisələrdə və banklarda nizamnamə kapitalında dövlət paylarının birbaşa satışından, hərrac və müsabiqələrdə satışından daxilolmalar qeydə alınmamışdır.

Cədvəl 63. Özəlləşdirilən dövlət əmlakının növləri və ayrı-ayrı özəlləşdirmə (satış) üsulları üzrə özəlləşdirmədən daxilolmaların icrası, min manatla

Özəlləşdirmədən daxilolmaların mənbələri	2017-ci ilin icrası	2018-ci ilin icrası	Müqayisə	
			fərq	faiz
Özəlləşdirmədən daxilolmalar cəmi, o cümlədən	106462,9	101210,9	-5252,0	95,1

<i>Kiçik dövlət müəssisə və obyektləri, icarəyə verilmiş qeyri-yaşayış sahələri, yarımçıq tikililərin və daşınar dövlət əmlakının hərəc və birbaşa əmək kollektivinə satışından daxilolmalar</i>	23471,9	31101,9	7630,0	132,5
<i>İnvestisiya müəabiqəsi yolu ilə özəlləşdirməyə yönəldilən müəssisələrin (səhmlərin, hissələrin) satışından daxilolmalar</i>	289,0	3466,0	3177,0	12,0 dəfə çox
<i>Səhmdar cəmiyyətlərinə çevrilmiş dövlət müəssisələrinin (obyektlərinin) səhmlərinin pul hərəclarında satışından daxilolmalar</i>	369,4	963,0	593,6	2,6 dəfə çox
<i>Birgə müəssisələrdə və banklarda nizamnamə kapitalında dövlət paylarının birbaşa satışından, hərəc və müəabiqələrdə satışından daxilolmalar</i>	50,0	0,0	- 50,0	0,0
<i>Özəlləşdirilmiş müəssisə və obyektlərin yerləşdiyi torpaq sahələrinin birbaşa satışından daxilolmalar</i>	82242,0	65639,7	16602,3	79,8
<i>Özəlləşdirmə prosesində yaradılmış və səhmləri bütövlükdə yaxud qismən dövlətə məxsus (nizamnamə kapitalında dövlət payı olan) səhmdar cəmiyyətlərin dividendləri</i>	40,6	40,3	-0,3	99,3

Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsinin sərəncamında olan 692 sayda və 10426,4 min m² torpaq sahəsindən 2018-ci ildə 13-ü və 53,4 min m²-i özəlləşdirilmişdir. Bu isə sərəncamda olan sahələrinin müvafiq olaraq 1,9%-ə və 0,5%-ə bərabərdir.

Hesablama Palatasının əvvəlki illərdə təqdim etdiyi müvafiq rəylərində Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi tərəfindən dövlət əmlakının özəlləşdirilməsinin I və II Dövlət proqramları əsasında özəlləşdirilmiş müəssisə və obyektlərin altında yerləşən torpaq sahələrinin özəlləşdirilməsini tənzimləyən normativ-hüquqi aktlarda dövlət torpaqlarının özəlləşdirilməsi həmin torpaqlar üzərində yerləşən özəlləşdirilmiş müəssisə və obyektlərin mülkiyyətçilərinin qərarından asılı olduğunun təsbit olunmasının həmin torpaqlarının özəlləşdirilməsinə mənfi təsir göstərdiyi qeyd edilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 19 dekabr 1997-ci il tarixli 659 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Özəlləşdirilən müəssisə və obyektlərin yerləşdiyi torpaq sahələrinin satılması qaydaları haqqında" Əsasnaməyə görə, özəlləşdirilmiş müəssisə və obyektin mülkiyyətçisi icarə müqaviləsi bağlamaqdan imtina etdikdə torpaq sahəsi hərəc vasitəsilə başqa şəxslərə satıla bilər. Lakin, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 5 oktyabr 2016-cı il tarixli 377 nömrəli Qərarı ilə həmin "Özəlləşdirilən dövlət müəssisə və obyektlərinin, habelə hüquqi və fiziki şəxslər tərəfindən inşa edilmiş müəssisə və obyektlərin yerləşdiyi dövlət torpaq sahələrinin normativ qiyməti haqqında Əsasnamə"yə edilmiş dəyişikliklə həmin torpaq sahələrinin qiymətinin daşınmaz əmlakın dövlət reyestrində torpaq sahələrinin alqı-satqısı zamanı təşəkkül tapan bazar dəyəri ilə əlaqələndirilməsi müəssisə və obyektlərin mülkiyyətçilərini Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsinin təklifi əsasında iki seçimdən (torpaq sahəsini də satın almaq və ya satınalma hüququ ilə icarəyə götürmək) birinin edilməsi məcburiyyəti qarşısında qoyur ki, imtina halında özəlləşdirilən müəssisə və obyektlərin yerləşdiyi torpaq sahələri Komitə tərəfindən hərəcə çıxarıla bilər.

Hesab edirik ki, Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi tərəfindən "Özəlləşdirilən dövlət müəssisə və obyektlərinin, habelə hüquqi və fiziki şəxslər tərəfindən inşa edilmiş müəssisə və obyektlərin yerləşdiyi dövlət torpaq sahələrinin normativ qiyməti haqqında Əsasnamə"də nəzərdə tutulmuş hüquqi hərəkətlərin həyata keçirilərək başa çatdırılması

özəlləşdirilmiş müəssisə və obyektlərin yerləşdiyi torpaq sahələrinin satışına və ya mülkiyyətçiləri tərəfindən icarəyə götürülməsinə təkan verə bilər ki, bu da öz növbəsində müvafiq büdcə daxilolmalarının artımına şərait yaradır.

Bununla yanaşı, Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsindən Hesablama Palatasına təqdim olunmuş məlumatlara əsasən qeyd etmək olar ki, özəlləşdirilmədən daxilolmalar üzrə hesabat dövrlərinin sonuna hesablanmış, lakin dövlət büdcəsinə ödənilməmiş vəsaitlər üzrə qalıqların (o cümlədən ödəmə vaxtı çatmış borcların) 2016-2017-ci illərdə kəskin artdığı halda, 2018-ci ildə həmin qalıqların ümumi məbləğinin 16531,9 min manatdan 13898,5 min manatadək (2663,4 min manat) azalması müşahidə olunur ki, bunun da 7052,0 min manatı kiçik dövlət müəssisə və obyektləri, icarəyə verilmiş qeyri-yaşayış sahələri, yarımçıq tikililərin və daşınar dövlət əmlakının özəlləşdirilməsindən, 6055,0 min manatı investisiya müsabiqəsi yolu ilə özəlləşdirməyə yönəldilən müəssisələrin (səhmlərin, hissələrin) satışından, 292,7 min manatı səhmdar cəmiyyətlərinə çevrilmiş dövlət müəssisələrinin (obyektlərinin) səhmlərinin pul hərraclarında satışından, 498,8 min manatı özəlləşdirilmiş müəssisə və obyektlərin yerləşdiyi torpaq sahələrinin birbaşa satışından əldə edilən vəsaitlər üzrə qalıq məbləğlərindən ibarətdir. Eyni zamanda, həmin qalıqlardan 2018-ci ildə investisiya müsabiqəsi yolu ilə özəlləşdirməyə yönəldilən müəssisələrin (səhmlərin, hissələrin) satışından borc qalıqları 291,0 min manatdan 6055,0 min manatadək, yəni 5764,0 min manat məbləğində artmışdır.

2018-ci ilin sonuna özəlləşdirmə prosesində yaradılmış və hazırda səhmləri bütövlükdə, yaxud qismən dövlətə məxsus olan səhmdar cəmiyyətlərin sayı 140 olmaqla nizamnamə kapitalında dövlətə məxsus səhmlərin həcmi 152496,0 min manat təşkil etmişdir. Özəlləşdirmə prosesində yaradılmış və səhmləri bütövlükdə yaxud qismən dövlətə məxsus olan səhmdar cəmiyyətlər tərəfindən 2018-ci il ərzində ödənilən dividendlər 40,3 min manat təşkil etmişdir.

Ümumiyyətlə, 1 yanvar 2019-cu il tarixə Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsinin sərəncamında balans üzrə əsas vəsaitlərinin dəyəri 32483,0 min manat təşkil edən dövlət müəssisəsi və obyektləri, nizamnamə kapitalı ümumilikdə 188442,4 min manat təşkil edən 140 səhmdar cəmiyyətinin 152496,0 min manat həcmində səhmi, dövlət müəssisələrinin iştirakı ilə yaradılmış 26 birgə müəssisənin nizamnamə kapitalında 8892,2 min manat həcmində dövlətə məxsus paylar, balans üzrə əsas vəsaitlərinin dəyəri 413469,0 min manat təşkil edən Azərbaycan Respublikasından xaricdəki 63 dövlət mülkiyyəti mövcuddur ki, bunlardan həmin dövlət müəssisə və obyektlərinin, 139 səhmdar cəmiyyətinin nizamnamə kapitalındakı 148067,4 min manat həcmində səhmlərinin və 15 birgə müəssisənin nizamnamə kapitalındakı 1378,4 min manat həcmində payların özəlləşdirilməsinə məhdudiyətlər qoyulmamışdır. Mülkiyyət islahatları çərçivəsində həmin əmlakın, habelə özəlləşdirilmiş müəssisə və obyektlərin yerləşdiyi torpaq sahələrinin qiymətləndirilməsi, müvafiq formalarda satışa çıxarılması və özəlləşdirilməsinin başa çatdırılması tələbi zəruriliyini saxlamaqdadır.

➤ **Daxili və xarici borclanmadan daxilolmalar**

Kəsirin maliyyələşməsinin bu mənbəyi əldə edilmiş vəsait 2018-ci ildə 222554,0 min manat təşkil etmişdir.

Hesabat ilində dövlət istiqrazlarının yerləşdirilməsindən dövlət büdcəsinə 753640,0 min manat daxil olmuş, 20018-ci il və əvvəlki illərdə buraxılmış istiqrazlar üzrə 531085,0 min manat vəsait geri qaytarılmışdır. Beləliklə, bu mənbə üzrə 01.01.2018-ci il tarixə əldə edilmiş 222554,0 min manat məbləğ bütövlükdə daxili borclanma üzrə olmuşdur. Bununla da daxili dövlət borcu üzrə dövlət istiqrazları ilə bağlı borcun məbləği 1060,7 mln. manat təşkil etmişdir.

Eyni zamanda qeyd olunmalıdır ki, hesabat ili ərzində emissiya olunması nəzərdə tutulan dövlət istiqrazları üzrə (900,0 mln. manat) 781,4 mln. manat məbləğində nominalı üzrə istiqrazlar yerləşdirilmiş, həmin istiqrazlar və əvvəlki illərdə emissiya edilmiş istiqrazlara görə dövlət büdcəsindən 87140,0 min manat həcmində faiz və diskont məbləği ödənilmişdir.

➤ **Xarici qrantlar üzrə daxilolmalar**

Dövlət büdcəsi kəsirinin maliyyələşdirilməsi mənbələrindən biri olaraq Avropa Birliyinin qrantı kimi bu mənbədən 2017-ci ildə 20000,0 min manat, 2018-ci ildə 29000,0 min manat nəzərdə tutulmuş, 2017-2018-ci illərdə bu mənbədən dövlət büdcəsi kəsirinin maliyyələşdirilməsi aparılmamışdır.

➤ **Dövlət büdcəsinin vahid xəzinə hesabının qalığı**

Vahid xəzinə hesabının qalığı 2016-cı il 1 yanvar tarixinə 1433928,0 min manat, 2017-ci il 1 yanvar tarixinə 2307200,0 min manat və 2018-ci il 1 yanvar tarixinə 1644653,4 min manat təşkil etmiş, bundan büdcə kəsirinin bağlanması müvafiq olaraq 2016-cı il üzrə 15228,5 min manat, 2017-ci il üzrə 586730,5 min manat yönəldilmiş, 2018-ci il üzrə isə kəsirin maliyyələşmə mənbəyi olaraq istifadə edilməmişdir.

2019-cu il 1 yanvar tarixinə dövlət büdcəsinin vahid xəzinə hesabında qalığı 872350,4 min manat təşkil etmişdir.

Maliyyə Nazirliyindən təqdim olunmuş hesabat və məlumatlara əsasən, 2018-ci ildə dövlət büdcəsi kəsirinin maliyyələşdirilməsi mənbələri üzrə 101210,9 min manat özəlləşdirmədən, 222554,0 min manat digər mənbələrdən (tam olaraq daxili borclanmadan), cəmi 323764,9 min manat daxil olmuşdur. Beləliklə, müvafiq hesablamalara görə dövlət büdcəsi kəsirinin maliyyələşdirilməsi mənbələrindən vahid xəzinə hesabının qalığına 100990,1 min manat məbləğində vəsait yönəldilmişdir.

“Azərbaycan Respublikasının 2017-cı il dövlət büdcəsinin icrası haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununda 2018-ci il 1 yanvar tarixə dövlət büdcəsinin vahid xəzinə hesabında qalığı 1644,6 mln. manat göstərilmişdir ki, bu 2018-ci il dövlət büdcəsi gəlirləri ilə müqayisədə 7,3% təşkil edir.

VI BÖLMƏ. DÖVLƏT BORCU VƏ DÖVLƏT BORCUNA XİDMƏT XƏRCLƏRİNİN İCRASI VƏZİYYƏTİNİN TƏHLİLİ

6.1. Xarici və daxili dövlət borcu

“Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsi ilə bağlı müvafiq qanuna əsasən daxili dövlət borclanmasının yuxarı həddi (limiti) 700000,0 min manat, xarici dövlət borclanmasının yuxarı həddi 2150000,0 min manat, il ərzində veriləcək dövlət zəmanətlərinin məbləğinin yuxarı həddi isə 4000000,0 min manat təsdiq edilmişdir (Cədvəl 64).

Cədvəl 64. Dövlət borclanması və il ərzində veriləcək dövlət zəmanətlərinin məbləğinin yuxarı həddi (limiti), milyon manat

№	Borclanma limiti üzrə göstəricilər	2018-ci ilin dövlət büdcəsi üzrə		2017-ci ilin dövlət büdcəsinin müvafiq göstəriciləri ilə fərq	
		məbləğ		məbləğ	%
1	Daxili dövlət borclanmasının yuxarı həddi	700,0		-300,0	-30,0
2	Xarici dövlət borclanmasının yuxarı həddi	2150,0		-2350,0	-52,2
3	Cəmi daxili və xarici dövlət borclanmasının yuxarı həddi	2850,0		-2650,0	-48,2
4	İl ərzində veriləcək dövlət zəmanətlərinin məbləğinin yuxarı həddi	4000,0		-6000,0	-60,0

Təqdim olunmuş hesabat məlumatlarına əsasən 01.01.2019-cu il tarixə dövlət borcunun ümumi məbləği 16496,2 mln manat, 2018-ci il üzrə ÜDM-ə nisbəti 20,7%, adambaşına düşən borc isə manat ifadəsi ilə 1653,9 manat təşkil etmişdir.

Ümumi dövlət borcu məbləğinin 15176,0 mln manatı (92,0%-i) xarici dövlət borcuna, 1320,2 mln manat isə (8,0%) daxili dövlət borcuna aid olmuşdur.

Xarici dövlət borcu üzrə 01.01.2019-cu il tarixə kredit sazişləri ilə cəlb olunması nəzərdə tutulan vəsait 12297,3 mln. ABŞ dolları, istifadə olunmuş və dövlət borcu hesab edilən kreditlər üzrə 8927,1 mln. ABŞ dolları təşkil etmişdir (Cədvəl 65).

Cədvəl 65. Azərbaycana xaricdən cəlb edilən kreditlər barədə məlumat

№	Təsviri	01.01.2019 tarixə		01.01.2018 tarixinə olan göstəricilərlə fərq			
		Kredit sazişləri üzrə cəlb olunması nəzərdə tutulan vəsait	İstifadə olunmuş və dövlət borcu hesab edilən kreditlər üzrə	Kredit sazişləri üzrə cəlb olunması nəzərdə tutulan vəsait		İstifadə olunmuş və dövlət borcu hesab edilən kreditlər üzrə	
				mln ABŞ dolları ilə	%	mln ABŞ dolları ilə	%
I	Cəmi kreditlərin məbləği	12297,3	8927,1	-1474,0	-10,7%	-471,2	-5,0%
	ÜDM-ə faiz nisbəti	26,2%	19,0%		-7,25		-3,8

	Adam başına düşən xarici borc (ABŞ dolları ilə)	1233,4	895,0	-157,9	-11,3%	54,5%	-5,7%
II	2018-ci il ərzində istifadə edilən kredit:		875,2			-2033,7	-69,9%
III	2018-ci il ərzində xarici dövlət borcuna xidmətlə əlaqədar dövlət büdcəsindən xərclər		1218,8			362,9	42,4%
	Əsas borc		920,1			251,4	37,6%
	Faizlər		298,7			111,5	59,6%

Cədvəldən görüldüyü kimi 01.01.2018-ci il və 01.01.2019-ci il tarixlərinə olan məlumatlara əsasən kredit sazişləri üzrə cəlb olunması nəzərdə tutulan vəsaitlin məbləği 1474,0 mln. ABŞ dollar və ya 10,7% azalaraq 12297,3 mln. ABŞ dollar və istifadə olunmuş və dövlət borcu hesab edilən kreditlərin məbləği isə 471,2 mln. ABŞ dollar və ya 5,0% azalaraq 8927,1 mln. ABŞ dollar təşkil etmişdir. 2018-ci il üzrə həmin məbləğlərin ÜDM-ə faiz nisbəti müvafiq olaraq 7,2% azalaraq 26,2% və 3,8% azalaraq 19,0% olmuşdur.

Kredit sazişləri üzrə cəlb olunması nəzərdə tutulan və istifadə olunmuş və dövlət borcu hesab edilən kreditlərin ABŞ dolları ifadəsində adambaşına düşən məbləği müvafiq olaraq 157,9 ABŞ dollar və ya 11,3% azalaraq 1233,4 ABŞ dollar və 54,5 ABŞ dollar və ya 5,7% azalaraq 895,0 ABŞ dollar təşkil etmişdir.

Ötən ilin müvafiq dövrünə nisbətən 2018-ci il ərzində istifadə edilən kreditin məbləği 2033,7 mln. ABŞ dollar və ya 69,9% azalaraq 875,2 mln. ABŞ dollarına çatmışdır. Bu müddət ərzində xarici dövlət borcuna xidmətlə əlaqədar dövlət büdcəsindən xərclər 362,9 mln. ABŞ dollar və ya 42,4% artaraq 1218,8 mln. ABŞ dollar, o cümlədən əsas borc üzrə 251,4 mln. ABŞ dollar və ya 37,6% artaraq 920,1 mln. ABŞ dollar və ödənilmiş faizlər üzrə isə 111,5 mln. ABŞ dollar və ya 59,6% artaraq 298,7 mln. ABŞ dollar təşkil etmişdir.

Eyni zamanda qeyd etmək lazımdır ki, 2018-ci ilin əvvəlinə nisbətən istifadə olunmuş faktiki dövlət borcu sayılan öhdəliklərin 471,2 mln. ABŞ dolları azalması dövlət borcuna xidmət xərclərindən deyil, vahid xəzinə hesabının sərbəst qalığından həyata keçirilməsi hesabına baş vermişdir.

Xarici dövlət borcunun valyutalar üzrə bölgüsündə 2018-ci il ərzində müəyyən dəyişikliklər olmuşdur (Cədvəl 66).

Cədvəl 66. Xarici dövlət borcunun valyutalar üzrə bölgüsü, mln. ABŞ dolları ilə

Sıra №-si	Valyuta	01.01.2019 tarixə		01.01.2018 tarixinə olan göstəricilərlə fərq			
		Cəlb olunması nəzərdə tutulan	Faktiki xarici borc	Cəlb olunması nəzərdə tutulan		Faktiki xarici borc	
				mln ABŞ dolları ilə	%	mln ABŞ dolları ilə	%
1	ABŞ dolları	9616,1	7237,3	-1080,2	-10,1	-386,2	-5,1

2	Avro	1132,3	755,6	-343,7	-23,3	-132,4	-14,9
3	XBH (Xüsusi borclanma hüququ)	1071,4	506,3	-26,3	-2,4	-64,1	-11,2
4	Yapon yeni	296,9	309,2	5,5	1,9	99,9	47,7
5	Digər	180,8	118,7	-29,1	-13,9	11,5	10,7
	CƏMI	12297,40	8927,10	-1473,9	-10,7	-471,2	-5,0

Təqdim olunmuş məlumatlara əsasən 01.01.2019-cu il tarixinə borc portfelinin 01.01.2018-ci il tarixinə olan müvafiq göstəriciləri ilə müqayisədə valyuta üzrə bölgüsündə ABŞ dollarla cəlb olunması nəzərdə tutulan məbləğ 1080,2 mln. ABŞ dollar və ya 10,1% azalaraq 9616,1 mln. ABŞ dollar (xüsusi çəkisi 78,2%) və faktiki xarici borcun məbləği 386,2 mln. ABŞ dollar və ya 5,1% azalaraq 7237,3 mln. ABŞ dollar (xüsusi çəkisi 81,1%) təşkil etdiyini göstərir.

Avro ilə isə cəlb olunması nəzərdə tutulan məbləğ 343,7 mln. ABŞ dollar və ya 23,3% azalaraq 1132,3 mln. ABŞ dollar (xüsusi çəkisi 9,2%) və faktiki xarici borcun məbləği 132,4 mln. ABŞ dollar və ya 14,9% azalaraq 755,6 mln. ABŞ dollar (xüsusi çəkisi 8,5%) təşkil edir.

Kredit sazişlərinin müddət üzrə bölgüsündə 10 ilə qədər və 10 ildən 20 ilə qədər olan dövrlərdə cəlb olunması nəzərdə tutulan borc məbləğinin həcmi müvafiq olaraq 22,3% və 3,6% azalma ilə, faktiki xarici borc üzrə isə müvafiq olaraq 25,1% azalma ilə və 10,4% artımla müşahidə olunmuşdur (Cədvəl 67).

Cədvəl 67. Kredit sazişlərinin müddətlər üzrə bölgüsü, mln. ABŞ dolları ilə

Sıra №-si	Müddət	01.01.19 tarixə		01.01.18 tarixinə olan göstəricilərlə fərq			
		Cəlb olunması nəzərdə tutulan	Faktiki xarici borc	Cəlb olunması nəzərdə tutulan		Faktiki xarici borc	
				mln ABŞ dolları ilə	%	mln ABŞ dolları ilə	%
1	10 ilə qədər	4 655,9	3 176,6	-1 338,6	-22,3	-1 064,7	-25,1
2	10 ildən 20 ilə qədər	7 089,6	5 305,9	-261,4	-3,6	498,8	10,4
3	20 ildən artıq	551,8	444,6	126,0	29,6	94,6	27,0
	CƏMI	12 297,3	8 927,1	-1 474,0	-10,7	-471,2	-5,0

Xarici dövlət borcu hesab edilən şərti öhdəliklərin həcmi 2018-ci il ərzində 215,0 mln. ABŞ dolları və ya 38,6% artaraq 771,5 mln. ABŞ dollar təşkil etmişdir (Cədvəl 68).

Cədvəl 68. Kreditlərin qaytarılma mənbələrinə görə bölgüsü, mln. ABŞ dolları ilə

Növü	01.01.2019 tarixə				01.01.2018 tarixinə olan göstəricilərlə fərq							
	Cəlb olunması nəzərdə tutulan	İstifadə olunmuş məbləğ	Əsas borc ödənişi	Faktiki xarici borc	Cəlb olunması nəzərdə tutulanla		İstifadə olunmuş məbləğlə		Əsas borc ödənişi üzrə		Faktiki xarici borcun məbləği üzrə	
					fərq	%	fərq	%	fərq	%	fərq	%
Hökumət tərəfindən cəlb edilmiş kreditlər	12297,3	10825,9	2670,2	8155,6	-1474,0	-10,7	-692,8	-6,0	-6,7	-0,3	-686,2	-7,8
Xarici dövlət borcu hesab edilən şərti öhdəliklər				771,5							215,0	38,6
CƏMI	12297,3	10825,9	2670,2	8927,1	-1474,0	-10,7	-692,8	-6,0	-6,7	-0,3	-471,2	-5,0

Dövlət zəmanətli borc öhdəliklərinin həcmnin kifayət qədər iri həcmli olması və xarici dövlət borcu hesab edilən şərti öhdəliklərin ilbəl artımı və bu tendensiyanın davam etməsi dövlət büdcəsi üçün ağır yükə keçmə ehtimalını artırır ki, bu da borca xidmət xərclərinin artımı ilə yanaşı, büdcənin digər mənbələri hesabına həyata keçirilməsilə müşahidə edilir.

Eyni zamanda icraçı təşkilatlar tərəfindən ödənilməli olan borc öhdəliklərinin 60-70%-i, bəzi hallarda isə 100%-nin ödənilməməsi, müvafiq illər üzrə bu göstəricinin artımla müşahidə edilməsi, ödənilməyən borc öhdəliklərinin dövlət büdcəsindən və Təminat Fondundan qaytarılması növbəti illərdə dövlət üzərinə düşən borc yükünün artımla müşahidə olunması ehtimalını yüksəltmişdir (Cədvəl 69).

Cədvəl 69. Xarici borcun icraçılara görə bölgüsü, mln. ABŞ dolları ilə

Sıra №-si	Təşkilatın adı	01.01.19 tarixə		01.01.18 tarixinə olan göstəricilərlə fərq			
		Cəlb olunması nəzərdə tutulan	Faktiki xarici borc	Cəlb olunması nəzərdə tutulan		Faktiki xarici borc	
				mln ABŞ dolları ilə	%	mln. ABŞ dolları ilə	%
1	Maliyyə Nazirliyi	4023,0	3485,3	-256,3	-6,0	-446,3	-11,4
1.1	<i>Xaricdə yerləşdirilmiş dövlət istiqrazları</i>	3515,9	3157,9	0,0	0,0	-173,5	-5,2
1.2	<i>Layihələrin maliyyələşdirilməsi</i>	507,1	327,4	243,7	92,5	227,2	226,7
1.3	<i>Kontrtsiklik Yardım Programı</i>			-500,0	-100,0	-500,0	-100,0
2	Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyi	3800,0	1875,7	-986,0	-20,6	-387,6	-17,1
3	Meliorasiya və su təsərrüfatı ASC	637,9	417,1	-8,9	-1,4	0,3	0,1
4	Azərsu ASC	1267,9	912,0	-4,8	-0,4	120,8	15,3
5	Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi	342,2	184,5	-3,9	-1,1	-4,6	-2,4
6	İqtisadiyyat Nazirliyi	248,3	165,7	-7,4	-2,9	-19,5	-10,5

7	Azərbaycan Dəmir Yolları ASC	1196,9	838,0	-114,3	-8,7	188,1	28,9
8	NMR Meliorasiya və Su təsərrüfatı Agentliyi	201,9	199,8	-61,2	-23,3	-55,1	-21,6
9	Ədliyyə Nazirliyi	128,6	83,7	128,6	-	83,7	-
10	Digər	450,6	765,3	-160,0	-26,2	49,0	6,8
	CƏMİ:	12 297,3	8 927,1	-1 474,0	-10,7	-471,2	-5,0

Maliyyə Nazirliyi tərəfindən təqdim olunmuş Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq maliyyə-kredit qurumları və xarici banklardan cəlb etdiyi kreditlər haqqında məlumata əsasən 2018-ci il ərzində ümumilikdə 400,0 mln. dollar məbləğində 2 yeni layihə imzalanmışdır ("Azərbaycan Dəmir Yol" QSC / "Dəmir yolu sektorunun inkişafı proqramı" – 150,0 mln. ABŞ dollar və Maliyyə Nazirliyi / "İdarəetmə və Dövlət Sektorunun Səmərəliliyinin Təkmilləşdirilməsi Proqramı - Subproqram 1" – 250,0 mln dollar).

Təqdim olunmuş məlumatlara əsasən 01.01.2019-cu il tarixə **daxili dövlət borcu** 1320,2 mln. manat təşkil etmişdir (Cədvəl 70).

Cədvəl 70. Daxili borc haqqında məlumat, milyon manat ilə

Sıra №-si	Borc öhdəlikləri	01.01.2019 tarixə	01.01.2018 tarixinə olan göstəricilərlə fərq	
		milyon manat	milyon manat	%
1	Dövlət istiqraz vərəqələri üzrə borcun ümumi məbləği	1060,7	312,4	41,7
2	Mərkəzləşdirilmiş kredit resursları üzrə Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankının silinmiş əsas borcu məbləğində yerləşdirilmiş 60,8 milyon manat məbləğində qiymətli kağızların və ona hesablanmış faizlərin ödənilməsi üzrə	12,2	-6,0	-33,0
3	1992-1996-cı illərdə dövlət büdcəsi kəsirinin örtülməsi üçün Mərkəzi Bankdan istifadə edilmiş 69,04 milyon manat məbləğində mərkəzləşdirilmiş kredit resursunu qaytarmaq məqsədilə həmin məbləğdə yerləşdirilmiş qiymətli kağızların və ona hesablanmış faizlərin ödənilməsi üzrə	27,6	-6,9	-20,0
4	Daxili dövlət borcu sayılan şərti öhdəliklər	219,7	-8,6	3,8
	CƏMİ:	1320,2	290,9	28,3

Təqdim olunmuş məlumatlara əsasən Maliyyə Nazirliyi tərəfindən 2018-ci il ərzində nominal üzrə yerləşdirilmiş istiqrazların məbləği 781,4 mln. manat təşkil etmişdir. Yerləşdirilmiş istiqrazlar üzrə dövlət büdcəsinə 753,6 mln. manat daxil olmuşdur ki, bundan da əvvəlki illərdə buraxılmış istiqrazlar üzrə 531,1 mln. manat (*əsas borc*) geri ödənilmişdir. Beləliklə, 01.01.2019-cu il tarixə büdcə kəsirinin maliyyələşdirilməsinə 222,5 mln. manat vəsait yönəldilmiş, dövlət istiqrazları üzrə borcun ümumi məbləği 1045,3 mln. manat (o cümlədən 101,4 mln. manat faiz borcu) təşkil etmişdir.

2018-ci il ərzində geri qaytarılmış istiqrazlar üzrə ödənilmiş faiz və diskont məbləği isə 87,1 mln. manat təşkil etmişdir.

6.2. Xarici və daxili dövlət borcuna xidmət xərclərinin icrası

Azərbaycan Respublikasının Vahid Bütçə Təsnifatına görə dövlət borcuna xidmət xərcləri müvafiq ilin dövlət büdcəsində funksional təsnifatın “Ümumi dövlət xidmətləri” bölməsinin “Dövlət borcuna və öhdəliklərinə xidmət edilməsi ilə bağlı xərclər” köməkçi bölməsində nəzərdə tutularaq icra edilir.

2018-ci il dövlət büdcəsində bu məqsədlə 2262777,5 min manat məbləğində vəsait nəzərdə tutulmuş, il ərzində mərkəzi icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən 27200,0 min manat azaldılaraq 2235577,5 min manat müəyyən edilmiş və 100% səviyyəsində icra olunmuşdur. İcra edilmiş məbləğ 2017-ci ilin müvafiq göstəricisi ilə 47,7% çox olmuşdur.

Dövlət borcuna və öhdəliklərinə xidmət edilməsi ilə bağlı xərclərin xüsusi çəkisi 2018-ci il dövlət büdcəsi xərclərində 9,8%, ümumi dövlət xidmətləri xərclərində 63,4% olmuşdur. 2018-ci ildə bu xərclərin 2132397,1 min manatı və ya 95,4% xarici dövlət borcu üzrə, 103180,4 min manatı və ya 4,6%-i daxili dövlət borcu üzrə ödənişlərdən ibarət olmuşdur

Təqdim olunmuş hesabat məlumatlarına əsasən isə 2018-ci ildə *xarici dövlət borcu üzrə ödənişlər 2132397,1* min manat, yəni təyinata uyğun məbləğdə (100,0%) icra olunmuşdur ki, bu 2017-ci ilin müvafiq icra göstəricisi ilə (1466968,0 min manat) müqayisədə 66549,2 min manat və ya 45,4% çoxdur. 2014-2017-ci illərdəki kimi, 2018-ci ildə də dövlət büdcəsində xarici dövlət borcu üzrə ödənişlər yalnız beynəlxalq maliyyə-kredit təşkilatlarından alınan kreditlər üzrə olmuşdur.

2018-ci ildə xarici dövlət borcu üzrə faiz ödənişləri 514238,5 min manat, əsas borc ödənişləri 1618158,7 min manat məbləğində proqnozlara qarşı eyni məbləğlərdə olmuşdur. Bu isə 2017-ci ilin icra göstəriciləri ilə müqayisədə müvafiq olaraq 193032,1 min manat (60,1%) və 472397,1 min manat (41,2%) çoxdur.

Qeyd etmək olar ki, 2018-ci ildə xarici dövlət borcu üzrə ödənişlər xarici dövlət borcu hesab edilən kreditlərin 01.01.2019-cü il tarixə istifadə olunmuş (*xidmət edilən*) məbləği ilə (15176,0 milyon manat) müqayisədə 14,1% təşkil edir. Xarici dövlət borcuna xidmət xərclərinin proqnozlaşdırılması zamanı əsaslılıq səviyyəsi, o cümlədən kredit müqavilələri üzrə müvafiq layihələrin icrası və ayrılan vəsaitlərin istifadəsi ilə bağlı hesabatlılıq, gələcək dövrlərdə görülməsi nəzərdə tutulan işlərin həcmi, satınalma planının yenilənməsi və faktiki icra vəziyyəti, podrat müqavilələri üzrə kreditor borcları və sair məlumatlar hərtərəfli təhlil edilmədən artıq proqnozlaşdırılmış və nəticədə borca xidmət xərclərində nəzərdə tutulmayan və nəzərdə tutulandan artıq xərclərə yol verildiyi müşahidə edilmişdir.

2018-ci ildə *daxili dövlət borcu üzrə ödənişlər 103180,4* min manat, yəni təyinata uyğun məbləğdə icra olunmuşdur ki, bu 2017-ci ilin müvafiq icra göstəricisi ilə (46646,7 min manat) müqayisədə 56533,6 min manat və ya 2,2 dəfə çoxdur.

Qeyd edək ki, dövlət büdcəsinin icrası prosesində müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təsdiq edilmiş dövlət büdcəsi göstəriciləri üzrə dürüstləşmə aparılaraq daxili dövlət borcu üzrə əsas borc ödənişləri üçün nəzərdə tutulmuş 23007,0 min manat 23,0

min manat azaldılaraq 22984,0 min manat məbləğində, faiz ödənişləri üçün isə nəzərdə tutulmuş 80196,4 min manat 23,0 min manat artırılaraq 80196,4 min manat məbləğində müəyyən edilmişdir.

Təqdim olunmuş məlumatlara görə, 2018-ci ildə daxili dövlət borcu üzrə faiz ödənişləri 80196,4 min manat, əsas borc ödənişləri isə 22984,0 min manat məbləğində proqnoza qarşı eyni məbləğlərdə icra edilmişdir ki, bu 2017-cı ilin icra göstəriciləri ilə müqayisədə müvafiq olaraq 46533,6 min manat (2,4 dəfə) və 10000,0 min manat (1,8 dəfə) çox, 2016-cı ilin icra göstəriciləri müqayisədə isə müvafiq olaraq 36325,1 min manat (1,8 dəfə) çox və 229777,5 min manat (11,0 dəfə) azdır.

Daxili dövlət borcu öhdəliklərinə xidmət xərci ilə bağlı əsas borc üzrə nəzərdə tutulmuş 23,0 mln. manat məbləğindən 9,9 mln. manatı dövlət istiqrazlarının yerləşdirilməsi üzrə ödənişlər, 6,1 mln. manatı mərkəzləşdirilmiş kredit resursları üzrə Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının silinmiş əsas borcu məbləğində yerləşdirilmiş 60,8 milyon manat məbləğində qiymətli kağızların (istiqraz və rəqələrinin) ödənilməsi, 7,0 mln. manatı isə 1992-1996-cı illərdə dövlət büdcəsi kəsirinin örtülməsi üçün Mərkəzi Bankdan istifadə edilmiş 69,04 milyon manat məbləğində mərkəzləşdirilmiş kredit resursunu qaytarmaq məqsədilə həmin məbləğdə yerləşdirilmiş qiymətli kağızların ödənilməsi üzrə xərc edilmişdir.

2018-ci ilin Dövlət büdcəsinin layihəsi ilə bağlı tərəfimizdən verilmiş Rəydə olduğu kimi, daxili dövlət borcu ilə əlaqədar əsas borc ödənişində gözlənilən xərclərin 13090,4 min manat olmasına baxmayaraq 23007,0 min manat nəzərdə tutulması ilə bağlı müvafiq olaraq 9916,6 min manat məbləğində əlavə ehtiyat vəsaitin olması bildirilmişdir. Təqdim olunmuş məlumatlara əsasən 2018-ci ildə faktiki icra 22984,0 min manat göstərilmişdir. Araşdırma zamanı müəyyən edilmişdir ki, daxili dövlət borcu ilə bağlı əsas borc ödənişinə faktiki olaraq 13090,4 min manat getməsinə baxmayaraq nəzərdə tutulmuş ehtiyat məbləğ hesabına 9893,6 min manat vəsait faiz ödənişlərinə yönəldilməklə Hesabatda əsas borc məbləğinin icrasına aid edilmişdir.

Nəticə etibarlı ilə təqdim olunmuş hesabat məlumatlarında daxili dövlət borcu ilə bağlı ödənişlər büdcədə nəzərdə tutulmuş proqnozlara uyğun olaraq bank xərcləri daxil olmaqla faiz ödənişləri üzrə 80196,4 min manat, əsas borc üzrə isə 22984,0 min manat göstərilməsinə baxmayaraq faktiki icra faiz ödənişləri üzrə 90090,0 min manat, əsas borc ödənişləri üzrə isə 13090,4 min manat təşkil etmişdir.

Yuxarıda qeyd olunanları və dövlət borcunun idarəedilməsində hesabatlılıq üzrə şəffaflığın artırılmasını, yenidən borcları riskinin azaldılması məqsədi ilə orta müddətin uzadılmasını və dövrü olaraq dəyişən faiz dərəcəli borc yükü üzrə monitorinqlərin aparılmasını, şərti öhdəliklərin ilbəil artımını və borcun dayanıqlığına mühüm təsirini nəzərə alaraq cari borc həcmi və onun axınının və ya onun tanınmasını özündə əks etdirən portfel üzrə tərtib risklərinin dövrü olaraq dəyərləndirilməsinin, xarici borc portfelində valyuta mürəkkəbliyinin ölkənin valyuta ehtiyatlarına və ixrac təsirinə görə formalaşmasının, təməl prinsipləri əsasında cari və gələcək borc yükü göstəricilərinin zamanla təkmilləşdirilməsinin və onların şoklara qarşı həssaslığının, həmçinin şərti öhdəliklərin ölkənin gələcək borc ödəmə qabiliyyətinə nə dərəcədə təsir edə biləcəyinin dəyərləndirilməsinin vacibliyini bildiririk.

VII BÖLMƏ. TÖVSIYƏLƏR

2018-ci ilin dövlət büdcəsinin icrası ilə bağlı təqdim edilmiş hesabat və məlumatlar əsasında apardığı təhlillərə, eyni zamanda həyata keçirdiyi nəzarət tədbirlərinə də istinad edərək Hesablama Palatası müxtəlif istiqamətlər üzrə bir sıra nəticələrə gəlmişdir. Həmin nəticələr Rəyin müxtəlif bölmələrində təqdim olunmuşdur.

Dövlət büdcəsinin icra edilmiş gəlirləri və xərcləri ilə bağlı əsas nəticələrin ayrıca bölmə kimi Rəyə daxil olunduğunu nəzərə alaraq Hesablama Palatası tərəfindən aşağıdakılar tövsiyə olunur:

1. Hesabatlılığın daha da təkmilləşdirilməsi ilə yanaşı vergi güzəşt və azadolmalarının sosial-iqtisadi səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi prosesində də şəffaflığın artırılması məqsədilə növbəti ilin dövlət büdcəsi və ötən ilin dövlət büdcəsinin icrasına dair müvafiq qanun layihələrinə əlavə olunan sənədlərə dövlət büdcəsinin vergi xərcləri barədə zəruri məlumatların da daxil edilməsi;

2. Real sektorda şəffaflığın artırılması prosesinin hüquqi tənzimlənməsində xüsusi rolu olan “Nağdsız hesablaşmalar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə nağd ödənişlərin məhdudlaşdırılması üzrə tələblərin pozulmasına görə məsuliyyət tədbirlərinin tətbiq olunması barədə dövlət büdcəsinin icrası ilə bağlı təqdim edilmiş hesabatda hər-hansı məlumatların əks etdirilməməsini və bank hesablarından pul vəsaitlərinin nağd qaydada çıxarılması sahəsində intizamın təmin olunması vəziyyətinə dair büdcə hesabatlılığının formalaşdırılmasının zəruriliyini nəzərə alaraq Vergi Məcəlləsinin 58.7-1-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulan maliyyə sanksiyalarından daxilolmaların ayrıca sətirlə göstərilməsi üçün Azərbaycan Respublikasının Vahid Büdcə Təsnifatına müvafiq əlavələrin edilməsi;

3. Ölkə üzrə istehlakın davamlı artımı şəraitində 2016-cı ildən etibarən dövlət büdcəsinə təmin olunan əlavə dəyər vergisinin gömrük orqanları üzrə davamlı olaraq iri məbləğlərlə artmasını, vergi orqanları üzrə isə azalmasını və ya cüzi artım dinamikasını nəzərə alaraq əlavə dəyər vergisinin vahid inzibatçılıq modelinin tətbiqi;

4. Dövlət büdcəsi gəlirlərinin potensialından tam istifadə edilməsi istiqamətində fəaliyyətin nəticəliliyinin yüksəldilməsi, hesabatlılığın və şəffaflığın artırılması, növbəti illər üçün gəlir proqnozlarının əsaslılığının möhkəmləndirilməsi məqsədilə vergi və digər icbari ödənişlər üzrə qanunvericiliyə uyğun ödənilməli olan öhdəlik həcmi və faktiki yığılmış məbləğ arasında fərqi ifadə edən vergi boşluğunun hesablanması, bu göstəricinin dövlət büdcəsinin layihəsi və icrası ilə bağlı məlumatlara daxil edilməsi;

5. İnzibati ərazi vahidləri üzrə faktiki mövcud olan potensialdan təyinatı və aidiyyəti üzrə tam həcmdə istifadə olunmaqla proqnozların daha əsaslı şəkildə müəyyənləşdirilməsi, son nəticədə regionların iqtisadi inkişaf göstəricilərinin real mənzərəsinin təmin olunması məqsədilə büdcə gəlirlərinin coğrafi strukturunun hesabatlılığında intizamın gücləndirilməsi;

6. Bütçə təşkilatlarının bütçədənkənar əməliyyatlardan daxilolmalarının proqnozlaşdırılmasında əsaslılığın artırılması və yığımın təşkil olunmasında maliyyə intizamının gücləndirilməsi məqsədilə əməliyyatları həyata keçirən təşkilatlar üzrə öhdəliklərin hesablanmış məbləğinin hesabatlılığının formalaşdırılması;

7. Dövlət mülkiyyətində olan torpaqların icarəyə verilməsi üzrə icarə haqqının məbləğinin qanunvericiliyə uyğun müəyyən olunması, dövlət bütçəsinə hesablanması və ödənilməsi sahəsində inzibatçılığın gücləndirilməsi

8. Mövcud olan ehtiyat potensialının reallaşdırılması məqsədilə Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsinin sərəncamında olan torpaq sahələri haqqında məlumatların tam dəqiqləşdirilməsi, uçotu və dövriyyəsinin (hərəkətinin) aparılması, icarə haqqı borclarının ödənilməsinin təmin edilməsi üçün Komitə tərəfindən inzibati-təşkilati tədbirlərin davam etdirilməsi ilə yanaşı, istifadəsiz qeyri-yaşayış sahələrinin və özəlləşdirilən dövlət müəssisə və obyektlərinin altındakı torpaq sahələrinin icarə bazarına sonradan özəlləşdirilməsi şərti ilə çıxarılması, icarə prosedurlarının və digər icarə şərtlərinin real iqtisadi şəraitə uyğunlaşdırılması;

9. Dövlət bütçəsi xərclərinin müvafiq Qanun və fərmanlarla təsdiq edilmiş məbləğinin və təyinatının dəyişdirilməsinə yol açdığını, bununla da hesabatlılıq və şəffaflıq prinsiplərinin təmin edilməsinə mane olduğunu nəzərə alaraq, həmçinin "Normativ-hüquqi aktlar haqqında" Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Qanununun tələblərini əsas tutaraq "Bütçə sistemi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 18.4-cü və 19.6-cı maddələrinin ləğvi;

10. "Bütçə sistemi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun qəbul edildiyi dövrdən uzun müddət keçdiyini, çoxsaylı əlavə və dəyişikliklərin tətbiq olunduğunu nəzərə alaraq bütçə sistemini və prosesini tam və ətraflı şəkildə tənzimləyən, həmçinin müasir dövrün çağırışlarına cavab verən yeni bütçə qanunvericiliyinin (Bütçə Məcəlləsinin) hazırlanması;

11. Dövlət bütçəsi vəsaitlərinin nəticəliliyinin qiymətləndirilməsi, həyata keçirilən tədbirlərin ölkənin prioritet inkişaf məqsədlərinə uyğunluğunun təmin edilməsi, ümumilikdə hesabatlılıq və şəffaflığın artırılması, eyni məqsədlərə xidmət edən müxtəlif tədbirlərin uyğunlaşdırılması məqsədilə dövlət proqramlarının və tədbirlərin icrası barədə ətraflı məlumatların dövlət bütçəsinin icrası ilə bağlı hesabatda daxil edilməsi;

12. Ölkə iqtisadiyyatının gələcək inkişafını və sosial inkişafa təsir gücünü nəzərə alaraq Dövlət İnvestisiya Proqramına layihələrin nəticəliliyinin qiymətləndirilməsi mexanizmləri əsasında daxil edilməsi, həmçinin bu layihələrin vaxtında və tam icrasına nəzarətin gücləndirilməsi;

13. İqtisadiyyatın müxtəlif sahələri üzrə müəssisələr (istehsalatlar) tərəfindən texnoloji proseslərə uyğun fəaliyyət üzrə ekoloji normaları özündə əks etdirən ekoloji pasportların alınmasına, ekoloji pasportlarda göstərilən ətraf mühitə təsirə dair ekoloji normaların yol verilə bilən həddinə riayət olunmasına və hesabatların təqdim edilməsinə tam nəzarət edilməsi və bu məsələnin ciddi nəzarətdə saxlanması, Azərbaycan

Respublikası Nazirlər Kabinetinin 1992-ci il 3 mart tarixli 122 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş təbii ehtiyatlardan istifadəyə görə haqqın məbləğinin, ödəmə tətbiq edilən çirkləndirici maddələrin siyahısının və ödəmə normativlərinin məbləğinin təkmilləşdirilməsi, eləcə də “Ətraf mühitin mühafizəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun və Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 03 mart 1992-ci il tarixli 122 nömrəli Qərarının tələblərinə uyğun olaraq respublikada fəaliyyət göstərən bütün müəssisələr (istehsalatlar) üzrə ətraf mühitə təsirə dair uçotun aparılmasına nəzarətin gücləndirilməsi, həmin subyektlərdən müvafiq hesabatların tam alınmaqla ödəmələrin hesablanılaraq Fonda köçürülməsi üçün zəruri tədbirlərin həyata keçirilməsi;

14. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2007-ci il 25 iyun tarixli 103 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Toxumçuluq və tinglik təsərrüfatlarından satılan 1-ci və 2-ci reproduksiya toxumlarına və tinglərə görə dövlət büdcəsindən təsərrüfatlara subsidiyanın ödənilməsi Qaydası”nda buğda və arpa toxumunun istehsal edilərək satışına görə eyni subsidiya məbləğinin müəyyən edildiyini, təsərrüfatlara dövlət büdcəsindən subsidiya ödənilməsi üçün toxumçuların becərdiyi (əkdiyi) torpaq sahəsinin sənədlərinin və 1-ci və 2-ci reproduksiya toxumlarının və tinglərin yetişdirilərək satılması üzrə ödəniş sənədlərinin tələb olunmaması nəticəsində bu sahədə sui-istifadə hallarının yaranmasına yol açdığını, mexanizmin səmərəliliyinə və dövlət büdcəsindən ayrılmış müvafiq vəsaitlərin (subsidiyaların) nəticəliliyinə mənfi təsir göstərdiyini nəzərə alaraq bu Qaydaların köklü surətdə təkmilləşdirilməsi;

15. “Birdəfəlik təyinatlı xərclər” anlayışının və istifadə istiqamətlərinin normativ-hüquqi aktlarda müəyyən edilməsi, həmçinin hər bir il üçün bu xərclər üzrə hədlərin dövlət büdcəsi ilə bağlı qanunda təsbit olunması;

16. Dövlət büdcəsindən publik hüquqi şəxslərə vəsaitlərin ayrılması zamanı həmin təşkilatların xüsusi vəsaitlərinin nəzərə alınması ilə bağlı nəzarətin gücləndirilməsi, ümumiyyətlə bu qurumların dövlət sifarişləri əsasında göstərilən xidmətlərə əsaslanan maliyyələşmə mexanizmlərinin hazırlanması, eyni zamanda, publik hüquqi şəxslərin dövlət büdcəsi vəsaitlərindən kənar fəaliyyət istiqamətlərinə uyğun olaraq görülən işlərdən, göstərilən xidmətlərdən əldə edilən daxilolmalardan, ianələrdən, qrantlardan və nizamnamələrində müəyyən edilmiş digər mənbələrdən daxil olan vəsaitlərinin artırılması istiqamətində tədbirlərin görülməsi,

17. İcra prosesində dövlət büdcəsinin vəsaitlərinin dəyərsizləşməsinə yol verilməməsi, səmərəli istifadəsinin təmin olunması, növbəti illər üzrə büdcə xərclərinin proqnozlarının əsaslılığının gücləndirilməsi məqsədilə publik hüquqi şəxslərə və dövlət müəssisələrinə ayrılan vəsaitlərin hesabat ilində icra edilmədən həmin qurumların bank hesabında saxlanması, eyni zamanda, qurumların istifadə etmədiyi vəsaitlərin, o cümlədən büdcədən kənar fəaliyyətdən əldə edilmiş, həmçinin ehtiyat fondlar və investisiya xərcləri üzrə vəsaitlərin qalıqlarının büdcəyə qaytarılması, lüzümsüz debitor borclarının yaranmasının qarşısının alınması ilə bağlı tədbirlərin həyata keçirilməsi;

18. Dövlət borcunun idarəedilməsində hesabatlılıq və şəffaflığın artırılması, yenidən borclanma riskinin azaldılması məqsədi ilə orta müddətin uzadılması və dövrü olaraq dəyişən faiz dərəcəli borc yükü üzrə monitorinqlərin aparılması.

Beləliklə, yuxarıda qeyd olunan araşdırmaların və analitik təhlillərin nəticələrini ümumiləşdirərək Hesablama Palatası belə qənaətə gəlir ki, Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə təqdim edilmiş “Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsinin icrası haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanun layihəsi və dövlət büdcəsinin icrası barədə illik hesabat qanunvericiliyin müvafiq tələblərinə uyğun hazırlanmış və təqdim olunmuşdur.

Hesablama Palatası tərəfindən Qanun layihəsinin və dövlət büdcəsinin icrası barədə illik hesabatın Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisində müzakirə edilməsi tövsiyə olunmuşdur.

Rəy Hesablama Palatası Kollegiyasının 20 may 2019-cu il tarixli Q-78 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmişdir.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI

HESABLAMA PALATASININ

SƏDRİ

VÜQAR GÜLMƏMMƏDOV